CORPVS MEDICORVM LATINORVM

EDITVM

CONSILIO ET AVCTORITATE INSTITVTI PVSCHMANNIANI LIPSIENSIS

VOL. V

MARCELLI

DE MEDICAMENTIS LIBER

RECENSVIT

MAXIMILIANVS NIEDERMANN

MCMXVI

LIPSIAE ET BEROLINI IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEVBNERI

GVILELMO HERAEO

HANC MARCELLI EDITIONEM
GRATISSIMI ANIMI PIGNVS
VENERABVNDVS DEDICAT AVCTOR

AD LECTOREM PRAEFATIO

Marcelli Burdigalensis de medicamentis libri editio princeps anno 1536 curante Iano Cornario medico Northusensi[1]) Basileae ex officina Frobeniana prodiit. Exemplar manuscriptum, quo uno ex more temporis illius Cornarius ad hanc editionem parandam usus erat, Helmreichio praeeunte[2]) multi recentioris aetatis uiri docti falso in deperditis numerabant. In codice enim Parisino Lat. 6880, quem usque ad hos proximos annos prorsus neglectum latuisse optimo iure mireris[3]), permultae adscriptae sunt correctiones, quae ad unam omnes cum Cornarii lectionis uarietate congruunt. Praeterea in editione Cornarii capitis 28 paragr. 66 usque ad 74 et capitis 29 paragr. 1 ad 3 et paragr. 5 desunt, contra post capitis 29 paragr. 5 adiecta est conpositio, quae non extat in codice Laudunensi, qui praeter Parisinum solus ex codicibus uniuersum Marcelli opus exhibentibus aetatem tulisse uidetur; euoluens autem codicem Parisinum uidebis ibi folium 120, quod paragraphos a Cornario omissas itemque capitis 29 paragr. 4 continebat, intercidisse et in locum eius insertum esse folium chartaceum, in quo eadem manus recens, cui correctiones illae debentur (Cornarii scilicet), ad explendam lacunam ex Scribonio descripsit capitis 29 paragr. 4 et conpositionem apud Cornarium post capitis 29 paragr. 5 in uerborum contextum inlatam. Vnde pro certo statuere licet Cornarium codicem Parisinum Frobeni typothetis excudendum tradidisse. In editione sua Cornarius nonnulla feliciter emendauit cum suo ipsius ingenio suaque doctrina adiutus, tum Scribonii conpositionum libro, quem aliquot annis ante a Ruellio in Gallia uulgatum[4]) maxima ex parte in Marcelli opere contineri cognouerat. Plura autem peruerse temptauit scripturae traditae auctoritate, quae utpote in co-

---

1) De Cornarii uita et scriptis conferas uelim Allgemeine deutsche Biographie uol. 4 p. 481 (Hirsch) et Biographisches Lexikon der hervorragenden Aerzte aller Zeiten und Völker herausg. von Aug. Hirsch uol. 3 p. 14 sq. (Pagel).

2) Cf. praefationem editionis, quam publici iuris fecit is uir doctus Lipsiae anno 1889.

3) Primus post Cornarium adhibuisse uidetur Hermannus Schoene, qui carmen ad calcem scriptum in usum Alexandri Riese Anthologiae Latinae editionem alteram parantis contulit; cf. Anthol. Lat. ex rec. A. Riese ed. alterius fasc. 2 (Lipsiae 1906) p. IIII.

4) Scribonii Largi conpositiones una cum Cornelii Celsi de re medica libris octo a Ioanne Ruellio editae Parisiis anno 1529 apud Christianum Wechel prodierunt.

dice uetusto ubique quam artissime premenda erat, leuiter spreta suoque arbitrio plus aequo indulgens. Qui quantopere multis locis extra artis criticae terminos euagatus sit, exemplis aliquot subiunctis perspiciatur.

4, 39[1]) in codice Parisino legimus[2]): *inula in oleo discocta et contrita et cum butyro ouillo et melle inposita cacoethema emendat; eadem ratione curantur et cybii ueteres, sed* cett. Quae collata Plinii Secundi quae fertur medicina (p. 75, 12 sqq. ed. Rose), ex qua fluxit Marcelli locus, certa ratione sic emendantur: *inula in oleo discocta et contrita et cum butyro ouillo et melle inposita cacoethe emendat*[3]); *eadem ratione curantur et cybio uetere, sed* cett. Cornarius uero plane ex libidine haec dedit: *inula in oleo discocta et contrita et cum butyro ouillo et melle inposita cacoethe maligna emendat; eadem ratione curantur et tubera, sed* cett.

8, 157 codex Parisinus exhibet[4]): *angulos oculorum, quos medi canthus* (i. e. κανθούς) *uocant. medi* procliui errore ex *medici* corruptum esse loco simili 4, 52 comprobatur, ubi traditur: *duritias, quas cacoethes medici uocant.* At Cornarius nullo litterarum ductus respectu habito *medi* in *Graeci* mutauit.

12, 45 in codice Parisino (item in codice Laudunensi) exstat: *aspagis sfongiam siccabis et lana inuolues.* Deprauatio simillima occurrit 26, 98, ubi Parisinus habet: *aspargi sfongiam* (Laudunensis *aspagi sfongiam*). Et hic quidem Cornarius uerissime scripsit: *asparagi spongiam*, priore autem loco uestigiis traditis prorsus neglectis audaciore quam feliciore coniectura edidit: *Africanam spongiam.*

19, 46 traditur in codice Parisino[5]): *ad genas scabras et scabidas et ueteres diatheres remedium sic. diatheres*, quod nihili est, unius litterae immutatione emendari posse docet 8, 195: *hoc collyrium facit ad scabritudines et diathesis tollendas.*[6]) Cornarius uero citra omnem probabilitatem pro *diatheres* in uerborum contextum recepit *cicatrices.*

30, 26 *cucurbitae siluaticae interiora ..., aluminis liquidi, coscini, tithymalli, lathyridis herbae, laseris Cyrenaici paria pondera* cett. Mendosa lectio *coscini*, in qua codices Parisinus et Laudunensis consen-

---

1) Numeri ad capita et paragraphos spectant nisi praemittitur p(agina).

2) In codice Laudunensi mutilo haec non extant.

3) Corruptela *cacoethema* inde orta esse uidetur, quod uerba *cacoethe emendat* in exemplari continua scriptura exarato a librario uel fortasse ab ipso Marcello sequioris aetatis orthographiam secuto *cacoethem aemendat* scripta sint (nam *m* littera, ubi ultima esset uocabuli alicuius, in sermone plebeio non iam pronuntiata saepenumero perperam addebatur), posteaque, cuius rei paene innumera sunt exempla in codicibus, *a* ab initio insequentis uocis inepta disiunctione auulsum antecedenti agglutinatum sit.

4) Codicis Laudunensis memoria hoc loco desideratur.

5) Codicis Laudunensis memoria hoc loco desideratur.

6) De ui atque usu uocis *diathesis* apud medicos cf. Thesaurum linguae Latinae s. u.

tiunt, mihi ex duabus uocibus *costi, scini* (i. e. *schoeni*) conflata esse uidetur, oculis librarii cuiusdam sollemni lapsu ab *s* littera prioris ad *s* litteram posterioris uocabuli aberrantibus uel potius altera ex syllabis consimilibus *sti* et *sci* per haplographiam, quam dicunt, omissa; cf. p. 173, 22 et 193, 21 huius editionis. Vtut haec res se habet, Cornarium hariolatum esse, cum in locum *coscini* substitueret *characiae*, nemo est, quin statim uideat.

36, 5 Cornarius in codice suo inuenit: *radicis cucumeris agrestis, quem futiuum dicunt. futiuum* fortasse recte se habere me monuit uir doctus O. B. Schlutter, qui de adiectiuo a substantiuo *futis*, quod est 'uas aquarium', ducto cogitauit cucurbitamque lagenariam, quam uocant recentioris aetatis rerum naturalium scriptores (Germ. 'Flaschenkürbis', Francogall. 'gourde' uel 'calebasse', Angl. 'the round gourd' uel 'pumpkin') designari existimauit. Sed fac eum errasse, certe non est, quod Cornarii coniecturam, immo interpolationem: *quem sicyon agrion dicunt* pluribus uerbis refellam.

Sed non solum uerba reuera corrupta audacter mutauit uel omnino praetermisit editor primus, uerum etiam sermonis uulgaris asperitates, id est uoces formulasque a communi grammaticorum norma recedentes sescentis locis sustulit natiuamque auctoris barbariem magna ex parte offucauit. Vt pauca tantum huiusmodi exempla proferam, 15, 63 pro *ternos sorsos*, quae est scriptura utriusque libri manuscripti, *ternas sorbitiones* scripsit, cum uocem *sorsus* 'haustus' in Latinitate plebeia ad linguas Romanicas, quas dicunt, uergente usitatam fuisse Italorum hodiernorum *sorso* testimonio sit. Inter uocabula rariora recentioris notae, quae a Cornario temere repudiata uidemus, etiam *acidiua* numerandum est 20, 88: *oxyporium Pancharianum ad digestionem, quod et aqualiculi corruptelas uel acidiuas consumit.* Quae forma consensu codicum Parisini et Laudunensis fulta apud Anthimum quoque quinti et sexti post Chr. n. saeculi medicum loco simillimo nostri occurrit, cf. Anthim. de obseruatione ciborum p. 7, 12 sqq. ed. V. Rose: *etiam et crudos humores generant et acedibas* (G, *acediuas* g, *accidebas* A, *accidiuas* l)[1], *carbunculos*[2]) *et ructus graues faciunt.* Errauit igitur Cornarius genuinae lectioni *acidiuas* commenticiam *aciditates* praeferens. Neque magis cum eo faciemus, cum 23, 63 exturbata lectione *uulpi-*

---

1) Notatu dignum est, hanc uocem a Graecis mutuatam (est enim Graecorum ἀκηδία) nonnisi apud Marcellum et apud Anthimum sensu 'taedium stomachi' usurpari, ceteroquin 'taedium animi' significare (cf. Thesaurum linguae Latinae uol. 1 col. 355). Praeterea Marcellus et Anthimus soli *acidiua* cum *u* insiticio (quod in quibusdam codicibus Anthimi uulgatissima confusione *b* notatur) protulerunt, cum alias *acedia* uel *acidia* tradatur. Cum *acidiua* ex ἀκηδία conferas *musiuum* ex μουσεῖον, *archiuum* ex ἀρχεῖον, *argiuum* (apud Pelagonium cap. 14. 245. 327 et in Mulomedicinae Chironis, quae uocatur, cap. 217) ex ἄρκ(τ)ειον sim.

2) Cf. Theod. Prisc. 2, 95 (p. 195, 3 sqq. ed. Rose): *si de feruore autem, ut tempore digestionis, odor fumosus quidam, quem aliqui carbunculum appellant, dolorosos singultus procurauerit.*

culi, quae utriusque codicis nititur auctoritate, Marcello formam tritam *uulpeculae* attribuerit. Est enim *uulpiculus* uestigium notabile linguae Francogallicae nascentis; cf. Francogallicum *goupil, gourpil,* de quo egit Carolus Rockel in dissertatione inaugurali Vratislauiae anno 1906 edita, quae inscribitur: '*Goupil.* Eine semasiologische Untersuchung'. Plane idem dicendum est de locis, quales sunt 2, 12: *de muris fimo pilulas septem teres et cum aceto fronti uel temporibus dolentibus lines* (P et L), 15, 95: *cum uero desierit feruere, paulatim spargere aeris flos* (P et L), 33, 1: *ad ueretri uero tumorem lentem ex aqua coctam et tritam poni utilissimum est* (P; L deest), ubi Cornarius scripturas traditas *lines, spargere, poni* in *inlines, aspergere, inponi* commutauit. Constat enim, sicut poetas inde a classica, quae uocatur, aetate, ita etiam prosae orationis scriptores inde ab argenteae Latinitatis temporibus saepissime uerbum simplex pro composito usurpasse, de qua elocutionis proprietate luculenter disputauerunt M. Bonnet Le latin de Grégoire de Tours p. 233 sq., E. Löfstedt Spätlateinische Studien p. 49 sqq., J. H. Schmalz Lateinische Syntax und Stilistik[4] p. 633 sq., cf. etiam indicem uerborum huius editionis p. 314. Ceterum in hac re sibimet ipse non satis constitit Cornarius, quippe qui aliis locis in eodem genere ponendis uelut 12, 16: *emplastra autem dentibus dolentibus poni oportet eiusmodi* (P et L) aut 29, 13: *coli dolorem auertes, si de lacertarum caudis summitatem tuleris* (P et L) in tradita lectione nihil offenderit.

Denique in editione principe haud ita raro typothetarum menda deprehenduntur, quae Cornarium in corrigendis plagulis fugerunt. Ex quibus potiora tantum aliquot exempli gratia proferre liceat.

4, 30 apud Cornarium legitur: *olei* ℈ *I,* cum liber Parisinus praebeat[1]): *olei optimi* ℈ *I.*

6, 5 editio princep sinepte: *gallinaceorum stercus cum oleo utroque permixtum,* codex Parisinus recte: *cum oleo nitroque.*

33, 5 Cornarius: *si inde tangantur,* codex Parisinus: *si inde adsidue tangantur.*

35, 23 (in fine) Cornarius: *sed cui medendum erit,* codex Parisinus: *sed his* (i. e. *is*), *cui medendum erit.* Editor in codice *h* litteram uocis *his* expunxerat, quo factum est, ut typotheta quidam parum attentus totum uocabulum omittendum esse arbitraretur.

Cornarii textum repetiuerunt nullis subsidiis manuscriptis adhibitis Paulus Manutius Aldi filius anno 1547[2]) et Henricus Stephanus Roberti filius anno 1567.[3]) Denique longissimo temporis

1) Codex Laudunensis et hoc loco et insequentibus omnibus deficit.

2) Medici antiqui omnes qui Latinis literis diuersorum morborum genera et remedia persecuti sunt undique conquisiti et uno uolumine comprehensi, Venetiis apud Aldi filios 1547.

3) Medicae artis principes post Hippocratem et Galenum, excudebat Henricus Stephanus, [Parisiis] 1567.

spatio interiecto Marcelli libro recensendo operam dedit Georgius Helmreich, cuius editio anno 1889 Lipsiae in lucem prolata, licet textus integritati diligentius quam Cornarius consuluerit hic uir doctus, tamen et ipsa plus uno numero improbanda uidetur. Et primum quidem magnopere dolendum est, quod Helmreichius neque codicis Parisini neque Arundeliani notitiam habuit, quo factum est, ut deficiente codice Laudunensi complurium ternionum et quaternionum iactura misere truncato editione principe codicis loco uti coactus omnes eius coniecturas friuolas et interpolationes omniaque menda transcripserit. Vbi uero ea, quae extant in codice Laudunensi, aliter efferuntur in editione principe, etsi recte sensit, plerumque discrepantem Cornarii lectionem nullam auctoritatem habere, tamen eam saepenumero probae codicis sui memoriae anteposuit et rursus interdum quae Cornarius ad fidem codicis Parisini emendatiora dedit, quam traduntur in Laudunensi, falso interpolata ratus prae corrupta Laudunensis scriptura spreuit. Sic optime 14, 26 codicem Laudunensem secutus scripsit: *cumque ter ipsum feceris et carminaueris*, cum apud Cornarium legatur: *et carmen dixeris*, item 27, 32: *in quo myrti bacae coxerint*, ubi editio princeps praebet: *coctae fuerint*, item 27, 119 *et supra uatilum tostabis*, non *torrebis*, ut Cornarius, et multa alia id genus. Nam Cornarii lectiones ex interpolatione fluxisse codicis Parisini testimonio comprobatur. Quidni igitur, ut ad exempla iam supra allata reuertar, etiam 15, 63 cum Laudunensi dedit *ternos sorsos* uel 20, 88 *acidiuas*, 23, 63 *uulpiculi*, 2, 12 *lines*, 15, 95 *spargere*, quae ab omni parte sana esse uidimus? Cur inuito codice L ex editione Cornariana in textum suum recepit 12, 45 *Africanam sfongiam*, 30, 26 *characiae*, cum haec non minus interpolationem redoleant quam *carminaueris, coctae fuerint, torrebis*, de quibus modo dixi, quorum suo iure nullum respectum habuit? Similiter peccauit Helmreichius e. g. his quoque locis:

In epistula Hippocr. ad Maecen. 3 Cornario duce praebet: *de pituita perfrictio nascitur, quae facit dolorem intestinorum, torsiones etiam* cett., proscripta codicis L lectione *tortus*, quae etiam in P et in A reperitur. Attamen *tortus* recte stare ex Cassii Felicis de medicina libro compertum habere potuit, ubi traditur p. 134, 2 ed. Rose: *et ad strofum, id est tortum uentris.*

26, 69 ex editione principe in suam ipsius recepit: *hederae nigrae bacas V aut VI aut XI, prout aetas aegri uiresque patientur, contritas ex aqua mulsa sumptas mire prodesse manifestum est, etiam si sanguinulentam urinam stranguriosus faciet; ex aqua tantummodo calida eas potare debebit.* Sed *nam si*, quod est in L (sicut et in P) tolerari posse facile apparet, dummodo falsam Cornarii distinctionem mutemus. Scribemus igitur: *ex aqua mulsa sumptas mire prodesse manifestum est; nam si sanguinulentam urinam faciet, ex aqua tantummodo calida eas potare debebit. nam* aduersatiuum, quod uocatur, in Latinitate sequioris aetatis

latissime patuit; cf. indicem uerborum, quo Valentinus Rose editionem Anthimi a se curatam instruxit, p. 55 et Loefstedtii librum qui inscribitur Philolog. Kommentar zur Peregrinatio Aetheriae, p. 34 sq.

27, 8 displicuit Helmreichio codicis L lectio (quae eadem et in P extat): *denique in omnibus laborantes adiuuat et concoctiones remouet et urinam mouet*; *remouet* enim cum Cornario delendum esse censuit. Quodsi hoc loco *concoctionis* uocabulum solito significatu usurparetur, qui est 'digestio', facere nimirum non possemus, quin Helmreichii iudicio accederemus. Verum huic uoci apud Marcellum aliam quoque uim subesse, in quam *remouet* optime quadrat, intellegitur ex 20, 29: *haec potio somnum conciliat, concoctiones doloresque omnes sedat* uel ex 32, 2: *pectoris quoque concoctioni et causis interaneis prodest et lumborum doloribus.*[1]) Ergo mutato opus non erat.

Iam de locis quibusdam disputemus, quibus Helmreichius in errorem contrarium incidit, deteriorem codicis Laudunensis lectionem potiori a Cornario ex codice Parisino petitae praeferens.

14, 27 ad Laudunensis normam edidit Helmreichius: *laboranti uua dabis gargalizandum.* Praestare autem *laboranti de uua*, quod Cornarius praebet Parisini auctoritate nixus, ostendunt loci simillimi 14, 30: *laboranti de uua luna septima phylacterii more suspendes,* 14, 42: *eos, qui de uua et faucibus laborant,* 14, 51: *ei, qui de uua et arteriis laborat*, ubi *de uua* non modo in Parisino, uerum etiam in Laudunensi traditur.

20, 139 Cornarius exhibet: *transgluttiendum dabis ei, qui cibum euomit statim et non potest continere*, Helmreichius autem: *ei, qui cibum euomit, statim potest continere.* Etenim uerba *et non*, quae Cornarius in exemplari suo inuenit, in L erasa sunt, ita tamen, ut hodie quoque facile dinoscantur. Quibuscum si contuleris, quae leguntur 20, 74: *hoc facit et ad eos, qui cibum tenere non possunt eumque uomitibus reiectant*, non amplius dubitare tibi licebit, quin rasura codicis Laudunensis falsae librarii cuiusdam coniecturae debeatur uerbaque *et non* ut genuina seruanda sint.

23, 75 prorsus ineptum est, quod Helmreichius ex Laudunensi recepit: *ammoniacum cum crocomagmate ex aceto teres, ita ut colari possit*, cum Parisini lectionem a Cornario seruatam: *ita ut colorari possit* genuinam esse omni dubitatione careat. Nam non modo 23, 7 in Parisino (deficit Laudunensis) scriptum inuenimus: *ammoniacum ex aceto teritur mixto crocomagmate, quantum colorare possit*, uerum etiam in Scribonii cap. 259, ex quo uterque Marcelli locus pendet, traditur:

---

1) Cf. etiam Plin. n. h. 22, 123: *ad concoctiones uero et ulcera uetera,* Cels. 5, 18, 5: *commune autem et iocineri et lieni et abscessibus et strumae, parotidibus, articulis, calcibus quoque suppurantibus aut aliter dolentibus, etiam concoctioni uentris Lysias composuit ex his;* occasione data adnoto, huius significationis ne in Thesauro linguae Latinae quidem ullam contineri mentionem.

ammoniacum ex aceto teritur admixto crocomagmate, quantum colorare possit ammoniacum, quod teritur.

Accedit, quod et uerborum contextus et apparatus criticus editionis Helmreichianae sat multa menda continent, quorum memorabiliora tantum hoc loco persequar. Textum traditum perperam expressit e. g. his locis:

1, 80 *panaceae radix in oleo interitur* Helmreichius, in adnotatione critica definite adscribens: *interitur* (sic codex, Laudunensis scilicet), *conteritur* Cornarius. At in Laudunensi quoque *conteritur* extat, non *interitur.*

7, 22 *facit et ad morsus hominis et canis rabidi* Helmreichius; in Laudunensi uero et apud Cornarium (i. e. in Parisino) legitur: *facit et ad morsus serpentium et ferarum omnium et ad morsus hominis et canis rabidi.*

8, 49 *et cum lacerta discessit* Helmreichius, *et cum lacerta discesserit* Laudunensis et Cornarius (ex Parisino).

8, 127 *rosae siccae unciam semis* Helmreichius, *rosae siccae unciam unam semis* Cornarius (ex Parisino; Laudunensis deficit).

8, 150 *araneus albus cruribus longissimis cum oleo uetere contritus* Helmreichius, *araneus albus cruribus longissimis ac tenuissimis cum oleo uetere contritus* Cornarius (ex Parisino; Laudunensis deficit).

16, 92 *oleastri folia si bene decocta dentur empyicis, celeriter sanabuntur* Helmreichius, *oleastri folia si bene decocta ex melle comedenda dentur empyicis, celeriter sanabuntur* Laudunensis (in codice Parisino totus hic locus deest).

20, 48 *rosae dimidium, quod semen portat* Helmreichius, *rosae medium, quod semen portat* Laudunensis et Cornarius (ex Parisino). In apparatu critico nihil ad hunc locum adnotatum est, unde colligere licet, non consulto, sed per errorem tralaticiam scripturam mutauisse Helmreichium, praesertim cum nullam iustam sententiam efficiat *dimidium* neque omnino mutato opus fuerit.

26, 135 *in sextarios aquae nitidae* Helmreichius, *in sex sextarios aquae nitidae* Laudunensis et Cornarius (ex Parisino).

In describenda codicis Laudunensis uaria lectione e. g. his locis errauit:

p. 36, 17[1]) *interitur* Helmreichii adnotatio, *conteritur* L.

p. 38, 12 *streados* Helmreichii adn., *stycados* L.

p. 134, 16 *myrrhae* (sic) Helmreichii adn., *myrrae* L.

p. 134, 17 *tracacanti* Helmreichii adn., *tracanti* L.

p. 177, 5 *rysei* Helmreichii adn., *russei* L; ibidem in tit. c. 18 *opistotonicis* Helmreichii adn., *opistotonie* (i. e. *-iae*) L.

p. 196, 19 *tiniaria* Helmreichii adn., *liniaria* L.

---

1) Paginarum numeri sunt editionis Helmreichianae.

p. 237, 33 *cribratam* (sic) Helmreichii adn., *cribratum* ex *cribrato* corr. L.

p. 243, 16 *laborantibus* Helmreichii adn., *laborantib* i. e. *laborantibis* L (sequitur *dabis*).

p. 247, 19 *ardisim* Helmreichii adn., *arctisim* L.

p. 260, 7 *adlecto* Helmreichii adn., *adiecto* L.

p. 261, 31 *cum* Helmreichii adn., *uim* L.

p. 310, 17 *com sale* Helmreichii adn., *com sal* L.

p. 333, 16 *condylemata*, item 19 Helmreichii adn., *condilemata* 16, *condilema* 19 L.

Nec minus uituperandus est Helmreichius quod, cum in adnotatione critica uel futilissimas codicis Laudunensis scripturas rettulerit uelut p. 40, 16 *ederae* pro *hederae*, p. 67, 30 *lyppies* pro *lippies*, p. 68, 11 *oportune* pro *opportune*, p. 101, 13 *cyatos* pro *cyathos*, p. 146, 8 *axugia* pro *axungia*, idem contra multas alias, quae ad ueram textus formam restituendam uel certe ad codicis Laudunensis indolem pernoscendam nonnihil conferre poterant, omnino silentio praeterierit. Speciminis loco pauca quidem, quae huc spectant, subiciantur.

1, 10: *cum opus fuerit, per pinnam aut calamum scriptorium naribus insufflentur uel spicillo tincto in aqua et excusso naribus iniciantur* L, item Scribonius; *inciuntur* P; *iniciuntur* Cornarius, Helmreichius. Nulla extat apud Helmreichium scripturae *iniciantur* memoria, quam non modo in apparatum criticum, uerum etiam in ipsum uerborum contextum recipiendam fuisse in promptu est.

8, 180: *glabris palpebris pilos induces, si oesypo .... perduxeris* Cornarius, Helmreichius. At *induces* in L (sicut etiam in P) omissum esse Helmreichius adnotare neglexit.

16, 58: *fabae grana quinquaginta tostata in furno* L (et P); *tosta* Cornarius, Helmreichius. Scripturam *tostata* Latinitati Marcelli accommodatissimam neque hoc solo loco traditam (cf. ind. uerborum s. *tostare*) Helmreichius ne memorauit quidem.

26, 94 (in fine): *prouidere autem debes, ut digesto ac ieiuno potio detur et rursum, ut eadem potione bene digesta cibos accipiat* Cornarius, Helmreichius, sed, quod tacet Helmreichius, *ut* ante *eadem* in L non magis legitur quam in P neque reposito opus erat.

27, 23: *cum opus sunt, teruntur et iniciuntur (*sc. *pastilli) ad cuiusque uires ut plurimum ✕ IIII aut minimum ✕ II* P, Cornarius, Helmreichius; *ut minimum* L. Vtrum *ut minimum* legendum sit an *aut ut minimum* ambigitur; id autem non ambigitur, quin perperam fecerit Helmreichius, cum codicis L lectionem prorsus praetermitteret.

Denique non sine damno aliquo accidit, quod in inuestigandis Marcelli fontibus multa Helmreichium fugerunt quodque testimonia, scriptores dico Marcelli aetate posteriores, qui scrinia eius compilauerunt, aut nondum cognita habuit, sicut additamenta ad Theodorum Priscianum et antidotaria Bruxellensia anno 1894 a Valentino Rose

in lucem prolata, aut, quae cognita erant, nihil omnino curauit. Quod satis comprobatum iri spero, si indicem fontium testimoniorumque, quo hanc editionem instruxi, cum eo, quem Helmreichius editioni suae subiunxit, conferas.

Praeter eos, qui totum opus Marcellianum ediderunt, fuerunt, qui singulas tantum particulas eius typis describerent. Epistulas Vindiciani ad Valentinianum imperatorem et Hippocratis ad Maecenatem, quae absurde inscribitur, item carmen hexametrum de speciebus medicinalibus anno 1529 Scribonii editioni a se curatae subiunxit Ioannes Ruellius, qui quae subsidia in usum uocauerit infra p. XVI sq. demonstrabitur. Epistulam ad Maecenatem de tuenda ualetudine anno 1800 e Cornarii editione repetiuit Florianus Caldani, Antonio Musae, Augusti Caesaris medico, id opusculum tribuens.[1]) Versus hexametri cum apud alios inueniuntur, tum in editione Celsi, Sereni Sammonici, Rhemmii Palaemonis a Roberto Constantino recognita[2]), in Epigrammatibus et poematiis ueteribus a Petro Pithoeo collectis[3]), inter Poetas Latinos minores ex recensione Petri Burmann[4]), denique apud Alexandrum Riese in Anthologiae Latinae editione utraque.[5]) E quibus editoribus Pithoeus, Burmannus, Rieseus in editione priore e Cornario pendent, Constantinus, licet et ipse Cornarii uolumen adhibuerit, tamen maxima ex parte Ruellium secutus est.[6]) In editione altera Anthologiae Latinae Rieseus carmen ad fidem codicum Parisini et Arundeliani expressit.

Hinc ad subsidia recensionis transeamus. Sunt autem haec:

Codex Parisinus Lat. 6880 (olim Regius 4999) membranaceus, **P** saeculo nono, ut uidetur, a pluribus librariis aliis alios deinceps ex-

---

1) Antonii Musae fragmenta, quae extant, Bassani 1800; cf. etiam M. Wellmann, Pauly-Wissowas Realencyclop. uol. 1 col. 2633 sq., Schanz Geschichte der röm. Literatur ed. 3 uol. 2, 1 p. 547 sq., Teuffels Geschichte der röm. Literatur ed. 6 uol. 2 p. 151 sq.

2) Lugduni a. 1566; qui uir doctus carmen hoc a Ruellio Vindiciano tributum (uide infra p. XVII) Sereni Sammonici perorationem esse censuit.

3) Parisiis a. 1590.

4) uol. 2, Leidae a. 1731.

5) Edit. prior. fasc. 2, Lipsiae 1870; ed. alter. fasc. 2, Lipsiae a. 1906.

6) Cf. e. g.

u. 15 *aetate atque habitu* Ruellius, Constantinus.
aetatisque habitu Cornarius, Pithoeus, Burmannus, Rieseus 1.
u. 30 *sandice cum creta* Rue., Const.
sandyce et creta Corn., Pith., Burm., Rie. 1.
u. 31 *calce, camino* Rue.
calce, cumino Const.
chalco et adusto Corn., Pith., Burm., Rie. 1.
u. 40 *uile cyminum* Rue.
lene cyminum Corn., Pith., Burm., Rie. 1, item Const.
u. 49 *asphaltum albumque helleborum* Rue., Const.
aspalathum, gallam, elleborum Corn., Pith., Burm., Rie. 1.
u. 70 *at nostrum studium quisquis* Rue.
*quisque (*uel *quisquis) tamen nostrum hoc studium* ceteri omnes.

cipientibus exaratus[1]), foliorum 150, si numeros ordine notatos respicias, reuera 151, cum numeri 42 et 53 binis foliis appicti inueniantur et rursus folium 120 deperditum sit. Ex hoc codice Cornarium editionem principem instituisse a uiro docto Paulino Paris recte animaduersum est. In interiore enim inuolucri parte haec legitur adnotatiuncula litteris P. P. signata, quae sunt primae litterae nominis modo commemorati: 'Ce manuscrit a dû être mis par Froben entre les mains de ses compositeurs pour l'édition de 1536. Les notes et corrections marginales doivent être de la main du célèbre médecin Jean Cornaro *(sic)*, auquel on doit le texte de l'édition de Froben.' Vide etiam, quae supra p. V disputaui. In commentario editionis compositionum Scribonii Largi anno 1655 Pataui a Ioanne Rhodio emissae Marcelli codicem peruetustum Cornarii manu adnotatum (id est Parisinum nostrum) tum temporis in bibliotheca Isaaci Vossii adseruatum fuisse docemur.[2]) At memoria lapsus esse uidetur Rhodius, nam certo scimus, codicis Parisini Lat. 6880 possessorem anno 1655 fuisse filium clarissimi philologi Claudii Salmasii, cui post obitum patris anno 1653 uita defuncti hereditate obuenerat quique ipse moriens anno 1661 hunc librum cum multis aliis Philiberto de la Mare legauit.[3]) Accedit, quod in catalogo librorum manuscriptorum Isaaci Vossi post eius mortem (decessit autem anno 1689) a Paulo Colomesio confecto Marcelli nomen nusquam reperitur.[4]) Vnde coniectandum est, Rhodium per errorem Isaacum Vossium pro Salmasio uocasse. Hunc librum manuscriptum a Cornario adhibitum e monasterio Fuldensi oriundum esse probabili coniectura statuere licet. In praefatione enim libelli, quem anno 1520 de schismate extinguendo scripsit, Vlricus de Hutten narrat, se nuper in bibliotheca Fuldensi blattis et cariei eripuisse codices Plinii, Solini, Quintiliani, M a r c e l l i m e d i c i aliorum[5]),

1) Cf. Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Regiae partis tertiae tom. 4 (Parisiis 1764) n. 6880.

2) Cf. Scribonii compositiones a Ioanne Rhodio editas p. 158: 'Cuius (Cornarii scilicet) insignem libertatem in emendandis libris hodieque ostendunt perantiquae Marcelli membranae in bibliotheca u. c. Isaaci Vossii, ubi derasis uersibus integris ad libitum plurima reposuit.' Rhodii auctoritate confisus idem adseuerauit Ioannes Augustus Ernesti in retractationis Bibliothecae Latinae a Ioanne Alberto Fabricio conditae tomo 3 (Lipsiae 1774), apud quem haec leguntur p. 527: 'Qui manuscriptas apud Isaacum Vossium Marcelli membranas literis scriptas quadratis et 800 annorum aetatem excedentes consuluerunt, uarie illum scriptorem a Cornario interpolatum queruntur, ut Io. Rhodius ad Scribonium p. 158'.

3) Cf. Leop. Delisle Cabinet des mss. de la Bibliothèque nationale tom. 1 (Parisiis 1881) p. 361 sqq.

4) Colomesii catalogus Oxonii in bibliotheca Bodleiana asseruatus ab Edwardo Bernard in Catalogos librorum manuscriptorum Angliae et Hiberniae in unum collectos receptus est, qui anno 1697 Oxonii prodierunt.

5) Cf. A. Ruland Serapeum (Zeitschr. f. Bibliothekwissenschaft, Handschriftenkunde u. ältere Literatur) uol. 20 (a. 1859) p. 285 sq, P. Lehmann Johannes Sichardus und die von ihm benutzten Bibliotheken und Handschriften, Monaci a. 1911 (= Quellen u. Untersuch. zur lat. Philol. d. Mittelalters uol. 4 fasc. 1) p. 94.

et in suasoria ad bibliothecas Germaniae peruestigandas inter annos 1427 et 1431 a uiro docto Nicolao Niccoli ad cardinales Albergatium et Caesarinium missa (quae extat in libro msscr. saec. XV anno 1913 a bibliopolis Florentinis T. De Marinis et eius socio diuendito) non modo idem Marcelli medici codex in monasterio Fuldensi adseruari dicitur, uerum etiam uerba, a quibus incipit, referuntur, quae uerba in eundem modum deprauata sunt atque in codice Parisino Lat. 6880 (Marcellus uir illustris ex magno officio Theodosii).[1])

Codicem Parisinum contuli ad imaginem phototypice expressam; praeterea collatio anno 1911 ab Alberto Delachaux u. d. Parisiis confecta mihi praesto fuit, quam non sine fructu adhibui, ubicumque in exemplari phototypico, quid antiquitus in codice scriptum fuerit, post Cornarii correctiones non iam ita commode dispicitur.

Codex Laudunensis 420 (olim 326) membranaceus saeculi **L** noni uel decimi, foliorum 199, oriundus ex monasterio Notre-Dame de Laon[2]), a pluribus librariis scriptus sicut Parisinus. Basileam missum ipse excussi. Cuius codicis non pauci quaterniones uel terniones temporum inuidia interierunt. Supersunt hodie quaterniones II, III, IIII, ternio VI, quaternio VII, ternio VIIII, quaternio X, ternio XI, quaterniones XII, XIII, ternio XIIII, quaterniones XV, XVI, quaterniones XVIIII, XX, XXI, quaterniones XXIII ad XXXI (quaternionis XXVI uno folio exsecto), quaternio XXXIII, desiderantur terniones I, XVII, XVIII, quaterniones V, VIII, XXII, XXXII, XXXIIII, XXXV, quorum iactura facta numeri reliquis primitus appicti ita mutati sunt, ut qui fuit quaternio secundus nunc sit primus et sic deinceps. Foliorum numeri post codicem mutilatum appositi sunt nulla amissorum ratione habita. Compluribus locis correctoris insulsissimi manus nugis suis hunc codicem inquinauit, sicut in epist. Cornelii Celsi ad G. Iulium Callistum 5, ubi *audetur aut demonstretur*, quod librarius per errorem scripserat pro *aut detur aut demonstretur*, in *aut audietur aut demonstretur* mutauit, uel in epist. Vindic. ad Valent. 9, ubi in uerbis traditis *ne perforans cutem ac pertundens cratem capitis genere in eo uitia diuersa* pro *genere*, quod ex *generet* corruptum esse in propatulo est, substituit *gerere*. Denique, quamquam nihil ad codicis Laudunensis aestimationem attinet, tacendum non esse puto, lectorem quendam inter lineas uel in margine de suo adscripsisse sententias aliquot uarii argumenti et compositionem ad dysenteriam facientem; legimus enim in partibus auersis foliorum infra commemoratorum:

fol. 7

nil agit exemplum, litem quod lite resoluit (= Hor. sat. 2, 3, 103).

1) Cf. E. Jacobs Wochenschr. f. klass. Philol. a. 1913 col. 701 sq.

2) Cf. Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements publiés sous les auspices du Ministre de l'Instruction publique tom. 1 (Parisiis 1849) p. 224 sq.

fol. 99

Rodulfus episcopus iuuat in aeternum.

fol. 152

nec paries geminus detinuit facinus.
furis habes nomen, ueniat tibi nominis omen,
effuratus equam nocturno tempore nequam.

fol. 157

dissenteria, quae currantia (in Francogallorum sermone plebeio *la courante*) *dicitur, hoc modo curatur: interiorem corticem nigrae spinae fortiter contere et post parum uini conmisce et presso iusso* (Francogallice *jus*) *aegro da bibere, spero dei clementia sanabitur infirmitas.*

fol. 188

induitur natura diuinitas humana. quis audiuit, dic rogo, talia facta?

A Codex Arundelianus 166 Musei Britannici membranaceus, foliorum 86, praefixis duobus foliis chartaceis codicis argumentum a u. d. Humphrey Wanley conscriptum complectentibus. Cuius pars prior, continens epistulas Hippocratis ad Maecenatem, Plinii Secundi ad amicos, Cornelii Celsi (reuera Scribonii Largi) ad Iulium Callistum, eiusdem ad Pullium Natalem, Vindiciani ad Valentinianum imperatorem, quae in Parisino et in Laudunensi cum duobus aliis Marcelli libro de medicamentis praemissae sunt, item uersus hexametros 78, in quos desinit liber Parisinus, saeculo nono[1]) uel rectius decimo[2]) tribuitur.[3]) Pars posterior uarias anonymorum dissertationes de re medicinali complectens uno fere saeculo recentior uidetur. Hunc codicem fundamenti loco habuisse censendus est Ioannes Ruellius, cum anno 1529 ad calcem editionis suae compositionum Scribonii Largi epistulam Vindiciani ad Valentinianum imperatorem, poëma supra commemoratum, Hippocratis quae dicitur epistulam ad Maecenatem expresserit; nam nonnullis locis, ubi Arundelianus a Parisino et Laudunensi inter se congruentibus recedit, aut Arundeliani scripturam praebet Ruellius aut certe ex Arundeliano pendet. Conferas uelim

p. 14, 18[4]): *euacuatur* A, Ruellius; *euacatur* P L.

p. 16, 36: *scitis* A, Ruellius; *scimus* P L.

p. 23, 35: *aquam aqua* A, Ruellius; *aqua aquam* P L.

p. 16, 26 sq.: *tecum ab haec conpositionem* A, *tecum ad haec compositio est* Ruellius; *tecum habes conpositionem* P L.

---

1) cf. Catalogue of ancient manuscripts in the British Museum part 2: Latin (Londinii 1884) p. 78.

2) Cf. Diels Die Handschriften der antiken Aerzte, Griech. Abt. 1 (Berolini 1906) p. 52.

3) Folia membranacea 1 et 2, quae ab alia manu exarata sunt, in locum foliorum laesorum postea inserta esse censet u. d. Humphrey Wanley; tamen scriptura non multo recentior uidetur.

4) Paginarum numeri omnium deinceps exemplorum sunt editionis meae.

Item in poëmate de speciebus medicinalibus u. 53: *euforbum* A, *euphorbum* Ruellius; *euforbium* P (L deficit).

Eodem spectat, quod carmen illud hexametrum sub Vindiciani nomine edidit Ruellius, nempe quia in libro Arundeliano Vindiciani epistulam excipit nullo alio titulo interposito nisi uerbis 'ad lectorem'.

Attamen non uno Arundeliano usum esse Ruellium collatis his locis facile apparebit:

p. 14, 16 sq.: *animi cibo nimiaque potione* P et L manus prima, Ruellius (*a nimio cibo* L m. 2); *nimio cibo nimiaque potatione* A.

p. 14, 28: *quattuor igitur disponuntur* P L, Ruellius; *quatuor igitur modis disponuntur* A.

p. 15, 27: *ouum sorbilem tantum aut* P L, *ouum sorbile tantum aut* Ruellius; *ouum sorbilem aut* A.

p. 15, 29 sq.: *ex eo nascuntur tertianae et quartanae, fiunt podagrici cheragrique* P L, *ex eo nascuntur tertianae et quartanae, fiunt podagrici chiragricique* Ruellius; *ex eo nascuntur tertianae et quartanae et fiunt ex eo podagrici et chedagrici* A.

Codicem Arundelianum, quoad ad huius editionis fines pertinet, ad imaginem phototypicam contuli.

Codices L et P artissime inter se cohaerere miro quodam consensu cum probarum tum uitiosarum lectionum lacunarumque euincitur. Argumento sint loci hi, quos ad rem absoluendam sufficere existimo.

1. Eadem menda scripturae occurrunt in L et in P:

9, 62: *his, qui surdi sunt, quorum aures sonant, sucus uuae inmaturae* e t *rosae pondere pari admixtus tepideque infusus plurimum prodest*; *e t* primitus omissum postmodum non suo loco suppletum esse uidit Eduardus Liechtenhan, ut sit restituendum: *his, qui surdi sunt* ⟨*et*⟩ *quorum aures sonant, sucus uuae inmaturae* [*et*] *rosae pondere pari admixtus tepideque infusus plurimum prodest.*

10, 65: *ruta ex aceto acri conteritur atque inde pinnula* *i n f i g i t u r*; *ea in nares coniecta sanguinem fluentem efficaciter cohibet;* pro *infigitur*, quod non intellegitur, scripsi *i n f i c i t u r* collata eiusdem capitis paragrapho 58: *uel sucus eius naribus infundatur uel si papyrus inde* *i n f e c t a* *et spicillo inuoluta naribus inseratur.*

11, 32: *sed illis diebus, quibus adhibes curationem,* *o l e i* *oleum et porcinam non manducabis,* ubi *o l e i* delendum est.

20, 26: *polentam cum passo protropo uel cum uino Falerno dulci* *c l o* *a n b i o a n o* *atque alio eiusdem generis;* corruptela nondum sanata.

30, 37: *absinthium potum* *u o m e t* *bilem maxime iocineri insidentem;* Marcellum *m o u e t* *bilem* dedisse in propatulo est.

Saepius etiam in uerborum praua separatione L et P inter se consentiunt, sicut p. 36, 24 sq.: *herba emililoti* pro *herbae meliloti*, p. 80, 2: *auricula et umorem* pro *auriculae tumorem*, p. 120, 16: *liques*

castam quam pro *liquescas tamquam,* p. 152, 32: *alica eius* pro *alicae ius,* p. 229, 16: *dolor et uti* pro *dolore tuti.*

2. Lacunae communes, quibus propinqua librorum L et P cognatio illustratur, e. g. his extant locis:

8, 211: *puluerem tenuissimum harum specierum cum uino ueteres et* (L, *uetere sed* P) *collyria inde formabis,* quod Cornarius optime correxit pro *ueteres* scribens *uetere ⟨tere⟩s.*

10, 23: *apii seminis, quod hyoscyamus dicitur, * II. hyoscyamus* Latine est *altercum,* unde apparet, hoc loco quaedam intercidisse, id quod confirmatur Scribonii testimonio, apud quem legimus cap. 52: *apii seminis pondo trientem, anesi pondo quadrantem, alterci seminis, quod ὑοσκύαμος dicitur, pondo trientem.* Librarius igitur, cum uocabulum *seminis* bis in hoc enuntiato occurrat, a priore ad posterius aberrauit.

Plane eadem ratione ortae sunt lacunae, quae his locis deprehenduntur:

13, 4: *herbam urceolarem quam plurimam cum radice deinde lotam uno die siccant.* Scribonius cap. 60 exhibet: *herbam urceolarem legunt, cum iam in semine est, quam plurimam cum radice, deinde lotam uno die siccant,* unde apud Marcellum supplendum esse censeo: *herbam urceolarem quam plurimam, cum ⟨iam in semine est, legunt cum⟩ radice, deinde lotam uno die siccant.*

14, 2: *aluminis fissi * II, omphaci aridi * I,* cum quo loco conferas uelim Scribonii cap. 65: *aluminis fissi p. * II, gallae contusae p. * II, omphaci aridi p. * I.*

16, 103: *postea adde supra scriptum mellis ueniant densitatem,* quam corruptelam Cornarius probabili ratione sustulit restituens: *postea adde supra scriptum mellis ⟨pondus, ut ad mellis⟩ ueniant densitatem.*

Tamen neque codicem Parisinum a Laudunensi transcriptum esse neque hunc ab illo, ex lacunis in altero tamtummodo codice extantibus colligi potest. Vt exemplis aliquot utar, haec in Parisino desiderantur, quae in Laudunensi integra leguntur:

8, 16: *cumminis semunciam.*

16, 92: *oleastri folia si bene decocta ex melle comedenda dentur empyicis, celeriter sanabuntur.*

23, 55: *quarto XV, quinto XI, sexto VIIII.*

26, 94: *— I, petrosilini Macedonici — I, seminis.*

27, 4: *arrenici, quod est auripigmentum, * XII.*

29, 38: *myrrae semunciam.*

Rursus in Laudunensi haec omissa sunt, quae in Parisino seruata sunt:

Epist. Corn. Celsi ad G. Iulium Callistum 2: *forsan non a medendo, sed a potentia effectuque medicamentorum.*

8, 73: *aut subtiliter ⟨inter⟩dum suffundantur.*

15, 60: *ungularum equinarum exustarum cinis cum oleo inpositus uel inlitus strumis medetur.*

26, 107: *et faeni Graeci bene mundati et loti quartarium.*

27, 117: *aquae anethaciae cyathos tres et.*

29, 11: *sagapeni ✱ X, gummis ✱ IIII, artemisiae suci ✱ IIII.*

Ad cognationis inter Parisinum et Laudunensem intercedentis rationem recte definiendam codex Arundelianus, si quid uideo, maximi momenti est, utpote qui in dissensu librorum illorum plerumque cum Laudunensi uel genuinam lectionem seruauit uel corruptus est. Exemplo sint hi loci:

p. 16, 10 sq.: *stranguriam tubi sustinebunt* P, *stranguria* L A.

p. 18, 8 sq.: *longe summotos a disciplina* P, *a disciplinam* L A.

p. 19, 22: *pro argumento utuntur* P, *pro argumentum* L A.

p. 19, 23: *uiderit, quid Asclepiades senserit* L A, *uiderit* om. P.

p. 20, 31 sq.: *cupio enim, medius fidius, qua possum tuae in me tam perseueranti beniuolentiae respondere* P, *perseuerantiam* L A.

p. 20, 38 sq.: *tu porro candidissimo animo et erga me beniuolentissimo dignos nomine editionis non uerbis, sed re probasti* P; *me* om. L A, *digne nomine* L A.

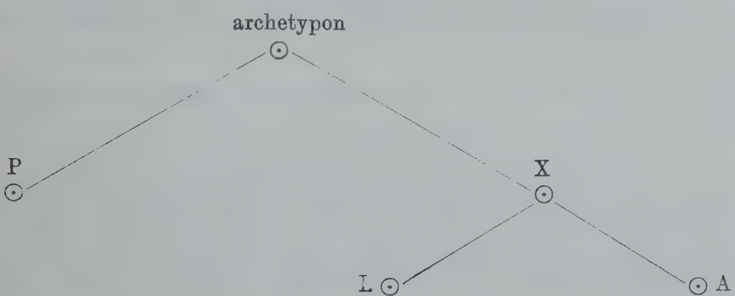
Cum Parisino solo non nisi raro facit Arundelianus neque unquam, id quod firmissimum argumentum est, locis corruptis. Conferas, quaeso:

p. 15, 24 sq.: *ut graue corpus leuamentis adiuuetur* P A, *iuuetur* L.

p. 18, 12 sq.: *qui medicinam spoliare temptant usu medicamentorum, forsan non a medendo, sed a potentia effectuque medicamentorum ita appellatam* P A, *forsan non a medendo, sed a potentia effectuque medicamentorum* om. L.

p. 25, 13 sq.: *quibus circa oculos cura rursus aut igni adhibetur aut ferro* P A, *adhibetur* om L.

Cum igitur codicem Arundelianum ceteroquin Parisini et Laudunensis simillimum propius ad hunc quam ad illum accedere neque tamen ex Laudunensi descriptum esse uideamus, uix errabimus hoc librorum mss. stemma proponentes:

Epistula, quae inscribitur Hippocratis ad Antiochum regem, — est autem epistula Graeca Dioclis Carystii ad Antigonum in Latinum sermonem conuersa[1]) — necnon epistula, quae inscribitur Hippocratis ad Maecenatem, praeterea in plurimis codicibus manuscriptis leguntur[2]), sed haec exemplaria sententiis quidem congruentia uerbis et inter se et a libris Parisino 6880, Laudunensi 420, Arundeliano 166 ita discrepant, ut ad commune archetypon referri nullo modo possint. Quanta sit diuersitas ut cognoscatur, operae pretium erit speciminis loco transcribere quaedam e prioris harum epistularum apographo, quod u. d. Hermannus Stadler e codice Parisino Lat. 6837 saec. XIII uel XIIII edidit[3]):

Incipit epistola Hippocratis ad regem Antiochum.

Quoniam conuenit te regem omnium potentissimum uitam longam et aetatem producere, maxime cum tanta sapientia uigeas, ut mathesin quoque optime scias, optimum duxi etiam rationem salutis tuae tibi notissimam fieri, ut ex qua origine uel quibus de causis morbi nascerentur et quibus uitia reprimerentur medelis disceres. Sicut enim tempestas imminens signa praemittit, ita et corporis languor impendens certa significatione praenoscitur. Haec ergo ⟨si⟩ tu diligenter obseruabis, qui fidem nostris demonstrationibus accommodas, poteris reliquum tempus aetatis integra sanitate decurrere. Quatuor sunt humani corporis partes, a quibus ualetudinum manant origines, id est caput, pectus, uenter atque uesica. Si uero capite, ut saepe fit, aliquis uenturus est morbus, his intelligi assolet signis. Nam quasi uertigo et tenebrae subsistere aut etiam in eadem capitis parte uarii dolores existere ⟨solent⟩. Supercilia aut etiam praegrauantur aut de temporibus pulsus micat aut de oculis mane lacrimae fluunt aut caligo impedit uisum aut sonant aures, ⟨nares⟩ etiam obcluduntur et odorem non capiunt. Si quando ergo aliquid tale sentitur, purgari caput debet, sed leuiter nullo grauiore medicamine, id est origani Indici coma ⟨uel⟩ pulei uel ysopi in mulsa melitissima debet infundi, cumque illic maceratum fuerit, sucum ex eo acet⟨at⟩um dimidium heminae eo modo sedens ad solem ⟨die⟩ calido ieiunus gargarizetur cett.

Nihil igitur hae paraphrases ad Marcellum pertinent. Neque magis iuuamur ad criticam auctoris nostri exercendam codice Carpentoratensi chartaceo 1774 saec. XVII, cuius folio 315 continetur capitis,

1) Quae et ipsa spuria uidetur, cf. Wellmann Pauly-Wissowas Realencyclop. uol. 5 col. 812.

2) Cf. Diels Die Handschriften der antiken Ärzte, Griech. Abt. (Berolini 1906) 1 p. 51 sq., 2 p. 27 sq., Erster Nachtrag (Berolini 1908) p. 28 sq.

3) Archiv für lat. Lexikographie uol. 12 (1902) p. 21 sqq. Cf. etiam C. Plinii Secundi nat. hist. ed I. Sillig uol. 5 (Hamburgi et Gothae a. 1851) p. XLI et Mauricii Hauptii opusc. uol. 3 p. 466 sq., ubi inuenies finem eiusdem epistulae, qualis extat in uetusto libro Salmasii, nunc Parisino Lat. 10318, in scheda 273; cui fragmento subscribitur: Apulei Platonici explicit de remediis salutaribus feliciter.

quod est apud Marcellum de mensuris et ponderibus (p. 7 sqq.), textus Latinus et Graecus, quippe cum hic textus non ex archetypo quodam manuscripto, uerum ex Marcelli editione principe descriptus sit.[1])

Quodsi denique Caspar Barthius in Aduersariorum commentariorum lib. L cap. 6 pag. 2342 adfirmat, se poëma hexametrum de speciebus medicinalibus, quod infra ad fidem codicum Parisini 6880 et Arundeliani 166 edidi, inuenisse in uetere codice Vindiciani nomen expressissime praeferente, ea uentosa iactatio est nugatoris illius uaniloqui. Nam quas affert lectiones e codice, quem se inspexisse mentitur, eae ad unam omnes cum Ruellii lectionibus congruunt, quae, ubicumque a libris Parisino et Arundeliano recedunt, ipsius interpolationi debentur sicut et Vindiciani nomen poemati illi in editione Ruelliana praefixum (cf. huius praefationis p. XVII).

Ad librorum manuscriptorum lectiones uel confirmandas uel emendandas plurimum ualent fontes et testimonia, de quibus nunc disputandum est. Quos fontes adierit, ipse Marcellus profitetur in epistulae ad filios paragrapho secunda haec uerba faciens: *Nec solum ueteres medicinae artis auctores Latino dumtaxat sermone perscriptos, cui rei operam uterque Plinius et Apuleius et Celsus et Apollinaris ac Designatianus aliique nonnulli etiam proximo tempore inlustres honoribus uiri, ciues ac maiores nostri, Siburius, Eutropius atque Ausonius commodarunt, lectione scrutatus sum, sed etiam ab agrestibus et plebeis remedia fortuita atque simplicia, quae experimentis probauerant, didici.* De Apollinari, Designatiano, Siburio, Eutropio hoc loco nominatis nihil omnino scitur. Ausonius quin fuerit Decimi Magni Ausonii poetae pater, quem medicum nobilem Burdigalae fuisse a filio docemur, uix est, quod dubitemus, sed scripta huius medicinalia in nostra tempora non durauerunt. De Celso Marcelli fonte ualde difficilis et intricata oritur quaestio. Perlustranti enim A. Cornelii Celsi de medicina libros octo nulla apparebit cum Marcello affinitas, qua quidem hunc ab illo quidquam mutuatum esse euincatur.[2]) Accedit, quod ex epistulis duabus, quibus apud Marcellum Cornelii Celsi nomen imponitur, altera certe ab hoc auctore abiudicanda est, cum constet, eam reuera Scribonii Largi esse, neque altera reperitur inter scripta Cornelii Celsi, quae quidem aetatem tulerunt. Id si respicimus, uix dubitabimus sententiam eorum sequi, qui praeeunte Bianconio loco Marcelli supra allato pro uerbis traditis *Apuleius et Celsus* scribere iusserunt *Apuleius Celsus*, quod fuit nomen medici haud ignobilis Centuripini, praeceptoris Scribonii Largi et Vettii Valentis.[3]) Quae sententia eo quoque

1) Cuius rei certiorem me fecit uir humanissimus A. Divol, bibliothecae Carpentoratensis praefectus, per litteras ante diem XIII cal. Decembres anni 1913 ad me datas.

2) Cf. Helmreich Blätter für das bayer. Gymnasialschulwesen uol. 18 (1882) p. 394.

3) Cf. Giovanni Lodovico Bianconi Lettere sopra A. Cornelio Celso al

magnopere commendari uidetur, quod apud Marcellum prorsus nulla occurrit mentio Scribonii Largi, licet compositionum huius maximam partem prope ad uerbum compilauerit. Tollitur enim haec difficultas, si Marcellum Scribonii opus Apuleio Celso tribuisse coniectamus.[1])

Eandem fere quam in Scribonium operam impendisse Marcellum in Plinii Secundi Iunioris qui feruntur de medicina libros tres luculente demonstrauit Valentinus Rose[2]) in Hermae uol. 8 p. 18 sqq. Neque tamen hac epitome contentus fuit, sed multa praeterea ex ipsius Plinii Secundi naturalis historiae fonte uberrimo petiuit. En habes 'utrumque Plinium' a Marcello diserte inter fontes nominatos. Quamquam Roseus in commentatione modo laudata p. 56 sq. negat Marcellum quidquam ex ipsius Plinii naturali historia hausisse, locos Plinianos, qui non leguntur in Pseudoplinii medicina, quorum magnus est numerus apud Marcellum, ad editionem olim pleniorem breuiarii Pliniani pertinere contendens. Quemadmodum autem, si nonnisi uno fonte Pliniano usus esset Marcellus, breuiarii amplioris exemplari scilicet, 'utrumque Plinium' nominare potuit? Sed fac Roseum ueri simile dixisse, tamen, cum breuiarium illud, si quando fuit, sine uestigiis interierit, in enumerandis Marcelli fontibus praeter Pseudoplinii medicinam etiam C. Plinii Secundi naturalis historiae respectum habere oportebit.

Ad similitudinem, quam inter Marcellum nostrum et Apulei qui fertur de herbarum medicaminibus librum intercedere iam diu animaduersum est, recte aestimandam magno impedimento est, quod pristina herbarii Pseudoapuleiani forma plurimis additamentis suppositiciis deprauata est quodque editio sanis rationibus elaborata, qua fidenter uti liceat, adhuc desideratur. Vix igitur sperari potest, quaestionem, quae nobis hic instituenda est, ita absolutum iri, ut omnis dubitatio tollatur. De fontibus Pseudoapulei fusius egit Hermannus Koebert in dissertationis, quam inscripsit 'De Pseudoapulei herbarum medicaminibus'[3]), capite secundo. Qui uulgatam opinionem, qua Pseudoapulei herbarium ex locis a Plinio et a Dioscuride mutuatis conflatum esse credebatur, refellere conatus est statuitque, Pseudoapuleium quaecumque cum Plinio uel cum Dioscuride communia habet, non ex ipsis, sed ex eorum fontibus excerpsisse. Ceteroquin Pseudoapuleium non tam cum ipso Dioscuride, quam cum interpolatore eius consentire, sed et hanc quoque adfinitatem inde ortam esse, quod uterque iisdem fontibus usus sit, Koebertus demonstrasse sibi uisus est. At minime

---

celebre abate Girolamo Tiraboschi (Romae 1779) p. 111 et J. F. K. Hecker Gesch. d. Heilkunde uol. 2 (Berolini 1829) p. 41 adn. 3.

1) Cf. Helmreich l. c. p. 393 sq.

2) Cui debetur etiam editio Medicinae Pseudoplinianae; cf. Plinii Secundi quae fertur una cum Gargilii Martialis medicina nunc primum edita a Valentino Rose, Lipsiae a. 1875.

3) Prodiit Baruthi a. 1888.

equidem argumentis, quae congessit, adducor, ut eius sententiam probem. Immo Pseudoapuleium non modo Dioscuridem et Plinium ipsos, uerum etiam breuiarium Plinianum, quod sub nomine Medicinae Plinii circumfertur, adiisse ueri simillimum duco interpolationesque apud Dioscuridem obuias e Pseudoapuleio fluxisse mihi cum Wellmanno u. d.[1]), cuius iudicio hac in re plurimum tribuo, persuasissimum est. Neque tamen multum interest, utrum Plinium an Plinii fontem quendam deperditum compilauerit Pseudoapuleius. Nam utcumque de ea re existimabitur, nemo doctus dubitabit, quin necessitudo, qua Marcellum cum Pseudoapuleio coniunctum esse dixi, aliqua ex parte in eo posita sit, quod uterque quodam modo cum Plinio cohaereat. Sedulo autem cauendum est, ne hoc in uniuersos Marcelli locos, qui locis Pseudoapuleianis respondent, quadrare putemus. Nonnunquam enim consensus is est, ut alterum ex altero hausisse nullo pacto negari possit. Id quod facile apparet huiusmodi locis inter se collatis:

Marcellus 4, 16: *nasturcii semen mixtum adipi anserinae tritumque furfures capitis assidua lauatione depellit.*

Pseudoapuleius 21, 2: *herbae nasturtii semen tritum cum adipe anserino et mixtum ablutione furfures e capite eiciet.*

Plinius nat. hist. 20, 129: *Sextius adicit, (nasturtii semine) .... emendari .... porriginem et ulcera capitis cum adipe anserino.*

uel

Marcellus 9, 81: *herbam, quam Graeci polygonon, nos aliquot uocabulis, sed praecipue sanguinalem dicimus, mira efficacia dolores aurium discutere etiam nos experti sumus, si expressus sucus eius tepefactus auribus instilletur;* 9, 21: *herbae polygoni, quam nos sanguinalem dicimus, sucum expressum et infusum mira efficacia dolorem ulceraque aurium sanat.*

Pseudoapuleius 19, 5: *herbae proserpinacae* (idem in initio capitis: *polygonon .... Itali sanguinarium, alii proserpinacam) sucus tepefactus et in aurem stillatus dolorem mirifice discutit, id quod etiam ipsi experti sumus, tamque potenter proficit, ut ulcera quoque aurium sanet.*

Plinius nat. hist. 27, 114 *(polygonum): sucus et auribus purulentis instillatur.*

uel etiam

Marcellus 20, 20: *puleium tritum uel in aqua maceratum adiecto aceti paululo et potum nauseam stomachi sedat.*

Pseudoapuleius 92, 3: *pulegium tritum uel in aqua maceratum cum aceto potui dabis; nauseam stomachi sedat.*

Plinius nat. hist. 20, 153 *(puleium): in nausias cum sale et polenta*

---

1) Cf. Pauly Wissowas Realencyclop. uol. 5 col. 1135 et Pedanii Dioscuridis Anazarbei de materia medica lib. quinque ed. Wellmann passim, e. g. uol. 2 p. 8 et 170.

in frigida aqua pota inhibet, sic et pectoris ac uentris dolorem, stomachi autem ex aqua. item rosiones sistit et uomitiones cum aceto et polenta.

Restat, ut diiudicemus, uter alteri talia suppeditauerit. Ad quam quaestionem soluendam ansam praebere uidentur ipsi, quos modo attuli, loci. Quodsi enim Marcellus 9, 81 sicut Pseudoapuleius 19, 5 se polygoni ad sedandos aurium dolores efficaciam ipsum expertum esse praedicat, in mentem nobis uenit, hanc esse eius (Marcelli scilicet) consuetudinem, ut, quae auctores ab eo compilatos usu comprobauisse legerit, sua ipsius obseruatione se cognita habere fingat; cuius rei in exemplum satis erit proferre, quae 9, 31 ad uerbum e Scribonii cap. 40 descripsit: *ad summam ego ipse diu uexatus auris taedio, cum multis frustra usus essem medicamentis, ab hoc sum persanatus et alios conplures sanaui.* Praeterea, quae leguntur apud Marcellum 9, 81 et 20, 20 et apud Pseudoapuleium 19, 5 et 92, 3, ad Dioscuridem potius quam ad Plinium referenda uidentur; cf. Dioscur. 4, 4, 2: (*πολύγονον ἄῤῥεν*): *καὶ πρὸς ὠταλγίας καὶ πυοῤῥοίας ἐνσταζόμενος ἁρμόζει* (*ὁ χυλός*); 3, 31, 1 (*γλήχων*): *ναυσίας τε καὶ δηγμοὺς μετ' ὀξυκράτου ποθεῖσα παραμυθεῖται.*

Cf. etiam Marc. 8, 163: *herba, quam Graeci sarcocollam, nos argimoniam appellamus, si uiridis erit, trita, sin arida, calida aqua macerata, quo facilius teri possit, inlita oculis sugillationes liuoresque eorum mature discutit.*

Pseudoap. 32, 1: *herba argimonia uiridis per se trita et, si arida fuerit, in aqua calida intincta, ut facillime teri possit, illita sugillationes et liuores oculorum mature discutit.*

Dioscur. 2, 178 RV (*ἀργεμώνη ἑτέρα*): *δύναμιν δὲ ἔχει αὕτη χλωρὰ τριβομένη λεία καὶ ἐπιτιθεμένη διακοπὰς θεραπεύειν καὶ ὀφθαλμῶν φλεγμονὰς παύειν.*

Plinius haec non habet.

Marcellum autem uel ipsum Dioscuridem uel uersionem quandam Latinam eius auctoris adhibuisse nullo probabili argumento demonstrari potest. Denique ubi Marcellus eadem remedia iisdem fere uerbis atque Pseudoapuleius proponens enarratione paulo pleniore utitur, uidemus ea, quae apud Pseudoapuleium desiderantur, magna ex parte ad superstitiosam medicinam pertinere; cf. e. g.:

Marc. 4, 27: *porriginem potentissime hac potione purgabis: ros marinum teres sucumque eius uino uel aqua scripulis tribus dabis potui, sed qui sumit supra limen adsistat idque triduo faciat.*

Pseudoap. 79, 3 *(ad pruriginem in corpore): herbam rosmarinum contere et sucum eius cum uino ueteri et aqua calida [da] per triduum bibat.*

item Marc. 16, 21: *feniculi radicem uiridem nitidam in pila lignea contunde atque eius sucum ieiunus cum uino uetere per dies continuos nouem in limine stans bibe; ualidissime aduersum tussem quamlibet molestam tibi proderit.*

Pseudoap. 124, 1 *(ad tussim): herbae feniculi radicem tusam in mero ieiunus bibat per dies nouem; sanabitur.*

Cum autem Pseudoapuleius et ipse multa superstitiosa referat (uide e. g. 3, 4. 4, 9. 8, 1. 10, 1. 19, 4, inprimis 91, 4: *in limine stans bibat*), non erat, cur, si e Marcello hausisset, talia omitteret. Contra Marcellus, quem superstitionum auidissimum fuisse scimus, si, quae in fonte suo inuenit, isto modo adauxit, quid mirum? Haec omnia si animo perpendimus, eo adducimur, ut Marcellum copias Pseudoapuleianas in suum usum deriuasse censeamus.

Etiam in Sexti Placiti Papyriensis de medicina ex animalibus libro non tam pauca insunt, quae eadem et apud Marcellum leguntur. Ne haec quidem materiae societas tota in eo uersatur, quod praecipuus Sexti fons Plinii naturalis historiae libri 28, 29, 30 fuerunt, quos et Marcellus saepenumero adiit, sed interdum aut Marcellus Sextum Placitum excerpsisse statuendus est aut Sextus Marcellum. Qua de re nullus tibi scrupulus manebit, ubi locos tales contuleris:

Marcellus 8, 66: *accipitrem si decoquas in oleo susino, donec caro eius resoluatur, et ex eo oculos frequenter inunguas, et ypochysim et caliginem discuties.*

Sextus Placitus 25, 1: *accipiter in oleo susino decoctus et inunctus suffusionem et caliginem discutit.*

Plinius nat. hist. 29, 125: *accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctionem omnium uitiorum putatur.*

Marcellus 8, 86: *aquilae fel cum melle Attico, myrra uera et nitro* (legendum uidetur: *myrra et ueratro*) *albo singulis unciis mixtum oculis uisionem acutissimam praestat, si cum modo infundatur.*

Sextus Placitus 23, 1: *ad oculorum suffusionem aquilae fel mixtum cum melle Attico inunges; quidam illud magis prodesse credunt, cum huic medicamento hellebori albi drachmam unam aut dimidiam aut myrrhae tantundem miscent et unctionem faciunt temperatam.*

Plinius nat. hist. 29, 118: .... *claritatem uisus restitui dicunt* .... *aquilae cerebro uel felle cum melle Attico.*

Marcellus 12, 61: *fimus corui lanula obuolutus denti cauo infulcitur; minutatim ac sine dolore eum discutiet.*

Sextus Placitus 28, 4: *stercus corui si cauo denti infusum* (legendumne *infulsum?*) *uel impositum fuerit, dentem franget et dolorem tollet* (sic recensio Ackermanniana; *cauo denti si imposueris, dentem rumpit et tollit dolorem* editiones Hummelbergii et Stephani).

Plinius nat. hist. 30, 26: *(dentium dolorem statim abire tradunt)* . . *fimo corui lana adalligato.*

In editiones Sexti Placiti idem cadit, quod de Pseudoapulei editionibus supra dixi. Multas igitur cautelas habent, quaecumque comparatione cum Marcello instituta de temporum ratione inter utrumque intercedentem concludi posse uidentur — nam aliunde de Sexti Placiti aetate atque condicione nihil omnino compertum est —, praesertim

cum tenuissima sint indicia huc spectantia. Vidimus ergo, ut unum alterumue exemplum proponam, locorum Marcelli 12, 61 et Sexti Placiti 28, 4 fontem primarium esse Plinium, ita tamen, ut alter tantummodo, siue is fuit Marcellus, siue Sextus Placitus, ipsum Plinium euoluerit materiamque inde petitam alteri subministrauerit. Propius autem ad Plinium accedit Marcellus, quippe qui, sicut Plinius, lana inuolutum corui fimum denti inserendum esse praecipiat, cum Sextus Placitus lanae mentionem non habeat. Vnde coniectari posse uidetur, Marcellum ea, quae exhibet loco supra commemorato, ex ipso Plinio uel, quod eodem pertinet, e Plinii breuiario deprompsisse, Sextum uero Placitum Marcellum exscripsisse. Eandem suspicionem faciunt hi loci inter se comparati:

Marcellus 17, 19: *ad suspiriosos sanandos fel ursinum aqua dilutum bibendum optime datur.*

Sextus Placitus 6, 3: *ursinum fel in aqua calida potui datum suspiriosis optime succurrit.*

Plinius nat. hist. 28, 197: *fel ursinum in aqua laxat meatus spirandi.*

Verba Marcelli et Sexti Placiti alioquin simillima eo differunt, quod Marcellus fel ursinum in aqua simpliciter diluendum esse dicit, Sextus Placitus in aqua calida. Qua in re iterum cum Plinio consentit Marcellus. Cum autem tam arte inter se iuncti sint Marcellus et Sextus Placitus, ut alterum ex altero pendere uix negari possit, cumque illud *calida* non a Marcello omissum, sed a Sexto Placito adiectum esse appareat, sequitur, ut Sextus Placitus post Marcellum scripsisse putandus sit.

Perinde non iam in fontium, sed in testimoniorum numero sine ulla dubitatione habenda sunt additamenta, quibus adaucta est Theodori Prisciani recensio altera (i. e. codicum Berolinensis Lat. qu. 198 saec. XII et Chisiani F IV 57 saec. XII, partim etiam Romani bibliothecae Barberinianae IX 29 saec. XI/XII) quaeque auctori ipso Theodoro uno fere saeculo recentiori tribuit Valentinus Rose (praef. p. VI sq.). Hic Pseudotheodorus studiose legit Marcellum, sed saepius etiam adhibuit medicinam Plinii. E Marcello enim plerumque ea tantum petiisse uidetur, quae in breuiario Pliniano non leguntur. Ipsius Plinii naturalem historiam, quantum uideo, in usum non uocauit, at contra quaedam e Pseudoapuleio hausisse eum ueri simile est. Quam sententiam ut tibi probem, exempla aliquot afferenda sunt.

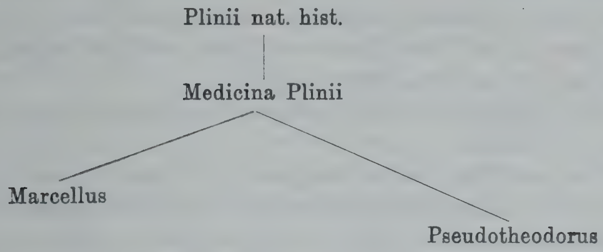
Pseudotheodorus p. 274, 2 sq. ed. Rose *(ad feruunculos et strumas): iecur talpae tritum impone; circumlines ita, ne per triduum leuetur.*

Medicina Plinii 3, 6, p. 81, 7 sqq. *(ad strumas): iecur talpae quidam inter manus contritum circumliniunt et triduo non abluunt.*

Plinius nat. hist. 30, 38 *(ad strumas): alii iocur eiusdem* (sc. *talpae*) *contritum inter manus inlinunt et triduo non abluunt.*

Marcellus 15, 81: *iecur eius* (sc. *talpae*) *inter manus tritum adpositum plurimum prodest (strumis):*

Horum testimoniorum si contentio fiat, facile apparet hoc euadere stemma:

Eadem ratio ualet in his locis:

Pseudotheod. p. 278, 2 sqq. *(ad dentium dolorem): et caprifici radix uino decŏcta et ipsum uinum ore contineatur; idem praestant et radices eius contusae, si super maxillas imponas.*

Med. Plin. 1, 13 p. 26, 22 sqq.: *caprifici radix ex uino decoquitur, uinum in ore continetur, radix trita maxillae imponitur aduersum dolorem (dentium).*

Plin. nat. hist. 23, 129: *radix (caprifici) deferuefacta in uino dentium dolores (sedat).*

Marc. 12, 28: *caprifici radix uino decocta tritaque maxillae inponitur ac desuper ligatur et illud uinum in ore diu tenetur; ualde remedio est dentibus.*

Item e medicina Plinii, non e Marcello pendet Pseudotheodorus, cum p. 297, 12 sq. eis, qui podagra crucientur, hoc suadeat remedium: *ranae rubetae combustae cinis cum axungia ueteri impositus prodest*; cf.

Med. Plin. 2, 26 p. 68, 13 sq. *(podagrae dolori): ranae rubetae cinis cum adipe uetere.*

Marc. 36, 32: *ranae quoque rubetae exustae cinis cum sabuci coliculis teneris tritis et seuo hircino uetere permixto et decocto pariterque inposito prodest (doloribus podagrae).*

Tamen inter remedia ad podagram curandam etiam hoc proponit Pseudotheodorus

p. 296, 28 sq.: *caules sambuci cum seuo hircino triti et impositi uehementissime prosunt.*

Videmus igitur eum Marcelli quoque locum supra allatum cognouisse et inde in suum usum transtulisse, quae in medicina Plinii non reperiebat. Iam unum alterumue ex locis Pseudotheodorianis examinemus, qui in breuiario Pliniano non leguntur, extant autem in Plinii historia naturali et apud Marcellum:

Pseudotheod. p. 269, 3 sq.: *cornu ceruini limata scobis ex uino potata pediculos lendinesque esse non patitur.*

Marc. 4, 69: *ceruini cornus scobes limatae et ex uino potui datae peduculos in capite lendinesque nasci non sinunt.*

Plin. nat. hist. 28, 163: *ad hanc* (sc. *porriginem*) *et cornus ceruini cinis e uino utque non taedia animalium capillis increscant.*

uel etiam

Pseudotheod. p. 325, 26 sq.: *lac bubulum mox mulctum sic tepidum ieiunus bibat; quamuis exulceratum stomachum sanat.*

Marc. 20, 109: *lac bubulum tepidum incoctum subinde sumptum exulceratum quoque stomachum sanabit.*

Plin. nat. hist. 28, 196: *stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit, item bubuli.*

Haec qui legerit facile cognoscet, Pseudotheodorum adire Marcellum potius quam Plinii historiam naturalem maluisse. Denique quae Pseudotheodoro cum Marcello et cum Pseudoapuleio communia sunt, utrum ex hoc an ex illo desumpserit plerumque ambigitur. Sunt tamen loci, quibus aut Pseudoapuleium solum aut Pseudoapuleium et Marcellum coniunctos adhibuisse putandus est; cf. e. g.:

Pseudotheod. p. 324, 4 sqq. *(de spleniticis): ebuli radicem contunde et in puluerem redactae coclearia III ex uini cyathis III in limine stans per triduum bibat et ebulum sine ferro collectum secum portet.*

Pseudoapul. c. 91, 4 *(ad splenis dolorem): herbae ebuli radicem siccatam et in puluerem mollissimum redactam ex uini cyathis quattuor pulueris cochlearia tria in limine stans bibat et ebulum semper secum habeat sine ferro lectum.*

Marc. 23, 22: *ebuli contusi sucum coclearia tria ex uini ueteris cyathis tribus per triduum da lienoso bibendum, ita ut ebulum semper secum habeat qui remedium accipit nec terram ipsum ebulum ferrumue tangat:* idem 23, 35: *ebuli radicem, quam sine ferro euellas, aridam contusam et pollinis modo cribratam repones; inde cocliaria tria ex uini cyathis tribus in limine stans contra orientem per triduum bibito ieiunus (lienosus), sed omnino obserua, ne ebulum ferro contingatur aut ne ipse, dum remedium accipis, ferrum tecum habeas.*

Hic propius ad Pseudoapuleium quam ad Marcellum accedere Pseudotheodorum extra dubitationem est. Tamen cum Marcello in eo consentit, quod ebuli radicem contusam ex uini *cyathis tribus* bibendam eamque potionem *per triduum* sumendam esse praecipit. Potest uero, ut apud Pseudoapuleium quoque *cyathis tribus* antiquitus scriptum fuerit — procliuis enim numerorum III et IIII confusio — utque uerba *per triduum* non ex Marcello, sed de suo addiderit Pseudotheodorus. Qua de re utut iudicabis, negare uix poteris, quin etiam Pseudoapuleium quadamtenus secutus sit Pseudotheodorus.[1])

1) Sub ipso momento, quo plagularum huius editionis legendarum pensum absolui, innotuit mihi Iosephi Fahney dissertatio De Pseudotheodori additamentis anno 1913 a philosophorum ordine Vniuersitatis Guilelmae Guestfalae probata. Qua in commentatione Pseudotheodorus Marcelli librum inspexisse negatur locique utriusque scriptoris consoni e communi aliquo fonte manasse dicuntur. Argumentum uero, quo nititur is uir doctus, scilicet praeter locos, ex quibus inter Pseudotheodorum et Marcellum uix esse dissensionem intelligatur, plures reperiri ita comparatos, ut de congruentia omnino cogitari non possit, nullam probationis uim habere ex iis, quae supra disputaui, satis elucere con-

Praeterea doctrinae Marcellianae fragmenta quaedam in remediorum congerie ex uariis auctoribus conflata deprehenduntur, quae in codice Bruxellensi 1342—50 saec. XII Theodori Prisciani euporiston libros tres excipit quamque antidotariorum Bruxellensium nomine notauit Valentinus Rose. Id quod facile apparet, ut unum tantum exemplum proferam, si antidotariorum Bruxellensium paragraphum 107 cum eis componimus, quae habet Marcellus cap. 17 paragr. 37:

Marc. 17, 37: *aqua, quae in arborum lacunis cauisque corticibus consistere consueuit, suspirioso potui data celeriter eum sanabit atque omni periculo liberabit, si adsidue uel ipsa pura calida uel mixta potetur.*

Antidot. Brux. 107: *ad suspirium. aquam, quae in arbore inuenitur in lacunis cauisque corticibus consistens, suspirioso potum dabis.*

Idem ualet in Appendicem miscellaneorum, quam ex eodem codice Bruxellensi editioni suae Theodori Prisciani subiunxit Valentinus Rose (p. 398 sqq.); cf. e. g.

Marc. 29, 13: *coli dolorem auertes, si de lacertarum caudis summitatem tuleris et auro incluseris et ligaueris circa umbilicum aut si de reste uentrem circumcinxerint, de qua quis laqueo uitam finierit.*

Append. miscell. 201: *ad coli dolorem. coli dolorem auertis, si caudae lacertae summitatem ipsam auro clausam ligaueris circa umbilicum et si restem intuleris, in qua suspendio quis finierit uitam.*

Plurima porro de Marcello testimonia prodit incertus auctor trium de re medica librorum, quos una cum epitome Gargilii Martialis medicinae ex oleribus et pomis uersionisque Latinae *Θεραπευτικῶν* Alexandri Tralliani edidit Romae anno 1509 Thomas Pighinuccius praemisso titulo 'Plinius de re medica'. Quod opus non multo post a Paulo Iouio episcopo Nouocomensi praepropero errore Plinio Valeriano medico adscriptum est, cuius titulus sepulcralis legitur in Corp. inscript. Lat. uol. 5 n. 5317 [1]), et sub eo nomine etiamnunc fertur.[2]) Conscriptum uidetur ab homine Germano saeculo sexto uel septimo; continet praeter locos e Marcello petitos medicinam Plinii totam integram excerptaque ex responsionibus medicinalibus Caelii Aureliani et ex herbario Pseudoapuleiano.[3]) Exemplar Romanum foedissimis men-

---

fido, neque igitur est, quod pluribus Fahneyum redarguam, multo minus, quod a sententia mea discedam.

1) Cf. Pauli Iouii libellum De piscibus Romanis (Romae 1524) cap. 35: 'Quas (*sc.* tructas fluuiales) etiam in paralyticorum cibariis magnopere laudauit ille Plinius, qui elegantem librum de morbis atque remediis conscripsit. Fuit is procul dubio Plinio naturalis historiae scriptore et Plinio Caecilio posterior uocatusque est Plinius Valerianus medicus, cuius marmoreum sepulchrum Comi, ubi Pliniorum familia floruit, in templo D. Probini aquae sacrae labello superpositum et pulcherrimis incisum characteribus conspicitur.' Inscriptionis a Iouio designatae haec sunt uerba: *D. m. C. Plinii Valeriani medici, qui uixit ann. XXII m. VI d. V, parentes* (= Dessau Inscr. Lat. sel. n. 7787).

2) Velut in laterculo auctorum Thesauro linguae Latinae adiecto, qua de re ego quoque id nomen usurpaui.

3) Cf. Valentini Rose commentationem supra commemoratam in Hermae

dis inquinatum anno 1528 ab Albano Torino editioni Basiliensi medicinae Plinii a se curatae intextum est, quae editio, licet multa emendatiora dederit Torinus, tamen et ipsa uitiosis lectionibus scatet. Post Torinum nemo iam Plinii Valeriani qui uocatur compilationem edidit, id quod uehementer dolendum est, cum plurimum inde adiumenti ad Marcelli librum recensendum redundare posse uel obiter inspicienti facile appareat. Quam arte ille Marcelli uestigia presserit, his locis cognoscatur, quos ex magna similium frequentia eligo.

Marcellus 20, 51: *urticam semen habentem in summo deme ac diligenter laua et ex ea sorbitionem facito bene conditam sine pipere; suauissime accipieris ad stomachum reficiendum.*

Plinius Valerianus 2, 5 fol. 36 B[1]): *ad stomachi dolorem. urticam summam semen habentem deme et diligenter laua et ex ea sorbitionem facito bene conditam sine pipere; utilissime enim sumitur ad omne genus ualetudinis, quod in stomachum prouenit.*

Marc. 20, 82: *his, qui nec potu iuuantur nec cibo et stomachi ructus amaros patiuntur, centauream, id est fel terrae, contritam ad mensuram denarii argentei ex aquae calidae cyathis tribus bibendam ieiunis per triduum dabis; statim discutietur infirmitas.*

Plin. Val. 2, 4 fol. 36 A: *ad dolorem et fastidium stomachi, qui nec cibo nec potu[i] iuuatur, ructos quoque amaros patitur. centauriae, id est (unum* edd.; fuit in codice *i.* = *id est) fellis terrae, conteres libram unam ex aquae calidae cyathis quattuor, dabis ieiuno bibendum per triduum; discutietur infirmitas.*

Marc. 26, 103: *nasturcium tritum cum uino dulci cibario dabis uessicae taedio laboranti per triduum potui, sed satis spissum poculum detur.*

Plin. Val. 2, 38 fol. 56 A: *nasturtium tritum cum uino dulci cibario ac ualde spissum per triduum potui datum.*

Monendum est tamen, similitudinem inter Plinium Valerianum, quem dicunt, et Marcellum intercedentem non totam in eo positam esse, quod ille ex hoc hauserit; uidimus enim, Plinium Valerianum praeter ipsum Marcellum etiam fontes quosdam Marcelli adiisse. Sed sine negotio plerumque dinoscitur, quae fontes Marcelli ei suppeditauerint, quae ipse Marcellus; uelut si conferas hos locos inter se consentientes, statim manifestum erit, Plinium Valerianum non Marcellum secutum esse, sed Pseudoapuleium:

Plin. Val. 1, 18 fol. 20 D: *ut caliginantibus oculis claritas restituatur (restituetur* edd.*) et ne facile hoc periculum incidat[ur], centauriae herbae manipulus in uini sextariis sex coquitur ac tritum maceratumque eximitur; inde quotidie hemina mixto melle ieiuno propinat⟨ur⟩.*

Pseudoapul. 36, 2: *caliginantibus quoque oculis ut claritas restituatur et ne facile quis in hoc periculum incidat, centaurii minoris manipu-*

uol. 8 p. 39 sqq. et W. S. Teuffels Geschichte der röm. Literatur ed. 6 uol. 3 p. 110 § 367, 10 b.

1) Numeri foliorum sunt editionis Torinianae.

lum in uini congio coquito ac triduum maceratum eximito; inde quotidie ad heminam mellis Attici mixtum ieiunus bibat.

Varia lectio: *caliginantibus quoque oculis ut claritas restituatur]* sic codex Vratislauiensis, *caligantibus etiam oculis claritas restituitur* ed. Ackermanni — *et ne facile quis] recte facile ne quis* ed. Ackerm., *et ne facile quis in hoc periculum incidat* om. cod. Vratisl. — *centaurii] herbae centauriae* cod. Vratisl. — *in uini sextario decoque et in triduo macerato, adiecto melle dimidiam libram cocti ieiunus bibato* (sic) cod. Vratisl.; cf. Rosei commentat. supra laud. p. 41.

Marc. 8, 94: *caliginantibus oculis uisus acutior restituetur neque facile in hoc uitium incidet, qui usus fuerit remedio tali, ut centaureae manipulum nitidum in uini optimi, sed nouellastri congium mittat aut etiam excoquat ac triduo in uasculo clauso uel operto macerari faciat, deinde post triduum heminam eius uini mixtam cum calida aqua adiecto melle ieiunus manente illic centaurea cottidie bibat.*

Denique uersus aliquot carminis, quo Marcelli liber clauditur, in saeculi decimi epos recepti sunt 'Ecbasis cuiusdam captiui per tropologiam' inscriptum, quod epos a clerico Gallo magna ex parte centonis modo e uariis poetis Latinis, Horatio, Vergilio, Ouidio, Prudentio, Iuuenco aliis consarcitum est.[1])

Quibus fontibus et testimoniis collatis saepius menda in Marcelli codicibus latentia patefieri et emendari supra dictum est. Rursus haud ita raro Marcellus genuinam lectionem seruauit, cum eorum, ex quibus pendet uel qui ex eo pendent, textus aliquid damni contraxerit, id quod in transcursu duobus exemplis demonstrasse satis erit.[2])

Legitur apud Scribonium cap. 86: *passi meconii quod satis erit miscebitur.* Mirandum est editores non animaduertisse lectionem *meconii* sensu carere, nam absurde copulatur in indice editionis Helmreichianae p. 115 *passum meconium* cum *meconio,* quod commemoratur a Scribonio cap. 180: *opium potum, quod quidam meconium uocant.* Emendationis uiam aperiunt Marcelli codices, qui praebent 17, 25: *passi miconi(i).* Designatur enim *passum Myconium,* id est uinum, quod fiebat ex uuis passis in Mycono insula.

In medicina Plinii 1, 1 p. 10, 12 sqq., qui locus non extat in Plinii naturali historia, consentiens est codicum lectio: *pollinem siliginis admixto oui albo, simul et quiddam salis albi conspergi oportet frontique inlini.* Marcelli loco huc pertinente (1, 60 p. 33, 2 sq.) traditur: *pollinem siliginis admixto oui albo et quippiam salis confricato et fronti inlinito,* unde concludere licet, in medicina Pliniana *albi* ex iis, quae antecedunt perperam repetitum delendum esse.

---

1) Cf. Maximiliani Manitii librum Geschichte der latein. Literatur des Mittelalters, uol. 1 (Monaci 1911) p. 616 sqq.

2) Monendum est, Scribonii conpositionum codices manuscriptos nullos superesse editionemque principem a Ruellio uix minore quam editionem principem Marcelli a Cornario libidine interpolatam uideri.

Iam uiam, quam ipse in recensenda hac noua editione ingressus sim, paucis adumbrare liceat.

Lectiones uarias memoraui omnes, quas quidem in communi archetypo extitisse codicum consensu euincitur, neglecta tantummodo tenui minutiarum orthographicarum farragine, uelut adspiratione modo omissa, modo perperam addita, *i* et *y*, *i* et *e*, *e* et *ae*, *oe* et *i y e*, *o* et *u*, *c* et *t* ante *i* sequente uocali, *b* et *u*, *g* et *i*, consonis mediis et tenuibus, quae dicuntur, uel simplicibus et geminis solito more inter se confusis, e. g. *aurire* pro *haurire*, *cartha* pro *charta*, *yris* pro *iris*, *pirethrum* pro *pyrethrum*, *caledissimus* pro *calidissimus*, *herundo* pro *hirundo*, *pene* pro *paene*, *aedere* pro *edere*, *phynicium* uel *phenicium* pro *phoenicium*, *coepisse* pro *cepisse*, *incolomitas* pro *incolumitas*, *suturicius* pro *sutoricius*, *efficatior* pro *efficacior*, *genciana* pro *gentiana*, *saliba* pro *saliua*, *ienua* pro *genua*, *polus* pro *bolus*, *dracacanthum* pro *tragacanthum*, *intollerabilis* pro *intolerabilis* similia; constat enim, his in rebus leuissimam ac prope nullam esse codicum mediaeualium auctoritatem.[1]) Ex discrepantiis non ad rem orthographicam spectantibus, quae nonnisi in uno alteroue codice (uel ubi trium librorum P L A testimonium extat, in L et A aut in P et A solis) traduntur, potiores tantum attuli, nam cum genuina Marcelli manus in altero codice (uel in duobus aliis) seruata esset, taeduit enotare lapsus calami ut sunt p. 20, 38 sq. *digne nomine* L A pro *dignos nomine* P, p. 24, 21 *medico committente* A pro *medico committe* P L, p. 26, 1 *diedus* P pro *diebus* L, p. 28, 9 *priobus* P pro *prioribus* L, p. 29, 25 *rosa* P pro *raso* L, p. 37, 31 *rosaceolo* L pro *rosaceo oleo* P, p. 55, 33 *plurimi innotiam* L pro *plurimis in notitiam* P, p. 63, 4 *semiculi* L pro *feniculi* P. Quotiescumque tamen neque in P, neque in L (aut in A) Marcelli uerba integra manserunt uel sola codicis P memoria praesto fuit, lectionis uarietatem, etsi per se nullius momenti uidebatur, paulo prolixius adscribendam duxi. Inepti codicis L correctoris manum, quae librarii menda plerumque in peius uertit (cf. supra p. XV), silentio praetermisi.

In textu auctoris nostri constituendo religiosissime cauendum erat, ne genuinus sequioris sermonis color obliteraretur uulgaritatisque, ut ita dicam, robigo abstergeretur. Haud cunctanter ergo codicum consensu fisus retinui ingruentis barbariae testes quales sunt *ungeas*, *ungeatur*, *ungeri*, *admiscunt*, *mulguntur*, *molutus*, *cornum -i*, *ossa -orum*,

1) Nolui tamen orthographiam omnino ad normam classicam exigere neque ita constituere, ut omnibus locis sibi constet. Admisi igitur promiscue *umor* et *humor*, *hysopus* et *ysopus*, *sinapi* et *senapi*, *petroselinum* et *petrosilinum*, *cocleare* et *cocliare*, *ualetudo* et *ualitudo*, *grauedo* et *grauido*, *cypreus* et *cupreus*, *sulpur*, *sulphur*, *sulfur*, *aphronitrum* et *afronitrum*, *marrubium* et *marruuium*, *adsiduus* et *assiduus*, *conburere* et *comburere*, *unguere* et *ungere* alia id genus, ita ut dissidentibus inter se codicibus priorem ex his scripturis i. e. *umor*, *hysopus*, *sinapi*, *petroselinum*, *sulpur* uel *sulphur* cett. praeferrem, alteram uero, i. e. *humor*, *ysopus*, *senapi*, *petrosilinum*, *sulfur* reciperem, ubi codicum consensu commendabatur uel ubi deficiente codice L sola tradita erat.

epar -aris, uetussimus, syntactica uelut p. 49, 25 sq. *ges ampeliten similiter tritam, propter quam diximus picem Bruttiam mitti debere,* ubi expectes *pro qua*[1]), p. 39, 20 sqq. *puerile lotium nitro admixtum ulcera, quae erumpunt, lauto capite mire deliniunt,* ubi Helmreichius edidit *delinit*[2]), multa alia id genus, quae a Cornario Helmreichioque nimis incaute proscripta esse supra demonstraui.[3]) Eadem ratione usus sum, ubi orthographicae fluctuationes, de quibus modo dixi, ad morphologiam quam uocant pertinent. Itaque e. g. *sorbire,* quod legitur p. 165, 5 in P et in L, non solum commemorandum, sed etiam in uerborum contextum recipiendum existimaui, siquidem Italorum hodiernorum *sorbire,* Occitanorum *sourbi,* Catalanorum *sorbir* testimonio sunt, uerbum *sorbendi* in sequiore Latinitate quadam ex parte in *sorbire* abiisse. Neque uero animum inducere potui, ut Marcello illos quoque barbarismos tribuerem, qui in altero tantum codice inueniuntur (nam tertium codicem, Arundelianum dico, iam missum facere possumus). Politiori enim usui accommodatas formas ex interpolatione natas esse praefracte negandum est. Satis erit uno exemplo explanare, quid de huiusmodi locis sentiam. p. 37, 9 codex P *cribrata* praebet, codex L *criblata.* Cum librarium Parisini minime in barbarismis offendere uniuersa eius codicis indole comprobetur, prorsus incredibile esset eum, si in archetypo *criblata* scriptum fuisset, hanc formam ad grammaticorum praecepta reuocasse. Vnde effici uidetur, Marcellum *cribrata* dedisse eumque, cui liber Laudunensis debetur, in locum formae Marcellianae eam, quae ipsius aetate praeualuerat, hoc est *criblata,* substituisse. Quae argumentatio nequaquam infirmatur eo, quod aliis locis sicut p. 104, 19 et 104, 34 *criblare* per *l* scriptum in utroque codice extat ideoque a Marcelli dictione non alienum fuisse uidetur. Nam multum quidem falleretur, qui in huius generis scriptis eandem in usu uerborum formularumque constantiam quam apud aureae Latinitatis auctores esse arbitraretur.

Saepissime in archetypo codicum P et L accusatiuus et ablatiuus singularis numeri inter se permutati erant; cf. p. 62, 25 *aciem certiore* P L pro *acie certiore,* p. 61, 14 *ad ignem lento* P L, p. 80, 7 *in uaso ferreum* P L, p. 207, 19 *cum rosa et lenticulam* P L, p. 28, 5 *ex perustionem* P L, p. 33, 4 *de (h)ortum* P L. Id inde factum esse scimus, quod in sermone plebeio aetatis posterioris *m* in fine uocabulorum collocata non iam audiebatur neque magis uocales longae a breuibus

---

1) Cf. quae disputauit W. A. Baehrens in Glottae uol. 4 p. 280.

2) Plurimas eiusmodi constructiones *κατὰ σύνεσιν* congessit W. A. Baehrens in Philologi supplem. uol. 12 p. 452 sqq., u. etiam ind. uerb. huius editionis s. '*syntactica quaedam*'.

3) Nonnunquam tamen in dubio relinquitur, utrum consentiens codicum scriptura auctoris barbariae an librarii uitio debeatur. Huc pertinet e. g. *filum illum,* quod praebent PL p. 232, 37, nam etsi *illum* pro *illud* in posteriore Latinitate peruulgatum erat, non est, cur obloquamur ei, qui lectionem *illum* ex errore librarii sescentis locis obuio fluxisse contendat.

distinguebantur et ipsi quarundam uocalium soni confundebantur. Nam cum accusatiuo casu tum temporis aeque atque ablatiuo diceretur *lenticula, horto, perustione* cett., fieri non poterat, quin in scribendo horum casuum exitus, id est *-am* et *-a*, *-um* et *-o*, *-em* et *e*, sine certa lege permutarentur. Qua in re quantumuis saepe a codicum memoria recedere ueritus non sum. Memini enim, editionem meam non ad philologorum tantum usum destinatam esse neque praeter necessitatem lectorem offendendum esse censui. Scripsi igitur *acie certiore, ad ignem lentum, ex perustione* cett. satisque habui scripturas traditas singulis locis in adnotatione critica afferre. Non tamen eodem cadere mihi uisi sunt accusatiui uel nominatiui absoluti ablatiuorum absolutorum uice fungentes uelut p. 34, 20 sq.: *caput si dolore coeperit, ouum cum melle mixtum in balneo laua.* Hic enim reuera syntacticam neque orthographicam tantum uel phoneticam causam subesse intellegitur ex locis talibus: p. 42, 14 sqq. *ellebori radicis uncia, stafidos agriae uncia simul trita adiectoque oleo totum corpus perunctum etiam in tunicis necabuntur*, p. 45, 2 sq.: *stercus murinum cum aceto tritum alopecias unctas forma priore mirabiliter crines commodat.*

Legentium commodo consulens paragraphorum numeros in editione Helmreichiana appictos seruaui, licet saepius discrepent cum ea, quae in codicibus deprehenditur paragraphorum diuisione. Contra Helmreichii interpunctionem refinxi, ut quae parum sibi constare sententiarumque concinnitati interdum minus recte prospicere uidebatur. Litteris maiusculis instruxi adiectiua a nominibus propriis oriunda ut *malum Cydoneum, rubrica Sinopis, herba Vettonica*; quotienscumque autem eiusmodi adiectiua pro substantiuis usurpantur, litteris minusculis exprimenda curaui ut p. 254, 12 *de cydoneo sicco conbusto*, p. 111, 31 *sinopidis, hoc est minii*, p. 38, 9 *uettonicae fasciculus*, quoniam omisso substantiuo adiectiuum in nomen appellatiuum abiisse demonstrant copulationes uelut *caricae Africanae* p. 125, 9, *sinopis Pontica* p. 158, 7 sim.

Criticorum conamina tam typis uulgata quam per litteras uel praesenti sermone mecum communicata, quae quidem ad scriptorem nostrum emendandum alicuius momenti esse censui, suis locis indicaui. Fontes et testimonia ut potui diligentissime collegi et digessi editionum, quas in eo opere concinnando adhibui, conspectu paulo inferius subiuncto. Indices addidi nominum propriorum, uerborum memorabilium, specierum medicinalium, ponderum et mensurarum, locorum a Marcello compilatorum uel ab aliis scriptoribus e Marcello desumptorum remediorumque, quae apud ipsum Marcellum iterantur. Ex iis, quae ad rem grammaticam sermonisque proprietates spectant, potiora enotare satis habui[1]), nam neque in indice locus est, ut de uniuerso

1) Sic e. g. de praepositionum ui atque usu nihil omnino adnotaui, de quibus nisi omnibus exemplis allatis — id quod longius me traxisset ab incepto — recte iudicari nequit. Asterisco signaui in indice uerborum ea, quae ex fontibus supra recensitis in suum usum transtulit Marcellus; quae igitur

auctoris dicendi genere disseratur, et mox prodibit discipuli mei Eduardi Liechtenhan commentatio, in qua post Chabertum[1]) Latinitas Marcelli accuratius pertractabitur.

Restat, ut in extrema hac praefatione aequam a te ueniam petam, candide lector, si quando dormitans erraui gratiasque referam ex animi sententia omnibus, qui quocumque modo in hac editione adornanda me adiuuerunt. Inter quos praecipue nominandi sunt Oscarus Viedebantt, qui, qua est officiosa uoluntate, fragmentum *Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν* (p. 7 sqq.), cuius partem alteram ut intellectu difficillimam ne transcripserat quidem Cornarius (quo factum est, ut etiam apud Helmreichium desit), summa diligentia felicissimoque ingenii acumine a me rogatus enodauit notisque instruxit, Guilelmus Heraeus, qui indefesso studio in plagulis legendis mihi adfuit difficultatesque multas, in quibus incertus haesi, docte sustulit, Eduardus Liechtenhan discipulus, optimae spei iuuenis, qui in conquirendis fontibus testimoniisque strenuam operam mihi praestitit necnon uxor dilectissima et uirgo comissima Ida Geisel philos. doct., a quibus schedae indicis specierum sollerti cura meum in usum paratae sunt. Denique Institutum Puschmannianum Lipsiense gratissimum mihi fecit, quod intercedente u. d. Carolo Sudhoff imaginum phototypicarum codicum Parisini et Arundeliani mihi permisit potestatem.

---

asterisco carent, aut ipsius Marcelli esse aut ex fonte quodam deperdito fluxisse putanda sunt. Vocabula a Marcello aliunde desumpta me tum tantum exscripsisse, cum res ipsa memorabilis uidebatur, uix est quod moneam.

1) S. Chabert De Latinitate Marcelli in libro de medicamentis, Parisiis 1897; Marcellus de Bordeaux et la syntaxe française in Annalibus Universitatis Gratianopolitanae (Annales de l'Université de Grenoble) vol. 12 (1900) p. 231—283 et 831—883. Donec dissertationis a Liechtenhanio componendae copia dabitur, studiosos delego etiam ad uolumen, quod inscribitur 'Festgabe Hugo Blümner überreicht zum 9. August 1914', in quo ipse de quibusdam elocutionis Marcellianae peculiaritatibus egi (p. 328 sqq.).

MARCELLI

DE MEDICAMENTIS LIBER

SIGNORVM EXPLANATIO

P: codex Parisinus Lat. 6880 membranaceus saec. IX
L: codex Laudunensis 420 membranaceus saec. IX/X
A: codex Arundelianus 166 membranaceus saec. X/XI
Co: Cornarii editio princeps Basiliensis anni 1536
He: Helmreichii editio Lipsiensis anni 1889
Ni: auctor huis editionis

Vncis quadratis [ ] inclusi, quae delenda, cuneatis ⟨ ⟩, quae supplenda uidentur; uncis rotundatis ( ) saepsi in fragmento metrologico Graeco ponderum et mensurarum notas a me perscriptas.

† praefixi corruptelis nondum sanatis.

FONTIVM ET TESTIMONIORVM EDITIONES, AD QVAS PERTINENT NVMERI NOSTRI

Scribonii Largi conpositiones ed. a Georgio Helmreich Lipsiae 1887
C. Plinii Secundi naturalis historia ed. a Detleuo Detlefsen Berolini 1866/1873
Plinii Secundi Iunioris quae fertur medicina ed. a Valentino Rose Lipsiae 1875
L. Apulei qui fertur de herbarum medicaminibus liber et Sexti Placiti liber de medicamentis ex animalibus ed. a Ioanne Christiano Gottliebo Ackermann (Parabilium medicamentorum script. ant.) Norimbergae et Altorfii 1788
Additamenta ad Theodorum Priscianum, Antidotaria Bruxellensia, Appendix miscellaneorum ed. a Valentino Rose (Theodori Prisciani euporiston lib. III) Lipsiae 1894
Plinii Valeriani qui dicitur medicina ed. ab Albano Torino (De re med. script.) Basileae 1528. Editionem principem rarissimam Thomae Pighinuccii, quae prodiit Romae anno 1509, inspicere mihi non licuit
Ecbasis captiui ed. ab Ernesto Voigt Argentorati 1875

MARCELLVS VIR INLVSTER EX MAGISTRO OFFICIORVM THEODOSII SEN. FILIIS SVIS SALVTEM D.

Secutus opera studiosorum uirorum, qui licet alieni fuerint ab 1
institutione medicinae, tamen huiusmodi causis curas nobiles intule-
runt, libellum hunc de empiricis quanta potui sollertia diligentiaque
conscripsi, remediorum physicorum siue rationabilium confectionibus
et adnotationibus fartum undeunde collectis. Nam si quid umquam
congruum sanitati curationique hominum uel ab aliis comperi uel ipse
usu adprobaui uel legendo cognoui, id sparsum inconditumque collegi
et in unum corpus quasi disiecta et lacera Asclepius Virbii membra
conposui. Nec solum ueteres medicinae artis auctores Latino dumtaxat 2
sermone perscriptos, cui rei operam uterque Plinius et Apuleius [et]
Celsus et Apollinaris ac Designatianus aliique nonnulli etiam proximo
tempore inlustres honoribus uiri, ciues ac maiores nostri, Siburius,
Eutropius atque Ausonius commodarunt, lectione scrutatus sum, sed
etiam ab agrestibus et plebeis remedia fortuita atque simplicia, quae
experimentis probauerant, didici. Quorum uobis copiam labore nostro 3
uigiliaque faciendam, filii dulcissimi, pro necessitate infirmitatis hu-
manae piissimum duxi, orans primum diuinam misericordiam, ne uobis
uestrisque experiendi huius libelli necessitas ulla nascatur, tum, si qua
fuerit prospiciendae salutis et tuendae ualetudinis causa, gratulemini
super hac re labori studioque nostro, quod uobis absque medici inter-
cessione opem necessariam curationemque praestabit. Cuius scientiae 4
beneficia uice mutua caritatis humanae cum omnibus infirmis, amicis,
notis ignotisque, immo uero cum aduenis magis et pauperculis com-
municare debetis, quia et deo acceptior et homini laudabilior miseri-
cordia, quae aegro hospiti ac peregrino egenoque defertur. Moneo sane, 5
si qua fuerint paranda medicamina, ne absque medico aut incuriosius
conponantur aut indiligenter habeantur. Nam licet attentissime species
et mensuras specierum remediis quibusque adscripsero et ipsarum men-
surarum notas uel ponderum qualitates secundum Graecam traditionem
et medicorum ueterum consuetudinem seorsum libello huic inseruero
et non solum Romana, sed etiam Graia expositione digessero, tamen

tit. ex magno officio *P, corr. Pithoeus Epigramm. et poem. uaria (Parisiis 1590) p. 241* 1 sequutus *P* 8 asclepi aut verbii *P,* Aesculapius Virbii *Co* 10 [et] *Bianconi Lettere sopra A. Cornelio Celso (Romae 1779) p. 111, cf. praefat. p.* XXI 15 exrimentis *P* 20 labore *P*

ex re est, ut haec eadem cum peritioribus conferantur ac saepius re-
tractentur et quae confecta fuerint uel parata medicamina sub signa-
culis semper habeantur, ne aut casus incidat aut malignitas alicuius
obrepat, quae beniuole et sincere parata corrumpat, sitque de remedio
uenenum et de salubritate pernicies culpeturque medicina, cum pecca-
6 rit incuria. In summa me haec benigne parasse et tamen super his
monuisse sufficiet, uos perinde sanitati uestrae atque opinioni meae
consuluisse conueniet. Epistulas quoque eorum, quorum studium aemu-
latum me esse scripsi, huic operi, ne quid deesset, adieci, quarum lectio
et incitare uos ad necessariam cognitionem et instruere poterit ad sa-
7 lutem. Versiculis quoque lusimus migmatum et specierum digestione
compositis, non quod sit dignum aliquid in carmine, sed ut lectorem
scrutatoremque huius operis et poema pelliciat et exoptatio blanda
conciliet. Quod opusculum in infima parte huius codicis conlocaui, ut
et sermone nostro opera haec sollertia nostra conposita claudantur et
nugas nostras multiplex foliorum celet obiectus.

1 ea re *P, corr. Heraeus praeeunte Cornario, qui scripserat* e re 3 incedat *P* 11 digessione *P*

INDEX MEDICINALIVM INFRA SCRIPTORVM

7 lindinibus *P* 10 pitute *P* 12 alopiciis *P* 15 fleucmata *P* 49 uomitos *P* 60 scrabras *P* 62 sticmata *P* 81 ac] a *P* 84 ⟨ad⟩ *Ni*, et urinae incontinentiae *Co* 86 cyliacis *P*

7 fistula *P* 12 hirneonis *P* seo *P* 19 articuli *P* 25 arcterisi *P*

DE MENSVRIS ET PONDERIBVS MEDICINALIBVS EX GRAECO TRANSLATIS IVXTA HIPPOCRATEM

Vncia habet dragmas numero VIII, [scripula] ℈ XXIIII. Mina habet libram I uncias II. Cheme habet sicut dragma ℈ III. Obolos habet denarius VI. Cotyla [hemina] facit acitabula siue oxybafa IIII. Olyscion facit heminae partem septimam, quod facit — I et dragmas II. Cotylus habet — IIII, quod facit cyathos II et cocliaria VI. Item cotylus triunciarius habet heminae tertiam partem. Tetrobolon est quarta pars heminae. Choenix sextarii duo sunt. Stater est quod metitur dragmas IIII, est autem quanto semuncia. Denarius est argenteus dragma I, quod facit ℈ III. Victoriatus denarius dimidia pars dragmae est. Obolus minor dragmae pars sexta est. Cyathus pars octaua sextarii, sed ad pondus dragmarum pars decima est. Coclearium dimidia pars dragmae est. Tetrassarius semuncia est.

ITEM DE PONDERIBVS ET MENSVRIS MEDICAMENTORVM EX LIBRO XXI PLINII HISTORIARVM NATVRALIVM

Dragma Attica denarii est argentei pondus. Dragma eadem habet in pondere obolos VI. Obolus habet chalcus X. Cyathus pendit dragmas X. Acitabulum quod dicitur habet heminae quartam partem. Hemina habet dragmas numero LX. Mna, quam nostri minam uocant, pendit dragmas Atticas centum.

Mensuras quoque ipsas Graecorum de medicinalibus ponderibus addidimus, quae sequenti pagina continentur, ut in huiuscemodi rebus, si uisum fuerit, de fonte quod aiunt ipso petatur auctoritas.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΩΝ

Ἡ μνᾶ ἔχει ὁλκὰς ρ̅ξ̅ [CLX].
ἡ λίτρα ἔχει οὐγκίας ι̅β̅ [XII].
ἡ οὐγκία ἔχει ὁλκὰς η̅ [VIII].

13—17 Plin. n. h. 21, 185 21 Minam quandam Alexandrinam 160 drachmarum h. e. 20 unciarum (l. 23) a ueteribus medicis adhibitam esse testatur Galenus 13, 789 Kuehn = Metrol. script. 1, 214, 9 (cf. ind. s. u. *μνᾶ* 9); eadem *Ῥωμαϊκή* appellatur in textibus quibusdam metrologicis (ibid. ind. s. u. *μνᾶ* 8)

2/3 obolus ... denarios *P, corr. Co* 7 chynix *P* 8 draghmas *P, item per* gh *l. 9 (bis), 10. 11. 12. 13 (bis). 14. 17 (sed l. 16 traditur* dragmas *sicut l. 1. 4)* quanta *Co*, quantum *Ni* 9 ℈ IIII *P, corr. Co* 12 tetrasarius *P* 14 chalchus *P, uerte Graece χαλκοῦς*

ἡ ὁλκὴ ἔχει γράμματα $\overline{\gamma}$ [III].
τὸ γράμμα ἔχει ὀβολοὺς $\overline{\beta}$ [II].
ὁ ὀβολὸς ἔχει κεράτια $\overline{\delta}$ [IIII].
τὸ κεράτιον ἔχει χαλκοῦς $\overline{\beta}$ [II].

Ὁ μέδιμνος ἔχει ἡμίεκτα $\overline{\iota\beta}$ [XII].
τὸ ἡμίεκτον ἔχει χοῦς $\overline{\beta}$ [II].
ὁ χοῦς ἔχει χοίνικας $\overline{\beta}$ [II].
ἡ χοῖνιξ ἔχει κοτύλας $\overline{\delta}$ [IIII].
ἡ κοτύλη ἔχει ἡμίξεστον.
τὸ τρυβλίον δὲ κοτύλη ἐστὶν Ἀττική.
τὸ ὀξόβαφον τέταρτόν ἐστιν κοτύλης.
ὁ κύαθος ἕκτον ἐστὶν κοτύλης.
ἡ χήμη ἄγει ὁλκὴν μίαν ἥμισυ.
ἡ Ἑλληνικὴ κοτύλη τοῦ ἐλαίου ἔχει (λίτραν) $\overline{\alpha}$. ὁ δὲ ξέστης (λίτρας) $\overline{\beta}$. ὁ δὲ Ἰταλικὸς (λίτραν) $\overline{\alpha}$∟′. δῆλον οὖν, ὅτι καὶ ἡ Ἰταλικὴ κοτύλη (οὐνκίας) $\overline{\vartheta}$. ἡ δὲ Ἀλεξανδρινὴ κοτύλη ἐλαίου μὲν ἔχει (οὐνκίας) $\overline{\eta}$, οἴνου δὲ ἔχει (οὐνκίας) $\overline{\vartheta}$.

Τοῦ ἐλαίου
τὸ κεράμιον ἔχει (λίτρας) $\overline{o\beta}$.
τὸ κόγγιον ἔχει (λίτρας) $\overline{\vartheta}$, αἵπερ εἰσὶν (ξέσται) ϛ̄.
ἡ κοτύλη (οὐνκίας) $\overline{\vartheta}$.
ὁ κύαθος (οὐνκίαν) $\overline{\alpha}$∟′.
Τοῦ οἴνου
τὸ κεράμιον ἔχει (λίτρας) $\overline{\pi}$.
τὸ κόγγιον ἔχει (λίτρας) $\overline{\iota}$, αἵπερ εἰσὶν (ξέσται) ϛ̄.
ὁ ξέστης (λίτραν) $\overline{\alpha}$ (οὐνκίας) $\overline{\eta}$.
ἡ κοτύλη (οὐνκίας) $\overline{\iota}$.
ὁ κύαθος (οὐνκίαν) $\overline{\alpha}$∟′ϛ′.
Τοῦ μέλιτος
τὸ κεράμιον ἔχει (λίτρας) $\overline{\rho\kappa}$

9 κοτύλη δέ ἐστι τὸ ἥμισυ τοῦ ξέστου tabula uetustissima Hultschiana (Metrol. script. 1, 208, 6) 18—p. 9, 4 fragmentum consimile tabulae, quae dicitur Dioscuridea (Metrol. script. 1, 241, 8 sqq.)

4 ΧΑΛΚΥϹ *P* 9 ΚΟΤΟΙΛΗ *P* 10 ΤΡΥΒΙΛΙΟΝ *P* 11 *de scriptura* ὀξόβαφον *cf. Viedebantt Quaest. Epiphan. p. 84* 13 ἄγει] ΛΓΙ *P* 14 ϵΛΛΙ *P* *nota librae plerumque corrupta in formam quandam Latini* p 15 ∟′ = $^1/_2$; *notam semissis similem reddunt inscriptiones et papyri, similem etiam excussit Heiberg in editione Heronis Alexandrini (uol. 3, 184, 5 al.)* 16 *notam unciae* Γ° *sicut passim ipse librarius per totum tractatum* οὐνκίαν *perscripsit Viedebantt* κοτύλη ἐλαίου] ΚΟΤΥΛΛΙΟΥ *P* 20 ΛΙΤΤϵΡ *P* (ξέσται) ϛ̄] $\overline{ʒs}$ *P* *inter l. 20 et 21 deesse definitionem sextarii e l. 26 et p. 9, 2 apparet* 23 ΟΙΟΙΝΟΥ *P* 24 $\overline{\pi}$] $\overline{\text{ΤΤ}}$ *P* 25 ΛΙΤΓϵΡϵΙϹΙΙΙ · $\overline{ʒs}$ *P* 26 $\overline{\alpha}$] Λ *P* 27 $\overline{\iota}$] $\overline{\Gamma}$ *(scil. ex* $\overline{\text{Ι}}$*)* *P* 28 ∟′ϛ′ = $^1/_2$ $^1/_6$ = $^2/_3$

τὸ κόγγιον (λίτρας) ι̅ε̅, αἵ εἰσιν (ξέσται) ϛ̅.
ὁ ξέστης (λίτρας) β̅∟′.
ἡ κοτύλη (λίτραν) α̅ (οὐγκίας) γ̅.
ὁ κύαθος (οὐγκίας) β̅∟′.

[χοῦς] Τὸ μέδιμνον ἡμίεκτα ἔχει ι̅β̅, (ἅπερ) (χοῦς) κ̅δ̅.
ὁ δὲ χοῦς ἔχει χοίνικας δ̅.
ἔχει ὁ χοῖνιξ (ξέστας) δ̅.
ξέστης ἔχει κοτύλας β̅
κοτύλη ἔχει κυάθους ϛ̅. παρὰ Ἀττικῶν [παρὰ Ἰταλικὸν] ἡ κοτύλη καὶ τρυβλίον λέγεται.
κύαθος ⟨ἔχει . . . .⟩.
ὀξόβαφον ἔχει κοτύλης δ′
κοχλιάριον ⟨ἔχει . . . .⟩.

Μνᾶ παρὰ Ἰταλικοῖς (ὁλκὰς) ρ̅μ̅δ̅, παρὰ Ἀττικοῖς (ὁλκὰς) ρ̅κ̅ϛ̅· παρ' Ἰταλικοῖς (λίτραν) α̅ ⟨∟′⟩, παρὰ Ἀ⟨ττικοῖς (λίτραν) α̅ (οὐγκίας) γ̅ (ὁλκὰς)⟩ δ̅.
λίτρα μία ἔχει (οὐγκίας) ι̅β̅. ἡμίλιτρον.
οὐγκία (ὁλκὰς) η̅.
ἔχει γράμμα⟨τα γ̅⟩ ἡ δραχμή
ὁλκὴ συνωνύμως κα⟨ὶ δ⟩ραχμή.

5—p. 10,10 fragmentum simile Hultschiani textus 59 (Metrol. script. 1, 232) nec minus illo corruptum 6 ὁ δὲ χοῦς χοίνικας β̅ Metrol. script. 1, 232, 21 et passim 9/10 cf. supra p. 8, 10; διὰ τούτων (respiciens mensuras, quales hic habes l. 5—13) μετροῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων, παρὰ δὲ τοῖς Ἰταλικοῖς εὑρίσκεται ὁ χοῦς μὲν ἔχων (ξέστας) ϛ̅ . . . . . . ἡ κοτύλη παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ὀνομάζεται καὶ τρυβλίον fragmentum ineditum (cf. Metrol. script. 1, 233, 4 sqq.); καὶ τὸ τρυβλίον δὲ λεγόμενον κοτύλη ἐστὶν Ἀττική tabula uetustissima al.
14/16 Ἡ μνᾶ πρὸς τὸ Ἰταλικὸν ἔχει δραχμὰς ρ̅μ̅δ̅, πρὸς δὲ τὸ Ἀττικὸν δραχμὰς ρ̅κ̅β̅ (*forsitan* ρ̅κ̅ϛ̅ *Hultsch*)· ὥστε τὴν Ἰταλικὴν μνᾶν εἶναι (λίτραν) α̅ ἡμίσειαν, τὴν δὲ Ἀττικὴν (λίτραν) α̅ (οὐγγίας) γ̅ δραχμὰς δ̅ fragm. 59 (Metrol. script. 1, 232, 4 sqq.), similiter etiam inedita quaedam

1 (ξέσται) ϛ̅] ʒ̅ς̅ *P* 3 (λίτραν) α̅ (οὐγκίας) γ̅] Δ̅Ι̅ Α▯·Γ̅· *P* 5 (ἅπερ) (χοῦς) κ̅δ̅] W̅ ΧΟΚ̅Δ̅ *P*; *uidetur archetypus notam* ΧΟ *in margine iteratam uel ipsa uoce* χοῦς *perscriptam praebuisse* 6 χοίνικας δ̅] ΧΟΙΝΙʒ *P, corr. Viedebantt* 7 (ξέστας) *legit notam* ꞩ *litura satis obscuratam Viedebantt (cf. Wilcken Griech. Ostraka 1, 763, Viedebantt Quaest. Epiphan. 49. 128)* 9/10 ΠΑΡΑΑΤΤΙΚΩΝ ΚΟΤΥΛΗΕΧΕΙ ΚΥΛΟΟΥϹ ·ϛ̅· ΠΑΡΑΪΤΑΛΙΚΟΝ ΗΚΟΤΥΗΚΛΙϹΤΡΥΒΛΙΟΝ ΛΕΓΕΤΑΙ *P, locum conglutinatum uel male excerptum constituit Viedebantt* 11 *lacunam statuit Viedebantt, qui putat excidisse* ἔχει κοτύλης ϛ′ 12 ΚΟΤΥΛΑϹ Δ̅ *P* 13 *lacunam statuit Viedebantt* 14 ΜΝΛ ΤΙΛΡΑ ·Ι̅· ΤΑΛΙΚΟΙϹ ∟ Ρ̅Μ̅Δ̅ *P* 15 (λίτραν) α̅ ⟨∟′⟩] Λ ·Ι̅Δ̅· (*h. e.* ΛΙ *uel* Λ' Δ̅) *P, corr. Viedebantt* Ἀ⟨ττικοῖς (λίτραν) α̅ (οὐγκίας) γ̅ (ὁλκὰς)⟩ δ̅ *Viedebantt coll. fragm. 59 Hultsch., in P nihil nisi* ·Λ̅· ·Δ̅· 19 ΓΡΑΜΜΑ ·Κ̅· ΛΡΑΧΜΗ *P, corr. Viedebantt; uersus suspectus propter ordinem definitionum ceterarum (nimirum adnotatio marginalis inserenda post* δραχμή *l. 20 maturius recepta in textum)* 20 ΚΛ ΡΑΧΜΗ *P*

ἡμιοβόλιον. ὀβολὸς ἔχει χαλκοῦς ϛ̅, ὅ ἐστιν καὶ διόβολον, τριόβολον, τετρόβολον.

Ἡ κοτύλη καὶ τρυβλίον λέγεται.
ὁ ξέστης ἔχει ἐλαίου (λίτρας) β̅, (αἵπερ) (κοτύλαι) β̅.
ἡ κοτύλη ἔχει κυάθους ϛ̅.
ὁ κύαθος (οὐνκίας) β̅.

Ἡ οὐνκία (ὁλκὰς) η̅.
ἡ (δλκὴ) (γράμματα) γ̅.
τὸ (γράμμα) [Γ] ὀβολοὺς β̅.
ὁ ὀβολὸς κεράτια γ̅.

Οἴνου ὁ ξέστης ἔχει (λίτραν) α̅ (οὐνκίας) η̅, μέλιτος ὁ ξέστης ἔχει (λίτρας) ⟨β̅ (οὐνκίας)⟩ γ̅.

EPISTVLAE DIVERSORVM DE QVALITATE ET OBSERVATIONE MEDICINAE

LARGIVS DESIGNATIANVS FILIIS SVIS SALVTEM DICIT

Legi antehac Hippocratis Coi epistulam, medicinae auctoris uel peritissimi, quam de tuenda ualetudine ad Antiochum regem scripsisse fertur. Cuius quia praecepta et monita uobis ad salutis custodiam nota cuperem, collegi, ut potui, quidquid seriem eius continere memineram, eamque ore Romano interpretans scripsi. Caui, fateor, ne ad uerbum uerba transferrem, quo minus pleraque linguarum diuersitate congruerent, si parum ponderis in significationibus ueris fieret, itaque explicandae rei aduersus obscuritatem consului. Igitur epistula talis est.

ANTIOCHO REGI HIPPOCRATES COVS SALVTEM DICIT.

1 Eam te in hoc regnandi munere et culmine reputans sustinere personam, ut rex magnus uitam multis utilem in longum prouehere debeas, simul ingentem prouidentiae tuae metiens curam, qua experientissimus rerum mathesim quoque prime adeptus es, conuenire talibus

11/12 sextarius mellis 27 unciis h. e. duabus libris et tribus unciis definitur in tabula, quae assignatur Cleopatrae (Metrol. script. 1, 239, 11) al.

1 ἡμιοβόλιον *et* ὅ ἐστιν . . . . τετρόβολον *susp. Viedebantt* ΧΛΛΚΟΥ ·ϛ̅· *P* 3 СТРΥΒΛΙΟΝ *P sicut supra p. 9, 10* 4 ЄΛЄΟΥ *P* (λίτρας)] Λ̅ *P* (αἵπερ) (κοτύλαι)] Ϗ · ΚΟ̅ · *P* 5 ΚΥΔΘΟΥϹ *P* 6 ΚΥΛΟΟϹ *P* 8 ₰ · Γ · *P* 9 ΤΟ ₰ · Γ · *P* 10 ΚЄΡΛ̅ΤΙΝ · Λ̅ · *P, corr. Viedebantt* 11 *in fine* ꝫЄϹΤΗЄϹ *P* 12 (λίτρας) ⟨β̅ (οὐνκίας)⟩ γ̅] · Λ̅ · · Γ · *P suppl. Viedebantt ad tabulam Cleopatrae* *tit.* Incipiunt epistulae diuersorum de qualitate et obseruatione medicinae. *Ab his uerbis codex L incipit* filiis salutem dicit suis *P* 13 epistolam *P* 14 tuendam ualetudinem *P, in L* —a —e *rasura ex* —ã —ẽ 16 quicquid *P* 19 fierit *P* 20 obscrutatem *P* *tit.* dicit *om. L* 23 ingentem simul *P*

regalis peritiae studiis arbitratus sum domesticam quoque tuendi corporis et procurandae ualetudinis scientiam. Super cuius obseruationibus ad te scribendum putaui, ut et quibus causis morbi existerent et quibus praenoscerentur indiciis et qualibus inter exordia perimerentur medellis ostenderem. Nam fere ut caeli turbulenta tempestas numquam nisi praecedentibus solet signis ingruere, ita corporum inminentia pleraque incommoda ortus proprii significatione monstrantur. Spondeo autem pro ingenita docilitate, qua nostram quoque super his rebus sollertiam probas, monitis meis auscultantem posse te reliquum uitae tempus firma ualetudine et plena incolumitate producere. Corporis 2 igitur humani fit a nobis quadripertita diuisio, cuius in partibus singulis ualetudinum moderatio continetur. Sunt autem partes haec: cum capite oris sublimitas, pectoris latebra, uentris receptaculum, sentina uesicae. Si capiti igitur eueniat incommodum, aut tenebrae offunduntur aut cietur dolor aut onusta quasi pondere supercilia sentiuntur aut fit temporum pulsus assiduus aut tumescentibus mane oculis caligat aspectus aut aures tinniunt et accepto quodam interius tumultuantur sono. His ergo signis existentibus caput est purgatione curandum, sed super huiusmodi tamen leuiore medella ysopi uel origani Indici coma iniecta defruto siue mulsae, quae septem uel plusculis diebus maceratur. De quo liquore postmodum coagitato atque colato tepidae heminae dimidium aut amplius modum gargarizari oportet die calido uel sereno, ita ut resupinato ore faucibus liquor ille contineatur aliquantulum et agitetur alterna uice idque saepius fiat, donec heminae dimidium consumatur uel cum fleumate proiciatur. Sed haec ieiuno adhibenda curatio est, qua nulla capiti leuior aut commodior reperietur. Hoc remedium qui neglexerit et indiciis supra scriptis non occurrerit, necesse est sentiat aut oculorum uitia aut ulcera in intimis auribus erumpentia aut strumas in confinio colli aut pulsus cerebri aut suffocationem aut circa guttur anginam aut uuae destillationem, glandulas quoque patietur et tabem fluentium capillorum et ulcera per caput ecferuescentia doloremque dentium creberrime sustinebit. Quod si a pectore morbus mi- 3 natur, qui esse simplex et non uiolentissimus solet, his praesentitur indiciis. Primum pectoris sudor intimus testatur aestum stomachi laborantis, splen erit quasi distensum et eminens, sputamenta fellita, scapulae cum lateribus grauabuntur et inprouiso dolore marcescent, adsiduae oscitationes ora deducent, inportunae uigiliae somnos fugabunt, artatus spiritus siti nocturna maxime inardescet, expergefactis mens erit tristis et nubila, post soporem totius paene corporis pulsus, tremor in brachiis uel in manibus, sicca etiam tussis quatiet infirmum.

3 existerint *PL* 9 abauscultatem *L* 12 ualitudinum *L* 14 eueniet *P* 16 tumiscentibus *L* 19 leniore *P* 20 defruta *P manus prima* siue] sibi *L* mulsa *PL* uel *om. L* 21 tepide *L* 26 repperietur *P* 28 in intimis] intus -s *super rasuram scripto L* 29 pulsu *L* 30 distillationem *L* 31 ecferuescentia] haec feruescentia *P* 32 sustinebit *om. P* 36 marciscent *PL* 37 adsidue *P* deducunt *L* 38 inardescit *PL* 40 quatiit *PL*

His igitur sapienter occurritur, si consuetudo fiat sine ullo medica-
mine post cenam uomendi. Utile autem est etiam ieiunum uomere;
magis enim umor noxius, qui stomacho insiderit, egeritur. Itaque qui
mane uomiturus est, debet minutatim rafani radices manducare easque
uel sucum earum transmittere, cardamum quoque, id est nasturcium,
sed et sinapi et erucam deuorare et aquam deinde tepidam superbibere
ac digito uomitum prouocare. Qui ista contempserit, erit his obnoxius
uitiis. Pulmonis labore uexabitur, frenesim sustinebit, atrae bilis in-
festa commotio ad usque uesani eum furoris periculum trahet, iacta-
4 bitur febribus, inops somni agitabitur perniciosis uigiliis. Si quando
autem morbus a uentre molitur, qui et ipse multiformi grassatur in-
commodo, haec signa praemittit. Torquetur aluus et correptos cibos
inmoderatis fluoribus fundit, potus in amaritudinem uertitur, membro-
rum omnium existunt dolores causa latente grassantes, feruet nimiis
ruboribus corpus et acutis atque occultis febribus inardescit. Aduer-
sum haec uenter est molliendus sine grandi cura aut graui medica-
mento. Nam qui lapatho uel Mercuriali herba usus fuerit, commode
aluum temperabit. Si parum proficiet haec medella et supra dicta in-
dicia perseuerabunt, decoctus urticae sucus potui dabitur. Utiliter ac-
cipiuntur et cymae caulium multa aqua uehementer excoctae, etiam
brassicae umor melle admixto et asperso sale temperatus bibi debet
5 ad heminarum quattuor modum. Qui haec adhibere cessauerit, his pa-
tebit iniuriis, ut aut coeliacus fiat aut meatibus ruptis inmoderato
uentris fluore uexetur. Hinc dysinteria oritur et iliacus morbus et ad
superiora fimus redundans uomitus et empneumatisin faciet. Hinc
sciae passio erit dolorque coxarum, apoplexis etiam his originibus
existet, hinc et sanguinis per interiores meatus, id est per aemorrhoi-
das, fluor multus emanat. Articulorum quoque morbus, quem Graeci
6 arthrisim uocant, istinc creatur. Cum uero ex uesica imminet origo
uitiorum et ipsa non minus causis pluribus nocens, his significationi-
bus intellegitur. Inflatio uesicae, solet in eam multus ex alui meatu
uentus inmitti, inde adsidua ructatio, inde incontinentes crepitus ege-
runtur, inde grauis somnus, inde urina sordida et diri odoris egeritur
et circa genitalia tumor surgit. His ergo animaduersis tali erit sub-
ueniendum medella. Feniculum et apii radices uino condito ueteri et
odorato inicies, et cum se haec confusa macerauerint, cum uini cyathis
duobus tantundem miscebis aquae calidae et ieiuno potui dabis. Prae-
terea radicis asparagi sucus cum uino mixtus optime sumitur, sed et
7 ciceris albi, non arietini decocti sucus accipitur. Ex hac ualetudine,

5 cardanum *P manus prima, L* nasturtium *P* 7 ac] at *L* 8 belis *PL* infecta *P* 9 trahit *PL* 11 ipsi *PL* 13 amaritudine *L* 14 nimiis feruet *P* 18 temperauit *PL* et] ut *P* 23 cyliacus *P* ciliacus *L* 29 arctrisim *PL* uessica *P* 31 meato *PL* 34 talis *P* erit *om. P* 35 faeniculi *ex* faeniculum *L, id quod fortasse praestat, cf. p. 16,3 sq.* candito *L,* candido *He in Corrigendis satis probabiliter, cf. ind. spec. s.* uinum 36 uino *PL*

nisi in exordio curatio adhibita fuerit, per urinae difficultatem et ydrops nascitur et dolor iecoris et uitia renium et stranguria uesicae, uentrem molestissimi dolores uexabunt. Haec sunt de praenoscendis praeueniendisque morborum causis. Addidi etiam, quibus et quatenus 8
per anni circulum pro temporum uicissitudine obseruatis incolumitas custodiatur. Ab hieme igitur salubrius fiet exordium. Ex die VIII kal. Ianuarias corporibus humor adcrescit usque ueris aequinoctium, quod incipit VIII kal. Apriles. Hoc ergo tempore utendum calidissimis cibis et optimis, uino aliquatenus indulgendum, usus etiam uenerius minime respuendus. Ex aequinoctio incipit fleuma crescere, id est concretus humor et frigidus, usque in ortum pleiadum, qui incipit pridie idus Maias. Ergo tum adhiberi conuenit bene odoratos, sed et acres cibos. Exhinc sanguis ardentior febribus augmenta suppeditat nec minus humor obbibitur usque ad aestiui temporis commutationem, quae ab VIII kal. Iulias inchoatur, a quo die uenere abstinendum ieiunandumque. Ab octauo enim kal. Iulias aestiua progressio incrementa fellis 9
exsuscitat usque in autumni aequinoctium, quod est VI kal. Octobris. Erit igitur utendum acutis et sapidis et bene olentibus cibis, parcius ieiunandum et uenerio usu ab VIII kal. Iulias certe per dies XII penitus abstinendum. Post autumni aequinoctium, id est post diem VI kal. Octobris, acres biles uires et augmentum sortiuntur in occasum pleiadum, qui est IIII idus Nouembris, umores etiam graues serpunt. Erit igitur utendum acidis et acribus cibis, uenere quoque abstinendum, parcius etiam ieiunandum. Ab hoc rursus tempore, id est a IIII idus Nouembris, sanguis deficit; congruit igitur leuioribus cibis uti, uino indulgere nec usu uenerio abstinere in VIII kal. Ianuarias, ex quo incipit tempus hibernum. Haec, ut dixi, obseruans incolumi sospitate uitae spatia transcurres nec ulla indigebis uisitatione aut curatione medicorum.

EPISTVLA ALIA EIVSDEM HIPPOCRATIS EX GRAECO TRANSLATA AD MAECENATEM

Quem roganti tibi libellum promisi, omni cura adhibita descrip- 1
tum misi, ordinatissimum tuae salutis custodem, quem debebis tam diligenter intueri quam scriptus est. Ad curationem enim corporis tui omnia explorata sunt, quae cum rerum effectu conperi celeriterque conplexus sum. Intueri ergo omnem medicinae rationem debebis. Namque ego diligenti cura, licet summa breuitate, conprehendi singula

3 uentre *L* molestissimo *PL* 9 ueneris *P* 14 ab] ad *PL* 15 *ante* uenere *L supra lineam add.* a, *item l.* 23 19 *ante* uenerio *P supra lineam add.* a 26 uso *P*, *item L manus prima* 28 uitae *om. L* 29 *subscr.* Finit epistola Coi Hippocratis medici *PL* 30 quem roganti] *ab his uerbis incipit cod. A, cui manus recentior titulum praescripsit:* Liber Plinii Secundi de medicina missus ad quendam imperatorem 33 effectum *PL*

curationum genera, sicut proxime in eo libello feci, quem Caesari no-
stro coram te tradidi. Quas curationes per temet ipsum aestimare po-
2 teris; sapientibus enim ratio uenire in consilium adsueuit. Omne ita-
que corpus hominum, pecudum alitumque ex quattuor generibus con-
stat, sed praecipue hominum: calido, frigido, sicco et humido. Frigido
enim continentur uiscera, unde spiramus; calore continetur anima, qua
uiuimus, id est qua uitam sentimus; sicca sunt ossa, quae uires faciunt
ad sustinendum laborem; humidus est sanguis, quo alitur uita. Per
ossa et uiscera uenae currunt, quae sanguinem regunt. Sanguis ani-
mam, anima uitam sustinet, spiritus autem aëris est. Ossa neruis mu-
3 nita uirtutem corpori praestant. Sanguis cum abundat, ualetudinem
uitiat. Ex eo nascitur sanies, quam in uulneribus sectis uidemus, na-
scitur et pituita, quae nauseam facit, nascitur etiam bilis acida et amara,
quae dicitur mater morborum. Bilis enim cum est, concitat calores.
De pituita perfrictio nascitur, quae facit dolorem intestinorum, tortus
etiam inflationemque, quae corpus extenuat. Sanguis autem a nimio
cibo nimiaque potione incipit abundare et cruditate conrumpitur. Qui
cum euagatur extra cursum naturae, infert aliqua corpori uitia, et in
quacumque parte conruptus incubuit, fatigat et laedit. Nam sanguis
animam quoque uitiat et inde os hominis incipit fetere. Cum est ergo
integer sanguis, animam sine dubio confirmat, ut possit frigus calo-
remque fortius sustinere. At cum abundat cumque calore animae con-
rumpitur, fit sanies, tum et bilem atram concitabit et calorem inter-
dum ac frigus faciet corporique uniuerso languorem animaeque malum
4 odorem uel anhelitum faciet. Quo facilius igitur commodis ualetudinis
fruamur et incommoda uitemus, prognostica, id est praecurrentia uitia,
signis naturalibus cognoscamus cognitaque emendemus, ne mortifera
fiant. Quattuor igitur disponuntur corporis partes, cuius origo in capite
est et thorace, deinde uenter sequitur et uesica. Ita ergo locorum isto-
5 rum sinceras notas cognoscemus. Hominis sani urina mane alba erit,
ante prandium rufa, pransi rursus candida, item ante cenam russea.
Nec ego tamen necessitatem prandendi inposui, sed magis urinam et
tempora naturalia ostendi. Candida enim urina debet esse, ubi cruditas
non est, mane quieto corpore, deinde motus ipse et deambulatio uri-
nam turbat excitatque uesicam ideoque coloratior fit. Quod si mane
urina mutauerit colorem, ostendit subesse uitium infirmitatis, quod ta-
6 men propriis indiciis intellegimus. Cum enim a capite morbus oritur,
solet capitis dolor † temperare, tunc et supercilia grauantur, tempora
saliunt, aures sonant, oculi lacrimant, nares repletae odorem non sen-

1 sicut] sic *A* 8 quo alitur uita per ossa et uiscera, ubi uenae currunt *A* 11 ualitudinem *LA* 13 nausiam *LA* 16 a *om. A* animi cibo *PL, littera* o *in L inter* animi *et* cibo *supra lineam scripta* 17 potatione *A* 18 euacatur *PL* euacuatur *A, corr. He* 23 concitat *A* 24 facit *A* uniuersum *A* 25 facit *A* quomodo ualitudine *A* 28 *post* igitur *A add.* modis 30 cognoscimus *A* 36 urinam *PL* 38 † temperare] *corruptela ex insequente* tempora *orta*; generari *temptauit Heraeus,* conparere *Co* 39 lacrimantur *A*

tiunt. Cum ex his ergo aliquid accidit, caput purgari oportet hac ratione. Ysopi aut cunilae bubulae fasciculum cum aqua deferuefacies, inde aquam ore continebis, sed caput calide tractabis, ut fluat pituita. Quod si quis neglegit, capiet epiforas oculorum aut dentium uel aurium dolorem. Interdum etiam strumae parotidesque nascuntur et alia uitia, quae circa fauces ceruicesque oriri solent, item destillatio aut grauedo narium erit et interdum ulcera in capite nascuntur aut etiam capilli
defluunt. Cum autem a thorace morbus nascitur, incipit caput sudare 7
linguaque fit crassior aut os amarum aut tussillae dolent, oscitatio erit frequens sine somno et quiete, torpor membrorum, animi dolor, prurigo corporis, brachia manusque adsidue intremescent subitaque tussis arida et inquieta nascetur. Ex his ergo cum aliquid acciderit, uitabis uitium graue, si uomueris siue ieiunus siue post cenam uel in balineo. Plus autem prodest, si ieiunus bilem eieceris; eam enim dicimus matrem morborum. Sed qui uomere nolunt uel non possunt, quia stomacho laborant, decimo quoque die ieiunando omni cibo se abstineant. Quod facto uitium grande uitabunt; nam frequenter uomendo solet stoma-
chus conrumpi. Quod si a uentre morbus orietur, haec erunt signa. 8
Venter uertetur atque turbabitur et sentiet crebros dolores, cibus et potio amara uidebuntur, genua succident, lumbi grauabuntur, interscaplium contrahetur totumque corpus particulatim grauabitur, tardabuntur pedes, pigra fient crura, renes indolescent et post haec febriculae incurrent. His itaque cognitis prima est abstinentiae utilitas, tum etiam medicamentis aluum purgari oportebit, ut graue corpus leuamentis adiuuetur. Quod si morbus maior premere uidebitur, adicies alterum diem abstinentiae, si tamen uires patientur, sin minus, quam leuissimum sumes cibum, ut ouum sorbile tantum aut aliquid ouo simile accipias. Hoc qui neglegunt, fiunt coeliaci, torminosi, dysinterici, etiam ex eo nascuntur tertianae et quartanae, fiunt podagrici cheragricique, morbus etiam articularis hinc accidere solet, quidam etiam fiunt amentes, quibusdam etiam sanguis erumpere a naribus so-
let. Oportet ergo occurri tam grauibus malis curatione praedicta. A 9
uesica qui nascuntur morbi, haec dabunt signa. Pleni uidebuntur et cito saturari, quos grauabit, sequentur inflationes uentris et crepitus crebri, uidebuntur oscitare nec oscitabunt, sed tantum os deducent, se-

2 aut cunile uel bubule *A* deferuefacias *P* deferuere facies *A* 4 capiat *PL* 6 distillatio *PA* grauido *P* 9 tusilae *P* 11 intremescunt *P* 12 nascitur *A* 13 balineo *eraso* i *L*, balneo *A* 16 quod] quo *A*, *cf. ind. uerb. s.* '*syntactica quaedam*' 18 oritur *A* 19 uertitur *A* turbatur *A* sentit *A* 20 amara potio *P* uidentur *A* grauantur *A* 21 contrahitur *A* grauatur *A* tardantur *A* 22 fiunt *A* indolescunt *P* 25 iuuetur *L* uidebuntur *L* uidetur *A* adicias L 26 patiuntur *A* 27 leuissime *PLA*, *corr. Co* sorbilem *PLA* tantum *om. A* similem *L*, *item P*, *sed eraso* —m 28 cyliaci *PL* cilyaci *A* 29 et fiunt ex eo podagrici *A* 30 cheragrique *PL* et chedagrici *A* 31 fiunt *om. A* 33 quae *P* 34 crepitus crebri] crebrius *A* 35 sequitur *L*

quetur totius corporis stupor somnusque grauis quasi marcor, fiet urina liuida et uix erumpens, tumescent etiam ueretra, inde et calculosi fient. Haec uitia sic emendantur. Feniculum et apium uino austero madefacito uel etiam earum herbarum radices contere et ex uini cyathis duobus et tantundem aquae calidae accipe adsidue, uel dauci semen et myrtum ex aqua calida sume uel cicer album, non arietinum madefactum uino, ut supra scripsi, ebibe uel radicem asparagi uel eruum erraticum uel serpullum decoque eiusque aquam uino mixtam bibe. Quae qui neglegunt, fiunt hydropici, sequetur his iocineris et renium et uesicae dolor, fient quoque calculosi, stranguriam tubi sustinebunt et uentris tumorem. Intueri autem oportet aegri uires, quomodo possit sustinere medicinam, ut ita febri et cruditati eius adhibeatur. Fiunt ergo cataplasmata, adhibentur quaeque apta sint capiti, uentri, uesicae, cruditati, frigori, calori, prout tempus exigerit. Vti autem ad haec oportet rosa, aceto, uino, oleo irino, linguam quoque aegri asperam melle perfricari uel mentae folio; reliqua diligenti medico permittenda sunt, quia iuxta morbos debet adhibere medicinam.

10 Quoniam ostendi corporis sani et inbecilli notas per urinam denuntiari et adieci curationum consilia, nunc et conpositiones medicamentorum adiciam, unum ne nascantur corpori uitia, alterum ut emendatio sanitatem reducat. Aduersus autem omnes impetus morborum duo sunt remedia certissima. Primum est, decimo quoque die ut te abstineas a cibo et potione, deinde postero die laueris ciboque firmo utaris, qua re et obseruatione efficies, ne quid omnino uitii corpori tuo accidat et perpetua sanitate sis tutus. Est et potio salubris, quae omne corporis uitium elimat et ualetudinem confirmat. Eius potionis iam tecum habes conpositionem; per annos enim conplures, amicissime Maecenas, cum Caesare nostro pariter nos morari meministi, quo tempore haec obseruando numquam in ullum corporis languorem incidisti, quo tempore nec nostrum Augustum quicquam molestioris incommodi passum

11 esse nosti. Ita enim me tecum habebis, si libellum meum legendo saepius tractaris, qui plenius tibi me absente praestare consilium in omnibus poterit. Terenti Euelpisti in ultimo libello leges dynames herbarum, quas ut crescentibus numeris lunae obserues, dum tollis et conponis, curato. Si ita non feceris et ad deminutionem lunae sustuleris, minus ualebunt. Ipsum etiam mare per lunas augeri et minui scimus, cerebra etiam hominum augentur crescente luna. Cum autem minuitur luna, unaquaeque res deminutionem sentit. Quod licet recognoscas ex his, quibus cotidie uteris, tamen et per me admonitus scies omnibus

2 tumescunt *P* 4 uino *P* 6 *post* album *P repet.* sume 9 sequitur *LA* 10 stranguria *LA* 13 adhibenturque quae *Co, sed cf. ind. uerb. s.* quisque 18 quoniam] quo *P* qm̃ *L* qm̃ *A* denuntiare *A* 19 nunc] numquid *L* 20 nascuntur *P* 22 prima *L* ut te] uite *L* 23 uteris *P* 26 ualetudine *PA* ualitudine *L, corr. He* 30 molestiores *PLA* 33 uelpisti *PLA, corr. Ruelle* legis *A* 36 scitis *A*

et minui augmentum et augeri per lunam. Quod si ita est, in herbis quoque legendis conponendisque medicamentis uim eius et potestatem nos obseruare debere ne dubites.

EPISTVLA PLINI SECVNDI AD AMICOS DE MEDICINA

Frequenter mihi in peregrinationibus accidit, ut propter meam 1
aut meorum infirmitatem uarias fraudes medicorum experirer, quibusdam uilissima remedia ingentibus pretiis uendentibus, aliis ea, quae curare nesciebant, cupiditatis causa suscipientibus. Quosdam uero comperi hoc genere grassari, ut languentes, qui paucissimis diebus uel etiam horis possint sanari, in longum tempus traherent, ut et aegros suos diu in reditu haberent et saeuiores ipsis morbis existerent. Quapropter necessarium mihi uisum est, undique ualetudinis auxilia contrahere et ueluti in breuiarium colligere, ut, quocumque uenissem, ⟨possim⟩ eiusmodi insidias uitare et hac fiducia securior iter ingrediar, ut sciam, si quis mihi languor acciderit, non facturos medicos ex me uel meis reditum nec taxaturos incommodorum occasionibus sanitates.
Ante omnia autem puto in promptu habenda, quae subito desiderata 2
difficillima uidentur inuentu, sicut oleum uetus. Quod si ad manum non erit, celerrime fieri poterit. Deferuefactum enim uel recentissimum et odorem et uires uetustissimi praestat. Et si forte curatio exigerit aquam marinam in mediterraneo quaeri, sollicitudini locus non erit, si ita prospiciatur. Duo enim salis sextarii in quattuor aquae sextarios missi temperatissimam marini liquoris copiam facient. Oxymeli uero facile erit fieri, si duobus cyathis mellis sextarius aceti addito puleio et salis modico contemperetur. Polenta autem hoc modo fiet. Hordeum aqua perfusum una nocte siccatur, deinde XX libras hordei adiciuntur tres librae lini seminis, coriandri selibra, salis acitabulum, tunc
deinde haec mixta torrentur et mola franguntur. Omnibus autem cu- 3
rationibus mel optimum est, in quo apes moriuntur, et lana sucida ea bona est, quae de ouis collo fuerit adtonsa. Cinerem auium uel aliorum animalium desideratum sic fieri oportet. In ollam nouam mittitur auis aut quodlibet aliud animal putaueris exurendum, quod addito operculo circumlitoque argilla in furno feruenti torrebitur spiramento permodice facto. Gargarizationes uero omnes calidae utendae sunt, sicut et fomenta, ut medendi ratio et usus ostendit.

4—34 Cf. Plinii Secundi quae fertur medicina ed. Val. Rose p. 7 sqq.

3 *subscr.* Finit epistola Hippocratis ad Maecenatem *PLA* 9 poss~ *L*, possent *Med. Plin.* et *ante* aegros *om. L* 11 ualitudinis *A* 12 ⟨possim⟩] possem *Med. Plin.* 15 inquomodorum *PLA* 16 prumptu *L* prompto *P* promto *A* 19 *post* vires *L add.* ut exierit *A* 21 bessis sextarii salis marini *Med. Plin.* 22 oxymelli *LA* 25 libras] lib. *A* 31 *post* animal *in L supra lineam scriptum est* usque, *cf. Hertz ad Gell. uol. 2 p. LVII* 33 permodico *Co* 34 *subscr.* Finit (explicit *L*) epistola Plinii (Plini *LA*) Secundi de medicina. Incipit alia epistola *PLA*

CORNELIVS CELSVS G. IVLIO CALLISTO SALVTEM DICIT

1 Inter maximos quondam habitus medicos Herophilus, G. Iuli Cal-
liste, fertur dixisse medicamenta deorum inmortalium manus esse, non
sine ratione, ut mea fert opinio; prorsus enim quod tactus diuinus
efficere potest, id praestant medicamenta usus experientia conprobata.
Animaduertimus itaque saepe inter deliberationes contentionesque me-
dicorum auctoritate praecedentium, dum quaeritur, quidnam faciendum
aut qua ratione succurrendum sit aegro, quosdam humiles quidem et
alioqui ignotos, reuera peritiores uel, quod fateri pudet, longe sum-
motos a disciplina medicinae et ne adfines quidem eius professioni
medicamento efficaci dato protinus uelut praesenti numine omni do-
2 lore periculoque liberasse aegros. Quamobrem spernendi sunt quidem,
qui medicinam spoliare temptant usu medicamentorum, forsan non a
medendo, sed a potentia effectuque medicamentorum ita appellatam,
probandi autem sunt, qui omni modo succurrere periclitantibus stu-
dent. Ego certe aliquoties magnum scientiae consecutus sum titulum
ex usu prospere datorum medicamentorum multosque ex eadem causa
non mediocrem gloriam tulisse memini. Est enim haec pars medicinae
uel maxime necessaria, certe antiquissima, et ob hoc primum celebrata
atque inlustrata, siquidem uerum est antiquos herbis ac radicibus
earum corporis uitia curasse, quia timidum genus mortalium inter
initia non facile se ferro ignique committebat. Quod etiam nunc ple-
rique faciunt, ne dicam omnes, et nisi magna conpulsi necessitate ip-
3 sius salutis non patiuntur sibi fieri, quae sane uix toleranda sunt. Cur
ergo aliqui excludant medicinam de usu medicamentorum, non in-
uenio, nisi ut detegant inprudentiam suam. Siue enim nullum experi-
mentum eius generis remediorum habent, merito accusandi sunt, quod
tam neglegentes in tam necessaria parte artis fuerint, siue experti qui-
dem sunt eorum utilitatem, denegant autem usum, magis culpandi
sunt, quia crimine inuidentiae flagrant, quod malum cum omnibus ani-
mantibus inuisum debeat esse, tum praecipue medicis, in quibus nisi
plenus misericordiae et humanitatis animus est secundum ipsius pro-
fessionis uoluntatem, hominibus diisque omnibus inuisi debent esse.
4 Idcirco ne hostibus quidem malum medicamentum dabit, qui sacra-
mento medicinae legitime est obligatus, sed persequetur eos, cum res
postulauerit, ut militans et ciuis bonus omni modo, quia medicina non
fortuna neque personis aestimat homines, uerum aequaliter omnibus

1—p. 21, 18 Est haec epistula non Cornelii Celsi, sed Scribonii Largi; cf. Scribonii Largi conpositiones ed. Helmreich p. 1 sqq.

1 hierophilus *PLA* 11 liberare *A* 12 forsan non a medendo, sed a potentia effectuque medicamentorum *om. L* 13 medendum *PA* appellati *PLA* 15 aliquociens *LA* consequutus *P* 22 necessitate speque ipsius salutis *Scrib.* 23 sane *LA et Scrib.* sanis *P* 30 in *PA et Scrib., om. L*

inplorantibus auxilia sua porrectura succursuram se pollicetur nulli-
que umquam nocituram profitetur. Hippocrates, conditor nostrae pro- 5
fessionis, initia disciplinae a iureiurando tradidit, in quo sanctum est,
ut ne praegnati quidem medicamentum, quo conceptum excutitur, aut
detur aut demonstretur a quoquam medico, uidelicet longe praeformans
animos discentium ad humanitatem. Qui enim nefas existimauerint spe
dubia homines laedere, quanto scelestius perfecto iam nocere iudica-
bunt? Magni ergo aestimauit nomen decusque medicinae conseruare
pio sanctoque animo quemque secundum ipsius propositum se geren-
tem. Scientia enim sanandi, non nocendi est medicina. Quae nisi omni
parte sua plene excubat in auxilia laborantium, non praestat quam
pollicetur hominibus misericordiam. Desinant ergo, qui prodesse ad- 6
flictis aut nolunt aut non possunt, alios quoque deterrere negando
aegris auxilia, quae per uim medicamentorum frequenter exhibentur.
Etenim quasi per gradus quosdam medicina laborantibus succurrit.
Nam primum cibis ratione aptoque tempore datis temptat prodesse
languentibus, deinde, si ad hos non responderit curatio, ad medica-
mentorum decurrit uim; potentiora enim haec et efficaciora quam cibi.
Post, ubi ne ad haec quidem cedunt difficultates aduersae ualetudinis,
tunc coacta ad sectionem uel ultimo ad ustionem uenit. At Asclepia- 7
des, maximus auctor medicinae, negauit aegris danda medicamenta;
quidam enim hoc mendacio etiam pro argumento utuntur. Poteram
tamen, si uerum id esset, dicere: Viderit, quid Asclepiades senserit.
Forsitan non omnino in hanc partem animum intendit. Homo sane
fuit, qui parum feliciter se in hoc negotio gessit. Itaque non deterreor
persona, cum re manifesta prodesse uideor. Nunc uero cum tam in-
pudenter quidam de eo mala comminiscantur, quid possum ultra di-
cere, nisi quodammodo parricidium ac sacrilegium eos committere, qui
haec dicunt? Ille enim febricitanibus uitiisque praecipitibus correptis, 8
quae oxypathe Graeci dicunt, negauit medicamenta danda, quia cibo
uinoque apte interdum dato remediari tutius eos existimauit. Ceterum
in libro, qui parasceuon, id est praeparationum, inscribitur, contendit
ultimae sortis esse medicum, qui non ad singula quaeque uitia binas
ternasque conpositiones et expertas et protinus paratas habeat. Vides
ergo, quam non placeat Asclepiadi usus medicamentorum, cui nisi
plura ⟨quis⟩ ad unumquodque genus uitii medicamenta conposita ha-
beat, non uidetur dignus professione medicinae. Sed ista licentia no- 9
mine tantummodo medicorum propter quorundam neglegentiam latius
processit. Raro enim aliquis, priusquam se suosque tradat medico, di-

3 a] ad *L* 6 spem dubiam hominis *Scrib.* 7 quanto *PA et Scrib.* quantum *L* 19 ualitudinis *LA* 22 argumentum *LA* 23 uiderit *om. P* uideri *eraso* -t *L* Asclepiades quid *Scrib.* 26 cum rem tam manifeste prodesse uideam *Scrib., unde fortasse apud Marcellum restituendum* uidear 30 hocxy[e] pahthe *(sic) L littera* e *a correctore supra lineam adiecta, cf. ind. uerb. s. 'declinatio'* 32 quae *L* 35 cui *Scrib.*, quae *PLA* 36 ⟨quis⟩ *Scrib.* 38 negligentiam *L*

ligenter de eo iudicat, cum nemo ne imaginem quidem suam com-
mittat pingendam nisi probato prius artifici per quaedam experimenta
atque electo habeantque omnes pondera ac mensuras exactas, ne quid
errorum in rebus necessariis accidat, uidelicet quia sunt quidam, qui
pluris alia quam se ipsos aestiment. Ob quod sublata est unicuique
studendi necessitas et non solum antiquos auctores, per quos consum-
matur professio, quidam ignorant, sed etiam comminisci falsa de his
10 audent. Vbi enim dilectus non est personarum, sed eodem modo malus
bonusque habetur, disciplinae ac sectae obseruatio perit, quodque sine
labore potest contingere et in quo ⟨idem⟩ dignitatis atque utilitatis
praestari uidetur [utilitas], id unus quisque magis sequitur. Sed ut
quisque uolet, faciet medicinam Quosdam enim a peruerso proposito
nemo potest mouere et sane omnibus permisit liberum arbitrium
magnitudo professionis eius. Multos itaque animaduertimus unius in-
11 firmitatis sanandae scientia medici plenum nomen consecutos. Nos
uero ab initio rectam uiam secuti nihil prius [in] totius artis percep-
tione, qua homini permittitur, iudicauimus, quia ex hac omnia com-
moda consecuturos nos existimabamus, non medius fidius tam pecu-
niae aut gloriae cupiditate quam ipsius artis scientia. Magnum enim
et supra hominis naturam duximus posse aliquem tueri uel reciperare
suam et uniuscuiusque bonam ualetudinem. Itaque ut ceteris partibus
disciplinae, ita huic quoque, quae per medicamenta uirtutem suam ex-
hibet, curiose institimus ⟨eo⟩ magis, quod percipiebamus in dies ex
usu profectus eius, quos interdum supra fidem atque opinionem plu-
12 rimorum exhibebamus. Sed quid ultra opus est probare necessarium
usum esse medicamentorum, praecipue tibi, qui, quia percepisti utili-
tatem eorum, idcirco a me conpositiones quasdam petisti? Ego autem
memor humanitatis tuae candorisque animi tui, quem omnibus qui-
dem hominibus plenissime, mihi etiam peculiariter praestas, non solum
quae desideras remedia, uerum etiam si qua alia de expertis in prae-
senti habui, in hunc librum contuli, quem ad te misi. Cupio enim, me-
dius fidius, qua possum tuae in me tam perseueranti beniuolentiae re-
13 spondere adiutus omni tempore a te, praecipue uero istis diebus. Vt
primum enim potuisti, non es passus cessare tuae erga me pietatis
officium tradendo scripta mea Latina de medicinalibus nostro Caesari,
quorum potestatem tibi feceram, ut ipse prior legeres simpliciterque
indicares mihi, quid sentires de his; plurimum enim iudicio tuo tribuo.
Tu porro candidissimo animo et erga me beniuolentissimo dignos no-

4 in rebus non necessariis *Scrib.* 10 *correxi e Scribonio, cuius haec sunt uerba:* idemque dignitatis utilitatisque praestare uidetur posse 11 praestare *PLA* sed] sic *Scrib.* 15 consequutos *P, idem cod. l. 16* sequuti *et l. 18* consequuturos 16 [in] *He coll. Scrib.* 17 quam *PLA,* quae *Scrib., corr. Rhodius in editione sua Scribonii* 20 reciperare *LA et Scrib.* recuperare *P* 23 ⟨eo⟩ *Scrib.* 25 sed] si *P* 26 percipisti *LA* 32 beneuolentiae *L* 38 me *om. LA*

mine editionis non uerbis sed re probasti periculumque non minus tu
iudicii quam ego stili propter me adisti, quo tempore diuinis manibus
ea tradendo consecrasti. Fateor itaque me gratias tibi agere, quod et 14
prius quam rogareris consummasti amicissimo affectu uota mea et
quod contigit mihi fauore tuo maturiorem percipere studii huius me
fructum ac uoluptatem. Ignosces autem, si paucae tibi uisae fuerint
conpositiones et non ad omnia uitia scriptae; sumus enim, ut scis, per-
egre nec sequitur nos nisi necessarius admodum numerus libellorum.
Postea tamen, si et tibi uidebitur, ad singula quaeque plures conposi-
tiones colligemus. Oportet enim copiam quoque earum selectam ha-
beri, quoniam reuera quaedam magis quibusdam et non omnes omni-
bus conueniunt propter differentiam scilicet corporum. Quarum initium 15
a capite faciemus, summum enim et quasi primum locum hoc obtinet,
dantes operam, ut simplicia remedia prima quaeque ponamus; inter-
dum enim haec efficaciora sunt quam ex pluribus conposita medica-
menta. Erit autem nota denarii pro Graeca dragma; aeque enim in
libra denarii LXXXIIII apud nos sunt, sicut dragmae apud Graecos
incurrunt.

CORNELIVS CELSVS PVLLIO NATALI SALVTEM DICIT

Lectis duobus libris conpositionum Graecis, Pulli Natalis, quos 1
misisti mihi, ut in Latinum sermonem conuerterem, libenter parui
tuae uoluntati, dignos eos existimans, quibus operam inpenderem,
quoniam plenos utilitatis conperi. Alioquin excusassem me, propositum
habens nihil non dignum sublimi Romanorum maiestate de bono me-
dicinae artis splendidissime scribere idque perennitati et litteris man-
dare. Habebit ergo et praesens tempus et futura posteritas in hoc
perpetuae uoluntatis meae curaeque gratissimum munus, siquidem
bona ualetudine nihil est pulchrius. Dedi autem operam quantam 2
potui, ut ad uerbum transferrem, quae in Graecis medicinalibus rep-
peri, nec necessariam curam cultus orationis putaui, quia rectius duxi
proprietates nominum edere et rem ueram sub herbarum peregrinarum
uocabulis explicare. Vnum genus fateor me translationis de industria
declinasse, quo fere Graeci utuntur in medicamentorum scripturis,
omnia ad secundam personam dirigentes. Ego uero in usum medica-
mentorum, quae edidi, ominis boni gratia malui quam infinitam in-
serere personam admoneremque, nisi certum haberem te non ignorare,
me huiusmodi bona utilitatis magis quam delectationis causa scripsisse.

1 tui *PLA, item Scrib., corr. Buecheler apud He* 5 me] mei *Scrib.* 9 tamen] autem *P manus prima* 13 hoc obtinet, dantes operam *Scrib.*, hunc obtinetur (optinetur *L*) medentis opera *PLA;* obtinet, prime dantes operam *Heraeus* 16 erat *PL* draghma *PLA, item* draghmae *l. 17 PLA* 18 *subscr.* Finit epistola prima (I *A*). Incipit eiusdem secunda (II *L*) *PLA* 22 qũo *P*, qm̃ *LA* 23 habent *P* 33 derigentes *L manus prima* dirigentis *A* 34 omnis *PLA, corr. Co* gratiam *PLA*

3 Graeci medici pondera medicamentorum ad dragmas redigunt. Quae quia ad denarium nostrum conueniunt, octoginta enim et quattuor in libram incurrunt, pro nota Graecae dragmae, quae est figura talis <, notam denarii Latinam, quam nosti, posui, id est hanc: 𐆖, et ad eius pondus Graecas dragmas rediges. Et quoniam quae uolui praefatus sum, nunc quae desideras explicabo.

EPISTVLA VINDICIANI COMITIS ARCHIATRORVM AD VALENTINIANVM IMPERATOREM

1 Cum saepe, sacratissime imperator, humani generis fragilitas falso de natura sua queratur, aliquando tamen potuimus redditis causis ostensisque remediis uana et innumera querimonia refrenare. Nam sicut rudis gubernator turbatum mare sulcans, incertus periculorum, dubius salutis, cuncta rimatur, ita et mortalium natura, quae perpetua sanitate optat frui, placita quaeque desiderat. Sed quia nec mare semper potest esse tranquillum nec unus in diem uenti spiritus durat nec securus nauta ratem potest scandere, cum aequor mole fluctuum tollitur, sic neque mortales possunt semper esse ualidi aut uiuentes, sed pro aetatis et temporis uarietate diuersis morborum aguntur incom-
2 modis. Quae cum ita sint, clementissime imperator, magna laus est ueterum instituta scrutari, maior uero gloria inuenta seruare, siquidem illi uiam laboris suis uirtutibus aperuerint nobisque iter intellegentiae sua sapientia reliquerint. Vnde cum quidam febribus teneretur et diu uentris duritia strangulatus die duodecimo iam morti proximus uideretur, adhibitis ad curam multis et magnis medicis, ut remedium consequeretur, hoc illis summum periclitanti praesidium uisum est, ut per intestinum clysterio ei curatio pararetur. Cum ille imminenti periculo aestuaret et ueluti morti proximus curationis etiam extrema deposceret, ego pudoris et reuerentiae modum seruans, quem cunctis semper exhibui, prospexi ad tempus, ne ueluti turpis cura forti uiro adplicaretur.
3 Cum ergo uidissem fysem eius, quam de colore collegi, et siccitate uiscerum fatigari eum penitus aduertissem, ilico infuso sale aquam frigidissimam obtuli eius ardori. Qui cum desiderio recentis, quo cruciabatur, totum, quod ei oblatum fuerat, ebibisset, auctores medicinae magni, qui id spectabant, exclamauerunt: Occidisti hominem. Necdum uox eorum ab ore manauerat, e uestigio eum somnus occupauit sudorque perfudit. Quibus ego praesentibus, clementissime imperator, tantis sudoris eius abstersionibus laboraui, ut, si dici fas sit,
4 Nilus ex eius corpore uideretur effluere. Verum cum aeger experge-

1 l. 7 sq. cf. Sall. Iug. 1, 1

1 draghmas *PLA, item l. 5 PLA et* draghmae *l. 3 LA* 3 <] Z *PLA, corr. He; cf. Metrol. script. ed. Hultsch 1, 169* 4 𐆖 hanc *PLA* 6 *subscr.* Finit epistola Celsi *PLA* 11 perpetuum *L* 13 uentis *LA* 16 anguntur *Heraeus* 19 sui *P* 24 emminenti *L* eminenti *PA* 28 siccitatem *PLA* 30 quo] qua *PLA*

factus recreatum se extinctis febribus et ab infirmitate leuiorem esse
sensisset, uentris etiam coepit desiderio uehementer urgeri. Adlato
itaque uasculo omne alui onus, quo grauabatur, exposuit ad tam dirum
foetorem, ut omnes, qui illic aderant, fugarentur, dicentibus egregiis
medicis, quod omnia eius interna putruissent. Post haec a me aeger
ad balneas mittitur, ut lauacro eius siccitas humigetur. Qui perductus
unguentis remediabilibus, cum post balneum uestimenta accepisset,
sitire se dixit. Statim eum absinthio, in quo libisticum fuerat decoc-
tum, progressum a balneo potaui, ne quid causationis in corpusculo
eius maneret, quo uesica scybalis uel lapidibus per uicina loca mean-
tibus premeretur. Praecepi etiam et escam fieri de minutalibus por- 5
cinis, id est podocoeliis et uentriculo, in quod uentriculum acetum
cyminatum modico adiecto lasere mitti mandaui, ut omnino excocta
caro etiam ossorum duritiam emolliret, ut soluta eorum medulla cum
iure ipso absorberetur. Non dubium est autem, optime imperator, quod
ex indigestione externarum crudissimarumque crapularum uel super-
fusa diuersi nimietate uini repletis et paene tumentibus uenis potus in
uisceribus amarescunt, aufertur somnus, subsequitur calor atque occul-
tarum febrium pestis et quaedam frenesis pulsu cerebrum inquietat,
uenter durescit, qui iam dudum crudus repletus fuerat exuberantibus
cibis, qui, dum excocuntur, consumptis quae umida sunt, inflamma-
tiones inportunissimas faciunt, quae adiecta calida aqua amplius
necesse est excitentur. Inde ergo uenter durescit, inflatur pulmo, splen
distenditur, pinnae etiam iecoris porriguntur, quibus coangustatum et
coartatum fel exprimitur, quo infuso tinguitur corpus et fit luteum.
Cum ergo peruenerit ad ea loca uenarum, in quae pocula hausta 6
descendunt, duo mala iuncta, id est res acris ac dulcis, cito auferunt
animam. Sicuti petrarum umidarum sudor igni subiectus cito absor-
betur ab igni, petra autem ipsa exusta et concremata sfongea efficitur,
unde calx uel gypsum conficitur, ita calore febrium excoquitur uitium
cruditatis ciborumque congestio. Quibus consumptis et exhaustis fri-
gida sine dubio superfundenda est, ne penitus arescant. Nam nimirum
aestimas, o bone imperator, calidam et frigidam mortalibus inclusam
esse corporibus, cum singulae res propriam habeant naturam. Ignis
ignem, aqua aquam desiderat, sed ad horum iungendam societatem
siue temperantiam procurandam siluarum materies lignumque depo-
scitur, quod et nutrit ac suscitat et rapit ignem et frigidam uertit in
calidam. Sed non ita in nobis est coaequandum. Accipe igitur, sere- 7
nissime imperator, quod conueniens nobis putetur exemplum, ther-
marum scilicet ab se calidarum mixtio temperata, ubi nec ignis uide-
tur nec lignum suggeritur, nisi uapor solus sponte conficitur et aer

4 fetorem *LA* 8 libistico *PLA* 12 podocyliis *PLA, corr. Heraeus coll. CGlL uol. 2 p. 410, 52* ποδόκοιλον aqualegellae (*i. e.* aqualiculus) 14 emolisset *L* 16 hesternarum *Heraeus coll. Thes. ling. Lat. s.* crapula *l. 59* 21 exquoquuntur *L* 25 fiat *P* 27 id est] inde *ante rasuram trium fere litterarum L* 35 aquam aqua *A* aqua *(erasa litterula una)* aquã *L*

calidus sine labore sentitur. Nonne duo unum sunt et diuersa atque contraria inuicem prosunt? Diuina prouidentia salubri permixtione ac temperie procurata nonnullam corporibus abluendis sanitatem praestant conpetentemque medicinam praebentes uarios languores a corporibus mortalium pellunt. Haec cum ita sint, nihil aliud reor mortalibus praebendum nisi id quod, cum infirmi essent, desiderauerunt et oblatum sibi profuisse senserunt. His ergo utamur, quibus sumus bene experti et quorum beneficio consecuti sumus optabilem sanitatem.

8 Nam similiter quidam, cum oculorum lacrimantium reumate carere non posset, productus est in medium conuentum multorum spectantium medicorum. Qui cum inspectus ab his fuisset, dixerunt ei palpebras incidi debere, comburi etiam emicranium et raso capite uenas secari, quod Graeci arteriotomin dicunt, inponi etiam escas, et cum iam omnibus locis debilitatum et cauteritum caput haberet nihilque ei tormenta, quae desiderio sanitatis patienter tulerat, profuissent, deflebat omnibus infelicitatem suam. In ultimum haec ab egregiis medicis inuenta curatio est, ut, cum dexter oculus lacrimam funderet, uena ei dextri brachii laxaretur, cum sinister, similiter in sinistro brachio fieret. Quod cum pati coepisset infirmus, flens et gemens illud Catonis saepe dicebat:

Corporis auxilium medico committe fideli.

9 Ego autem dico: et perito. Restiti igitur his nec uenam laxari permisi magnoque silentio facto auctores nostros in medium protuli ac recitaui dixique ad eos: Si ex multifario tormentorum genere miserandus iste uel unam medellam fuisset adeptus, merito uos pateretur; sed cum neque inunctio neque incisio neque conbustio inundationem lacrimarum reprimere potuerit, cur indocte uenas ei laxari praecepistis, cum hic iam semianimis uisionem ipsam ferri perhorrescat? Vnde reddite mihi, sapientissimi uiri, hodiernae causas curationis, cur fuerit desuper oculus incisus, cur rasum caput, cur meacula exusta uenarum. Meatus enim inrigatio si uenerit ad ea loca, in quibus habebat receptaculum collectionis suae, quo impetu exinde descendebat deorsum, recurrens rursus ad fontem cerebri ibique coangustatus, cum feruere coeperit, uerendum est, ne perforans cutem ac pertundens cratem capitis generet in eo uitia diuersa aut ne iterum per aliquam uenarum erumpat ad aures faciatque hominem surdum, totum oppilans auditum, aut uermes in auribus generet uel naribus polypos nu-

8 l. 21 Disticha Cat. 2, 22, 2

4 conpedentemque *PLA* langores *LA* 8 consequuti *P* 13 arteriotomin *i. e.* ἀρτηριοτομεῖν, arteriotomon *PLA, corr. Heraeus praeeunte Stephano, qui scripserat* arteriotomein 17 lacrimum *L* lacrimarum *P, in A ultimae huius uocabuli litterae charta perfluente euanuerunt* 21 auxilium *dist. Cat.,* exigua *PLA* 26 inunctionemque incisionemque (incisioneque *A*) neque conbustio *PA* inunctionemque incisionemque conbustio *L* 28 //sionem *L, in lacuna discernuntur uestigia litterarum* ip perhorrescant *L* perhorrescit *P* 33 rursum *P* conangustatus *LA* 34 ferueri *P*

triat aut oculis aegilopia excitet aut dentibus sit molestus et faciat hominem oris fetidi atque corrupti uel, quod maxime cauendum est, ne per uuae destillantis aut exulceratae uitium ipsa musice hominis corrupta languescat pulmonique et stomacho plagam inferat, lumbos quoque renesque dissoluat et incipiat umor noxius per inguina et coxas et crura decurrens facere contractiones talorum atque neruorum paulatimque auferat gressus totoque organo tabescente uideamini potius consumpsisse hominem quam curasse, cum uere uiolenta morte uideatur de hac luce migrare. Nam si ceparum acritudo aliquotiens **10**
nobis non manducantibus nostris tamen oculis molesta est, aut senapi, ubi et mel mittitur, leniri penitus non potest, sed calore eius commotum cerebrum ita desudat, ut oculos et nares acer umor infestet, quid putamus illi patiuntur, quibus circa oculos cura rursus aut igni adhibetur aut ferro? Quare, imperator, fidem nostris auctoribus adhibentes non credamus quibuscumque medicinis nec uulneri uulnus superponendum putemus, sed ita aegris remedium porrigendum esse credamus, ut neque grauibus tormentis neque intolerabili medicinae curatione crucientur. Plura ergo de obseruatione medicinae pietati tuae ac posteris tuis digna memoria tradidi, quae homines docti de expertis remediis prodiderunt, quae tua diuina serenitas, oro, suscipiat et ad memoriam ceteris relinquat.

3 music// *L* 4 inferet *P* 5 incipiet *P* 12 ut] aut *L* 13 adhibetur *om. L* 21 *subscr.* Explicit epistola Vinditiani arciatro *(sic) PL,* explicit *A. Qui sequitur Marcelli liber de medicamentis non continetur codice Arundeliano praeter carmen hexametrum ad calcem collocatum*

MARCELLI DE MEDICAMENTIS LIBER

CAPVT I

AD CAPITIS OMNES ⟨SVBITOS⟩ ET DIVTINOS ET MVLTIPLICES DOLORES

1 Ad capitis dolorem etiam in febri primis diebus incommodi ser-
pulli — I, rosae aridae — II incoquuntur cum duobus sextariis aceti
acerrimi, donec ad dimidias perducantur. Inde sumitur cyathus et ⟨in
duobus rosae⟩ bene conmiscetur frequenterque curatur ex eo caput;
2 ubi enim incaluit quod infusum est, nisi recens adiciatur, nocet. Item
prodest eodem modo ruta per se uel cum hederae bacis decocta et ca-
piti tepide infusa. Polygonos quoque herba, quae Latine sanguinaria
dicitur, et menta multis profuit eadem ratione decocta et capiti infusa.
Dolorem capitis leuat sfondylion et hagni semen et platani pilulae si-
militer aceto incoctae rosaeque duplici mensura simpla aceti commixta;
sicuti et polygonos superius dicta debet excoqui, id est ea, quae san-
3 guinaria dicitur. Cum autem plurimis diebus manserit dolor capitis,
tum omnium supra dictorum oportet uncias singulas sumi hisque ad-
misceri lauri bacarum, castorei, nucum amararum, pulei, sabuci folio-
rum uncias singulas et in aceti sextariis quattuor decoquere ad dimi-
dias et eodem modo rosa admixta dupliciter, sed non tam frequenter
4 caput curare. Ad omnem capitis dolorem efficaciter prodest medicamen
tale: Crocomagmatis — I, aluminis scissi uel gallae — I. Haec teri
ex acri aceto et rosa duplicis ponderis uicissim adiecta oportet, usque
dum mellis habeant spissitudinem, atque inde frontem et utrimque tem-
5 pora oblinere. Ad capitis dolorem, cum inueterauerit, bene facit haec
conpositio: Myrrae ⋇ I, croci ⋇ II, amygdalarum amararum ⋇ II, rutae
uiridis ⋇ III, sfondylii et panacis ⋇ singulos, lauri bacarum ⋇ III, ser-
pulli ⋇ II, castorei ⋇ I. Teruntur haec omnia cum aceto et fiunt pa-

I **1** Scrib. 1 **2** Scrib. 2 **3** Scrib. 4 **4** Scrib. 4 **5** Scrib. 5

Tit. om. L ⟨subitos⟩ *Co ex indice capitum* 1 *uerba* ad capitis dolorem...serpulli — I *litteris rubris maiusculis scripta in L tituli uice funguntur, deinde minusculis nigris repetuntur* 3 ⟨in duobus rosae⟩ *Scrib.* 6 per se *P et Scrib., om. L* 9 fondylion *P* fondilion *L* agni *Scrib.,* hiagni *P* hyagni *L* 10 rosaque *L,* rosaque (rosa quoque *Co*) duplici mensura simplae aceti commixta *Co He* 11 exquoqui *P* exquoque *L* 14 sabuci] sampsuci *Scrib.* 15 in *P et Scrib., om. L* 22 amararum *om. L,* amygdalorum amarorum *Scrib.*

stilli; cum opus est, diluuntur aceto et rosa in mellis spissitudinem
atque ita frons et tempora oblinuntur. Permanente uero capitis dolore 6
materiam quoque umoris oportet detrahere ex eo per nares uel per os.
Quae res etiam auriculam uel dentem dolentibus prodest nec minus
iis, quibus subitae uertigines obuersantur, quos scotomaticos Graeci
dicunt, item comitiali morbo correptis prodest, sed et caligine inpedi-
tos ex magna parte leuat. Debent autem ii homines pridie abstinere
et superioribus diebus aquam potare. Per nares ergo purgatur caput 7
his rebus infusis per cornu, quod Graece rhinenchytes uocatur: Hede-
rae suco per se uel betae suco cum exiguo flore aeris uel cyclaminis
suco mixto lacte aut aqua pari mensura. Bene detrahit e naribus liquo- 8
rem et haec conpositio: Salis, nitri, aceti, olei ueteris, mellis, singula-
rum rerum denarios binos, cyclaminis suci, staphidos agrias, quam
herbam peduclariam, quod eos necat, quidam appellant, singulorum ✕
binos. Haec in unum mixta naribus per cornu infunduntur uel pinna
longiore nares interius perfricantur. Cum satis uisum fuerit fluxisse
umoris aut sanguinis, ut reprimatur, aqua frigida pura nares diutius
oblui oportet uel croco in eadem macerato pridie. Sed si per os magis 9
detrahere umoris materiam uisum fuerit, quia non sine tormento quo-
dam per nares ea deducitur, suadebimus pyrethri radiculam conman-
ducare atque subinde hiantem pati fluorem saliuae, uel uuam passam
⟨cum⟩ piperis albi totidem granis dabimus conmanducandam et ex-
puendam; aeque enim et haec deducunt pituitam. Bene facit et senapi
ex aceto tritum, sed non excastratum, gargarizare trium cyathorum
mensura admixta mellis libra una; detrahit enim et haec conpositio
largiter pituitam. Cum uero diu caput dolet, et adtonderi pressius et 10
adradi prodest, ut possit diutius fricari, et aqua calida foueri pura uel
lauro incocta. Quo tempore etiam sternutamentum concitare non alie-
num erit hoc medicamento, quod ex his rebus conponitur: Veratri
albi, castorei, struthii, quod est radix lanaria, piperis albi, singulorum
denarios singulos. Haec contusa tenuiter forato cribro transmittantur;
cum opus fuerit, per pinnam aut calamum scriptorium naribus in-
sufflentur uel spicillo tincto in aqua et excusso naribus iniciantur.
Proderit autem ad sternutamentum etiam per se contusum et eadem
ratione iniectum ueratrum album; linguam enim siccam et aridam ster-
nutatio statim inundat. Capitis dolorem quamuis ueterem et intolera- 11
bilem protinus tollit et in perpetuum remediat torpedo nigra uiua in-
posita ei loco, qui in dolore est, donec desinat dolere et obtorpescat

6 Scrib. 6 **7** Scrib. 7 **8** Scrib. 8 **9** Scrib. 9 **10** Scrib. 10 **11** Scrib. 11

5 hiis *L* his *P* 7 hii *PL* omines *L*, omnes *Scrib.* abstineri *L* 9 rhinecytes *PL* 11 aqua *om. P* 15 infunditur *P* 18 macerato in eadem *P* 22 ⟨cum⟩ *Scrib.* 25 libram unam *PL* 30 struthii *Scrib.*, pyrethri *PL ex l. 20 perperam repetitum* 33 inciuntur *P* 38 dolore] dolore *L*, dolor *Scrib.*

ea pars. Quod cum primum senserit qui dolet, remoueatur remedium,
ne sensus auferatur eius partis. Plures autem parandae sunt torpedi-
nes eiusdem generis, quia nonnumquam uix ad duas tresue respondit
12 curatio, id est torpor, quod signum est remediationis. Ad capitis do-
lorem factum ex perustione prodest rosae bonae sucus infusus capiti,
13 sed cum suco de moris facto pari mensura admixto. Ad capitis dolo-
rem factum ex perfrictione satis prodest oleum irinum cum serpullo
et exiguo aceto infusum, magis autem, si aut iridis radix aut peuce-
dani sucus prioribus admixtus fuerit. Prodest et ruta cum oleo irino
et exiguo aceto cocta et tepide infusa capiti, nec minus prosunt folia
14 lauri cum irino oleo et exiguo aceto trita et infusa capiti. Ad capitis
dolorem factum ex uino nimio prosunt quidem et ea, quae diximus
proficere ad capitis dolorem ex perustione factum. Prosunt et rutae
folia trita cum aceto admixta eis rosa et nuces amarae eodem modo.
Faciunt et hagni folia, quae nascuntur in uirgultis, quibus Graeci pro
uiminibus utuntur eademque lygus appellant, cum iridis aridae radice
15 trita mixta eis rosa atque aceto. Ad capitis dolorem factum ex ictu
sublimi prodest rosa et irinum oleum aceto decoctum, item rosae ari-
dae folia macerata prius passo, deinde cocta atque trita et ita inposita
simili modo prosunt et sertula Campana similiter facta prodest uel
myrti folia tenera ex uino trita cum myrra et puleium ex uino tritum
et mala Cydonea ex uino cocta et trita atque inposita capiti plurimum
16 prosunt. Medicamentum quod repellere possit ea, quae ad caput red-
undauerint: Castorei uictoriati tertiam partem, sphondylii ✕ I, nucis
amarae ✕ X, rutae folia ✕ II, sili Massaliotici ✕ II. Cum aceto prius
17 haec teruntur diligenter, deinde rosae admiscentur. Ad diutinos capitis
dolores salis integri mensura, quantum manus plena conprehendere
poterit, coquitur ex oleo superfuso, ita ut superet salem, deinde, cum
omnino nihil incurrerit de sale asperum, perunguebitur dolens capitis
18 pars hoc oleo superque lana sucida eodem oleo tincta inponetur. Ser-
tulae Campanae coronae quinque ex passo et aqua frigida pari men-
sura coquuntur, donec permadescant, tum teruntur admisciturque opii
quod satis sit uel papaueris lacrima, quae sopora a quibusdam appel-
latur, ad uictoriati pondus adicitur. Ex his pannus quantum satis est
19 linitur et utrimque tempora tinguntur. Ad capitis dolorem omnem
efficaciter prodest bacarum lauri ✕ [denarii] semissis, scamoniae ✕ I,
croci uictoriati pondus. Teruntur haec optime ex aceto et rosa; cum
opus est, dolens pars capitis perunguetur. Hoc medicamentum succes-
20 sus mirificos habet. Ad dolores capitis puerorum, maxime eius partis,

14 l. 13 sq. cf. Marc. 1, 73. 95

2 nec *P* 5 perustionem *PL* 7 perfricatione *P* 8 peucedini *P* peucedeni *L* 10 ne *P* 17 ex ictu ⟨aut casu e⟩ sublimi *Co* 18 acetum *PL* 21 puleio *PL* trito *PL* 22 cydonea et uino *PL* 29 perunguibitur *PL* 32 tunc *P* admixtiturque *L* 33 sopor a quibusdam *Ni, cf. p. 209, 37 et 210, 28* 36 I *om. L*

quam bregma Graeci appellant, lini semen tritum ex aqua inponere
oportet uel olivae folia tenera trita cum uino adiecto uiridi oleo si-
mili modo superponere uel opii, quantum fabae Aegyptiae magnitudo
est, et salis duas partes et pulei partem unam terere oportet cum aceto,
deinde adicere unguentum supra scriptum et sic perungi dolentem
partem capitis. Ad ulcuscula in capite similia mammarum capitulis, 21
ex quibus sanies manat, radi caput oportet et ex nitro lauari. Furfures
quoque ex melle coctas inponere utile est uel bulbos scillae ex aqua
coctos, ita ut aluminis liquidi tantundem ponderis admisceatur et sic
caput inlinatur. Ad ea, quae feruescunt in capite cum rubore, lini se- 22
men contusum et melle consparsum inponendum est. Ad capitis do- 23
lores in febri: Rutae siluaticae seminis uel rutae noditis radicis, ex
qua rhus nascitur, myrrae, pyrethri, aphronitri, salis Ammoniaci, pi-
peris longi, hederae albae foliorum uel bacarum, bidelli, galbani, bal-
sami, iris Illyricae, singularum specierum denarios denos, castorei
✱ IIII, balani unguentariae ✱ II, thamni ✱ X. Trita omnia in unum
coiciuntur cum aceti scillitici quantum sit libra una. Sed ita tempera-
bitur medicamen, donec spissitudinem mellis recipiat, atque ita repo-
netur in uaso fictili et, cum opus fuerit, inde sumetur quantum satis
sit, quod in linteolo bene tenero spisso inlinatur perunctumque rosa-
ceo modico inponetur. Si uastior fuerit dolor capitis, medicamentum 24
tam spissum fiat infra scriptum quam est emplastrum, et linteolo
denso inponatur: Agni seminis et peucedani radicis ✱ IIII, iridis ✱ II.
Aceto prius maceratas has species excoques uel contundes et rosa di-
lues atque ita raso capiti inpones. Ad uehementes feminarum capitis 25
dolores et suffocationes, quae de uulua ueniunt, quod genus ualitudinis
Graeci hystericen pniga uocant, et ad eos, qui caduci appellantur, et
ad freneticos et qui uertigines habent: Sphondylii ✱ VI, castorei ✱ VI,
peucedani ✱ II, nucum amararum ✱ VI. Haec cum aceto et rosa bene
trita et permixta capiti infunduntur. Ad diutinos capitis dolores, etiam 26
ueternosos, quos Graeci lethargicos uocant, et freneticos et ad omnia
uitia, quae circa caput generantur, etiam ad podagram: Cerae ✱ LXXXIIII,
olei ueteris ✱ LXXXIII, aluminis fissi ✱ VI, gluttinis taurini ✱ X, peu-
cedani ✱ XX, cassiae ✱ X, resinae terebinthinae ✱ XX, picis liquidae
✱ X, galbani ✱ XIIII, aloes ✱ XVI. Taurinus gluttis cum aceto ad
ignem soluitur, peucedanum et cassia uino macerata conteruntur et
taurino gluttini commiscentur, cetera ad ignem liquidata, dum calent,
supra scriptis admiscentur. Quae bene subacta manu reponuntur; cum
opus fuerit, pondus inde denarii sumitur et dilutum aceto atque rosa
capiti infunditur, sed melius facit hoc medicamentum linteolo inductum

9 amisceatur *PL* 12 enoditis *(a nom. Graeco ἐνοδῖτις) Heraeus* radices *PL* 13 rhus] crhun *P* chrun *L* 13 murrae *L* 16 balan *PL* unguentarii *L* 22 lintiolo *L* 23 agri *PL, corr. Co* radices *PL* 24 exquoques *L* 25 inponas *L* 27 pignan *PL* 28 freniticos *L* sphondyli *L* 31 ueteranis *PL, corr. Co* 34 cassiae ✱ X *om. L* 39 denariis *PL*

27 raso capiti inpositum. Ad capitis dolorem sine febri bene facit de ex-
perimento capitis curatio, aquae potatio, cibi abstinentia, uentris so-
lutio, sed tum etiam rosa atque aceto curandum caput. Prodest etiam
pituitam detrahere senapi aut ysopo ex passo decocta, item herbae
peduclariae semine, quam Graeci staphida agrian uocant, trito cum
pipere et melle oleo admixto aut ipsius herbae peduclaris semine per
28 se melle admixto. Permanente autem diutino capitis dolore prosunt ei
huiusmodi perunctiones: Ruta cum aceto et oleo calefacto, iridis radix
cum aceto, salicis folia trita ex aqua, serpullum tritum et inferue-
factum cum oleo et aceto, millefolium, quod Graeci polygonon appel-
lant, cum ruta tritum admixto aceto et oleo, nuces amarae purgatae
tritae cum aceto et oleo, ita ut haec interdum uelut cerotum cum lin-
teo fronti superponantur. Similiter prodest et ruta siluatica trita cum
aceto et oleo quasi cerotum fronti superposita aut hagni albi semen ex
posca tritum aut ocimum uiride uel semen eius ex aqua tritum et in-
positum aut hederae albae folia quattuor cum aqua mulsa aut git,
quod Graeci melanthion uocant, eodem modo fronti inpositum aut na-
29 ribus iniectum prodest. Ad torridam et constrictam cutem capitis bene
facit castoreum et balsamum et peucedanum incoctum seorsum in uaso
30 cum aceto et cum oleo capiti infusum. Faciunt etiam huiusmodi me-
dicamenta capiti superposita, quae Graeci cataplasmata dicunt: Iridis
radicis contusae ⚹ VI et pusillum rosae siluaticae seminis cum farina
hordeacea cocta aut feniculi radices similiter coctae cum farina hor-
31 deacia. Prodest etiam ad nimios dolores capitis constrictio eius per
fasceolam non nimium latam, ita ut ea per mediam frontem et utraque
tempora circumdetur. Bene facit et fomentum per spongias molles
aquae calidae decoctis in ea prius lauri foliis et capitibus papaueris
adhibitum et unctio capiti facta ex foliis lauri et hagni et populi tritis
32 cum aceto et oleo. Ad ulcera, quae in capite ecferuescunt cum umoris
manatione, prodest aqua calida bis terue die per sphongiam saepius
33 super ulcera expressa, quod Graeci catantlesin appellant. Perunctiones
autem, quas Graeci synchrismata uocant, et ea, quae superposita do-
lentibus partibus idem cataplasmata appellant, eiusmodi prosunt: Folia
salicis ex aqua trita aut uitis albae radix aqua pura cocta aut lenti-
34 cula ex aqua cocta aut asparagi radices ex melle coctae. Ad capitis
dolorem folia lauri uel bacas uel florem terere oportet cum aceto et

27 l. 3 sq. Plin. n. h. 21, 123 **28** l. 9 sq. cf. Marc. 1, 75. 93 l. 16 sqq. Plin. n. h. 20, 183 **31** l. 24 sqq. Plin. n. h. 28, 76 **34** l. 35 sqq. Plin. n. h. 23, 152

1 inposito *PL* 3 tum] cum *L* 4 detrahere pituitam *P* decocto *L* 6 admixto] et mixto *L* 7 dolorem *PL* 13 inponantur *L* 18 et] aut *P* 21 capitis *PL* 23 ordiatia *L* ordeacea *L* 25 per *erasum* *L* 26 circumdet *erasis* ur *litteris* *L* per fomentum *L* sphongeas *P* 27 aqua calide *L* 28 triti *P* 29 hęcferuescunt *L* efferuescunt *P* 30 sphongeam *P* 31 catantiasin *PL, corr. Co* 35 asperagi *P* asparai *L*

irinum oleum illic admiscere atque ita caput naresque perungere. Fa-
cit et iridis radix cum malo Cydoneo cocto ex aqua pariter inposita.
Ad omnem capitis dolorem inter initia prosunt aquae refrigerantes et 35
repellunt eum interdum admixto pane uel polentae polline consparsa
aceto. Plantaginis quoque sucus et rubi aut lentisci aut millefolii aut
herbae urceolaris aut rhus Syriaci aut meciae, quam Graeci anagallida
appellant, item mentae sucus uel intiborum uel murti uel staphidos
agriae infusus capiti plurimum prodest. Ad diutinos capitis dolores 36
prodest infusum capiti oleum uetus cyprinum uel irinum cum peuce-
dano, sphondylio et castoreo. Inponi autem statim oportet lini seminis
farinam et hordeaciam in unum coctam ex posca, sed postea prodest
inpositum cerotum ex cyprino oleo factum cum ruta. Item bene facit
cerotum ex irino aut Syriaco oleo cum butyro, dummodo calefacto
medicamine caput perunguatur. Opobalsamo autem cum serpullo et
rosa uel peucedano prodest etiam lethargicos perungi. Ad omnem 37
capitis dolorem bene facit centaureae tenuis sucum cum aceto calido
infundi caput. Ad capitis molestum et diutinum dolorem medicamina 38
infra scripta facies: Hederae nigrae folia trita admixto aceto, oleo, uino,
aequis portionibus, quod sufficiat, in uasculo quolibet feruere facies ac
postea frontem et tempora lines. Cicutae folia aut, si folia non fue-
rint, radicem eius teres et fronti inlines aut in saccello lineo ad fron-
tem suspendes. Aloes ℈ VI, croci ℈ VI, gumminis ℈ VI, album oui
et cocleas minutas numero V. Haec uniuersa conteres in mortario
marmoreo et aceto admixto fronti inlines. Rasamen pastae, quod in
magide adhaeret, ℈ VI et cretae ⟨℈⟩ VI et bulborum incoctorum
℈ III tritos et medullam siue uitellum oui gallinacii conteres pariter
ex aceto et fronti inlines. Muri cerebrum tolles et in uino mittes ac
maceratum et tritum fronti inlines. Euforbi ℈ I, croci ℈ VI permisce
cum aceto et pariter bene tritum fronti inline. Hederae sucus densus
fronti et temporibus inlinitur et, cum siccatus fuerit, iterum inlinitur;
quo facto dolori capitis potenter subuenitur. Ad conpescendum capitis 39
dolorem pollinem turis cum uisci scripulo pariter fronti inline. Quod 40
si dolore medium caput findi uidebitur, hederam contunde ac sucum
eius oleo rosaceo misce et cum linteolo mundo fronti inducito, tem-
pora quoque ex eo et nares perunge; quod si grauior dolor fuerit,
etiam cerebro superfunde. Limaci calculum, quem in capite habet, 41
tolle, quod non facile facies, nisi ei, dum in uia repit, caput subito

38 l. 18 sqq. Ps.-Apul. 98, 2, cf. Marc. 1, 79 et 1, 40. 98 **40** Plin. Val. 1, 1 fol. 13 B, cf. Marc. 1, 98 et 1, 38. 79

2 iridi *PL* 4 admixtum *PL* polenta *PL* consperso *Co, sed cf. p. 248, 2 sq.* 7 murti] musci *PL, corr. Co* 11 ordiatiam *L* excoctam *L* 13 syriacino *PL, correxi;* Syriatico *Co* butiro *P* butero *L* 16 sucus *PL, correxi;* sucus . . . infusus capiti *Co* 17 capitis] caput *PL* 19 facias *L* 21 sacello *L* 24 rosamen *L* 29 inlines *P* 31 dolere *PL* 32 polline *PL*

abscideris. Quem lapidem quamdiu tecum habueris, numquam ullum
42 dolorem capitis nec senties nec patieris. Lauri bacas numero V ex
aceto contere aut septem pilulas stercoris caprini ex aceto tere et fronti
43 inline. Herba in capite statuae cuiuslibet nasci solet; ea decrescente
luna sublata capitique circumligata dolorem tollit. Emicranio etiam
efficaciter medetur, si in panno rufo lino rufo ligata capiti uel tempo-
44 ribus alligetur. Radicem atractylidos herbae, quam nostri carduum
uocant, uel eius ramum uel florem acia ligatum et capiti circumdatum
dolori eius mederi constat nec minus herbam polygonon, quam ru-
45 biam uocamus, circumdatam capiti dolorem tollere experti sumus. Ra-
mus spinae albae alligatus capiti efficaciter medetur, senapi quoque
46 cum ruta et aqua tritum et ad mellis crassitudinem 〈redactum〉. Co-
rona ex herba hiera botane, quam nos uerbenam dicimus, facta capi-
47 tique inposita dolores tollit. Cucurbitae uiridis ramenta cerebro inpo-
sita infantibus quoque, qui ex dolore capitis nauseam patiuntur, uali-
48 dissime prosunt. Herba strumus contrita et cum oleo permixta inpo-
sitaque temporibus et toto corpori cum ipso oleo perducta incredibi-
liter et capitis dolorem tollit et languorem, si quis fuerit, corpore
49 discutit. Radix cupressi tenuis capiti circumdata dolorem eius leuat.
50 Bacae lauri inpari numero contritae et oleo adiecto calido fronti in-
51 positae prosunt. Oleum ex nuce iuglande, quae manducatur, expressum
52 subitum capitis dolorem, si eo perfricetur, mire conpescit. Malum Cy-
doneum, palmulae quinque, papaueris caput unum dempto semine us-
que ad quattuor cyathos cum aqua ad tertias decoctum et cum mulsa
53 aqua potui datum ualde prodest. Folia mali Punici diligenter contrita
et deinde sucus eorum uel ipsa oleo permixta potenter etiam inuete-
ratos dolores persanant, si inde adsidue frons et tempora perfricentur.
54 Cum intrabis urbem quamlibet, ante portam lapillos, qui in uia iace-
bunt, quot uolueris collige, dicens tecum ipse ad capitis dolorem te
remedium tollere, et ex his unum capiti alligato, ceteros postergum
55 iacta nec retro respice. Creta, quae Cimolia appellatur, cocta ex aceto
56 fronti inposita potenter medetur. Sal cum ruta tritum adiecto melle
57 fronti inlitum certissimum remedium est. Faecula, qua infectores utun-
tur, si spondam lecti priorem, qua uir cubat, perunxeris et spondae
58 medio inligaueris, dolores capitis remediabis. Ex eadem aqua, de qua
bos aut asinus biberit, paululum sumptum et potatum tollit efficaciter
59 capitis dolorem. Porri sectiui sucum cocliaria duo et unum mellis per-

42 cf. Marc. 2, 18 et 1, 50. 78. 100 **43** Med. Plin. 1, 1 p. 11, 14 sqq. Ps.-Theod. p. 313, 32 sqq., cf. Marc. 2, 20 **44** 9 sq. Plin. n. h. 27, 117 **45** l. 10 sq. Plin. n. h. 24, 108 **46** Ps.-Apul. 4, 6 **47** Plin. n. h. 20, 17 **48** Plin. n. h. 27, 68 **50** cf. Marc. 1, 78. 100 et 1, 42 2, 18 **51** Plin. n. h. 23, 88 **58** Med. Plin. 1, 1 p. 12, 6 sqq. **59** Med. Plin. 1, 1, p. 10, 1 sqq. Ps.-Theod. p. 313, 19 sq. 26 sq.

4 in *om. P* 5 emigranio *PL* 12 crassitudine *PL* 〈redactum〉 *Co* 26 oleum *PL* 29 quod *PL* 31 chimonia *P* cinomia *L* 32 frontibus posita *L* 37 duo *ex* dua *correctum L*

mixta ituro dormitum uel in nares uel in auriculam tepidum infunde;
statim proderit. Pollinem siliginis admixto oui albo et quippiam salis 60
confricato et fronti inlinito et fascia super ligato; mirabile est. Ane- 61
thum, ita ut de horto collectum fuerit, decoquitur ex oleo et sucus
eius capiti infunditur. Si de capitis dolore difficilis somnus sit, amyg- 62
dalino oleo caput perungi oportet. Si de sole caput doleat, cupressi
folia contrita cum polenta de hordeo uel amygdalis et suco porcaclae
fronti inlinuntur. Magnetis lapis, qui antiphyson dicitur, qui ferrum 63
trahit et abicit, et Magnetis lapis, qui sanguinem emittit et ferrum ad
se trahit, collo alligati aut circa caput dolori capitis medentur. Ex- 64
pertum est mihi puleium in oleo coquere eoque frontem et tempora et
cerebrum perungere. Glebulas de limine uel ipso cardine erasas cum 65
aceto simul permisce eoque luto frontem inline, quo caput confestim
grauissimo dolore releuabis. Terra uiua in ouum inane coniecta et sub 66
lectu ad caput conlocata unice prodest. Duo folia lauri circumcisa ro- 67
tundabis resinaque terebinthina gluttinabis et utrisque temporibus ad-
figes; nisi reddita sanitate non decident. Hirundinum pulli lapillos in 68
uentriculis habere consuerunt, ex quibus qui albi maxime fuerint, si
in manu etiam singuli teneantur aut circa caput lino nectantur, ueter-
rimos et diutinos capitis mulcent dolores, nisi contactu terrae lapillo-
rum potentia minuatur. Cornicis cerebrum coctum et cibo sumptum 69
graues et inueteratos dolores capitis effectu mirabili pellit. Vulturis 70
cerebro paululum cedri si inmiscueris et nares inde intrinsecus caput-
que perfricueris, omnes dolores statim minues. Ex quacumque causa 71
grauedinem capitis exortam, quae intempestiuum concitet somnum,
sine dolore discutit, si quis inpetigines in asini cruribus naturaliter
natas detrahat easque in scobem delimatas inmixto aceto naribus pe-
nitus obstipet. Si dolor ex cerebro gignetur, hederae folia septem et 72
nucleos purgatos ex persicis septem ex oleo et aceto decoques pari-
terque conteres atque inde tempora et frontem dolentis obduces. Ruta 73
trita aceto et oleo rosaceo mixta mirifice dolorem capitis auertit cere-
bro uel temporibus infusa. Caput ocimi tritum cum rosaceo oleo aut 74
myrteo et aceto fronti rectissime inponitur. Serpullum decoctum ex 75
aceto et tritum recte inponitur temporibus et fronti. Corona de puleio 76
prodest capiti inposita, si terram non tangat. Si difficilis somnus est 77

60 Med. Plin. 1, 1 p. 10, 12 sqq. (non habet Plinius in historia naturali, unde suspicio mouetur, haec e Marcello postmodum in Medicinam Plinii illata esse) **61** Med. Plin. 1, 1 p. 10, 15 sqq. **62** l. 5 sq. Med. Plin. 1, 1 p. 11, 3 sq., cf. Marc. 1, 77. 93 l. 6 sqq. Med. Plin. 1, 1 p. 11, 10 sq. **68** Ps.-Theod. p. 313, 22 sqq. **69** Plin. n. h. 29, 113. Ps.-Theod. p. 314, 5 sqq. **70** Plin. n. h. 29, 112. Plin. Val. 1, 3 fol. 15 B **72** Plin. n. h. 24, 75 et 23, 132 **73** Med. Plin. 1, 1 p. 10, 9 sqq., cf. Marc. 1, 14. 95 **74** Med. Plin. 1, 1 p. 10, 8 sq. **75** Med. Plin. 1, 1 p. 11, 2 sq., cf. Marc. 1, 28. 93 **76** Med. Plin. 1, 1 p. 10, 11. Ps.-Theod. p. 313, 4 sq. **77** l. 35 sq. cf. Marc. 1, 62. 93 p. 34 l. 2 sqq. Med. Plin. 1, 1 p. 11, 5 sqq.

4 de ortum *PL* 8 antifison *P* antefison *L* 9 abigit *Heraeus coll. Plin. n. h. 20, 2 et 36, 130* 11 olea *P*, oleum *L* 13 inlines *P* 14 releuabit *L* inane] mane *P* 29 decoquas *L*

ex dolore capitis, oleo amygdalino caput ungeri oportet et tempora.
Nucleorum uero persici farina cum melle et aceto fronti inlita pro-
sunt. Nuclei quoque amygdalini triti utiliter inponuntur, etiam in
78 febribus. Bacae lauri inpari numero in oleo contritae et capiti inlitae
79 sanant dolorem. Hederae folia mollissima trita ex aceto et rosaceo ad-
80 uersus omnem dolorem fronti inlinuntur. Panaceae radix in oleo con-
81 teritur et deinde capiti instillatur. Ossa de capite uulturis alligari
82 prodest capiti dolenti. Gallinaceus pullus inclusus abstinetur nocte et
die, deinde eius gallinacei pluma uel crista alligatur ad collum [a] do-
83 lentis caput ac statim medetur. Surculus ex nido milui puluino dolen-
84 tis caput suppositus prodest. Murinarum pellium exustarum cinis ex
85 aceto fronti inlitus prodest. Cocleae matutinum rorem pascenti caput
arundine praeciditur et in linteolo licio alligatur colloque suspenditur;
86 continuo medetur. Fracto capiti tela aranei ex oleo et aceto inposita
87 non recedit, nisi sanauerit. Corni ceruini exusti cinis inlitus fronti ex
88 aceto et rosaceo prodest. Lanam ouiculae deinter femora uelles et in
89 aceto intingues et super tempora dolentis ligabis. Lanam arietis de
fronte uelles et conbures in operculo ollae nouo et in mortario con-
90 fricabis atque aceto fronti inlines. Sertulae Campanae fasciculum ex
91 aceto decoques et fronti inlines. Caput si dolere coeperit, ouum cum
92 melle mixtum in balneo laua; statim cessabit dolor. Intibi contusi su-
cum oleo rosaceo et aceto acri aequali mensura mixtum capiti labo-
93 rantis infunde. Serpullum in aceto decoctum fronti laborantis infunde
uel temporibus inponito et, si somnus difficilis est, oleo amygdalino
94 caput perunge. Betae nigrae sucus temporibus dolentis inpositus mi-
95 rum remedium est. Rutam uiridem tritam cum aceto acerrimo et oleo
96 rosaceo aequali mensura toto capiti laborantis infunde. Lauri bacas
XXXV, piperis grana XXXV tere et tritas cum oui albo temperabis
97 et fronti inpones. Ossa de persicis etiam duracinis franges et nucleos
eorum colliges et siccabis in umbra et, cum necesse fuerit, cum oui
98 albo temperabis et fronti superinpones. Caput si quis sic doluerit, ut

78 Med. Plin. 1, 1 p. 11, 8 sqq. Ps.-Theod. p. 313, 13 sq., cf. Marc. 1, 50. 100 et 1, 42 2, 18 **79** Med. Plin. 1, 1 p. 11, 11 sqq. Ps.-Apul. c. 98, 7, cf. Marc. 1, 38 et 1, 40. 98 **80** Med. Plin. 1, 1 p. 11, 17 sq. **81** Med. Plin. 1, 1 p. 11, 21 sq. Ps.-Theod. p. 313, 6 sq. **82** Med. Plin. 1, 1 p. 11, 22 sqq. **83** Med. Plin. 1, 1 p. 11, 25 sq. Ps.-Theod. p. 313, 24 sq. **84** Med. Plin. 1, 1 p. 11, 26 sqq. **85** Med. Plin. 1, 1 p. 12, 2 sqq. **86** Med. Plin. 1, 1 p. 12, 4 sqq. **87** Med. Plin. 1, 1 p. 12, 8 sq. **92** cf. Marc. 3, 3 **93** l. 23 sq. cf. Marc. 1, 28. 75 l. 24 sq. Marc. 1, 62. 77 **94** cf. Marc. 3, 3 **95** cf. Marc. 1, 14. 73 **98** Ps.-Theod. p. 313, 9 sq., cf. Marc. 1, 40 et 1, 38. 79

2 prodest *Co male, cf. ind. uerb. s. 'syntactica quaedam'.* 3 *uerba* etiam in febribus *cum eis, quae antecedunt coniunxit He Med. Plin. secutus; ab* etiam *incipit paragraphus 78 in PL* 9 [a] *Liechtenhan, cf. ind. uerb. s.* dolere 10 milmi *PL* 11 superpositus *PL, corr. Liechtenhan coll. Med. Plin.* murinarum *Plin. n. h. 29, 113,* murenarum *PL et codd. Med. Plin.* 12 pascente *PL*, se pascenti *Med. Plin.* 16 *post* uelles *P add.* et conbures 19 ⟨ex⟩ aceto *Co* 20 dequoques *L* 21 cessauit *PL* 23 *in P paragraphorum 93 et 94 ordo inuersus est* 28 tere et] teret *P* tereret *L* ouo *PL* 29 frangis *P*

medium findi uideatur, hederae contusae sucum per linteum delicatum
mundum exprimat et oleo etiam rosaceo admisceat et sic frontem et
tempora perunguat et cerebro et naribus inde et auriculis infundat.
Caput si ex frigore doluerit, unguentum irinum cum oleo laurino misce **99**
et calefactum cerebro superfunde et insuper lanam unctam circa caput
pone. Si cui nulla de causa subito caput et tempora doluerint, myrra **100**
ex uino crassius trita tempora oblinat, uel fabam fresam in aqua prius
maceratam, postea in uino decoctam tritam bene inlinat fronti uel
bacas lauri inpari numero conterat prius, deinde admixto oleo dili-
gentius terat ad instar collyrii et postea in fictili calefaciat eoque ca-
put perfricet. Purgatio autem capitis, ne supra scripta nascantur, uti- **101**
lissima fertur haec, si hysopi aut origani summitatibus contritis et ex
mulsae aquae cotyla dimidia coctis os adsidue conlueris. Capitis ulcera **102**
cito sanantur, si suco de betae radice expresso caput in balneo per-
fricetur. Si cui in capite tubera nascuntur, cupressi bacas uirides in **103**
uino decoctas tritas tuberibus adponat, ita ut per dies quinque in ca-
pite alligatum et signatum medicamen maneat. Post diem quintum
soluat ac renouet et hoc, si necesse fuerit, ter aut quater faciat; intra
diem uicesimum persanabit. Brassicae sucus naribus infusus capite **104**
purgato dolorem quoque eius efficaciter adimit. Radix pyrethri in sole **105**
diu commanducata etiam pituitam expellit. Hiera maior faciens ad ca- **106**
pitis nimium et ueterem dolorem et ad fleumata spissa et constricta
laxanda et prouocanda ex calida aqua ieiunis data, ad spleniticos ex
posca, ad epaticos ex uino Graeco, ad accessiones cotidianas ante suspi-
cionem datur ex muria, quia et uentrem temperat. Maxime prodest
etiam melancholicis et scotomaticis, danda autem omnibus ieiunis et
bene digestis ad modum nucis Auellanae. Quae constat ex speciebus
his: Stoechados — I ℈ VII, agarici — I ℈ VI, colocynthidos, id est
cucurbitae, quod habet interius molle inter semina siccatum — I ℈ VI,
opopanacis ℈ XV, sagapeni ℈ XV, petroselini ℈ XV, aristolociae
rotundae ℈ XV, piperis albi ℈ XV, cinnamomi, spicae nardi, myrrae
troglodytis, folii, croci uncias singulas, mellis uero optimi despumati
tantum mittes, quantum sufficiat pulueri specierum supra scriptarum
colligendo ad spissitudinem congruentem, deinde confectum medica-
men in uasculo uitreo aut fictili sub signaculo reponatur. Cupressi **107**
tenuissimi radice caput coronatum dolorem breui ponit. Pulei florem **108**
destringes et teres ex aceti cyathis duobus, adicies rutae tantundem

99 Plin. Val. 1, 1 fol. 13 C **100** l. 9 sqq. cf. Marc. 1, 50. 78 et 1, 42. 2, 18 **101** Ps.-Theod. p. 315, 7 sqq. **104** Plin. Val. 1, 2 fol. 13 C/D **105** Plin. Val. 1, 2 fol. 14 A, cf. Marc. 5, 13

1 hederae] habere *L* linteo *PL*, linteolum *Co* 3 perungat *L* 5 circu *L* 7 fersam *P* frisam *L* 8 trita *PL* inlina *PL* 13 mulsae aquae] mulsa quae *P* mulsaque *L* 15 tuber *PL* 19 uicensimum *L* 24 uino] feno *PL corr. Co* 28 sticados *P* stycados *L* 33 pulueris *PL*

quantum pulei et unam cepam et salis bolum. Cum omnia trita erunt, adicies olei boni cyathum et tenuiter subcoques ac bene permiscebis atque aduersus pilos caput ex eo diligenter perunges.

CAPVT II

AD OMNES DOLORES EMICRANII ⟨ET⟩ ETEROCRANII SVBITOS ET DIVTINOS

1 Hircinum fimum tritum cum aceto scillitissimo misce et fronti
et temporibus inline; hoc ad dolorem emicranii sedandum etiam in
2 perpetuum prodest. Tus et myrram et ouum simul teres et fronti in-
3 duces uel temporibus, cum subitus emicranii dolor fuerit. Laser Cy-
4 renaicum cum aceto tere et inline frontem cum temporibus. Emicra-
nium statim curant uermes terreni pari numero sinistra manu lecti et
in limine cum terra de limine eadem manu triti et cum aceto optimo
5 eadem manu fronti uel temporibus inliti, cum dolor urgebit. Fimum
uel cinerem coclearum et granum sinapis cum aceto ad ternos scri-
6 pulos miscere et temporibus inlinire prodest. Herba strumus et ster-
cus murinum contrita et ex aceto fronti inlita celeriter dolores etiam
7 eterocranii abolent. Ossicula in capite porci duo naturaliter forata in-
ueniuntur, id est unum in dextra parte et aliud in sinistra. Quae re-
perta et reposita et, cum opus fuerit, licio suspensa medellam capiti,
prout inuenta sunt, praestant, id est dextrum dexterae parti et sinistrum
sinistrae, sed praeter te et aegrum ossicula tertius non contingat, quae
8 ad hanc necessitatem colligi diligenter et seruari debent. Piperis grana
XXI, murini fimi pilulas XXI, sinapis quantum tribus digitis possis
tollere teres et aceto acri ad ceroti modum permiscebis et ita fronti
9 inpones et aluta desuper teges. Laseris granum medicinalibus digitis
10 auri inice ex ea parte, qua caput dolebit; statim proderit. Herbae me-
liloti interiora et oui cocti uitellum cum uino modico tere diligenter
et inde emicranium uel tempora, quae dolebunt, inline; confestim sana-
11 bis. Pampinum continuo de uite lectum cum oleo coques atque simul
12 trito diligenter tempora inlines. De muris fimo pilulas septem teres et
13 cum aceto fronti uel temporibus dolentibus lines. Si uir aut adulescens
aut infans emicranium patietur, obseruet, ut semper luna septima et
septima decima et uicensima septima se tondeat; mirum remedium
habebit; neque curet, si dies Martis aut Saturni in has lunas inciderit.

II **9** Ps.-Theod. p. 313, 15 sq. **13** Ps.-Theod. p. 313, 3 sq.

tit. emigranii *PL, item l. 5. 7* ⟨et⟩ *Co ex indice capitum* eterogranii *PL* 6 teres simul *P* 7 subitus cum *P* 10 in limite *L* 12 senapis *L* 15 eterogranii *L* eterograni *P* 16 dextram partem *PL* 19 praeter te] praeterite *PL* 20 seruare *L* 21 quanto *L* posses *L* 22 tolle *PL* 24 et ex *L* herba emililoti *PL* 27 quoques *L* 28 tritis *Co* 30 migranium *PL* septima et *om. L* 31 tundeant *PL; pluralis numerus fortasse recte se habet*

Eterocrania siue emicrania discutit haec conpositio: Gallae Syriacae 14
— III, crocomagmatis — III, aloitidis — III, sed gallas prius tundes et
cribrabis, tum cetera similiter tunsa et cribrata miscebis idque medi-
camen in pyxide conditum seruabis cumque usus exegerit, ex aceto
temperatum parte frontis quae dolebit inpones. Terrae Aegyptiacae 15
partes duas, crocomagmatis partem, unam cum, aceto diligentissime ac
minutissime contere et partem, quae dolebit, inlinito. Opii — I, colo- 16
phonii — I, myrrae — I, hyoscyami — I, peucedani — I, anethi — III,
crocomagmatis — I. Seorsum haec tundes et cribrata in mortario diu-
tissime conteres et ex aceto optimo de hoc puluere collyria formabis
cumque opus fuerit, in cote ex aceto teres et spissum parti frontis et
temporum, quae dolebit, ante diligenter detersae frequenter induces.
Grana hederae et serpullum pari pondere teres ex aceto et inde totum 17
uerticem perfricabis. Bacas lauri ex aceto tritas adiecto oleo fronti 18
inpones aduersum eterocranii molestias. Peucedanus herba trita et ex 19
aceto et oleo fronti inlita eterocrania statim sedat. Herba uel hedera 20
in capite statuae cuiuslibet nasci solet; ea si in panno rufo acia rufa
uel lino rufo ligata capiti uel temporibus alligetur, mirum remedium
emicranio uel eterocraniis praestabit. Nouem grana piperis in uino 21
optimo teres atque ex eo frontem et tempora inlines in ea parte ca-
pitis, quae de emicranio dolebit. Sucum de alio in eam aurem, ex cu- 22
ius parte dolor emicranii fuerit, infundes.

CAPVT III

AD VERTIGINEM CAPITIS

Ad uertiginem capitis, quam Graeci scotoma uocant: Peucedani 1
⁎ II, castorei ⁎ I, sphondylii ⁎ I, bacarum lauri purgatarum ⁎ I. Te-
rentur haec omnia diligenter et ex his conponetur medicamentum. Quod
cum opus erit, admiscebitur ei rosae et aceti quod satis sit; est enim
hoc mirabile medicamentum. Cerebri dolores, ex quibus etiam subitae 2
uertigines oriuntur, discuties, si planta ulmea caput circumligaueris
atque ita coronatus triduo dormieris; expertum est. Veteres dolores 3
capitis et uertigines cito emendabis, si betae nigrae suco tempora per-
linas. Idem praestat intibi sucus, si cum rosaceo oleo et aceto mixtus
capiti inlinatur. Ad uertiginem abolendam efficacissimum est, si ab- 4

16 Plin. Val. 1, 8 fol. 16D 18 Plin. Val. 1, 8 fol. 16D/17A, cf. Marc. 1, 42 et 1, 50. 78. 100 19 Med. Plin. 1, 1 p. 11, 20sq. 20 cf. Marc. 1, 43
21 Plin. Val. 1, 8 fol. 17A III 3 l. 29sqq. Med. Plin. 1, 1 p. 10, 4sqq., cf. Marc. 1, 94 l. 31sq. Med. Plin. 1, 1 p. 10, 6sq. Ps.-Theod. p. 313, 27sqq., cf. Marc. 1, 92

1 aeterograniа *L* aderograniа *P* 2 aloidis *PL, corr. Heraeus* 3 criba-bis *P* criblabis *L* 5 inponis *P* 7 opi *L* 8 hyoscimi *PL* 9 criblata *L*
10 conteris *L* 11 cute *PL* 15 eterogranii *L* aeterogranii *P* 16 aetero-grania *P* exerocrania *L* 19 emigranio *P* aeterograniis *P* erograniis *L*
21 micranio *L* 24 spondilii *P* 26 est enim hoc] hoc ẽ *L*
29 coronatus ita *P* 32 caput *P*

rotonum tritum in uini potione tepidum bibatur uel cum oxymeli non
5 acri accipiatur. Quibus uertigines fiunt aut quibus mens perturbatione capitis alienatur, cocleae singulae contritae maiores cum suis testis ex calida passi uel defruti potione datae diebus plurimis prosunt, si per
6 triduum continuum iterum interpositis diebus accipiantur. Qui unam cocleam maiorem semicoctam comederit die primo, sequenti duas, tertio tres, quarto duas, quinto unam, remedium experietur non solum
7 ad uertiginem, sed etiam ad suspiria et uomitus prodest. Vertiginem capitis abolet uettonicae fasciculus cum aqua nitida ad tertias excoctus aut apii uiridis fasciculus cum ture similiter decoctus et ex mulsa
8 aqua tepida potatus. Hyoscyami ramusculum in aquae sextariis tribus usque ad tertias decoques et dabis per triduum potui quartarios singu-
9 los aut etiam minus pro habitudine uel aetate uel sexu. Trifolium herbam, quae Gallice dicitur uisumarus, aqua frigida macerato et eam
10 aquam diebus decem bibito, sed ut herbam cotidie mutes. Misy libra una cum aceto acri contrita et fronti inlita mirabiliter uertiginem sedat.

CAPVT IIII

PITVRIASI ET PORRIGINI AC PRVRIGINI ATQVE VLCERIBVS ET LENDINIBVS ET PEDVCVLIS CAPITIS

1 Pituriasin et porrigines capitis, quae plerumque in perniciem se conuertunt, nisi occurratur, perungui oportet adsidue bulbis tritis, sul-
2 fure uiuo et uino bono in unum permixtis. Item prodest cedro tantum
3 unguere caput uel alio trito et aceto et nitro. Farina feniculi ex uino capiti inducta porrigines expurgat. Furfures quoque idem praestant, si
4 caput inde assidue in balneo luatur. Ysopum ex oleo tritum et instil-
5 latum capiti pituriasi medetur. ⟨Ouis⟩ ex uino et oleo et cedria pruri-
6 tum scabiemque capitis tolli manifestum est, si ungeatur assidue. Prurigines capitis discutit fel ouillum inlitum cum creta Cimolia, donec
7 arescat; mirum est. Nitrum alumini admixtum prurigines capitis tollit,
8 si inde frequenter fricetur et lauetur. Vlcera in capite tamquam proprius morbus praecipue infantibus nascuntur, sed et uiros et mulieres grauiter molestant. Haec ergo felle taurino cum aceto tepefacto inlita

5. 6 Plin. n. h. 30, 48 IIII **1** Med. Plin. 1, 2 p. 12, 10 sqq. Ps.-Theod. p. 270, 6 sq. **2** Med. Plin. 1, 2 p. 12, 14 sq. **3** Med. Plin. 1, 2 p. 12, 15 sqq. **4** Med. Plin. 1, 2 p. 12, 19 sq. **5** Med. Plin. 1, 2 p. 12, 20 sqq. **6** Med. Plin. 1, 2 p. 13, 2 sqq. **7** Med. Plin. 1, 2 p. 13, 7 sq. **8** Med. Plin. 1, 3 p. 13, 9 sqq. l. 29 sq. Ps.-Theod. p. 269, 6 sq.

1 oxymelli *P* ocxymelli *L* 5 unum cocleum *L* 6 semicoctum *L* 9 abolit *PL* uetonicae *L* 12 dequoques *L* dabis] *ab hoc uocabulo codex L deficit usque ad c. 7, 4* 19 uiuo] uino *P* 20 feniculi] feni Graeci *Med. Plin.* 21 eidem *P* 23 ⟨ouis⟩ *He ex Med. Plin.* 25 chimonia *P* 29 uitulino felle *Med. Plin. p. 13, 13 sq., cf. Marc. 4, 23;* urinam tauri *commendat Med. Plin. p. 13, 12 sq.*

efficaci remedio sanantur. Seuum uituli cum sale subactum utilissime 9
adhibetur pituriasi. Testarum muricum uel purpurarum exustarum 10
cinerem ex melle ulceribus capitis inponi oportet. Alium cum sua 11
ueste conburitur cinisque eius ex oleo capiti ulceroso inponitur. Oleum 12
amygdalinum cum uino optimo permixtum et inlitum expurgat capitis
uitia. Folia rubi, in quo mora nascuntur, arida contrita capiti insper- 13
guntur et desuper lana sucida et charta superponitur. Malua erratica 14
cum urina humana, id est puerili, trita et inposita ualde siccat capitis
umores. Omnia autem capitis ulcera, cum purgata sunt, iucundissime 15
ad cicatricem perducuntur sic: Spumae argenti tunsae selibra et cerae
libra, cerussae libra, olei rosacei libra. Cum liquefacta et mixta et
trita fuerint haec, refrigerantur et adiciuntur his ouorum incoctorum
quattuor lutea, id est uitella, et simul pistillo in mortario permiscentur
atque inde inducitur caput; mirum remedium experieris. Nasturcii 16
semen mixtum adipi anserinae tritumque furfures capitis assidua laua-
tione depellit. Betae uiridis contusae expressaequae suco porriginosum 17
caput frequenter in balneo lotum omni tabe purgatur. Semine salicis 18
contrito caput lautum furfures cito deicit. Ouo gallinaceo caput in- 19
linito, postea aqua uel suco herbae cyclaminis, quae orbicularis dicitur,
caput lauato; hoc pacto lendines necati ultra non renascuntur. Puerile 20
lotium nitro admixtum ulcera, quae erumpunt, lauto capite mire de-
liniunt; expertum remedium. Cornum ceruinum in scobem limatum et 21
cum uino potum lendines enecat renascique non patitur. Stercus scro- 22
finum uino inmixtum cum rosa liquida, id est rosae suco, lendines pe-
duculosque discruciat. Felle uituli caput peruncium lendines extermi- 23
nantur. Axungiae ueteris semuncia, seui caprini semuncia, resinae per- 24
lucidae semuncia, aluminis infectorii semuncia. Alumen teres in mor-
tario, cetera igni resolues et confundes ac sic leni uapore deficere uel
excoqui facies, ut ex omni confectione uncia medicaminis restet, tum
caput lautum diligenter atque siccatum hoc medicamine perunges por-
riginemque discuties. Scobem citream ex aqua deferuere facies nitrum- 25
que asperges atque inde caput porriginosum oportet lauare. Fimo bu- 26
bulo usto sucum betae admisceri atque inde caput porriginosum lauari
oportet. Porriginem potentissime hac potione purgabis: Ros marinum 27
teres sucumque eius uino uel aqua scripulis tribus dabis potui, sed
qui sumit supra limen adsistat idque triduo faciat. Fraxineo cinere 28

9 Med. Plin. 1, 3 p. 13, 14 sq. Ps.-Theod. p. 270, 2 10 Med. Plin. 1, 3 p. 13, 15 sq. 11 Med. Plin. 1, 3 p. 13, 17 sq. 12 Med. Plin. 1, 3 p. 13, 19 sq. 13 Med. Plin. 1, 3 p. 13, 21 sq. 14 Med. Plin. 1, 3 p. 14, 2 sq. 15 Med. Plin. 1, 3 p. 14, 4 sqq. Ps.-Theod. p. 270, 8 sqq. 16 Ps.-Apul. 21, 2 17 Ps.-Theod. p. 269, 5 sq. Plin. Val. 1, 4 fol. 15 C 20 Plin. n. h. 28, 67 21 cf. Marc. 4, 69 23 Plin. n. h. 28, 164 27 Ps.-Apul. ~~79, 3~~ 80,3

4 ueste *P et Plin. Val.*, reste *Med. Plin.* 19 orcularis *P* 20 lindines *P*, *item l. 23. 24. 25* 21 lautium *P* delinit *male He, cf. adnotat. ad p. 34, 2* 24 inmixtus *P*

lixiuam maturam nimis facies eaque caput lauabis in balneo. Quod cum siccaueris, saponem et argenti spumam conteres eoque caput perfricabis porriginemque exterminabis, si capiti lauto atque siccato hoc medicamen addideris: Cretae Cimoliae p I, nitri Alexandrini p I, sulfuris uiui p I. Haec omnia tunduntur atque cribrantur et capiti por-
29 riginoso inponuntur. Mali Punici corium ex aceto coquitur et sucus eius capiti porriginoso inponitur et frequenter abluitur, ita ut et ipsum
30 pomum excoctum teratur et sic exprimatur. Anethi surculi uruntur eiusque pulueris cribrati — I, cicharbae — III remittes in olei optimi S I et adicies gallae tunsae semunciam inlinesque eo porriginosum et
31 ulcerosum capite contra pilum et postea lauabis in balneo. Conpositio optima et experta ad uitia capitis omnia supra scripta: Pumicis unciam, castorei — V, spumae argenti — VI, cyperi — III, myrrae — III, myrobalani — IIII, sulphuris uiui — I. Omnia tundes et cribrabis et
32 permixtis pro afronitro in balneo uteris. Adipis ueteris suillae p I et picis † caruae p I igne dissolues, tum stafidos agriae tunsae unciam miscebis et ante horam quam ad balneum uadas ita caput uitiis supra scriptis laborantem contra pilum fricabis, ut insideat medicamen, quod non ante dilues quam ad solium uenias. Si autem medicamini huic
33 adieceris ladani scripulum, capillum nutries pulchriorem. Furfures capitis extenuabuntur, si stercore murino liquefacto in aceto caput in
34 balneo perfricueris. Lotio taurino caput si laueris, porriginem uetus-
35 simam tollit. Vetustam porriginem mire adimes, si herbae cyclaminis, id est orbicularis, suco sulphuris aliquantum miscueris et fel scrofinum
36 atque inde caput in balneo bene perfricabis. Vlcera capitis subito nata sanantur, si asini stercoris suco et scillae contritae quantum satis uidebitur et bubulae adipis tantundem miscueris atque ad capitis ulcera
37 ueluti ceroto usus fueris. Fel taurinum mixtum cum nitro et uino et oleo, quod satis sit, ulcera capitis uel feruescentem scabiem sanat.
38 Vlcera recentia et uniuersa uitia ulcerum in capite sanant uermes, qui in arbore caua uel putrida nascuntur, triti et in panno inpositi. Idem uermes conbusti et cum anetho sicco pari pondere triti et inpositi sa-
39 nant etiam cancromata. Inula in oleo discocta et contrita et cum butyro ouillo et melle inposita cacoethe emendat. Eadem ratione curan-
40 tur et cybio uetere, sed hoc uice emplastri panno inlini debet. Vermes ulceribus capitis uel quibuscumque innati ranarum felle tolluntur; ea

34 Med. Plin. 1, 3 p. 13, 12 sq. **35** Plin. n. h. 28, 163. 164 **38** Med. Plin. 3, 4 p. 75, 4 sqq. **39** Med. Plin. 3, 4 p. 75, 12 sqq. **40** Med. Plin. 3, 4 p. 75, 16 sqq.

4 chimoniae *P* sulforis *P* 11 caput *Co* 12 superscripta *P* 14 mirobalini *P* 15 et pro *P* 16 † caruae] cedriae *Co, cf. p. 262, 22* ignem *P* 20 ladanis *P* 22 uetussimam] *cf. ind. uerb. s.* 'comparatio' 24 misceueris *P* 33 crancromata *P* inula] uiola *Med. Plin.*, ulula *Plin. n. h. 30, 118* 34 ouilla *P* cacoethema *P, cf. praef. p. VI adnotat. 3* 35 cybio uetere *Med. Plin.*, cybii ueteres *P* uice] uiti *P, corr. Co;* ut emplastrum *Med. Plin.*

uero, quae intrinsecus serpunt, salsamento uetere tunso in uicem em-
plastri inposito sanantur. Radix peponis contrita et adposita sanat 41
ulcera, quae capiti in modum faui concrescunt. Semen rafani tritum 42
et ex aqua adpositum sistit omnia ulcera. Porrus capitatus contritus 43
et ex melle positus uniuersa ulcera optime purgat. Alium contritum 44
cum sulphure et resina ulcerum et fistularum quaelibet uitia extrahit.
Vetera ulcera etiam carcinosa foueri debent aqua calida, in qua ex- 45
cocta sint holera diuersa; deinde ipsa holera trita si inponantur, ualde
prosunt. Farina lini seminis uel farina erui uel lenticula decocta et 46
⟨ex⟩ melle adposita suppurationes et pustulas ulcerum sanat, etiam
genitalibus laborantibus bene adicitur. Cinis uitium cum axungia ue- 47
tere inpositus pusulas omnes in qualibet parte corporis curat et sanat.
Folia oliuae commanducata et inposita ulceribus manantibus meden- 48
tur. Oleastri cauliculi teneri decocti et cum melle inpositi carnes supra 49
ossa in uulneribus quaelibet prohibent excrescere. Herba chelidonia 50
contrita et cum axungia uetere subacta et inposita ulcera uetusta et
putria purgat et sanat. Nuces iuglandes perueteres contritae uel, quod 51
melius est, commanducatae et inpositae singulare remedium ulceribus
praestant. Glandes de robore tritae cum axungia et inpositae duritias, 52
quas cacoethes medici uocant, emendant et reprimunt. Pix Bruttia 53
cum melle trita et inposita ulcera omnia purgat et sanat. Eadem pix
ex uua passa purgata et cum axungia uetere inposita ulceribus mede-
tur. Aqua, in qua lentiscum decoxeris, ulcera, quae serpunt, utiliter 54
fouebis. Hedera ex uino decocta ulceribus, quibuscumque inponitur, 55
prodest. Cinis ex ossibus agnorum recte adhibetur ulceribus, quae non 56
trahunt cicatricem. Pulmo arietinus calidus adpositus carnes excres- 57
centes in uulneribus exaequat et reprimit. Vim serpentium ulcerum 58
coercet calx uiua ex aceto et oleo rosaceo temperata atque inlita, ro-
saceo autem et cerae permixta mox perducit ad cicatricem. Carcino- 59
mata curantur coagulo leporis cum pari pondere capparis, quod utrum-
que uino aspersum una teritur et sic adponitur. Carcinomatis, quae 60
serpunt circa ulcera, fel ursinum uel cinis de asini ungula exusta per
pinnulam bene adponitur. Vlcera, quae sordidata sunt, fimi uitellini 61
cinere et muliebri lacte purgantur. Vetustis ulceribus uettonica cum 62
sale contrita et adposita medetur. Idem praestat farina lupini incocti

41 Med. Plin. 3, 4 p. 75, 19 sq. **42** Med. Plin. 3, 4 p. 75, 21 sqq. **43** Med. Plin. 3, 4 p. 76, 1 sq. **44** Med. Plin. 3, 4 p. 76, 2 sq. **45** Med. Plin. 3, 4 p. 76, 3 sqq. **46** Med. Plin. 3, 4 p. 76, 9 sqq. **47** Med. Plin. 3, 4 p. 76, 20 sq. **48** Med. Plin. 3, 4 p. 76, 21 sqq. **49** Med. Plin. 3, 4 p. 76, 23 sqq. **51** Med. Plin. 3, 4 p. 77, 9 sqq. **52** Med. Plin. 3, 4 p. 77, 11 sqq. **53** Med. Plin. 3, 4 p. 77, 16 sqq. **54** Med. Plin. 3, 4 p. 77, 18 sqq. **55** Med. Plin. 3, 4 p. 77, 22 sq. **56** Med. Plin. 3, 4 p. 78, 1 sqq. **57** Med. Plin. 3, 4 p. 78, 3 sq. **58** Med. Plin. 3, 4 p. 78, 9 sqq. **59** Med. Plin. 3, 4 p. 78, 17 sqq. **60** Med. Plin. 3, 4 p. 78, 19 sqq. **61** Plin. n. h. 28, 243 **62** l. 34 sq. Plin. n. h. 26, 149. l. 35 sq. Plin. n. h. 22, 154

7 carcinosam *P* 10 ⟨ex⟩ *Co* 11 adiciatur *P* 18 *ante* singulare *P add.* iuglandarum 23 lentiscum *Med. Plin.*, lentis *P* 35 item *P*

63 et sine cortice inspersa cum uino. Ad porrigines detergendas rutae fasciculum et sulfur uiuum cum uino uetere simul decoque et caput ex eo in balneo laua, ante tamen aqua tepida, sicut est consuetudinis,
64 elue.) Ad papulas in capite efferuescentes uel qualibet parte corporis, etiam ad ignem sacrum bene facit hoc medicamentum: Rutae uiridis ℔ II, spumae argenti ℔ I S, aceti ℥ I, olei uiridis ℥ I. Cum aceti parte spuma et ruta teruntur, donec leuia fiant, postea quod superest aceti uicissim cum oleo adicitur uel superfunditur medicamini, dum teritur, et cum bene tritum et permixtum fuerit, tum inponitur locis
65 necessariis. Ad peduculos necandos hoc medicamine uteris: Oleum cum puluere cineris cuiuslibet de foco, sed bene creti, pariter miscebis et ita teres, ut sit ad spissitudinem mellis, atque inde, cum opus fuerit,
66 caput unge. Ad peduculos in omni parte corporis necandos efficax hoc remedium est: Ellebori radicis uncia, stafidos agriae uncia simul trita adiectoque oleo totum corpus perunctum etiam in tunicis neca-
67 buntur. Nitri Alexandrini et stafidos agriae aequale pondus, afronitri quoque aliquam portionem et sulfuris uiui particulam simul terito ac
68 decimo die in balneo corpus fricato; omnes peduculos necabis. Serum, id est aquam lactis, quae remanet facto caseo, si quis adiecto aceto in potione aliquotiens sumpserit, ita liberatur a peduculis, ut penitus ex-
69 tirpentur nec postea in eo renascantur. Ceruini cornus scobes limatae et ex uino potui datae peduculos in capite lendinesque nasci non sinunt.

CAPVT V

AD CAPITIS REVMATA ET PVRGATIONEM ET AD PITVITAE ET FLEVGMATIS DEDVCTIONEM ET RESTRICTIONEM CATARRI

1 Ad reuma, quod de capite descendit, medicamentum facies tale: Nitri — VI, pyrethri — I S, capparis — II, struthii — II. Haec omnia tunsa et in puluerem tenuissimum redacta permisce atque in balneo feruenti ita utere, ut tertiam partem pulueris de supra scripta mensura specierum mittas in caput et perfrices diu ac diligenter, ut per sudorem digeras. Postea aqua tepida laues caput et in frigidam
2 mergas et grosso sabano diligenter siccabis. Ad reumata capitis talpam in uaso fictili clauso ita in furno torreto, ut tenuissimum puluerem ex ea facias, cui addes puluerem piperis albi ex granis [de] octo et cocleare unum de suco ocimi. De quo medicamine dabis cui medendum erit in potione uini ueteris calida cocleare unum, ita ut in balneo, in quo numquam lauit nec lauturus sit, in solio remedium ac-

66 Ps.-Theod. p. 268, 13 sqq. **68** Plin. n. h. 30, 144. Ps.-Theod. 269, 1 sq. **69** Plin. n. h. 28, 163. Ps.-Theod. p. 269, 3 sq., cf. Marc. 4, 21

14 elleboris radices *P* 19 aceto] sale *Plinius, item Pseudotheodorus* 22 lindinesque *P* 24 cappari *P* strutiae *P* 31 [de] *Heraeus ut ex sequente linea praeceptum,* de⟨cem et⟩ *Co*

cipiat et interposito biduo alternis iterum accipiat. Sed cui remedio
opus est XVIIII ferme diebus porcina, liquamine et holeribus absti-
neat. Ad idem trochiscus: Croci dragmas duas, myrrae — II, chal- 3
canthi — II, cymini — II, opii dragmas II, turis — I, crocomagmatis
dragmas II, aluminis scissi — I. Haec omnia contrita austerissimo
uino permiscebis, ut sint ad crassitudinem mellis, et inde frontem den-
sissime superlines usque ad capillos intermissa semita super nasum;
praecluso enim itinere, quod ad oculos umori patere consueuerat, uiam
facies, qua de cerebro per nares fluxus omnis emanat, et hinc perpe-
tuus decursus fiet, quo umores oculorum ab omni inundatione siccen-
tur. Hac curatione in perpetuum lippitudo remouebitur. Sed his, quos
nimium reuma umoris urguebit, ex aceto acri trochiscus supra scriptus
inponatur. Ad distillationes perfrictionesque et grauedines cyclaminis 4
herbae, quae Latine orbicularis dicitur, radicem supra carbones cul-
tello radito fumumque eius ramenti naribus trahito. Hyoscyami drag- 5
mas II, apii seminis bene purgati dragmas IIII, anethi bene purgati
dragmam I, opii pondus uictoriati argentei unius. Haec omnia trita
et cribrata permisceto et ex aqua pastillos temperato atque ex his
singulos in aquae calidae cyathis duobus, cum dormitum ibit cui me-
dendum erit, potui dato. Eiusdem herbae radices si decoquantur sucus-
que earum ad crassitudinem mellis missus in aquam naribus trahatur,
omnem a capite pituitam detrahit mire. Creta Cimolia ex aceto trita 6
et quam densissime fronti inposita pituitam sistit. Masticem cum 7
pipere qui diu commanducauerit, calefacto cerebro umorem pituitae
naribus effundit. Ad catarrum siue distillationem umoris ex capite 8
turis ℈ I, piperis ℈ I conteres diligenter et uini nouelli quod suffi-
ciat admiscebis et naribus tepidum infundes uel gargarizabis, sed uti-
lius est naribus infundi. Ad caput leuiter purgandum senapi tritum 9
ante diem in aceto infunde ad heminae mensuram et ex eo intra os
tene et gargariza in sole calido ieiunus et aperto ore postmodum sede,
ut umor decurrat. Stafidem agriam sumito et pro modo sinapis gra- 10
num et uuam passam commisce cum betae semine et ex eo facito pa-
stillos, quibus, si opus fuerit, adicies acetum et eos ieiunus in sole aut
in balineo commanduca et apertum os tene, ut umor defluat. Ad ca- 11
put purgandum, quod fuerit umorosum: Stafidos agriae ℈ III, pyre-
thri ℈ II, ysopi ℈ IIII. Pariter haec pro modo assidue in ore missa
comminues et masticabis incuruato capite, ut umor ex masticatione
defluat. Quod facito aut ad solem aut in loco tepido. Ad pituitam ex 12
ore euocandam: Aeris floris scripulus unus et de suco hederae idem
pondus in unum mixtum et naribus infusum euocant pituitam et de-

V **3** Ps.-Theod. p. 314, 16 sqq. **4** Ps.-Theod. p. 314, 1 sqq. **6** Plin. n. h. 35, 195, cf. Marc. 10, 75 **7** cf. Marc. 10, 76 **12** Plin. Val. 1, 2 fol. 14 B

1 iter *P* 9 qua] quia *P, corr. Co* 13 perfricationesque *P* 22 chimonia *P* 29 in aceto] macerato *P, corr. Co* 39 flores *P*

13 fluere conpellunt. Radix pyrethri in sole commanducata pituitam et
14 umorem capitis patefacto ore depromit. Betae radicibus tunsis recte
15 sucus eius naribus ducitur ad umorem capitis extrahendum. Mellis et
sinapis triti aequaliter mixtae partes tepefiunt et umor multus e capite
16 post longam gargarizationem deducitur. Ad catarrum restringendum
mittes in ollam rudem pro modo ollae heminam rosae siccae et tres
heminas aquae mulsae et heminam sapae, inhibe nucem pineam. Haec
17 coques ad tertias et tepidum gargarizas. Rumicis acumina tenera colliges siue rubi et herbam, quam alii burdunculum uocant, alii linguam bouis, addes etiam rosae heminam. Haec omnia in ollam mittes, praeterea addes furfuriculas in linteo ligatas ad hoc, ut amaritudinem herbae deleniant et sic furfuriculae ipsae in saccello conbulliant. Haec
18 omnia ad tertias decoques et tepidum gargarizabis. Experimentatum remedium aduersum ingruentem catarrum, ut cena te abstineas et ab holere et a rebus salsis et liquaminosis, nam indigestione cibi et uitio cruditatis nascitur catarrus; abstinendum sane ante omnia pinguibus cibis. Sed si de perfrictione fuerit catarrus, caldamentis adhibitis ilico sopietur. Quod si de cruditate, placabitur illa re sola, ut non cenetur, donec penitus fluxus eius arescat; cum substrictus fuerit, ad consuetu-
19 dinem cenandi reuerteris. Ad catarrum restringendum sapae heminas tres et satureiae fasciculum et ysopi aliquantum feruere simul facies, quousque inde sextarius fiat, et sic gargarizabitur ter in die in loco tepido aut ad solem atque hoc tamdiu facies, donec inhibeatur omnis catarrus, atque illis diebus, quibus gargarizas, abstinebis liquamine et
20 holere et salsis ac pinguibus cibis. Ad catarrum restringendum quinque partes uini et sextam mellis miscebis ac tepefacies et sic gargarizabis.

CAPVT VI

ALOPECIIS ET TINEIS ET CAPILLO FLVENTI ATQVE INFIRMO

1 Herba, quae dicitur trichomanes uel † cauricos, eadem et callitrichos appellatur, contusa et cum oleo inlita uel incocta alopecias fa-
2 cile curat. Cepe longum, quod caeputius nominatur, super alopecias
3 terito frequenter, quo facto capillos maturius excitabis. Nucis escariae, id est iuglandis, testa contusa uel conbusta et minutatim trita atque
4 adiecto oleo inposita infantum alopeciis capilli nascuntur. Infantum
5 alopeciarum uitia anserinae adipis perfrictione supplentur. Gallina-
6 ceorum stercus cum oleo nitroque permixtum alopeciis utile est. Adeps ursina cum fungis, qui in lychno lucernae concrescunt, subacta et

13 cf. Marc. 1, 105 14 Plin. Val. 1, 2 fol. 14B VI 2 Plin. n. h. 20, 41 3 Plin. n. h. 23, 148 6 Plin. n. h. 28, 163

4 sinapi *P* 7 inhibe *uix sanum* *tit.* alopiciis *P;* alopiciae *uel* alopitiae *ubique hic codex* 28 trichonis *P, corr. Co* *suspicio mouetur,* cauricos *e* callitricos *corruptum uerbaque* uel cauricos *e glossemate orta esse*

alopeciis perunctione inposita pristino decori caput reuocato crine re-
stituit. Stercus murinum cum aceto tritum alopecias unctas forma 7
priore mirabiliter crines commodat. Lac caprunum incoctum, sed non 8
adulteratum aut uitiatum, recte alopeciis infricatur; mirum est. Vitium 9
capitis, in quo sunt alopeciae, prius raditur, post illic caepa acerrima
perfricatur, deinde hordeum conbustum et in puluerem redactum cum
ursina adipe permixtum superinponitur. Herbam cardi agrestis in mor- 10
tario usque ad leuitatem terito sucoque eius expresso locum alopeciae
nouem diebus oblinito, sed bis per dies singulos perunctione renouata.
Cum sinape nasturtium tritum alopeciis inlinitum efficaciter prodest. 11
Cydonea mala discocta cum uino, dehinc trita ceraeque liquefactae 12
addita et capiti inposita capillum nutriunt. Opobalsamo operae pre- 13
tium est alopecias unguere, ut cito capilli nascantur. Nitri rubri ℈ VIII, 14
pumicis ℈ II, salis Ammoniaci ℈ VIII teres diligenter et postea mi-
scebis priusque caput alcyonio et nitro conmixto perfricabis, mox me-
dicamen inpones, quo facto capilli nascentur. Magnam foeditatem ca- 15
piti adferunt alopeciae, quae sic emendantur: Ex pelle uiperarum ci-
nerem facies atque assidue illic asparges; emendabis sine mora uitium.
Fermentum sulfuris conbusti, quod a fullone factum fuerit, cum oleo 16
rosaceo miscebis et de pinnula capiti inlines. Roboris pilulae, quae 17
gallas similant, cum adipe ursino tritae emendant alopecias. Glandis 18
quoque faginae exustae cinis cum melle alopeciis inlitus prodest. Cu- 19
pressi pilularum exustarum puluis tritus, ungularum muli uel mulae
exustarum cinis et oleum myrtinum, cinis quoque uel fimus murium
tritus et cinis exusti erinacei recentis uel fimus erinacei recens et san-
daraca. Haec omnia cum aceto et cum pice liquida mixta et inposita
etiam fluentes capillos continent. Leporinae lanae exustae cinis cum 20
oleo myrtino et felle taurino et alumine trito miscetur tepefactumque
medicamen inlitum admodum prodest. Muscarum capita combusta et 21
cum melle trita capitique inlita mire alopecias tollunt. Fimum colum- 22
binum si quis cum aceto tritum capiti inponat, alopecias et cicatrices
omnes sanabit. Capilli et barbae nascentur etiam glabro, si lichenem 23
asini, id est collectionem duram, quae est circa crura eius, conburas
et teras et puluerem illum ex oleo uetere inponas. Hoc ita ualidum
est, ut si mulieri inde maxillam unxeris, barbas ei nasci scias. Erina- 24

10 Plin. n. h. 20, 263 **11** Med. Plin. 1, 4 p. 15, 1 sq. **12** Med. Plin. 1, 4 p. 15, 2 sqq. **15** Med. Plin. 1, 4 p. 14, 15 sqq. **17** Med. Plin. 1, 4 p. 15, 4 sq. **18** Med. Plin. 1, 4 p. 15, 5 sq. **19** l. 24 sqq. Med. Plin. 1, 4 p. 15, 6 sqq. Append. miscell. cod. Bruxell. 1342—50, 215 p. 399, 25 sq. **20** Med. Plin. 1, 4 p. 15, 10 sqq. **21** Plin. n. h. 29, 106. Ps.-Theod. p. 270, 24 sq. Append. miscell. cod. Bruxell. 1342—50, 215 p. 399, 24 sq. **22** Ps.-Theod. p. 270, 25 sq. **24** Plin. n. h. 29, 107

15 alfonio *P, corr. Co* 20 capite *P* 25 erinascei *bis P* sandarica *P*

cei caput et pellicula conbusta cinisque ei adiecto melle inlitus alopeciis cito prodest. Caput autem eius per se combustum et adiecta ipsius adipe cinis ille alopeciis inlitus etiam cicatricosis facit pilos renasci. Quod si totum ipsum quis exurat et puluerem eius bene tritum cum adipe ursina caluo ad integrum capiti inponat, decorem pristinum re-
25 stituet capillorum. Ad tineam curandam: Sulphuris uiui — II, salis fossicii — I. Tunsa et cribrata haec raso capiti et loto in balneo confricabis, ita ut prius de oleo locus capitis tineosus perungatur et sic puluis iste aspergatur et diu fricetur, quousque liquefiat sudore capitis. Hoc modo intra sex dies curabitur tinea. Facit hoc medicamen et ad scabiosos, prodest et his, quibus pustulae nascuntur in facie tamquam
26 elefantiacae rubentes. Ad capillos, qui post infirmitatem decidunt, confirmandos cedro et oleo pari pondere mixto assidue eos unge et leuiter
27 pectina; laudabis effectum. Ad capillos decidentes confirmandos adipem ursinam cum ladano miscebis et caput perunges uel loca defluentium capillorum, aut ladani uncia una et lonchitae unciis duabus tritis et
28 permixtis caput perunges. Ad fluentes capillos scobem de cornu ceruino permisce cum semine myrtae et nitro adiecto butyro oleoque et capiti raso densissime obline; etiam ex infirmitate fluentes capillos
29 efficaciter continebis. Sandaraca cum aceto incocta et emplastri more
30 inposita fluentem capillum ualidissime solidat. Si quis maleficiis capillos perdiderit, hac eos ad pristinam formam ratione reparabit, si lacertum salsum martensem cum suo capite et lanae purpureae optime in conchylio tinctae duas ligulas et chartam cubitalis mensurae separatim comburat cineremque permisceat conteratque cum oleo cedrino paulatim adiecto, ut crassitudinem uelut glutis faciat, eoque medicamine glabrum locum perfricet, ita ut prius diu linteo asperiore deter-
31 geat. Afronitri floris pilulas XXX, nucem pineam, de qua propter uetustatem nuclei deciderint, tunsam, saponis Gallici selibram, uini Aminei cyathos tres simul permiscebis et conteres et caput glabrum in-
32 lines. Hoc medicamine etiam crispi capilli nascentur. Malua cum sua radice uehementer coquitur, ex cuius aqua capillus, cui curatione opus
33 est, in balneo assidue lauatur. Olei cicini — III, ladani — III; ladanum tritum paulatim admiscebis et, cum mellis crassitudinem feceris, radices capillorum assidue inlines.

27 l. 14 sq. Plin. n. h. 28, 163 29 Med. Plin. 1, 4 p. 15, 10 31 cf. Marc. 7, 1

6 sulphoris *P* 15 lanado *P* 16 longitae *P, corr. Heraeus, cf. Mulomed. Chir. p. 279, 28 Oder* loncitem 23 purpurae *P* *malim* optimae 25 cretino *P* 33 kikni *P, corr. Co* ladano trito *P, correxi;* ladano trito paulatim admiscebis ⟨oleum⟩ *Co*

CAPVT VII

CAPILLO NIGRANDO ET INCRISPANDO. HIS ADIECTA SVNT QVAE FLEVGMA ET PERFRICTIONES CAPITIS DEDVCVNT

Crispando capillo conpositionem huiusmodi facies: Afronitri floris 1
tortulas numero XXX, nucem pineam, de qua propter uetustatem nu-
clei delapsi sint, tunsam et in puluerem redactam, saponis Gallici
— III et Aminei uini cyathos III .... atque inde caput inlines et in bal-
neo lauabis. Sphondylio quoque caput perungeatur, sed prius radatur.
Cornum arietis uratur cinisque eius cum oleo conteratur atque inde 2
derasum caput frequenter unguatur. Capillis nigrandis infectio optima: 3
Hirundinum stercus, quantum sufficiat, cum aceti sextario mitte in uas
fictile atque in fimo caballino per dies XXXV suffossum habeto ac sic
macerato atque hoc medicamento rasum caput inlinito in umbra per
pinniculum pictoris. Sed seuo ceruino faciem prius perunge, ne quid
inde destillet et maculet, et, dum siccatur infectio, oleum intra os te-
neto, ne et dentes inficiantur, ac post inposueris medicamen, quarto die
caput lauato. Medium lapidem conterito eique admisceto nardi puri 4
quantum satis uidebitur. Quo medicamine si frequenter caput ungeas,
prohibebis canos nasci et in locum canorum nigri emicabunt capilli.
Experieris uerum remedium, si agnum candidissimi capitis decoxeris 5
atque inde caput eius, quem canum esse nolis, ungi praeceperis. Hoc 6
facito, ne capilli canescant: Radicem unam caulis quanto ampliorem
et uetustiorem in furno siccabis eamque minutissime concides et in
ollam rudem mittes et aqua fontana recenti implebis et ad medium
decoques operta olla, tum in balineo caput sapone optime lauabis cum-
que satis mundum effeceris, etiam ea aqua, quam paraueris de radice
caulis, caput ita confricabis tamquam solum ex ea laues, mox capillum
linteo inuolues nec ulla supra aqua uteris et ita siccabis. Hoc purus
ages puris etiam ministris usus. Ad nigrandum capillum egregie facit, 7
si oui coruini quae sunt interiora inpari numero in uas aereum mittas
atque illic diu coagites et raso capite in umbra per pinniculum picto-
ris inponas, sed, donec siccetur infectio, et oleum in ore teneri oportet
et seuo ceruino faciem perungi, ne destillantibus guttis maculetur;
tanta enim solet esse uis eius, ut etiam dentes, dum siccatur, inficiat.
Quarto autem die caput lauari oportet post medicamen inpositum.
Vermium terrenorum cinis oleo adiectus, quo uti feminae in pectendo 8
solent, capillos prohibet senectute mutari. Folia cupressi trita ex aceto 9
capiti inlita et inficiunt canos et in eorum locum nigros educunt ca-

VII 1 cf. Marc. 6, 31, l. 5 Med. Plin. 1, 5 p. 16, 15 sq. 7 Med. Plin. 1, 5 p. 16, 1 sqq. 8 Med. Plin. 1, 5 p. 16, 17 sqq. 9 Med. Plin. 1, 5 p. 16, 14 sq.

2 turtulas *P* 4 *lacunam statui e cap. 6, 31 explendam* 11 pinniculam *P, cf. l. 28* 15 *a uocabulo* uidebitur *codex L rursus incipit* 22 dequoques *L* 30 distillantibus *P*

10 pillos. Nuces iuglandes adhuc uirides et teneras et totidem glandes
uelles ex arbore adhuc uirides et necdum maturitate solidatas atque
in pila contusas exprimes earumque suco ad inficiendos canos, dum
11 caput pectis, pectinem tingues. Sanguisugarum sextarius duobus sex-
tariis nigri uini miscetur et XL diebus in uasculo plumbeo diligenter
clauso maceratur, postmodum cum ipso uino conteruntur hirudines et
in sole calido capiti deraso ad permutandos capillos earum sucus in-
ponitur oleo, ne dentes inficiantur, donec siccetur medicamen, in ore
12 detento. Erui siliquae, priusquam arescant, cum foliis et caule suo con-
13 teruntur et raso capiti, ut capilli nigrescant, protinus inlinuntur. Herba,
quae Graece acte, Latine ebulum, Gallice odocos dicitur, exprimitur
etiam cum suis granis eiusque suco cotidie inlito pectine crines, qui
14 inficiendi sunt, perducuntur. Pomorum de moro maturrimorum — III,
acaciae p I, caricas numero VII quanto nigriores pariter macerabis
caelesti aqua in uasculo aereo clauso atque inde capillos semper in-
lines et fricabis. Sed quae superfuerint, in eodem uasculo permaneant;
15 diuturnitate enim efficaciora sunt. Conpositio efficax ad capillos in-
ficiendos et confirmandos et specie augendos: Fenograeci sextarium,
lini seminis tantundem, calami aromatici p I, schoeni p I, cassiae
p I, gallae trichitidos p I, ladani — III, roris coriarii p I, aquae flu-
uialis S XVIIII. Omnia haec in unum uas mittes et diebus XL sub
diuo positum iubebis cotidie per puerum uirginem commoueri, ita ut,
si quando puer ipse defuerit, signetur neque a quoquam nisi a puero
alio uirgine contingatur. Postea recondes diligenter et sub signaculo
habeto et cotidie aqua eadem caput inrora et pectine inde madefacto
16 caput pecte. Ad fleugmata de capite et aqualiculo deducenda scillae
libram unam in aquae S III infusam coques ad tertias, postea aceti
optimi sextarium adicies et tamdiu iterum simul omnia excoques,
quamdiu ad sextarium perducas, tum colabis et adicies mellis optimi
p II. Iterum omnia simul tamdiu coques, quamdiu ad mellis crassi-
17 tudinem ueniat. Conpositio pulueris ad reuma totius corporis, sed
maxime ad capitis necnon et ad perfrictiones et constrictiones cerebri
resoluendas: Euforbi — II, piperis — IIII, bacarum lauri siccarum
— IIII, samsuci — II, centaureae — III, aristolociae longae — IIII,
iris Illyricae — IIII, myrrae — IIII, bidellae — IIII, cecidae — IIII,
stypteriae schistes — IIII, nitri Alexandrini combusti et uino uetere
extincti — IIII, salis Ammoniaci — IIII. Haec omnia contundenda,
deinde cribranda et permixta in uasculo uitreo habenda. Cum necesse
erit, conspergendus in balineo capiti hic puluis uel membris, dum ad-
huc sicca sunt, id est antequam sudent, et perfricanda diutissime, postea-

11 Med. Plin. 1, 5 p. 16, 7 sqq. **12** Med. Plin. 1, 5 p. 16, 11 sqq.

2 maturitatem *PL* 9 arescatur *P* 10 nigriscant *L* 13 maturimorum *L* 19 scini *PL* 20 trichidos *PL* 26 fleucmata *P* fleumata *L* diducenda *P* 28 exquoques *L* 35 cicidae *PL; est Graecorum* κηκίς, κηκῖδα *'galla'*

quam puluerem consperseris, dehinc lauandum caput in calore frigida
aqua et obseruandum, ne in calidam caput mergas; in frigidam sane,
quotiens uolueris, merge et postea sabano diligenter exsicca. Con- 18
fectio siue dispositio emplastri, cui uocabulum est dictam-
nos: Dictamni part. XXV, chamaemeli part. XIIII, sfagnu part. VIIII,
cyperi part. VII, poliu part. XII, lithu gagatu part. VII, cerae ⟨rufae⟩
part. XII, resinae terebinthinae part. XIIII, ammoniaci guttae part.
XXXV, propoleos part. XII, psimithii part. XII, chalcanthi part. XXIIII,
galbani part. XXV, chamaepityos part. VIII, trifolii part. IIII, penta-
folii part. IIII, aristolociae grossae part. XXXV, centaureae aut gen-
tianae part. XII, lithargyri part. CL, resinae Colofoniae part. L, ges
ampelitidos part. XXI, picis durae uel siccae, si ges ampelitis non
fuerit, part. XII, lepidos chalcu, id est squama ferri, part. XVIIII, di-
frygis part. VIII, aloes part. XVI, libani candidissimi part. XII, opo-
panacis part. VII, chamaedryos part. XII, marrubii part. XII, artemi-
siae part. IIII, iris Illyricae part. VII, libanotidos part. VI, olei ueteris
part. XLVIII, resinae pituinae part. XXII, chalcu cecaumenu part.
XVIII, miltu part. XII, chalcitidos part. X, myrrae part. VII, iu, id est
aeruginis, part. I. Oleum uetus, quantum mittendum fuerit pro modo 19
specierum supra scriptarum, mittes in ollam nouam et calefacies leni flamma uel potius igne, tunc mittes, sed paulatim de manu inspergens, lithargyrum bene tritum et adsidue spatomeli agitabis, quousque oleum illud ita inficiatur, ut colorem lithargyri trahat et in aliquantulum spissescat, postea aut picem Bruttiam tritam mittes, aut, quod melius est, ges ampeliten similiter tritam, propter quam diximus picem Bruttiam mitti debere, quia ges ampelites uera difficile inuenitur. His additis cum coeperit medicamen bene permixtum esse, ceram rufam pro modo, ut supra scriptum est, postea resinam pituinam remissam adicies necnon et resinam Colofoniam. Post haec mittes Ammoniacum thymiama, id est guttam bene tritam et cribellatam, post addes lepidos chalcu necnon et chalcu cecaumenu, deinde addes milton, deinde difryges, deinde chalciten, postea chalcanthum et psimithium, post haec addes libanon leucon, id est tus album, et myrram et aloen, super his omnibus addes resinam terebinthinam et galbanum et lac uel umorem panacis, id est opopanacem. Sed omnes has species praedictas optime tritas et cribellatas mittere debebis ad mensuram uel partes supra scriptas, prout uolueris conficere medicaminis copiam. Quae cum om-

5 sfacnu *PL* 6 cereae *P* ⟨rufae⟩ *Co, cf. l. 27* 7 ammonici (ammunici *L*) gutta *PL; an legendum* gutta ammoniaci?, *cf. p. 117, 4* 12 XXII *P* durae] Bruttiae *Co, cf. l. 24* ges ampelitis] *cf. l. 25. 26 et ind. uerb. s.* 'declinatio' 13 squama *utrum nominatiuo efferatur an sit pro genetiuo, incertum (cf. ind. uerb. s.* 'declinatio'*)* XVIIII] XVIII *P* difryges *PL* 15 chamdryos *PL* marruuii *L* 16 libanitidos *PL* 18 ion *PL, corr. Co* 24 tritam *om. L* 25 ges ampeliten (—em *L*)] *cf. l. 26 et 12* propter quam] *i. e.* pro qua, *cf. W. A. Baehrens in Glottae uol. 4 p. 280* 26 ges ampilites *PL, cf. l. 25 et 12* 28 modum *PL* 32 defryges *L* defriges *P* 33 libanoleucon *L*

nia bene mixta fuerint et bene agitata, ollam tolle de foco et deind calido adhuc medicamini herbas supra scriptas bene tritas et cribella tas infundes, immo manu uel digitis moderantibus paulatim insperge et adsidue spatomeli commouebis et permiscebis, post haec omni mittes oleum chamaemelinum et iterum igni non nimio adposita oll lente et paulatim decoques medicamen, ita ut illud manu non con
20 tingas, sed spatomeli agites. Confecto autem medicamine uteris sic Ad dolorem temporum uel emicranii linteo spisso induces medicamen tum et sic fronti uel temporibus adpones. Si uero umore capitis reu matizantis oculi grauabuntur, per totam frontem emplastrum inductun linteo similiter inpones. Si in naribus uel in auribus dolor aut uulnu fuerit siue carnulentae erunt aut umor inde manabit, oleo rosaceo so lutum medicamen inmittes. Si fauces angina uel glandulae et paro tides occupauerint aut inguina paniculae temptauerint, in initio doloris medicamen linteo inductum, sed siccum adpones. Facit et ad splenis dolorem aluta inductum et adpositum necnon et laterum dolori prod est similiter inpositum. Empyicis uero uel aemoptoicis, id est qu sanguinem de uisceribus per os eiectant, proderit, si thoraci inductun aluta inponatur. Facit et ad reumata et ad arthrisim pro malagmat adpositum, protrahit et sagittas et sudes et si qua corpori inhaeserin similiter adpositum. Ad loca uero pudenda, id est ad penem siue a podicem, cum aliquod illic uulnus fuerit, solutum medicamentum cer et oleo myrtino adponetur. Si uero muliebribus causis fuerit necessa rium, id est si uulua dolorem uel carcinomata contraxerit, ponetu cum oleo susinato, ita ut emplastrum contra illum locum, qui in caus
21 est, adponatur. Ad carbunculos sane et anthracas et scharadas aliaqu reumatizantia uel ad strumas et apostemata medicamen solutum ali quantulo melle debebis adponere. Cum autem purgatae fuerint pusula uel collectiones et uulnera, tum sine melle emplastrum cum puro me dicamine adpones Facit et ad furunculos similiter siccum adpositun et ad omnem pusulam malam curandam; rumpit enim quae concret sunt et purgat et cicatricat. Cum autem uulnus est, de quo inmodicu sanguis erumpit, adpositum hoc medicamentum ilico et sanguinen sistit et uulnus curat et cutem constringit et cicatricem tenuem facit
22 Resolutio autem uel conpositio adponendi uulneribus medicaminis tali est: Mittes huius medicaminis — III et adicies cerae — I, olei ueteri — VI. His uero, qui habent aut in capite aut in auribus aut in nari bus causas et uulnera, adponendum sic resolues medicamen sine cera Oleum sane pro tempore, id est si aestas fuerit, minus adicies, si hiemps amplius infundes. Facit et ad morsus serpentium et ferarum omnium et ad morsus hominis et canis rabidi. Neruorum quoque incisiones ue

5 chamaemilum *PL, corr. He* 8 emigranii *PL* 15 adponis *P* 19 threumata *PL, corr. He;* thraumata *Co* arcthrisim *PL* 23 oleum *P* 26 scharadas] escharas *Co, cf. p. 65, 12* 27 aliquantulum *PL, correx cf. p. 131, 22* 31 malam] maculam *P*, et maculam *Co* 40 infundas *L* 41 uel collisiones *om. L*

collisiones salubriter curat, quibus cum medendum fuerit, addes oleum rosaceum cum modico aceto lanae sucidae infuso. Cum autem adposueris his causis hoc medicamentum, post triduum aut post dies quinque ligaturam, quam feceris, solues. Si uero ictu aliquo caput fractum 23
fuerit et testa conlisa, medicamen rosaceo oleo liquefacies et sic ipsi fracturae uel uulneribus infundes. Infuso uero interius medicamine nihilominus desuper solum medicamen linteo inductum adpones et supra ligabis lanam sucidam oleo et aceto modico infectam. De ipso autem medicamine, si succenderis in cubiculo uel in domo, fugabis serpentes et, si qua illic mala sunt, foras eicies. Hoc ipso medicamine incenso suffita mulier facile purgabitur, etiamsi pecus intra uterum habuerit inmortuum. Saluberrimum autem esse omnibus et uirilibus et femineis causis ne dubites, si primum diligenter ac sollicite conficias, deinde, ut supra scriptum est, scienter utaris.

CAPVT VIII

AD OMNES ET MVLTIPLICES OCVLORVM DOLORES COLLYRIA ET REMEDIA DIVERSA, ETIAM PHYSICA DE PROBABILIBVS EXPERIMENTIS

Ad conturbationes et lippitudines subitas epiphorasque oculorum 1
scio multa collyria tametsi tarde magnos tamen effectus habere, sed nulli collyriorum tantum tribuo quantum lycio Indico uel per se; hoc enim inter initia si quis ut collyrio inungeatur, protinus et dolore praesenti et futuro tumore liberabitur. Superuacuum est autem nunc laudes eius referre; in aliis enim expertus intelleges simplicis rei uix credendos effectus. Oportet ergo ut minime quater quinquiesue ex interuallo lippientem inungi, deinde, cum coniuerint oculi ad singulas inunctiones, ex aqua quam poterint sustinere calidissima sphongeis expressis uaporari diutius eodemque die in balineum duci eum, qui inunctus fuerit, ita ut cum cetero corpore caput quoque et faciem calidae inmergat et foueat uinumque post balineum ita ut adsuetus est sumat. Postero die, si qua uestigia epiphorae remanserint, inungueri collyrio aliquo acriore aquato sub uespere debet et rursus in balneum duci et uinum bibere. Hoc modo uno ferme die tolletur epiphora, praecipue incipiens neque adhuc alio medicamento tacta. Sed si ea uis fuerit epiphorae, ut non cedat uno die, expectari oportebit, donec impetus eius sedetur, et ita aeger in balneum ducatur ceteraque fiant, quae praecipimus fieri. Idem hoc medicamentum etiam supra oculos

VIII 1 Scrib. 19. 20

17 Indico uel] Indicoue *PL, corr. Co,* Indico ⟨Patarico⟩ue *Heraeus coll. p. 220,23;* Indico uero *Scrib.* 22 coniuerint] combiberint *Scrib., quod fortasse praestat, cf. p. 245, 12* 28 balneo *PL* 31 cedat *L Scrib. et* concedat *P*

inlitum tardius quidem, sed eosdem effectus praestat, maxime in tene-
ris corporibus, ut mulierum et puerorum, quorum oculi nullius medi-
camenti uim sustinere possunt. Triduo autem aut quadriduo plerum-
2 que tollit dolorem adiutum oui infusione et aquae calidae uapore. Con-
positio collyriorum, quam maxime probo, ad recentes epiphoras uel
conturbationes oculorum tumoresque et dolores: Plantaginis tritae suci
cyathos II teri oportebit cum croco quod sufficiat, id est denariis duo-
bus, deinde cetera, quae infra scripta sunt, admisceri pridie macerata
cum suco herbae supra scriptae, id est aloes Indicae ⚹ IIII, gummis
⚹ IIII, postea eiusdem plantaginis suci cyathos duos addi, ut, cum
spissata fuerit commixtio, collyria fingantur. Utrumque autem genus
medicamenti eximie prodesse iudico proprietate quadam, sed praecipue
quod nullam in se aspritudinem habet ut pleraque, quibus fere in-
unguntur homines. Nam quae ex cadmia aut aere usto eiusdemque
generis pigmentis conponuntur, quamuis curiose terantur, naturam
tamen suam amittere non possunt; numquam enim ut sucus diluuntur,
sed cum ad summam suptilitatem perducta sunt, tamen quasi pulue-
rulenta necesse est maneant, quae oculorum partes uelut configunt,
certe exterius pungunt foramina primae tuniculae oculi et in initiis
3 adhibita interdum molestiorem futuram concitant epiphoram. Quo
nomine etiam quod diaglauciu dicitur probo in initiis. Namque prod-
est hoc genere, quod ex eadem materia constat, quae nullam aspretu-
dinem habet, quandoquidem conponitur ex croci ⚹ V, sarcocollae ⚹ X,
glaucei suci ⚹ XX, tragacanthi ⚹ V et opi ⚹ V. Hoc enim ego adicio
et ita melius respondet. Sed opium et in hoc et in omni collyrio me-
dicamentoque uerum adici oportet, quod ex lacte ipso papaueris sil-
uatici capitum fit, non ex suco foliorum eius, ut institores huiusce rei
conpendii et lucri causa faciunt; illud enim cum magno labore et ex-
iguum conficitur, hoc sine molestia et abundanter. Teritur ante omnia
crocum, aqua pluuiali infusum macerari debet, deinde adiciatur illic
sarcocolla, glaucium, opium, tragacanthum. Prius enim omnia seorsum
macerari oportet non multa eius generis aqua, id est pluuiali, ut quam
primum, id est si fieri poterit eodem die, fingantur collyria; solet enim
hoc diu neglectum mortario inacescere. His fere utor primis diebus
collyriis, non sine ceteris auxiliis, prout res postulat, abstinentia dico
4 et sanguinis detractione, meliusque ea ceteris proficere adfirmo. Cum
uero pluribus quis diebus uexatus fuerit epiphora et perseuerantia
umoris atque pituita ipso calore oculorum gluttinosior uisa fuerit, quod
fere sexto septimoue die accidere solet, tunc proderunt et ea collyria,

2 Scrib. 21 **3** Scrib. 22 **4** Scrib. 23

3 quatriduo *P* 13 asperitudinem *P* 15 pigmentorum *PL; structura* eiusdemque generis pigmentorum *parum defenditur iis, quae congessit Loefstedt ad. Peregr. Aeth. p. 293* 19 ad ininitiis *PL, correxi* (*nisi forte praestat* atque in initiis); ab initiis *Co* 20 concitantem *L* concitatem *P,* atque initiis interdum non tam molestam futuram concitant epiphoram *Scrib.* 34 diu] die *P* inarescere *Scrib.* 38 tumoris *Scrib.* *post* pituita *PL add.* quae

quorum genus superius inprobauimus, conposita ex rebus metallicis;
facilius enim tum patientur oculi, si modo exulcerati non fuerint, in-
iuriam. Quorum praecipue hoc mihi placet, quod a colore phaeon di-
citur. Accipit autem haec: Aeris usti * XII, cadmiae ustae * XII, sti-
bii cocti * VI, acaciae chylismatis * VI, croci * IIII, aloes * III, opi
* II, castorei uictoriati pondus, murrae, lyc̣ii idem ponderis, gummis
* XVIII. Aqua pluuiali quae sunt dura macerantur et diu teruntur,
donec leuissima fiant, postea cetera alio mortario singula trita ad-
miscentur. Cum tollendum est, id est cum sunt fingenda collyria, gum-
men adicitur. Hoc quidam etiam in initiis utuntur cum oui aquato
liquore per se. Necnon et hoc collyrio quidam in initiis utuntur, quod 5
a cinereo colore spodiacon appellatur. Conponitur autem ex his: Cad-
miae botryitidos ustae super testa, donec candescat, et uino Falerno
extinctae * XL, cretae Samiae, quam astera Samias uocant, * LXXX,
stibii cocti * XX, opii * V, gummis Alexandrinae * XX. Teruntur
haec omnia pluuiali aqua macerata, ultimum gummi adicitur. Ante
sane cetera ad leuitatem summam terantur et, ne prima tunicula oculi
exesa aliasue exulcerata sit, ut purum ulcus sit, diluitur oui albo, quod
est fere tenuissimum. Collyrium psittacinum a colore ita dictum. Fa- 6
cit ad epiforas, quae cum tenui et acri lacrima exsistunt, item ad
ustiones et solutas cicatrices et uastum tumorem, quod; quia loco in-
terdum uidetur propellere oculum, promptosin uocant. Cum oui albo,
quod est tenue, inponitur, sed praecipue facit, cum quasi sanguine
suffusi sunt oculi et ob id nullum nisi lenissimum collyrium patiuntur.
Recipit autem haec: Croci * IIII, cadmiae lotae * IIII, stibi * IIII,
opii * II, gummis * II, amuli recentis et dulcissimi * IIII. Eodem
ordine, quo scripta sunt, in mortario debent teri ex aqua pluuiali, amu-
lum autem, cum iam fingendum erit collyrium, adicietur. Interdum
autem et hoc superinunguantur qui prius Athenippio curati sunt. His
fere collyriis lenibus omnia, quae cum tumore et dolore fiunt circa
oculos, remediamus. Perunctiones oculorum lippientium siue inunctio- 7
nes, quae appellantur galacticae, huiusmodi sunt: Crocomagmatis * I,
myrrae et croci * VII, aluminis fissi * VI, turis * VI, gummis * VI,
rosae floris * VI. Vino Chio non salso conspersa teruntur haec omnia
diligenter, deinde confecta in collyriis aut pilulis reponuntur. Per- 8
unctio oculorum ad omnem epiphoram satis utilis: Croci — I, murrae
— I, crocomagmatis — I, aeris flos — I, aluminis fissi — I, turis Є.
Ex uino teruntur haec optime. His Cosmus medicus adicere solitus
erat etiam mandragorae suci — I et lentisci suci — I ac deinde per-

5 Scrib. 23. 24 6 Scrib. 27

3 calore *PL* 4 accipiat *PL* 7 terantur *PL* 13 botryidos *PL*
14 Samias *deest apud Scrib.* 15 opi *L* 18 aliaue *Scrib.* 20 tenui et] tenui sit *L* tenuis sit *P* 21 quod] quem *Scrib.* 22 promtosin *L*
29 henippio *PL*, Athenippo *Scrib.* 32 galaticae *PL*

mixtis omnibus formare collyria uel pastillos aut in uas stagneum re-
condere et, cum opus esset, uti ad inunguendum uel superlinendum.
9 Est huiusmodi medicamentum, quod perichristarion uocant Graeci,
quod medicamentum satis efficax est, quo ita uti oportet, ut palpebrae
suptiliter inde superlinantur, ne quid intra oculum fluat. Recipit autem
haec: Croci Siculi ⚹ III, magmae croci ⚹ XII, turis ⚹ III, aluminis ro-
tundi ⚹ VI, opii ⚹ II, myrrae ⚹ II, cummis ⚹ III. Ex uino Falerno
teruntur haec uel asperguntur et, cum bene leuia facta sunt, ad crassi-
tudinem boni mellis spissantur. Adicitur postea passi Cretici ⚹ I et
reponitur in pyxide stagnea. Cum enim passum adiectum fuerit, colly-
10 rium erit; nam ex ipso superlini debet. Bene facit hoc medicamentum
ad superlinendos oculos, quo Augustus usus est: Aluminis fissi ⚹ XL,
turis ⚹ X, aloes ⚹ XV, croci ⚹ XV, opi ⚹ II, gallae ⚹ X, rosae folio-
rum aridorum ⚹ X, plantaginis suci uel seminis ⚹ X. Ex uino Falerno
teruntur haec uel asperguntur et, cum leuia facta sunt ac mellis spissi-
tudinem habent, adicitur his passi sextarius uel quod sufficiat et re-
11 ponitur in uaso stagneo uel argenteo. Collyrium nigrum ab Antigono
repertum ad omnia intacta faciens. Accipit: Cadmiae ⚹ XXXV S, stibis
⚹ XXIIII, piperis ⚹ VIII, aeruginis rasae ⚹ VIII, cummis ⚹ XXIIII;
teritur ex aqua pluuiatica atque conficitur. Cosmus adiecit huic col-
12 lyrio centauriae tenuis suci ⚹ X, quod recte factum reor. Collyrium,
quod ad omnem epiphoram et inquietationem et tumorem facit sedan-
dum sine dolore. Accipit haec: Pompholygis ⚹ VIII, cicutae suci aridi,
id est siccati, ⚹ VI, opii ⚹ IIII, mandragorae suci aridi ⚹ V, acaciae
⚹ VI, cummis ⚹ V; teritur ex coriandri teneri suco. Hoc collyrium
13 prodest etiam extra oculos perunctum, id est circumlitum. Collyrium
ab Asclepiade ad epiphoras speciatim repertum: Cretae Samiae ⚹ XI,
opii ⚹ X, stibi ⚹ XL, cummis ⚹ XX, aloes ⚹ X; teruntur haec et con-
14 ficiuntur ex aqua pluuiali. Collyrium, quod habuit Cosmus medicus
inter arcana, mirificum ad omnia oculorum uitia: Acaciae ⚹ XL, spu-
mae argenti tritae bene et lotae, donec candidissima et leuissima fiat,
⚹ XII, plumbi usti et loti ⚹ XVI, stibii ⚹ XI, cretae Samiae ⚹ XII,
cerussae ⚹ XVIII, cornuum ceruinorum ustorum et lotorum quod erit
candidissimum ⚹ VIII, squamae aeris ⚹ IIII, opii ⚹ IIII, aeruginis ra-
sae ⚹ VII, cardamomi interiora ⚹ II, lapidis aematitis ⚹ IIII, lapidis
fissi ⚹ IIII, tamaricae seminis ⚹ IIII, croci ⚹ IIII, turis ⚹ IIII, m urrae
⚹ IIII, opobalsami ⚹ IIII, lycii ⚹ IIII, aloes ⚹ IIII, costi ⚹ IIII, pipe-
ris albi ⚹ II, cicutae suci et erui ⚹ VIII, ammoniaci guttarum ⚹ VIII,
bidellae ⚹ VIII, saliuncae purgatae ⚹ VI, cummis ⚹ XXV. Teruntur
haec omnia diligenter ex uino Chio non salso austero uel ex uino Fa-

9 Scrib. 29. 30 **10** Scrib. 31

2 inungendum *L* superliniendum *P* 4 quo] quod *L* 7 opii p. ⚹ I *Scrib.* gummis *P, item* 19 12 superliniendos *P* 21 centauricae *PL* 23 dolorem *PL* 25 collyrio *PL* 33 cornum *P* ceruinum *PL*

lerno ac deinde confestim collyria finguntur et in umbra siccantur,
quod et de aliis omnibus collyriis obseruari oportet. Collyrium acha- 15
ristum theodotium ab Antigono inuentum ad omnem epiphoram et
omne uitium oculorum. Accipit haec: Acaciae * XX, stibis * X, croci
* I S, aloes * II, murrae * II, cadmiae * VIII, castorei uictoriati duas
tertiasue partes, opii * I, lycii * II, aeris usti * VIII, cerussae * IIII,
nardi spicae * I et tertias eius, cummis * XX, palmarum ossa siue
nucleos ustos * XXX; trita haec ex aqua pluuiatica conficiuntur. Mo- 16
nemerum collyrium dicitur, quod dolores in impetu statim tollit. Con-
ficitur sic: Lepidae — I, aeris usti semunciam, aematitis — I, myrrae
— I, opii semunciam, cumminis semunciam. Vnum hoc collyrium mi-
rabiliter prodest his, qui cicatrices non habebunt, ex ouo infusum et
leui admodum agitatione contritum. Ad suffusiones oculorum, quas 17
Graeci hypochymata dicunt: Feniculi suci liquidi * III, opobalsami
* III, mellis Attici * III, olei uiridis * III, hyaenae fellis * I, euphorbi
* I; hoc oleo diluitur et ita admiscetur ceteris. Aquato uti oportebit
hoc medicamento; est enim acerrimum et undique umores trahit. Quam-
obrem non sunt inungendi, qui capitis dolorem aut grauidinem habent,
et ante biduum aut triduum aquam bibant, quos destinaueris eo in-
unguere, quamquam melius facient, si etiam perseueranter aquam po-
tauerint; uitio enim molestissimo facilius inter initia carebunt. Non
autem praeterit me habere te prudentes ocularios, quibus si nomina
dixeris collyriorum in hoc libro scriptorum, contendent forsan se quo-
que habere eadem conposita; sed si pondera aut effectus conparare
uoles, longe diuersos inuenies. Ego enim ipse eodem nomine multa
conposita, non isdem ponderibus et rebus, interdum habeo, sed maxime
probatis utor. Nec utique adfirmo non posse et alios eadem habere,
nam et ipse ab aliis accipi, sed raro. Scio ocularioram quosdam sim-
pliciter tradere conpositiones meque multum elaborasse, ut ueras et
incorruptas acciperem, conscius sum mihi. Neque illud rursus dico,
nouas omnes et non aliquibus notas me in hoc libro congesturum con-
positiones, uerum etiam quasdam uulgatas et, ut ita dicam, publicatas;
eiusmodi enim, quia efficaces sunt, etiam plurimis in notitiam ueniunt.
Collyrium efficacissimum ad tumorem oculorum et lacrimarum nimium 18
fluorem, etiam supra perunctum uel inlitum efficax est. Accipit: Aca-
ciae * XVI, cadmiae * XII, aloes * II, croci, myrrae, opii lecti, singu-
lorum denarios binos, castorei * I, cummis * VIII. Teruntur haec om-
nia diligenter et ex aqua permiscentur atque inde statim collyria for-
mantur ex aqua, quae sunt omnino mirifica. Xerocollyrium optimum 19

17 Scrib. 38 **19** cf. Marc. 8, 76

2 collyriis omnibus *P* 3 theudotium *PL* 4 omnem *PL* 6 lyciae *PL* 10 murrae *P* 11 cumminis semunciam *om. P* 14 hyposchemata *PL* 19 aut triduum *om. L* 29 elaborasse] me laborasse *PL*, *corr. Co.* 31 congesturum *Scrib.*, coniesturum *L* coniecturum *P* 39 xyrocollyrium *P* xyrocollirium *L*

ad epiphoras acres et initia lippitudinis: Croci 𐆖 II, sarcocollae 𐆖 II,
aloes epatitidos 𐆖 I, glauci 𐆖 I. Haec omnia diligenter trita simul recon-
des in pyxide cuprea et pro xerocollyrio uteris. Ad epiphoras et lippi-
tudines oculorum remedia de experimento et physica diuersa.
20 Ad lacrimas et tumores oculorum lippientium restringendos atra-
mentum sutoricium, id est chalcanthum uiride cyprinum, tundes et
cribrabis et factum mollissimum puluerem ex oui incocti albo, id est
lacrimo, consperges et facies collyria, quae in umbra siccabis atque
inde palpebras inunges et tempora inlines. Si ex reumate lacrima ab-
undans est, oui albo collyrium temperabis. Si lippitudo et sanguinis
infusio est, ex aceto temperabis et desuper oculos circumlines, ita ut
nihil interius de medicamine ingrediatur; tempora quoque dolentis
21 eodem superlines. Brassica cruda trita cum pane candido madefacto
22 subacta ac fronti inlita dolorem oculorum plurimum releuat. Medica-
men ad oculum diutina lippitudine uel epiphora laborantem intrinsecus
curandum: Lapidis gagatis 𐆖 III tundes, cribrabis et aqua pluuiali uel
fontana consparsum puluerem liquidum facies, deinde in ampulla uitrea
repones. Cum necesse fuerit, pinna aquilina uel columbina laborantem
oculum inungues, quo facto et caliginem et infusum sanguinem abs-
23 terges clarioremque uisum restitues. Dolores oculorum tempore hie-
mis frigore contractos qualiter curare debeas: Concham aeream de
melle albo abintus perunge totam eandemque supra gastrum lotii ui-
rilis ex ea parte, qua melle inlita est, superpone ad lotium uersus et
per dies XXX bis in die lotium agitari facito, ut omnis odor uel acri-
tudo lotii et uirtus eius ad mel in concha haereat. Postea rades con-
cham ipsam, id est quod melle inlitum fuerat, et rasuram tundes in
mortario et cribrabis diu et repones in ampulla uel uitrea uel cyprea.
Cum necesse fuerit, ex melle temperabis et intrinsecus oculum per-
unges; mirabile remedium experieris in omnibus ferme oculorum etiam
24 grauioribus causis. Gramen, quod in summo trisulcum habebit, de-
crescente luna radicitus sublatum quam plurimum repone, deinde ex
multis unum auspicante lippitudine ad collum subliga; celeriter in-
25 cumbentem epiphoram discuties. Si impetus oculorum eruperit, huius-
modi remedium confestim adhibebis: Atramenti sutoricii — I in aquam
mundam defundes idque acriter feruere facies, tum operies, ut feruor
paululum conquiescat, atque, ubi modicum intepuerit, in concham trans-
fundes ibique faciem demerges et oculos patefacies intra ipsam aquam;
paululum quidem admordebit, sed certissimo experimento dolorem in-
26 cumbentem auertet. Colofonii modicum foenicio inliga et collo lip-
27 pientis suspende; statim proderit. Dolorem oculorum ut anno integro
non patiaris, cum primum cerasia erunt idonea essui, id est quasi ma-

3 proxero colli uteris *P* pro xero colluteris *L* 5 refringendos *L* 7 cribabis *L* 9 reumata *PL* 10 collyrio *PL* 22 locii *P* loci *L* 29 mirabilem *PL*

tura, de tribus cerasiis lapillos pertundes et Gaitano lino inserto pro
phylacterio uteris, uoto prius facto contra solem orientem, quod eo
anno cerasia non sis manducaturus. Herbam, quae appellatur periste- 28
reon, discoques, ut madescat, ex aqua fontana ad tertias et inde oculos
fouebis impetu laborantes; intra triduum persanabis. Vitandae per- 29
petuo lippitudinis gratia obserua, ut a kal. Ianuariis eo tempore, quo
kal. Solis die fuerint, etiam hora prima uel octaua et deinceps alio die
Solis et tertio Solis die similiter collyrio tenui inungaris, tum conuer-
sus ad orientem rogabis deum, ut eo anno dolere oculos tuos non sinat.
Cum primum hirundinem audieris aut uideris, tacitus ilico ad fontem 30
decurres uel ad puteum et inde aqua oculos fouebis et rogabis deum,
ut eo anno non lippias doloremque omnem oculorum tuorum hirun-
dines auferant. Expertum remedium ad lippitudinem, ne umquam 31
temptetur, si quis obseruet sine intermissione aut obliuione, ut, quo-
tiens lauerit, deducta utrisque manibus ad pedes infimos aqua statim
manus ambas ad oculos referat atque ad angulos eorum utraque manu
perfricet; et hoc ter facere debebis. Aduersus umores et subitos im- 32
petus oculorum et epiphoras radices betae maxime nigrae ex aqua te-
pida lauabis et expressas sabano siccabis, deinde tundes in pisone mar-
moreo et sucum inde linteo intorto exprimes, tum leuiter ad carbones
despumatum tepefacies et naribus infundes, ita ut is, cui medeberis,
aquam tepidam in ore contineat, et si unus oculus laborabit, diuersae
partis nares infundes et melle Attico continges. Si tamen uideris oculos
suci illius infusione turbatos, herbae, quam quidam cerebellum canis
appellant, radix ex aqua decoquitur eoque umore oculi aduersus epi-
phoras utiliter fouentur. Farina hordeacea et galla contusa cum aqua 33
permixta et collecta oculis cum tepore inposita tumores doloresque
sedabis. Coriandrum uiride tritum lactique mulieris inmixtum et tu- 34
mentibus uel dolentibus oculis adpositum statim prodest. Idem et
apium praestat similiter inpositum. Ros caeleste manu munda collec- 35
tum et rutae siluaticae contusae suco admixtum in plumbea pyxide
reconditum, cum opus fuerit, aduersum epiphoras oculorum fronti et
superciliis inpones. Vino, in quo laurus fuerit decoctus, oculi foti do- 36
lore potentissime leuabuntur. Spina alba conbusta et bene trita cum 37
ouo superinlita uel inuncta sedat mirifice dolores oculorum. Gallae 38
contritae turisque pari modo puluis uino permixtus et fronti inlitus
tumorem oculorum doloremque sedat. Crebro lacrimantes oculos ut ex- 39
sicces, lucernam oleo cedrino repletam accensamque superposito uel
iuxta suspenso aeneo uasculo permitte consumi, inde fuliginem collec-

31 Plin. n. h. 28, 44 **32** l. 24 sqq. Ps.-Apul. 86, 1 **33** Plin. Val. 1, 14 fol. 19 C **34** Plin. n. h. 20, 217. Plin. Val. 1, 14 fol. 19 C **35** Ps.-Apul. 89, 6

7 primam *PL* octauam *PL* 9 dolore *PL* 12 herundines *L* hirundinis *P* 13 auferat *PL* 18 maximae *PL, corr. Co* 22 laborauit *PL* 26 ordeacea *P* ordiacia *L*

tam in pyxide cyprina reconde et, cum opus fuerit, inunge; miraberis
40 efficaciam medicamenti. Caprinus caseus recens coagulatus supra ocu-
41 los positus dolores cito linit. Rumicis saluatici radicem luna decres-
cente collige et tecum habeto nitidissime; quamdiu eam tecum ha-
42 bueris, non lippies. Democritus adfirmat, felle hyaenae si frons per-
fricetur, epiphoras incipientes et omnem oculorum dolorem posse se-
43 dari. Si mulieris saliua, quae pueros, non puellas ediderit et abstinuerit
se pridie uino et cibis acrioribus, et inprimis si pura et nitida erit,
angulos oculorum tetigeris, omnem acritudinem lippitudinis lenies umo-
44 remque siccabis. Chelidonia herba in hirundinum stercore nascitur;
quae oculis plurimum suffragatur, maxime autem caliginem deterget,
si paulatim inde oculi suffundantur, quos cito in pristinam formam
45 reuocato uigore reparabit. Hirundinis uentriculo scisso albi ac nigri
lapisculi inueniuntur, qui si lupino aureo includantur et collo suspen-
dantur, omnem dolorem oculorum perpetuo auertent; sed et contra
quartanas prosunt croceo linteo uel panno inuoluti linoque ad collum
46 ualidiore suspensi. Mel, in quo apes fuerint mortuae, utilissimum est
47 oculis, si nitidum ac purum opportune et paulatim infundatur. Qui
ciconeae pullum elixatum comederit, negatur multis annis continuis
48 posse lippire. Hirundinum pulli plena luna excaecantur restitutaque
eorum acie capita conburuntur. Horum cinere cum melle mixto recte
usus fueris ad reparandam oculorum claritudinem ⟨et lippitudinem⟩
49 sedandam. Lacertam uiridem excaecatam acu cuprea in uas uitreum
mittes cum anulis aureis, argenteis, ferreis et electrinis, si fuerint, aut
etiam cupreis, deinde uas gypsabis aut claudes diligenter atque signa-
bis et post quintum uel septimum diem aperies; lacertam sanis lumi-
nibus inuenies. Quam uiuam dimittes, anulis contra lippitudinem ita
uteris, ut non solum digito gestentur, sed etiam oculis crebrius ad-
plicentur, ita ut per foramen anuli uisus transmittatur. Obseruandum
sane inprimis, ut in loco nitido atque herbido defundatur ampulla et,
cum lacerta discesserit, tum anuli colligantur; obseruandum etiam, ut
luna uetere, id est a luna nona decima in uicensimam quintam, die
Iouis Septembri mense capiatur lacerta atque ita remedium fiat, sed
50 ab homine maxime puro atque casto. Lacerti uiridis, quem ceperis die
Iouis luna uetere mense Septembri aut etiam quocumque alio, oculos
erues acu cuprea et intra bullam uel lupinum aureum claudes colloque
suspendes; quod remedium quamdiu tecum habueris, oculos non dole-

40 Med. Plin. 1, 8 p. 22, 9 sq. Sext. Placit. 16, 12 **42** Plin. n. h. 28, 94 **43** Plin. n. h. 28, 76, cf. Marc. 8, 166 **44** Plin. Val. 1, 18 fol. 20 D **46. 47. 48** Plin. n. h. 29, 128 **49** Plin. n. h. 29, 130; eandem superstitionem referunt Aelianus de nat. anim. 5, 47 et Kyranis 2 *στοιχεῖον ζ'* paragr. 8 et 9 (F. de Mély, Les lapidaires de l'antiquité et du moyen-âge, vol. 2 fasc. 1, Parisiis 1898, p. 61), uide quae disputauit W. Drexler in Philologi uol. 58 (1899) p. 610 sqq.

2 efficatia *PL* 9 linies *P* 12 oculis *PL* 22 ⟨et lippitudinem⟩ *Ni coll. Plinio*

bis. Lacertum sane eodem loco, in quo ceperis, dimittes. Vel etiam si
sanguinem de oculis eius lana munda excipias eamque phoenicio con-
uoluas colloque suspendas, uteris efficacissimo aduersum oculorum
dolorem remedio. Cancri oculus subtiliter sublatus et in phoenicio 51
conligatus colloque suspensus lippitudini incipienti medetur, si tamen
remedium a casto homine fiat. De manu sinistra muscam capies et, 52
dum capies, dicere debebis nomen eius, cui remedium facturus es, te
ad curandos oculos eius muscam prendere, tum uiuam eam ligabis in
linteo et suspendes collo dolentis nec retro respicies. Ad epiphoras 53
oculorum sedandas limaces conplures tere in mortario nouo uel nitido
et adice ibi ouum gallinaceum incoctum et tingue illic lanam sucidam
et fronti inpone. Ad epiphoras oculorum pultem fabaciam sine sale, 54
sine ullo uncto, tepidam linteolo inline et oculis de nocte inpone, ita
ut non alliges; continuo feruor recedit. Vt omnino non lippias, cum 55
stellam cadere uel transcurrere uideris, numera et celeriter numera,
donec se condat; tot enim annis, quot numeraueris, non lippies. Ad 56
lippitudinem inter principia sedandam in chartam uirginem scribe
ΟΥΒΛΙΚ et licio, quod in tela fuerit, collo lippientis innecte. Incipiens 57
lippitudo mirifice et sine dubitatione depelletur, si in charta uirgine
scribas et collo dolentis licio suspendas: ΦΥΡΦΛΡΛΗ et hoc prae-
ligamen purus castus facias. Hoc etiam remedium indubitate impe- 58
tus oculorum, si praeuenias, prohibebit scriptum in charta uirgine:
☧ΟΥΒΡϹ ⳨ΠΤΟΠΤЄΙΡΑϹ⳨

Ἥλιος, ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει

quod ad collum dolentis licio suspendi debet; sed et coeptam atque
inueteratam lippitudinem sedat, si in faciendo ac suscipiendo prae-
ligamine castimonia ab utroque seruetur. In lamella aurea acu cuprea 59
scribes ΟΡΥѠ ΟΥΡѠΔΗ et dabis uel suspendes ex licio collo gestan-
dum praeligamen ei, qui lippiet. Quod potenter et diu ualebit, si ob-
seruata castitate die Lunae illud facias et ponas. Ne anno perpetuo 60
lippias, de acinis nouem uuae albae, antequam uuam gustes, nouies te
inunges, ita ut intra oculos tuos grana singula singulis uicibus in-
fundas. Stercus caprinum uino conspersum tritumque et inpositum 61
oculis atque obligatum omnem dolorem tumoremque detergit. Oculos 62
cum dolere quis coeperit, ilico ei subuenies, si quot litteras nomen
eius habuerit, nominans easdem, totidem nodos in rudi lino stringas
et circa collum dolentis innectas. Si impetus dolorem praeuenerit, ab-
sinthium uetus et fuliginem conteres diligenter, tum mellis quantum

51 Plin. n. h. 32, 74 **52** Plin. n. h. 28, 29 **58** l. 24 *Γ* 277, *λ* 109, *μ* 323 **61** Plin. Val. 1, 14 fol. 19 D

4 remedium *PL* 8 ⟨et⟩ te *Heim Incant. mag. p. 471* 14 feruo recedit *P* feruore cedit *L* 20 praelegamen *PL* 21 indubietate *P* 24 ΟΟϹ ΗΛΝΤЄΦΟΡΛ ΚΛΙΠΛΝΤЄϹ ΗΛΚΟΤЄΙ *PL* 34 oculorum dolorem quis *L* 35 quod *PL* 36 tiditem *PL*

satis uidebitur adicies et denuo teres atque ex eo oculos inlines; ualidissime proderit.
63 Ne anno perpetuo lippias, cum primum cucumerem nanctus fueris, in fontana aqua eum per triduum esse in uasculo mundo permittes, deinde oculis adapertis faciem tuam ea aqua fouere curabis.
64 Qui crebro lippitudinis uitio laborabit, millefolium herbam radicitus uellat et ex ea circulum faciat, ut per illum aspiciat, et dicat ter: EXCICVM ACRIOSOS et totiens ad os sibi circulum illum admoueat et per medium expuat et herbam rursus plantet. Quae si reuixerit, numquam is, qui remedium fecerit, uexabitur oculorum dolore — ad utrumque oculos hoc facito —; quae si minus reuixerit, ex alia iterum faciat. Oportet autem dari operam, ut non nimis herba constringatur, quo facilius plantata consurgat.
65 Caepae longae sucus opobalsamo mixtus et suco feniculi adiecta adipe anserina incipientes ypochysis discutit et suffusiones reprimit caliginesque extenuat.
66 Accipitrem si decoquas in oleo susino, donec caro eius resoluatur, et ex eo oculos frequenter inunguas, et ypochysim et caliginem discuties.
67 Chamaeleontis fel tantam uim habere creditur, ut ypochyses intra triduum inunctionibus sanet.
68 Lupi fimus diu perfrictus ad summam leuitatem cum melle mixtus et inunctione adhibitus oculorum ypochysis discutit et ad summam claritudinem eos perducit suffusione siccata. Xerocollyria et remedia physica diuersa ad xeropthalmiam et caliginem et aspritudinem detergendam.
69 Ad calliginem et aspritudinem oculorum siccamque perturbationem sine tumore, quam xeropthalmiam Graeci appellant, facit hoc collyrium, quod psoricon dicitur. Accipit autem haec: Croci ⚹ XII, psorici ⚹ XIIII, psimithi ⚹ IIII, opii idem, piperis albi idem, gummis ⚹ II. Cum aqua pluuiali teruntur haec; collyria statim inde finguntur, ne confectio dilata uanescat.
70 Collyrium ad caliginem et aspritudinem, quod stratioticon dicitur. Recipit haec: Psimithi ⚹ VI, piperis albi ⚹ I, omphaci ⚹ II, cadmiae ⚹ III, opobalsami ⚹ II, opii ⚹ I, gummis ⚹ II. Ex aqua pluuiali hoc teritur atque conficitur, quod melius superiore ad caligines facit.
71 Collyrium, quod stacton uocant Graeci, ad eadem fere, quae supra scripta sunt, utile, sed magis mulieribus prodest. Accipit haec: Cadmiae ⚹ II, stibii ⚹ VI, piperis albi ⚹ II, aeruginis ⟨rasae⟩ et misui, donec puniceum fiat, usti ⚹ singulos semis,

66 Plin. n. h. 29, 125. Sext. Placit. 25, 1 **67** Plin. n. h. 28, 117 **68** Plin. n. h. 28, 167 **69** Scrib. 32 **70** Scrib. 33 **71** Scrib. 34

5 laborauit *PL* 6 et dicat *om. L* excicuma crisos *L; interpretari conatus est Vollmer apud Heim Incant. mag. p. 531, adn. 1:* ἐξ κίρκον μάκαρ *(malim* μακάριος*)* σῶς, *sed uix dubitandum est, quin haec mera ephesia grammata sint* 9 dolores *PL* 12 caepe *PL* 13 ypochesis *PL, item l. 19* (—es *L*), ypocheses *l. 17,* ypochesim *l. 16* 15 sucino *PL* 19 inuictione *L,* inunctioni *He, sed cf. adnotat. ad p. 70, 28* 20 xyrocollyria *PL* 24 psoricon *Scrib.,* origon *PL* 25 psorici *Scrib.,* psori *PL* psorici p. ⚹ XXIIII *Scrib.* commis p. ⚹ VI *Scrib.* 27 nec *PL* dilatata *Heraeus, sed cf. p. 128, 29* 33 cadmiae p. ⚹ XII *Scrib.* 34 ⟨rasae⟩ *Scrib.* puniceum *Scrib.,* pumiceum *PL* usti *Scrib.,* rasi *PL*

aeris floris ✕ I S, gummis ✕ V; quidam his addunt opobalsami ✕ II.
Trita haec diligenter pluuiali aqua asperguntur et in collyriis colli-
guntur. Collyrium acre ad extenuandas cicatrices quamuis ueteres ca- 72
liginesque et aspritudines angulorum, quod semel inunctum plurimis
diebus effectum praestat. Oportet autem eo aquato uti; diu enim tenet
morsum. Accipit haec: Ammoniaci guttae, quae sit sine sorde, p I,
aeruginis p S, gummis p I. Primum cum aqua pluuiali teritur aerugo,
postea cetera adiciuntur macerata aqua pluuiali et tum collyria fin-
guntur. Fel testudinis cum melle optimo mixtum et diu coagitatum 73
mire caliginem tollit, si oculi inde adsidue circumlinantur aut sub-
tiliter ⟨inter⟩dum suffundantur. Calliblepharum xerocollyrium primum 74
accipit haec: Aes ustum, stibium, cadmiam aequis ponderibus miscebis
teresque diligenter et, donec spumam non faciant neque crescant, ad
ignem lentum agitabis in uaso aereo ibique tamdiu esse patieris, donec
refrigerentur atque siccentur. Quae postea ad mortarium nitidissimum
transferes atque illic iterum ex uino uetere optimo teres tamdiu, quo-
usque siccentur. De quibus puluerem tenuissimum factum intra pyxi-
dem aeream condes eoque uelut stibio, cum uolueris, uteris. Xerocol- 75
lyrium optimum conficitur sic: Lapidis Phrygii — II, croci — I, salis
Ammoniaci ʒ II, folii ʒ II, aeris usti ʒ IIII, piperis albi ʒ I.
Omnia seorsum diutissime et diligentissime teres, ut puluerem tenu-
issimum facias, quem permixtum recondes in doliolo uitreo et, cum
uolueris, puluere ipso prout uolueris ⟨uteris⟩. Xerocollyrium optimum 76
et ad initia lippitudinis probatum. Constat ex his: Croci ʒ II, sarco-
collae ʒ II, aloes epatitidos ʒ I, glauci ʒ I. Teres haec omnia dili-
genter et puluerem tenuissimum in pyxide cyprea recondes et, cum
opus fuerit, et intra oculos et ad superlinendos uteris. Capilli mulie- 77
bres super testam conbusti et cum spuma argenti contriti atque ad
summam leuitatem redacti xeropthalmias et prurigines oculorum effi-
caciter sanant, si inde inunguantur. Ad caliginem abolendam de experi- 78
mento uteris hoc remedio: Salem Ammoniacum exustum tere et per-
misce cum lotio pueri inuestis atque inde adsidue oculos inunge uel
superline. Naturalem sucum argimoniae et sucum milefolii et sucum 79
arnoglosae, id est plantaginis, colliges diligenter ac nitide aequali
mensura et de suco marrubii, rutae, serpulli, euforbii exprimes per
linteum delicatum et admiscebis ʒ binos hisque adicies mellis optimi
despumati libram unam atque omnia simul diu conteres. Deinde ite-
rum colabis tenui linteo et recondes in uasculo uitreo atque uteris,
cum opus fuerit, ad suffundendos et superlinendos oculos caligine labo-

72 Scrib. 35 **73** Plin. n. h. 32, 38 **76** cf. Marc. 8, 19 **77** Plin. n. h. 28, 71

10 aut subtiliter ⟨inter⟩dum suffundantur *om. L* 11 ⟨inter⟩dum *Ni* calliblepharium *PL* 14 lento *PL* 15 mortario *PL* 17 pyxide *PL* 23 ⟨uteris⟩ *Co* 24 constat] contra *L* 25 alces epititidos *L* alce sepititidos *P*, *corr. Co* 27 superliniendos *P* muliebre *PL* 30 inungantur *L* 35 marruuii *P* 39 superliniendos *P*

80 rantes, quibus hoc remedio cito aciem acutissimam reddes. Maluae
sucus expressus cum farina tenui miscetur ac diutissime teritur, postea
adicitur mellis despumati aliquid ac uini, ut liquidius fiat, potenter
81 inde inunguntur oculi caligine laborantes. Ros nocturnum colliges
nitidissime in prato et in ampullam mittes atque adicies illic mellis
Attici ℈ XII et opobalsami ℈ VI ac pariter utrumque miscebis et
sic uteris ad inunguendum uel superlinendum; mirum remedium expe-
82 rieris. Sucum uettonicae tenuissimum oculis infunde; clariores eos
83 facies et inportunam lacrimarum destillationem cito siccabis. Fel ca-
meli solum per se fronti inlitum prodest aduersum caliginem, sed ne
omnino lippiatur, decoctum cum mellis optimi cyathis tribus et croci
uncia in unum miscebis et sic suffusionem ad oculos facies uel etiam
superlines inde caligantes et lippientes oculos. Hoc medicamine etiam
84 excrescentes carnes in oculis et cicatrices curantur. Ad caligines ocu-
lorum detergendas medicamen ualde efficax: Rosae siccae pugnos duos
plenos cum radice feniculi diligenter purgati et feni Graeci pugnum
unum plenum in ollam nouam mittes et decocta prima aqua effusa
sic postea decoques, ut spissescat. Deinde mellis Attici unciam super-
mittes et piperis scripulum bene triti, addes etiam passi Cretici ali-
quantum, ut liquidius facias, deinde per linteolum delicatum colabis
85 et ad suffusionem uel superlinitionem oculorum uteris. Perdicis fel
mixtum melli Attico caliginem tollit, si oculis adsidue infundatur, sed
86 cum modo et aequali mensura. Aquilae fel cum melle Attico, myrra
uera et nitro albo singulis unciis mixtum oculis uisionem acutissimam
87 praestat, si cum modo infundatur. Vt acie certiore intueri omnia
possis, ficus Africanae etiam ueteris, dummodo pinguissimae, ad ignem
calefactae suco expresso uinoque diluto oculos inungue; gratulabis re-
88 medio. Vipera uiua mittitur in uas nouum fictile et adicitur ei suci
feniculi cyathus unus et turis granum unum, deinde uas obturatur ar-
gilla et circumlinitur et in furnum feruentem mittitur atque illic ex-
coquitur, donec cinis fiat; hoc de experimento ypochysis caliginesque
89 potenter atque mirifice purgat Anagallidos herbae flos purpureus ad
mensuram obolorum trium diligenter tritus et cum pausillo uini ue-
90 teris mixtus inunctioni caligantium oculorum mirabiliter prodest. La-
certas pissinnas, quae in segetibus morantur, quas Graeci aruras uocant,

85 Plin. n. h. 29, 125. Plin. Val. 1, 18 fol. 20 C 86 Plin. n. h. 29, 118. Sext. Placit. 23, 1. Plin. Val. 1, 19 fol. 21 D 88 Plin. n. h. 29, 119 89 Plin. n. h. 25, 144

3 uti *P* ut *eraso* -i *L* 7 ungendum *L* superliniendum *P* 8 uetonicae *L* 12 unciam *PL* miscebis *om. L* 18 dequoques *L* 19 addis *P* 23 myrra uera et nitro albo] myrra et (*uel* aut) ueratro albo *Ni coll. Sexto Placito:* quidam illud (*i. e.* aquilae fel cum melle Attico) magis prodesse credunt, cum huic medicamento hellebori albi drachmam unam aut dimidiam aut myrrae tantundem miscent; *perantiqua tamen statuenda esset corruptela, cum apud Plin. Val. legatur*: aquilae fel cum myrra et nitro uncia una 25 aciem *PL* 27 inunge *L* 30 circumline *PL* 31 ypochesis *P* ypocheses *L* 32 purpureum *PL*

conburito et ad tenuissimum puluerem redigito atque ex eo cum uino
aut melle optimo caligantes oculos inunge; ualde proderit. Centaureae 91
minoris suco oculi ex melle inuncti caligine cito deposita tenuissimam
aciem resumunt. Feniculi radicis contusae suco tantundem mellis op- 92
timi despumati utinam Attici misceto eaque lento igne ad mellis
crassitudinem discoquito repositaque in pyxide etiam aerea habeto.
Cum erit opus, cum aqua cisternina aut muliebri lacte inungueto;
quamuis crassas caligines cito discuties. Feniculi radicis decoctae aqua 93
oculos adsidue foueto; cito omnem caliginem tolles. Caliginantibus 94
oculis uisus acutior restituetur neque facile in hoc uitium incidet, qui
usus fuerit remedio tali, ut centaureae manipulum nitidum in uini op-
timi, sed nouellastri congium mittat aut etiam excoquat ac triduo in
uasculo clauso uel operto macerari faciat, deinde post triduum hemi-
nam eius uini mixtam cum calida aqua adiecto melle ieiunus manente
illic centaurea cottidie bibat. Lauri folia XX leuiter contrita passo 95
diluito et linteo colato et in caccabulo decoquito ad crassitudinem
mellis atque ex eo inungueto; efficaciter caliginem discuties. Bacae 96
myrti supra carbones uiuos ad suffumigandum positae caliginem ex-
tenuant, si oculis apertis fumum earum patienter exceperis. Pulli 97
hirundinum uel assi uel elixi in cibo saepius sumpti oculis caliginan-
tibus efficaciter prosunt. Lapidem bostrychiten tecum semper habeto, 98
qui ad aciem oculorum excitandam efficaciter prodest. Muris agrestis, 99
id est qui in campis inuenitur, combusti cinis contritus et cum melle
adsidue inlitus aciem oculorum caligine extenuata confirmat. Scara- 100
baius coloris smaragdini tantum beneficii oculis praestare dicitur, ut
uisionem ei acutissimam reddat, qui eum contemplatus fuerit adsidue.
Cocleas Africanas ueras super spissam craticulam dispositas ponito et 101
carbones acres adsidue suggerito, ut aequaliter conburantur, deinde
mortario terito, ut tenuissimum ex his puluerem facias, adiectaque
mellis Attici cotyla una iterum ualidissime terito et postmodum in
uasculo fictili repone et signa et, cum alicui mederi uoles, spicillo
inde eum inungue; intra paucos dies integram aciem eius claramque
restitues. Fit ex uipera collyrium ad caligines oculorum adaperiendas 102
discutiendasque mirificum. Conprehensam igitur occisamque uiperam
in uaso fictili repones eamque illic putrescere permittes, donec ex ea
uermiculi nascantur. Hos eliges et conteres et adicies his croci paulu-
lum et iterum teres atque inde collyria facies et sic cum melle Attico
aut lacte muliebri oculis inunges. Idem praestat et cinis uiperae con-
bustae, sicut supra scriptum est, sed cum his, quae hic adiecta sunt,

91 Ps.-Apul. 36, 2 **92** Galen. 12, 738 Kuehn (e Scribonii opere deperdito) **93** Plin. n. h. 20, 254. Plin. Val. 1, 18 fol. 21 B **94** Ps.-Apul. 36, 2 **99** Plin. n. h. 29, 118 **100** Plin. n. h. 29, 132 **102** Plin. n. h. 29, 120

17 inungiteto *P* 24 confirmat] *ab hoc uocabulo codex L deficit usque ad paragr. 168* 24 scabaralus *P, correxi, cf. adnotat. ad p. 68, 30* 27 graticulam *P* 29 adiectamque *P* 38 oculi *P*

103 temperatus. Salem quam candidissimum ieiunus si cotidie mane gusta-
104 ueris, omnem oculorum caliginem cito extenuabis. Fel ursinum atque
hyaenae cum melle optimo mixtum et diu coagitatum caligines ex-
105 imit, si adsidue inde oculi suffundantur aut superlinantur. Adipes om-
nium fluuialium piscium in sole liquefactae adiunctoque melle in-
106 unctioni adhibitae mirifice oculis caligantibus prosunt. Herbae cheli-
doniae sucum, feniculi sucum ad quartarios singulos misce cum mellis
optimi quartariis quattuor et oculos grauidine et aspritudine laboran-
tes inunge; mire proderit. Sed simul omnia decoque in uaso aereo et
107 sic inunctioni reserua. Lapis medius in lupina pellicula subligatus collo
atque ita diu portatus, sed prius muliebri lacte pertractatus non tan-
tum caligines tenuare, uerum etiam hypochysim discutere et obductam
108 aciem aperire consueuit. Hygra, quae prodest ualde ad caliginem de-
tergendam. Conficitur sic: Croci — II, piperis albi unciam, afronitri
unciam, myrrae unciam, mellis Attici unciam. Crocum et piper ex
uino teres, nouissime afronitrum et myrram seorsum conteres et sic
109 uniuersa coniunges atque ad suffundendum uteris ex melle. Hygra
mirifica, quae et caligines abigit et oculis suffusis lumen instaurat.
Accipit haec: Opobalsami 𐆖 III, myrrae 𐆖 III, opopanacis 𐆖 I S,
mellis Attici selibram. Opopanacem primum ex uino teres diligenter,
tum myrram adicies et teres, postremum opobalsamum addes atque
omnia communiter terendo admiscebis et postea ad inunguendum ute-
110 ris. Fellis gallinacei uel uulturini, quod longe magis prodest, scripulum
et mellis optimi unciam bene trita coniunges atque in pyxide cuprea
habebis et opportune ad inunguendum uteris; hoc nihil potentius cali-
111 ginem releuat. Ros matutinum, quod inhaeserit rutae, et sucum cheli-
doniae et mel optimum despumatum pari mensura permisce atque ad
tertias decoque et in pyxide cyprea reconde et caligantes oculos in-
112 funde. Fellis terrae et chelidoniae utriusque herbae sucum cum mellis
optimi despumati pari mensura permisce atque ex eo caligantes oculos
113 inunge; efficacissimo medicamine uteris. Satureiae uiridis suco tenu-
issimo si adsidue angulos oculorum contingas, caliginem cito discuties.
Idem praestat et rutae sucus per linteum tenue expressus in pyxide aerea
conditus atquae angulis oculorum caligantium adpositus. Hoc cuiuslibet
aetatis hominem infirmissimi uisus mirabiliter curat, certe si aliquid mellis
114 Attici fuerit admixtum. R e m e d i u m a d t u m o r e m o c u l o r u m u e l n i-
m i a m d e s t i l l a t i o n e m. Pulei flores destringe eosque madefacito ex aqua
frigida et contere bene atque ex eo panni tenuissimi partem dimidiam line,
ut ex altera parte panni integas oculos et, cum ibit dormitum cui meden-

103 Plin. Val. 1, 18 fol. 21 C **104** Plin. n. h. 28, 94. 167 **105** Plin
n. h. 32, 69 **110** Plin. n. h. 29, 123

1 cotidie *supra* mane *scriptum* *P* 5 pluuialium *P* 12 hypochresim *P*
17 ad] ex *P* melli *P* 23 ultorini *P* quo *P* 32 angulos
oculorum] angulorum *P, corr. Co*

dum erit, supra oculos pones; ipsa nocte tumorem umoremque oculorum eius sedabis. Ad oculorum subitum impetum uel dolorem reme- 115
dium efficax sic: Sucum cardonis, sucum urticae Alexandrinae, sucum bugillonis, crocum, atramentum sutoricium. Aequis mensuris ista coniunges et addes his sapae modicum et aceti quantum sufficiat et decoques ad spissitudinem mellis liquidi atque ita oculos inde superlines, ut modicum ingrediatur eos et delacriment; continuo sanabuntur. Ad uulnera ulceraque et cicatrices atque carbunculos crustasque oculorum et glaucomata atque albugines detergendas et palpebras conponendas collyria et remedia de experimentis physica et rationabilia diuersa.
Ad sordida ulcera oculorum crustasque habentia, quas medici escha- 116
ras uocant, et ad carbunculos oculorum, quos anthracas dicunt, facit bene et per se mel Atticum purum pyxide cyprea conditum et repositum sub signaculo mensibus ferme duobus; quanto enim diutius in pyxide ea manserit, efficacius fiet. Sed praecipue hoc, quod quidam 117
diazmyrnes, nonnulli euodes, quia boni odoris est, nominant, quod etiam ad pustulas papulasque et suppurationes oculorum et ad cicatrices non ueteres et ad palpebrarum recentem etiam in corporibus tenerioribus aspritudinem facit. Oportet autem eo ad sordida ulcera diluto oui albo, id est aquatissimo, uti, deinde cum lacrimae fluere desierint, cineracio collyrio superinungui. Item ad pusulas ex ouo tritum facit, ad papulas uero et ad dolores cum rubore et distensione oculi sicca bene inponitur cum lacte mulieris, ex aqua autem ad cicatrices recentes extenuandas et palpebrarum aspritudinem tollendam teri debet et subiecto spicillo aut inuersa palpebra oculis inseri. Conponitur autem ex his rebus: Pompholygis lotae ⚹ VIII, aeris usti ⚹ VIII, croci ⚹ IIII, murrae ⚹ IIII, nardi spicae ⚹ I et pondus uictoriati, lapidis haematitis ⚹ II S, piperis albi grana X, opii pondus unius uictoriati, gummis ⚹ X. Teruntur haec cum Chio uino et confestim collyria finguntur atque in umbra siccantur. Acriore autem collyrio 118
ad cicatrices extenuandas et ad palpebras asperas utimur, quod quia ex quattuor rebus ut quadriga equis constat ⟨et⟩ celeres effectus habet, harma dicitur. Recipit haec: Aeris usti ⚹ IIII, tureae arboris corticis ⚹ IIII, ammoniaci guttae ⚹ IIII, gummis ⚹ IIII; teruntur haec ex aqua pluuiali. Hoc etiam superunctum ad puerorum epiphoras et qui non sufferunt unctionem optime facit. Collyrium, quod proprie facit ad 119
aspritudinem palpebrarum et callositatem. Oportet autem aut subicere spicillum palpebrae aut inuertere ipsam palpebram et sic inunguere.

116 Scrib. 25 **117** Scrib. 26 **118** Scrib. 28. 29 **119** Scrib. 36

13 escharas] es *a Cornario super rasuram scriptum* 17 dia smyrnes *Scrib.*, diazernes *P* 22 punsulas *P* 25 recentes *Scrib.*, recedentes *P* 27 pompholysis logae *P* 28 murrae p. ⚹ III *Scrib.* nardi p. ⚹ VI et uictoriati *Scrib.* 29 haematidis *P* opii p. ⚹ I aut uictoriati *Scrib.* 33 ⟨et⟩ *Scrib.* 34 harma *Scrib.*, opla *P*

Recipit: Aeris usti ✳ XXIIII, aeruginis ✳ VI, croci ✳ X, murrae ✳ I, ⟨nardi spicae ✳ I⟩, cassiae rufae fistularum uictoriati pondus, piperis albi grana XLV, gummis ✳ VIIII. Cum uino Chio haec teruntur et
120 sic colliguntur. Ad palpebrarum ueterrimam aspritudinem et excrescentem carnem, quam sycosim Graeci uocant, in qua est callum durissimum; est autem liquidum medicamentum, quod ideo hygra appellatur. Quod etiam carnem ex palpebris tollit sine magno dolore. Recipit haec: Myrrae, turis, croci, misui, singularum specierum denarios ternos, chalcitidis ✳ VI. Haec teruntur diligenter ex aceto acri. Vbi leuia facta erunt et habebunt spissitudinem passi, miscetur his mellis Attici p I, deinde in patella aeris Cyprii super carbones posita inferuescit, donec mellis habeat non nimium liquidi spissitudinem, atque ita reponitur in pyxide aeris Cyprii. Cum opus est, inuertitur palpebra et per spicillum adponitur. Quod medicamentum suffricatur curiose in oculo ad delacrimationem et, ubi desierit mordere, rursus inuerti oportebit palpebram atque ita pollice inpresso membranas innantes adducere, quae facile subsequentur; post hoc cinereo collyrio ex aqua inunguendi erunt oculi crassius. Hoc medicamentum multorum annorum callos et aspritudines palpebrarum desperatas a quibusdam medicis
121 ocularis paucis diebus tollit. Collyrium ad ulcera et papulas et epiphoras: Cadmiae ✳ VIII, cycnu cerussae ✳ IIII, amuli ✳ III, opii ✳ II, acaciae ✳ I, gummis ✳ II, tragacanthi ✳ I, ouorum semicoctorum uitellos duos, fabae sine cortice, id est purgatae, modicum. Quae ante diem ex aqua macerari debet cum tragacantho atque ita teri, tum formari collyria, quae lacrimarum impetum et iugitatem potentissime
122 sedant ac reprimunt. Collyrium Dionysianum, quod appellatur theodotion, ad lacrimam tenuem restringendam et ad ulcera et aspritudines palpebrarum et ad cicatrices recentes efficacissimum. Conficitur sic: Cadmiae ✳ III, aeris usti et loti ✳ VIII, crocomagmatis ✳ VIII, stibii ✳ IIII, opii ✳ IIII, castorei ✳ IIII, nardi Syriaci ✳ IIII, lyci ✳ IIII, acaciae ✳ XVI, croci ✳ VIII, myrrae ✳ VIII, palmularum ossa uel nucleos ustos numero XII, gummis ✳ VI, uini austeri ueteris bene odorati sextarium unum. Teruntur haec diligenter et confestim ex his col-
123 lyria finguntur atque in umbra siccantur. Collyrium stratioticum. Facit ad tumores oculorum et lacrimam acrem conpescendam atque ad palpebras asperas et ad caligines et cicatrices ex itinere et puluere et fumo collectas: Cadmiae ✳ VIII, cerussae ✳ VIII, crocodili stercorum ✳ IIII, aeruginis rasae ✳ II, castorei ✳ S, omphaci aridi, aluminis fissi atque usti ✳ I, piperis albi ✳ V, opii ✳ I S, gummis ✳ VI. Teruntur haec diligenter et ex uino Falerno colliguntur atque inde collyria for-
124 mantur. Collyrium, quod appellatur sphragis, ab Antigono medico in-

120 Scrib. 37

2 ⟨nardi spicae ✳ I⟩ *Scrib.* 16 innatantes abducere *Scrib.* 19 a quibusdam *Scrib.*, quibus *P* 27 tenuem] tenuendam *P, corr. Co* 41 sparagis *P,*

uentum. Facit ad omne ulcus et ad omnem ustionem et plagam et ruptionem tunicularum oculi et ad omnia oculorum uitia praeter epiphoram incipientem. Accipit haec: Cadmiae ⚹ IIII, pompholygis ⚹ X, opii ⚹ IIII, amuli ⚹ IIII, acaciae ⚹ IIII, † thagni uel gniti ⚹ IIII, gummis ⚹ II. Teruntur diligenter haec species et ex aqua pluuiatica collyria conponuntur. Collyrium stratioticum sporicum conpositum ex **125**
cadmiae ⚹ XIII S, croci ⚹ XII, piperis albi ⚹ XV, cerussae ⚹ II, opii ⚹ II, gummis ⚹ IIII, chalcitidis ⚹ I. Conponitur autem sporicum sic. Teruntur haec seorsum singula bene siccata, deinde in unum collecta aceto consparguntur ac postea in ollam fictilem nouam coiciuntur cum ipso aceto, quam bene opertam in equino stercore obrui oportet atque illic haberi per dies XL. Postea haec permixtio in sole arefieri debet ac deinde teri et tum aqua pluuiali collyria formari conuenit, de quibus et inungi oculos, ut supra scriptum est, causis grauibus laborantes et superlini optimum est. Ad oculorum omnem dolorem et **126**
praesentem et ueterem et ad caliginem atque albuginem et pruritum atque antiquam, ut ita dixerim, caecitatem. Nam ut auctori huius remedii de experimento credamus, duodecim annorum caeco intra dies XX uisum restituisse se dicit. Quanto autem recentior ualitudo fuerit oculorum, tanto uelocius curabitur medicamine tali. Collyria multi generis, id est uel decem confectionum, aequali uel numero uel pondere infundes in lotium pueri uirginis et ad uncias singulas collyriorum, quae infuderis, septena grana piperis in mortario nitido diligentissime teres, ut puluerem subtilissimum facias, et cum mellis optimi despumati coclearibus tribus miscebis et iterum diligenter teres. Postea simul confundes omnia, id est collyria, lotium et piper illud cum melle et iterum diutissime ac diligentissime teres collectumque nitide in pyxide cuprea recondes atque ex eo quemlibet oculorum causarium intus, id est intra oculos, inungues. Quod si per tempus medicamen spissatum fuerit, lotium puerile infantis, quantum opus fuerit, ut more collyrii liquidum fiat, infundes et sic sub cilio et palpebris, id est intra oculos, sicut diximus, sollicite inunges. Hoc medicamine multis experimentis probato constat nihil esse praestantius, si quis eo castus et purus utatur. Medicamen barbaricum ad omnis oculorum causas uel **127**
inpetus, siue sint scabri et lacrimosi siue etiam uermiculos habeant aut brigantes, qui cilia arare et exulcerare solent: In ollam rudem mittes tres sextarios aceti acerrimi et ferrum, id est clauos ueteres minutos uel alia minutalia ferri uetusta, et claudes ollam diligenter, operculum tenuiter pertundes et in illo foramine pones aut cannam aut sabucum perforatam, unde habeat spiramentum. Mittes tamen in eandem ollam cum aceto et ferro rosae siccae unciam unam semis ac

corr. Co; potest tamen, ut pro σφραγίς Marcellus sparagis *dixerit atque scripserit, cf. adnotat. ad p. 151, 27* 4 amuli] mauli *P, corr. Co* † thagni uel gniti] hagni uel cnidi ⟨seminis⟩ *Heraeus; κνίδιον a κνίς, κνίδη 'urtica' deminutiue* 6 *et* 8 sporicum] *i. e. ψωρικόν* 30 puerili *ut uidetur P* morem *P*

postea ollam ipsam cooperies fimo caballino recenti, ita ut spiramen illud ollae per calamum liberum sit, hoc est ut supra molem illam fimi caballini, quo fuerit olla constricta uel operta, solum spiramen emineat, ut semper habeat anhelitum XV diebus, quibus necesse est, ut in fimo illo perseueret, nam omnino obseruabis, ne umquam illis XV diebus deoperiatur. Sexta decima die tolles ollam de stercore illo et diligenter mundabis, ne quid illic sordidum haereat, et cum patefeceris ollam, mittes in eam feniculi uiridis sucum, quanta est mensura bonae potionis in uino, deinde agitabis diu et colabis linteo tenui et mittes in bucculare rude uel diligenter nitidatum, deinde lento igne decoques et semper agitabis. Cum aliquantulum coxerit, addes in sextarium medicaminis tria coclearia mellis optimi despumati et iterum diligenter coagitatum repones in ampulla uitrea aut pyxide cyprea ac sub signaculo habebis et, cum opus fuerit, ad caliginem et albuginem detergendam interius oculos inunges. Ad praesentem autem impetum uel dolorem, quamuis uehemens sit, desuper oculos inlines. Quod si grandis feruor oculorum et acres uel frequentes lacrimae erunt, etiam tempora et frontem medicamine inlines, ita ut in die uel quater superlinas, et cum siccata fuerit superlitio ipsa, non elues eam, sed semper addes nouam inductionem. Quod si scabri oculi fuerint aut uermes, qui palpebras exarent, et inde sit umor infectus, cilia superiora et inferiora, id est palpebras ipsas, ubi causa ualitudinis est, inunges; experieris ad omnia fere oculorum uitia mirificum medicamentum, si castus et purus eo utaris. De quo tamen, dum in fimo est, uix tertia ⟨aut⟩ certe media pars remanere debet; ita enim melius fiet. Nam quanto plus consumitur uapore fimi illius, tanto magis confortatur et ideo maior olla esse debet, ut propensius medicaminis fiat, quod et diu
128 seruari oportet et multis necessarium est. Ad oculos scabros et palpebras perforatas humore uetusto uel peduculis exesas remedium praesens barbaricum quidem, sed multis probatum: Scarabaium pilosum, qui similis est scarabaio uero, in sepibus uetustis lapidosis aut in fossatis sepium requires, qui cutiones sunt colore pseudoflauo, quasi leonino, pilosi, lucentes. Ante ergo quam illum cutionem tollas, folium caulis primo mane cum suo sibi rore uel gutta conclusa in eodem folio teneatur, ut, ubi cutionem illum inueneris digitisque pollice et medicinali adprehenderis, confestim supra folium illud caulis teneas, ut supra guttam illam lotium eius excipias, quia, ubi manu adprehensus fuerit, statim se submeiat. Prouidendum ergo, ut uelocius supra folium illud caulis ponatur, ne lotium eius, quod cito effundit, alibi excidat. Quod commixtum cum illo rore caulis per spicillum palpebris inpones et loca scabra uel exesa inter pilos perunges; effectum rei cito miraberis. Quod si casu uno in loco uel in diuersis plures istos cutiones

11 sextario *P* 25 ⟨aut⟩ *Co* 26 quantum *P* 27 ollae *P* medicamen *Co* 30 scarabaium *et* 31 scarabaio] *cf. Ascoli Archivio glottologico italiano uol. 10 (1886/88) p. 8 sq.*

inueneris, omnium lotium uel umorem, quemadmodum diximus, in
folio caulis humidi statim de horto suscipere debebis et adiectis guttis
aliorum de caule foliorum in uasculo uitreo recondere, ut, cum opus
fuerit, praesto habeas, quia difficulter huiusmodi bestiolae inueniuntur.
Ad albuginem oculorum detergendam efficax hoc remedium: Vulpem **129**
uiuam capies eique linguam praecides ipsamque uiuam dimittes, lin-
guam autem eius arefactam phoenicio ligabis et collo eius, qui albu-
ginem patietur, suspendes. Herbae symphoniacae surculum collo eius, **130**
qui albuginem patitur, lino suspendes, ita ut per dies XXX illic sit;
quanto recentior albugo fuerit, tanto citius sanabitur. Ros marinum **131**
conbure et puluerem eius cum melle Attico diligenter tere ac permisce
atque inde inunge; confestim subuenies ei, qui albuginem patitur.
Fabam fractam purgatam atque ustam ad summam leuitatem teres et **132**
oculos inde albugine occupatos adsidue ex aqua circumlines; miro re-
medio subuenies. Piscis marini felle, qui scorpios dicitur, oculi in- **133**
uncti caligine atque albugine quamuis crassa cito liberabuntur. San- **134**
guis columbarum de loco pinnarum eo momento, quo pinna auellitur,
oculis, dum adhuc tepet, debet infundi, qui ictu aliquo uulnerati aut
sanguine suffusi fuerint. Album quoque oui incocti cum croco trito
oculis superpositum et lana alba sucida inuolutum medetur. Ranam **135**
de lacu prendes et spina oculos ei subtiliter erues atque in panno
coccineo de licio ligatos oculis interius cruentis superpones; cito me-
deberis. Mel Atticum et stercus infantis, quod primum dimittit statim **136**
ex lacte mulieris, quae puerum allactat, permiscebis et sic inunges,
sed prius eum, qui curandus est, erectum ad scalam alligabis, quia
tanta uis medicaminis est, ut eam nisi alligatus patienter ferre non
possit. Cuius beneficium tam praesens est, ut tertio die abstersa omni
macula mirifice uisum reddat incolumem. Ad cicatricem uel plumbum **137**
extenuandum et aspritudinem pruriginemque oculorum purgandam et
umorem siccandum et ad scabras ac scabidas palpebras atque alia
oculorum uitia unum hoc remedium uel praecipuum est: Folia oleagina
conmanducato diligenter eorumque suco, quem in ore collegeris, co-
tidie ieiunus oculos ablingito uel inlinito per linguam; celeriter uitia
supra scripta discuties. Ex hirundinum pullis fit calliblefaron bonum, **138**
quod aspritudinem pruriginemque oculorum potenter expurgat nec pa-
titur quicquam in his molestiae concrescere, umidos quoque natura-
liter oculos exsiccat. Quod hoc modo conponitur: Capita pullorum
quam plurima igne lentissimo conburuntur et trita in puluerem tenu-
issimum rediguntur, quae admixta recenti adipe gallinae inunctioni
maxime prosunt. Intibi rustici, de quo nascuntur cauliculi conplures, **139**
contriti sucus in oculum instillatus celeriter cicatrices et plumbum

129 Med. Plin. 1, 8 p. 22, 12 sq. **131** Ps.-Apul. 79, 7. Plin. Val. 1, 18 fol. 20 D **133** Plin. n. h. 32, 70 **134** cf. Marc. 8, 161 p. 72, 3 **135** Plin. n. h. 32, 74

8 symphonicae *P* 22 ligato *P* 26 uim *P* 34 calliblefarion *P*

140 oculorum eximit. Caput stelionis conbustum et tritum et melli Attico
141 admixtum oculos lacrimosos inunctione adsidua siccat et sanat. Pul-
monis haedini conbusti cinis prurigines oculorum discutit et scabras
142 palpebras emendat, si quasi stibium inponatur. Felle catelli dierum
septem oculi ex melle inuncti cito a leucomate liberabuntur. Quidam
etiam adfirmant efficacissimum remedium esse ad detergenda glauco-
mata, si catello dierum septem caput uiuenti diffindatur et de dextra
parte cerebri oculus dexter, de sinistra sinister intincto illic spicillo
143 inunguatur. Vt leucomata et albuginem quamuis densam ex oculo de-
tergeas, turam et anturam herbas uirentes nitidissime collectas con-
tundes et per linteum tenue sucum earum exprime eoque oculos in-
144 unge. Leucomata ut extenues et discutias, utere medicamine, quod
conficitur sic: Pumicis conbusti triti 𐆖 XIIII, chalcitis ⟨𐆖⟩ VIII,
gummis 𐆖 IIII et sinopidis pussillum, ut toleretur, adicies. Haec
omnia in tenuissimum puluerem redacta in unum permisce et ex aqua
fontana facito collyria crassiora, quibus sic uteris, ut circumdetur tri-
bus partibus cera collyrium, sed extremum collyrii sit leue ac tenue,
quod in ipsum leucoma inponas et iube oculum adoperiri paulisper,
ne excidat collyrium; quod si exciderit, iterum reponatur. Post haec
inunge oculum leni collyrio; statim emittet quasi squamam. Si ergo
magnum leucoma fuerit et crassum, ita curabis; sin autem tenue, cum
inposueris medicamen, maturius tolles, postea uero utere ad inunctio-
nem collyrio, quod Graeco uocabulo diacopon appellatur; etenim apud
medicos hoc collyrii genus magnam habet effectus sui dignitatem.
145 Turturis fimus ad summam leuitatem tritus et cum melle Attico aut
etiam alterius generis, dummodo optimo et despumato, inunctus leuco-
146 mata oculorum potenter extenuat. Galli gallinacei maxime albi fel ex
aqua dilutum et inunctione adhibitum leucomata oculorum et ypo-
147 chysis sanat et aciem luminum confirmat. Stercus quoque gallinaceum
album cum oleo uetere tenuissime tritum et adpositum idem oculis
148 remedii praestat. Fel uituli diligenter collectum ad cotylae mensuram
in uas aereum mittitur tenuique igne admoto ita excoquitur, ut spis-
setur, deinde mellis boni tantum mittitur, quantum fellis illius decocti
remanserit. Adiciuntur postea myrrae tritae dragmae duae et croci una
et aeris flos pauxillum ac postea simul omnia diu coactata ad tertias
decocuntur. Quod medicamen in pyxide aerea debet reponi; satis utile
et leucomatis et cicatricibus et omnibus uitiis oculorum, si adsidue
149 inde et opportune inunguantur. Vt leucomata oculorum efficaciter
discutias, ungulas asini uiuentis lima et scobe earum quam tenuissimo,
qui leuitate sua oculos non offendat, cum lacte muliebri mixto fre-

140 Plin., n. h. 29, 131 **142** l. 5 sqq. Plin. n. h. 29, 117 **145** Plin. n. h. 29, 127 **146** Plin. n. h. 29, 123 **147** Plin. n. h. 29, 124. **149** Plin. n. h. 28, 167

5 a] ad *P* 14 senopidis *P* 23 diacopon] *i. e. δι' ἀκόπων* 24 effectum *P* 28 inunctioni *Co, quod legitur p. 71, 25, sed. cf. p. 60, 19 71, 7 et 17* ypochrisis *P* 35 coagitata *Co* 39 arum *P*

quenter inungeto. Araneus albus cruribus longissimis ac tenuissimis 150
cum oleo uetere contritus per inunctionem adsiduam leucomata eximit
et ideo plures cum oleo sufficienti teri oportet, ne ante confirmatam
sanitatem medicamen necessarium desit. Caepa longa contusa expri- 151
mitur eiusque sucus opobalsamo uel, quod efficacius est, lacti mulieris
admixtus leucomata et cicatrices et quae Graeci argemata appellant
miro effectu inunctione adhibita extenuat atque persanat. Antimonios 152
dicitur a Graecis herba, quae tantam uim remedii habere creditur, ut
portata ab eo uel subligata collo eius, qui glaucoma patitur, intra dies
XLV eum sanissimum reddat. Vt glaucoma incipiens celeriter discu- 153
tiatur, herbam serpullum decoque et eius aqua oculos adsidue foue,
postea pice liquida pura ac nitida uelut collyrio inungue; cito reci-
pies sanitatem. Perdicis unius fel, opobalsami cyathum unum, cyperi 154
Sidonii cyathi partem dimidiam. Trita haec et ad summam leuitatem
perducta permixtaque in pyxide plumbea repones et inunctione ad-
uersum glaucomata et ypochysis et caliginem mire uteris. Corui ma- 155
rini fel inunctione adhibitum caligines tollit, album et cicatrices ex-
tenuat, carnes excrescentes conpescit fluoresque oculorum reprimit.
Pisciculi, qui equum marinum similat, fel ouorum ⟨albo⟩ mixtum et 156
cum lana sucida oculis adpositum melius remedium supra scriptis
oculorum causis quam ullum aliud medicamen praestare manifestum
est. Scrofina adipe recenti si quis contritos angulos oculorum, quos 157
medici canthus uocant, interius exteriusque inunxerit, uermiculos, qui
noxii sunt oculis, potenter educit. Sepiae testa interior, quae mollis 158
est, diligentissime trita et muliebri lacte permixta atque inunctioni
adhibita supra dictis oculorum causis plurimum prodest. Nardi Indici 159
uel Syriaci ex uino uetere triti siccatique puluis pro xerocollyrio ocu-
lis inpositus mirabiliter prodest ad ualitudines supra scriptas. Mel 160
optimum despumabis, ut bene purum sit, et admiscebis pari mensura
sucum rutae et herbae chelidoniae atque ad tertias decoques et, cum
omnia bene permiscueris, in ampulla uitrea sub signaculo seruabis et
uteris miro medicamine ad † scardalippos oculos inunguendos. Item ad oculorum causas remedia physica et rationabilia diuersa, id est oculis ictu laesis et si quid subito eos fuerit ingressum et aduersum molestias pilorum et ad aegilopas et ad nyctalopas et ad uarulos, id est hordiolos oculis infestos. His additae infra collyriorum diuersorum confectiones.

150 Plin. n. h. 29, 132 **154** Sext. Placit. 27, 2 **158** Med. Plin. 1, 8 p. 21, 4 sqq.

6 arcemata *P* 7 inunctioni *Co, item l. 17, cf. adnotat. ad p. 70, 28* antimonios] *puto Marcellum scripsisse* antimenion, *quo nomine designabatur* mandragora 12 inunguere *P* 16 ypochrisis *P* 19 ⟨albo⟩ *Ni, cf. ind. spec. s.* ouum; ⟨albumini⟩ *Co* 23 medi *P, correxi* cantus *P i. e. κανθούς* 27 xyrocollyrio *P* 32 † scardalippos] *tuetur Heraeus ut uocem hibridam e Graeco σκαρδαμύττειν et latino* lippus *conflatam* 36 nyctelopas *P*

161 Quocumque ictu laesus oculus si sanguinulentus uidebitur, palum-
binus ei uel perdicis uel turturis sanguis aut, si haec animalia non
erunt, columbinus de pinna sublatus statim, id est adhuc calens, in-
162 fundatur. Bitumine, sulfure et ture permixtis oculos ictu laesos suffu-
163 migato; statim sanabis, si frequenter id feceris. Herba, quam Graeci
sarcocollam, nos argimoniam appellamus, si uiridis erit, trita, sin arida,
calida aqua macerata, quo facilius teri possit, inlita oculis sugillationes
164 liuoresque eorum mature discutit. Sanguine hirundinis recenti ac te-
pido inunctus oculos ictu laesos et cruore suffusos statim sanabitur.
165 Radix rutae trita et inlita oculis cruore suffusis etiam commansa et
adsidue posita plurimum prodest. Vinum quoque, in quo ruta diu
166 fuerit macerata, rationabiliter infunditur. Mulieris primiparae purae ac
nitidae saliua ieiuna instillata oculis liuorem suffusionemque quam-
167 libet cruentam efficaciter adimit. Herbae Vettonicae folia teres et salis
triti modicum adicies et super ictu perculsum uel cruoribus suffusum
oculum conligabis; mire proderit. Nam quando ei id solueris, uidebis
168 ex eo sanguinem destillare; ita omnem causam extrahet. Lana sucida
madefacta oleo uinoque permixto ac tepens oculis superposita optime
169 uitia supra scripta persanat. Ad eicienda, quae casu oculum intra-
uerint, herbam Artemisiam uelles radicitus et inde coronam factam
capiti inpones; sed is, cui medendum erit, dum coronam illam in capite
170 habet, quantum fieri potest, oculos apertos habeat. Digitis quinque
manus eiusdem, cuius partis oculum sordicula aliqua fuerit ingressa,
percurrens et pertractans oculum ter dices: TETVNC RESONCO BRE-
171 GAN GRÈSSO, ter deinde spues terque facies. Item ipso oculo clauso,
qui carminatus erit, patentem perfricabis et ter carmen hoc dices et
totiens spues: INMON DERCOMARCOS AXATISON; scito remedium hoc
172 in huiusmodi casibus esse mirificum. Si arista uel quaelibet sordicula
oculum fuerit ingressa, obcluso alio oculo ipsoque qui dolet patefacto
et digitis medicinali ac pollice leuiter pertractato ter per singula de-
spuens dices: Os Gorgonis basio. Hoc idem carmen si ter nouies
dicatur, etiam de faucibus hominis uel iumenti os aut si quid aliud
173 haeserit potenter eximit. Leporem marinum uel eius sanguinem cum
oleo tere atque ex eo uulsorum de oculis pilorum loca frequenter
perungue, post quod et si renascentur pili, molliores erunt. Quibus
iterum euulsis supra dictum medicamen inducito, tum uero non rena-
174 scentur. Si autem etiam lacrimas oculi destillantes adsidue uitare uis,

161 Med. Plin. 1, 9 p. 22, 14 sq. l. 3 sq. cf. Marc. 8, 134 **162** Plin. Val. 1, 15 fol. 20 A **163** Ps.-Apul. 32, 1 **164** Plin. Val. 1, 15 fol. 20 A **165** Med. Plin. 1, 9 p. 22, 17 sq. **166** Plin. n. h. 28, 76, cf. Marc. 8, 43 **167** Ps.-Apul. 1, 4 **168** Med. Plin. 1, 9 p. 22, 16 sq.

12 primipartiae *P, quod tenendum putat Heraeus* 13 ieiunis *P, sed* -is *a Cornario super rasuram scriptum; puto antea fuisse* ieiuna, *quod restitui coll. Plin. et Cels. 5, 28, 18 B* 19 ad] *ab hoc uocabulo codex L rursus incipit* eiciendam *PL* 30 pertracto *L* 31 item *PL* 35 perunge *L*

hederam et uitem exustas et in puluerem tenuissimum redactas pari
mensura cum supra scriptis permisce ad spissitudinem mellis atque
inde inducito uel superline frequenter oculos et confestim defluet umor
noxius et aduersum uulsos palpebrarum pilos proderit. Si felle hyaenae 175
loca, quibus molesti sunt pili in palpebris nati, adsidue tangantur,
confestim tabescent, certe si prius uulsis superducatur, non renascen-
tur. Pilos oculis molestos si extirpare penitus uolueris, loca eorum, 176
cum prius eos euulseris, ranae marinae felle continge. Quod si fel eius
repositum aruerit, aquam marinam ei modice admisce. Si cui uolueris 177
pilos uulsos non solum in oculis, sed etiam in locis uerecundioribus
non renasci, lacte mulieris eo die expresso, quo peperit, continge cre-
brius loca, de quibus pilos tuleris. Pili si oculis molesti erunt, po- 178
tenter uteris hoc medicamine: Lacertae uiridis fel misce cum uino
albo, quantum sufficere existimaueris, et mitte in uas aereum posi-
tumque ad solem tamdiu agita, donec crassitudinem mellis habeat,
atque ex eo loca pilorum uulsorum ungue. Lucernam fictilem de pa- 179
pyro et medulla uaccina concinnato atque eius fumo siue fuligine
uel ligny pro calliblefaro utere, quo palpebras exesas et glabras sae-
pius inunguendo decentissimas facies. Glabris palpebris pilos ⟨indu- 180
ces⟩, si oesypo, quod sub armis ouium nascitur, adiecta myrra pari-
terque in mortario trita spicillo calido loca pilis nuda perduxeris.
Pilos oculis molestos diligentissime uelles atque eorum loca hircino 181
sanguine recenti aut leporis aut uespertilionis inlines uel canino lacte
continges aut acu cuprea calida aceto saepius delibuta perduces. Capnos 182
nomine est herba, cuius sucus uino mixtus atque inlitus locis, de qui-
bus pili ab oculis fuerint extirpati, renasci eos non permittit. Ranun- 183
culum uiridem conprehensum acu cuprea pungito et sanguine eius ex-
cepto palpebras, de quibus pilos tuleris, subinde continge; numquam
renascentur. Sanguisugarum in olla conbustarum tritus delicatissime 184
cinis et uulsis pilis palpebrarum inpositus uel inspersus renasci eos
non sinit. Adipe uituli si palpebras crassiores perunxeris, extenuabis 185
eas et ad sanitatem perduces. Eiusdem medulla cum cera et oleo ro-
saceo aequis ponderibus liquefacta et permixta et ad emplastri modum
inposita duritias palpebrarum et si qua illic in modum pilularum
nascuntur conmollit ac discutit. Aegilopia emendat fimus columbinus 186
ex aceto coctus et inlitus, cicatrices quoque oculorum et albugines
mire detergit. Inulae rusticae radix ualide commanducata et cum suco 187
suo inposita aegilopas potenter emendat. Quae quia, ubi aruerit, cadit,
recentior, donec persanet, assidue debet inponi. Ad nyctalopas abo- 188

175 Plin. n. h. 28, 97 **178** Plin. n. h. 29, 116 **179** Plin. n. h. 28, 168 **180** Plin. n. h. 29, 115 **181** Plin. n. h. 28, 249; 30, 132. 133 **182** Plin. n. h. 35, 156 **184** Plin. n. h. 32, 76 **185** Plin. n. h. 28, 169 **186** Plin. n. h. 29, 125 **188** p. 74 l. 2 sqq. Plin. n. h. 37, 103

6 superducantur *L* 16 unge *L* 18 ligno *P* lygno *L*, *corr. Co* calliblefario *PL* 19 inungendo *L* ⟨induces⟩ *Co* 20 ysopo *PL* 24 calido *Co*, *sed cf. l. 21* spicillo calido

lendas lychnitem lapidem, quem nos carbunculum dicimus, tecum ha-
beto; magno remedio uteris. Quem ut uerum esse scias, sic experire,
si fistucas leues admotas ad se rapit, sicut lapis Magnes ferrum rapere
189 consueuit. Iecur ouillum, id est ouis candidae, discoctum cum aqua
madefactum contritumque et oculis superpositum nyctalopas purgat.
190 Varulis, id est hordiolis oculorum, remedium tale facies: Anulos digitis
eximes et sinistrae manus digitis tribus oculum circum tenebis et ter
191 despues terque dices: RICA RICA SORO. Si in dextro oculo uarulus
erit natus, manu sinistra digitis tribus sub diuo orientem spectans ua-
rulum tenebis et dices:

Nec mula parit nec lapis lanam fert
Nec huic morbo caput crescat aut, si creuerit, tabescat.

Cum haec dixeris, isdem tribus digitis terram tanges et despues idque
192 ter facies. Efficax hoc remedium hordiolis: Nouem grana hordei sumes
et de singulis uarum punges, per quae singula puncta carmen dices.
Proiectis nouem granis septem alia corripies et similiter de singulis
punges et carmen septies dices, abiectis etiam his quinque sumes et
idem quinquies facies, idem de tribus granis similiter, idem de uno
similiter. Carmen autem hoc dices: ΚΥΡΙΑ ΚΥΡΙΑ ΚΑϹϹΑΡΙΑ
193 ϹΟΥΡѠΡΒΙ. Item hoc remedium efficax: Graua nouem hordei sumes
et de eorum acumine uarulum punges et per punctorum singulas
uices carmen hoc dices: *Φεῦγε φεῦγε κριθή, ⟨κριθή⟩ σε διώκει.* Item
digito medicinali uarum contingens dices ter: VIGARIA GASA-
RIA uarumque grano hordei ardenti aut stipula faeni aut palea ures.
Confectiones collyriorum diuersorum de experimentis
194 sic. Collyrium stactum ad recentes caligines et coeptas suffusiones
oculorum. Conficitur sic: Cadmiae ⚹ VII S, nardi Celticae ⚹ IIII, aca-
ciae ⚹ I S, aeris usti ⚹ I S, stibii cocti ⚹ I S, myrrae ⚹ I, lyci ⚹ I,
croci ⚹ I, cerussae ⚹ I, aloes ⚹ I, aeruginis ⚹ I, lepidae Cypriae ⚹ I,
opii ⚹ I S, piperis grana XX, castorei ⚹ I S, gummis ⚹ VII. Haec
omnia in puluerem tenuissimum redacta aqua pluuiali colliges et col-
195 lyria inde formabis, quae in umbra siccentur. Collyrium nomine mo-
nemeron. Facit ad impetus lippitudinis ex ouo inunctum, ita ut, cum
oui liquidissimo inunxeris lippientem, pusillum sustineat, et iterum
eum inungues; quem cum bis aut ter inunxeris eadem die, iubebis la-

189 Plin. n. h. 29, 127

1 lygnitem *PL* quam *L* 5 nyctilopas *PL* 11 *de metrica huius comprecationis ratione cf. quae scripserunt Buecheler Mus. Rhen. uol. 34 p. 345, Zander Versus Ital. ant. p. 47, Heim Incant. mag. p. 545 et 549, Leo Der saturn. Vers p. 64; priorem uersum senarium esse contendit Buecheler, in quo postea mutatum sit tempus uerborum, ita ut antiquitus fuerit* nec mula peperit nec lapis lanam tulit *uel potius* nec mula pariet nec lapis lanam feret
15 perque *Co satis probabiliter, cf. l. 21* et per 22 ΦЄΥΓЄ. ΦΥΓЄ. ΚΡЄΙΘΗϹЄ. ΔΙѠΚЄΙ *PL* ⟨κριθή⟩ *Dilthey Archaeol.-epigr. Mitteil. aus Oesterreich uol. 2 p. 49 adnotat. 10* 26 stactum] factum *P*

uari. Hoc collyrium facit ad scabritudines et diathesis tollendas ex
aqua inunctum. Recipit autem haec: Lapidis haematitis ⚹ XII, pom-
pholygis ⚹ XII, croci ⚹ XII, myrrae ⚹ XII, aeris usti ⚹ VI, nardi Sy-
riaci ⚹ XII, piperis albi grana XX, opii ⚹ VI, gummis ⚹ VIIII. Haec
uniuersa in puluerem tenuissimum redacta postea cum Falerno uino
conteres atque inde collyria facies, quae diu in umbra siccentur. Col- 196
lyrium dialibanu ad suppurationes oculorum. Conficitur sic: Cadmiae
⚹ S, cerussae ⚹ XII, opii ⚹ I, gummis ⚹ S, rosae siccae ⚹ I, gentianae
⚹ S. Puluerem tenuissimum ex his factum cum aqua pluuiali teres et
ita collyria, qualia uolueris, effinges. Collyrium dialepidos. Accipit haec: 197
Croci ⚹ III, spicae nardi ⚹ V, cadmiae ⚹ I S, haematitidos ⚹ I, piperis
grana V, myrrae ⚹ I, aeris usti ⚹ S, lepidae ⚹ I, gummis ⚹ I, rosae
uiridis foliorum purgatorum ⚹ II. Haec, ut supra de aliis collyriis
scriptum est, trita aqua pluuiali subiges et ita collyria formabis. Col- 198
lyrium ad lippitudines et primos impetus oculorum. Conficitur sic:
Acaciae ⚹ X, cadmiae conbustae et de lacte caprino aut muliebri, quod
melius est, extinctae et tunsae et cribratae et lotae bene, donec aqua
eius limpida sit, ⚹ X. Hoc quoque pluuiali aqua colliges et ita col-
lyria formabis. Collyrium diamisyos, quod facit ad aspritudines oculo- 199
rum tollendas et ad lacrimas substringendas. Conponitur sic: Misy
conbures hoc more. Coicies illud in pultarium et purgabis et in fur-
num mittes, ut tamdiu coquatur, donec sit sanguineum. Huius ergo
⚹ V, spicae nardi ⚹ V, croci ⚹ II, cadmiae ⚹ S, aeris usti ⚹ S, opii
⚹ S, myrrae ⚹ S, lepidae Cypriae ⚹ S, gummis ⚹ I S. Haec tunsa et
cribrata cum uino optimo teres atque inde collyria formabis. Quidam
adiciunt huic collyrio uiperam siccam et arefactam bene in sole, tam-
quam si sit sallita. Hanc ergo si uolueris adicere, exossabis prius et
linteolo inuolues atque ita super eam uinum, unde collyrium hoc tem-
perandum est, defundes, sed prius eam sic praecantabis, ne lacrimus
exeat, ne extillet, ne noceat. Dices autem: Quomodo tu non uides,
sic et tuus sucus gustatus nulli noceat, sed ob rem, propter
quam adiecta es, proficias bene curatione precor. Collyrium 200
liquidum delacrimatorium. Accipit haec: Chelidoniae herbae suci ⚹ S,
mellis Attici ⚹ I, opobalsami ⚹ S, suci porri ⚹ S. Haec mixta de ipso
suco colliges uel de aqua fontana atque ita collyria formabis. Colly- 201
rium siccum oculis siccandis utile. Conficitur sic: Cadmiae ⚹ I, aeris
usti ⚹ I, stibii ⚹ I. Adicies huic collyrio, si acrius illud facere uol-
ueris, stactes ⟨⚹⟩ V et tundes atque cribrabis per tenuissimum cri-
brum et sic puluere uteris. Aliud siccum collyrium ad idem efficax 202
sic: Cadmiae ⚹ VIII, salis Ammoniaci ⚹ VII, piperis ⚹ V, cassiae ⚹ V.

2 pompoligis *P* pompiligis *L* 7 dialibanos *PL,* dia libanon *Co; huius collyrii formulam aliqua ex parte mutilam esse inde apparet, quod turis, a quo nomen traxit, nullam continet mentionem, cf. infra 8, 207* 8 cerussae ⚹ II *L* 16 capruno *L* 20 misyos *P* mysios *L* 22 ut *om. L* 23 aeris usti ⚹ S *om. L* 38 stactos *PL, corr. Co* ⟨⚹⟩ S *Co*

Tundes haec atque in puluerem tenuissimum rediges et sic uteris.
203 Collyrium siccum calliblepharon. Conficitur sic: Stibii conbusti ⚹ I,
piperis albi ⚹ S, folii capitulum unum. Stibium conbures et lotio
pueri inpubis extingues et siccabis et tundes et cribrabis et sic uteris.
204 Collyrium dioxus ad aspritudines oculorum tollendas. Conficitur: Cad-
miae ⚹ XII, aeris usti ⚹ X, haematitis ⚹ V, myrrae ⚹ IIII, gummis
⚹ VII. Haec in puluerem redacta aceto optimo colliges et deinde col-
205 lyria formabis. Collyrium stactum. Accipit haec: Piperis albi ⚹ II,
cadmiae ⚹ VII S, cerussae ⚹ V S, indici ⚹ V S, opobalsami ⚹ S,
gummis ⚹ VIII. Haec in puluerem redacta Falerno uino temperabis
206 et colliges. Collyrium diapsoricum. Accipit haec: Piperis albi ⚹ I,
croci Siculi ⚹ I, myrrae ⚹ II, amuli ⚹ I, opii ⚹ S, opobalsami ⚹ S,
gummis ⚹ II. Aqua pluuiali haec colliges tunsa atque cribrata atque
207 inde collyria facies. Collyrium dialibanu: Cadmiae ⚹ I S, cerussae ⚹ I,
turis masculi ⚹ I, opii ⚹ I, gummis ⚹ I. Aqua pluuiali colliges haec
208 similiter tunsa atque cribrata atque ita collyria formabis. Hygra ad
suppurationes oculorum. Conficitur sic: Crocodilli ⚹ I, turis masculi
⚹ I. Ex melle optimo despumato haec bene trita colliges et cum eo
209 prius bene permiscebis et sic collyria facies. Collyrium idem, id est
hygra. Recipit haec: Croci ⚹ III, aeris usti ⚹ V, cadmiae ⚹ II, haema-
titis ⚹ V S, folii ⚹ I, amomi ⚹ I, stibii ⚹ I, cerussae ⚹ ⟨I⟩, myrrae ⚹ I,
opii ⚹ I, piperis albi ⚹ I, gummis ⚹ II S. Vino Amineo tunsa scri-
210 brata haec colliges atque ita collyria formabis. Collyrium diacholes.
Conficitur sic: Cadmiae ⚹ I S, haematitis ⚹ V, ammoniaci ⚹ I S, opii
⚹ S, aeris usti ⚹ S, aloes ⚹ II, aeruginis ⚹ S, opopanacis ⚹ S, salis
Ammoniaci ⚹ I, galbani ⚹ S, myrrae ⚹ S, fellis taurini ⚹ S, lepidae
⚹ S, gummis ⚹ I S. Cum aqua pluuiali haec in puluerem redacta teres
211 formabis. Collyrium diasmyrnes. Recipit haec: Croci ⚹ I, cadmiae ⚹ S,
haematitis ⚹ I, myrrae ⚹ S, misui ⚹ S, piperis ⚹ S, opii ⚹ S, gummis
⚹ S. Puluerem tenuissimum harum specierum cum uino uetere ⟨tere⟩s
212 et collyria inde formabis. Hygra ad suppurationes oculorum. Recipit
haec: Cadmiae ⚹ VIII, spodi ⚹ IIII, stibii ⚹ VII, croci Siculi ⚹ VII,
amuli ⚹ VII, opii ⚹ IIII, gummis ⚹ IIII. Haec in puluerem subtilissi-
213 mum redacta cum aqua pluuiali teres et formabis. Descriptio xero-
collyrii, quod calliblepharon dicitur: Piperis — I, stibii — I, folii
— I, lapidis Phrygii p̱ I. Quem lapidem diuides in partes septem et
conbures, conbustum extingues hoc modo: unam partem in balsamo,
alteram in omfacio, tertiam in lacte muliebri, quartam in uino, quintam
in urina infantis, sextam in butyro, septimam in melle Attico, quae

1 puluere *PL* 5 dioxu *PL* ⟨sic⟩ *post* conficitur *Heraeus* 10 puluere *PL* 14 diadianoy *PL, corr. Co* 17 crocodilli] *cf. Thes. ling. Lat. s.* crocodileon *et CGlL uol. 6 s.* cromella *et* dracontea 21 stibi *L* ⟨I⟩ *Co* 23 diacoles *PL, correxi, cf. CIL uol. 13 part. 3 p. 604;* di aloes *Co* 28 diasmiras *PL, corr. Co* 30 ueteres et *L* uetere sed *P, corr. Co* 32 stibi *L* 34 xirocollyrii *P* xyrocollirii *L* 35 calleblepharon *P* calleblefor an *L* 38 amfacio *PL* 39 urinam *PL*

omnia in minutissimum puluerem redacta cribrataque miscebis. Quod
si acrius esse uolueris, adicies balsami unciam, piperis semunciam.
Descriptio acharisti collyrii: Aeris usti et loti — II, cadmiae lotae 214
— II et 𐆖 VI, croci — I, opii — I et 𐆖 VI, myrrae troglody-
tis 𐆖 III, turis ⟨𐆖⟩ VI, gummis 𐆖 XVIII, uini optimi quod sufficiat,
quo omnia colligantur et collyria fingantur. Descriptio trachomatici 215
collyrii: Aeris usti et loti 𐆖 XVIII, cadmiae lotae 𐆖 XVIII, la-
pidis haematitis — I, chalcitis ustae 𐆖 VI, aeruginis 𐆖 VIIII, opii
𐆖 VI, gummis 𐆖 VI, aquae pluuialis quantum satis sit ad colli-
gendum puluerem et collyria formanda miscebis. Descriptio Musae 216
collyrii: Aluminis schisti 𐆖 XVIII, aloes 𐆖 XVIII, myrrae 𐆖 XVIII,
croci 𐆖 VIIII, crocomagmae 𐆖 VIIII, chalcanthi 𐆖 XVIII, mali
granati caliculorum semunciam; quae trita diligenter oenomeli con-
fundes et colliges et formabis. Descriptio rosacei collyrii: Rosae 217
— VIIII, cadmiae lotae — III, aeris usti 𐆖 VII, croci 𐆖 XII, stibii
𐆖 VIIII, aeruginis 𐆖 VII, spicae nardi 𐆖 VII, myrrae 𐆖 VII, opii
𐆖 XII, gumminis — III; aquae pluuialis adicies quantum suffi-
ciat ad colligenda et formanda collyria. Descriptio stacti collyrii: Cad- 218
miae p I, stibii p S, aeris flos — III, misui — IIII, piperis — III,
aeruginis — II, opii — II, balsami — II, gumminis selibram. Haec
omnia diligenter trita et cribrata aqua pluuiali colliges et formabis.
Collyrium, quod Proteus dicitur. Facit ad oculorum suffusiones et ad 219
omnem caliginem et albugines detergendas. Conficitur sic: Cadmiae
ustae et lotae — V, spimithi loti — V, chalcitis non ustae — V, auri-
pigmenti loti — II, piperis albi — III et 𐆖 XVIII, croci uino infusi
et triti — II, myrrae troglodytis — I S, guttae ammoniaci — II S,
rosae siccae — V. Omnia haec diligentissime teres ad summam leui-
tatem, tum addes sagapeni — III, laseris — II S, opopanacis — II S,
opii — I S, gummis — II S, balsami — II. Quae permixta atque
confusa caelesti aqua colligentur atque ita collyria formabuntur [legi].

CAPVT VIIII

AD AVRIVM DOLORES VNIVERSOS ET VITIA OMNIA ET SVRDIGINEM

Fellis caprini 𐆖 I, mellis 𐆖 I conteres et in strigili ca- 1
lefacies et infundes et lana obcludes aurem. Nihil hoc medi-
camine potentius neque certius, etiam si intrinsecus cancerauerint 2
aures. Porros uirgines, id est non plantatos, inpari numero et
lumbricos terrenos inpari numero [et] simul ex oleo optimo ad

VIIII 1 Plin. Val. 1, 10 fol. 18 B

4 troglotidis *PL* 17 gummis *P* 22 proteum *PL*, *corr Co; cf. CIL uol. 13 n. 10021, 127* 28 opopanacis — I S *L* 29 gummis II S *L* 32 infundes lana (in lana *L*) et obcludes *PL*, infundas et lana obcludas *Plin. Val.* 35 [et] *Ni*, ⟨capies⟩ et *Co*

tertias decoques et tepidum inde quod sufficiat infundes auriculae.
3 Laser cum lacte capruno incocto recenti miscebis et inde aures prius
dilues ac postea fel taurinum et oleum cedrinum aequis portionibus
mixtum tepens infundes; hoc dolores mire mulcet et dubium auditum
4 confirmat et pus collectum expurgat. Coriandrum uiride teres et in
uini cyatho miscebis et colabis et lana molli in aurem instillabis et
5 eadem lana obstrues aurem. Ad aures, quae grauiter dolent et uetera
uulnera intrinsecus habent, mellis optimi unam partem, aceti acerrimi
duas partes confusas decoques feruoribus tribus et longius ea ab igne
remouebis, donec commotus fervor conquiescat. Tum nitrum addes eo
usque, donec ex uapore agnoscas nitrum resedisse, et iterum leni igne
recoques, ne efferueat. Tunc addes fel hircinum uel aprunum uel uerri-
num porcinum, dum non de scrofa, et commouebis et iterum concoques
6 ac tepefacies et inde quantum satis est auribus infunde. Adeps rana-
rum palustrium liquefacta si tepens in aures infundatur, dolores nimios
7 mitigabit. Dolor aurium sedatur etiam canino lacte et ursino, si recens
8 instilletur. Terreni uermes cum anseris adipe uel cum oleo decocti
9 sine dubio medentur auribus purulentis. Vrina apri seruatur in uitro,
sed melius cum uesica ipsius, quomodo ei sublata fuerit; haec tepens
10 infusa auribus unice prodest. Bestiolae multipedes, quae contactae in
globulos conplicantur, in oleo excoctae infusaeque auribus statim pro-
11 sunt. Tres araneae uiuentes in oleo si ferueant ad focum positae atque
12 inde tepidum auribus quod sufficiat instilletur, cito remediabunt. Se-
uum uitulinum ex adipe anseris mixtum adiecto ocimi suco tepidum
13 auribus infusum optime sanat. Rafani quoque, id est radicis quae man-
14 ducatur, sucus infusus auriculae dolenti infinitum prodest. Gari excel-
lentis cyathum et aceti optimi cyathum et mellis dimidium cyathum
super aquam feruentem in alio uasò coques et frequenter despumabis
de pinnula tepidoque medicamine aures inrorabis et conchyliata lanula
15 claudes; ualde hoc remedium inter experimenta laudatur. Fraxini
tenerrima folia tundes et exprimes sucum eorum atque auribus dolen-
16 tibus tepidum infundes. Fraxini recentem surculum, id est umore pro-
prio adhuc madentem, ex una parte in foco pones. Cum per aliam
partem sucus ebulliet, suscipies eum diligenter et oleo addito tepefac-
17 tum auribus instillabis. Cardui siluatici semen ex oleo coques ita
leniter, ne uratur. Quod postea colabis per linteolum et tepidum in-
18 fundes dolenti auriculae ac deinde lana purpurea obturabis. Croci,

3 cf. Marc. 9, 113 **6** Med. Plin. 1, 6 p. 17, 14 sq. **7** Med. Plin. 1, 6 p. 17, 26 sq. **8** cf. Marc. 9, 64 **9** Med. Plin. 1, 6 p. 19, 14 sq., cf. Marc. 9, 101 **10** cf. Marc. 9, 33 **11** Ps.-Theod. p. 271, 11 sq. **12** Med. Plin. 1, 6 p. 19, 10 sq., cf. Marc. 9, 96 sub finem et 103 **13** Plin. n. h. 20, 28 **14** Med. Plin. 1, 6 p. 17, 8 sqq., cf. Marc. 9, 112

1 dequoques *L, item l. 9* 12 efferueat] et ferueat *L, unde fortasse restituendum* ecferueat caprunum *L* 23 remed̄ *in fine uersus PL,* remediabunt *Ni,* remediant *He* 24 et adipem *PL, correxi;* adipe *deleto* et *Co* 30 experta *Ni* 31 tenerrimi *L*

myrrae, turis uncias quaternas conteres et adicies mel Atticum, quan-
tum sufficere putaueris, ac decoctum medicamen auriculae infundes.
Galbanum cum oleo rosaceo remissum et ter aut quater infusum auri- 19
bus mire dolores tollit. Aluminis liquidi — IIII, mellis — III, aceti 20
quartarios tres. Alumen cum aceto teres et simul omnia concoques ad
tertias. Hoc medicamen tepidum auriculae infusum pus optime purgat,
uermes necat, aqua etiam si intrauerit educit. Herbae polygoni, quam 21
nos sanguinalem dicimus, sucum expressum et infusum mira efficacia
dolorem ulceraque aurium sanat. Adeps anseris miscetur croci suco et 22
alei contusi suco; quae infusa auribus incommodis sonitus tinnitusque
earum proprie et unice tollunt. Pueri inuestis urina recens auriculae 23
dolenti et ulcerosae instillata omni umore siccato et dolorem tollit et
ulcera mira celeritate persanat. Lotio humano uetere si quis iam de- 24
speratum aurium uitium eluerit, saluti integrae lenito dolore restituet.
Fel ouillum mulso mixtum si clysterio addideris et inde auriculas in- 25
rigaueris, expurgatis ulceribus certissimam sanitatem consequeris.
Idem fel cum lacte mulieris instillatum etiam ruptas interius auriculas
certissime sanat. Coriandri uiridis sucus cum lacte muliebri mixtus 26
infusus auriculae dolorem omnem potenter aufert. Cannabi seminis 27
uiridis sucus tepens instillatus auribus dolorem prime tollit. Seni- 28
cionis herbae sucus itidem auribus insertus eandem efficaciam praestat,
quod ab experto scriptum et proditum est. Si auricula aliquo pacto 29
uitiata fuerit, anserina adipe infusa diligenter expurgabitur sanitatique
reddetur. Conpositio medicaminis ad omnia fere aurium uitia sic: 30
Mellis sextarium, aceti bene acris heminam, radices quae manducantur
tres mittes in ollam rudem bene lotam, sed mundatas et integras ra-
dices mittes et pariter decoques; sed ut non refrigeretur medicamen,
citato igne usque ad modum luti aquatioris decoquatur. Deinde, cum
refrigeratum fuerit, condes illud in uasculo uitreo ac tepefactum,
quamdiu dolorem et tinnitum uel sonitum auriculae perleniat, in aurem
de spicillo infundes. Infirmatis auribus prodest praecipue picis flos, 31
quem pisselaeon Graeci uocant, cum oleo communi mixtus, ita ut tertia
pars sit olei. Nam et dolorem sedat et non patietur suppurationem
fieri et, si facta fuerit, eodem medicamine persanatur. Ad summam
ego ipse diu uexatus auris taedio, cum multis frustra usus essem medi-
camentis, ab hoc sum persanatus et alios conplures sanaui. Florem
autem picis appello, qui excipitur, dum ea coquitur, lana superposita

19 cf. Marc. 9, 92 **21** Plin. n. h. 27, 114. Ps.-Theod. p. 271, 18 sq., cf. Marc. 9, 81 **22** Plin. n. h. 20, 53 29, 133, cf. Marc. 9, 96 **23** cf. Marc. 9, 106 **25** l. 15 sq. Ps.-Theod. p. 272, 5 sq. l. 17 sq. Plin. n. h. 28, 176. Ps.-Theod. p. 272, 2 sq. **26** Plin. n. h. 20, 217. Plin. Val. 1, 10 fol. 17 D **27** Ps.-Theod. p. 271, 16 sq., cf. Marc. 9, 78 **29** Plin. n. h. 29, 133, cf. Marc. 9, 96 **31** Scrib. 40

5 conquoques *L* 7 aquam *Co, cf. p. 84, 6 sq.* 10 olei *P* incommodos *Co* 11 urinam *PL* 15 mulso *om. L* 28 liti aquatiores *PL, corr. Co* 31 infirmitas *PL* 36 sum persanatus *Scrib.*, super sanatus *PL*

32 eius uapori. Hoc etiam grauem odorem de aure protinus tollit. Ad
auriculae tumorem et dolorem sine ulcere prodest herbae urceolaris
aut cucurbitae ramentorum sucus recens ac tepens per strigilem in
33 foramen auris dolentis infusus. Cutiones uel bestiolae sunt multipedes cute dura et solida, quae tactae conplicant se in orbem pilulae rotundissimae, polypodas Graeci appellant. Haec conplures coctae cum oleo molli in uaso ferreo remedio sunt auribus laborantibus, si inde
34 curentur. Gliris pingue et gallinae adeps et medulla bubulina uel tau-
35 rina liquefacta tepensque infusa auribus plurimum prodest. Bene facit hoc medicamentum et ad tumorem et ad exulcerationem aurium: Aceti acris sextariis duobus incocuntur mala granata duo, quibus coriarii utuntur et, quia semper acida sunt nec umquam maturescunt, rhoas oxias haec Graeci dicunt. Tum deinde adiciuntur his et admiscentur aluminis fissi — II, acaciae suci II et, cum bene permixta haec et coagitata fuerint, reponitur medicamentum in ampulla uitrea. Cum opus est, ad tumorem calidum per strigilem infunditur et foramen summum auriculae lana sucida tegitur, ad ulcus autem frigidius
36 medicamen per eiusdem generis lanam et auriscalpium inicitur. Aliud medicamentum ad tumorem aurium et exulcerationem: Mellis cyathi III, aceti acris cyathus I S miscentur, postea adicitur gari optimi cyathus unus, deinde carbonibus inferuescit, cuius spuma surgens pinnula abicitur, et tamdiu coquitur uel agitatur, donec habeat spissitudinem.
37 Hoc calido ad tumorem, frigido ad ulcus, cum oportebit, uteris. Item bene facit et haec conpositio etiam ad ueterem aurium dolorem: Aluminis ꝑ I, mellis ꝑ II. Haec in mortario prius bene permisceri oportet, deinde olla noua excoqui, donec habeat mellis spissitudinem. Cum opus est, infunditur in auriculam ex lana conchyliata eaque clauditur. Hoc et conbustum locum sanum reddit sine dolore et sine cicatrice,
38 si ei protinus inponatur. Si caro excreuerit in foramine auris, conprimetur sine dolore aut ferro hoc pastillo, qui conficitur sic: Aluminis fissi ꝑ II, aeruginis ꝑ II, misui usti ꝑ II, rubricae Sinopidis ꝑ II, gummis ꝑ I. Teruntur species priores ex aceto acri, donec quasi collyrii confectio leues fiant, ultimum gummi adicitur et finguntur pastilli, qui ad omnia ulcera faciunt aqua diluti emplastri more inpositi, cum aut tumores conpescendi sunt aut cicatrices sedandae. Sed aquatioribus his uti oportet, cum cicatrix ducenda est, ut facilius auriculae inserantur. Bene faciunt idem et ad nares qualibet causa exulceratas et gra-
39 uiter olentes. Araneas uiuentes in aceto macerabis et sic conteres at-
40 que inde aurem elues; statim proderit. Mel, butyrum et oleum rosa-
41 ceum pari mensura permisce ac tepidum auriculae dolenti infunde. Fel

32. 33. 34 Scrib. 39, ad 33 cf. Marc. 9, 10 **35** Scrib. 41 **38** Scrib. 42

1 aurem *PL* 2 auricula et umorem *PL* 4 [uel] *Co* 7 ferreum *PL* 11 inquocuntur *L* 22 ⟨mellis⟩ spissitudinem *Ni* 24 facit et] faciet *P* facite *L, correxi* 28 cicatricem *PL* 31 rubricae *Scrib.*, rubici *PL* senopidis *P* senobidis *L* 36 inferatur *L* 40 dolentis *PL*

prunum et oleum amygdalinum pari mensura permisce tepidumque
boranti auriculae instilla. Putorem sordesque auriculae optime curat 42
ucurbitae uiridis sucus et porrus capitatus cum oleo decoctus atque
nfusus. Ad auriculae dolorem astlae regiae radicis sucus cum melle 43
el uino infunditur. Interdum admisceri oportet turis et myrrae par-
em uel capparis foliorum sucum infundere uel rutae sucum aut eius
emen tritum cum rosa et lentisci sucum cum rosa amygdalino uino
dmixto infundi oportet. Si pus aut sanies manabit ex aure, maluae 44
ucum uino amygdalino inmixtum uel suco rosae uel oleo rosaceo
epefactum instillari oportet; protinus effectum exhibebit. Draconteae 45
ucum aut semen tritum cum rosa aut amygdalino uino infusum pu-
ulentae auriculae sanitatem maturimam praestat. Crocum tritum cum 46
acte muliebri si instilletur, tumori auris plurimum prodest. Hysopum 47
ontusum et cribratum cum aceto et nitro et melle infusum bene facit
d tinnitus aurium atque inflationes, sed melius si cyprinum oleum
dmixtum fuerit. Ad tumores et ad dolores auris prodest croci et opii 48
ar pondus ex aqua tritum aut ex uino tenui infusum [prodest]. Opo- 49
anax cum rosa et amygdalino uino trita recte laborantibus auribus
nstillatur. Alium rotundum tritum cum aceto repositum in pyxide 50
lumbea et, cum opus fuerit, cum aceto et rosa infusum auribus
rodest. Opobalsami, rosae, croci unguentarii, opii, singulorum aequa 51
ondera trita tepefacta infusa auribus prosunt. Virentis papaueris 52
ucus cum rosa uel amygdalino uino uel porri seminis sucus cum lacte
uliebri uel ueratrum album tritum cum amygdalino oleo aut rosaceo
el sucus granorum Punici mali cum rosa aut oleo amygdalino infusus
olentibus auribus prodest. Croci ⋇ VII, nucis amarae ⋇ VII, mellis 53
oni cyathos III, aceti boni quod satis erit mittes, ut spissitudinem
abeat medicamentum mellis liquidi, et simul permixtum atque excoc-
um dolentibus auribus instillabis. Murrae, croci, opii, nardi spicae, 54
uris, corticis mali Punici aridi, fabae Aegyptiacae pulpam, nucum
mararum interiora, mellis boni, singulorum ⋇ quaternos, castorei
II, aluminis fissi ⋇ II, piperis longi ⋇ I. Tritis diligenter his omni-
us et cum aceto acerrimo mixtis atque excoctis fieri oportet medi-
amentum tam temperatum, ut simile sit passo. Hoc tepefactum in-
tillatur; etiam exulceratis auribus mire prodest. Ad incipientes dolo- 55
es aurium et exulceratas aures hoc medicamen facies: Turis ⋇ IIII,
nellis — III, uini austeri cyathos II, aceti acerrimi cyathum I, nardi
yriaci ⋇ II, myrrae ⋇ I S, croci ⋇ I S, nuces amaras numero III,
phronitrum uictoriati pondus, piperis longi ⋇ I, fabae Aegyptiacae
rana purgata IIII. Haec omnia primum per se, deinde in unum mixta

52 l. 22 sq. Plin. n. h. 20, 201. l. 25 Plin. n. h. 23, 85 **54** cf. Marc. 9, 61

1 caprunum *eraso* c *L* 4 rigiae *PL* radices *PL* 16 ad dolores] dolores *PL* 19 repostum *L* 21 ungentarii *L* 32 his omnibus dili- enter *P* 34 instilletur *P*

56 teruntur et tepidata dolentibus auribus instillantur. Castorei obolos I
id est duas partes uictoriati, radicis lanariae, salis Ammoniaci, uerati
albi idem ponderis, quibus superadicies croci uictoriati pondus, ol
irini et mellis parem mensuram, id est singulorum ⚹ XVI. Ea seorsu
prius singula trita miscentur in unum; faciunt bene ad dolorem e
57 ulcera aurium tepide inserta. Dolenti auriculae oportet farinam ho
diaciam per se coctam ex aqua mulsa cataplasmatis more aforis in
ponere uel farinam lini seminis et faenograeci in unum coctam ue
alteram earum cum farina hordeacia similiter ex aqua mulsa coctan
Oportet etiam extra adhiberi sfongias molles et aqua calida bene ex
pressas, deinde tepidum instillare amygdalinum oleum uel laurinu
58 saepius in die. Prodest bene auribus infirmis huiusmodi medicame
tum: Myrrae ⚹ I, croci ⚹ I, storacis globulos non ampliores qua
cicer est numero XXX, piperis longi grana XXX, nuces amaras nu
mero XXX. Cum aceto haec teruntur tamdiu, donec habeant spissitu
dinem passi, atque ita reponuntur in pyxide cyprea aut in doliolo u
treo. Cum opus fuerit, medicamentum rosa admixta liquefactum tep
59 dum fiet, quod in lana sucida auribus instillabitur. Nardi Syriaci ⚹ V
aphronitri ⚹ VI, murrae ⚹ IIII, piperis longi et turis ⚹ IIII, melli
Attici ⚹ IIII, balani, qua unguentarii utuntur, in pilulis ⚹ VII, faba
Aegyptiacae interiora, quae sunt amara, ⚹ VII. Diligenter et seorsu
trita prius haec, postea permixta cum aceto leuigantur et, cum re
postulauerit, rosacei olei quod satis sit admiscebitur atque ita tepen
instillabitur hoc medicamentum, quod protinus omnes aurium sedabi
60 dolores. Haec quoque conpositio statim dolores aurium sedat: Cer
tauriae sucum, ⟨cum⟩ sordidum ulcus fuerit, ex aqua uti opo
61 tebit; cum autem multum puris erit, uinum admiscebitur. Supra op
nionem efficax auribus hoc medicamentum: Murrae, croci, opii, nar
Syriaci, turis, corticis mali Punici aridi, fabae Aegyptiacae quae sun
interiora, nucum amararum itidem, mellis boni, singulorum ⚹ qua
ternos, castorei ⚹ II, aluminis fissi ⚹ III, piperis longi ⚹ I. Omni
prius seorsum diligenter teruntur, postea cum aceto acerrimo mixt
teruntur tamdiu, donec habeant spissitudinem passi. Cum opus fueri
medicamentum instillatur tepidum. Idem facit egregie et ad ulcer
62 aurium sananda atque purganda. His, qui surdi sunt ⟨et⟩ quorur
aures sonant, sucus uuae inmaturae [et] rosae pondere pari admixtu
63 tepideque infusus plurimum prodest. Faciunt bene ad aurium uitia e
emplastra, quae scripta sunt in secundo libro, plurima rosa uel amyg

61 cf. Marc. 9, 54

4 pare mensuram *L* pari mensura *P* eas *PL* 6 insertam *PL*
9 ordeacea *L* 16 spassi *PL* 25 centauricae *PL* 26 suco *Co* ⟨cum
Ni, ⟨si non⟩ *Co* 28 medicamentur *PL*, medicamentu⟨m reperitu⟩r *C*
29 quaeque *P* 35 sq. et *primitus omissum in archetypo codicum PL no
suo loco suppletum esse uidit Liechtenhan* 37 ad *om. L*

dalino uino diluta, praecipue quae inscribuntur Cyzicena. Terreni uer- 64
mes cum adipe anseris decocti infunduntur auribus contra iam deplorata uitia. Spumae argenti 𐆖 VI, olei laurini libram teres in mortario 65
et coques ad spissitudinem mellis et auriculae dolenti infundes. Si autem et cetera, quae infra scripta sunt, habueris, eadem medicamini admiscebis. Croci 𐆖 I, murrae 𐆖 II, rosae siccae 𐆖 II. Haec uniuersa pariter miscebis et auriculae dolenti infundes. Qua re curabis et concretionem siue ypersarcosim aurium addens et aluminis schisti 𐆖 II, olei cedrini cyathos IIII. Aduersus grauitatem audiendi fel bu- 66
bulum cum urina hirci auriculae, quae molestiam surdiginis patitur, instillabis statimque subuenies. Auribus purulentis nitrum uino lique- 67
factum recte infunditur, quia statim prodest. Ad aurium dolorem, quae 68
pus emittent, laridum uetustissimum teres in mortario et sucum illum lana delicata collectum in auriculam inmittes et subinde aqua calida fouebis et iterum sucum illum infundes; mira uelocitate sanabis. Pul- 69
linum sanguinem tepidum in eam aurem, quae obtunsior erit uel dolebit, infundes. Lotium caprinum sub eo momento, quo egeritur, 70
tepidum auri obtunsae infundes. Apri etiam lotium in fumo siccatum 71
et melle liquefactum auri infunditur et remediat surdiginem uel dolorem. Ad auris dolorem mel stillaticium opus est, quod ita facies. Fauum contun- 72
des et suspendes in linteo nitido et denso et quod decucurrerit suscipies in calice. Quem calicem postea pones in ollula fabri cum calida feruentissima, quantum calix sufferre possit, atque inde medicinali spicillo in aurem infundes, quae dolebit, quam lana claudes. Iacere autem debet in alio latere is, cui medendum est, tamdiu, donec combibat mel quod infusum fuerit. Sabuci uuam maturam exprimes et pones, ut considant 73
sordes, et post haec colabis, ut sit liquidissimus sucus. De hoc liquore duas partes mittes et unam mellis stillaticii aut certe Attici optimi et sic decoques in uase duplici ad tertias, tum decoctum recondes et, cum opus fuerit, calidum per spicillum medicinale in aurem infundes ita, ut postmodum ipsam de lana marina inconfecta claudas. Cunilae uiri- 74
dis sucus expressus atque auriculae infusus unice dolorem tollit. Vet- 75
tonicae herbae uiridis et recentis folia uel per se uel in aqua madefacta terito sucumque eorum excipito, deinde adiecto rosae suco aut rosaceo oleo tepido in aurem instillato lanaque claudito; mirum est. Si auricula interius ulcerosa erit, porri sectiui sucum S I cum mellis 76

64 Plin. n. h. 29, 135, cf. Marc. 9, 8 **66** Plin. n. h. 28, 176 **67** Med. Plin. 1, 6 p. 19, 2 **70** Ps.-Theod. p. 271, 14 sq., cf. Marc. 9, 105 **75** Ps.-Apul. 1, 5

1 Cyzicenae *P* Cyzicene *L* 3 oleo laurino *PL* 5 medicamine *P* 8 ypersacosim *PL* addes *PL*, *correxi*; ⟨si⟩ addes *Co* schisti] scienti *L* 10 quae] quem *L* 13 laritum *L* lari autem *P* 17 infundis *L* quo egeritur] coegetur *PL*, *corr. Co* 22 ollolam fabari *L*; *de* ollula fabari *i. e. in qua fabas coquere solebant (quemadmodum* conciclarem, *quod traditur apud Apicium 5, 206, sunt qui interpretentur ollam, in qua* concicla *coquebatur) hoc loco uix cogitandum erit* 23 sufferri *PL* 30 spicille *PL* 35 claudi *P* cladi *L*

hemina ad tertias decoquito et per lanam tepidum in aurem instillato.
77 Cannabis foliorum sucus auriculae instillatus uermes innatos necabit
78 et, si quod aliud animal inrepserit, interficiet. Eiusdem seminis uiridis
79 sucus instillatus dolorem omnem auriculae potenter auertit. Caepae
sucus cum melle permixtus et auriculae instillatus grauiter audientes
emendat, dolorem sedat, purulenta expurgat, uermes enecat, aquam
80 etiam, quae ingressa fuerit, et omnem umorem educit. Cyminum sil-
uestre contritum et suco rutae inmixtum instillatumque auriculae do-
lorem lenit, uentos quoque interius sonantes remouet atque omne
81 uitium potenter emendat. Herbam, quam Graeci polygonon, nos ali-
quot uocabulis, sed praecipue sanguinalem dicimus, mira efficacia do-
lores aurium discutere etiam nos experti sumus, si expressus sucus
82 eius tepefactus auribus instilletur. Senicionis herbae sucus cum liquido
83 nardo instillatus et dolores et ulcera aurium sanat. Oleum laurinum
strigili ferreae inditum atque ita calefactum infusumque auriculae do-
84 lorem sedat. Vermes ex qualibet arbore rubri coloris contriti cum
85 oleo et infusi dolores aurium sedant. Aqua ingressa auriculam si do-
lorem faciet, rubi teneri sucus expressus et infusus sine dubitatione
86 sanabit. Salicis sucus foliorum cum rosae suco aut rosaceo oleo in
cortice mali Punici calefactus et auriculae inditus mire succurrit.
87 Gallae ex uino decoctae umor instillatus auriculae, ex qua sanies fluit,
88 etiam quae fuerint purulenta purgabit. Resina terebinthina remissa
89 adiecto muliebri lacte instillata ruptas auriculas potenter sanat. Nucis
iuglandis foliorum sucus tepidus instillatus dolenti auriculae mire prod-
90 erit. Myrrae tritae uictoriati argentei pondus et lanae sucidae non
carptae conbustae pulueris tantundem infuso passo Cretico simul terito,
donec ad crassitudinem mellis redigas, tum calefactum per triduum
auriculae infundito; quarta die sanam efficies et mirabere magnum re-
91 medium. Turis masculi, myrrae troglodytis, croci Corycii tantundem
ponderis, nucum quoque amararum tantundem miscebis, sed omnia ad
summam leuitatem contrita adiecto aceto temperabis, ita ut medica-
men ad crassitudinem liquidi mellis adducas, tum in pyxidem plum-
beam transfunde atque illic sub signaculo conditum habeto. Cum opus
erit, purgata prius auricula utere, ita ut ex eo lanulam madefactam
inseras. Hoc auxilio usque ad perfectam sanitatem uti poteris; nam-
que non solum dolores aurium, sed et uetera et purulenta uitia poten-
92 tissime expurgat et sanat. Galbanum rosa liquida aut ungento nardino

77 Plin. n. h. 20, 259. Ps.-Theod. p. 272, 9 sqq. Plin. Val. 1, 10 fol. 18 B **78** cf. Marc. 9, 27 **79** Plin. n. h. 20, 40. Plin. Val. 1, 11 fol. 18 C **81** Ps.-Apul. 19, 5, cf. Marc. 9, 21 **83** Plin. Val. 1, 10 fol. 18 B **84** Plin. n. h. 29, 135 **85** Plin. n. h. 24, 119. Ps.-Theod. p. 271, 21 **86** Plin. n. h. 24, 57. Plin. Val. 1, 10 fol. 17 D **87** Plin. n. h. 24, 9 **92** Plin. n. h. 24, 21; cf. Marc. 9, 19

10 aliquod *PL* 18 teneris *PL* 20 corticem *PL* 24 iugulandis *P* 26 carpitae *P* 35 uti poteris] uteris *P manus prima*

delibutum instillatumque dolorem aurium lenit. Alumen mulso optimo 93
dilutum et lana instillatum dolorem aurium sanat. Gallinae adeps 94
liquefacta et tepide instillata quodlibet uitium aurium sanat. Galli 95
gallinacei ex uentriculo interiore membrana, quae proici solet, are-
facta tritaque ex uino adiecto paululo opii medicamen auribus utilissi-
mum facit, quod calefactum infusum suppurationem eius expurgat et
sanat. Adeps anserina cum croci suco mixta et tepefacta ac sic infusa 96
aquam et omnem umorem de auriculis euocat et persanat. Quod si ex
ictu alioue casu auricula uitiata fuerit, tum per se anserina adeps sola
diligenter expurgata leuique igne liquefacta infusa auriculae et dolo-
rem tollit et uitium persanat. Eadem adeps adiecto ocimi suco tepe-
facta instillataque dolores auricularum infantilium leuat. Aranei triti 97
umor expressus et rosae liquidae quantum uidebitur inmixtus lanaque
molli madefacta auriculae insertus continuo dolorem releuat. Spuma 98
equi recens detracta et cum oleo roseo infusa auricularum quamuis
uehementes dolores resoluit. Verrinum fel in mali Punici cute sicca 99
tepefactum infusumque purulentas auriculas expurgat. Verris, cum 100
scrofam saliet, priusquam in terram destillet de uerendis eius uirus
exceptum tepefactumque cum aquae modico auriculae inditum quam-
uis molestos dolores releuat. Quod etiam circa auriculam inlitum plu-
rimum prodest. Apri lotium infusum auriculae ualde medetur. Quod 101
quia uetustum magis prodest, collectum seruari debet in uaso uitreo,
ut sit ad remedia praeparatum. Cum felle uitulino et aceto pari men- 102
sura serpentis senectus, id est exuuiae, decocta et lanula madefacta
medicamentum auriculae insertum maximae utilitatis esse creditur, si
prius feruenti aqua de sfongia aurem foueris. Vituli adipem resolutam 103
suco ocimi adiecto si pariter tepefactum auriculae infunderis, amarissi-
mo incommodo laborantem continuo liberabis. Medulla eiusdem uituli 104
recens cum cymino contrita infusaque quamuis magnos dolores auri-
culae statim releuat et intra triduum tollit. Lotium caprinum instilla- 105
tum dolorem sedat. Quod magis prodesse suppuratis auribus adfirmatur,
ob quam causam praesentis auxilii plures exceptum et cornu caprino
inditum in fumo suspensum diligenter ad necessarias medellas reser-
uant. Pueri inpubis mingentis lotium exceptum et recens ac tepidum 106
auriculae suppuratae instillatum umore exsiccato dolorem tollit et
mira celeritate ulcera ad sanitatem perducit. Saliua hominis ieiuni 107

94 Med. Plin. 1, 6 p. 18, 26 sq. Plin. Val. 1, 10 fol. 17 D **95** Med. Plin. 1, 6 p. 18, 24 sqq. **96** cf. Marc. 9, 22. 29. 12 **97** Plin. n. h. 29, 138 **98** Plin. n. h. 28, 174 **99** Plin. n. h. 28, 173 **100** Plin. n. h. 28, 175 **101** cf. Marc. 9, 9 **102** Plin. n. h. 28, 174 **103** cf. Marc. 9, 12 **104** Plin. n. h. 28, 175 **105** Plin. n. h. 28, 176, cf. Marc. 9, 70 **106** Sext. Placit. 17, 1 Ps.-Theod. p. 272, 1, cf. Marc. 9, 23 **107** Med. Plin. 1, 6 p. 19, 19 sq. Ps.-Theod. p. 272, 7

10 leuique] lenique *He, sed cf. p. 272, 25. 28 et* igni leui *Antidot. Brux. 70 p. 381, 4,* foco leui *ibid. 38 p. 374, 3; 41 p. 375, 12 al., κούφῳ πυρί Dioscur. 1, 30, 5* 16 uerrinum] taurinum *Plin.* 19 tepefactum quaecum *PL* 25 maxime *PL, corr. Co* 33 *post* fumo *P add.* infusum

108 auriculae indita uermes, si qui erunt, erumpere ex ea constat. Butyrum
109 recens instillatum umores doloresque aurium sedat. Terrestres lumbrici conbusti ac triti et cum rosa liquida mixti infusique aurium do-
110 lores citissime sedant. Lac muliebre mixtum cum sulphure auriculae infusum dolorem lenit. Epiphoras quoque earum resoluit hoc poten-
111 tius, si etiam extrinsecus eodem lacte aures perunxeris. Si dextram aurem aqua ingressa fuerit, sinistro pede insistes et caput in dextram partem inclinabis. Similiter facies e diuerso, si sinistra auricula aquam
112 acceperit. Gari optimi cyathum unum, mellis optimi dimidium cyathum, aceti optimi cyathum. Haec mixta in calice nouo denso super aquam feruentem quam leni pruna feruere facies, ita despumabis, ut pinnula omnes spumas eicias, deinde, cum bene fuerit despumatum medicamen, recondes et, cum uti uolueris, tepefacies et tenuiter infundes et madefacta lanula aurem claudes. Hoc medicamento ad omne uitium aurium mirifice uteris, sed si tumor auriculae erit, sucum coriandri uiridis tepidum prius infundes, deinde supra scriptum medica-
113 men, cum tumor desiderit, instillabis. Purulentae et obtunsae auriculae et dolorem tolles et auditum confirmatissimum reddes, si prius eluas eam lasere cum recenti caprino aut mulieris lacte permixto, deinde instilles tepidum fel taurinum cum oleo cedrino aequis portio-
114 nibus mixto. Fellis aut lactis canini 𐆖 I, mellis optimi 𐆖 I miscebis, conteres et in strigili calefacies et auriculae infundes et lana obcludes; nihil potentius neque certius hoc medicamine, etiam si intrinsecus
115 cancerauerint aures. Cardui siluatici semen ex oleo coques ita lente, ne uratur. Id colabis per linteum et tepidum infundes et purpura
116 aurem obturabis. Herba leucadion cum uinaceis in unum trita adiectoque aceto et aqua commixta expresso per linteum suco eius et cum lana alba auribus inserto post tertium diem exempta auditum resti-
117 tuere adfirmatur. Cardamum, id est nasturcium, tritum cum fico atque
118 auriculae inditum his, qui grauius audiunt, prodesse fertur. Oleum ex nuce iuglande instillatum auriculae grauius audienti ualde prodest.
119 Cedri resina ysopi decocti aqua diluta et auriculae indita sonitus tin-
120 nitusque omnes discutiet et auertit dolorem. Oua formicarum contrita et auribus instillata quamuis obtunsos auditus adaperire creduntur.
121 Canis adeps cum oleo uetere et suco absinthi auribus instillata qua-
122 cumque ex causa exsurdatas aures miro modo reparare creditur. Afronitrum delicatissimum et mel optimum et acetum acerrimum conteres pariter usque ad summam leuitatem et auriculae infundes; non solum

108 Plin. n. h. 28, 174 **111** Med. Plin. 1, 6 p. 19, 15 sqq. **112** Med. Plin. 1, 6 p. 17, 8 sqq., cf. Marc. 9, 14 **113** cf. Marc. 9, 3 **117** Plin. n. h. 20, 129. Plin. Val. 1, 12 fol. 18 D **118** Plin. n. h. 23, 88 **120** Plin. n. h. 29, 133. Plin. Val. 1, 12 fol. 18 D **121** Med. Plin. 1, 6 p. 18, 1 sqq. **122** cf. Marc. 9, 129

4 sulpore *L* 7 aquam *PL* 8 si *om. L* auriculae *P* 15 mirife *PL* 20 stilles *L* 22 occludes *L* 28 aribus *PL* tertiam *L* 29 nasturtium *L*

auditum restitues, sed et dolorem emendabit. Parum audientes acetum 123
utiliter gargalizant. Si aliquod animal aurem intrauerit, praecipuum 124
remedium est murinum fel aceto dilutum instillare. Gliri seu blatae 125
pellis detrahitur et intestina eius decoquuntur in uaso aereo nouo cum
mellis heminis tribus usque ad tertias atque ita seruatur, ut, cum opus
est, strigili medicamentum tepefactum auribus infundatur. Si caro cre- 126
uerit in auriculae foramine, conprimetur sine ferro et dolore medi-
camine tali: Aluminis unciam semissem, misy usti — S, Sinopidis
rubricae — S, gummis — S. Tritis ceteris ex aceto acri et ad instar
collyrii leuigatis gummen admiscetur, ut pastilli corpus efficiat, et
sicut collyrium tritum superponitur aut infunditur. Hoc et dolori et
putori et uulneri medetur auriculae. Corticem de fraxino uiridi con- 127
tunde ac sucum eius tepidum auriculae adsidue infunde, donec persa-
netur. Mel, myrram, acetum in se coques et in aurem tepidum mittes. 128
Afronitrum delicatissimum et mel optimum et acetum acerrimum con- 129
teres pariter usque ad leuitatem et tepefactum auriculae infundes.
Propter effectum medicamen iterum scripsimus. Porri sectiui sucum 130
et lotium apri et oleum cyprinum pari pondere coniunges et tepe-
factum auribus instillabis. Herbam, quae Gallice uernetus dicitur, con- 131
teres et exprimes [et] sucum eius auriculaeque non audienti infundes.
Hoc remedium etiam dolorem emendat. Herbam, quae Gallice dicitur 132
blutthagio, nascitur locis umidis, eam teres sucumque eius, etiamsi
modicus fuerit, cum modico aceti confundes et pariter teres colatum-
que ac tepefactum auribus instillabis. Radicis Syriacae sucum in au- 133
rem, quae auditu difficili erit, infunde; gratulaberis remedium.

CAPVT X

AD OMNIA VITIA NARIVM ET AD PITVITAM REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS MVLTORVM

Plerumque erumpit nimius e naribus sanguis, qui, cum abundanter 1
fluxit, nisi celerius supprimatur, periculum adfert. Proderit ergo aqua
frigida uel posca subinde totam faciem per sphongiam refrigerare.
Acetum acre infundere in aurem prodest, cuius e regione sanguis fluit, 2
aut in utramque mittere, si ex utraque nare manabit. Gypso totam 3
faciem cum fronte et maxime nares crassius oblinere prodest et caput

123 Med. Plin. 1, 6 p. 17, 21 sq. 124 Med. Plin. 1, 6 p. 18, 4 sqq 125 Med. Plin. 1, 6 p. 18, 9 sqq. 129 cf. Marc. 9, 122 X 1—6 Scrib. 46

2 gargaligant *PL* 8 misi *PL* senopi — S, gummis — S, rubrae — S *PL*, *corr. Co* 13 assidue *L* 20 [et] *Heraeus* auriculae quae non audientes *PL*, *corr. Heraeus;* et sucum eius auriculae, quae non audiet *ipse temptaueram, cf. l. 25* 21 herba *Heraeus* 25 difficile *PL* 26 nimium *P*

4 frigida aqua multa perfundere. Cucurbitam quoque medicinalem occi-
pitio adfigere plurimum prodest. Inicere autem intus in narem opor-
5 tebit cocleae uiuae carnem per se aut cum turis polline tritam. Ver-
benam herbam, quae, quia multa est et ubique nascitur, polygonos
appellatur, inseri naribus prodest. Similiter facit et lysimachios herba
trita inposita. Eodem genere proderit et sfongiae particulam prae-
sectam apte forfice et ad amplitudinem narium figuratam inicere paulo
6 pressius aceto infectam et interdum eodem inspersam. Gallae et chal-
citidis puluis curiose tritus atque in unum aequis ponderibus mixtus
7 insertusque naribus optime sanguinem sistit. Bene supprimit et hoc
medicamentum sanguinem de naribus profluentem: Mali corticis, quo
coriarii utuntur, p I, aluminis Aegyptii p I, chalcitidis p I. Diligenter
trita haec et in unum permixta per sucidam lanam inici naribus opor-
tebit. Facit autem etiam ad omnem ex qualibet parte corporis uel ex
8 quolibet uulnere sanguinis eruptionem. Quoniam interdum, ita ut dixi-
mus, minus curati naris uitio praefocari uidentur, maxime cum optu-
rato utroque foramine narium spirandi facultas eripitur, non alienum
est scire, qua ratione utrumque praestari possit, ut neque spiratio in-
pediatur nec remedium efficacissimum, per quod opitulatio naribus
efficitur, excludatur. Oportebit ergo sumere pinnam anseris quam
maximam uel calami scriptorii fistulam modice pleniorem, deinde
aptare ad longitudinem nasi atque ita praecidere, ut ex utraque parte
perforata sit, atque inuoluere eam fasciola tenui lintea quasi instita et
explere circuitum eius, donec uideatur in narem cum cunctatione
quadam recipi posse, atque ita ut est circumuoluta inmergere eam
naso aceto acri infectam et per eam inicere interdum acetum acre uel
sucum supra dictorum medicamentorum. Hoc autem remedio magis
uti oportebit, cum per utrasque nares fluxerit sanguinis abundantia.
9 Si quando ulcuscula in naribus fuerint, sanabuntur fomento aquae
purae calidae per molles sfongias et medicamentorum infra scriptorum
perunctione, id est suco de moris cum uino tepefacto permixto, con-
10 posito ad spissitudinem mellis. Rosae aridae uel recentis foliis tritis
11 ex uino melle adiecto infici nares utile est. Vuae inmaturae suco eo-
dem modo conposito, quo sucum de moris conponi debere supra dixi-
12 mus, nares fluentes repleri percommodum est. Malorum Punicorum
dulcium atque acidorum suco eodem modo conposito nares stipandae
13 sunt. Myrtae bacis atque foliis tritis ex uino in mellis spissitudinem
14 uti, ut supra scriptum est, conuenit. De terebinthi, lentisci, rubi fru-
15 ticibus et foliis suco similiter composito uti debebis. Sertula Campana
16 ex passo decocta et infusa naribus prodest. Mel per se coctum et cum
galla Syriaca contusa ac tenui cribro transmissa permixtum atque in-

4 Plin. Val. 1, 26 fol. 23 C 7 Scrib. 47 8 Scrib. 47

3 pollinem *PL* 8 chalcidis *P* calchidis *L* 41 gallam *PL*

fusum naribus prodest. Grauidines narium sedabuntur, quae ex sole 17
aut perfrictione generantur, abstinentia ciborum salsorum et inter
initia uino remoto, aqua largiore potata, capite et naribus nec minus
ore diligenter operto, nec non fomentum ex aquae calidae uapore per
sfongeas molles adhibere extra oportebit, subinde etiam gargarizare
lac tepidum aut umorem tisanae aut aquam, in qua furfures siliginis
deferbuerint, uel aquam ex faeno Graeco decoctam. Sorbitiunculae 18
quoque prosunt, quae fiunt ex amulo uel tisana uel oryza. Ad ulcera in 19
naribus sedanda plumbi stercus, quod scorian dicunt, ex uino ⟨et⟩ myrteo
oleo uicibus ⟨adiecto⟩ teri oportet, donec spissum fiat, et ita naribus
infundatur. Facit et hoc medicamentum bene grauidini narium: Pom- 20
pholygis ✱ ⟨IIII, cerussae ✱ XII, hysopi ✱⟩ III uino Falerno et rosa
uicibus adiecta teruntur, donec medicamentum mellis habeat tempe-
rationem, et ita naribus paulatim infunditur. Ad grauem odorem na- 21
rium, ozaenam Graeci hoc uitium uocant, prodest egregie hoc medi-
camentum: Aeruginis p I aut squamae aeris p I in mellis p I coqui
oportebit et eo uti adsidua infusione. Ad polypos sanandos: Misui 22
ustum, chalcitidis ustae, aeris [usti] squamam. Paribus ponderibus siccata
haec bene teres et eo puluere uteris adsidue. Quia plerumque uexantur 23
nares grauidine, quae ex tumore earum efficitur, non alienum est scire
eius quoque rei remedia. Prodest igitur quies unius diei et ab omni
re abstinentia; perunguendae nihilominus nares erunt bitumine liquido
aut murra stacta uel pice liquida, postero autem die pastillus infra
scriptus in noctem super cibum dandus erit et, si opus fuerit, per tri-
duum continuum eodem tempore dabitur, qui recipit haec: Apii se-
minis ⟨✱ IIII, anesi ✱ III, alterci seminis⟩, quod hyoscyamos dicitur,
✱ II, opii denarium dimidium. Fiunt autem pastilli ponderis uictoriati
et alii tertia parte detracta, dantur cum aquae cyathis tribus. Faciunt
autem et ad oculorum epiphoras et stomachi nauseam et eiectiunculas
et ad omnem fluorem. Sistet sanguinem seuum ex omento pecoris 24
naribus inlitum. Cocleae contritae et fronti inlitae similiter prosunt.
Aranei tela sicca adposita subuenit narium cruentis fluoribus. Ex fer- 25
uenti aqua uapor naribus tractus medetur earum grauidini. Gallinacei 26
cerebrum uel sanguis columbinus ob id seruatus remedioque adhibitus
naribus prodest. Sed si ex uulnere immodice fluat sanguis, fimus ca-
ballinus quomodo egeritur adpositus statim subuenit. De porro sectiuo 27

19 Scrib. 48 **20** Scrib. 49 **21** Scrib. 50 **22** Scrib. 51 **23** Scrib. 52 **24** l. 30 sq. Plin. n. h. 30, 112 l. 31 Med. Plin. 1, 10 p. 23, 16 sq. **25** l. 32 Plin. n. h. 30, 112 **26** Plin. n. h. 30, 112 **27** Med. Plin. 1, 10 p. 23, 6 sqq.

5 spongeas *L* gargalizare *L manus prima* 9 ⟨et⟩ *Scrib.* 10 ⟨adiecto⟩ *Scrib.* 12 ⟨IIII, cerussae ✱ XII, hysopi ✱⟩ *Scrib.* 18 ustae] ustum *P; apud Scrib. legitur* misy ustum, chalcitis usta, aeris flos, ustum sori, aeris squama 20 tumore *L et Scrib.,* umore *P* 22 abstinentiam *PL* perungendae *L* 26 ⟨✱ IIII, anesi ✱ III, alterci seminis⟩ *Scrib.* 29 deiectiunculas *Scrib.*

28 trito nares fluentes recte obturantur. Lana sucida coicitur in nares
cum oleo rosaceo et auriculae de lana sucida obturantur et ita sanguis
29 profluens continetur. Coagulum agninum ex aqua subactum et infusum
30 naribus fluentibus mire prodest. Adeps de anseribus cum butyro pari
31 pondere infusus profluuium narium sistit. Terra uel argilla de camino
uel de furno antiquo teritur et ex aceto temporibus et cerebro, naribus quoque inlinitur uel infunditur, quae res profluentem nimie san-
32 guinem sistit. Tus et resina in farinam redacta naribus induntur, quod
33 remedium etiam ex ore manantem sanguinem cohibet. De sanguine
ipso, qui fluit, nomen eius in fronte scribe, cui medendum est, aduersum
34 profluuium narium; statim subuenies. Scribes carmen hoc in charta
uirgine et linteo ligabis et medium cinges eum uel eam, quae patietur
de qualibet parte corporis sanguinis fluxum: SICYCVMA CVCVMA
35 VCVMA CVMA VMA MA A. Item carmen hoc utile profluuio muliebri:
S t u p i d u s i n m o n t e i b a t, s t u p i d u s s t u p u i t. A d i u r o t e m a t r i s,
36 n e h o c i r a c u n d a s u s c i p i a s pari ratione scriptum ligabis. Myrram
cum nardo puro contere et inde nares tange mane et uespera; sub-
37 uenies sanguini nimium profluenti. Verum ferream candentem in aceto
38 assidue extingue et fumum eius naribus ducito. Ruta saepius olefactata uel trita inlita sanguinem ex naribus nimis fluentem retundit.
39 Radix urticae capiti inposita, si manibus utrisque supra caput con-
40 tineatur, mire prodest aduersum profluuium narium. Herbae polygoni
corona capiti inposita naribus profluentibus mirabiliter medetur.
41 Costum contusum et cribratum naribus infricato; et profluuium sistit
42 et ulcera sanabit. Ranae rubetae occisae in fumo arefactae particula,
quanta uidebitur, in linteolo inuoluta ⟨et⟩ ex licio collo suspensa eius,
43 cui nares fluunt, mire prodest. Linum uel papyrus ligata summitati
44 ueretri uirilis sanguinem profluentem naribus mire reprimit. Pili caprini conbusti adiecta pice et aceto inserti naribus cito sanguinem
45 sistunt. Lana sucida ex oue femina decerpta atque intorta madefactaque rosa liquida et naribus indita sanguinis abundantiam reprimit.
46 Cocleae tritae cum aceto naribus inditae quamuis magnos fluores san-
47 guinis conpescunt. Si feminae sanguis ex naribus nimie defluat, mam-
48 millae eius uinciantur corrigia caprina. Pilos sub uentre uiuo lepori
candidos uelles et seruabis et, cum usus exigerit, intortos naribus
49 fluentibus fulcies. Specularia combusta ex aceto temperantur et fronti
50 eius inlinuntur, cui nares fluunt. Sfongiae Africanae combustae cinis,
51 si naribus hauriatur, plurimum prodest. Si et per nares et per os san-

28 Med. Plin. 1, 10 p. 23, 11 sqq. **29** Med. Plin. 1, 10 p. 23, 13 sqq. **30** Med. Plin. 1, 10 p. 23, 15 sq. **33** Antidot. Brux. 52 p. 378, 4 sqq. Ps.-Theod. p. 276, 12 sq. **38** Med. Plin. 1, 10 p. 23, 8 sq. Ps.-Apul. 89, 1 **39** Med. Plin. 1, 10 p. 23, 9 sq. **41** Ps.-Theod. p. 275, 27 sq. **43** Plin. n. h. 28, 61 **44** Sext. Placit. 16, 10 **50** Plin. Val. 1, 26 fol. 23 C

1 obdurantur *PL, item l. 2 P* 4 pari *om. L* 8 induitur *PL* 15 matris *i. e.* matrix *He* 24 *fortasse scribendum* infricatum *omissa distinctione* 26 ⟨et⟩ *Co* 34 corrigio caprino *L* 35 exierit *P*

guis fluat, herba uerbena, quam Graeci hierobotanen dicunt, cum suis
radicibus ex aqua decocta et percolata potatur. Porrum sectiuum tere 52
et sucum cerebro eius infunde, qui profluuio narium laborat; statim
medebere. Milefolium ex aceto teritur et naribus hauritur; continuo 53
quamuis nimium sanguinem sistit. Si ex una nare sanguis defluit, di- 54
uersam auriculam cera obturabis. Carmen ad profluuium sanguinis ex 55
quocumque membro manantis: Locum, ex quo defluit, digito medici-
nali tanges et uicies septies dices et quotiens uolueris repetes, donec
fluorem peruincas: SOCNON SOCNON; mire prodest. Pollicem et medi- 56
cinalem digitum a fronte usque ad cerebrum et inde usque ad cer-
uicem duces et nonagies nouies dices: SIRMIO SIRMIO, quod ad
aurem eius partis dici oportet, de qua nare sanguis propensius fluit.
Herbam Vettonicam teres, cui paululum salis, quantum duobus digitis 57
pollice et medicinali capere potueris, adicies et formatam pilulam ro-
tundam naribus inseres; omnibus uitiis purgatas nares cito ad sanita-
tem perduces. Polypum emendat herba Proserpinalis, quae Graece 58
draconteum, Gallice gigarus appellatur, uel sucus eius naribus infundatur
uel si papyrus inde infecta et spicillo inuoluta naribus inseratur et
postera die educatur; omnes enim morbi radices extrahi eius iniectione
manifestum est. Nares grauiter olentes emendat sucus hederae fre- 59
quenter infusus. Cuius nares faetebunt, remediabitur, si nares muli 60
osculetur; similiter proderit mulieri, si nares mulae basiauerit. Qui 61
polypum patitur, brassicae erraticae radicem conterat et eius sucum
adsidue naribus quantum potuerit ducat; intra triduum remediabitur.
Sucum hederae et aristolocium et cyperum et draconteae semen et 62
melilotum aequis mensuris contere ac naribus infunde; quo facto non
solum fetorem, sed etiam cancroma narium curabis. Naso grauiter 63
olente sucus hederae frequenter infunditur. Dracontei quoque sucus
cum melle inditur, quae res etiam carcinomata extirpat. Ficus etiam 64
ueteres contritae et in olla cum posca coctae naribus instipantur; hoc
omnia narium uitia emendat. Ruta ex aceto acri conteritur atque inde 65
pinnula inficitur; ea in nares coniecta sanguinem fluentem efficaciter
cohibet. Stercus asinae aridum naribus infrictum sanguinem sine inter- 66
missione fluentem cito conpescit. Stercus caballinum exprimitur, dum 67
recens est, eiusque sucus naribus trahitur ab eo, cui inportunius fluunt.
Radicem symphyti, quod hal Gallicum dicitur, commanducet et glutiat 68
qui profluuio narium laborat. Ad aurem eiusdem partis, de qua per 69
narem sanguis fluit, dici oportet ter nouies: COKCOKAM CYKYMA;

57 Plin. Val. 1, 25 fol. 23B **59** Med. Plin. 1, 10 p. 23, 18 sq., cf. Marc. 10, 63 **60** Med. Plin. 1, 10 p. 24, 3 sqq. **61** Plin. n. h. 20, 92 **62. 63** Med. Plin. 1,10 p. 23,19 sqq.; ad 63 Plin. Val. 1,25 fol. 23B, cf. Marc. 10,59 **64** Plin. Val. 1, 25 fol. 23A **65** Ps.-Theod. p. 276, 27 sqq.

11 ad *om. L* 13 uetonicam *L* 17 uel ⟨si⟩ *Co, sed cf. W. A. Baehrens, Philologi supplem. uol. 12 (1912) p. 265* 26 melidotum *PL* 30 ollam *PL* 32 infigitur *PL, correxi, cf. l. 18* 36 balcallicum *L*

70 etiam postea similiter dices. Scribes in charta uirgine et collo suspen-
des lino rudi ligatum tribus nodis ei, qui profluuio sanguinis laborat:
71 ΨΑ ΨЄ ΨΗ ΨЄ ΨΗ ΨΑ ΨЄ. Si in manu dextra duo digiti medii
lino simul copulentur, statim proderit aduersum pituitam et graui-
72 dinem et distillationem narium. Cinis testarum ex ostreis, si in morem
salis pane colligatur et uoretur, statim ad remouendam grauidinem
narium proderit. Porri quoque capitati folia incocta, si sine pane man-
73 ducentur, plurimum prosunt. Corrigio canino rudi nec umquam uncto
quilibet digitus in quauis manu ligatus remedium destillantibus nari-
74 bus praestat. Oleum calidum eunti dormitum ei, qui grauidinem na-
rium patitur, in cerebrum infunditur et in aures inmittitur; ilico
75 prodest. Ostrea ita ut lecta sunt adhuc testis suis clausa in carbonibus
coquuntur atque ita cibo dantur ei, qui grauidinem narium patitur.
Creta quoque Cimolia ex aceto tunsa quam densissima fronti eius in-
76 ponitur, cui sanguis uel pituita descendit. Masticem cum pipere mix-
tam qui diu commanducauerit, calefacto cerebro omnem humorem
77 narium cohibebit. Git calidum tostatum in linteolo conligatum et saepe
odoratum grauidinem narium et pituitam depellit. Tunicae quoque
ueteris combustae fumus frequenter naribus admotus idem praestat.
78 Proderit ei plurimum, qui grauidinem narium patitur, si in charta se
emungat eamque alligatam epistolae modo in publicum abiciat; et si
79 in cinerem se emungat, aeque proficiet ad sanitatem. Salem torreat et
80 in noctem sibi ad cerebrum in sacco liget, qui pituitam patitur. Cae-
pam Afram conditoriam contusam cum aceto acerrimo commisces et
adpones naribus eius, cui sanguis fluit, ut ad se naribus trahat quasi
81 sorbeat; statim cessabit sanies et fluxus inhibebitur. Radicem †conupem
brachio dextro ligato. Si totum brachium cinxeris de ipsa radice,
melius erit, sin uero partem habueris, collo suspende ligatam licio,
quod in tela fuerit, et ut scias, quanta uis sit huius remedii, ubi alli-
gaueris hanc radicem, statim sanguis praestringetur, cum solueris et
82 remoueris, fluet. Caproficum, quae in lapide nascitur, colliges siue
siccam seu uiridem, id est ipsum pomum, et in pelle caprina inuolu-
tum ligabis de licio, quod in tela fuerit, et ei loco adpones, unde erit
sanguinis fluxus; statim cohibebitur, siue uiro de naribus siue mulieri
de locis uerecundioribus fluat.

71 Med. Plin. **1, 11** p. 24, 14 sqq. **72** Med. Plin. **1, 11** p. 24, 6 sqq. **73** Med. Plin. **1, 11** p. 24, 8 sqq. **74** Med. Plin. **1, 11** p. 24, 12 sqq. **75** l. 12 sq. Med. Plin. **1, 11** p. 24, 10 sqq. l. 14 sq. cf. Marc. 5, 6 **76** cf. Marc. 5, 7 **77** l. 17 sq. Plin. n. h. 20, 183

1 dicis *L* 2 linum *PL* 3 ẏa ẏe ẏh ẏe ẏh ẏa ẏe *PL, corr. Co* 4 grauidine *PL* 7 pro//sunt *P; in rasura etiamnunc dispicitur* &; *litterae* unt *et ipsae super rasuram scriptae* 8 prodest *P* 11 aures] nares *Med. Plin.* 14 chimmonia *PL* 22 aeque] ae *PL, corr. Co* 25 ut] et *L* 26 inhibitur *PL, corr. He* † conupem] conuzae *Heraeus, sed cf. ind. spec. s.* cannabis 30 perstringetur *PL, corr. Heraeus, qui etiam de* restringetur *cogitauit* 34 sanguis *P* fluxo *PL, correxi;* fluxio *Co*

CAPVT XI

VITIIS LABIORVM ET GINGIVIS ET OSCIDINI ET ORIS VLCERIBVS ET FAETORI ET LINGVAE PVSVLIS ET PALATI EXVLCERATIONI REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Vitia oris et faucium et ulcera, quae in ore fiunt et celeriter ni- 1
grescunt, inter initia oportet rebus simplicibus, id est aqua calida per
se uel mulsa, postea uero decocta aqua cum lenticula uel palmulis uel
capreolis, id est summitatibus uitium, uel malis Cydoneis aut mespilis
aut piris Syriaticis aut rosae foliis adiecto melle curari. Adeps anse- 2
rinus aut gallinaceus rimas labiorum egregie curat inpositus. Nigre- 3
scentibus ulceribus proderit colluere os aqua, in qua coctum sit len-
tiscum uel rubus uel myrtum uel rhus Syriacum uel oleastrum uel
iunci radix, quam Graeci cyperon uocant, aut similiter adiecta per se
et decocta galla Syriaca contusa. Oportebit autem perunguere adsidue
ulcera suco rubi, lentisci, oleastri, rosae uiridis foliorum. Facit bene
et sal tritum cum melle inculcatum copiose ad nigridinem talium ul-
cerum eruendam. Labia rupta uel exulcerata mira celeritate sanabis, 4
si ceram in oleo rosaceo ad ceroti modum liquefeceris cumque in
caccabo uel acitabulo conferbuerit, anchusae radices adieceris et refri-
gerato unguine in noctem labia inleueris. In oui testa membrana quae 5
haeret ruptis labiis recte adponitur. Alga marina sicca candidaque ad- 6
posita labiis ruptis efficaciter prodest. Alii tunicula uel operimentum 7
pari modo labiis profuturum ut haerescat inprimitur. Seuum bouis uel 8
uituli cum adipe anserino inpositum rimas scissurasque oris optime
iungit. Fagi folia commanducata prosunt exulceratis labiis et gingiuis, 9
si cum umore saliuae inponantur. Serpullum herbam, quam Galli gi- 10
larum dicunt, ieiunus diu commanducet, cui os fetebit, et gluttiat.
Murinus cinis, id est puluis exusti muris, cum melle dentibus infrictus 11
halitum faetidi oris emendat. Folia myrti et lentisci pari pondere et 12
gallae Syriacae dimidium pondus una teri oportet et sparsa uino mane
a ieiuno commanducari uel ori fetido imponi. Capitis leporini exusti 13
cinis cum nardo uel cum melle inpositus lenit graueolentia oris ulcera.
Acorum Ponticum ieiunus uice masticis mandat, qui emendari uo- 14
luerit oris fetorem. Contra oris fetorem origanum et salem pari men- 15
sura conteres et inde mane ac uespera gingiuas fricabis. Vt uero os

XI **2** Med. Plin. 1, 12 p. 25, 14 sq. **5** Med. Plin. 1, 12 p. 25, 9 sqq. **8** Med. Plin. 1, 12 p. 26, 9 sq. **9** Med. Plin. 1, 12 p. 25, 2 sqq. **10** Plin. Val. 1, 33 fol. 24 D **11** Med. Plin. 1, 12 p. 25, 11 sq. **12** Med. Plin. 1, 12 p. 25, 17 sqq. **13** Med. Plin. 1, 12 p. 26, 7 sq.

tit. exulceratione *P* et ulceratione *L* 8 mirium *PL,* myrtus *Co* 10 contusa *om. L* perungere *L* 12 inculciatum *PL* 16 inlueris *L* 18 tuniculam *PL* 30 fetorem *priore loco]* fętore *P* feture *L*

tuum semper bene oleat, cyperum commanduca uel intra os tene.
16 Oscidinem herba Brittanice uiridis sumpta in cibo lactucae modo
sanat; tritae etiam atque expressae sucus si ore contineatur, mire
prodest. Quod si uiridem non habueris, aridam infunde uino et deinde
sumis eam et exprime illumque sucum intra os adsidue tene aut etiam
17 gargaliza; mire prodest. Cicer columbinum maceratum tritumque et
18 gingiuis inlitum prodest. Vlcera gingiuarum tossellarumque carbun-
culos hac ratione curabis: Polentae partes duas et salis partem unam
bene contusam conspargito ex mulso, deinde ex his panes tenues facito
eosque furno aut clibano pistoris coquito et, cum opus fuerit, bene
19 contritos ex aqua gingiuis inlinito; continuo sanabuntur. Arboris
pruni folia cum uino decoquuntur; eorum sucus expressus intra os
20 retentus plurimum prodest. Galbanum melle dilibutum ulcera in ore,
21 quae Graeci apthas vocant, inlitum sanat. Puluis tenuissimus costi ul-
22 ceribus, quae in ore erunt, adpositus mire est. Linguae ulcera uel pu-
sulae bene accipiuntur, si oleae uel oleastri suco foliorum ⟨et⟩ sulpure
23 tritis adsidue perfricentur. Rosae flos luteus, alumen scissum, galla,
iris pari pondere omnia diligenter teruntur et oris ac linguae uitia
24 frequenter eo puluere perfricantur. Cyclaminis sucus melli Lycio
aequaliter mixtus linguam et totius oris ulcera potentissime sanat,
25 humorem quoque et pituitam largiter infusam deducit. Pusulae cum
subito in lingua nascuntur, priusquam idem loquaris, extremae tunicae,
qua uestiris, ora pusulam tanges et ter dices: T a m e x t r e m u s s i t
q u i m e m a l e n o m i n a t, et totiens spues ad terram; statim sanabere.
26 Solent gingiuae quorundam fluore infestari, quas praegnates quidam
uocant. Prosunt his lentisci folia arida contusa et cribrata tenuiter
perforato cribro; facit et cinis eiusdem lentisci foliorum exustorum
27 inpositus et aqua eiusdem decocti os elutum iuuatur. Compositum
hoc medicamentum prodest gingiuis et ad omnia ulcera, quae in ore
fiunt, utile est, quod anthera a Graecis appellatur. Recipit haec: Alu-
minis fissi ⚹ III, myrrae ⚹ II, croci ⚹ II, cyperi, id est iunci radicis,
⚹ III, gallae ⚹ II, rosae lutei floris ⚹ II, sandaracae Ponticae ⚹ III,
turis masculi ⚹ II. Hoc medicamine arido uti oportebit uel etiam cum
melle mixto ad parulidas aut epulidas, id est ubi ex transuerso gingiua
28 suppuratur uel ubi super extremum molarem increscit. Moleste in-
terdum gingiuis cancer os serpit, qui inter initia neglectus breui tem-
poris spatio mortis causa est. Oportet ergo, cum primum uisus fuerit,
antequam latius serpat faucesque occupet, misui usto quam plurimo

16 Ps.-Apul. 30, 2 **19** Plin. n. h. 23, 132. Plin.-Val. 1, 33 fol. 24 D, cf. Marc. 14, 9 et 15, 14 **26. 27** Scrib. 61 **28** Scrib. 62

2 brittanicae *P* 12 decoquitur *L* 13 *post* galbanum *P rasuram exhibet, in qua fuisse uidetur* cum 14 aphas *PL* 15 est *i. q.* prodest, *cf. Löfstedt Spätlat. Studien p. 50* 16 sucum *PL* ⟨et⟩ *Co* sulpore *L* 23 quam *PL* 25 praenates *PL*, praegnantes *Scrib.* 28 aquae *PL* 31 radices *PL* 32 sandaricae *PL* 34 ad] aut *PL* gingiuas *PL* 36 ⟨per⟩ os *Co*, os corripit *Scrib.*

cum melle uti saepius, sed ante dentes et os collui debent oleastri
aqua decocti aut corticis mali granati. Prodest et hoc medicamentum 29
etiam in omni parte corporis positum contra cancerem, quod vocatur
Andronios. Recipit autem haec: Mali granati corticis ✳ X, terrae mali
✳ VIIII, aloes ✳ IIII, ⟨myrrae ✳ II, gallae ✳ VIII⟩, aluminis fissi ✳
IIII, aeris flos ✳ II. Teruntur haec siccata curiose, deinde admiscetur
passum Creticum, ut habeat spissitudinem mellis. Cum opus est, uino
austero diluitur et soluitur. Facit hoc medicamentum et ad carbuncu-
los et ad ignem sacrum et ad zonam, quam Graeci herpeta dicunt.
Coclearum inanium exustarum cinis cum melle gingiuis inpositus mire 30
prodest, si sit haec adsidue curatio. Gingiuas umidas et fetentes hoc 31
medicamine mire sanabis: Alumen scissum, tus masculum, aloen epa-
titem pari pondere haec in puluerem tenuissimum rediges et simul
permixtis uteris, ita ut prius os uino uetere conluas et sic gingiuis
digito medicamen adponas. Vtile est interdum admixto huic pulueri
melle despumato gingiuas contingere. Ad gingiuarum nimium tumo- 32
rem et fetorem et carcinomata medicamen hoc facies decrescente luna
die Iouis sic: Piperis grana nouem torrebis cum modico lasere et cu-
curbitam siccam combures et caput sardae combures ac separatim
omnia diligentissime teres, ita ut in puluerem tenuissimum redigantur,
eoque sicco gingiuas asperges uel continges et, cum iterum adhibere
uolueris medicamentum, uino uetere bono os elues, sed illis diebus,
quibus adhibes curationem, [olei] oleum et porcinam non manducabis.
Quo facto facile te absolues supra scripta omni molestia gingiuarum.
Ad ulcera, quae nascuntur pueris uel infantibus utriusque sexus in 33
ore aut in gutture aut in stomacho, quae pluribus uno tempore solent
accidere et ideo pestilentiosa appellantur, ualde utile est adhibere
medicamen huiusmodi: Myrrae, nardi Syriaci, aluminis fissi, costi,
gallae Syriacae inmaturae, carnis agninae, aridae corticis malorum
Punicorum, omnium paria pondera seorsum contunduntur et postea in
unum miscentur atque inde dantur ad diem duae cotylae cum uini
austeri cyatho uno. Mali Punici floris ✳ II, myrrae ✳ II, aluminis fissi 34
✳ II, croci ✳ II. Puluis ex his tenuissimus factus insufflatur per arun-
dinem quod satis sit faucibus uel gingiuis. Quod facto et intrinsecus et
forinsecus omnibus uitiis oris infantum statim medebitur. Medicamen- 35
tum, quod facit ad omnia, praecipue autem ad ea uitia, quae in ore
subsistunt, et ad abalienationes auditus et ad tumores aurium et puris
inde manationem et dolorem et ad palpebras asperas et ad ulcera sor-
dida in oculis atque in ano et ueretro necnon et ad carbunculos. Vti

29 Scrib. 63 **30** Plin. n. h. 30, 24

4 Andronios] *item Scrib. 235 ed. princ., sc.* trochiscos, *cf. Theod. Prisc. eupor. 1, 61* 5 ⟨myrrae ✳ II, gallae ✳ VIII⟩ *Scrib.* aluminis fissi p. ✳ III *Scrib.* 7 ut] et *L* 9 herpetam *PL* 26 in istomacho *L* 29 *post* agninae *distinxi coll. p. 81, 30 et 82, 29, post* aridae *Co* cortices *PL* 34 quod facto] *cf. p. 15, 16 cum adnotat.* 37 ad *ante* abalienationes *om. P*

autem eo oportet, cum resoluendum et eliquandum est aliquid ulceris cum melle, cum autem constringendum, cum uino austero, sed ubi ulcera cicatricem ducere oportebit aut sordida et taetri odoris expurgari, cum ceroto ex rosa facto. Proficit autem et ad tumentes atque compressas feminae uuluas prope os ipsius uuluae adhibitum; est enim ad omnia muliebria utile cum rosaceo oleo adpositum. Facit etiam ad narium uitia et polypos et cetera ulcera daturque his, qui sanguinem eiciunt, quantum faba est cum aquae duobus cyathis tepidae. Recipit autem haec: Crocomagmatis optimi ✕ VI, misui usti ✕ V, aluminis rotundi ✕ VIII, rosae aridae ✕ III, aeris flos ✕ IIII, gallae Syriacae ✕ V, omphaci aridi ✕ VIII, squamae aeris ✕ VI, chalcitis ustae ✕ VII, mellis despumati S I. Haec omnia seorsum prius et in unum postea cum uino trita admixto passo atque melle coquuntur molli pruna in uaso rubri aeris, id est cupreo, ita ut subinde agitetur et coquatur lentissime, donec mellis spissitudinem habeat. Quod medicamentum
36 recondi debet in pyxide cyprea et signari. Ad ea, quae in ore subsistunt, et ad puerulorum uel infantum ulcera pestilentiosa: Croci ✕ IIII, myrrae ✕ VI, gallae Syriacae ✕ IIII, aluminis fissi ✕ II, turis ✕ II, rosae floris ✕ VI, glycerizae suci ✕ VIII, iris ✕ VI, cyperi ✕ VI, crocomagmatis ✕ VI, nardi Syriaci ✕ V, piperis ✕ I S et eius tertias, costi ✕ III, cinnami ✕ VI, cassiae ✕ VI, poli ✕ II, mellis quod satis sit. Haec trita diligenter concorporantur et in uasculo aereo aut uitreo custodiuntur et, cum opus est, uitiis oris et faucium remedio adhiben-
37 tur. Anthera ad ulcera et sanguinis eruptiones et ad eminentias quasi callosas circa angulos geusiarum et radices dentium, facit et ad ueretra et ad longioris temporis fissuras in ano, quas Graeci rhagadas appellant: Chartae ustae, plumbi usti, squamae rubri aeris, auripigmenti ✕ binos, sulpuris uiui ✕ I. Siccis his et bene tritis uti oportet; est enim
38 efficacissimum omnibus supra scriptis medicamentorum. Anthera ad gingiuas tumentes et ad ulcera abalienata in ueretris et ad ea, in quibus nimium caro uitiosa excreuerit: Cyperi ✕ II, croci ✕ II, myrrae ✕ I, aluminis fissi ✕ II, sandaracae ✕ I. Haec trita seorsum et in unum mixta reponuntur et sicca supra dictis uitiis adhibentur.

CAPVT XII

DENTIVM DOLORIBVS ET VITIIS EORVM VNIVERSIS REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Ad dentium dolorem quamuis plurimi dicant forficem remedium esse optimum, multa tamen citra hanc necessitatem scio profuisse. Itaque cum exesus est aliqua ex parte dens, non suadeo protinus tol-

1 Scrib. 53

13 coquntur *L* 19 cyperi ✕ VI *om. L* 21 polli *PL* 26 racadas *PL* 28 uti *om. L* 29 omnibus supra scriptis *sc.* uitiis medicamentum *Co*

lendum, sed excidendum scalpro medicinali, qua cauatus est, quod sine
ullo fit dolore; reliqua enim solida pars eius et speciem et usum dentis
praestabit. Sed cum dolor urgebit, uarie sedandus est, partim collu-
tione quorundam, partim commanducatione, nonnumquam suffitione
aut inpositione aliquorum remediorum. Prodest ergo colluere os fre-
quenter radice herbae quinquefoliae incoctae uino, item herba urceolari
et cupressi bacis aqua incoctis. Alterci quoque radix bene accipit aut
eiusdem semen linteolo spisso inligatum et aqua saepius inferuefactum;
etiam sucus eius tepens dentibus adhibitus plurimum prodest. Suffiri 2
autem dentes oportet ore adaperto alterci semine carbonibus adposito
atque subinde os colluere aqua calida, in qua radix eius fuerit incocta;
interdum enim e dentibus quasi uermiculi quidam eiciuntur. Leuat
dolorem dentium et bitumen suffitum. Item commanducare proderit 3
mentastrum uel radicem cotyledonis, quae herba similia folia cymbalis
habet nasciturque fere in parietibus umidis. Pyrethri quoque radix
commanducata multorum leuauit dolorem, nec minus alumen fissum
linteolo spisso circumdatum et ita diutius dolentibus inpressum den-
tibus medetur. Inponere uero ipsi dolenti oportet denti totum hoc
medicamentum quasi emplastrum, quod conficitur sic: Peucedani suci
✱ III, opopanacis ✱ I, turis ✱ II, uuae passae sine granis ✱ I. Haec
omnia per se contundi iubebis, deinde cetera commisceri et ceroti
modo emplastrum fieri. Vbi fuerit grauior dolor dentis, auriscalpium
lana molli inuoluitur, deinde tinguitur feruentissimo oleo atque ita
denti proximisque gingiuis superponitur, post hoc medicamento dens
operitur. Si repetierit aut permanserit dolor nihilo minus, iterum
auriscalpium cum lana inuolutum ex oleo candenti eodem modo in-
poni saepius oportebit, donec dolor omnis adimatur. Si quando moue- 4
buntur dentes, confirmandi erunt alumine, quo infectores utuntur, et
melle Attico, ita ut duae partes sint mellis, tertia aluminis. Haec
misceri et teri oportet in mortario, deinde in patella fictili feruefieri,
ut spissentur, atque ita recondi in quolibet uaso, dum ne aeneo. Hoc
medicamentum primum auster est et nimis constringit dentes, postea
remissius uidetur. Proderit motis dentibus et hoc medicamentum: 5
Aceti acerrimi S I, cedriae S I, aluminis fissi ℔ II. Teritur alumen
cum aceto, miscetur deinde cedria et una omnia uaso aeneo coquuntur
taeda pingui mota, donec in mellis spissitudinem temperatam redigan-
tur. Hoc medicamento si quis ter in mense dentes perfricuerit, dolo-
rem eorum non experietur. Ad dentium dolorem bene facit muria ex 6
piscibus lacertis ueteribus, si quis ea subinde os colluat, uel herbam

2 Scrib. 54 **3** Scrib. 55. 56 **4** Scrib. 57 **5** Scrib. 58

4 suffitione *Scrib.*, suffusione *PL* 22 emplastro *PL* 24 medicamentum *PL* 32 austere *P* 36 spissitudine temperata *PL*, in mellis spissitudinem temperati *Scrib.* 38 murria *PL*

peduclariam si quis commanducet et subinde pituitam, id est umorem
noxium, expuat, uel marruuio sicco contuso et cribrato si quis dentem
7 cum gingiuis tegat. Facit bene et aqua, in qua marruuium coctum est,
cum os aliquis inde colluerit. Item milefolium commanducatum uel
anemonis herbae radix cum pari pondere fici commanducata pituitam
8 dentium detrahit. Cornum ceruinum conbustum tritum cum aceto den-
9 tibus adpositum prodest. Radix lapathi cum uino cocta uel taeda pin-
guis incocta aceto uel papaueris capita et cortex mali Punici pari
pondere uino incocta uel tithymalli radix similiter cum uino cocta uel
colocynthidos interiora cum lacte et aceto pari mensura trita atque
permixta uel alterci radix cum aceto cocta uel capparis radix cocta
cum aceto uetere uel iunci radix, quam Graeci scorion appellant, uel
cicirbitae radix, quam idem soncon appellant, uel pyrethrum com-
manducatum aduersum dolorem dentium plurimum prosunt, si et aqua
10 ipsa, qua incoquuntur, ore teneatur. Rosae floris quod est luteum ⚹
VII, crocomagmatis ⚹ VIII, myrrae ⚹ VIII, gallae Syriacae ⚹ IIII.
His in unum mixtis et tritis uti oportet siccis, ut ex hoc puluere gin-
11 giuae assidue dentesque tangantur. Rosae lapillos uel grana, quae in
folliculis eius, posteaquam esse desierit, inueniuntur, assabis et in pul-
uerem rediges ad ⚹ III, floris quoque eius sicci ⚹ II, myrrae ⚹ I teri
facies et sicco puluere aduersum dolorem dentis uteris ita, ut prius
12 os colluas aceto salso tepido. Rosae caninae suci, quam Graeci cy-
no⟨rrhodam uel hypo⟩cistidam uocant, uel ipsius herbae radicis ⚹ II,
lyci ⚹ I cum uino austero coqui facies et adicies aluminis ⚹ IIII,
myrrae ⚹ I et de saepiarum testis quae sunt interiora ⚹ II. His tritis
et in unum concorporatis dentes et gingiuas continges, post hoc uino
13 austero os collues. Cyperi ⚹ VIII, sandaracae ⚹ VII, gallae duas par-
tes, piperis albi ⚹ I aluminis fissi ⚹ II, myrrae ⚹ II. Et huius medica-
menti similis est usus sicut superioris, ut sicco puluere gingiuae et
14 dentes tangantur adsidue et post uino uetere os eluatur. Senapis grani
⚹ III, piperis ⚹ I, herbae peduclariae siccae ⚹ VI, cyperi idem, nitri
⚹ II, pyrethri ⚹ IIII, origani ⚹ III, lauri foliorum tenerorum ⚹ I, bi-
tuminis aridi ⚹ VI. In sole haec omnia teruntur et ex aqua deinde
pastilli fiunt, quorum unus ad diem datur commanducandus dentium
15 causa. Piperis ⚹ II, senapis in grano ⚹ XII, anesi ⚹ VI, uuae passae
pinguis exgranatae ⚹ XXIIII, pyrethri ⚹ IIII, herbae peduclariae ⚹ IIII,
hysopi de denario duas partes, lauri folia numero X, aeris floris ⚹ II.

7 l. 4 Med. Plin. 1, 13 p. 27, 11 sq., cf. Marc. 12, 22 et 53 l. 5 Plin. n. h. 21, 166   8 Plin. n. h. 28, 178   9 l. 7 sq. Plin. n. h. 24, 41 l. 9 Plin. n. h. 26, 64

1 petuclariam *PL*   tumorem *PL*   2 criblato *L*   12 scorion] *fortasse i. q.* scordion, *cf. ind. spec. s. u.*   13 cucurbitae *PL, corr. Reinesius ad Petron. fragm. p. 95*   scocon *PL, corr. Co; cf. Dioscur. 2, 131 RV:* σόγκος τραχύς . . . . Ῥωμαῖοι κικίρβιτα ἄσπρα   15 incocuntur *L*   17 hoc ex *P*   22 cynocytidam *PL, correxi*   24 coquis *PL*   27 sandaricae *PL*

Haec cum melle decoquuntur atque inde pastilli facti ob salubritatem
dentium commanduntur. Emplastra autem dentibus dolentibus poni 16
oportet eiusmodi: Aphronitri ⚹ II, piperis ⚹ III, herbae peduclariae ⚹
V, resinae terebinthinae tantundem. Haec colliguntur et inlita linteolo
uel aluta dolenti maxillae inponuntur. Sed si excauatus fuerit dens,
inicitur in cauernam eius quantum sit satis medicamenti ad explen-
dum locum, tum cera tegitur exterior pars foraminis. Item emplastrum 17
alio modo conficiendum aduersum dentium uitia: Pyrethri ⚹ IIII, ce-
driae ⚹ IIII, amurcae coctae ⚹ XVI, sulpuris uiui ⚹ XVI, picis liquidae
⚹ XII, bituminis aridi ⚹ VII. Aestiuis temporibus confici oportet hoc
medicamentum, ita ut sub ortu sideris canis haec terantur in sole ca-
lidissimo, donec habeant ceroti teneri spissitudinem. Item aliud em- 18
plastrum aduersum dentium dolores: Piperis, pyrethri, sulpuris uiui,
soreos [uel sori], singulorum ⚹ quaternos, amurcae ⚹ VI, arboris mori
lacrimam ⚹ V, picis liquidae ⚹ II, aluminis fissi ⚹ IIII, cedriae ⚹ X,
bituminis aridi ⚹ VI, herbae peduclariae ⚹ II. Similiter sub ortu canis
conponitur hoc emplastrum et, ut supra scriptum est, adhibetur
maxillae, in qua dens dolet, linteolo denso uel alutae inlitum. Item 19
aliud emplastrum: Piperis, opii, oliuae Aethiopicae, lacrimae mori,
myrrae, singulorum ⚹ binos, hederae nigrae bacarum ⚹ IIII, betae
nigrae radicis sucum uel eiusdem foliorum sucum ⚹ IIII. Omnia trita
in unum consparguntur et concorporantur et melle colliguntur atque
ita, ut supra scriptum est, confecta maxillis ad sedandum dolorem dentium
et gingiuarum et geusiarum adhibentur. Dentium dolorem sedabit, si quis 20
gramen masticet patienter et in doloris locum conlocet. Cauos dentes 21
cinis ⟨de⟩ murino fimo inpositus sanat et supplet. Dicuntur dentes ei
non putrescere nec uacillare, qui mane ieiunus sub lingua salem assi-
due continuerit. Dentem cum dolebis, si circa eum gingiua suppurabit, 22
scalpellabis et herbae milefoliae radices teneras commasticabis, tum
sucum eius in ea parte, in qua dens dolet, tenebis. Papaueris ⟨sucum⟩ 23
tritum cum lacte muliebri denti causario infundes; statim proderit.
Carmen ad dentium dolorem mirificum de experimento. Luna de- 24
crescente die Martis siue die Iouis haec uerba dices septies: ARGIDAM
MARGIDAM STVRGIDAM. Dolorem rumpes, cum calciatus sub diuo
supra terram uiuam stans caput [eius] ranae adprehendes et os ape-
ries et spues intra os eius et rogabis eam, ut dentium dolores secum
ferat, et tum uiuam dimittes et hoc die bono et hora bona facies. Ver- 25

21 Med. Plin. 1, 13 p. 27, 21 sq., 28, 4 sqq. **22** cf. Marc. 12, 53 et 7 l. 4

3 piperis ⚹ III *ex* IIII *corr. P* ⚹ VI *L* 5 dolentis *PL* 12 teneris *P* 19 oliuae Aethiopicae ⟨lacrimae⟩, lacrimae mori *Ni coll. Plin. n. h. 23, 72* 24 adhibetur *L* 26 ⟨de⟩ *Heraeus* 30 ⟨sucum⟩ *Co* 33 *interpretari conatus est Woelfflin in Arch. f. lat. Lex. uol. 1 p. 355:* arcedum marcedum [s]turgedum *ut sint* arce, marce, [s]turge *imperatiui uerborum* arcere, marcere, turgere *insequente eadem particula, quam deprehendimus in* agedum; *magis placeret* arcedum marcidum turgidum *i. e.* '*arce, quaeso, (dentem) marcidum et turgidum*', *sed cf. adnotat. ad p. 60, 6* 34 rumpes, cum] rumperum *PL, corr. He*

7*

miculus in cardone herba inuentus foenicio inligatus colloque suspen
26 sus dolori dentium medetur. Cucurbitae satiuae coctae sucus in linte
expressus et in ore tentus et dolorem inhibet dentium et coercet mo
27 bilitatem. Acetum tepidum scillitum in ore tentum et gingiuas tu
28 mentes constringit et continet dentes uacillantes. Caprifici radix uin
decocta tritaque maxillae inponitur ac desuper ligatur et illud uinun
29 in ore diu tenetur; ualde remedio est dentibus. Ruborum cymae te
nerae ex uino uetere coquuntur et id uinum saepius ore continetur
interdum et gargalizatur, quod statim gingiuis, uuae et dentibus prod
30 est. Quinquefolium, in quo fraga nascuntur, colluitur ex aqua marina
deinde ad tertias decoquitur ex uino aut aceto idque in ore diutiu
continetur. Etiam exustae eius herbae cinis prodest, si eo dentes in
31 fricentur. Vermes terreni, id est lumbrici, decocti in oleo et triti in
funduntur auriculae ab ea parte, qua dentes dolent. Eorundem exusto
rum uermium cinis dentibus cauis uel dolentibus insertus et cera oper
tus facile cadere eos cogit; comburi autem debent testa candent
32 Ossorum ex ungulis porcinis combustorum cinis pro dentifricio habitu
33 plurimum confirmandis dentibus prodest. Ad dentes cauos et exesos
ne penitus exedantur aut excidant, facies hoc: Gummen, quod in he
34 dera nascitur, cauo denti inserito. Harenula, quae in cocleis inuenitur
35 denti cauo et dolenti inserta statim prodest. Gummen cupressi optim
36 facit, si insertum die ac nocte in cauo dente permanserit. Vt labante
dentes confirmes, cedrum, quo libri perunguntur, in ore quam diutis
sime tene et subinde recentius sumito; non solum dentes confirmabis
37 uerum etiam dolorem eorum auertis. Saepiae os uel ipsius combusta
et ex melle contritae puluis adiecta gutta ammoniaci gingiuis et den
tibus prodest, si ita perfricentur, ut ex eo nihil in fauces descendat
38 Caprino lacte recenti, sicut mulsum fuerit, os assidue collutum labo
39 rantes ex ictu dentes confirmat. Lentisci decocti aqua intra os fre
quenter detenta dentes confirmat. Idem praestat asparagi siluatic
sucus, idem et omfacinum oleum, id est bonum uiride, si calidum in
40 ore teneatur. Idem et inula a ieiuno commanducata praestabit. Vt la
bantes et dolentes dentes facile excutias, sucum hederae nigrae adiecto
pausillo olei uiridis habeto repositum ac praeparatum, ut, cum opu
fuerit, nares ex eo contingas digito uel perfrices. Quo facto spiritum
aliquandiu introrsum trahes, deinde calculo dentibus conprehenso
hianti ore humorem omnem, qui ex pituita contractus erit, defluere

26 Med. Plin. 1, 13 p. 26, 12 sqq. Ps.-Theod. p. 277, 19 sq. **27** Med. Plin 1, 13 p. 26, 19 sq. cf. etiam Plin. n. h. 23, 59 **28** Med. Plin. 1, 13 p. 26, 22 sqq. **29** cf. Marc. 12, 63 et 14, 15 **30** Med. Plin. 1, 13 p. 27, 16 sqq. **31** Med. Plin. 1, 13 p. 27, 22 sqq. **32** Med. Plin. 1, 13 p. 28, 9 sq., cf. Marc. 13, 10 **33** Plin. n. h. 24, 80 **34** Med. Plin. 1, 13 p. 28, 1 sqq. **36** Plin. n. h. 24, 1 **38** Med. Plin. 1, 13 p. 28, 10 sq. Sext. Placit. 16, 16 **39** Med. Plin. 1, 1 p. 27, 6 sq. 26, 17 sq. Plin. n. h. 23, 79. Med. Plin. 1, 13 p. 26, 14 sq.

5 constringet *P* 8 cocuntur *L* 15 opertos *PL* 22 labentes *PL* *cf. l.* 32 32 a] ad *PL* 37 pituitam *PL*

permittes; infinitus enim decurret usque ad trium heminarum men-
suram. Post quod oleo puro naribus perfricto et uino os eluto dentes
sine dolore erunt et facile extrahentur. Ad epiforas dentium et pitui- 41
tam, si in dentes inciderit, quam epiforam Graeci appellant, ligustri
folia commanducato sinitoque egeri pituitam saliua inritatam, quae
dum hianti ore decurrit, dolor desinet. Sine dolore autem qui caui et
inutiles sunt decident medicamine tali: Piperis grana numero V, gallae
et galbani et afronitri aequale pondus ad fabae magnitudinem una
contundes et contusis mel admiscebis et subiges, donec redigas ad
cerae lentitudinem, eoque medicamento dentem cauum et dolentem
implebis, ita ut prius eum calida foueas; sine dolore excidet. Ad den- 42
tes mobiles et dolentes et gingiuarum tumorem remedium sic: Cornus
ceruini combusti — II, folii ℈ I, salis Ammoniaci ℈ I, piperis grana
VIIII, iris Illyricae ℈ VIIII. Ex his puluerem tenuissimum facies et
eo dentes cottidie perfricabis. Si mobiles erunt et dolebunt, facile
cadent, et ⟨si⟩ sine dolore ualidi sunt, confirmabuntur et candidiores
et odoratiores erunt. Melius autem proficient, si in iuncturis aut radi-
cibus aut cauaturis eorum de hoc ipso dentifricio aliquid resederit.
Ramenta cornus ceruini uel scobem eius lima factam cum uino uetere 43
ad tertias coque et inde adsidue os elue; mire proderit roborandis.
Porcacla adsidue commanducata stridorem dentium tollit. Asparagi 44 45
sfongiam siccabis et lana inuolues atque inde radicem dentis perfri-
cabis. Sed caue, ne alium pro alio tangas; nam contactus post triduum
cadet. Si enim putidus fuerit et dolebit, facile excidet. Cum primum 46
hirundinem uideris, tacebis et ad aquam nitidam accedes atque inde in
os tuum mittes, deinde digito obsceno, id est medio, tam manus dextrae
quam sinistrae dentes fricabis et dices: Hirundo, tibi dico: quomodo
hoc in rostro iterum non erit, sic mihi dentes non doleant
toto anno. Iterum alium annum et deinceps sequentibus similiter
facies, si uolueris remedii huius quotannis manere beneficium. Cocleas 47
nostrates minutas etiam inanes collige et in mortario marmoreo dili-
genter tere, deinde puluere ipso mollissimo dentes tibi perfrica, quo
facto dolorem sedabis. Si tibi partis sinistrae dens dolebit, cubito 48
dextro calidam fabam coctam tritam inpone et diligenter liga; si uero
partis dexterae siue superior siue inferior dens dolebit, cubito sinistro
ligato similiter fabam et hoc per triduum facito. Dolorem dentium et 49
gingiuarum hac maxime curatione conpesces, si mellis — I, aluminis
infectorii — III subferuefacias in pultario et agites ac misceas tepe-
factumque medicamen ore contineas. Acorum Ponticum cum aceto et 50

43 Med. Plin. 1, 13 p. 28, 7 sq. **44** Plin. n. h. 20, 211

2 os eluto] *cf. ind. uerb. s.* 'syntactica quaedam' 4 *uerba* ligustri folia *usque ad* dolor desinet *huc transposuit Co; in PL in fine paragraphi post* excidet *collocata sunt* 7 tale *PL* 16 ⟨si⟩ *Co* 20 quoque *PL* assidue *L* 21 aspagis *PL, correxi, cf. praefat. p. VI* 30 quodannis *PL* 33 dentes *L* 38 sufectorii *PL, corr. Co* 39 conteneas *L*

cum taeda usque ad quartas decoctum rectissime aduersum dolores denti-
51 um gargalizatur. Sucus cyclaminis et mel Lycium aequis portionibus mi-
52 scentur atque inde dolor dentium confricatur. Lapathi radix in aceto acer-
53 rimo coquitur atque eo aceto dentes conluuntur uel fouentur. Milefolii
radix sub primo dolore dentium commanducabitur et isdem dentibus, qui
dolebunt, diu commanducata retinebitur; intolerandam molestiam prae-
54 sentissimo remedio coercebit. Oleum cum aceto ex tertio decoctum, dum
adhuc calet, recte ad sedandos dentium dolores ore retinebitur, ita ut plus
55 aceti quam olei mittatur. Radix terrae mali surculo eruta et commandu-
cata si ore contineatur, inter initia quidem excandescere facit dolorem
56 dentium, sed mox eum potenter extinguet. Porcelli lactentis uentriculo,
id est aqualiculo, exempto, quod in interiore cute luteum adhaeret,
lanae coniunges madefactamque eam illo humore auriculae inseres,
cuius e diuersa parte dens dolebit; certissimo remedio statim subuenies.
57 Mori radix tempore messis inciditur; ea sucum aptissimum inhibendo
dolori dentium emittit, quem ideo colligi et seruari oportet, ut, cum
58 opus fuerit, dentibus inponatur. Nuculeus gallae commanducatus me-
59 detur dolori umorique dentium. Hyoscyami radix mixta uel madefacta
60 aceto et commanducata mire dentibus medetur. Plantaginis radix recte
manditur eiusdemque suco in aceto decocto salubriter dentes conluun-
61 tur. Fimus corui lanula obuolutus denti cauo infulcitur; minutatim ac
62 sine dolore eum discutiet. Veretrum, id est bulbus, quod est genus
caepae, in aceto decoquitur idque acetum ore continetur, ut mobilitas
63 dentium sistatur. Rumicum, in quibus mora nascuntur, pampini deco-
quuntur in uino austero, quod uinum adsidue ore detentum uel ipsa
64 folia commanducata dentes labantes confirmant. Bestiola, quae brassi-
cae innascitur, dens uitiosus saepius confricatus intra dies paucos eici-
65 tur. Aeris flos floresque hederae pari pondere in unum terito uinoque
misceto ac naribus moderate, cum dentium dolor fuerit, infunde; statim
omnis molestia dentium conpescitur et sanatur.

CAPVT XIII
DENTIFRICIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Dentifricium, quod splendidos facit dentes. Conficitur sic: Farinae hordiaciae ℈ I conspargi oportet aceto cum melle mixto et subigi diutius atque ita in globulos diuidi sex, quibus dilatatis admisceri salis

52 Plin. n. h. 20, 232 **53** cf. Marc. 12, 22 et 7 l. 4 **57** Med. Plin. 1, 13 p. 27, 1 sqq. **58** Med. Plin. 1, 13 p. 27, 3 sq. **59** Med. Plin. 1, 13 p. 27, 12 sq. **60** Med. Plin. 1, 13 p. 27, 13 sqq. **61** Med. Plin. 1, 13 p. 28, 3 sq. Sext. Placit. 28, 4 **62** Plin. n. h. 25, 170 **63** Med. Plin. 1, 13 p. 27, 8 sqq., cf. Marc. 12, 29 et 14, 15 **64** Plin. n. h. 30, 24 XIII **1** Scrib. 59

10 scandescere *L* 13 illum *PL* humorem *P* 22 ueratrum *He, quo non opus, cf. Dioscur. 4, 162 RV (uol. 2 p. 306/307 ed. Wellmann): ἐλλέβορος μέλας .... Ῥωμαῖοι βερέτρουμ νίγρουμ; eadem scriptura occurrit etiam in Mulom. Chir. ed. Oder p. 99, 26 259, 9 270, 3 280, 12. 17 et apud Plin. Val. fol. 13 B* 24 rumicum] ruborum *He ex Med. Plin., sed cf. p. 125, 16 sq.* 25 detentum] dentum *L* 26 labentes *PL*

fossicii semunciam, deinde furno coqui, donec in carbonem redigantur.
Tunc teri oportebit eadem et admisceri spicae nardi uel folii quod satis
uidebitur ad odorem faciendum. Hoc Octauia Augusti soror usa est.
Dentibus curandis bene facit radicis edulis, id est quae manducatur, 2
cortix arefacta et contusa cribrataque pro dentifricio adhibita. Vitrum 3
candidum, quod simile est crystallo, diligenter tritum admixta spica
nardi pro dentifricio adhibitum plurimum prodest. Vtuntur plerique 4
etiam huiusmodi dentifricio: Herbam urceolarem quam plurimam, cum
⟨iam in semine est, legunt cum⟩ radice, deinde lotam uno die siccant,
post diem recenti muria macerant, tertio die expressam in olla noua
componunt subinde salis fossicii quasi tabulata interponentes atque
ita percoquunt fornace balneari, donec in carbonem redigatur. Postea
tritae admiscunt spicae nardi quod satis sit, quia et candidos facit
dentes et confirmat. Augustam constat hoc usam Messalinam, deinde
aliorum Caesarum matrimonia hoc dentifricio usa sunt. Cornuum cer- 5
uinorum ustorum in olla et ad cinerem redactorum Ꞩ I, masticis
Chiae ✱ VIII, salis Ammoniaci semunciam. Diligenter haec trita in
unum concorporantur et perfricandis dentibus adhibentur. Folii — I, 6
costi — I, piperis ℈ VIII, masticis grani — II, hordei farinae nitidae
Ꞩ VIII. Singulatim singulas species tundi uel teri facies et cerni
tenuissimo cribro, farinam uero hordei in ollam grandem nouam mittes
et adicies mellis optimi quantum sufficiat, ut neque sicca sit neque
supernatet farina. Postea simul speciebus omnibus in ollam missis
adicies fasciculos septem herbae parietalis, ita ut folia huius herbae
sint in fasciculis, non uirgulae. Deinde operculo superposito et clauso
uel gypsato diligenter de argilla mittes in furnum calidum, ita ut
usque in alteram diem furni feruor duret, donec exurantur omnia,
quae sunt in olla. Quae cum exusta fuerint, simul uniuersa diligenter
tundes uel teres et cribrabis et puluere eo cotidie uteris ad candorem
dentium faciendum et gingiuas confirmandas et catarrum restringen-
dum. Dentifricium ad dentes nigros emendandos: Hordei farinam deli- 7
catam et sal tritum cum melle confricato, donec sibi cohaereant, et
postea pastam ipsam linteo inuolutam comburito ac puluerem tenuissi-
mum facito atque eo dentes mane ac uespere confricato; cito candi-
dissimos facies. Lapis Parius tritus ad summam leuitatem et pro den- 8
tifricio adhibitus intra diem decimum quamlibet nigros uel pallidos
dentes purgabit. Nitro cocto atque contrito uelut dentifricio utere ad 9
dentes purgandos. Porci ungularum ossa conbusta tritaque et cribrata 10
adiecto nardo et folio frictione frequenti dentes candidissimos prae-

2. 3. 4. 5 Scrib. 60 **9** Plin. n. h. 31, 117 **10** cf. Marc. 12, 32

9 ⟨iam in semine est, legunt cum⟩ *Ni ex Scrib.* radicem *PL* 10 murria *PL* ollam *PL* 12 percoqunt *L* 14 usa *PL* 15 cornum *L* 29 criblauis *L* pulueram *PL* cottidie *L* 30 firmandas *ex* faciendas *corr. P* 38 criblata *L*

11 stant. Lana sucida melle inlita dentes perfricti miro modo candorem
12 maximum consecuntur. Dentifricium optimum ac saluberrimum sic:
Cyperi — II, salis Ammoniaci — II, pumicis — III, marmoris can-
didi — III, schoenoanthos — IIII, cassiae — II, folii — I, piperis
albi — I, specularis usti — I, corni ceruini usti — I, ostrei testarum
ustarum — I, aluminis scissi — I, masticis — I, turis optimi — I,
myrrae — I. Tunsis criblatisque his omnibus et in puluerem tenuissi-
mum redactis atque permixtis ad incolumitatem et nitorem dentium
13 uteris. Pernae scrofinae os, quod est amplissimum, combustum tritum-
que optimum et salubre dentifricium praestat; gingiuas enim siccat et
14 adstringit dentesque ab umoris iniuria et tumore defendit. Cybium
optimum ac uetustissimum ollae inditur eaque argilla circumlinitur et
furno ardenti obicitur, ut ad cinerem cybium excoquatur, tunc adiecto
Pario lapide contuso salsamenti supra dicti fauilla conteritur. Hoc
dentifricium ita bonum est, ut ad inanitatem dentes non sinat per-
15 uenire. Masticis — I, turis optimi — I, myrrae — I, folii — I, iris
Illyricae — I, cassiae — I. Tere haec diligenter atque permisce et
16 dentifricium facito, quod mirabere. Nardi spicae — I, amomi — I,
piperis — I. His tunsis criblatisque ad incolumitatem dentium de ex-
17 perimentis suademus. Compositio dentifricii, quam Artemius Dianicus
ostendit, contra dentium stridorem: Panem candidum siccum uetustum,
qui teri possit, salem, piper, folium, costum, cornum ceruinum. Haec
aequis ponderibus teres ad maximam leuitatem et cotidie inde dentes
18 curabis, quo facto stridorem eorum omnem umoremque depelles. Ad
colorem nitidum reducit dentes nitrum cum porro rudi coctum et pro
19 dentifricio sumptum. Ad dentes nigros purgandos panem candidum et
pumicem pari pondere combure et tere atque adsidue hoc dentificio
20 utere. De saepiarum ossibus quod est molle — IIII, salis Ammoniaci
— II, marmoris candidi — II, schoenoanthos — IIII, cassiae — II,
folii — I, piperis albi semunciam, herbae cyclaminis sucum et mel
Lycium quantum sufficiat aequali mensura permisce. Quibus rebus
dentifricium egregium facies, quod dolorem dentium sedat eosque con-
firmat et candidissimos reddit, sed quae terenda sunt diligentissime
conterantur atque criblentur et sic omnia misceantur. Quod dentifri-
cium necnon et alia omnia supra dicta in pyxidibus ligneis aut corneis
debent recondi.

13 Plin. n. h. 28, 179 **14** Plin. n. h. 32, 80 **18** Plin. n. h. 31, 117

4 scynoanthos *PL*, *sic per* y *uel* i *plerumque uterque codex* 19 ⟨uti⟩ *post* dentium *Heraeus* 20 Diano *L* 29 scinoathos *PL* 34 miscantur *L*

CAPVT XIIII

VVAE ET FAVCIBVS ET ARTERIIS ET RAVCEDINI REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Ad faucium uuaeque tumorem hac fere omnes compositione uti 1
debent, quia nullam aspritudinem habet et satis efficax est: Vuae Amineae acerbae, cum primum granum eius incipit perlucere, suci Ꞩ IIII, mellis Attici Ꞩ I misceto in unum atque in aeneo uaso coquito subinde mouens, donec mellis habeat spissitudinem, atque inde fauces
continges. Altera ad eiusmodi molestias compositio, cum diutius uexa- 2
tae sunt partes supra dictae, ut facile placentur: Aluminis fissi ✕ II, ⟨gallae contusae ✕ II⟩, omphaci aridi ✕ I, croci ✕ I, passi Cretici Ꞩ I. Hoc decoquitur uaso fictili ad medias, ita ut quae terenda sunt diligenter trita admisceantur. Vtrumque autem medicamentum signatum stagneo reponendum est uasculo et uua uel fauces adsidue inde tan-
gendae. Vbi suppuratio faucium suspecta est diutius permanente earum 3
tumore et interdum febriculis non sine horrore incurrentibus, oportebit quidem gargalizari aquam mulsam uel cum ficis aridis decoctam, sed perungueri fauces utile est hoc medicamento, qua tactus sustineri poterit, paulo pressius. Quod conficitur sic: Mellis boni despumati heminam, resinae terebinthinae p I, rosae siccae cyathos V. Resinam cum rosa duplici uaso, ut solent unguentarii uti, liquefieri oportet, deinde admisceri mel et coqui, donec spissum fiat medicamentum. Hoc etiam cum eruperit suppuratio uti oportebit; expurgat enim et explet
omnia. Vuam supprimit diu iacentem sal et galla contusa aequis pon- 4
deribus admixta et ita per cocleare adposita, item gallae ✕ II, aeris flos ✕ II, menarum sine ouis, id est piscium salsorum, capita X. Haec comburuntur et ita ceteris bene tritis trita admiscentur, sed postea nihilo minus in unum diutius teruntur. Oportet autem tangi digito umido medicamentum et sic uuam ab imo rectam diu supprimi sussum
uersus. Ad arteria exasperata simplicia quidem haec faciunt: Gummi 5
Alexandrinum uel tracanthum per se sub lingua retentum. Sed composita haec ad tumorem arteriae maxime prosunt: Papaueris siluatici iam maturi, uiridis tamen adhuc capita quam plurima uaso fictili coiciuntur atque aqua superfunditur tanta, ut supersint de uasculo duo uel tres digiti. Haec ubi triduo macerata fuerint, eodem uaso incoquuntur, donec madescant, postea exprimuntur omnisque aquae percolatae prius diligenter mensura capitur, ad cuius soliditatem mellis Attici quarta pars miscetur, deinde in duplici uaso tamdiu coquitur,

XIIII **1** Scrib. 64 **2** Scrib. 65 **3** Scrib. 66 **4** Scrib. 71 **5** Scrib. 73

8 ⟨gallae contusae ✕ II⟩ *Scrib.* 12 permanent *PL* 15 medicamentum *PL* 21 diu iacentem *Scrib.*, diuiacentum *P* diuia centum *L* 22 cocliare *L* 26 umido *Scrib.*, umidum *PL* 27 uersos *PL*

donec mellis habeat spissitudinem. Hoc medicamentum et ad auriculae
6 tumorem et ad tussim facit. Altera arteriace ad fluorem arteriae et ad
raucitatem et ad tussim et ad spissum sonum uocis. Accipit haec:
Tragacanthi ✱ VI, gummis acanthini, quod ex uermiculis qui illic sunt
uerum docetur, ✱ VI, murrae ✱ I, turis ✱ II, croci ✱ I, piperis albi
grana XX, cariotarum recentium trium pulpas medias detracta ex-
teriore cute, uuae passae incorruptae purgatis interioribus granis ✱ VIII.
Gummi et tragacanthum passo Cretico uno die et una nocte macerari
oportet, postero die pilo mundo contundi et cetera trita mortario curi-
ose admisceri. Inde dari debet fabae magnitudinis globulus et sub
lingua teneri et devorari statim, quod liquefactum fuerit. Hoc medi-
camentum pipere detracto et ad tumorem arteriae facit; seruandum
7 autem est pyxide buxea. Arteriace, qua melior non est, refertur autem
in Asclepiaden medicum optimum. Facit ad omnia superius dicta et
quidquid in arteriis uitii est efficaciter curat. Constat ex his: Myrrae
optimae pinguis ✱ XXIIII, tragacanthi candidi ✱ XXXVIII, glycy-
rizae radicis ✱ XVIII, resinae terebinthinae uerae ✱ XXXVI. Traga-
canthum sicut est contundi et percribrari tenui foramine oportet, deinde
myrram tritam seorsum admisceri et rursus utraque in unum diu teri
atque ita in pilam coici et ibi, cum concaluerint omnia ictu pilae assi-
duo, terebinthinam paulatim misceri, donec omnium unitas fiat. Postea
glycerizam contusam et cribratam mortarioque nihilo minus diligenter
tritam sensim adspergi conuenit. Sed ubi haec bene mixta fuerint,
dum calet medicamentum, plures accedant et pilulas faciant uiciae
magnitudine. Fit enim cito durissima haec arteriace et ⟨hoc⟩ ipso
praecedit ceteras, quia linguae subiecta non facile soluitur et ita diu-
8 tius exhibet salubritatis effectum. Brassicae crudae folium leuissime
terito; ex eo sucum exprimito, quo uua contacta potenter subleuatur.
9 Pruni folia siue satiui seu siluestris ex uino decocta et saepius gar-
10 galizata uuam resilere compellunt. Gallae tritae puluere uua contacta
eodem die resilit, si ter ei interiectis horis medicamen fuerit adpositum.
11 Capitis summi uerticem si quis uuam laboranti mordeat inopino, omni
12 eum molestia liberabit. In principio doloris uua bene subleuatur, si
13 aqua frigida uel posca adsidue gargalizetur. Lotium uetus humanum
adiecto croco ab inscio, ne fastidiat, epotum uel gargalizatum mirum
14 in modum uuam reprimit et consumit. Cinis testarum ustarum ex
15 ostreis cum melle tenuissime contritus uuae inlitus prodest. Rubi coli-
culi teneri discoquuntur ex uino idque uinum gargalizatur, quod con-

6 Scrib. 74 **7** Scrib. 75 **8** Plin. Val. 1,43 fol. 27 A **9** Plin. n. h. 23,132, cf. Marc. 11,19 et 15,14 **11** Med. Plin. 1,15 p. 29,13 sq. **14** Med. Plin. 1,15 p. 29,1 sq. **15** Med. Plin. 1,15 p. 29,6 sqq., cf. Marc. 12,29 et 63

3 ad spissum] abscissum *Scrib.* 6 pulpas *Scrib.*, pallas *PL* 12 seruandum *P et Scrib.* reseruandum *L* 15 uitiis *PL* glycyrizae *P* clycyriizae *L* 20 iectu *L* pili *Scrib.* 25 ⟨hoc⟩ *Scrib.* 30 puluerem *PL* 33 liberauit *PL* 34 humanum] hominum *L*

festim uuam prominentem coercet. Folia rubi arefacta in umbra in 16
cinerem concremantur; is cinis in cocleari uuae subiectus praesentaneo
remedio eam contrahit. Hirundinum exustarum cinis usque ad pericu- 17
lum laboranti uuae cum melle mixtus potenter inlinitur. Alumen 18
scissum leuiter tritum uel tunsum uuae subditum prodest. Chalcitis 19
℈ I, turis ℈ III, calcis uiuae denarium, misui, nardi, folii ℈ binos,
croci sicci ℈ II. Omnia tunsa et cribrata in unum miscebis deque eo
puluere in cocleari posito uuam tanges, ter mane, ter ante balneum;
certum experieris remedium. Salis granum, panis micam, carbonem 20
mortuum in foenicio alligabis et lino circa collum uuam dolenti
suspendes. Suco uel lacte caprifici in cocleari posito uua optime sub- 21
leuatur. Vrtica teritur eiusque sucus expressus et tepefactus ab eo, 22
qui uuam dolet, salubriter gargalizatur. Lapillus, qui in sfongea Afri- 23
cana inuenitur, foenicio obuolutus linoque ligatus collo suspenditur
eius, qui uuae uitio laborat. Carmen ad uuae dolorem, quod ipse sibi 24
qui dolet praecantet, et manus supinas a gutture usque ad cerebrum
coniunctis digitis ducens dicat: CRISSI CRASI CANCRASI. Quibus
dictis rursum manus a gutture ducat et ter hoc faciat. Laboranti uuae 25
diuturno labore haec cura succurrit: Hirudinem uiuam testo auellanae
includes eamque phoenicio inuolutam lino circa collum subligabis in-
traque diem nonum omni molestia liberaberis. De uua passa eliges 26
granum, quod unum intrinsecus nucleum habeat, eumque in foenicio
alligabis et faucibus, id est in regione uuae, inseres et tenebis et dices:
V u a u u a m e m e n d a t, mox ipsum foenicium supra uerticem eius
tenebis et idem dices cumque ter ipsum feceris et carminaueris, collo
dolentis subligabis. Rosae siccae partes duas, myrti partem unam cum 27
aqua mulsa decoques et laboranti de uua dabis gargalizandum. Lenti- 28
culam, ficus siccas et furfures cum aqua mulsa decoques et pro gar-
galismatio uteris ad uuam reparandam. Aleum cum sale tritum in co- 29
cleari adpositum uuae uehementer eam releuat. Alei umbilicum, quo 30
grana continentur atque ubi radices inhaerent, cum ipsis radicibus in
foenicio conliga et laboranti de uua luna septima fylacterii more sus-
pendes. Ouum exinanitum completum uiua terra loco clauso si abs- 31
condatur ab eo, qui de faucibus et arteriis laborabit, remedio prae-
senti sibi subuenit. Olei ueteris quod satis erit infusum naribus 32
tumorem arteriorum represso periculo suffocationis euincit. Fimum 33
columbinum, ficus aridas et nitrum tundes eaque mixta extrinsecus

16 Med. Plin. 1, 15 p. 29, 9 sq. Ps.-Theod. p. 278, 30 sqq. **17** Med. Plin. 1, 15 p. 29, 11. Ps.-Theod. p. 278, 29 sq. **22** Med. Plin. 1, 15 p. 29, 5 sq. Ps.-Theod. p. 278, 30 **28** l. 28 sq. Plin. Val. 1, 46 fol. 27 C **33** Med. Plin. 1, 16 p. 29, 19 sqq.

1 coeret *PL* 9 certum] tertium *PL* 11 uuam *PL* 13 spongea *P* 15 laborant *P* 18 manu *PL* 19 erudinem *L* herundinem *P* 20 phenicio *P* foenitio *L* 21 liberaberes *PL; potest etiam fuisse* liberabere, *cf. p. 126, 1* 22 foenio *PL* 27 de *om L, cf. l. 32, p. 108, 39. 110, 18* 31 ipsi *PL* 32 filacterii *P* filaterii *L* 33 abscondiatur *L*

adpones. Hoc medicamen asperitatem faucium mollit destillationemque
34 castigat. Cocleae terra tantum excussa inlotae coquuntur, dehinc tritae
35 cum passo Cretico aduersum faucium molestias hauriuntur. Vt faucium
duritiam lenias, medicamen facies tale: Myrrae — III, croci — I, tra-
canthi — III, ammoniaci — III, mellis quod satis sit. Omnia haec
trita atque permixta recondes et parato certoque subsidio ad arterias
36 crassiores et ad difficultatem uocis uteris. Ad tumores uuae et fauci-
um reprimendos gargalizari oportet tepidam aquam mulsam cum umore
tisanae et cum melle decoctam. Passum quoque cum glyceriza uel
ysopo uel faeno Graeco uel lini semine decoctum iuuat necnon et aqua
37 maluarum illic incoctarum gargalizationi plurimum prodest. Bene opi-
tulatur et fomentum per sfongeam adhibitum ex aqua calida arteriae
38 et faucibus, quas partes postea tegi oportebit lana sucida pura. Sedant
tumores faucium et uuae perunctiones quaedam, ut sucus de moris
coctus in mellis spissitudinem, item mali Punici granorum sucus, item
uuae acerbae sucus eodem modo decoctus. Prodest et lentisci et tere-
binthi et rhus Syriaci et myrtae et rubi et rosae sucus, si cum melle
haec omnia decoquantur. Pruna quoque prosunt matura, si aqua, in
qua cocta fuerint, gargarizetur aut os ex ea colluatur. Haec omnia
prosunt etiam anginam habentibus et cetera uitia in ore nata effica-
39 citer curant. Non desinente faucium tumore prosunt non solum fo-
menta molliter adhibita faucibus atque arteriis per sfongias aquae
calidae, sed etiam cataplasmata uel fomenta de farinis. Itaque inponi
oportebit isdem partibus farinam hordeaceam ex aqua pura uel mulsa
coctam uel lini seminis farinam uel faenograeci farinam similiter coc-
tam. Sed mirifice prosunt pulli hirundinini pingues salliti uel recentes
assi in cibo sumpti; protinus enim omnem praefocationem et tumorem
faucium tollunt. Verum si suppurare fauces uidebuntur, oportebit sae-
pius gargalizare aquam cum ficis aridis coctam uel aquam mulsam
cum supra scriptorum admixtione. Quod si tantus fuerit tumor, ut
etiam praefocari aut strangulari fauces uideantur, aluum subtrahere
clysterio oportebit aut sanguinem emittere de brachio uel sub lingua
40 uenam praecidere. Thymbrae ex aqua coctae uel aceti uapor per arun-
dinem ore receptus prodest ad tumores oris et gutturis et faucium.
41 Origanum tritum cum melle inpositum ulcera oris purgat nec patitur
ea longius serpere, coctum uero cum aqua et arida ficu atque adsidue
gargalizatum facit et alia uitia, id est ad anginam et linguam sidera-
42 tam, quod genus morbi Graeci paralysin uocant. Sorbitionibus uti
oportebit eos, qui de uua et faucibus laborant, factis ex amulo, tisana,

34 Med. Plin. 1, 16 p. 30, 5 sqq.

7 difficultate *PL* 11 incocta *PL* prodsunt *(sic) PL* 24 ordea-ceam *L* ordeaciam *P* mulsam *PL* 36 assidue *L* 37 et ⟨ad⟩ alia uitia *Co, sed cf. p. 186, 18 et 193, 19 et W. A. Baehrens in Philologi supplem. uol. 12 (1912) p. 257* ad] et *P*

oryza, alica, farina triticea, faba alba, urtica tenera cum lacte decocta; deinde, cum ex aliqua parte releuati fuerint, tum uti ouis sorbilibus debent. Ad uuas callosas et nimium tumentes mirifica haec compositio 43
est; facit et ad cetera faucium et oris uitia. Est autem haec: Aeris floris * II, chalcitidis * II, picis liquidae cyathum. Coquitur pix, donec amittat odorem, deinde adiciuntur ei mellis cyathi sex atque iterum utraque mixta inferuescunt, post hoc adicitur uini Aminei sextarius et rursum coquitur. Vbi autem bene decoctum fuerit, cetera supra scripta, quae sicca sunt, trita adiciuntur iterumque decoquitur medicamentum, donec sit spissum uelut mel. Rhus, quo coriarii utuntur, foliorum 44
tenerorum collectorum aestate, priusquam semen arbusculae eorum habeant, * XXIIII macerantur in aquae nitidae congiis tribus totidem diebus totidemque noctibus, deinde expressa folia abiciuntur, aqua, in qua macerata fuerint, transfunditur in uas aereum et coquitur, donec in mellis spissitudinem redigatur. Oportet autem moueri aquam ipsam tudicula uel spatomeli aeris rubri, postea adici debent trita haec: Myrrae, turis, nardi Syriacae, cinnami, cassiae, singulorum denarii bini, deinde bis ter⟨ue⟩ inferuefieri medicamentum et reponi in pyxide cyprea. Facit ad omnia uitia, quae in ore nascuntur, et ad uuam et arterias et anginam et ad auriculas, ex quibus puris multum fluit, et ad ueretra et ad nigridinem carbunculorum, crustas quoque et papulas omnes et maxime ea umoris uitia, quae in nocte concitantur, expurgat; sed si uetustate medicamentum inaruerit, remittitur et temperatur uino austere bene calido. Remedium Cosmi medici ad anginam et ad omnia 45
uitia, quae in ore nascuntur, et ad aures pure manantes et ad carbunculos atque ad ueretra, quae nigridinem duxerint, et ad crustas et ad ulcera in pedibus subtrita calciamentis: Rhus Syriaci * II, myrrae * IIII, cassiae * II, croci * II, mellis Attici cyathos duos. Coquitur medicamentum lente in cinere calido, donec spissum fiat; reponitur in uaso aereo. Arteriace ad grauidines oris et capitis et ad pleuriticos et 46
per tussem sanguinem eicientes. Conficitur sic: Passi Cretici sextarii duo decoquuntur ad tertias, deinde admiscetur turis uictoriati duae tertiaeue partes, myrrae dimidia, croci una, tragacanthi * I, gummis * I, piperis grana numero XX, glycerizae suci * III, cariotarum pinguium suci exemptis interaneis * III. Gummi et tragacanthum in aqua mulsa maceratur, deinde utraque trita ceteris bene tritis et leuigatis admiscentur, post hoc globuli finguntur ad fabae magnitudinem, quos sub lingua teneri oportet et quod de his liquefactum fuerit statim deuorari. Haec conpositio facit ad omnia arteriae uitia et thoracis et ad uocis intercisionem. Compositio, quae dicitur stomatice. Facit ad 47

2 soruilibus *P* sordilibus *L* 5 calchiditis *PL* 12 aqua *P* qua *L* 14 fuerit *L* fuerat *P* 16 tuticula *PL, correxi;* rudicula *Co, sed cf. Med. Plin. p. 104,1. 6* 18 ter⟨ue⟩ *Co* 32 duae tertiaeue *P eraso* ue, *quod utrum a librario an a Cornario deletum sit, diiudicari non potest,* duae et tertiaeue *L* 34 glucerizae *L* 40 intercessionem *PL, corr. Heraeus, cf. p. 147,20;* interceptionem *Co* stomachicae *PL, corr. Co*

tossillas et uuas tumentes et ad uulnera et ulcera in auriculis uetera,
excepta ex libris Ptolomaei regis, qui Euergetes appellatus est. Accipit
haec: Suci ex moris facti et in sole cocti Ƨ unum semis, glycerizae
suci ✱ II, corticis lycii ✱ S, myrrae troglodytis ✱ I, aluminis fissi ✱ I,
nardi Indici ✱ S, mellis Attici cyathos IIII, uini malei cyathum I.
Quae arida sunt seorsum teruntur et in unum cum uino temperantur,
deinde passum his admiscetur et coquuntur omnia in cinere calido,
donec mellis spissitudinem habeant. Non oportet autem ignorare utiles
esse arteriam inbicillam habentibus gestationes, deambulationes, cor-
poris uocisque exercitationes, contraria autem balnea et omnia, quae
48 uidentur caput implere uel umores excitare. Vuae et faucium dolori
fimus agnorum, priusquam herbam gustent, in umbra arefactus et con-
49 frictus atque emplastri more adpositus medetur. Suco cocleae acu
transfossae inlita uua sanatur, ita ut ipsa coclea in fumo postea sus-
50 pendatur. Vuae destillationi, quae omnibus fere periculosa est, nam
et pthisin et syntexin et alias molestas ualetudines creat, prosunt porri
51 sectiui folia non cocta sine pane adsidue manducata. Oleum calidum
ei, qui de uua et arteriis laborat, eunti dormitum in cerebrum et in
52 aures infundi utile est. Vuam toto anno non dolebit, qui, cum primum
uuam uiderit procedentem, sinistra manu digito medicinali et pollice
53 granum uulsum sic transgluttierit, ut dentibus non contingat. Stercus
caballinum recens colliges et in furno calefacies, tunc oleum medio
capiti infundes contra uuam et sic stercus praedictum in panno uel in
54 linteo spisso capiti superligabis in noctem. Frumenti grana super
candentem tegulam pones et disperges ea et, cum uideris ex his humo-
rem nigrum exire, de cocliario colliges et subinde uuae adpones; sta-
55 tim remediabis. Ad fauces et arteria impedita remedium utile sic:
Croci dragmas VIII, nardi drag̃. II, schoenuanthos drag̃. I, amuli drag̃.
I S, rosae seminis drag̃. I. Mellis Attici cyathum unum cum tenuissi-
mo puluere specierum supra dictarum miscebis et decoques tenuiter et
56 ad perunctionem faucium uteris. Lac bubulum recens mulsum et lento
igne calefactum gargalizatumque arteria constricta infuso catarro et
57 fauces exasperatas pristinae sanitati restituta persanat. Vuae dolenti
et destillanti medicamentum praesentaneum sic: Gallae rufae semun-
ciam, aluminis scissi ℈ VIIII, myrrae pinguissimae ℈ VIIII, cunicu-
laris herbae aridae super mundam tegulam combustae cineris semun-
ciam. Haec omnia in tenuissimum puluerem redacta et in unum per-
mixta seruantur uaso uitreo et per triduum cocleare semiplenum ieiuno
58 et bene digesto intra os inseritur, ut uuam contingat et inlinat. Cau-

48. 49 Plin. n. h. 30, 31 **56** Plin. n. h. 28, 189, cf. Marc. 15, 17

1 uetere *PL* 3 in *om. L* semis] seminis *PL* 4 lyciae *PL, corr. Co* troglodidis *P* troclodidis *L* 5 malini *He,* Malei *i. e. Malea oriundi Ni* 8 habeat *L* 11 umores] mores *PL, corr. Co* 14 coclia *L* 16 tpisin *PL* molestias *P* ualitudines *P* 39 cauticum *PL*

sticum ad uuam penitus minuendam uel consumendam sic: Feniculi
drag̃. I, calcis uiuae drag̃. I, afronitri drag̃. II, chalcanthi drag̃. II, iu
drag̃. II. Contusa haec in puluerem redacta permisce et subige cum
cinere lixiui ficulnei et inpone siccum, ita ut haereat uuae uel faucibus.
Raucis et grauedini uocis plurimum prodest tracanthum, si sub lingua 59
diu teneatur, aut piper et paulatim saliua, quae collecta fuerit, sorbea-
tur. Raucus si oua incocta recentia singula per triduum ieiunus hau- 60
serit, statim remediabitur. Raucis, si in balineo clament et aërem ca- 61
lidum intra fauces recipiant, satis utile est. Oleum quoque uiride in
ore tepidum teneant et adsidue gargarizent, etiam in balneo; plurimum
prodest. Ad uocem clarificandam radicem edulem, quae incocta man- 62
ducatur, cum mulso coque et deinceps ipsum mulsum bibe et radicem
ipsam manduca. Ad uuam destillantem platani pilulam, quam singu- 63
larem inueneris, lino traiectam suspende collo laborantis. Vuam cani- 64
culatam et cocleam germanam combure et contere atque ex eo puluere
mixto pollice summo uel certe coclеario uuam ieiuno tange per tri-
duum. Herbae cymbalitis radicem ante solis ortum collige sinistrae 65
manus digitis pollice et medicinali in nomine eius, qui uuam dolebit,
et licio conligatam collo eius suspende. Picem mollem cerebro eius 66
inpone, qui uuam dolebit; praecipe, ut super limen stans superiori
limini ipsam picem capite suo adfigat. Ad dolorem uuae scribes in 67
charta et collo laborantis linteolo suspendes: Formica sanguinem
non habet nec fel; fuge uua, ne cancer te comedat. Araneam, 68
quae sursum uersus subit et texit, prendes et nomen eius dices, cui
medendum erit, et adicies: Sic cito subeat uua eius, quem no-
mino, quomodo aranea haec sursum repit et texit. Tum ipsam
araneam in chartam uirginem lino ligabis et collo laborantis suspendes
die Iouis, sed dum prendes araneam uel phylacterium alligas, ter in
terram spues. Medicamen causticum ad uuam sine ferro tollendam, de 69
quo etiam sciatici curantur: Calcis uiuae — I, saponis albi pilulas III,
sinopidis, hoc est minii, modicum, lixiui, unde operantur coactiliarii,
aliquantum. In unum miscebis haec et coagitabis diu et repositum
habebis, ut, cum opus fuerit, utaris. Descriptio trochisci plurimis rebus 70
satis utilis, id est ad uetustas tusses et reumata, quae in arteriis con-
surgunt, ad paralyticos, ad eos, qui ex incommodo tremunt, ad nesciam,
ad ydropicos, ad opisthotonicos, ad pedum subitos dolores uel graui-
dines, ad longas uiscerum causas uel dolores, ad pthisicos, ad inediam,
ad eparis uel lienis et ad intestinorum dolores, ad duritiam quoque
eparis resoluendam, ad partus extrahendos, qui ante maturitatem fue-

2 ioni *P* ·ı·oni *(sic) L, corr. He* 5 grauedine *L* grauidine *P* tragantum *PL* 6 tenetur *L* 8 aerem *ex* aerum *corr. P* aerema *L* (*fuit igitur in archetypo* aer$\overset{em}{a}$) 11 clarificandum *L* 14 traiecta *PL* 17 colliges *P* 21 limiti *PL, corr. He* 22 lineolo *PL* furmicam *PL* 28 colligas *L* 31 lixiuum *PL, correxi* 33 rebus *om. L* 38 *uerba* uel lienis *in PL ante* ad eparis *collocata transposui*

rint enecati, et si quid post partum resederit euocandum. Quod medi camentum ab Eutychiano archiatro primum traditum fertur. Cuiu descriptio talis: Storacis drağ. IIII, iris Illyricae drağ. IIII, hyoscyam drağ. I, opopanacis drağ. IIII, myrrae troglodytis drağ. IIII, resina terebinthinae drağ. II, piperis albi drağ. XII, afronitri drağ. Xl, opi drağ. XI, galbani drağ. IIII. Haec omnia diligentissime tunsa, cribrat et trita, ut permiscere se possint, aqua nitida in unum colliges, ita u storacem et galbanum separatim ante contundas. Quae simul confus aqua colliges et trochiscos ad mensuram oboli facies et, cum necessa rium fuerit, ex aqua calida bibendos dabis cum cyathis tribus ternos prout aetas aut uirtus fuerit.

CAPVT XV

AD ANGINAM VEL SYNANCHEM ET STRVMAS ET PAROTI DAS ET REVMATA ET GLANDVLAS VEL TOSILLAS ET AI EA QVAE FAVCIBVS HAESERINT EVOCANDA REMEDIA RATIONABILIA ET PHYSICA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Anginae prodest sanguinis detractio, cucurbitarum adhibitio cete raque auxilia, quibus medici efficacius utuntur. Medicamenta autem simplicia haec recte faciunt: Laser Cyrenaicum aqua dilutum crassius per pinnam faucibus adhibitum uel euphorbium aqua dilutum similiter
2 inpositum. Conpositionum autem haec sunt apta: Fellis taurini, salis aceti, mellis, olei ueteris aequas partes in unum misceri oportet et
3 cum opus fuerit, pinna perfricare fauces diutius laborantes. Item bene facit et hoc medicamentum compositum sic: Git fricti ⚹ II, pyrethri ⚹ I, sagapeni uictoriati pondus. Trita haec cum melle miscentur et ita
4 faucibus adhibentur. Facit bene ⟨et⟩ medicamentum hoc compositum sic: Fellis taurini ⚹ II, suci cucumeris siluatici ⚹ I, cachryos et misui animati ⚹ singulos. Trita haec melle admixto reponuntur. Cum opus est, aqua tepida diluuntur et fauces exinde perunguntur coguntur que inde quam plurimum deuorare, qui faucium dolore uexantur; soluit
5 enim uentrem et ita uehementissime prodest. Item bene facit et hoc medicamentum: Hirundininorum pullorum exustorum cineris ⚹ I, hysopi ⚹ I, nitri ⚹ I, piperis ⚹ semissem, laseris ⚹ II. Hoc medicamento
6 et saepius fauces et pressius fricari oportet. Multis et hoc profuit medicamentum: Costi, opii, anesi, schoeni, cassiae rufae, singulorum ⚹ binos, git ⚹ I, amomi uictoriati pondus I, asari, quod est semen, ⚹ II, aluminis fissi ⚹ I, gallae, quod est medium, magnitudine ciceris pilulas

XV **1** Scrib. 67 **2** Scrib. 68 **3** Scrib. 69 **4. 5. 6** Scrib. 70

3 storachis *PL, item l. 8* storachem *et sic per* ch *ubique fere uterque codex* 7 possent *PL* *tit.* ad *ante* ea *om. L* 15 adhibitur *PL* 20 I *om. L* 21 ⟨et⟩ *Scrib.* 28 medicamentum *PL* 30 opii] apii *Scrib.* 31 asari] zeae *Scrib.*

numero V, croci ⚹ II, crocomagmatis uictoriati pondus, myrrae uicto-
riati pondus, aristolociae Graecae ⚹ IIII, cinnami ⚹ III, hirundinum
siluestrium exustorum pullorum cineris ⚹ V, nardi spicae uictoriati
pondus. Melle Attico despumato conprehenduntur haec omnia dili-
genter trita, cum autem opus fuerit reparari hoc medicamentum, adi-
cietur quod satis erit eiusdem mellis et sic faucibus inseretur. Hoc
Liuia Augusta semper compositum habuit et reconditum in uasculo
uitreo; facit enim mirifice aduersum anginam et synanchem. Medica- 7
mentum ad anginam, quod deuoratur, quantum digito uno tolli uel
colligi potest, componitur ex his: Rhus Syriaci denarii semissem, hy-
sopi tantundem, caeparum Cypriarum capita tria, laseris Cyrenaici
quantum erui granum est, uini bene odorati cyathos tres. Cum uino
caepae ita teruntur, ut soluantur, deinde mittuntur in uase aeris rubri
atque adiciuntur cetera et coquuntur ad mellis crassitudinem. Hinc
dabitur bis uel ter digito lingere ei, cui medendum est. Ad synanchis 8
molestiam et faucium dolorem periculosum efficax medicamen; confi-
citur diligenter et reconditum in praesidio habetur: Ius, in quo hirun-
dinum pulli cocti fuerint, accipitur tepens et intra fauces continetur
atque aliquid inde transmittitur. Sed praecipue contra synanchem 9
prodest, si hirundines uiuos in nido prendas et uiuos incendas, ut pul-
uis ex his fiat, die Iouis liduna luna uetere. Sed obserua, ut inpares
in nido inuenias et quanti fuerint exuras. Horum in calida aqua pul-
uerem bibendum dabis et de ipso puluere digito locum synanchis ab-
intro continges; miraberis remedium, sed inlotis manibus remedium
facies. Rutam, alium, laser aequali mensura tritum, si ex uino garga- 10
rizet qui synanchem patitur, certum et praesens remedium sentiet.
Praecantabis ieiunus ieiunum tenens locum, qui erit in causa, digitis 11
tribus, id est pollice, medio et medicinali, residuis duobus eleuatis.
Dices: Exi, ⟨si⟩ hodie nata, si ante nata, si hodie creata, si
ante creata; hanc pestem pestilentiam, hunc dolorem, hunc
tumorem, hunc ruborem, has toles, has tosillas, hunc pa-
num, has panuclas, hanc strumam, hanc strumellam hac re-
ligione euoco, educo, excanto de istis membris medullis. Ad 12
tosillas herbae, quae lingua bubula dicitur, radix circa collum inligata
plurimum prodest. Gladioli folium medium diuisum et in similitu- 13
dinem coronae in se conexum ac pro torque circa collum habitum to-
sillas sedat. Pruni arboris folia ex uino decocta et gargarizata tosillas 14

14 Plin. n. h. 23, 132, cf. Marc. 11, 19 et 14, 9

10 denariis *PL* 20 herundines *L* hirundinos *P*, hirundininos pullos *Co* 28 medio pollice *P* 29 *cf. Buecheler Mus. Rhen. uol. 34 p. 344, Zander Versus Ital. ant. p. 46, Heim Incant. mag. p. 476 sq. 545* ⟨si⟩ *Heim*, si *pro* exi *Buecheler*, exi, ⟨exi, exi, si⟩ *Zander* 31 palum *PL* 32 hanc religionem *L* hanc relegionem *P, corr. Bernays apud Heim*; hanc relegionem *tutatur Zander*, relēgionem *dictam esse putans a relegando passiue, ut significet malum, quod relegatur* 33 euoco *post* excanto *collocandum esse proposuit Zander*

15 molliunt. Turis manna et myrra et cinnamomum et galbanum aequis
ponderibus separatim ad leuitatem contusa cribrataque et cum resina
terebinthina ceraque decocta plurimum atque emplastri modo adposita
16 sanant tosillas. Si adipe leonina tosillae interius perunguantur, eodem
17 die sanabuntur. Lac caprunum uel bubulum uel ouillum recens mul-
sum dum calet uel etiam calefactum gargarizatum tosillarum dolores
18 et tumores cito sedat. Plantago uel eius radix diligentissime contrita
cum axungia uetere inposita in panno uel linteo prodest anginae uel
19 tosillis. Cyclaminis sucum et mel Lycium aequis portionibus miscebis
20 et eo gargarismatio ad omnia faucium uitia potenter uteris. Pulticu-
lam ex alica facies, in qua capita porrorum contusa mittes et simul
decoques et deinde colabis et sorbitione ea contra faucium molestias,
21 cum uolueris, uteris. Si quis grillum manu contriuerit et ad tosillas
uel suas uel alterius tenens ter adplicuerit, tactu illo tumorem sanabit.
22 Tosillis renes uulturini aridi in melle triti uel decocti mirum reme-
23 dium praestant, si pro emplastro adponantur. Caepae longae condito-
riae suco adiecto melle permixto interiora faucium pertractantur, quo
facto angina laborantem a periculo liberabis. Resina quoque uel li-
24 quore cedri arboris angina adsidue peruncta sanatur. Myrtae foliorum
sucus gargarizatus uel etiam transmissus anginae plurimum prodest.
25 Myrram contritam ex aqua tepida constanter absorbendam dato ei, qui
26 anginae periculo laborat; statim eum liberabis. Hirundinum conbusta-
rum cinis cum melle Attico mixtus faucibusque inditus et anginam
reprimet et ulcera, si qua arteriis inerunt, contacta purgabit sanabitque.
27 Taurinum fel melle permixtum et extrinsecus faucibus adpositum uel
pro unguine inductum anginas efficaciter sanat. Idem praestat et ca-
28 prinum fel similiter adpositum. Si subita angina ita fauces praefoca-
buntur, ut nullum auxilium celeriter inueniri possit, ferro quam acu-
tissimo ex uenula, quae sub lingua est in parte sinistra, quae statim
de hoc morbo pallescit, sanguis emittatur; continuo subuenietur.
29 Herbae Proserpinalis, quae draconteon dicitur, contritae suco ad-
misceto salsam aquam et olei parum atque inde linguam et quae sunt
circa linguam et fauces perfricato, donec uomat, cui medebere; cito
30 sanabitur. Alumen tritum ex posca gargarizatum anginae molestiis
31 prodest. Lini semen et anethum cum sale et oleo et aceto decoctum
32 bene contra faucium dolores gargarizabitur. Nucis iuglandis nuclei

17 Plin. n. h. 28, 189, cf. Marc. 14, 56 **18** Med. Plin. 1, 7 p. 20, 17 **21** Med. Plin. 1, 16 p. 30, 7 sqq. **22** Med. Plin. 1, 16 p. 30, 11 sq. **26** Med. Plin. 1, 16 p. 30, 12 sq. **27** Med. Plin. 1, 17 p. 31, 12 sqq. **29** Plin. n. h. 26, 23 **30** Med. Plin. 1, 16 p. 30, 4 sq. **31** Med. Plin. 1, 16 p. 31, 7 sq. **32** Med. Plin. 1, 17 p. 31, 10 sq.

4 perungantur *L* 5 caprinum *L prima manus* 10 omnium *PL* 12 eo *PL* 13 tossillas *L, item l. 15* tossillis *L* 15 renes uulpis *Med. Plin.* 18 anginam *PL* 28 inuenire *P* 34 alumen] alium *Med. Plin.* 36 gargalizatur *L*

triti cum ruta et oleo inpositi faucibus prosunt. Ruborum caules te- 33
neri teruntur sucusque eorum expressus et in sole coagitatus, donec
spissetur ad crassitudinem mellis, ab interiore parte faucibus et gin-
giuis inlitus plurimum prodest. Pullus hirundinis siluestris uel melius 34
si ripariolae, certe etiam domesticae, assus uel elixus comestus angi-
nam uelocissime certissimeque sanat, adeo ut hominem ab hoc morbo
per totum annum tutissimum praestet. Ad parotidas sedandas aspho- 35
dili herbae radix inuoluta lana fusca et circa collum suspensa remedio
plurimum erit. Brassicae stirpes siue stipites arefactae uel combustae 36
et in puluerem redactae et cum axungia uetere subactae atque em-
plastro alutacio parotidibus inpositae satis prosunt. Lupino crudo 37
deme folliculos atque ex eo farinam tenuissimam facito, quam melle
subactam uice malagmatis parotidibus adponas; continuo dolores tu-
moresque sedabis. Idem praestat et cum aceto decoctus similiterque
adpositus. Herba uerbena cum plantagine in ore contrita adiecto mo- 38
dico salis pro emplastro adposita parotidas mire discutit. Quas cum
aperuerit, detracto sale sola contrita et inposita celeriter sanabit nec
cicatricem magnam faciet. Noctuae iecur diligenter seruatum atque 39
ex unguento nardino trito auriculis subinde infusum celeriter paroti-
dum uitium omne persanat. Ostrei testarum combustarum cinis cum 40
melle inpositus parotidas cito soluit. Aqua marina tepida uel ex ma- 41
rino sale infecta parotidas sfongia prius elue, tum calcem cum ax-
ungia uetere subactam inponito; confestim sanabis. Spumae argenti 42
p I, olei ueteris p II, salis Ammoniaci p II, galbani p II. Simul haec
omnia permiscebis, ita ut spumam argenti in oleo decoquas usque ad
crassitudinem mellis, tum adicies salem et pones, ut ferueat. Item gal-
banum addes et rursum pones, ut ferueat, postea simul omnia colabis
et recondes et, cum opus fuerit, more emplastri miro remedio sedandis
parotidibus uteris. Vitium exustarum cinis cum cera et resina pari- 43
bus ponderibus adpositus parotidis prodest, sed una decoctus. Stercus 44
columbinum tritum cum farina hordiacia ex melle subactum et calide
adpositum nascentes parotidas conprimit. Adeps ursina pari pondere 45
cum seuo taurino et cera permixta atque adposita parotidibus mirum
remedium est. Pingue laridi, quod inter cutem et carnem macram est, 46
si parotidibus adponatur et illic ligetur, cito sanabuntur. Mus araneus 47
si in orbitam inciderit, naturali fato illic detentus emoritur. Hunc illic
inuentum argilla aut linteo aut foenicio inuolue et ex eo ter circum-
scribe parotidas, quae in corpore subito turgebunt; mira celeritate sa-
nabis. Maluae radice lino uel licio traiecta aut arnoglosae, id est plan- 48

33 Med. Plin. 1, 16 p. 30, 16 sqq. **34** Med. Plin. 1, 17 p. 31, 14 sqq. **37** l. 14 sq. Med. Plin. 1, 7 p. 20, 3 sq. **39** Med. Plin. 1, 7 p. 20, 13 sq. **40** Plin. n. h. 32, 65 **43** Med. Plin. 1, 7 p. 20, 4 sqq. **44** Med. Plin. 1, 7 p. 20, 11 sqq. **45** Med. Plin. 1, 7 p. 20, 18 sq.

9 stipites] stirpites *L* siue stipites *del. He* 15 plantaginem *PL* 19 ungento *L* 35 parotibus *PL*

taginis, radice similiter collo circumdata strumas sanari manifestum
49 est. Mentastri sucus cum uino gargarizatus frequenter strumas tumo-
50 resque discutiet. Farina hordiacia, pix liquida cum cera et oleo mixta
percoctaque, adiecto puerili lotio subacta, more emplastri inposita
51 strumas utiliter sanabit. Galbanum inpositum super strumas facile eas
discutit. Idem praestat et sal Ammoniacus adpositus uel densiore li-
52 quore inditus aut inlitus. Contra omnes strumas et feminis et maribus
utilissimum est, si cor lacertae uiridis lupino argenteo clausum in
53 collo suspensum semper habeant. Fel bubulum uel caprunum ad in-
cipientes strumas optime facere experimenta docuerunt; nam penitus
54 crescere non sinentur, si eo adsidue tangantur. Cancri fluuiales com-
busti triti et cum melle adpositi strumas discutiunt. Idem praestant
55 et testae echinorum ex aceto tritae adpositae. Si uolueris explorare,
utrum struma sit loci illius, qui tumebit, antequam medicinam adhi-
beas, lumbricum terrestrem ad tumorem adplica et postea super folium
pone. Si struma erit, lumbricus terra fiet; si non erit struma, integer
56 atque inlaesus permanebit. Saepiae testa minutissime contusa cum
57 axungia uetere subacta et inposita strumis medetur. Nasturcium cum
58 alumine contritum inlitum uel inpositum strumis opitulabitur. Talpa-
rum capita recisa cum terra sua contunduntur et pro emplastro ad-
ponuntur strumis; utiliter prosunt. Ob quod pastilli inde facti in
59 pyxide stagnea reponi debent, ut praesto sint, cum opus est. Calx uiua
cum resina liquida et adipe suilla subacta et addito melle inposita
60 strumis mire medetur. Vngularum equinarum exustarum cinis cum
61 oleo inpositus uel inlitus strumis medetur. Acu ossea, id est spiculo
trygonis, quae pastinaca dicitur, strumam saepius punge; statim arescit.
62 Ad strumam sedandam buxi tenera et cicutam teres uel contundes et
cum axungia subiges et in panno tenui inductum medicamen adpones.
63 Virgulas teneras buxi, manipulum tenerum urticae unipecciae in ollam
rudem bisextialem cum aqua mittes et ad medias decoques, postea de
aqua ipsa dormituro aduersus strumas calidum quantum pati possit
sorbendum dabis, non transmittendum, sed ad eum locum, qui dolet,
intra os tenendum; quanto autem diutius aut calidius tenuerit, tanto
citius sanabitur. Sufficit autem, ut ternos sorsos singulis noctibus
64 intra os teneat. Medicamen ad fauces curandas sic: Rutae ℈ VII,
mentae semunciam, folii semunciam, anethi tantundem, apii idem, co-

50 Plin. n. h. 22, 123 51 Med. Plin. 3, 6 p. 80, 17 sq. 52 Plin. n. h. 30, 36 53 Med. Plin. 3, 6 p. 81, 21 sq. 54 Plin. n. h. 32, 88. Plin. Val. 3, 29 fol. 75 D 56 Med. Plin. 1, 7 p. 20, 8 sq. 58 Med. Plin. 3, 6 p. 81, 9 sqq. 59 Med. Plin 3, 6 p. 81, 19 sqq. 60 Med. Plin. 3, 6 p. 81, 22 sq. 61 Plin. n. h. 32, 88, cf. etiam Plin. n. h. 9, 155

9 caprunum] aprinum *Med. Plin.* 16 lumbrico *PL* 24 *uerba* ungularum *usque ad* medetur *desunt in L* 31 dormitum aduersus strumoso *PL, correxi, cf. p. 118, 12 sq.;* dormitum eunti strumoso *Co,* dormitum ⟨ituro⟩ strumoso *Heraeus,* aduersus *ex uaria lectione ad* sorsos *l. 34 in margine adscripta tali:* al. sorsus *ortum esse ratus*

liculi seminis idem, cucurbitae et marruuii idem. Teres diligenter haec
omnia ac permiscebis et, cum opus fuerit, fauces inde tanges. Item 65
pulurem ad idem uel quae intra os dolent conficies sic: Piperis — I,
folii — I, spicae nardi ℈ XII, myrrae ℈ XII, costi ℈ XII, cassiae
fistulae ℈ XII, aloes ℈ IIII, gutta ammoniaci — I, dactulorum ossa
exustorum ℈ XII, salsarum sardarum capita trita ℈ XII, rutae se-
minis ℈ XII, mentae ℈ XII, pulei ℈ XII, anethi, apii, coliculi, cucurbitae,
marrubii scrip̄. duodena. Omnia tundes et cernes et quae urenda sunt super
testum combures et teres atque in uaso uitreo repones et, cum opus
fuerit, sicco eo uteris. Ad synanchem remedium sic: Cuniculum uiuum 66
in olla rudi combures et puluerem de ipso costo et folio aequis pon-
deribus miscebis et sic in potione plenum cocleare de hoc puluere
cum uino dabis atque etiam fauces inde perfricabis. Caput uiperae 67
linteolo conligatum colloque suspensum toles optime sanat aut pro-
hibet innasci. Lac caprunum cum malua et exiguo sale decoctum gar- 68
garizatumque tosillis prime medetur. Menarum salsarum ustarum de 69
capitibus cinis ex melle inlitus faucibus anginam cohibet. Aqua, in 70
qua mus coctus fuerit, aduersum anginas salubriter inscio propinatur.
Caninae cutis corrigium ter collo circumdatum mire anginam releuat. 71
Multipedes cutiones, qui in stercore nascuntur quique contacti in glo- 72
bulos conplicantur, adiecta tertia parte resinae ualidissime triti et
malagmatis uice inpositi incipientes parotidas aperiunt et expurgant,
maturatas uero persanant. Axungia uetus cum testa uasi salsamentarii 73
contusa subactaque et adposita collectionem parotidum laudabiliter
discutit. Vulpinis testiculis recentibus parotides perunctae cito discuti- 74
untur. Muricum testae uruntur earumque cinis cum melle parotidibus 75
salubriter inponitur. Fimo caprae axungia uetus permixta et subacta 76
atque ut emplastrum adposita parotidas persanat. Calcis floris ℈ III, 77
alei spicas duas cum axungia tundes et inpones parotidibus malag-
matis more. Nasturcium cum lomento contritum sanat strumas. Etiam 78
marrubium cum adipe mixtum adpositumque prodest. Exulceratis 79
strumis mustelae sanguis recte inlinitur uel ipsa in uino decocta salu-
briter inponitur. Cocleae, quae salinis inhaerent, cum testis suis tunsae 80
atque inpositae strumis efficaciter prosunt. Talpae cinis ex melle in- 81
litus strumis uel iecur eius inter manus tritum adpositum plurimum

67 Med. Plin. 1, 7 p. 20, 20 sqq. **68** Med. Plin. 1, 16 p. 30, 9 sq. **69** Med. Plin. 1, 17 p. 31, 5 sq. **70** Med. Plin. 1, 16 p. 30, 21 sq. **71** Med. Plin. 1, 16 p. 31, 2 **72** Med. Plin. 1, 7 p. 20, 15 sq. **73** Plin. n. h. 28, 140 et 32, 89 **74** Plin. n. h. 28, 177. Sext. Placit. 3, 7 **75** Med. Plin. 1, 7 p. 20, 6 sqq. **76** Med. Plin. 1, 7 p. 20, 19 sq. **78** Med. Plin. 3, 6 p. 80, 12 sqq. **79** Med. Plin. 3, 6 p. 80, 18 sqq. **80** Med. Plin. 3, 6 p. 80, 20 sqq. **81** Med. Plin. 3, 6 p. 81, 6 sqq.

2 ac] et *P* 5 guttae *Co, sed cf. ind. uerb. s. 'declinatio'* 6 exusta *Ni* 7 codiculi *PL* 8 marruuii *P* 12 et *om. L* 15 malua] myrra *Med. Plin., sed* malua *Plin. n. h. 28, 189* 33 salinis] salicibus *Med. Plin.*, frutectis *Plin. n. h. 30, 37*, salictis *Heraeus*, sali⟨cibus mari⟩nis *Ni coll. CGlL uol. 3 p. 536, 32* agnum id est salice(m) marina(m)

82 prodest. Strumae optime medetur radix uerbenae, si eam transuersam
reseces extremamque eius partem laborantis collo subnectas, priorem
autem partem in fumo suspendas; arescente enim ea strumae quoque
siccabuntur et omnis earum umor arescet. Cum sanus fuerit, quem
curaris, si tibi ingratus extiterit, utramque partem in aquam coicito;
83 strumae renascentur. Vrticae radices cum aceto coctae contusaeque ac
subactae manibus tepidae inponuntur; incipientes strumas continuo
conprimunt. Haec autem cura non solum discutiet prorumpentes
strumas, sed et maturas ita aperiet, ut omnibus radicibus penitus ex-
84 tractis ad certissimam sanitatem sine ulla cunctatione perducat. Adeps
caprina cum calce subacta et adposita strumas statim dissoluit et
85 sanat. Lupus marinus, id est piscis, tantae efficaciae est aduersum stru-
mas, ut ad quamlibet partem corporis admotus strumarum uitium
86 omne persanet. Aduersus languorem focani expertum medicamen hoc
facies: Piperis albi — I, naporum seminis — IIII, rutae uiridis ℈ VI,
absinthii Gallici ℈ VI, laseris optimi ℈ VI, mellis optimi sextarium.
His tritis commixtisque in unum cocliarium plenum dabis ieiuno uo-
87 randum uel fauces inde continges. Apii seminis quantum tribus digitis
conprehendas, tantundem et salis et senapis Alexandrini adicies, rutae
quoque uiridis pusillum addes et alei spicas V. Haec teres diligenter
et adiunges aceti boni quartarium et dabis bibere ex aqua calida, si
88 iam per dolorem faucium manducare non poterit. Adipis ueteris — I,
turis grana III, laseris grana III, satureiae pusillum, alii spicas un-
decim teres et calefacies flammula tenui atque inde collum eius et
89 fauces diligentissime perfricabis, qui de tolibus laborabit. Remedium
ualde certum et utile faucium doloribus sic. Scribes in charta haec:

Εἶδον τριμόρφον χρύσεον τὸ σάνδαλον
Καὶ ταρταρούχον χάλκεον τὸ σάνδαλον.
Σῶσόν με σεμνέ, νερτέρων ὑπέρτατε.

Quam chartam in phoenicio obuolutam lino conligabis colloque suspen-
des meminerisque, ut mundus haec facias et ne tertia manu scriptura
90 tangatur. Gallam tunsam et cribratam atque alumen utrumque aequis
portionibus sumes et prius in ollam nouam mittes et mel bonum atque
acetum optimum adicies et in unum decoques atque inde orificia geu-
91 siarum et fauces intrinsecus perfricabis. Vetonicam, argimoniam, uer-
benam, rubum, senicionem, mentam, cucurbitam siccam, hinc amplius

83 Plin. Val. 3, 29 fol. 75 C **84** Plin. n. h. 28, 191

7 incipiente *PL* 11 capruna *P* 12 pisces *PL* 14 langorem *L* 16 absinthi *L* 20 pussillum *P* 27 *cf. Dieterich De hymnis Orphicis p. 42 sqq. Heim Incant. mag. p. 501. 549.* ЄΙ · Α · ΟΝΤΡΙΜЄΡΥΧΡΟΙϹЄΟΝΤΟ-ΑΝΑ · ΑΟΝ *PL* *εἶδον Co τριμόρφον Heim εἶδόν ⟨σε⟩ τριμερῆ· Dieterich τὸ σάνδαλον Dieterich* 28 ΧΑΚЄϹΙΝΤΟΥϹΑΝΑΔΟΝΤЄϹ *PL, corr. Dieterich* 29 ϹΟΥΝΜЄ *PL, corr. Co* ΝЄΡΤЄΡΟΝΥΤЄΡΒΑΤЄ *PL, corr. Co. De dea Hecate uerba fieri ostendit Dieterich*

mittes sardae caput assatum, piperis modicum. Teres haec omnia dili-
genter et miscebis et sic etiam per pinnulam delicatam faucibus in-
seres; mire hoc remedio carbunculum et quidquid mali intra fauces
erit curabis. Olei boni cyathum unum et sucinum uerum in ollam 92
nouam mittes atque ad medias decoques, deinde sucinum tolles et
combures et teres et puluerem eius in oleum supra scriptum mittes et
una iterum diligenter teres atque inde tolibus, quotiens opus fuerit,
adpones; experieris magnum remedium. Ad parotidas conuenit noc- 93
tuae cerebellum butyro mixtum adponi; discutit enim fere eas sine
dolore et molestia. Oportet autem aqua marina feruenti nouis sfongeis
illic demersis et linteo uel sabano intorto utrimque expressis uaporare
eas atque ita oblinire hoc medicamentum superque tegere lana sulpu-
rata totam maxillam. Bene discutit parotidas iris Illyrica contusa cocta 94
ex passo et more cataplasmatis ⟨farinae⟩ hordiaciae calida bis uel ter
in die inposita. Discutit et hoc medicamentum parotidas, antequam 95
suppurent, quod conficitur sic: Spumae argenti ꝑ II, cerussae ꝑ I,
salis Ammoniaci ꝑ I, aeris flos ꝑ I, aceti ꞩ I, olei ueteris ꞩ II. Spu-
mam, cerussam, salem per se et cum aceto terere te oportet mortario
marmoreo, deinde oleo admixto traicere in caccabum amplum, ne extra
effundatur, et ad ignem ponere; efferuescit enim ualde. Cum haec
super ignem posita habuerint emplastri mollis temperaturam, deponi
oportebit caccabum. Cum uero desierit feruere, paulatim spargere aeris
flos et mouere spatula medicamentum, ne extra fundatur, et rursus
coquere, donec habeat emplastri spissitudinem, debebis. Ad strumas 96
bene facit radix cucumeris siluatici cocta ex aqua mulsa et trita atque
ita inposita. Hebiscum quoque eodem modo coctum et inpositum me-
lius facit. Marini lepores oleo uetere innecti bene faciunt discutiendis 97
strumis cum ipso oleo in plumbea pyxide clusi, quam diebus XL dili-
genter alligatam oportet haberi. Postea ex eo pinnula oblinendae sunt
strumae superque eas pellis lanata non nimium tonsa tegendi gratia
inponenda est. Praecipi autem oportet, ne quis hoc medicamento
manus inquinet aut inquinatas, priusquam bene eluerit, ad os referat.
Ad strumas et ad duritias mammarum mirifice facit hoc medicamen- 98
tum, antequam suppurent, et post suppurationem nihilo minus utile est.
Accipit haec: Olei ueteris ꝑ I, spumae argenti ꝑ I, gallae Syriacae
ꝑ II, mannae ꝑ I et unciam, galbani ꝑ I. Cum oleo coquitur spuma,
donec ceroti spissi habeat temperaturam, deinde admiscetur ei galla
et secundum hanc manna. Cum emplastri habuerit spissitudinem, tol-
litur ab igni medicamentum et, cum desierit feruere, paulatim galba-

93 Scrib. 43 **94** Scrib. 44 **95** Scrib. 45 **96. 97** Scrib. 80
98 Scrib. 81

10 aquam marinam *PL* feruenti *Scrib.*, frequenti *PL* 14 more farinae hordeaciae *Scrib.* 20 efferuescit] ac feruescit *L, unde fortasse restituendum* ecferuescit 22 cacabum *L* 27 enecti *He* 31 medicamentum *PL*

num miscetur, deinde linitur in aluta, cum opus est adponi. Tertio
uel quarto die soluitur, si non suppurauerint strumae, sed si apertae
99 fuerint, hieme alternis soluetur, aestate cotidie. Malagma ad strumas
et ad omnem duritiam relaxandam mirificum sic: Resinae terebinthinae
℘ II, cerae selibram, propolis, quam quidam ceram sacram uocant, ℘ I,
galbani ℘ I, olei ueteris selibram. Haec omnia cum oleo ad ignem
liquefieri oportet et postea misceri uisci de quercu ℘ I, xiphii radicis,
quod nos gladiolum appellamus, ℘ I, faeculae putris ℘ I, afronitri
librae quadrantem, opopanacis ℘ I. Haec omnia ordine, quo scripta
sunt, trita cribrataque in caccabum coniciuntur, opopanax oleo diluitur
et soluitur. Vbi temperatum est medicamentum, manibus subigitur;
100 linitur, cum opus est, aluta et sic adponitur. Glandulis facies remedium
sic: Farinam, mel, crocum et caricas simul misce et contere atque
101 unum corpus facito et ita linteo inline et super glandulas pone. Carmen mirum ad glandulas sic: Albula glandula nec doleas nec
noceas nec paranychia facias, sed liquescas tamquam salis
in aqua. Hoc ter nouies dicens spues ad terram et glandulas ipsas
pollice et digito medicinali perduces, dum carmen dicis, sed ante solis
102 ortum et post occasum id facies, prout dies aut nox minuetur. Glandulas mane carminabis, si dies minuetur, si nox, ad uesperam et digito
medicinali ac pollice continens eas dices: Nouem glandulae sorores, octo glandulae sorores, septem glandulae sorores, sex
glandulae sorores, quinque glandulae sorores, quattuor
glandulae sorores, tres glandulae sorores, duae glandulae
sorores, una glandula soror; nouem fiunt glandulae, octo
fiunt glandulae, septem fiunt glandulae, sex fiunt glandulae, quinque fiunt glandulae, quattuor fiunt glandulae, tres
fiunt glandulae, duae fiunt glandulae, una fit glandula, nulla
103 fit glandula. Ad ea, quae faucibus inhaerebunt, remedium: Si os
aut arista haeserit gulae, uel ipse, cui acciderit, uel alius confestim
ad focum adcurrat et titionem uerset, ita ut pars eius, quae ardebat,
forinsecus emineat, illa uero, quae igni carebat, flammae inseratur.
Conuertens uero titionem ter dices remedii gratia te facere, ut illud,
quod haeserit in faucibus tuis uel illius, quem peperit illa, sine mora
et molestia eximatur. Hoc inter certissima remedia subnotatum est.
104 Herba appellatur uincaperuinca; ex qua si fauces obligaueris dormitum
105 euntis eius, cui aliquid his inhaeserit, mane sanus consurget. Omnia,

99 Scrib. 82

3 cottidie *L et sic semper fere hic codex* 7 xiphiae *PL,* cypiri *Scrib. ut puto ex interpolatione Ruellii; ante uerba* xiphii radicis *apud Marcellum nonnulla intercidisse uidentur, cf. Scrib.*: uisci de quercu pondo quadrantem, ammoniaci guttae pondo quadrantem, ebisci radicis aridae pondo quadrantem, cypiri radicis, quem nos gladiolum appellamus, pondo sextantem 8 *post* gladiolum *P add.* misceri 10 criblataque *L* 15 *cf. Heim Incant. mag. p 478. 487. 545* 16 paranici *PL, correxi*; paniculas *Co melius ad sensum* liques castam quam *PL* 30 accederit *P* acederit *L* 31 uertet *L* 37 eunti *PL, corr. He*

quae haeserint faucibus, hoc carmen expellet: HEILEN PROSAGGERI
VOME SI POLLA NABVLIET ONODIENI IDEN ELITON. Hoc ter
dices et ad singula expues. Item fauces, quibus aliquid inhaeserit, 106
confricans dices: XI EXVCRICONE XV CRIGLIONAISVS SCRISV-
MIOVELOR EXVCRICONE XV GRILAV. Si de pisce os faucibus hae- 107
serit, spinam mediam eiusdem piscis infringes et aliquam partem ex
ea pollice et medicinali digito super uerticem eius, cui os uel spina
haerebit, adpones; sed utilius erit, si nescienti id facias. Ad os siue 108
quid aliud haeserit faucibus hi uersus uel dicendi in aurem eius, qui
offocabitur, uel scribendi in charta, quae ad collum eius lino alligetur;
quo remedio nihil est praestantius:

Μή μοι Γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου
ἐξ Ἄϊδος πέμψειεν ἐπαινὴ Περσεφόνεια.

Ad reumaticos efficax remedium sic: Mustela die Iouis luna uetere 109
capta uiua in olla rudi ita excoquitur, ut teri possit et in puluerem
redigi. Qui puluis collectus ex melle et bene contemperatus ieiuno
reumatico ad diem per cocleare dabitur, sed unius ligulae mensura;
mire proderit. Ad synanchem remedium efficax sic: Rapae seminis 110
heminam, caulium seminis heminam, opopanacis semunciam, laseris
℈ IIII, alii modicum, salis montani modicum. Omnia haec diligentissime trita et melle collecta laboranti dabuntur mensurae ratione, ita ut terna coclearia ieiunus accipiat.

CAPVT XVI

AD OMNES MOLESTIAS TVSSIS ET SVBITAE ET DIVTINAE AC VETVSTAE ET SICCAE ATQVE VMIDAE ET AD PTHISICOS ATQVE EOS, QVI SANGVINVLENTVM ET PVRVLENTVM EXCREANT, ET AD EMPYICOS VEL PLEVMONIACOS ATQVE EOS, QVIBVS CASV SANGVISVGIAE INTRA STOMACHVM INREPSERINT, NECNON ET AD STOMACHI STRIDOREM ET NE MEDIA DOLEANT REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Pastillus ad tussem et destillationem pectoris et pulmonis et ad 1
epiphoras oculorum et uesicae dolorem et quibus tubus strangulatur saepius et non sine cruciatu urinam faciunt. Item ad eos, qui sanguinem ore eiciunt aut per urinam reddunt, ad deiectionem quoque alui

107 Ps.-Theod. p. 283, 23 sq. **108** l. 12 sq. λ 634 sq. XVI **1** Scrib. 90

4 criglionalsus *L* 5 exugri conexu *PL*, *correxi* 6 infriges *PL* 11 est *om L* 13 ἐπαινὴ] ἀγανὴ *Hom.*; ἐπαινή *uocatur Proserpina e. g.* κ *491. 534* λ *47* 16 conteperatus *PL* 20 salis] silis *Heraeus* 21 mensura *P*, mensura ac ratione *Co* 22 cocliaria *L*

et ad tormina et grauidinem uentris et cholera et stomachi crebram
nauseam, quae cum uomitu sine febri excitatur, utilis est et quidquid
reprimi et siccari oportet, optime conpescit. Praeterea facit et ad om-
nium partium corporis dolorem praeter capitis; quin etiam, si quando
alicuius rei causa datum fuerit, aliae rei uitio non erit hoc medica-
mentum. Cum autem ad omnia, quae supra dixi, manifeste prosit, tum
praecipue ad initia pthisicos bene facit; multos enim eripuit ex magno
periculo interdum bis terue datus hic pastillus. Recipit autem haec:
Myrrae troglodytidos ✕ VI, croci ✕ V, turis ✕ V, opii ✕ IIII, alterci
albi seminis ✕ IIII, Apollinaris herbae radicis corticem ✕ IIII. Con-
tunditur haec cortix per se et cribratur tenui cribro, deinde crocum,
postea altercum, dein myrra et tus. Quibus miscetur opium pridie in
aqua maceratum et subinde aquae exiguum adicitur, donec fingi pastilli
possint ad pondus denarii semissis, licet alii tertia huius ponderis de-
tracta faciant pastillos. Dantur in noctem ex aqua cyathis tribus, som-
num faciunt, dolorem omnem sedant, ut superius dixi. Oportet autem
ex eo etiam catapotia fieri; quidam enim facilius ea quam potionem
2 sumunt et non multum ad medendum interest. Catapotium, id est
medicamentum, quod non diluitur, sed ita ut est uoratur, ad tussim,
cum sine modo defluit. Conficitur sic: Croci ✕ III, myrrae ✕ II, opi
✕ I. Contunditur crocum siccum et cribratur, contusae et cribratae
myrrae opium admiscetur aqua exigua dilutum, postea adicitur crocum
et, cum in unum omnia bene mixta sunt, finguntur erui magnitudinis
pilulae. Dantur in noctem ternae uel quaternae et si siccae non po-
tuerint transmitti, ex aqua calida modica dabuntur et formabuntur ex
3 aqua. Catapotium alterum ad tussim aridam sic: Myrrae, piperis,
castorei, galbani, storacis, opii, singulorum idem ponderis. Castoreum
et piper contunduntur et cribrantur, deinde myrra ante contrita ceteris
contusis et cribratis admiscetur. Vbi omnium unitas facta est, for-
mantur pilulae ex aqua uiciae magnitudinis. Dantur cum caldae aquae
4 modico ternae uel quaternae in noctem, sed digestis. Aliud catapotium
ad tussim ueterem, quod et suspirio et pthisi temptatos et lienosos et
iecur durum habentes sanat. Idem inflationem tollit et purgat mulie-
rum si qua ex partu sordida resederint. Conficitur sic: Storacis ✕ VI,
myrrae ✕ II S, opopanacis ✕ V, resinae terebinthinae ✕ IIII, alterci
seminis ✕ I, iris Illyricae ✕ I, nitri ✕ I, piperis albi ✕ II, galbani ✕ II,
opii ✕ I. Irim, altercum, piper contundere te oportet et cribrare,
nitrum mortario terere, cetera pilo comminuere et postea omnia per-
miscere ac facere catapotia magnitudinis fabae, inde terna uel quaterna
in noctem uel sicca uel ex calda aqua dare, quae et ad inflationes

2 Scrib. 87 **3** Scrib. 88 **4** Scrib. 89

2 uomitum *PL* 7 pthiseos *Co, sed cf. Scrib. ed. princ., quae habet* phthisim habentes 28 cribratur *L* 30 calda *PL* 32 temptatos *Scrib.*, temperatos *PL* 33 mulierem *Scrib.*

distensionesque cum aquae calidae cyathis tribus utiliter dantur. Ad 5
eam rem remissior quidem pastillus, sed non contemnendus. Accipit
haec: Croci, myrrae, alterci, opii pondera paria contusa miscentur de-
spumato Attico melli. Fiunt pastilli eiusdem ponderis, ut supra scri-
ptum est, dantur iuxta aetatem et uires in noctem, licet et hinc cata-
potia facere propter eandem causam utile sit, sed tunc aquae mel
adicitur. Pastillus ad tussim et ad sanguinem reicientes et ad stoma- 6
chum solutum habentes; facit et ad deiectionem uentris et uesicae do-
lorem. Accipit haec: Apii seminis ✕ VI, rosae foliorum arefactorum
in umbra ✕ XII, myrrae ✕ XII, croci ✕ XI, opii ✕ IIII. Apii semen
et crocum et folia rosae contunduntur cribranturque, myrra teritur,
opium aqua maceratur, omnia deinde in unum miscentur; aqua adiecta
fiunt pastilli ad pondus denarii semissis aut tertia parte detracta. Dan-
tur stomachum imbicillum habentibus et sanguinem reicientibus ex
aquae frigidae cyathis duobus; ceteris ex calidae totidem cyathis dari
debet. Pastillus ex odoribus, qui bene facit ad omnem internum dolo- 7
rem, proprie autem ad tussim et pectoris destillationem et oculorum
epiphoras. Facit et ad suspirium et ad lateris dolorem et ad pthisicos,
uesica quoque uel renibus laborantibus uel sanguinem de urina red-
dentibus cum dolore utiliter datur. Accipit haec: Cinnami, cassiae,
croci, singulorum ✕ ternos, alterci seminis et Apollinaris herbae radicis
singulorum ✕ quaternos, piperis ✕ II, opii ✕ II, turis ✕ III, nardi
spicae ✕ II. Vino Falerno contusa et trita haec, ut debet, conspargun-
tur, fiunt pastilli ad pondus ✕ semissis aut tertia parte detracta. Dan-
tur in noctem, prout aegri uires sunt, cum aquae calidae cyathis duo-
bus aut tribus. Medicamentum, quod per coclearium deuoratur. Bene 8
facit ad tussem aridam et eos, qui difficulter gluttinosa excreant et
praefocari uidentur interdum, sed praecipue prodest his, qui dolorem
lateris cum febre sentiunt, quos Graeci pleuriticos dicunt; liberat enim
omni periculo eos. Hoc medicamentum Apulei Celsi fuit et praecep-
toris nostri Valentis nec umquam ulli uiuus compositionem eius dedit,
quia magnitudinem opinionis ex ea traxerat. Est autem haec: Mellis
Attici libram, piperis nigri ✕ II, myrrae troglodytidos et cassiae ✕
singulos, stachyos nardi ✕ I, cinnamomi hemiobolum. Quod si non
habueris cinnamomum, duplicem cassiam coicies. Piper contunditur
diligenter et cribratur, myrra teritur mortario marmoreo, postea utra-
que in unum miscentur, deinde mellis optimi despumati adicitur quan-
tum sufficiat, ut sit pseudoliquidum. Dantur inde tussicis cocliaria
quina uel sena, pleuriticis etiam plura et saepius, sed interuallo, hoc
est non simul omnia dari oportet, et tum maxime, cum tussiunt et

5 Scrib. 91   6 Scrib. 92   7 Scrib. 93   8 Scrib. 94

6 *uerba* utile sit *desunt apud Scrib.* aqua, non mel *Scrib.* 22 opii p. ✕ IIII *Scrib.* 26 cocliarium *L* 30 Apulei Celsi fuit, praeceptoris Valentis et nostri *Scrib.*; *consulto immutasse uidetur Marc.* 33 libra *PL*

praefocari uidentur difficulterque spirant siue etiam non tussiunt et fleuma illis interius coquitur, dari debet; protinus enim excreant, quae
9 obstant, et transitum spiritus habent et tussire desinunt. Alterum medicamentum ad tussem aridam. Conficitur sic: Nasturci animati seminis unciam, alterci seminis unciam, opii ✕ I, myrrae semunciam, sulfuris uiui semunciam, piperis albi unciam. Melle colligitur hoc medicamentum, datur fabae Aegyptiacae magnitudine ex cyathis aquae calidae tribus in noctem. Facit autem hoc medicamentum et ad lateris dolorem et ad stomachi inflationem grauidinemque, coeliacis quoque, qui subito uniuersa deiciunt, prodest et dolenti superpositum uel circumdatum denti, et si exesus est, in cauernam eius insertum utile est. Praeterea ad horrores febrem praecedentes, quae circuitum habet, datum ante horam accessionis utilissimum est, sed prius corpore perfricato oleo calido. Prodest et his, qui sine horrore circuitu febrium
10 uexantur, quamobrem lexipyretos haec conpositio dicitur. Alia conpositio ad tussem aridam et gluttinosam et difficulter excreantibus, purgat etiam interaneas uomicas et suppurationes. Accipit haec: Lini seminis, urticae seminis, nasturci seminis, iris Illyricae radicis aequis ponderibus. Haec in puluerem redigi et misceri oportet cum melle et
11 frequenter ieiuno per coclearium dari. Stercus porcinum siccum inli-
12 gatum foenicio et collo suspensum tussem molestissimam sedat. Hysopi — I, mentae siccae — I, pulei sicci — I, mellis decocti — II, marrubii — I, papaueris — I; sunt qui addunt et sulpuris uiui semunciam. Haec trita permiscentur, ut pseudoliquida sint, et per cocleare dantur, ita ut per triduum cotidiana singula qui tussit ieiunus accipiat.
13 Hederae folia tria cum tribus granis piperis ex uini cyatho et aquae calidae quantum sufficiat prima die dabis, sequenti die folia quinque cum granis quinque similiter ut supra, tertia die folia VII cum granis VII similiter ut supra, sed infirmo ex calda aqua dabis; mirabiliter
14 tussem quamuis molestam et uetustam sedabis. Ad diutinam tussem, quae numquam desinit et satis molesta est, medicamen facies sic: Laricis — I, piperis — I, croci — I, myrrae — I, marrubii tunsi suci quartarium, ficus siccas tres, mellis optimi quod satis esse aestimaueris. Coques haec pariter, miscebis et conteres ac sic ieiuno triduo continuo coclearia singula dabis; miraberis remedium. Sed si necesse fuerit, intermissis diebus iterum ac saepius dabis. Hoc etiam pthisicos
15 sanat. Ad tussem ex perfrictione collectam medicamen hoc utile est: Aceti optimi heminam, aquae heminam, hysopi ℥ VI tamdiu coques, donec ad medietatem decoquantur, tum heminam mellis boni despumati adicies et lento igne decoque, ut spissescat; ante tamen quam

9 Scrib. 95 **10** Scrib. 96

3 obstant *Scrib.*, optant *PL* transitus *L* 5 opi *L* 12 habent *PL*, tum cum haec (*sc.* febris) circuitum certum habet *Scrib.* 15 lexipyreas *PL* 23 marrubi *L* 25 cotidiana] coclearia *Co* 26 tria] trita *PL*, *corr.* *Co*

mel adicias, supra scripta colare debes. Inde terna coelearia ieiunus
et post cenam accipies. Ad tussem remedium utile: Resinam terebin- 16
thinam et mel despumatum pari pondere permixtum cum ouo leuiter
decocto debebis ieiunus haurire. Puleium siccum ad mensuram cyathi 17
et nasturcii tantundem in puluerem tenuissimum redige et mellis op-
timi adice quod sufficiat ac decoque et mane ac uespere coclearia inde
singula accipe; miro aduersus tussem quamuis molestam remedio
uteris. Ad tussem nocturnam et stomachi confirmationem remedium 18
probatissimum sic: Caricas tres pinguissimas Africanas prima nocte
accipies assatas super carbones, ita ut singulis caricis inseras piperis
grana nouena lecta et pulei, quod non fuerit in fumo, aliquantulum.
Sed caricas sic assare debes, ne comburantur penitus, sed ut resoluan-
tur, et ea hora, qua te in lecto posueris, tum eas accipe et obserua,
ne quicquam postea loquaris aut quemquam appelles, antequam ad-
dormias. Hoc obseruans per tres noctes facies. Ad tussem praesen- 19
taneum remedium sic: Radices rumicis minutae eius, quae per campum
se sternit et mora fert paruula, colliges sine ferro et earum ℔ III in
aquae Ꞩ XX lento igne usque ad tertias decoques. Deinde radicibus
separatis ponderabis aquam et quantum separata aqua pensauerit,
tantum mellis boni despumati admiscere debebis et rursus utrumque
mixtum tamdiu decoques, donec mellis spissitudinem habeat. Deinde
admiscebis piperis optimi triti quantum aestimes posse sufficere, ut
sine molestia accipiatur, atque ex eo medicamine mane et sero terna
coclearia sumes. Marrubii fasciculum bonum in aquae congio ad me- 20
dias decoque et ex ea aqua adiecto mellis aliquantulo ieiunus cotidie
singulos cyathos, donec tussire desinas, bibe; omne genus tussis effica-
citer curabis. Feniculi radicem uiridem nitidam in pila lignea con- 21
tunde atque eius sucum ieiunus cum uino uetere per dies continuos
nouem in limine stans bibe; ualidissime aduersum tussem quamlibet
molestam tibi proderit. Itidem proderit et puluis ex eadem radice
sicca factus similiter epotus. Porri contusi sucus expressus cum oleo 22
decoctus et epotus plurimum tussientibus praestant. Verbenae herbae 23
arefactae tunsae atque cribratae tenuissimi pulueris coclearia quinque
maiora maioribus, minoribus pro aetate minora, sed sinceris ex uini
Aminei ueteris cyathis totidem per dies quinque potanda dabis, febri-
citantibus ex aqua dari oportebit; mire tussientibus proderit. Scillae 24
interioris medullae tenerae contritae sucum cum mellis pari mensura
decoque et inde etiam si minimum, quantum summus digitus recipere
possit, ieiunus cotidie mane gustaueris, tussis molestia mire carebis.

20 cf. Marc. 16, 41 l. 29 sq. 21 Ps.-Apul. 124, 1 22 Ps.-Theod. p. 317, 29 sq.

1 melledicias *PL* cocliaria *L, item l. 6. 24. 33* 16 radicis *PL* 20 bonis *L* optimi *P* 27 fenuculi *L* 31 est potus *P* 32 tussientis *P* praestater *L* *e* praesτāτ *perperam soluto compendio (Heraeus)*; praestat *Co male, cf. adnotat. ad p. 34,2* 33 criblatae *L* 39 molestiam *L*

25 Tussis molestia cito liberabere, si obseruaueris remedium tale: Piperis
albi grana III, bacarum lauri grana III in unum contunde et adiectis
aquae calidae cyathis duobus ieiunus bibe, deinde piperis grana V et
lauri bacas V ex aquae, ut supra, cyathis duobus bibe, deinde VII et VII
ex aquae duobus, deinde VIIII et VIIII ex aquae duobus et si tam
molesta tussis fuerit, ut non statim desinat, iterum deminuendo simi-
liter facies, ut VIIII et VIIII et deinde VII et VII, V et V, III et III
26 [et] cum aqua calidae binis cyathis bibas. Cupressi bacae numero im-
pares quam minutissime tritae et ex uino uetere ieiuno potui datae
tussem potentissime leniunt. Eiusdem tenera cauliculorum a ieiuno
commanducata, ita ut sucus transgluttiatur, mire sanant tussientem, si
27 id adiectis semper impari numero cauliculis per triduum fiat. Myrrae,
storacis, opii, croci pares mensuras conterito et de contritis ac per-
mixtis speciebus globulos ex aqua cicerculi magnitudine facito ac,
priusquam dormitum eat, tussienti tria catapotia devoranda, id est
transgluttienda, dato, super quae tres aquae calidae cyathos potandos
28 adicito; hoc remedio nocturna tussi laborantem cito liberabis. Ventri-
culi gallinacei membranulam, qua sordes aqualiculi continentur, are-
factam terito diligenter et cum uino potui dato; umidam tussem se-
29 dabis. Tussem quamuis grauem maiorum natu intra quinque dies,
paruulorum etiam intra triduum sanat, qui sulpuris triti quantum
tribus digitis capere potest in ouo semicocto sorbili per triduum ieiuno
30 aut per quinque dies dederit. Hyoscyami — I, sulpuris semunciam,
fellis terrae — I, piperis — I, gentianae — I, opii ℈ II, marrubii
— I; mellis despumati quantum sufficiat supra dictis speciebus tritis
cribratisque miscebis ac leuiter decoques. Inde si quis tussi grauiter
conflictabitur, pastillum ad magnitudinem fabae ieiunus mane hauriat
et in noctem cum calda aqua alium pastillum bibat; bonum ualde et
31 utile remedium experietur. Scillae bulbum unum purgatum tribus fer-
uoribus in aqua decoques et ex eo quod fuerit tenerrimum sumes, id
est — IIII, panacis et iris Illyricae drag̃. quaternas, ammoniaci — II.
Haec omnia diligenter teres, sed scillam seorsum confricabis, tum omnia
confundes et mellis optimi despumati ad colligendum in unum medi-
camen quod sufficiat mittes atque inde laboranti per cocleare bis uel
ter diebus singulis dabis; intra dies septem etiam sanguinem excrean-
tem et uetustae tussis molestia liberabis, dum aut deorsum purgatur
32 aut per uomitum pituitae interius collectae umor effunditur. Folia
ulmi, quae orientem spectant, cum piperis granis totidem, sed impari
numero trita et cum Falerno uino a ieiuno sumpta etiam purulentas
33 tusses potenter emendant. Salis quantum intra palmam tenere potest
qui tussiet in potionem ceruisae aut curmi mittat et calidum bibat,

26 Ps.-Theod. p. 317, 19 sq. **28** Med. Plin. 1, 23 p. 37, 6 sqq.

1 molestiam *PL* 8 baccae *P* 16 transglutienda *P* 24 opii ℈ I *L* marrubi *L* 28 aqua] quam *PL, corr. Co* 41 ceruesae *L*

cum dormitum uadit, neque postea loquatur, sed tacitus somnum ca-
piat; cito sanabitur, si hoc uel triduo fecerit. Milefolium tritum ex 34
aceto potum tussientibus atque etiam stomacho ruptis et sanguinem
excreantibus prodest. Similiter prodest quinquefolium tritum atque ex
aqua potui datum. Quinque ouorum incoctorum uitelli cum uini ueteris 35
aut mulsi cyathis tribus permixti et calide per triduum poti excrea-
tiones cruentas emendant. Nuces pineae inanes contusae in ollam mit- 36
tuntur et quot fuerint nuces, tot hyoscyami unciae et aquae sextarii
adiciuntur. Haec ad medias decoquuntur atque inde ad tussis reme-
dium etiam pthisico bibenda ieiuno cotidie potio, etiam ex uino, si
non erunt febres, salubriter dabitur. Si de tussi stomachum quis aut 37
latera dolebit, herbae Vettonicae fasciculum cum suis radicibus in olla
noua decoquat cum aquae lixiuae S duobus, donec ad tertias consu-
mantur, atque inde dimidium cyathum frigidum, cum dolore urgebitur,
bibat. Vettonicam, nepetam, puleium aequali mensura cum uini S du- 38
obus et salis pusillo ad heminam decoques atque inde laboranti tussi
et doloribus stomachi cyathos singulos ieiuno, ut per cocleare paula-
tim infundas, per triduum dabis. Si quem tussis intolerabilis uexat, 39
de lupi iecore arido uel exusto quantum uoluerit conterat adiciatque
uinum, mel et aquam tepidam atque inde ad diem cyathum ieiunus
bibat; intra paucos dies mire sanabitur. Inuenta casu in uia portio de 40
cribro impari numero foraminum collo inligata tussi et suspirio re-
medio est. Ad tussem nimiam et ueterem remedium sic: Marrubii sicci 41
p III in ollam nouam fictilem mittes et aquae fontanae S XVIII et
decoques ad tertias. Deinde ipsam aquam colabis et in rudem ollam
alteram mittes atque addes illic mellis optimi S I, piperis triti semun-
ciam et iterum ad tertias decoques, ut spissum fiat. Deinde diligenter
in uaso uitreo repones atque ex eo ieiunus terna coclearia cotidie
sumes. Aeque prodest marrubii uiridis sucus cum mellis despumati
pari mensura decoctus et cocleare pleno mane sumptus et uespere.
Herba argimonia contrita et ex uino uetere diluta potui data unice 42
tussientibus prodest; tamen, ut dixi, qui remediandus est ieiunus acci-
piat. Betae radix piper adiecto conteritur. Ex eo ad piperis magnitu- 43
dinem catapotia fiunt; inde bina ieiuno data deuorantur, donec tussis
uitium consenescat. Fabae solidae granum infusum in aqua adeoque 44
inflatum, ut plus humoris nequeat haurire, subito deuoratum tussem
mire tollit. Lotium humanum uetus adiecto croco, ut odor eius occu- 45
latur, exhaustum ueteres tusses et eos, qui crassa pituita uexantur,
emendat. Si cui saliua resiliens tussem mouerit, aliquis ei in frontem 46

34 Med. Plin. 1,24 p. 38,1 sq. **35** Med. Plin. 1,24 p. 38,2 sqq. Sext. Placit. 31,17 **36** Plin. n. h. 23,142 **39** Plin. n. h. 28,193 **41** l. 29 sq., cf. Marc. 16,20 **42** Ps.-Theod. p. 319,7 sq. **46** Plin. n. h. 28,60

1 loquetur *L* 8 quod *PL* 9 dequoquuntur *L* 23 marrubi *L* 33 piper adiecto] *cf. adnotat. ad p. 15,16* 38 eo *PL* pituitam *PL*

47 sufflet; statim desinit. Ex ouo duro interius quod est passo intritum
adiectis aquae calidae cyathis duobus si antequam cubitum eas biberis,
quietiorem a tussi maiorem partem noctis habebis et eius potionis ad-
48 siduitate sanabere. Faba fresa tussientibus, in qua aleum coctum fuerit,
maxime prodest uel ex melle in cibo sumpta efficaciter remedium
49 praestat, sed et purulentas excreationes cohibet et sanat. Ficus siccae
tres cum hysopi modico et paruo rutae fasciculo et quartario faeno-
graeci purgati cum aquae nitidae sextario propenso in olla rudi ad
medias decoquuntur et colantur. Inde tres potiones per triduum tussi
50 nimia laborantibus dantur; mirum remedium est. Seuum ouium de-
51 coctum et cum uino austero depotum tussi medetur. Sandaraca quoque
52 cum resina terebinthina ex ouo sorbili sumpta tussem remediat. Vet-
tonicae pollinis drag̃. II in passi Cretici cyathis duobus permixta aqua
53 calida utiliter aduersum tussem bibuntur. Palmare remedium ad
tussem sic: Feniculi sicci triti 𐆖 VIIII, anethi similiter 𐆖 VIIII, opii
Hispani 𐆖 II. Haec iuncta ex melle optimo temperabis et ex eo nucis
Auellanae magnitudine cum aqua calida mane ieiuno uel etiam digesto
54 ad uesperam dabis. Valde bonum et utile ad tussem qualemlibet hoc
remedium est: Apii seminis 𐆖 IIII, hyoscyami 𐆖 II, anethi 𐆖 IIII,
opii 𐆖 II, mellis quod ad colligendas et congluttinandas species supra
55 dictas sufficiat, cum in puluerem fuerint redactae. Tussi et cruditati
medetur hoc medicamen: Costi — III, cinnami — II, piperis 𐆖 V,
item piperis longi 𐆖 V, opii 𐆖 II, croci — I, mellis quod satis ad
haec trita temperanda et catapotia facienda. Quae cum calda aqua et
mane et sera, sed interiectis uicibus, dari oportet, quod similiter et de
56 supra scripto medicamine fieri debet. Aquam, in qua rutam et hyso-
pum et rosam siccam decoxeris, uino inmisce et ita bibendam ieiuno
57 offer tussienti; cito subuenies. In ouum sorbile masticis puluerem
mittes; sed opus est, ut mox coagitatum statim sorbeas, ne dilatione
fiat crusta; quod exhausto facile tussem sedabis, si id saepius feceris.
58 Fabae grana quinquaginta tostata in furno, piperis totidem tundes et
cribrabis et pulei tantundem mensurae, quantum fabae est, in pulue-
rem rediges ac simul melle consparges et coques in olla rudi atque
agitabis, ne comburatur. Postea de tepefacto medicamine per septem
dies singula coclearia siue mane siue sera tussi laborantibus dabis;
59 cito subuenies. Herba centaurea trita ex uino dulci bibitur; mire
prodest etiam his, qui sanguinulentum aut purulentum extussiunt,
60 quos pthisicos dicunt. Vuam passam enucleabis ad ponderis librae
sextantem et diligenter teres, adicies senapis optime separatim triti

47 Plin. Val. 1, 58 fol. 30 C **48** Med. Plin. 1, 23 p. 36, 17 sqq **49** Plin. n. h. 26, 29 **50** Med. Plin. 1, 23 p. 37, 13 sq. **51** Med. Plin. 1, 23 p. 37, 16 sqq. **56** Med. Plin. 1, 24 p. 38, 17 sqq. **59** Plin. n. h. 26, 27

4 qua] aqua *P* 9 decoquentur *P* 23 satis ⟨sit⟩ *Ni* 24 aqua] qua *PL* 29 quoagitatum *L* 30 quod exhausto] *cf. adnotat. ad p. 15, 16* 35 cocliaria *L* 37 purulento *PL* 38 tphicos *L*

librae sextantem ac deinde adiecto aceto scillito cum mellis modico teres et miscebis, ita ut eam spissitudinem habeat, ut pastilluli fieri possint, non tamen grandes. Inde qui pthisi et diutina tussi laborat, singulos cum calda aqua ieiunus mane et similiter dormitum uadens ad uesperam sumat. Cerui pulmones cum suis gurgulionibus uirgulis 61
tensos in fumo, donec arescant, suspende et ex his aliquid contusum tritumque diligenter adiecto melle eligmatis modo pthisico dato, quem sanari citissime uoles. Lacerta uiridis uiua missa in uas fictile nouum 62
et cum uini S tribus decocta ad cyathum unum incredibiliter pthisico prodest, si ex eo uino mane ieiunus bibat cocleare unum. Qui pthisi 63
laborabit, laser tritum in aqua tepida ieiunus cotidie bibat; potenter remediabitur. Cancros marinos inpari numero exustos uel aridos tritos 64
et bacas laureas impari numero tritas adiecto melle atque adipe anserina remissa aequis ponderibus uniuersa permixta unum corpus facies atque aequaliter in duodecim partes diuides et in cibo aut in potione laboranti pthisico dabis; mire poderit. Oua incocta duo in calice 65
diffundes et deice olei optimi ℥ II et axungiae uetustissimae in trulla ad calidam remissae ℥ II et coagitato ac permixtum pthisico tepidum cotidie da bibendum, donec sanetur; ualde proderit. Qui pthisi adficiuntur, 66
maritima loca uitare debent atque illic maxime, ubi pix conficitur, commorari ibique coclearum carne cum uino excoctarum adsidue uesci. Picem praecoquam siue quam uiscosam uocant et rubricam 67
Scythicam, quam alii † spaltica uocant, cum seui ceruini remissi cyatho uno et lactis bubuli uel ouilli pari mensura si quis iam periclitanti pthisico in potu uel cibo cotidie dederit, mire ei subueniet. Mus gliris 68
degluptus et cum oleo ac sale assatus pleumoniticis uel empyicis cibo datus mire succurrit; eos quoque, qui purulenta excreant, celerrime sanat. Marruuii uiridis fasciculum et ambrosiae fasciculum et abrotani 69
fasciculum mitte in ollam semodialem nouam et uini S IIII et decoque ad sextarium, tum exprime herbas et cola et adice in ollam mellis optimi sextarium et postea decoque ad crassitudinem mellis. Ex eo uteris ieiunus cotidie plena ligula ad sanguinis reiectionem sedandam et ad stomachum confirmandum. Butyrum nitidum et tantundem mellis 70
optimi despumati coquito, donec color rufus sit, et in pyxide cornea reconde atque inde mane ieiuno singula coclearia dato, qui pulmonis

61 Plin. n. h. 28, 193. Med. Plin. 1, 23 p. 37, 21 sqq. **62** Med. Plin. 2, 1 p. 42, 1 sqq. **66** Med. Plin. 2, 1 p. 41, 13 sqq. p. 42, 5 **70** Plin. n. h. 28, 194. Plin. Val. 2, 1 fol. 34 D (bis)

3 tphisi *L*; tphisis et tphisicus *constans est huius codicis scriptura usque ad paragr. 86, nisi quod l 25 traditur* ptihisico; *inde a paragr. 87 eadem constantia* pthis- *traditur sicut semper in P* 7 eligmatis] eligma, eligmatium *pro Graeco* ἔκλειγμα *constanter scribitur in utroque codice* 8 uiuam *PL* 13 atque] adiecto *L* 17 uetussimae *L* 26 pleumoniacis *He sicut legitur in titulo, sed* pleumoniticus *ad analogiam uocis* pleuriticus *effictum esse potest* 32 lecula *PL* 35 cocliaria *L*

71 exulcerati uitio fetidum olet uel purulentum et fetidum excreat. Ax-
ungiae suillae uetustae unciae tres ex uini uetustissimi cotyla una
72 decoctae potui pthisicis datae potenter remediatum est. Anethi sicci
ueteris pulnerem et resinae pituinae puluerem cum adipe uetere an-
serino aut gallinaceo edendum mane ieiuno empyico coclearia tria et
73 uespere tantundem dabis; mire subuenies. Ad eos, qui sanguinem ex-
creant, remedium efficax sic: Turis masculi diligenter triti drag̃. II,
ammoniaci unam cum aceti hemina simul contemperabis, ita ut bibi
74 possit, et laboranti ieiuno aemoptoico dabis. Si quis purulentum
tussit, ouum crudum cum pari mensura suci de porro sectiuo expressi
75 tantundemque optimi mellis permixti calefactum ieiunus sorbeat. Ad
excreationem cruentam remedium sic: Cocleae elixatae teruntur et ex
aqua calida a ieiuno bibuntur necnon ad idem cocleae inlotae ex aqua
76 marina coquuntur et deuorantur. Tussicis et empyicis prodest aqua,
in qua Cydonea mala cocta fuerint, adsidue propinata; ipsa etiam si
77 incocta manducentur, iuuant. Sfongeae Africanae exustae cinis cum
78 suco porri sectiui haustus empyicos sanat. Rafani cocti cibo sumpti
79 sanguinulentas excreationes celeriter emendant. Gumen optimum in
80 ore solutum et degluttitum summo empyicis remedio est. Ruborum,
in quibus mora nascuntur, cauliculi teneri tunduntur. Ex his sucus
exprimitur, qui in sole ad crassitudinem mellis spissatur agitatus. Hic
haustus sanguinulentam excreationem efficacissime cludit. Eorundem
ruborum cauliculi teneri ex uino austero discocti eduntur idque uinum
81 etiam merum potatum sanguinulenta excreantibus prodest. Quagulum
ceruinum siue leporinum siue haedinum in potione solutum bibitur
utiliter ab empyicis uel aemoptoicis. Ceruini quoque cornus exusti
82 cinis in potione datus similiter medetur. Bubulus sanguis uel hae-
dinus sanguis recens cum pari mensura aceti discoctus sanguinem ex-
83 creantibus prodest, si per cocleare adsidue degustetur. Glutinum, quo
charta glutinatur, calidum in modum sorbitionis hauritur uel ex aqua
84 calida sanguinem excreantibus datur. Nuclei amygdalarum triti cum
amulo et menta trita in qualibet potione utiliter ab aemoptoicis uel
85 empyicis hauriuntur. Semen salicis tritum et ex uino austere sump-
86 tum sanguinem tussientis sistit et uitium potenter emendat. Hederae

71 Plin. n. h. 28, 138 **72** Plin. Val. 2, 1 fol. 34 D **74** Med. Plin. 1, 24 p. 38, 4 sqq. **75** Med. Plin. 1, 24 p. 38, 7 sqq. 10 sqq. **76** Med. Plin. 1, 24 p. 38, 9 sq. 24 sq. **77** Med. Plin. 1, 24 p. 38, 13 sq. **78** Plin. n. h. 20, 27 **79** Med. Plin. 1, 24 p. 39, 1 sq. **80** Med. Plin. 1, 24 p. 39, 3 sqq., cf. Marc. 31, 31 **81** Med. Plin. 1, 24 p. 39, 13 sqq. Ps.-Theod. p. 319, 26 sq., cf. Marc. 31, 32 l. 26 sq. Med. Plin. 1, 24 p. 39, 9 sq. **82** Med. Plin. 1, 24 p. 39, 10 sqq. **83** Med. Plin. 1, 24 p. 38, 15 sqq. Plin. n. h. 38, 195 **84** Med. Plin. 1, 24 p. 38, 25 sq. **85** Antidot. Brux. 20 p. 370, 8 sqq.

5 cocliaria *L* 11 melli *PL* permixtum *Co* 13 a] ad *PL* 14 tussici *PL* 16 iuuent *P* 30 gluttinatur *L* 31 triticum *PL*, *corr. He* 33 austero *P* 34 tussientis] tussientes *Co*, tussienti *uel* tussientibus *Ni*

bacae, quae sunt luteae, inpari numero tritae et ex aqua tepida potae pthisicos sanant. Herbae Vettonicae folia in umbra arefacta et tunsa 87
cribrataque reponito atque inde laboranti uulso uictoriati argentei pondus ex passo bibendum saepe praebeto. Quidam quo potentius herbae huius auxilium facerent, adiecto melle cribratum puluerem conprehenderunt atque inde fabae magnitudine dederunt laborantibus pthisicis, uulsis et reumaticis eosque, qui etiam purulenta excreabant, incolumitati solidae reddiderunt. Ad pthisicos remedium et praesens 88
et maximum, nam etiam uitae dubios sanat et quibus spes superesse nulla uideatur: Equi saliuam uel spumam cum aqua calida bibendam per triduum dabis; etiam quem tussi intoleranda et diutina laborare uideris, hoc remedio liberabis. Aegrum quidem sine cunctatione sanabis, sed equum mors subita consequitur. Oua cruda duo in calicem 89
uerguntur, eo adiciuntur olei optimi — V, gari floris — V, passi Cretici — V, cumque haec in calicem conieceris, axungiae uetussimae — V intromisso in uase igne dissolues eundemque liquorem calidum ceteris rebus adicies omniaque pariter super aquam feruentem remittes et calida pthisicis bibenda praebebis. Herbae senicionis uiridis con- 90
tusae et expressae sucus ad mensuram cyathi unius per dies singulos potui datus pthisicis miro remedio est, si interiectis diebus uel septies propinetur. Rutae tenerae contritae cum ramusculis suis et ex- 91
pressae sucus cum aliquantulo bitumine ex uino uetere calido pthisicis [celeriter sanabuntur] similiter et empyicis potui ⟨datus⟩ medetur. Oleastri folia si bene decocta ex melle comedenda dentur empyicis, 92
celeriter sanabuntur. Antidotum pthisicis incomparabile sic: Piperis 93
albi 𐆖 III, myrrae 𐆖 I, opopanacis 𐆖 I, turis masculi 𐆖 I, opii 𐆖 I, croci Siculi 𐆖 I, zingiberis 𐆖 II, laseris 𐆖 I, rutae siccae 𐆖 II, abrotani 𐆖 II, narcissi 𐆖 II, uettonicae 𐆖 II, marrubii 𐆖 II, pulei 𐆖 III, mellis despumati optimi ℥ I, uini Aminei quartarium, papaueris triti 𐆖 I. Ex quocumque liquore hoc pthisicis propinatum ualde prodesse memoratur, ita ut de contritis diligenter mixtisque speciebus catapotia fiant magnitudine fabae, quae aut integra haurienda aut liquefacta dentur et mane et uespera. Trochiscus dielectru praestan- 94
tissimus ad aemoptoicos, id est sanguinem uel excreantes uel uomentes uel eos, qui maxime cum tussi sanguinem iactant. Huius confectio sic: Croci 𐆖 XV, sucini 𐆖 XV, masticis Chiae 𐆖 XV, iris Illyricae

87 l. 4 sqq. Plin. n. h. 26, 110 **88** Med. Plin. 1, 23 p. 37, 19 sqq. Ps.-Theod. 317, 4 sq. **90** Plin. Val. 1, 63 fol. 33 A **92** Med. Plin. 1, 24 p. 38, 22 sq. **93** Plin. Val. 1, 61 fol. 32 C

2 uetonicae *L* 7 reumauticis *PL* eosque etiam, qui *Heraeus* 8 incolomitatis *PL* 23 [celeriter sanabuntur] *Ni, cf. l. 25,* [sanabuntur] *Co*, ex uino uetere calido ⟨datur⟩ pthisicis, celeriter sanabuntur *He* potu id *L* ⟨datus⟩ *Ni*, ⟨in⟩ potu (id *He*) medetur *Co, He* 24 *uerba* oleastri folia *usque ad* sanabuntur *desunt in P* 25 incomparabiles *PL* 28 uetonicae *L* 29 optimi 𐆖 I *L* 34 mouentes *P*

℈ XV, opii ✕ II S, psylliu, quod est semen nigrum minutum pulici-
bus simile, — II S. Hoc semen coques in hemina aquae, donec densa
fiat, quemadmodum de lini semine, quam colabis postea et reliqua
omnia trita ex hac aqua colliges et formabis trochiscos habentes maxi-
mos ℈ IIII S, alios ℈ III S, minimos usque ad ℈ I S. Ita ergo
facies, ut pro aetate unusquisque et pro corporis firmitate accipere
95 possit. Ad eos, qui sanguisugas inscii deuorant, cimicum in carbonibus
positorum fumus remedio est, si ore hianti et faucibus apertis exci-
piatur; eici enim et expelli deuoratas sanguisugas hac ratione certissi-
96 mum est. In eo aceto, in quo prius ferrum feruens sit extinctum, buty-
rum missum et calefactum paulatim si absorbeatur, eiciet de stomacho
97 sanguisugas. Ad stridorem pectoris deponendum senapis optime triti
cyathos duos et mellis optimi despumati cyathum miscebis et ieiunus
die calido aut in loco tepido gargarizabis et sines patenti ore umorem
98 decurrere. Ne media doleant, luna septima decima semper alii incocti
99 terna grana purgata transglutti; mire proderit. Corallium tritum ex
aqua potui datum reiectionem sanguinis reprimit. Cui rei et castaneae
100 medentur, si coctae quam plurimae manducentur. Ad tussem Vindi-
ciani medici remedium singulare: Sulpur uiuum teres et inuolues de
axungia porci uetustissima et dabis, ut transgluttiat tres pilulas prima
die, secunda II, tertia I; tales autem pilulae erunt, ut facile transuorari
101 possint. Hoc remedium etiam equis tussientibus prodest. Ad tussem
remedium efficax: Herba, quae Gallice calliomarcus, Latine equi un-
gula uocatur, collecta luna uetere liduna die Iouis siccata prius in
ollam nouam mittitur cum prunis ardentibus, quae intra ollam mitti
debent. Superficies sane eius argilla diligenter claudi debet et calamus
inseri, per quem umor uel fumus caloris hauriatur intra os, donec ar-
102 teria omnia et stomachum penetret. Conpositio ad tussem: Mellis
despumati ℔ I, anethi seminis — III, piperis — I. Haec diligentissime
trita miscentur melli, ut, cum usus exigerit, bis in die terna coclearia
103 qui tussi laborabit accipiat. Conpositio eligmatii ad pulmonem cor-
ruptum reparandum: Marrubii fasciculum unum, hysopi fasciculum
unum, glycerizae — III, iris Illyricae — III, inulae — III, nuces
pineas resinosas V, aquae S VI, mellis ℔ V. Omnia haec in aquam
nitidam infundes, ita ut ad tertias coquantur, hoc est ut simul uni-
uersa ad trisextium ueniant, postea adde supra scriptum mellis ⟨pon-
dus, ut ad mellis⟩ ueniant densitatem. Quibus colatis et in uitro con-
ditis terna mane coclearia, terna uespere, qui supra dicta ualitudine

95 Plin. n. h. 29, 62 96 Plin. n. h. 28, 160 99 Plin. n. h. 32, 24. 23, 150. Ps.-Theod. p. 319, 21 sq., cf. Marc. 17, 28

1 opii XII S *L* pylliu *P* pilliu *L*, *corr.* (psyllii) *Co* 5 alios III S *L* 9 sanguissugas *P* 22 equi *PL* 30 cocliaria *L*, *item l. 38* 32 ysopi *L* 36 trissextium *P* ⟨pondus, ut ad mellis⟩ *Co* 37 ueniat *P* uenit *L*

laborabit, accipiet. Descriptio eligmatii ad pulmonem curandum: 104 Herbae gladiatoriciae sucus, lilii siluatici sucus, marrubii sucus aequis mensuris parabitur, deinde quantum de tribus speciebus fuerit suci, tantum mellis mittetur, ita ut postea in sextario huius permixtionis tria coclearia olei uiridis mittantur. Quod tamdiu postea coquetur, quamdiu medicamen ad mensuram mellis ueniat. Ex hoc ieiunus accipiat terna coclearia et post cenam terna, qui pulmonis uitio laborabit.
Confectio unctionis ad ipsam pulmonis causam: Olei mollis S I, 105
cymini quartarium lento igni tamdiu coques, quamdiu cyminum percoquatur. Quod postea colabis et addes olei chamaemelini heminam, olei anethini quartarium, olei rosei quartarium, olei † ranacei heminam, medullae ceruinae recentis — III, adipis anserinae atque porcinae recentis — VI, butyri recentis sine sale — VI, cerae Punicae — III. Haec omnia ad uaporem soluta miscentur et quando aeger ungueri habet, tolles ex eo uncias VI ad triduanam unctionem et addes illic suci de faeno Graeco — II, febrifugiae — II, lactis humani quartarium, quod lac sub hora, qua aeger ungendus est, mittatur nec calefaciat cum ceteris speciebus, et iacens in lecto unguatur lenta satis manu. Sed ante lucem, post unctus fuerit, statim lac uaccinum bibat eadem hora mulsum, non coctum, dum calet.

CAPVT XVII

AD SVSPIRIOSOS VEL AD DYSPNOICOS ET AD OMNES CAVSAS ARTERIORVM, DE QVIBVS RVPTIS SANGVIS EMANAT, ET AD VOMICAS RESTRINGENDAS ET PROVOCANDAS ET AD SITIM ARCENDAM ET AD SINGVLTVS INHIBENDOS ET AD REVMATICOS ET AD VVLSOS REMEDIA RATIONABILIA ET PHYSICA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Ad suspirium facit bene acetum, quod scillitum uocant, cocliario 1
ter quaterue sumptum ad diem. Prodest et scilla argilla circumdata et furno cocta purgatis exterioribus putaminibus et quod eius tenerrimum est tritum adiectis mellis Attici duabus partibus et aceti boni una parte atque ita decocta et per ligulam unam semel in die sumpta.
Profuit multis ad suspirium uel dyspnoeam depellendam pulmo uulpis 2
uel iecur in olla fictili exustum atque ad cinerem redactum et datum ad diem ieiuno mensura cocliariorum trium cum aquae cyathis tribus,

XVII 1. 2 Scrib. 76

5 cocliaria *L, item l. 7* 11 † ranacei] rutacei *He*, raphanacei *Heraeus* 14 ungeri *L* 17 calefiat *He, sed cf. Mulomed. Chiron. ed. Oder ind. p. 332 s. u.* cal(e)facere *et p. 367 s. u.* excal(e)facere *tit.* uomitos restringendos et prouocandos *index capitum, unde* uomitus restringendos et prouocandos *Co et He, sed cf. infra p. 136, 38 137, 11* marcendam *PL* ad *ante* singultus *om L* ad *ante* uulsos *om P* 26 dyspniam *P* dyspnuam *L*

si febricitabit, si sincerus erit, ex uino uetere. Profuit et pulmo cerui
3 eodem modo arefactus et datus. Prodest suspiriosis hoc medicamen-
tum euidenter: Aluminis fissi ✕ VI, opii ✕ I. Aqua exigua opium di-
luitur, miscetur alumini ante trito. Fiunt globuli ciceris magnitudine,
dantur ieiuno ante cibum quaterni aut quini. Hoc medicamentum et
ad sanguinis eruptionem ex interioribus partibus facit et ad ueterem
4 tussem et ad pthisicos uel purulenta excreantes. Hoc quoque medica-
mentum ad suspirium satis commode facit: Sulpuris ✕ I, nitri ✕ I,
abrotani quod tribus digitis conprehendi possit. Haec contunduntur et
teruntur curiose. Cum opus est, dantur ex his ieiuno cocliaria duo
5 cum duobus cyathis aceti calidi. Aliud medicamentum strumis et
suspirio efficax, facit autem et ad lumborum diutinum dolorem et ad
paralysin et ad hydropicos et ad lienosos. Conficitur sic: Bruoniae, id
est albae uitis, radicis ✕ XII, iris Illyricae ✕ XII, ammoniaci guttae
✕ XII, asparagi radicis ✕ VI, scillae bulbi crudi tenerum ex interiore
parte ✕ XII, tragacanthi ✕ VI. His mellis miscetur quod sufficiat, sed
prius contusis diligenter et tritis, donec ceroti habeant temperaturam.
Inde, cum opus est, datur ieiuno denarius unus cum aquae mulsae
6 cyathis tribus. Balsami semen tritum potum ex uino prodest suspi-
riosis, caducis, freniticis, pleuriticis et ad omnia uitia, quae in thorace
7 subsistunt, pulmonis et suspirii causis medetur. Thymum tritum potum
ex uino extenuat et calefacit quae sunt in stomacho grauia, unde sus-
pirium nascitur, uentrem quoque releuat, sanguinem extenuat et quae
8 sunt gluttinosa et haerentia in thorace et faucibus detrahit. Origanum
9 cum croco tritum potatumque cum uino suspiriosis prodest. Hysopum
quoque aridum contusum et cretum ex aqua aut uino aut aceto aut
melle datum aut decoctum cum aliquo supra dictorum liquorum sus-
10 piriosis medetur. Marrubium aridum tritum cum mellis cocleario
11 sumptum uel sucus eius potus aeque suspiriosis remedio erit. Cha-
maedrys extenuata tritaque et pota prodest suspiriosis. Quae propter
crassitudinem suam liquore aliquo, etiam aqua, extenuari debet et sic
12 accipi. Herba tiniatica contusa et ex melle cocliario sumpta suspi-
riosos curat. Rutae quoque atque herbae blattariae sucus per se datus
aut radices earum incoctae aqua et potui datae similiter prosunt.
Necnon et capparis radices idem praestant, si ita, ut supra scriptum
13 est, accipiantur. Resina terebinthina deuoratur ad magnitudinem fabae
Aegyptiacae ab eo, qui suspirio laborat, uini cyatho super sumpto;
14 quae res magno remedio est. Centaureae tenuis sucus quantum nux
Auellana recipit cum aqua mulsa datus uel ianthidis herbae, quae
humidis locis nascitur, unius fruticis folia trita cum cyatho aquae data
suspiriosis plurimum prosunt. Vino uti oportet suspiriosos, in quo

3 Scrib. 77 **4** Scrib. 78 **5** Scrib. 79

3 opi *L* 8 nitri p. ✕ S *Scrib.* 10 duo cum *om L* 14 hammoniaci *L* 15 ✕ XII *Scrib.*, ✕ II *PL* 28 cocliario *L* 39 auellanae *PL*

centaureae, absinthi, origani et tragoorigani et hysopi et thymi et
pulei et rutae fasciculi tertia retracta fuerint decocti. Cupressi pilulae 15
tritae potae ex uino faciunt bene non solum ad suspirium, sed et ad
iocineris et pectoris et uuluae dolorem, si feminis dentur. Folia autem
eiusdem cum ruta trita et pota pectoris tollunt dolorem. Similiter
cortex et radix cupressi decocta ad eadem prosunt, sed faciunt et ad
sfalangionis morsum, si extrinsecus inponantur emplastri more con-
posita. Acetum ex scillae bulbo factum mirifice prodest suspiriosis. 16
Similiter acetum ex thymo, origano puleioque confectum prodest, si
adsidue degustetur. Vtiles sunt inter initia quamuis molesta suspiriosis 17
sorbitiones de porro capitato factae et ex urtica atque nasturcii semine.
Perungueri autem eos oportet rebus calefacientibus, certe pyrethro
cum oleo decocto. Gestationes quoque per uiam myrteam prosunt et
si super lecticam uel super lectum suspendatur illis myrtus, remedio
erit. Ad suspiriosos remedium salutare: Spumam de ore mulae collige 18
et in calicem mitte atque ex aqua calida siue uiro seu feminae, quae
hanc molestiam patitur, continuo da bibendam. Homo statim sana-
bitur, sed mula morietur. Ad suspiriosos sanandos fel ursinum aqua 19
dilutum bibendum optime datur; intra paucos enim dies potenter
medetur. Ad suspiriosos remedium potens: Herbae salutaris fasci- 20
culum et ficorum Africanorum aridorum selibram ex aquae flu-
uialis heminis tribus decoquito ad heminam eamque potui dato per
triduum. Ad sanguinis eruptionem siue ex arteria siue ex pulmone 21
uel pectore bene facit symphyti radix, quam quidam inulam rusticam,
quidam al Gallicum uocant. Lota haec aqua frigida et rasa cultello
eburneo uel osseo datur. Sextantem librae ex ea aut eo amplius uel
quantum potuerit debet manducare et deuorare, cui opus est; neque
enim amara est. Oportet autem eo die acetum non gustet, quod inter-
dum per se solum magnifice solet prodesse, sed huius radicis effectum
resoluit, si cum ea detur. Bene facit ad arteriae eruptionem polygoni 22
sucus cyathorum duum aut trium per triduum datus et plantaginis
tritae eodem modo datus sucus plurimum prodest. Cretae quoque Sa-
miae ⚹ unus sumptus ex aquae frigidae rigore detracto cyathis tribus
ualidissime iuuat. Herbae etiam polii, quae, ut opinor, tiniaria uocatur,
fasciculus, quantus manu conprehendi possit, in tribus heminis aquae
decoctus ad tertias recte medetur eruptioni sanguinis ex arteriis, si
quis inde laboranti cyathos tres ieiuno per triduum dederit. Oportet 23

19 Plin. n. h. 28, 197. Sext. Placit. 6, 3 Plin. Val. 2, 2 fol. 35 B **21. 22** Scrib. 83
23 Scrib. 84

1 ysopi *L* 2 tertia retracta] triti arefacti *in margine cod. P a lectore quodam mediaeuali adscriptum*; detracta, *ut alibi traditur, He, sed cf. Loefstedt ad Peregr. Aeth. p. 274* 7 sfalangionis] *cf. W. Schulze Orthographica II (in Ind. lect. hibern. Marpurg. a. 1894/95) p. XXI adnotat. 5 et 6* 8 bulbum *PL*
12 perungeri *L* 24 sympeuti *PL* 34 polii] polygoni *PL ex l. 30 falso repetitum, correxi e Scrib.; cf. etiam p. 153, 1 et adnotat. crit. ad hunc locum*

autem sentienti uulnus interius loco ipso, sed aforis sfongeam cum
aqua frigida recenti inponere uel ex aceto acri, sed frequenter mutare,
ne concalefacta noceat, et uetare artus constringi, quod plerique medi-
corum faciunt ignorantes, quia incitatur sanguinis eruptio musculorum
conpressione, quandoque omnis constrictio in utramque partem ex-
24 primit uenam. Faciunt et composita medicamenta ad sanguinis erup-
tionem, quorum hoc est praecipuum: Acaciae suci uncia, hypocistidos,
qui est sucus rosae siluaticae, quam caninam quidam uocant, uncia,
balausti, qui est flos mali granati, quo coriarii utuntur, uncia, opi se-
muncia. Balaustium contunditur et cribratur uel siccum in mortario
teritur, cetera pridie macerata in aqua commiscentur diligenter et
pastilli inde finguntur, quidam maiores, quidam ad denarii semissem.
Dantur resoluti iuxta aetatem uel uirtutem infirmi ex aquae frigidae
cyathis tribus aut duobus. Hic pastillus bene facit et ad dysintericos et
25 ad torminosos. Alter pastillus ad sanguinis eruptionem mirifice faciens.
Accipit haec: Tragacanthi ⚹ VIIII, Samiae cretae ⚹ VII, rutae Pon-
ticae ⚹ VIIII, glycerizae suci ⚹ V, symphyti suci ⚹ VII, gummis ⚹ IIII,
hypocistidos suci ⚹ VII, turis ⚹ V, aluminis liquidi ⚹ V, ⟨opii ⚹ V,
amuli ⚹ VI, murrae ⚹ V, croci ⚹ VII,⟩ plantaginis suci ⚹ III et passi
Myconii quod satis erit tritis diligenter supra scriptis speciebus misce-
bitur. Fient pastilli ad denarios singulos et ad semisses, qui pro aetate
aut uiribus infirmi ex aquae tepidae cyathis tribus ieiuno dabuntur.
26 Ad reiectionem sanguinis ex ore manantis symphyti radix in uino de-
cocta salubriter bibitur. Ligustri quoque sucum ieiuno per triduum
dato; statim subuenies. Quae res et torminosis et dysintericis est salu-
27 bris. Si ex quocumque corporis loco sanguis per abundantiam nimiam
exuberet et fluat, herbae Sabinae sucus, quantus uidebitur, siue uiridis
siue siccae, contritae ex uino picato uetere optimo ieiuno per triduum
dabitur. Sanabit haec potio etiam in uitae discrimine constitutum,
facit autem et ad colicos et ad dysintericos, quibus tamen decocta da-
28 tur. Qui subito sanguinis uomitu laborat, corallium contusum et in
29 puluerem redactum ex potione mixta calida bibat. Ad uomitum nimi-
um reprimendum sulpuris uiui pusillum et rasamen de cornu cerui
30 tantundem in ouo sorbili tritum et permixtum bibi utile est. His, qui
cibum non continent, aloes minimum cum frigida aqua potui datum
31 plurimum prodest. Personaceae herbae radix contusa adiecto modico
sale et uino sparsa et cotidie recens inposita super tumorem stomachi
uomicas omnes per sudorem emanationesque occultas potenter expur-
32 gat. Mandragorae drag̃., hyoscyami tantundem, opopanacis idem, croci

24 Scrib. 85 **25** Scrib. 86 **28** cf. Marc. 16, 99 **32** Med. Plin. 1, 25 p. 40, 22 sqq. (fortasse e Marcello, non habet Plinius n. h.)

5 quandoquidem *Scrib.* 10 balausticum *PL* 12 denariis *PL* 16 rutae] cerae *Scrib.* 18 aluminis liquidi ⚹ II *Scrib.* ⟨opii ⚹ V, amuli ⚹ VI, murrae ⚹ V, croci ⚹ VII⟩ *Scrib.* 20 miconii *P* miconi *L, corr. Co; cf. praef. p. XXXI* 21 fiant *L* 34 est *om. L*

Siculi tantundem, myrrae atque turis similiter, gummis itidem. Om-
nium specierum pares mensuras tere diligenter et in puluerem tenu-
issimum redige atque ex uino uetere collige paulo crassius quam
spissitudo sit mellis. Ex eo medicamento ad mensuram uictoriati, id
est dimidium dragmae, dabis ruptum et infirmum stomachum habenti
in tribus cyathis aquae calidae eunti dormitum. Beneficium remedii
prima statim potione sentitur, secunda incredibilis profectus est, tertia
curatio omnis potentissime explicatur. Ouum incoctum in calice de- 33
funditur et testa eius suco marrubii impletur et in ipso calice defun-
ditur et mellis optimi despumati tantundem. Omnia haec in se per-
miscentur ac tepefacta hauriuntur; miro modo uomicas rumpunt et ad
sanitatem laborantem stomachum perducunt. In ouo sorbili cimicem 34
unum contritum ieiunus ignorans qui sorbeat, desinet uomere. Hoc
saepe expertum est. Conpositio medicaminis ad arteria sananda sic: 35
Costi 𐆖 III, spicae nardi 𐆖 III, piperis 𐆖 III, radicis lappae maioris,
id est herbae personaceae, 𐆖 III. Haec omnia simul teres et ieiuno in
balneo ex uino candido bibenda protinus dabis. Herbae Vettonicae 36
folia arefacta contusa cribrataque prosunt suspiriosis, si ex eo puluere
cocliaria singula ex aquae calidae cyathis duobus ieiuni interiectis
diebus, donec sanentur, biberint. Aqua, quae in arborum lacunis cauis- 37
que corticibus consistere consueuit, suspirioso potui data celeriter eum
sanabit atque omni periculo liberabit, si adsidue uel ipsa pura calida
uel mixta potetur. Sitim quamlibet molestam reprimes, si aquam tepi- 38
dam cum oleo permixtam biberis et continuo uomeris denuoque, si ne-
cesse fuerit, id facies; quo facto sitis maxima consenescit. Gallinacei 39
oui uitellum semicoctum oleoque permixtum si quis sorbeat, sitire
desinet. Lapidem de aqua fontana sublatum statim sub lingua pone et 40
illic aliquamdiu tene; sitire desines. Glycerizae surculum paruum sub lin- 41
gua habeto et saliuam, quae creuerit, transglutti; quo facto neque sities
neque os tibi inarescit. Ad singultus inhibendos fistucam, quam bibens 42
in calice acceperis, protinus supercilio sinistro imponito; continuo re-
medium experieris. In aquam calidam manus missae diuque illic re- 43
tentae singultus crebriores inhibere dicuntur. Anulus in sinistra manu 44
in medio digito positus uel ibidem translatus singultus statim com-
pescit. Si quis singultiens aceti scilliti cocleare plenum acceperit, 45
statim singultire desinet. Idem praestat et aquae satis frigidae adsi-
duus gustatus et si quis spiritum introrsum reuocet et aliquamdiu
contineat, similiter remediabitur, nec minus huic rei prodest sternu-

33 Med. Plin. 1, 25 p. 40, 7 sqq. (fortasse e Marcello, non habet Plinius n. h.) **34** cf. Plin. n. h. 29, 63 **36** Plin. n. h. 26, 31. Plin. Val. 2, 2 fol. 35 A **37** Antidot. Brux. 107 p. 385, 6 sqq. **38** Plin. Val. 2, 12 fol. 38 A **41** Plin. n. h. 22, 26, cf. Marc. 20, 108 **43** Plin. n. h. 28, 57. Ps.-Theod. p. 284, 1 sq. **44** cf. Plin. n. h. 28, 57 Ps.-Theod. p. 284, 2 sq.

9 calicem *PL* 17 candito *L* 24 bibebis *PL* uomeris] *cf. Glotta uol. 4 p. 367* 33 singultis *PL*

46 mentum in tempore excitatum. Herbae trixaginis contusae in lignea
pila sucus expressus cum uino calido potui datus ruptos siue uulsos
47 et reumaticos efficaciter sanat. Asparagorum radix ad pondus denario-
rum duorum et brassicae folia tantundem mensurae contrita atque ex
uino nigro uel austero potui data uulsis et reumaticis mirifice prosunt.
48 In pila, in qua frumentum tunditur, quantulumcumque sordium aut
pulueris inueneris collige itemque in eo loco uel foramine, in quo
ianuae pessuli descendunt, quidquid reppereris collige et in unum per-
misce et tacite uel occulto loco [uel] potionem aut cibum uulsi labo-
49 rantis insperge; continuo malum dolorque sedabitur. Serpentis senec-
tus, id est exuuiae, licio alligatae et uulso circumdatae mire prosunt.
50 Stercus uerris primo uere collectum arefactumque et tritum in potione
51 datum efficacissime uulsos et reumaticos sanat. Ad eos, qui sanguinem
per os proiciunt, remedium tale: Testae nucis maioris conbustae dili-
genter terantur et cum aceto dentur; sed si febricitat cui medendum
est, cum posca accipiat pro modo, ut causae sunt aut aetas unius-
cuiusque patitur, id est ut unius nucis testae aut duarum uel etiam
52 trium dentur. Conpositio eligmatii, quod facit ad pthisicos et ad eos,
quibus pulmo per destillationem uuae uulneratus est: Iris Illyricae
— I, spicae Celticae — I, ysopi Cretici — I, ameos — II, resinae
terebinthinae — II, piperis — II, erui russei — II, butyri — VI,
mellis despumati ꝑ III et — VIIII. Ea, quae in puluerem redigenda
sunt, tundes et diligentissime cernes, resinam uero et butyrum lento
igne liquefacies, postea melle permixto totum supra scriptarum specie-
rum puluerem colliges et simul commaceratum in doleolo uitrio re-
pones utendum, cum usus exigerit, ita ut mature ieiunis terna co-
cliaria dentur.

CAPVT XVIII

VMERORVM ET CERVICIVM DOLORIBVS ET OPISTHOTONIAE ET HIRCOSIS ET VNGVIBVS ET PARANYCHIIS REMEDIA RATIONABILIA ET PHYSICA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Vmeri dolorem mustelae exustae cinis tritus et cum cera per-
2 mixtus ac subactus et ceroti more impositus mire sanat. Ad ceruices
et neruorum subitos aut ueteres dolores et contusiones medicamentum
ualde necessarium, quod diasteaton dicitur, sic: Masticis — III, olei
rosei libram, olei gremialis selibram uel quod sufficiat, cerae Ponticae
libram, seui ceruini libram, medullae ceruinae libram, adipis pullinae

XVIII **1** Plin. n. h. 30, 41

1 triagonis *PL, corr. Co* 9 occulte *PL, corr. Co* loca *L* [uel] *Ni*, in *pro* uel *Co*, occulte [loco uel] *Heraeus uerba* loco uel *e. l. 7 repetita putans* 19 distillationem *P* destellationem *L* 22 et VIIII *P* et — et VIII *L*

libram, adipis anserinae libram, adipis scrofinae ꝑ II, faenograeci suci
heminam, lini seminis suci heminam, ibisci suci heminam, chamaemeli
fasciculum, anethi surculos septem. Mastex cum oleo rosaceo in mor-
tario conteratur, species uero supra scriptae lento igne decoquantur
et suci cum cera seorsum misceantur et omnia mixta colentur. Sic
postea mastex cum oleo supermittatur et misceantur omnia diligenter
mixtaque coagitentur ad focum et refrigerata in dolio uitreo reponan-
tur, quibus, cum opus fuerit, ceroti more uteris. Ceruicis dolor inflexi- 3
bilis, quem opisthotonon Graeci uocant, leuatur urina caprae auribus
infusa aut bulbo trito cum fimo eiusdem caprae ceruici inlito. Sed
utilius nihil est medicamento diasteaton de adipe diuersa facto, quod
supra scriptum est. Ad ceruicum dolores remedium physicum sic: 4
Ieiunus dextram manum saliua tange et dextrum poplitem perfrica,
deinde sinistra manu sinistrum et hoc ter per singulos poplites facito;
statim remediabis. Butyro et adipe ursina perunctae ceruices statim 5
sanabuntur. Cerae selibram, olei cyprini selibram, absinthi uiridis con- 6
tunsi uncias duas simul ad ignem permisce et pro ceroto utere ad
omnes ceruicum dolores. Rigor ceruicis adipe anserina uel potius 7
gruina peruncta uelocissime mollietur. Fici folia et poma eiusdem im- 8
matura contrita et inposita ceruici subueniunt. Neruorum omnium 9
rigori et perfrictionibus cito subuenitur malagmate tali: Olei laurini
ꝑ I, resinae terebinthinae ꝑ I, picis liquidae ꝑ I, axungiae ueteris ꝑ I.
Decoctis et permixtis una his speciebus nerui rigentes et offensi salu-
briter perfricantur. Opisthotonicis et tetanicis lotium caprunum cum 10
aqua mixtum efficaciter prodest, si ieiunis potui detur. Summum 11
opisthotonicis et arthriticis remedium et multis experimentis proba-
tum. Conficitur sic: Castorei, piperis albi, petroselini aequales por-
tiones simul tundes et cribrabis atque inde cocleare unum cum uno
cocliari mellis et aquae calidae cyathis duobus ieiuno ad diem dabis.
Farina lini seminis addito nitro ex uino calido in modum malagmatis 12
temperatur et inponitur ceruicum dolori; statim medetur. Farina quo- 13
que hordei cum ficu arida tunsa permixta et inposita idem praestat.
Lenticula in aceto discocta ceruicibus malagmatis more adposita do- 14
lores earum mitigat. Ad ceruicum tumores sedandos ouorum uitelli 15
cocti cum adipe anserina inlinuntur felle capruno aequis ponderibus
permixto atque inde ceruices fricantur. Rigores ceruicum seuo bubulo 16
optime perfricantur; nam continuo mollescunt et dolor omnis abscedit.
Herbae Vettonicae contritae sucus ad scripulos duos adiecto mulso 17
potui datus dolorem ceruicum leniet; sed febricitanti ex aqua calida

3 Plin. n. h. 28, 192 **4** Plin. n. h. 28, 37 **5** Med. Plin. 1, 21 p. 35, 9 sq. **7** Med. Plin. 1, 21 p. 34, 19 sq. **8** Med. Plin. 1, 21 p. 35, 3 sq. **12** Med. Plin. 1, 21 p. 34, 20 sqq. **13** Med. Plin. 1, 21 p. 35, 2 sq. **14** Med. Plin. 1, 21 p. 35, 3 **15** Med. Plin. 1, 21 p. 35, 7 sqq. **16** Plin. n. h. 28, 192

1 suci] *ab hoc uocabulo codex L deficit usque ad 20, 26* 3 martex *P* 9 opistoton *P* 19 peruunctus *Co* 26 arcthriticis *P*

18 dari oportet. Sal in sacco calefactus impositusque umeris omnem do-
lorem optime discutit, si adsidue commutetur, ut calidior ponatur.
19 Lana quoque sucida ex oleo calido umeris adposita medetur. Sfongea
leuiter mucrone, quo homo occisus est, adtacta et calida umeris ad-
posita medetur. Cetera uero, quae sunt in lacertis brachiorum et cu-
bitis et digitis ac neruis et articulis causaria acopis et calefactoriis et
20 remediis diuersis curantur, quae uariis locis sunt adscripta. Ad hircos
et alas faetentes remedium sic: Hirci maturioris cornu rasum uel ex-
ustum cum felle hirci miscetur et pondere aequo myrra adicitur atque
21 inde ascellae demptis prius pilis adsidue perfricantur. Alumen scissum
storaci mixtum, si in unum conteras atque alas fetidas adsidue per-
22 frices, bonum illis halitum excluso taetro odore praestabis. Caro uitu-
lina recens cum aceto cocta madidaque alis inposita fetorem hirci tae-
23 terrimum tollit. Myrra sicca tunsa adsidue alas confrica, uitium fetoris
24 mire emendabis. Laserpicium uetustissimum tunde, cribra atque inde
25 alas perfrica; similiter proderit. Nitro ex aqua diluto uel alumine
uino remisso utere quam saepissime ad alarum fetentium emendatio-
26 nem. Ad paranychium et suppurationes unguiculorum glandem tritam
cum sapone adpone, ibiscum quoque cum axungia et pane trito in-
27 pone. Vt excussi ungues cito resurgant, quinquefolium cum adipe
qualibet tritum inponitur. Oleastri quoque folia commanducata recen-
28 tibus unguium uulneribus recte inponuntur. Paranychio stercus ex
29 auriculis inpone et linteolum superalliga; mirabere remedium. Ad
idem uuam passam enucleatam cum ture trito subactam sicut cerotum
30 linteolo inductam inponi oportet. De paranychio parietem continges
et rursum digitum ducens dices ter: Pu pu pu, numquam ego te
31 uideam per parietem repere. Ad digitorum et articulorum sublu-
uium uel suppurationem sedandam atramentum scriptorium ex aceto
tempera et de pinnula inline digitum uel articulum dolentem. Lucer-
nae quoque fungum contere et inpone paranychio uel digito contuso.
Ad cubiti uitium uel dolorem spuma argenti trita cum oleo rosaceo
emplastri modo utiliter admouetur.

18 Med. Plin. 1, 22 p. 35, 20 sq. l. 3 Med. Plin. 1, 22 p. 36, 6
19 Med. Plin. 1, 22 p. 36, 8 sqq. 27 Plin. Val. 2, 54 fol. 60 C

12 odorem *P* 27 reperere *P; de scansione cf. Buecheler Mus. Rhen. uol. 34 p. 344* 28 suppuratione *P* scriptorum *P, corr. Stephanus*

CAPVT XVIIII

AD LICHENEM SIVE MENTAGRAM VEL IMPETIGINEM ET AD ELEFANTIASIM ET LEPRAM ET AD EXANTHEMATA ET MACVLAS ET LIVORES TVMORESQVE DE FACIE ABOLENDOS ET AD GENAS SCABRAS ET CICATRICES MALARVM PVRGANDAS ET AD LENTIGINES ET STIGMATA DELENDA VERRVCASQVE TOLLENDAS REMEDIA RATIONABILIA ET PHYSICA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Ad lichenem siue mentagram, quod uitium neglectum solet per 1
totam faciem et per totum corpus serpere et plures homines inquinare;
nam Soranus medicus quondam ducentis hominibus hoc morbo laborantibus curandis in Aquitania se locauit. Huic ergo ualitudini maxime
medentur cantharides tritae et inlitae cum suco uuae Amineae et cum
seuo ouis uel caprae; sed prius facie lota et nitro diligenter curata
medicamen inponitur. Adeps uituli marini inposita mentagrae pluri- 2
mum prodest. Ficulni caules teneri in aceto excocti triti et inliti men- 3
tagrae medentur. Idem praestat ibisci radix cum lupino et aceto ad 4
tertias cocta et adposita. Flos uisci cum calce subactus et adpositus 5
mentagrae ualde est utilis. Ad impetigines detergendas farinam erui 6
mixtam cum aceto frequenter inducito. Olei myrtini — VI, olei schi- 7
nini, id est masticini, — IIII, lithargyri — III, psimithi — II cum uino
uetere simul teres et oleum statim postea mittes et diligenter permiscebis et sic uteris ad inpetigines abolendas. Ad inpetigines deter- 8
gendas lapathi radices cum aceto coques ad tertias et in eo iure iterum oryzam discoques et sic ad perducendum corpus uteris. Cucumeris 9
siluatici radices ad tertias discoques easque discoctas teres diligenter
et addes lithargyrum ac sulphur aequali mensura et cerae parum atque inde loca, quae impetigo ceperit, perfricabis. Ad scabidam impe- 10
tiginem scillam albam sumito et bene contundito eaque inpetiginem
inlinito et adsiccatam aceto acri mixto sale eluito, deinde spuma argenti contusa et rosa liquida perungueto et, cum adsiccatum fuerit

XVIIII 1 Med. Plin. 1, 18 p. 32, 12 sqq. 2 Med. Plin. 1, 18 p. 33, 5 sq. 3 Med. Plin. 1, 18 p. 33, 9 sq. 4 Med. Plin. 1, 18 p. 33, 10 sq. 5 Med. Plin. 1, 18 p. 33, 11 sq. 6 Plin. n. h. 22, 152

tit. stigmatae *P*
3 *cf. Plin. n. h. 26, 4:* siquidem certum est Manilium Cornutum e praetoris legatum Aquitanicae prouinciae HS $\overline{CC}$ elocasse in eo morbo curandum sese, *Med. Plin.:* Manlius Cornutus praetor prouinciae Aquitanicae legatus ⟨HS⟩ CC in hoc morbo locauit se curandum, *unde apparet, uerba* ducentis hominibus *apud Marcellum e compendio* HS CC *perperam intellecto orta esse; cum uero totus hic locus miro modo a fontibus suprascriptis discrepet, non abest suspicio, quin ipse Marcellus errorem admiserit ideoque emendatione supersedendum esse uidetur* 4 aquitanica *P* 11 aeri *P, corr. Co* 14 statim *Co,* $\overline{st}$ *P*

medicamentum, rursum, ut supra diximus, aceto salso abluito atque
iterum eadem ratione scillam tritam inlinito atque abluito idque re-
11 medium frequenter iterato, donec ad sanitatem perducas. Picis liqui-
dae optimae acitabulo uno adice farinam hordiaciam et nitrum et
apium tritum et sulfur aequis ponderibus ac superfunde aceti albi
acerrimi acitabula duo et in patina decoque simul ac postea calidum
medicamen linteo inducito et sic corpori adponito; non solum impeti-
12 ginem hoc remedio, sed et lepram sedabis et scabiem. Impetiginem
quamuis inueteratam cito abolebis, si faecula uini, qua tinctores utun-
tur, cum aqua permixta locum perunxeris, ita ut, dum quinquaginta
numeras, illic esse permittas et continuo destringas; nam si diutius
13 fuerit, altius uis eius insidet et ulcus grande faciet. Glutinum tauri-
num aceto remissum adiecto sulpure uiuo leni igne decoctum, ita ut
ad mellis crassitudinem perducatur, surculoque ficulno, dum coquitur,
agitatum ac bis per diem impositum impetigines, quas Graeci agrias
14 uocant, potentissime sanat. Formiculas, quae Herculaneae nominantur,
contritas modico sale adiecto impetigini adpone; miraberis remedium,
15 nam celeriter expurgant. Impetigines et lepras haec conpositio poten-
tissime extirpat: Turis masculi, nitri, argenti spumae, sulpuris aequa
pondera cum aceto acri teruntur et pinnula imponuntur siccatumque
medicamen eluitur et rursum inlinitur adsidue elutum atque siccatum.
16 Si locum, quem impetigo adludit, auro circumscribas, postea eum
17 omnino non adpetet. Loco, quem mentagra obsederit, fimum murinum
tritum ex aceto oportet inponi uel eiusdem muris exusti cinerem cum
18 oleo adponi salubre est. Aduersum elefantiasim, quod malum plerumque a
facie auspicatur primumque oritur quasi lenticulis uariis et inaequalibus
cute alba alibi crassa, alibi tenui, plerisque locis dura et quasi scabida,
ad postremum sic increscit, ut ossibus caro adstricta tumescentibus
primum digitis atque articulis indurescat. Hic morbus peculiariter
Aegyptiorum populis notus est nec solum in uulgus extremum, sed
etiam in reges ipsos frequenter inrepsit. Vnde aduersus hoc malum
solia ipsis in balneo repleta humano sanguine parabantur. Mustelae
igitur exustae cinis et eiusdem [beluae, id est elefantis,] sanguis in-
19 mixtus et inlitus huiusmodi corporibus medetur. Nitrum contritum et
20 ex melle et lacte bubulo impositum elefantiosis prodest. Radix aspa-
21 ragi decocta in aceto et trita elefantiosis rationabiliter inponitur. Men-
tastri folia commanducata uel contrita adposita elefantiosis medentur.
22 Cedro quoque tabes illa adsidue peruncta sanatur. Fel ursinum le-
prosos admodum sanat, si eo adsidue perlinantur. Adeps quoque eius

13 Med. Plin. 1, 18 p. 33, 14 sq., cf. Marc. 19, 28 **14** Plin. n. h. 30, 29 **15** Plin. Val. 3, 44 fol. 78 D **17** Med. Plin. 1, 18 p. 33, 2 sq. **18** Med. Plin. 1, 19 p. 33, 20 sqq. **19** cf. Marc. 19, 55 **20** Med. Plin. 1, 19 p. 34, 12 sq. **21** Med. Plin. 1, 19 p. 34, 13 sq., cf. Marc. 19, 54 l. 3 sq.

4 uni *Co* 15 impositum] impetiginem *P, corr. Co* 23 locum *P* 33 [beluae, id est elefantis,] *Ni coll. Med. Plin.*

liuores et maculas eximit. Apii semen et anethi conteres et cum melle 23
miscebis atque inde malandriosis quantum sufficiat adpones. Inula 24
contrita inpositaque primo quidem exulcerabit, deinde expurgata omni
lepra detersaque putri et tabida cute nouam similemque cetero corpori
reddet nec cicatrices foedas esse permittit. Alii decocti aqua crura 25
ulcerosa adsidue fota celeriter sanabuntur. Herba, quae Brittanice di- 26
citur, cibo uel potui sumpta intra diem sextum leprae molestiam tollit.
Lapathi agrestis radices surculo erue easque sine ferro contunde ad- 27
iectoque acri aceto subige et parum salis misce atque ex eo omnem
corporis asperitatem in balneo cum sudore confrica; cito sanat. Glutem 28
uitulinum aceto remissum admixta modice calce uiua, ut crassitudinem
mellis habeat, inlines locis leprosis atque illic siccari medicamen per-
mittes; efficaciter proderit. Vulpis stercus cum aceto tere et perungue 29
lepram; cito subuenies. Omnem autem lepram inlitus hircinus sanguis
emendat. Ad exanthemata curanda oui cocti uitellus cum melle et 30
psimithio tritus rectissime adhibetur. Pelliculae caprunae ramenta cum 31
pumice trito acetoque permixta exanthematis prosunt. Lotio humano 32
si nitrum admiscueris eoque exanthemata frequenter elueris, reprimen-
tur. Oesypum cum melle Corsicano tritum et adpositum abolet de 33
facie omnes maculas; quidam et butyrum addunt. Si uero et uituli
fimus et fel caninum misceatur, medicamen utilius erit, ita ut pariter
temperata omnia decoquantur. Coclearum minutarum, quae passim in- 34
ueniuntur, exustarum cinis cum melle permixtus tollit ex facie uitia
omnia, lentigines quoque et liuores abolet. Stigmata delentur colum- 35
bino fimo trito et ex aceto inposito, ita ut adsidue medicamen super-
ducatur. De tincturis uel maculis corporis abolendis remedium sic: 36
Oculos uel oua saepiae in aqua solue et cum melle permisce atque
inde maculas perfrica; cito abolebuntur. Lac mulieris puellam nu- 37
trientis cum melle et oleo permixtum omnes etiam ustionum maculas
tollit. Si nitrum cum oleo misceas ad spissitudinem mellis atque inde 38
maculas inducas, mire detergentur. Sanguine quoque capruno maculae
contactae abluuntur. Si autem nescies, unde sit macula, ex caepae 39
suco locum perfricabis et dulci aqua elues sesamumque commanduca-
tum superinpones uel bulbum Africanum tritum cum aceto inpones.
Ne cicatrices appareant etiam de usturis et ut pili renascantur, facies 40
tale medicamen: Calcis uiuae — III, adipis porcinae coctae et colatae
libram permisce et quanto diligentius tere uel confrica atque in modum
cataplasmatis adpone. Masticem personatam, saponem Gallicum, ceram 41
Ponticam, oleum uetus, spumam argenti aequis ponderibus miscebis

28 cf. Marc. 19, 13 **33** Plin. n. h. 30, 28 **34** Plin. n. h. 30, 29. Ps.-Theod. p. 300, 1 sq. **35** Plin. n. h. 30, 30. Ps.-Theod. p. 299, 29 sq.

11 acetum *P* modica *Co* 17 trita *Co* 19 oesypum *Plin.*, hysopum *P* 31 caprune *P* 32 nesciens *P*, nescias *Co* 33 commanduca tum *P* 36 talem *P*

et coques ad spissitudinem liparae atque inde emplastrum maculis in
42 facie uel pusulis et ulceribus adpones. Ad nigridinem et maculas colli et uultus purgandas farinam de faba cum umore peponis, id est suco eius interiore, miscebis et facies trochiscos octo et siccabis in umbra. Ex octo illis quantum sufficiat teres cum aqua et inlines maculas atque ita uteris ante balneum, ut siccetur inlitio, et sic ingredieris et,
43 cum umorem acceperis in calore, tum perfricabis et elues. Ad tumorem siue liuorem de facie tollendum herbam Rhodiam ex aceto tritam
44 inline et siccare permitte atque ita elue. Vrticae folia contere et ipsa tantummodo cum suco suo cohibendis tumoribus uel abolendis liori-
45 bus frequenter adpone. Ad genas scabras et cicatrices maxillarum remedium sic: Chalcitidis drag. XX, misui drag. X, croci drag. VI, turis drag. X, myrrae drag. V, opopanacis drag. V, aceti Ꞩ V, mellis optimi Ꞩ II S. Quae sicca sunt tundes et in puluerem rediges et ex eo coques cum aceto et postea melle admixto simul omnia teres, donec sufficienter medicamen sit spissum uel liquidum, et in pyxide aerea pones et, cum opus fuerit, uteris ad perunguenda uel superlinienda quae
46 sunt. Ad genas scabras et scabidas et ueteres diatheses remedium sic: Aeris usti et loti, myrrae, opii drag. ternas, cadmiae ustae et extinctae uino drag. octo. Haec in puluerem redacta ex aqua fontana uel caelesti teres, donec leuia sint, et cum gluttinosa fuerint, superaddes mellis optimi despumati cotylam unam, deinde perfricando uel terendo concorporabis omnia et in pyxide aerea condes et, cum uolueris, uteris
47 ad superlinenda quae sunt. Sfongea noua cum aqua salsa calida sae-
48 pius inposita suggillationes liuoresque detergit. Fimus suillus in testa
49 arefactus et tritus et cum oleo inpositus mire sanat liuores. Apium
50 uiride subtiliter tritum cum oui albo inlitum liuoribus prodest. Malua erratica trita et calida panno inducta et oleo peruncta et sic adposita recentibus suggillationibus ac tumoribus et uexationibus neruorum
51 ualde medetur. Ad pusulas papulasue de facie tollendas medicamen conpones sic: Sagapeni — II, scobis eburnae delicatissimae <—> VIIII, myrrae <—> II S, afronitri <—> II S, tracanthi — VI. Tunsa haec et cribrata cum melle liquidissimo et candidissimo teruntur, ita ut crassitudinem habeant mellis densioris. Ex eo in balneo uel ante ho-
52 ram lauandi facies diligenter inlinitur et post balneum eluitur. Vt liuorem de facie tollas, gladiolum herbam palustrem harundine aut osse acuto radicitus auelles obseruans prorsus, ne ferro eam contingas. Huius radices tunsae et subactae atque emplastri more adpositae liuo-
53 res potenter emendant. Radicis quae manducatur, id est rafani cortex, trita diligenter et cum melle permixta inlitaque suggillationes atque

47 Med. Plin. 3, 30 p. 102, 21 sq. 48 Med. Plin. 3, 30 p. 102, 22 sqq. 49 Med. Plin. 3, 30 p. 101, 19 sq. 53 Med. Plin. 3, 30 p. 101, 17 sq.

12 misii *P* 17 quae sunt] uuae s̄t sunt *P, cf. l. 24* 18 diatheres *P, cf. praef. p. VI* 19 extintae *P* 27 ouo albi *P*

liuores, qui ex ictibus eueniunt, celeriter absterget. Origanum ad sum- 54
mam leuitatem tritum in linteolo udo adpositum liuores de quo uo-
lueris loco statim tollit. Mentastri quoque folia trita et adposita idem
praestant. Nitrum ex melle et lacte bubulo tritum atque permixtum 55
adpositumque ulceribus in facie natis aut factis citissime medetur.
Ipsum etiam nitrum cum puluere opii et suco thapsiae tritum adpo-
situmque liuores statim eximit. Caseus caprunus mollis, id est recens, 56
cum melle subactus inpositusque et panno desuper tectus aut linteo
suggillationes liuoresque celeriter absterget. Mali, id est pomi quod 57
manducatur, uel etiam Punici [uel etiam] corium contusum admixta
polenta inpositum et liuores abolet et dolores sedat. Lauri bacarum 58
quartarium unum, myrobalani semunciam, faenograeci heminam, ser-
pulli non multum. Tunsis, quae tundi oportet, atque omnibus in unum
permixtis medicamen utile abolendis liuoribus facies, quo per triduum
continuum, si ita necesse fuerit, uteris. Pulmo ouillus quam recen- 59
tissimus protinus, dum adhuc tepet, adpositus continuo discutit et ex-
purgat liuores. Alni folia quam plurima et recentia superinpone et 60
alliga, medeberis tumori; liuorem uero etiam eum, qui de sanguine
collectus uidebitur, tolles. Absinthium tritum et cum melle diligentis- 61
sime subactum malagmatis modo inpositum liuores cito eximet. Vi- 62
telli ouorum incoctorum coagitati et inliti liuores, qui ex tumore aut
conlisione aliqua facti erunt, etiam ueteres extenuant. Ad lentigines 63
de facie tollendas lenticulam cum scobe tenui de corno ceruino et se-
uum ceruinum pariter diuide, coque et tere atque inde faciem uel ante
horam balnei [inde faciem] uel etiam in balneo frequenter inlinito, ita
ut quasi pro pane molli utaris; efficacissimum medicamen experieris,
sed lenticulae maior pars sit, cornus et seui aequalis mensura. Herbam 64
uerrucariam, id est heliotropium, contusam et subactam adiecta salis
mica adpositamque malandriosis uel his, qui uerrucas patiuntur, prod-
esse plurimum constat. Verrucarum genera omnia fimi canini exusti 65
cinis curat inpositus. Vrina quoque canis cum suo recenti luto inlita
plurimum prodest. Sanguis recens muris occisi uel ipse mus diuisus 66
atque adpositus sanat et abolet uerrucas. Fimus ouillus recens mani- 67
bus subactus et emplastri more adpositus deterget uerrucas. Ad liche- 68
nem fabae farinae — I, faeni Graeci farinae — I, samsuci — I, farinae
hordei — I, afronitri — S, sulpuris — S, erui farinae — S. Haec
omnia in pollinem tenuissimum redacta aceto colliges et permiscebis
et ita licheni adpones.

54 l. 3 sq. cf. Marc. 19, 21 **55** Med. Plin. 1, 20 p. 34, 16 sq., cf. Marc. 19, 19 **64** Plin. n. h. 22, 59 **65** Med. Plin. 3, 29 p. 101, 6 sqq. **66** Med. Plin. 3, 29 p. 101, 9 **67** Med. Plin. 3, 29 p. 101, 8 sq.

3 menstrati *P manus prima* 23 lenticula *P* 26 molle *P* 28 uerrucaria *P*

CAPVT XX

AD OMNIA STOMACHI VITIA ET AD OMNES EIVS CAVSAS ET DOLORES ET AD OMNEM CRVDITATEM ATQVE INDIGERIEM DEPELLENDAM ET AD OMNEM VISCERVM ATQVE AQVALICVLI CONFIRMATIONEM ANTIDOTA, EPITHEMATIA, POTIONES, OXYPORIA, VNCTIONES ALIAQVE NONNVLLA RATIONABILIA ET PHYSICA REMEDIA DIVERSA EXPERIMENTIS PROBATA VSVQVE COLLECTA

1 Principale atque unicum remedium ad stomachi et lateris dolorem aliaque nonnulla interni corporis mala, seu cum febre siue sine febre fuerint. Est enim conpositio mirifica, multis omnino necessaria infra scriptis causis, non ignorata quidem antiquioribus medicis propter effectuum probitatem, sed praecipue a Paccio Antiocho auditore Philonidis Catiniensis usu inlustrata; fecit enim magnos quaestus ex ea propter crebros successus in uitiis difficillimis, sed ne hic quidem umquam ulli uiuus uiuis conpositionem istam ostendit. Post eius mortem Tiberio Caesari per libellum scriptum data est et per eum in bibliothecis publicis posita uenit in manus nostras, quam ante nullo modo extrahere potuimus, quamuis omnia fecerimus, ut sciremus, quae esset. Ipse enim clausus componebat eam nec ullis suorum committebat pluraque quam recipit pigmenta emi et contundi iubebat fallendi suos causa. Et sane in libello ipse fatetur non a se inuentam, sed usu exactiore comprobatam, ad quae uitia et cum quibus et quemadmodum data proficeret. Est enim non ignota, ponderibus tamen antiquis aut adiecit aut detraxit aliquid et res, quae in hac conpositione sunt, non utique conueniunt ad antiquitatem. Interdum enim earum quaedam [et] non tam multa, quaedam plus et pondere et numero specierum accipiunt atque ideo non idem omnibus praestant, cum interim haec
2 mirifica temperatura composita mirificos effectus habeat. Facit uero hoc medicamentum non solum ad stomachi et lateris dolorem, sed etiam ad plura uitia efficaciter, quamobrem semper habendum est compositum. Percurram autem quam breuissime, ad quae uitia qualiter datum prosit, ut et in libello eius scriptum est et ego ex magna
3 parte expertus sum. Sanat ergo morbo comitiali correptos, quos epi-

XX **1** Scrib. 97 **2** Scrib. 98 **3** Scrib 99

5 a Paccio *P litteris* a P *a Cornario super rasuram scriptis,* Pacchio *Scrib., cf. Galen. 13,284* philoni discat iniensis *P* 6 fecit *Scrib.,* facit *P* 7 successis *P* 8 uiuis] uiuo *Co, sed* uiuis *κατὰ σύνεσιν dictum tolerari posse uidetur nisi forte scribendum* ullis uiuus uiuis, *cf. l. 12;* ulli se uiuo *Scrib., unde* ulli uiuus [uiuis] *Heraeus* eiu *super rasuram scriptum P* 12 ulli *Scrib.* 13 pimenta *P* 15 ad quae *Scrib.,* atque *P* 19 [et] *Ni* plus] minus *P, correxi, nisi maior latet corruptela ut apud Scribonium, cuius uerba omnino intellectu carent* 24 ad quae *Scrib.,* atque *P*

lemticos Graeci uocant, et furiosos, quos uel maenomenos dicunt. Item
sanat quibus subito tenebrae obuersantur in oculis cum uertigine
quadam; scotomaticos hos Graeci appellant. Nec minus diutino cor-
reptis capitis dolore, quem cephalaeam appellant, prodest data denariis
duobus ex aquae mulsae cyathis quattuor, cum remissi fuerint, et si
frequenter, quibus necessaria est, corripientur, post binas ternasue
accessiones danda erit. Haec antidotos hiera dicitur; hoc enim nomen
tribuit ei propter duas causas, ut existimo, unam, ⟨ne⟩ nomen eius
uerum dicendo ostenderet, quae esset — dicitur enim a quibusdam
picra, quia amara est, a quibusdam diacolocynthidos — ⟨alteram,⟩
quod ideo inditum est, quo magis sub tanta specie nominis commen-
daret medicamentum. Sed si longo ex interuallo accessionibus supra
scriptis, quibus medendum est, uexabuntur, in remissione eorum et in
alio atque alio dolore saepius dandum erit medicamentum; ita enim
aut ex toto remediabitur aut certe minuetur impetus uitiorum et sed-
abitur interuallaque maiora accipiet. Dari autem oportebit secundum
purgationem bilis; nam fellita et spumosa et glutinosa deiciunt
qui acciperint cum ptisanae cremore aut cum holere leui ex
urtica et lapatho et malua facto. Facit bene haec compositio et 4
ad suspirium et ad uocis abscisionem et ad subitas praefocationes
ex qualibet causa ortas et ad eos, qui saepe existimant se ab incu-
bone inludi, qui usque eo hac molestia uexantur, ut interdum et
uitae periculum adeant; est enim uitium non contempnendum, maxime
in processu aetatis. Quibus dandum erit medicamentum proximo die
eius noctis, qua incubonem pertulerint, cum interuallum a somno fe-
cerint et quod satis sit deambulauerint. Dari debet ex aqua, in qua
hysopum aut marrubium fuerit incoctum, habente cyathos quattuor
uel quinque, ad pondus denarii unius uel uictoriati, prout res aut
aetas postulauerit. Deinde post horas tres quattuorue cremor ptisanae
aut altera sorbitio leuis detur. Facit hoc medicamentum ad eos, quo- 5
rum musculi maxillares cum maximo dolore tensi sunt, adeo ut ape-
rire os nullo modo possint; tetanon hoc uitium Graeci dicunt. Item
facit ad deprauatam faciem in utramlibet partem; cynicon spasmon
hoc idem appellant genus morbi. Praecipue uero ad pectoris laterisque
dolores prodest ex qualibet causa factos siue latenti siue manifesta, ut
ex casu aliquo aut supra uires et supra modum ponderis portatione
uel ex contusione, quae frequenter gladiatoribus accidere in praelu-
sionibus solet. Nec minus eorum maxime sanitati conuenit, qui arbore

4 Scrib. 100 5 Scrib. 101

8 una *P* ⟨ne⟩ *Scrib.* 10 pigra *P* ⟨alteram⟩ *Scrib.* 13 remissione *Scrib.* emissione *P* earum *Co, sed cf. l. 5* 16 interuallaque *Scrib.*, interualla quae *P* 27 habentem *P*, ex aquae hysopum aut marrubium incoctum habentis cyathis quattuor *Scrib.* 32 teta inon *P* 35 ut *Scrib.*, aut *P* 36 portatione *Scrib.*, portati *P; cf. Festgabe für Hugo Blümner p. 333 sq.*

alta delapsi sunt uel scalis deuoluti aut excussi rhaeda uel curriculo
tracti. Sed his, id est ex manifesta causa uexatis, cum aceti cyathis
tribus uel quattuor danda erit antidotus; his uero, qui ex occulta
6 causa laborant, ex aqua mulsa proderit data. Praeterea neruorum ten-
sionibus et contractionibus atque doloribus omnibus mirifice conuenit.
Quamobrem facit et ad tremulos et ad sideratione temptatos utralibet;
una enim cum contractione, altera cum remissione neruorum conspi-
citur; paralysim hoc utrumque uitium Graeci appellant. Ad quod
etiam cum correpti sunt prodest ex aquae mulsae cyathis tribus quat-
tuorue datum ad pondus denarii unius aut uictoriati admixto castorei
denarii semisse. Prodest et ad articularem morbum, quem arthrisin
Graeci appellant, et ad spinae totius lumborumque dolorem ex aqua
7 mulsa datum iuxta uires cuiusque. Item ad podagram bene facit. Nam
et in praesentia detractione doloris releuat et in futurum omni mo-
lestia liberat; dimidio enim celerius sanantur qui acceperunt hoc me-
dicamentum quam prius solebant sanari. Quid dicam, quemadmodum
prosit ad duritias mammarum muliebrium, quae cum dolore magno
solent nasci quasque nullum aliud medicamentum releuat? Nam has
et ad praesens admodum curat et in perpetuum ex toto interdum
sanat, quas quidem causas plerique medicorum insanabiles adfirmant;
carcinomata enim et cacoethes haec uitia sequuntur. Sed ego honestas
8 feminas quasdam saepissime hoc medicamento adfirmo sanatas. Illud
uero supra omnium opinionem est, quod stomachicis euidenter con-
uenit, cum sit uirosissimum amarissimumque medicamentum et sto-
machus ne aduersum leuia quidem et simplicia medicamenta aptus sit.
Sed disposuimus in huiusmodi rebus potentiorem usus rationem se-
qui; expertus enim quisque intelleget stomacho quoque hoc medica-
mentum eximie prodesse. Remediat enim eos, quibus frequenter in-
acescit cibus, et eos, qui stomachi inflationibus urguentur uel doloribus
uexantur adsidue et uel nauseant uel nimia saliua abundant uel inedia
consumuntur stomachumque ita solutum habent, ut ex eo uarios li-
quores subinde reiciant consentiente capite, ut nullum genus cibi con-
9 tinere possint. Item ad bilem atram generantes, quos melancholicos
uocant, bene facit. Oportet autem non continentibus cibos secundum
uomitum protinus oleo perunctis et diutius presse fricatis dari medi-
camenti denarium unum ex aquae cyathis tribus, deinde artus eorum
constringere et interdum olfactariis reficere et commanducatione oli-
uarum contusarum earumque rerum, quae stomachum constringere
solent, suberectos recubantesque alere, deinde, ubi deiecerint, solutis
uinculis rursum perunguere et fricare totum corpus atque ita uarietate

6 Scrib. 101 7 Scrib. 101. 102 8 Scrib. 103. 104 9 Scrib. 104

11 denariis semissem *P* que marcthisin *P* 17 quem *P* 24 uero-sissimo *P* 25 lenia *Scrib.* 31 consummuntur *P* 37 olfactoriis *He, sed* olfactariis *etiam Scrib. ed. princ.* 39 suberecto *P*

ciborum et perunctionis stomachum proritare, ita ut reficiantur, aut
halica ex mulso aut malorum Cydoneorum suco uel ex granis Punicis
facto aut, si quos magis delectabit, frigida posca. Secundum quae sumpta
et apala proderunt oua et intubi cocti uel non cocti ex aceto dati
itemque lactucae et caules aplosiles ex posca decocti aut ungula por-
cina excocta et madida. Vulua quoque et murices et pelorides pluri-
mum iuuant et pomorum praecipue sorba et mala orbiculata et Scau-
diana, pira Crustumina Signinaque in olla reposita. Item prosunt uuae
ex olla sumptae. Haec enim et huiusmodi, quae sunt his similia, con-
firmant stomachum, quibus escis et insequentibus diebus uti oportebit
paulatim ad consuetudinem progredientes, donec omni molestia libe-
rentur. Est et illud stomachi uitium, quod cum siccitate et ardore eius **10**
et siti inrequiebili et, ut ita dicam, inextinguibili nascitur; eccausin
hoc Graeci uocant, ab eo quod exsiccat omnem stomachi umorem.
Scimus quosdam urnas aquae bibisse nec sitim aliqua ex parte in
praesentia compescuisse. Ad hoc denarius unus uel pondus uictoriati
datum ex aquae frigidae cyathis tribus ita prodest, ut facile abstinere
a potu diebus proximis possint. Lienosis uero ex posca et iocineris **11**
duritiem diutinam habentibus ex aqua mulsa datum satis conuenit nec
minus ydropicis, quibus datur eadem ratione. Sed his per conplures
dies oportebit in ptisanae cremore sine ullo alio liquore dari. Prodest
conpositio haec et colo inflato et ceteris intestinis, futuras quoque uel
iam factas uomicas isdem partibus aut discutit aut celerius aperit.
Item menstrua mouet mulieribus, quae difficulter purgantur. Dandum **12**
autem erit his medicamentum ex aqua, in qua decoquatur herba, quae
Artemisia dicitur, aut quae dictamnos appellatur. Etiam ad papulas et
sacrum ignem uel quam zonam uocant bene facit data ex aqua mulsa
detracto prius sanguine, si res postulauerit. Quod et in omnibus aliis
uitiis supra dictis faciendum est; omnia enim auxilia adhibenda sunt,
quae ex usu prodesse comperta habemus, quia adiuta antidotos faci-
liores habebit effectus. Recipit ergo haec: ⟨Cha⟩maeropis, quae herba **13**
similia querco folia habet, agarici, cucurbitae siluestris, quam colocyn-
thidam appellant, stoechadis, singulorum denarios denos, opopanacis,
sagapeni, petroselini, terrae mali, piperis albi, singulorum denarios
quinos, cinnami, nardi spicae, myrrae, folii, croci, singulorum denarios
quaternos. In unum omnia diligenter ponderata contunduntur et cri-

10 Scrib. 105 **11** Scrib. 105. 106 **12. 13** Scrib. 106

4 proderunt *Scrib.*, proderit *P* 5 applosiles (*a uerbo* applodere) *Heraeus, qui confert Germanorum hodiernorum* Klatschmohn, Klatschrose; lactucae caules cum foliis *Scrib.* 7 Scandiana, pira *Scrib. ed. princ., cf. Cels. 2,24,2,* pira scauriana *P* 8 crustimina *P* 13 eccausin *Co,* ennoyñ *(sic) P, ἄτονον Scrib. ed. princ.* 15 aliquam *P* 24 menstruam *P* 28 sanguinem *P* 30 uso *P* 31 meropis *P, χαμαίδρυος Scrib.* 32 similia *Scrib.*, simillima *P, sed* ⁓ima *litteris minoribus a Cornario, ut uidetur, super rasuram scriptum est, ita ut in P antiquitus fuisse* simillia *coniectari liceat* colocynthiadam *P* 35 denariorum *P* 36 cribantur *P*

brantur praeter opopanacem et sagapenum et myrram; hoc enim mor-
tario teri debet adiecto melle tenui, id est quam liquidissimo. Deinde
ceteris permiscentur, quae et ipsa recipere debent tantum mellis, quan-
tum satis erit ad conprehendenda et continenda ea uel conglutinanda.
Reponitur medicamentum uaso uitreo sub signaculo; datur, ut supra
diximus et quemadmodum diximus, cum summa obseruatione pro
cuiusque rei causis uel mensuris uel necessitatibus. Est prorsus sacrum,
14 ut auctor nominis huius appellauit. Si quando autem efficaciore uo-
luerimus uti propter difficultatem naturalem uitiorum aut causarum
diuturnitatem, ut si dandum sit furiosis aut comitiali morbo correptis
uel lumborum perpetuum dolorem habentibus podagraue cruciatis,
cucurbitae siluestris adiciemus ad supra dicta pondera denarios decem
et opopanacis atque sagapeni denarios quinos. Quamobrem utraque
parata debent esse medicamenta, ut, cum opus fuerit, usus utrisque
in promptu sit. Illud sane prae ceteris mihi credas uelim, dum in aliis
rebus ipse uim eius experiris, hoc medicamento non solum non noceri
stomachum, uerum etiam refici et confirmari supra omnium opinionem.
15 Medicamentum, quod proprie aduersus solutionem stomachi facit et
fluorem eiusdem, maxime uero cum infirmi nihil cibi retinere possunt
et quicquid datum est reiciunt. Recipit haec: Masticis candidae un-
ciam, tragacanthi albi unciam, ⟨Apollinaris herbae radicis unciam⟩.
Contunditur tragacanthum cum radice, postea mastex trita adicitur et
reponitur medicamentum in uitreo uaso. Dantur, cum opus est, coclia-
ria bina aut, prout oportuerit, plus minusue secundum uomitum factum
16 ex aquae frigidae cyathis tribus. Ad stomachi dolorem et inflationem
remedium sic: Palmarum ✱ XXX, anesi ✱ IIII, croci ✱ II, git ✱ II,
asari ✱ II, ⟨myrti⟩ nigrae bacarum ✱ IIII, iuniperi bacas enucleatas
numero XX. Contunduntur seorsum omnia et in unum commiscentur,
deinde fiunt pastilli ex melle, alii ad mensuram denarii, alii ad pon-
dus uictoriati. Dantur ieiunis ex aquae cyathis tribus aut ex protropo
17 musto, quod est passi genus. Medicamentum siccum ad stomachi in-
flationem et dolorem et inediam. Mouet et urinam, ideo facit et ad
hydropicos et iecur durum habentes et ad auriginem, quam quidam
regium, quidam arquatum morbum uocant; refertur in Musam Anto-
nium. Recipit autem haec: Aloes ✱ V, croci, cinnami, nardi Syriacae
spicae, asari, xyrobalsami, masticis Chiae, singulorum ✱ senos. Dantur
18 cocliaria bina uel terna ex aquae cyathis tribus. Potio Cosmiana ad
omnem internum dolorem, sed facit mirifice ad stomachi dolores et ad

14 Scrib. 107 **15** Scrib. 108 **16** Scrib. 109 **17** Scrib. 110

1 haec *Scrib.* 2 debent *Scrib.* liquidissimum *P* 8 appellarit *P* appellat *Scrib.* 14 utriusque *Co*, alterutrius *Scrib.* 16 noceris *P* 18 quo *P* 21 ⟨Apollinaris herbae radicis unciam⟩ *Scrib.* 24 prout] pro *P* 27 ⟨myrti⟩ *Scrib.* 30 protopo *P* 31 musto *Scrib.*, mixto *P* 36 xyrobalsami *per dissimilationem, quam uocant, e* xylobalsami *ortum*

tussicos et pthisicos sanguinem et pus reicientes et ad iocineris uitia
atque pulmonis et ad lateris dolorem nec minus ad torminosos et con-
uulsam aut ruptam aliquam partem intestinorum et ad destillationes
et ad eos, qui somnum nullo modo capere possunt. Facit et ad ydro-
picos; siccat enim mirifice eos. Componitur sic: Dauci seminis ⚹ I,
alterci seminis ⚹ I, turis ⚹ I Λ S, myrrae ⚹ I, croci ⟨⚹⟩ I Λ S. Fiunt
pastilli ad denarii semissem; dantur etiam febricitantibus et sine febre
potissimum pleuriticis et peripleumoniacis ex aquae mulsae dilutae
cyathis duobus, pthisicis ex posca, ad conuulsa autem et rupta ex
melle et aceto, ceteris ex aqua calida uel frigida. Facit hoc medica-
mentum etiam ad eos, quibus stomachus inacescit. Antidotus, qua 19
utitur Cosmus ad omnia interna uitia, quae supra scripta sunt, necnon
et ad omnes serpentum noxios morsus. Recipit haec: Glycerizae ⚹
VII S et tertias uictoriati uel duas partes, opii ⚹ VII et tertias partes
uictoriati uel duas, castorei ⚹ VI et uictoriati duas tertiasue partes,
piperis longi ⚹ V et uictoriati partem tertiam, piperis albi ⚹ V et
uictoriati duas tertiasue partes, nardi Syriacae ⚹ VI S, dauci seminis
⚹ VI, malobathri ⚹ V S, cassiae nigrae ⚹ V et uictoriati semissem,
turis ⚹ V, sil ⚹ V et uictoriati duas tertiasue partes, rosae caninae
suci ⟨⚹⟩ VI, acori ⚹ II, sagapeni ⚹ II, balsami seminis ⚹ II, scordi
⚹ V et uictoriati duas tertiasue partes, myrrae ⚹ VI, croci ⚹ VI et
duas uictoriati tertiasue partes, storacis ⚹ II S, cinnami ⚹ VII et uic-
toriati duas tertiasue partes, zingiberis ⚹ VII et uictoriati duas ter-
tiasue partes, phu ⚹ VII, petrosilini ⚹ XIIII et duas tertiasue uictoriati
ponderis partes, feniculi seminis ⚹ IIII, saliuncae ⚹ IIII, rutae silua-
ticae ⚹ II, agarici suci ⚹ II, gentianae ⚹ IIII, iris Illyricae ⚹ V, anesi
⚹ III, thlaspi seminis ⚹ VI et uictoriati tertiam partem, rosae folio-
rum ⚹ IIII, misui ⚹ V, gummis acanthini ⚹ II, cardamomi ⚹ IIII,
schoeni floris ⚹ IIII et uictoriati duas tertiasue partes, opopanacis ⚹
VI et uictoriati duas partes et sextantem, resinae terebinthinae ⚹ VI
et duas tertiasue uictoriati partes. Vino Chio uel Falerno bene odorato
omnia contusa cribrataque consparguntur et pastilli inde fiunt diuersi
ponderis uel mensurae, quantum auellana et quantum faba Aegyptia
est, qui dari debent non febricitantibus ex mulso, infirmis ex aquae
calidae cyathis tribus. Puleium tritum uel in aqua maceratum adiecto 20
aceti paululo et potum nauseam stomachi sedat. Thymbra trita cum 21
melle sumpta pituitam concretam in pectore et stomachi collectiones
extenuat. Marrubium quoque tritum uel sucus eius cum melle epotus
stomachi dolorem protinus tollit. Scordei sucus ad mensuram denarii 22
potus morsus stomachi tollit; datur enim sine febre languentibus ex

20 Ps.-Apul. 92, 3 **21** l. 38 sq. Ps.-Apul. 46, 2 **22** Plin. n. h. 26, 32

1 phisicos *P* 2 conulsam *P* 6 *et* 20 ⟨⚹⟩ *Co* 24 phu] pthii *P*, *corr. Co* 27 talaspi *P*, *cf. adnotat. ad p. 66, 41* 31 bone *P*, *correxi; bono Co* 32 pistilli *P* 33 fabae *P* 35 puleum *P*

23 mulso, febricitantibus uero ex aqua mulsa. Polion herba, quae a qui-
busdam libanotis appellatur, trita uel sucus eius cum melle tenui, id
24 est modico, potus morsui uentris et stomachicis prodest. Centaureae
tenuis sucus quantum cicer ex aqua datus stomachicis prodest. Ori-
ganum quoque tritum morsus stomachi sedat potum ex aqua tepida; ex-
25 trahit enim concretos liquores. Prosunt etiam quaedam in aqua macerata
stomacho, ut pira, mala Cydonea, palmae cariotae Thebaicae, mespila,
capreoli de uite, rosae folia, granorum Punici mali sucus. Bene facit
etiam sucus malorum Cydoneorum per se cocliario sumptus uel cum
26 alfita aut alica aut trago aut oryza. Solutum autem stomachum et
omnia reicientem initio quidem curari oportet extra, id est forinsecus,
inposita ei sertula Campana cocta ex uino uetere aut ex aqua mulsa
uel myrtae folia trita cum aceto et murra, nec minus lanam sucidam
uel sfongeam aceto intinctam et expressam adponi oportet. Faciunt
bene et folia uitis trita et mala Cydonia trita et palmulae tritae et
emplastri more cum ceroto ex myrteo oleo facto imposita et folia te-
nera rubi uel lentisci uel porcaclae cum † azomi polenta ex aqua fri-
gida consparsa imposita prosunt. Fricandae autem erunt hae difficul-
tates stomachi nec minus scapulae oleo uetere uel aliquolibet cale-
factorio unguento. Cibos uero dari oportet huiusmodi: Polentam cum
passo protropo uel cum uino Falerno dulci † clo anbioano atque alio
eiusdem generis, item lenticulam cum beta uel oryza incoctis illic
malis Cydoneis aut palmulis Thebaicis aut bacis myrtae uel foliis aut
granis mali Punici aut lentisci foliis teneris aut rubi admixto illic ali-
quo supra dicti generis uino. Panis autem huiusmodi difficultatibus
prodest summatim fermentatus. Edulia quoque prosunt haec: Intubi,
lactucae ex aceto, brassicae, siser, cocleae bullientis frustella, ungellae,
turdi, perdices, turtures, attagenae, palumbi, cancri, lucustae, lolligines,
27 saepiae, mulli, murices, purpurae, pectunculi. Ad resolutum stomachum
dari oportet protinus cum reiecerit panem ex aqua frigida uel ex
posca et si ne hoc quidem continuerit, statim dare debes lentem et
betam coctam uel alicae ius uel oua apala uel ungellam discoctam uel
cocleas elixas aut murices et aquam frigidam. Sed si nihil supra dic-
torum continuerit, dandus erit uini austeri meri cyathus et ex inter-
28 uallo bis terue rursus ipsi faciendum erit. Vinis quoque utendum est
satis stomacho utilibus aut ex bacis myrtae factis aut ex malis Cydo-
neis pressis aut ex iuniperis uel hysopo condito uel origano uel ex

24 l. 4 sqq. Plin n. h. 20, 175

3 morsus *P* 8 capriole *P* 12 sertulam capana *P* 17 porca clecumazomi *P*, portulacae aut aizøi cum *Co* 19 uel] ue *P* 20 cibos] *ab hoc uocabulo codex L rursus incipit* 21 dulciclo *Stangl, Heraeus*, dulci, Chio *Ni* † anbioano] aut ⟨La⟩bicano *Heraeus* 32 alica eius *PL*, *correxi* 35 ter (t̃ *P*) uersus ipsi faciendus *PL*, terue rursus idem faciendum *Co* 37 iunipero *uel* iuniperi ⟨baci⟩s *Ni*

marrubio uel ex ruta siluatica uel ex herba tiniaria, quam Graeci
polion uocant, uel ex scordeo uel ex centaurea uel ex lycio uel ex
absinthio uel ex terebintho uel ex lentisco uel ex piris Syriacis uel ex
malo granato. Ad inflationem stomachi, coli et uentris dolores dan- 29
dum est huiusmodi medicamentum: Piperis ⚹ IIII, castorei ⚹ I, opii
⚹ II, myrrae ⚹ V, petroselini ⚹ IIII, anesi ⚹ III, nardi Syriacae ⚹ I.
Contunduntur et cribrantur omnia et permiscentur; inde datur et ante
noctem et in noctem cocliarium uel plus pro cuiusque uiribus cum
cyatho aquae calidae et mellis quantum satis uidebitur. Haec potio
somnum conciliat, concoctiones doloresque omnes sedat, praecipue
autem prodest mulieri, quae colo uexatur et uiris eodem modo labo-
rantibus conuenit. Item ad tumores praecordiorum etiam in febribus
et ad tussim et ad lateris dolorem et ad conuulsa uel rupta in-
teriora et ad urinae difficultatem data plurimum iuuat. Cataplasma 30
hoc stomacho inponere non alienum erit: Mali Cydonei ex farina
cocti, id est illic inuoluti, ⚹ VI, careotarum pulpae subactae ⚹ III,
cerae — VII, croci ⚹ II, absinthi ⚹ II, olei malini aut myrtei ⚹ VI.
Vino conspargitur crocum, arida tunduntur, cera liquatur et simul
omnia commiscentur atque ita adponuntur mane in lecto stomacho
laboranti. Hoc quoque cataplasma stomacho utilissimum est: Palma- 31
rum interiores partes ⚹ III, croci ⚹ III, hypocistidos ⚹ I S, mali Cy-
donei cocti, ut superius dixi, ⚹ VI, absinthi suci ⚹ III, floris mali gra-
nati ⚹ I S, faecis uini Chii ⚹ VI, cerae ⚹ XII, olei myrtini ⚹ XII,
chameliae eius, quae similia folia habet oliuae, ex aqua coctae ⚹ VI;
mirifice enim prodest stomacho, praecipue sucus eiusdem similiter im-
positus ad conuulsa uel rupta conuenientissimus est. Hiera ad sto- 32
machum confirmandum, mouet interdum uentrem, interdum urinam.
Conficitur sic: Aloes ⚹ V, xyrobalsami, acori, croci, nardi Syriacae,
masticis Chiae, singulorum denarios senos, malobathri ⚹ I. Teruntur
quam diligentissime seorsum omnia ac deinde mixta in unum reponun-
tur. Cum opus est, dantur inde coclearia quibusdam duo, quibusdam tria
ex aquae cyathis sex uel mixtis cum uini cyathis tribus, uel ex quo-
libet alio liquore, prout conueniet stomacho, eiusdem mensurae dabi-
tur. Peptice Cosmiana. Hoc medicamentum ad stomachi uitia et ad 33
coctionem ualde utile est. Accipit haec: Petrosilini ⚹ VII, phu ⚹ IIII,
piperis albi ⚹ XVIIII, inulae ⚹ V, nucum iuglandium animatarum ⚹ VI,
nucum pinearum animatarum ⚹ XII, ami ⚹ VIII, ligustici ⚹ XII, zin-
giberis ⚹ VIII, carei ⚹ XII, apii seminis ⚹ XII, anesi ⚹ VIII, carda-
momi ⚹ VIII, acori ⚹ VI, dauci seminis ⚹ VIII, olisandri seminis ⚹ XII,

1 liniaria *PL, corr. Heraeus* 2 polion] folon *PL, corr. Heraeus, cf. p. 135, 34* 4 coli *om. P* 5 opi *L* 6 mirre V *P* petrosilini *L* 7 scribrantur *L* 17 croci II *P* 23 feces *PL* 24 aquae *PL* 26 uel] et *P* 28 xyrobalsami] *cf. adnotat. ad p. 150, 36* 29 denariorum *PL* 31 cocliaria *P* 32 uino *PL* 34 pertice *PL, corr. Heraeus* 35 phu] pthi *PL, corr. Co* 36 inulae ⚹ VI *P* 37 ami ⚹ VIIII *L* 39 olisandri] coriandri *Co*, olisatri *uel* coliandri *He*

feniculi seminis ✱ VI. Facit bene haec conpositio, cum habeat in se nihil taetri medicamenti, ad inflationem stomachi et cruditates et acidas ructationes et ad uentris dolorem et urinae difficultatem et ad conuulsa intrinsecus et rupta omnia et ad horrores. Mouet etiam menstrua mulierum, cum difficulter purgantur, item detrahit, si qua ex partu aut aborsu intrinsecus nociua substiterint. Datur omnino sine metu et ieiunis et ante cenae tempus et post cenam ad mensuram denarii unius uel duorum ex aquae cyathis tribus et si plus ponderis quislibet sumpserit, non laedetur. Praegnanti non est dandum hoc
34 medicamentum nec febricitanti. Antidotum Philonianum ad omnes internos dolores, quod ad tensiones stomachi et empleumatisim praecipue facit. Colicis quoque prodest, quibus in dolore ex aqua frigida datur; ceteris ex calida cum oxymeli dari debet. Tussem sedat, tertianas mirifice tollit ante momentum suspicionis datum. Omnibus autem ad modum fabae dandum erit. Constat ex his: Croci ℈ XV, pyrethri semunciam, euforbi semunciam, spicae nardi semunciam, piperis albi uncias duas semis, hyoscyami uncias duas semis, opii ℈ III; melior erit, si addas petrosilini ℈ III, dauci Cretici ℈ III. Colligitur melle
35 Attico et in uaso uitreo sub signaculo reponitur. Stomacho laboranti cocleae prosunt, si in aqua ferueant et sic carbonibus torreantur atque
36 ita ex oenogaro sumantur impari numero. Stomachum reumatizantem et dolentem et languentem et dissolutum primum mansio lucida et non nimium frigida nec satis calida bene accipit, tum cataplasma fieri debet de foliis uitium uel, si uineae folia non fuerint, de rumicis siue rubi foliis uel de ea summitate rubi, quae satis tenera est. Hoc diligenter teritur cum dactulis quinque minutatim carptis in aceto diu
37 maceratis. Epithematio hoc autem post cataplasma uti oportet, quod fieri debet de plantagine ea, quae arnoglosus dicitur, cum aceto trita.
38 Cibis autem uti debet, cui medendum est, austeris et stypticis. Cataplasma fit stomacho laboranti ex pomis Cydoneis optime percoctis. Quae poma manibus subiguntur, deinde rosa sicca teritur et cribello medicinali criblatur, tum aceti optimi quantum sufficiat adicitur et simul omnia permiscentur factumque cataplasma stomacho calidum
39 adponitur. Porcacla, hoc est alium Gallicum, coquitur diligentissime et coctum bene edetur ex aceto ab eo, qui stomachum dolebit uel ui-
40 tiosum habebit; cito ei proderit. Cuminum teres et uino mixtum dabis bibendum ieiuno, si non febricitabit; si febricitabit ex aqua tritum
41 dabis; continuo emendabis stomachi dolorem. Nardum et mastex et

35 Med. Plin. 2,4 p. 44,22 sqq., cf. Marc. 20,111 39 Plin. n. h. 20,213 40 Plin. n. h. 20,159

1 in se *om.* *L* 2 inflatione *PL* 4 conuulsam *PL* 6 substiterit *P* 10 filonianum *L* folonianum *P* 11 empleumatisem *PL* 21 ynogaro *PL* 26 dactilis *P* 27 epithymathio *L* epythimatio *P* 28 argiglusos *P* 38 emendabitur *L*

semen apii cum baca lauri et absinthi semine aequis portionibus con-
teruntur; puluis hic super stomachum aspersus mire eum reficit. Ab- 42
sinthi uiridis manipulum in caccabo nouo fictili cum aquae hemina
decoques ad tertias et in ipsam potionem mittes masticis modicum et
piperis triti grana septem uel nouem et sic mane ieiuno bibendum
dabis; continuo sentiet stomachi laborantis medellam. Ad stomachi 43
carbunculum reprimendum dactuli in uino austero macerantur et ad-
mixto pomo Cydoneo cocto et rosa et mastice et aloe et oleo rosaceo
stomacho adponuntur, ita ut cataplasma inde exactissimum fiat. Prae-
terea semper ante cibum infirmus stomacho debet accipere mellis
Attici cocliaria duo uel tria pariter in uino austero decocti, quod
duplum sit quam mel, uel pro uino austero sucus rosarum permixtus
detur; siccat enim stomachum et recreat dissolutum et tarde cibum
conficientem confirmat. Mellis libra una, senapis tosti ac post dili- 44
genter triti unciae duae pariter coquuntur et ex eo plenum cocleare
ieiuno, qui stomachi dolore laborauerit, datur. Ad stomachum nause- 45
antem et acescentem: Coriandri seminis triti ℈ III et lactucae albae
seminis triti cocleare unum. Haec aqua permixta ieiunus accipiat,
prodest. Stomachum conroborat herba absinthi decocta cum uino au- 46
stero atque ita subinde pota, si febres non erunt. Quod si inquietudo
fuerit, cum aqua coqui et dari debet; mirum est. Ad olitanos stomachi 47
dolores malagma sic conpones: Faeni Graeci cyathum, lini seminis
cyathum, ibisci purgati ꝑ I, aquae 𝔖 VIIII, olei 𝔖 IIII, spumae ar-
genti ꝑ I, cerussae ꝑ I, cerae ꝑ I S. Haec omnia in unum concorpo-
rabis et decoques et, cum malagma feceris, in panno induces et sto-
macho adpones et circa uiscera tamdiu habebis et tam adsidue ad-
pones, donec dolor abscedat. Ad stomachum fastidientem escam et 48
reuomentem rosae medium, quod semen portat, id est ipsum florem
croceum, contundes et aluminis scissi, cyperi, bidellae, absinthi sucum,
meliloti, rosae siccae, acaciae, iris Illyricae, olei nardini, cerae, opo-
balsami, pares mensuras harum omnium specierum conteres in mor-
tario marmoreo ac stomacho epithematium mirificum superpones ad
ignem, ut est consuetudo, conpositum. Epithematium optimum ad 49
stomachum reparandum: Masticis — VI, aloes — III, storacis — II,
cerae ꝑ I, nardi — VI. Haec pariter miscebis et epithematium subtile
facies, quod multis horis, certe hieme per totum diem, uti poteris. Ad 50
dolorem stomachi uettonicae radicis fasciculum in olla decoques ex
aqua eandemque ollam sub diuo habeto opertam. Cum stomachus do-
lore uexabitur, usque ad tertias eandem aquam excoque et inde cya-

7 dactili *P* 15 et *om. P* cocliare *P* 17 accescentem *PL*
23 pro I *P, item l. 24 primo loco et l. 35 ex peruersa compendii* ꝑ *interpretatione* 24 cerussae ꝑ I *om. P* cerae russae ꝑ I S *P uocabulo* russae *litteris minutis postmodum addito* 29 scisi *PL* bedellae *P* 30 melidoti *PL* 32 epidiematium *P* 33 epithimatium *PL* 37 uetonicae *L*

51 thum unum bibendum ieiunus ad diem sume. Vrticam semen haben-
tem in summo deme ac diligenter laua et ex ea sorbitionem facito
bene conditam sine pipere; suauissime accipieris ad stomachum refi-
52 ciendum. Lactucae nigrae semen, quod ipsum ualde nigrum est, in pila
lignea tunsum cum melle subige atque permisce et inde cotidie ieiu-
53 nus sume cocliare plenum; bene stomacho laborantem accipies. Ad
dolores stomachi ueteres et ad stomachum fatigatum facies oxyporium
sic: Piperis seorsum teres semunciam et bulbos XII incoctos separa-
tim nimium diligenter teres et utrumque miscebis, tum adicies mellis
optimi despumati ℥ II et ita in olla noua coques ad tertias et sumes
ieiunus diurna cocliario singula, bina uel terna tamdiu, donec corrigas
54 stomachum laborantem. Butyri libram decoque, quousque inde pars
sexta decedat, tum cum eo serpullum coque et, si patietur stomachus
tuus, ieiunus illud fortiter manducabis; sin autem fastidium erit, pul-
55 tem facies et in ea mixtum manducabis. Sal tritum ex mulso ieiunus
contra dolorem stomachi qui biberit, remediabitur. Venter quoque
56 ossifragi arefactus et potioni aspersus plurimum prodest. Stomacho
exulcerato cicatricem hoc medicamen inducet: Aloes ℈ VIII, misui
℈ VIII, turis ℈ VIII. Tunsa cribrataque haec melle optimo conpre-
hendes. Si plenius uel ualidius facere uolueris hoc medicamentum,
myrram et anethum ex tertio adicies et dimidium cocleare cum po-
57 tione mulsi ieiunus accipies. Stomachi dolorem concitatissime sedant
absinthi — III, rutae — III ex aqua ad dimidias coctae et ieiuno ad
58 mensuram potionis bonae potui datae. Marrubii uiridis fasciculum de-
coques ex aceti sextariis tribus usque ad heminam, tum exprimes mar-
rubium et adicies despumati mellis quartarium et iterum decoques,
quousque ad crassitudinem coeat. Inde cocleare unum contra dolorem
59 stomachi ieiunus accipies. Herbae uerbenae tunsae et cribratae pul-
ueris cocliaria quinque laboranti stomachi dolore dabis ieiuno
per triduum in tribus optimi uini cyathis, ceteris, prout uires
erunt, dato; febricitantibus sane ex aqua calida dare debes. Sed
si quis exulceratum stomachum habuerit, caprinum lac coctum
60 frequenter bibat. Rutae semen cum sulpure uiuo minore mensura
adiecto aceto conterito atque ieiunus mane gustato; optime aduersum
61 dolorem stomachi accipieris. Repentinum stomachi dolorem tres cae-
putii longi purgati et singuli cum melle sumpti statim sanant. Necnon
62 et terrae malum comestum dolores stomachi celeriter castigat. Solu-
tionem stomachi infirmitatemque confirmat oui semicocti uitellus et
gallae pars dimidia tritae, si ante duas horas quam cibus sumatur

51 Plin. Val. 2, 5 fol. 36 B **55** l. 16 sq. Med. Plin. 2, 4 p. 45, 5 sq., cf. Marc. 20, 85 **60** Ps.-Apul. 89, 3 **62** Plin. n. h. 29, 45

8 XI *P* incocto *PL* 12 butyrum *L* 15 *post* et *P add.* tum 17 ossifrangi *P* 19 criblataque *L* 21 mirra *PL* anetum *L* 33 sulpore *PL* 34 atque] idque *L* 39 cibo *PL*

mixta haec cum uino hauriantur, sed uetere et tepefacto. Rancorem 63
stomachi temperat caro uaccina ex uini et aceti aequa portione dis-
cocta et cibo sumpta. Inflationem stomachi sedant marathi, id est 64
feniculi, et apii radices in uino albo odorato uetere infusae. De quo
si ieiunus quis cyathos duos potet cum calidae aquae cyatho mixtos,
optime accipietur. Rutae quoque hortensis paululum cibo sumptum
uel in potione dilutum atque epotum inflationes stomachi conpescit.
Inflationem stomachi potentissime discutit fimus uituli recens ex uino 65
potui datus. Hoc et dolores eius ex frigore aut cruditate obortos
mirabiliter mulcet. Remedium physicum magnum aduersum dolorem 66
stomachi. In lamina argentea scribes et dices: Aritmatho, aufer
dolores stomachi illi, quem peperit illa. Eandem laminam lana
ouis uiuae inuolutam collo de licio suspendes et id agens dices: Aufer
mihi uel illi stomachi dolorem, Aritmatho. Dolorem et infla- 67
tionem stomachi sanat iecur lupi prius aqua coctum, mox arefactum
et tritum potionique inspersum. Fastidium stomachi releuat papauer 68
siluestre, quod Gallice calocatanos dicitur, tritum et ex lacte capruno
potui datum. Epithema optimum ad stomachum reficiendum mihique 69
expertissimum. Conficitur sic: Masticis, turis, nardi spicae, aloes, ab-
sinthi singulas uncias, storacis — II S, croci — II S, cerae et me-
dullae ceruinae singulas libras. Storacem et crocum pridie macera
uino ueteri infusum et sic diligenter tere, medullam et ceram remitte
igni, cetera tunsa cribrataque simul misce et ceroto superinfunde et in
panniculo utere ad stomachum duabus uel tribus horis et, si durius
uidebitur quam esse debet, oleum nardinum aut gleucinum illic adice,
ut mollescat. Hysopum coctum cum oxymeli ieiunus uel post cenam 70
qui per cocleare cotidie accipiat, facilius conficiet cibum. Radicem fe- 71
niculi in uini cyatho radito et, priusquam cenes uel cum dormitum
ibis, potui sumito; quo facto melius digeris. Laseris uiui modicum ex 72
aquae frigidae cyatho dilutum dormitum iturus bibe; digestorium mi-
rum experieris. Mellis Attici ℔ I, uettonicae tritae — IIII in unum 73
permisce et pone, ut conferueat. Quod cum refrigerauerit, facies pastil-
los nucis Auellanae magnitudine et post cenam singulos hauries, quo
facto prime quoslibet concoques cibos. Item aliud embamma digesto- 74
rium optimum et utilissimum sic: Ligustici drag̃. IIII, gingiberis
drag̃. I, petrosilini drag̃. I, piperis drag̃. I, epithymi drag̃. I et laseris

63 Plin. n. h. 28, 196 **64** Ps.-Theod. p. 326, 6 sqq. l. 6 sq. Ps.-Apul. 89, 2 **65** Plin. n. h. 28, 209 Ps.-Theod. p. 326, 9 sq. **67** Scrib. 123 **70** Plin. Valer. 2, 15 fol. 39 A **72** Plin. Valer. 2, 15 fol. 39 A, cf. Marc. 20, 141 **73** Ps.-Apul. 1, 38

3 sed//ant *L (in rasura fuit* e) sedat *P* 9 obortus *L* abortus *P* 14 ariomatho *P* ariotho *L* 21 storachem *PL* 27 accipiet *Co* 29 digeres *Co* uiui] ueri *Co, sed cf. p. 168, 18, Apic. 243. 393, Ps.-Theod. p. 298, 27; Plinii Val. ed. Basil. praebet* lasaris uini modicum, *ubi* uini *ex* uiui *corruptum esse facile apparet* 31 uetonica *L* 33 magnitudinem *PL* 34 conquoques *L*

scripulum dimidium. Tunsa haec ac diligenter cribrata misceto cum
passo. Hoc facit et ad eos, qui cibum tenere non possunt eumque uo-
mitibus reiectant.' Mox ergo cibum sumpserint, dato pastillum ad mo-
dum nucis Auellanae de medicamine supra scripto et ad praesens eos
75 abstine potu; cito remediabis. Epithematium uehementissimum ad
cibum conficiendum sic: Zingiberis ex aceto macerati ℔ I, auripig-
menti ℔ I, faeculae ℔ I, calcis uiuae drag. II, sinopidis Ponticae ℔ I,
lixiuae Ꞩ I. Trita haec in ollam nouam mittes et feruere facies simul, do-
nec mellis crassitudinem habeant, et, cum opus fuerit, inducta panno ca-
76 lida uisceribus adpones. Cum ibis dormitum, zingiberis modicum sub
77 lingua teneto et ex posca calida manus laua; optime digeris. Vrticae
— III, iris Calydoniae — III, schoeni — IIII, cyperi — III, magmae
— III, petrosilini — IIII, inulae — II, piperis albi — II. Melle col-
liges haec omnia trita et uteris oxyporio optimo ad digerendum, unde
78 etiam cenatus parum accipies. Cum te in lecto posueris, uentrem tuum
perfricans dices ter: Lupus ibat per uiam, per semitam; cruda
uorabat, liquida bibebat. Physicum hoc ad digerendum de experi-
79 mento satis utile. Puleium et nasturcium ex aqua simul decoctum
80 mane bibe; emendabis uel discuties cruditatem. Quercus uiridis folia
81 cum salis spuma contrita et potui data remediant cruditatem. Acorum
Ponticum tritum ex aqua calida potum mensura cyathi unius ieiuni
82 stomachum reficit cruditate depulsa. His, qui nec potu iuuantur nec
cibo et stomachi ructus amaros patiuntur, centauream, id est fel terrae,
contritam ad mensuram denarii argentei ex aquae calidae cyathis tri-
bus bibendam ieiunis per triduum dabis; statim discutietur infirmitas.
83 Sucum absinthi, quem Graeci chylon absinthiu uocant, auellanae mag-
nitudini in aquae calidae quartario bibendum da ieiuno; componetur
stomachus et adpetentiam ciborum habebit, quisque patietur ex infir-
84 mitate fastidium. Oxyporium mirum Neronianum aestiuum et hiemale,
si ei, cum uolueris, piperis aliquid adieceris, quod fastidium stomachi
marcoremque detergit. Conficitur sic: In musti recentis et dulcis con-
gio ex uuis albis facti atque in ollam grandem missi adduntur cydo-
nea V non purgata totidemque mala Punica, additur et sorborum ma-
turorum sextarius et rhus Syriaci sextarius, croci scripulus. Haec co-
quuntur usque ad crassitudinem mellis, postea diligenter colantur.
Repositum medicamen seruatur in uitro signatum, sed omnino dili-
genter colatum, ut excrementa omnia separentur. Inde datur ieiuno
ligula plena grandis. Hoc est oxyporium, quod Nero utebatur ad di-

79 Ps.-Apul. 21, 3 **82** Plin. Valer. 2, 4 fol. 36 A **84** Med. Plin. 2, 4 p. 45, 9 sqq. (fortasse e Marcello, non habet Plin. n. h.)

7 senopidis pontiacae *PL* 11 digeres *Co* 12 *cf. CGlL uol. 3 p. 566, 38:* iris calcidon id est irius (ἴρεως) radix, *ubi de* iride Chalcedonia *cogitat Stadler* 17 experimentum *PL* 22 hiis *P* potui *P* putui *L* 26 absentiu *P* absentium *L* 33 -que *om. P* 34 et rhus] tribus *L*

gestionem, quod Marcellus medicus egregius ostendit, quod et nos usu
probauimus; nam et stomachum mire conponit et umores siccat. Ex-
crementa quoque illa data dysintericis mirabili efficacia prosunt. Ossi- 85
fragi uenter madefactus adpositusque his ad stomachum, qui cibos non
conficiunt, utilissimus est uel etiam si tantum manu teneatur, plurimum
iuuat. Oxyporium Dionysianum ad digestionem et ad rigorem stomachi 86
et ad confirmationem aqualiculi. Conficitur sic: Cydoneorum incocto-
rum tunsorumque sucus 𝔖 I, mellis despumati 𝔖 I, aceti optimi 𝔖 I.
Haec in unum permixta uaso duplici decoquuntur, donec soliditas ad
unum sextarium redigatur, additur pulueris petrosilini uncia una, cy-
mini semuncia et bene contemperatum medicamen uasculo uitreo con-
ditur sub signaculo atque inde cocleare plenum a ieiuno accipitur.
Oxyporium Olympianum polyetes ad digestionem parandam. Accipit 87
haec: Piperis — I S, zingiberis — I S. In puluerem redacta et creta
haec, cum ad digestionem temperanda erunt, ex melle dabis. Oxypo- 88
rium Pancharianum ad digestionem, quod et aqualiculi corruptelas uel
acidiuas consumit et stomachum marcentem recreat, tertianam etiam
cum uino et calida sub hora datum mire tollit. Conficitur sic: Piperis
— IIII ℈ III, siselei — I, zingiberis — I S, ameos — I ℈ VI, anesi
— II, libystici — I S, iuniperi Hispani — I ℈ VIII, ita ut iuniperum
abintus purgetur sublato semine et sic teratur. Haec omnia in puluе-
rem redacta reponuntur in doliolo uitreo signato; ligula plena ex
mulsa aqua datur ieiuno. Ad cruditatem, quae nauseam facit, reme- 89
dium sic: Vettonicae dragma I in oxymeli cyathis tribus mixta potui
datur. Ius quoque pullinum, ubi coctus fuerit, cruditati opitulatur, si in
primo prandio sorbeatur. Ad digestionem parandam: Iuniperi bacarum 90
enucleatarum et zingiberis et petroselini Macedonici et piperis uncias
singulas, mellis libram unam. Quae sunt sicca, tundes uel teres et cri-
brabis diligenter, postea mel coctum, id est despumatum, admiscebis
et uteris medicamine et ieiunus et post cenam per cocleare accepto
quantum sit magnitudo auellanae maioris. Ad stomachi dolorem in 91
impetu cohibendum: Pomorum Cydoneorum cutem tolles atque inde
— IIII et pulei — I, piperis — I, zingiberis — III, alei Gallici — III,
mellis selibram, aceti quod sufficiat adicies et diligenter trita omnia
permiscebis atque inde cocleare plenum dabis etiam cibato. Antidotum 92
acharistum multiplex mirum. Facit ad eos, qui escam non digerunt et
qui male ructant, et ad stomachi dolorem et ad lateris et uessicae et
renium molestias et ad omnia, quae interius causas malae ualetudinis
habent, id est ad scotum, ad febrem cotidianam et tertianam et quar-

85 Med. Plin. 2, 4 p. 45, 5 sqq., cf. Marc. 20, 55

3 mirabile *PL* 8 suci *Co* 9 solidatas *PL* 15 dabitur *L*
17 acidiuas] *cf. praefat. p. VII* 22 reponitur *P* signata *L* 24 ueto-
nicae *L* 25 pullinum] pullium *L* pulli uel *P*, *corr. He* ubi coctus fuerit]
sc. pullus, [ubi coctus fuerit] *He, quo non opus* 27 petrosilini *L*

tanam, ad sanguinem tussientes, ad suspiriosos, ad dysintericos et ad colicos et ad epaticos et ad nimiam uigiliam et ad strofum et ad intestinorum dolorem; morsum etiam serpentis curat ter ad diem uulneri inpositum uel potui datum. Confectio haec est: Cinnamomi — I, myrrae — III, piperis — I, castorei semuncia, galbani — I, storacis — I, cassiae fistulae Є, piperis longi — I, costi — I, opii Є, spicae nardi Є, croci Є, mellis Attici S I. Omnia ista tundes diligenter et cernes bene et in puluerem mollissimum redacta mensurabis praeter opium et galbanum. Galbanum in olla noua excoques, ita ut ter bulliat super prunas, opium autem cum uino uetere teres et permiscebis diligenter et tum cetera cum melle simul omnia permiscebis diu et diligenter agitata et recondes sub signaculo in pyxide buxea aut in doliolo uitreo et dabis cui uolueris ad modum auellanae cum mellis cocliaribus tribus uel quattuor, et postea dabis potionem calidae aquae et, cum dederis, accipies mercedis quodcumque; multi enim, qui cito curati sunt, ingrati extiterunt, propter quod ipsum antidotum acharistum appellatur.
93 Oxyporium, quod dicitur † olimation. Facit ad calculosos et ad renium dolorem et ad inflationem stomachi, fleugmaticis quoque prodest et colicis, sed et tortiones et aemorrhoidas curat et quae in ano nascuntur. Restringit et menstrua nimia et epaticos et spleniticos et tussicos olitaneos curat et cadiuis prodest. Accipit haec: Inulae — I, feniculi seminis — III, piperis nigri — II. Tundes haec separatim et cribrabis bene et conficies uel permiscebis melle semicocto et dabis nucis Ponticae magnitudine cum aqua calida. Quidam hoc in oxymeli soluunt, quidam in uino mixto accipiunt, alii consuerunt cocliario accipere purum ad lapides eiciendos.
94 Descriptio panni rustici facientis ad uiscerum curationem sic: Olei ℔ I, axungiae ueteris ℔ I, butyri ℔ I, herbae Sabinae ℔ I, barba Iouis ℔ I. Tamdiu haec decoques, quamdiu herbae arescant, postea colantur et additur cerae libra, resinae ℔ I, farinae de puleio ℔ I, puluis de baca lauri ℔ I, de fimo ouillo, unde ouibus in lana haeserit, ℔ I. Haec omnia in unum corpus rediguntur et permiscentur et inde pannus inducitur et quotiens uolueris reparatus stomacho adponitur.
95 Diatessaron, quod febrem sedat et uiscera componit. Accipit haec: Olei coclearia tria, aceti coclearia tria, mellis boni despumati coclearia tria, uini ueteris boni coclearia tria. Haec tamdiu decoquuntur, quamdiu omnia ad tria coclearia redigantur, et ita linteo inducta stomacho superponuntur uel ieiuno tepida per cocleare dantur. Facit hoc medicamen ad omnes stomachi

6 sq. *semunciae nota in P est* Є, *in L partim* Є *partim* ℒ 11 melle *om. P* omnia simul *P* 13 doleolo *L* 16 acharistu *PL* 17 *post* appellatur *P add.* id est sine gratia † olymation *ex* olymotion *corr. P*, climacion *Ni, cf. Misc. Tir. 49,5:* antidotum climax ad stomachum frigidum 18 fleumaticis *L* 19 amorroidas *PL* 21 solitaneos *PL, corr. Geyer Arch. f. lat. Lexikogr. uol. 8 p. 472, cf. ind. uerb. s.* olitanus 28 barbae *Co, sed cf. ind. uerb. s.* '*declinatio*' 30 pulueris *Co* 35 *post* ueteris *in utroque codice uerba, quae antecedunt, inde a* diatessaron *iterantur* 35 cocliaria *P, item l. 36*

molestias. Ad dolorem stomachi uel tumorem uel uiscerum infirmi- 96
tatem remedium sic: Suci ex absinthio S I, aceti optimi S I, olei
mollis S I, cerae Ponticae libram unam, medullae ceruinae — IIII.
Haec lento igne decoques usque ad mensuram sextarii; exinde linteum
densum tingues et mature in lecto uisceribus adpones utendum in
horam secundam. Confectio oxymelis diascilliu ad stomachi causas sic: 97
Scillae libram comminues de astula lignea acuta minutissimis partibus
et superfundes illic aquae nitidae fontanae S III ac die tota et nocte
copertum uas, in quod haec miseris, esse permittes. Alia die in olla
rudi cum ipsa scilla deferuere facies lento igni usque ad sextarium
aquae, tum linteo nitido exprimes scillam ipsam, ut sextarius ille de-
fluat. Adicies huic sextario aceti optimi sextarium et mellis optimi
despumati p II et rursum in eadem olla feruere ⟨facies⟩ usque ad
sextarium, tum recondes in ampulla nitida et signatum habebis et, cum
inparationem stomachi senseris, cocliaria singula plena tepefacta ieiu-
nus accipies. Ad stomachi dolorem remedium physicum sic: In lapide 98
iaspide exculpe draconem radiatum, ut habeat septem radios, et claude
auro et utere in collo. Epithematium ad stomachum confirmandum 99
sic: Aloes — III, turis masculi — II, masticis albae semunciam, sto-
racis — II, croci — I S, meliloti semunciam, cerae Ponticae uel etiam
rufae — IIII, nardi — VI, ius absinthi Pontici — I. Haec omnia se-
paratim tunsa et cribrata miscentur et coquuntur et inducuntur in
panno atque ita mature stomacho adponuntur. Ad digestionem paran- 100
dam quisque sollicitus erit acorum ieiunus commanducet et iactet.
Radicem quoque amaram et inlotam ieiunus commanducet necnon
anethi semen etiam uiridis manducatum iuuat; nam et somnum con-
ciliat et digestionem parat. Conpositio medicaminis subfragi, quod 101
facit ad digestionem et uitia stomachi siue aqualiculi. Accipit haec:
Petrosilini Macedonici — II, apii seminis — I, siselei — V, piperis
— V, nepetae montanae — IIII, pulei sicci, quod in fumo non fuerit,
— IIII, thymi sicci semunciam, libystici etiam seminis — II, inulae
radicis tunsae atque cribratae semunciam, zingiberis semunciam. Ex
his omnibus tunsis atque cribratis puluerem mollissimum facies, adicies
deinde mellis optimi despumati quantum putaueris mitti oportere, id
est ut prope liquidae ac temperatae colligi possint species supra
scriptae, et sic recondes in uaso uitreo et cum uolueris ieiunus, cum
tamen te digestum senseris, singula coclearia non plenissima matutinis
horis accipies. Confectio epithematii, quod stomachi uetustas causas 102
emendat et ad digestionem confirmat. Accipit haec: Seuum taurinum,

102 cf. Marc. 20, 146

1 infirmitate *PL* 6 diascillin *PL, corr. Co* 7 hastula *P* 12 optimo *PL* 13 ⟨facies⟩ *Co* 15 inparatione *PL* plane *P* 20 croci I S *P* melidoti *PL* 23 ita *om. P* 31 lybistici *P* libistici *L* 38 quod stomachi *om. L*

ceram, medullam ceruinam, axungiam ueterem, resinam terebinthinam,
horum pondera singula aequalia, et mellis — III, masticis — III
simul miscebis. Quae liquanda fuerint, liquabis igni et quae tundenda,
in puluerem tenuissimum rediges et confectum medicamen linteo denso
induces et stomacho uel uisceribus adpones, quod tamen ante momen-
103 tum prandii detrahi conuenit. Aliud epithematium, quod ad easdem
stomachi causas efficaciter prodest, sic: Storacis — II, aloes — II,
petrosilini — I, cerae ꝑ I, nardi ꝑ I, masticis — II, resinae frictae
ꝑ I S, resinae terebinthinae — II. Quae liquanda erunt et quae tun-
denda, similiter ut de supra scriptis speciebus facies et similiter medi-
104 camen usque ad horam prandii uteris. Item aliud epithematium, quod
arete dicitur, quod facit ad uetustas causa stomachi. Accipit haec:
Cardamomi — I, libani — I, cerae — VI, resinae — IIII, storacis
— II, olei cyprini — I, uini ueteres heminam. Cardamomum et liba-
num semote tundendum et cribrandum, storax uino infundenda et re-
liqua, quae remittenda sunt, lento igne soluenda et tum simul omnia
permiscenda. Quod epithema similiter linteo aut phoenicio inducendum
et sic ad uiscera adponendum et in horam prandii, si non fatigauerit,
habendum, ita tamen, ut aduerso pectore cuiuslibet pueri tepefactum
105 ponatur. Intiba decocta in cibo sumpta aut eorum aqua pota sto-
106 machum purgat. Herbam Vettonicam mense Augusto lectam cum
semine et radicibus suis, sed sine ferro erutis, arefactam diligenter et
excussam, ne terram habeat, contundes et cribrabis ac pulueris eius
tenuissimi cyathos duos cum aquae sextariis sex in olla noua ad tertias
decoques ollamque ipsam opertam sub diuo repositam habebis. Ex
qua, si quando stomachi ardores concitabuntur, coclearia duo aut tria
107 laboranti gluttienda dabis; mire subuenies. Herbae Vettonicae fascicu-
lum, herbae nepetae ac pulei uirgulas singulas et salis paululum cum
uini ueteris heminis tribus in olla rudi usque ad heminam decoques
et ieiuno stomachico mane cocliaria singula aut eo amplius dabis.
108 Quotiens stomachi morsus sentire coeperis, glycerizae sucum de sur-
culo eius trahito aut ipsam sub lingua ad magnitudinem cicericuli
109 habeto; nec dolorem stomachi nec sitem sentis. Lac bubulum tepidum
incoctum subinde sumptum exulceratum quoque stomachum sanabit.
110 Coclea cruda deuorata, ita ut dentibus non tangatur, stomachum curat,
111 certe languentem, si per triduum sic sumatur, emendat. Cocleas, sed
ueras Africanas, conditas ex sale et paululo olei coctas, sed non pur-
gatas qui ieiunus ternas aut quinas cotidie et frequenter sumpserit,
rarissimo stomachi dolore uexabitur. Certe si carbonibus tostae suman-

103 cf. Marc. 20, 147 **108** cf. Marc. 17, 41 **109** Plin. n. h. 28, 196. Ps.-Theod. p. 325, 26 sq. **111** Med. Plin. 2, 4 p. 44, 22 sqq., cf. Marc. 20, 35

9 ꝑ S *P* liquida *PL, correxi, cf. l. 3 et p. 169, 3. 8* 10 de *om. P* 18 fatigaueris *L* 21 agusto *L* 23 criblabis *L* 26 qua] aqua *P* 32 linguam *PL* 33 sitim senties *Co* 37 paulolum *PL*

tur, melius prosunt. Si quis cymini triti ex melle terna coclearia co- 112
tidie ieiunus accipiat, stomachi dolore mire carebit. Stomacho reme- 113
dium optimum de experimento tale est: Petroselini uncias tres, salis
uncias duas, nardi spicae unciam, amomi uncias duas, hysopi — II,
uettonicae — II. Haec omnia in cucumam fictilem nouam mittes, quae
sit sextariorum nouem, eamque aqua supplebis et obturabis, ut modi-
cum spiramenti relinquas, et decoques ad tertias ac denuo aqua
supplebis et rursum ad tertias decoques, tunc adicies mellis optimi
despumati quartarium et tertia uice ad medias decoques ac postea in
uasculo uitreo aut fictili recondes sub signaculo atque ex eo aduersum
stomachi laborem terna coclearia ex aqua calida, si febres erunt, aut
ex condito ieiunus, si non erunt, sumes. Ne stomachus perfrigescat, 114
unctio saluberrima haec est: Foliorum lauri et bacarum, faenograeci,
samsuci, cupressi, myrti, roris marini uncias singulas contundes et in
uini ueteris sextariis V per triduum macerabis, quarto die olei boni
sextarios tres adicies et in olla rudi ad prunas non acres ita decoques
donec uinum consumatur. Tunc colabis et excrementa uel sordes abi-
cies et rursus ollam cum medicamine ad tenues prunas repones eique
addes cerae nitidae libram, resinae terebinthinae purgatae selibram.
Haec omnia permixta et coagitata ad modum ceroti recondes et, cum
opus fuerit, non solum ad stomachi, sed etiam ad neruorum et muscu-
lorum perfricationem uteris saluberrimo unguento. Antidotum Hadri- 115
ani, quo utebatur Caesar Augustus. Quae potio dat omni corpori for-
titudinem. Quisque enim ea usus fuerit, nec stomachi nec iocineris
nec eparis nec splenis nec cordis nec lateris aut pulmonis aut coxarum
dolores patietur, sed nec tussem nec perfrictiones nec pasmos nec
coli dolores sentiet nec dysintericus nec hydropicus nec suspiriosus
aut cholericus erit. Facit etiam hoc remedium contra omnes humores
noxios et omnia uenena uel maleficia in cibo aut in potionibus data.
Conpositio ergo eius est talis: Feniculi seminis, guminis, cymini The-

115 Ps.-Apul. fragm. Monacense a Leonardo Spengel a. 1864 in Philologi uol. 21 p. 119 sqq. editum (quod desinit in uocem c a m e d r o s i), eiusdem cod. Vratislauiensis, de quo cf. Hermannum Koebert De Pseudo-Apulei herbarum medicaminibus (dissert. Monac. typis expr. Baruthi a. 1888) p. 9 sq. et cod. Lucensis 296 editus ab Augusto Mancini in Atti della R. Accademia lucchese uol. 32 (Lucae a. 1903) p. 47 sq. (exemplaris seorsum expressi), in quibus codicibus huic medicamini praescribitur 'Praesidium pastillorum auxilium sanitatis, quod utebatur imperator Augustus'. Ps.-Apul. ed. Ackermann. 128 nonnisi priorem paragraphi huius partem praebet; desunt autem, quae de conpositione remedii traduntur in codd. suprascrr. et apud Marcellum.

1 cocliaria *P, item l. 11* 2 remedio *PL* 3 petrosilini *L* 5 uetonicae *L* 14 myrti] miriti *P* mirin *L, corr. Co* 22 hadrianae *PL* 23 agustus *L* 26 pasmos] *i. e.* spasmos, *cf. Festgabe für Hugo Blümner p. 335* 28 choleticus (-os *L*) *PL* 30 cymini, guminis thebaici (thebici *L*) *PL; ex codd. Ps.-Apulei Vratisl. praebet* gummini⟨s⟩, cymini Thebaici, *fragm. Monac. et cod. Luc.* cymini Thebaici *omisso* guminis; cuminum Thebaicum *commemorat Plinius n. h. 19, 161; quibus testimoniis collatis Marcelli codicum lectionem correxi*

baici, thymi, pulei, origani, piperis albi, herbae Sabinae, petroselini, cedri semen, chamaedryos, cassiae bonae, Iouis barbarum, rapae seminis, nardostachys, iunci seminis, euforbi, echiu radicem, hoc est capsellae, cyperi, pyrethri, trifolii semen, quo mulieres utuntur in capite, amomi, serpulli sicci, gentianae, aristolociae longae, rutae agrestis semen, omnium supra scriptarum specierum uncias singulas, item rutae radiculam, quae facit ad porcorum incommoda, agni radicem, † hoclamsani siue argimoniae radicem, draconteae radicem, quae radix est quasi costum et bene olet, acori radicem. Harum specierum singulas semuncias adpendes et omnia uel infra uel supra scripta diligenter tunsa et cribrata in puluerem tenuissimum rediges ac postea cum melle Attico, quantum ad spissitudinem sufficiat, permiscebis atque ex eo, cum opus fuerit, quantum auellanae est magnitudo ieiuno

116 dare debebis. Confectio aceti diascilliu ad digestionem et stomachi uitia sic: Scillam sumes et inde tolles durissima quaeque sunt et proicies, deinde omnia tenerrima concides minute, ut habeat libram semis, eamque crudam coicies in aceti congium unum acerrimi et cum diu macerata fuerit et conbiberit, tolles scillam et exprimes idque acetum percolabis et in uas bene picitum repones, eiusque aceti ieiunus mane si sorbeas singula uel bina cocliaria, stomachum curabis et quod ad oris olidi ualetudinem adtinet, hoc medicamento odor malus emendabitur et, si in naso polypus fuerit, hoc aceto gargarizato eicietur. Quod quidem acetum et ad claritatem oculorum et ad auditum aurium optimum est, si adsidue gargarizetur. Ad uocem quoque et ad suspirium et ad splenem optimum remedium est. Si quis autem inde ad diem sorbeat uel dimidium cyathum, colorem optimum habebit et facilius suspirabit et cibum melius conficiet. Nam si quis multum comederit et non concoxerit et cibus ei in stomacho inacuerit, sorbeat

117 de hoc medicamento; continuo desinet crudus esse. Vt scias uero, quantam uim habeat, etiam caducis datum prodest. Nam si uel duos cyathos cadiuus inde sorbeat et currat passus mille ducentos quinquaginta ieiunus, mire remediabitur, si uel tertio aut quarto die id acceperit. Quod si quis erit in accipiendo cotidie patiens, penitus carebit hoc morbo. Hoc medicamen et uentos eiciet et uenas purgat. Nam is

116 cf. Plin. n. h. 20, 97 sq.

1 thimi *L* thibi *P* petrosilini *L* 2 camedrios *Ps.-Apul. cod. Luc.* camedreos *eiusdem cod. Vratisl.* chamedrosi *PL, item Ps.-Apul. fragm. Monac.* barbararum *PL, correxi;* barbae *Co* 3 nardostorachis *L* echus *P* echios *L* ycio *Ps.-Apul. cod. Luc.* euciu *eiusdem cod. Vratisl., correxi* 4 quod *L, item Ps.-Apul. cod. Luc.* 8 † hoclamsani] *etiam Ps.-Apulei codd. corruptela laborant; traditur enim in cod. Luc.* lacani radicem hoc est samsana sine armodiam semen — I, *in cod. Vratisl.* cañe radice unc., agrimmoniae radix semuncia; *de* lamsani *i. e.* lapsani *cogitat Heraeus* agrimoniae *P* 14 debis *L* diascillin *PL, corr. Co* 15 sunt *del. Co* 19 picatum *Co, sed cf. ind. uerb. s.* picitus 21 medicamentum *PL* 22 gargalizato *L* 27 suspirabis *PL* 28 coxerit *P* 29 medicamentum *PL* 32 acceperat *L*

morbus ex uentorum multitudine mouetur; frigescit enim corpus de inparatione et nauseam facit et uomitus mouet. Si quis ergo hoc sumat, omnem escam et potionem bene concoquet et nulla res ei nocebit, ac si uoles hoc medicamine pthisim sedare, adde uini dulcis paululum et sic dato mixtum sorbire ieiuno. Si quis sanguinem excreabit, 118
hoc medicamine accepto facile eiciet omnem molestiam et uenae ei purgabuntur quodque ad pulmones et arteria corrupta adtinet, per uomitum sanabitur, si hoc medicamento utatur adsidue, et si quem aqua intercutis tenebit, id est si hydropicus erit, sanabitur faciliusque curabitur, si recens morbus fuerit, nam per urinam illum cito digeret, et quod ad splenem attinet, extenuabitur. Oportet ergo prius uidere, unde quis morbus ueniat. Si a splene erit, uenter soluetur aut crura turgebunt. Dari itaque oportebit mane ieiuno duos cyathos, certe uel unum cyathum, si satis infirmus erit, dato. Quod si ab iecore erit morbus, mellis cyathum aut passi commisces cum cyatho eius aceti idque per dies aliquot dabis. Primum namque sudoribus uehementissimis, postea etiam urina multa purgabitur, deinde cibum et potionem libentissime sumet omniaque cito concoquet. Ad stomachi dolo- 119
rem arcendum cymas senapis uiridis ex aqua diligenter coques in olla noua easque conditas oleo et liquamine manducabis. Sane obserua, ut paululum salis mittas, dum coquuntur, propter bromum. Mel, rutam, 120
cyminum, piper simul tere et utere pro oxygaro ad inhibendum stomachi dolorem. Papauer nostrate cum lacte suo simul decoques in 121
aqua et ipsam aquam diligenter colatam stomachico cum melle Attico potui dabis. Iris tunsae heminam, cyperi tunsi heminam in uini Ami- 122
nei sextarium infundes, ut una nocte macerentur, deinde addes resinae terebinthinae — VIIII, cerae — III, quas cum olei cyprini selibra liquefacies. Deinde simul omnia miscebis et manibus subiges atque malagmatis more stomacho laboranti adpones. Ceram, adipem anseri- 123
nam et butyrum in se decoque et in panno tenui stomacho calidum adpone; confestim dolori stomachi subuenies. Peucedani radicem con- 124
tritam ex uino qui frequenter biberit, nec stomachi dolorem nec pulmonis inflationem patietur. Item ad stomachi dolorem persici folia 125
uiridia teres et cum axungia uetere purgata subiges atque in panno ad stomachum pones. Idem praestat mentastrum, quod supra ripas nascitur, similiter inpositum. Oxyporium cydonite, quod facit ad sto- 126
machum et tussem, empneumatisin quoque soluit et digestionem citissime praestat. Conficitur sic: Cydonea matura purgabis deforis et deintus et pensabis ad pondo tria coquesque ex mulso in olla rudi et, cum fuerint cocta, eicies de olla in catinum uel mortarium, separabis deinde sucum illum, quem excocta dimiserint. Postea remittes cydonea

12 ad splen (spen *P*) *PL* 13 uel certe *Heraeus* 16 aliquod *PL* 17 urinam *PL* multam *L* 21 quoquuntur *L* 31 dolor *PL* peucedami *PL* 32 ne stomachi *PL* 37 empneumatisen *PL* citissimam *P* 41 demiserint *L*

ipsa in ollam et tunc addes ibi aceti pondo duo, mellis optimi pondo tria, mali granati expressi sextarium unum, coques postea lento igni, donec unum corpus fiat et habeat mellis spissitudinem. Postea autem refundes illud in mortarium et teres diutissime, donec omnis duritia dissoluatur, et dum teris summatim, adicies semunciam zingiberis et piperis triti — II, petroselini — I et simul iterum discoques ac postea miscebis mulsam, ubi cocta fuerint cydonea, atque ita in uasculo uitrio
127 recondes et, cum opus fuerit, per cocleare ieiunus accipies. Stomachi et capitis dolores, tussem quoque longasque aegritudines curat et dysintericis medetur, leptopyretias sanat, dolori etiam faucium et synanchi succurrit tale medicamen: Piperis albi — I S, mellis Attici — I S, asari — I, uettonicae, saxifragae, cassiae fistulae pondus ut supra. Haec omnia trita cum despumato melle miscebis et dabis coclearium grande plenum ex conditio mixtum, febricitanti uero ex aqua calida.
128 Antidotum multiplex ad multa remedia. Recipit haec: Croci ℈ XV, piperis albi — II S, amomi semunciam, pyrethri semunciam, dauci Cretici semunciam, folii malabathri, nardostachys, cassiae, apii seminis, euforbi, rutae seminis, petroselini, rosae siccae, opii singulas semuncias, opobalsami ℈ VI, mellis boni p II, cinnami semunciam. Si non fuerit cinnamum, mittes cassiae fistulae duplum pro eo et haec omnia tunsa cribrabis cribello tenui et sic misces opium cum melle et mittis in mortarium et diligentissime teres, donec unum corpus fiat, ac sic omnia permixta mittes in doliolum uitreum. Cum opus fuerit, ex hoc cholicis fabae Aegyptiacae magnitudine cum aquae frigidae cyathis tribus potui dabis, iocinerosis, qui iecur grauiter dolebunt, cum uino mulso dabis, ut supra scriptum est, epilempticis, quos caducos dicunt, dabis ut supra, pleuriticis cum aquae mulsae dabis cyathis tribus, stomachum dolentibus cum poscae cyathis tribus, dysintericis, qui persoluto uentre sunt, cum aqua frigida dabis, periodicis febribus qui laborant, id est accessionibus diurnis et nocturnis, cum aqua calida dabis, quibus dentes dolent et quibus sanguis de gingiuis defluit, cum posca frigida aut cum uino dabis, ita ut resolutum in ore teneant, spleniticis ex posca dabis, paralyticis ex aqua calida, praecordia dolentibus itidem ex aqua calida, tortiones uentris qui patiuntur ex aqua calida dabis, motiunculas leues qui patiuntur ex aqua calida dabis. Secundas etiam mulieribus, quae ex partu uel ex abortu remanserint, discutit, si ex suco faenograeci cocti uel ex mulsa bibendum detur. Apostemata etiam et omnia intrinsecus collecta expurgat ex mulsa datum uel ex faeni Graeci suco. Sicca uero tussi laborantibus ex melle solo dabis, ad uuam stillantem ex mulsa gargarizandum dabis, his uero, qui fungos uenenatos comederint, cum oxymelis cyathis tribus

1 ipsam *P* 6 petrosilini *L, item l. 18* 10 leptoperitias *PL, corr. Heraeus* 13 cocliarium *P* 17 alabastri *PL, corr. Co* 21 criblabis *L* 24 colicis *Co, sed cf. p. 172, 28 et 242, 13. 15* 26 epilempthicis *L* epilemphicis *P* 30 diuturnis *F* 38 apostomata *PL* 41 oximelis *P* oximellis *L*

labis. Venenum si quis biberit, ex suco ptisanae resolutum accipiat. n omnibus sane passionibus [sunt] triduo continuo dabis; si necesse 'uerit, iterum alio triduo dabis. Omnibus sane quantum fabae Aegy- pticae granum est dabis. Confectio potionis ad omnem sanitatem utilis 129 ıt ad stomachi confirmationem. Accipit haec: Lauri bacarum purga- ;arum — I, myrrae — I, gentianae — I, aristoloci rotundi — I. Pul- ıerem tenuissimum ex his speciebus separatim tunsis facies et postea ɔermiscebis et repones et, cum uti uolueris, cocleare unum cum po- ;ione calidae aquae ieiunus accipies et interpositis diebus cum uolueris iterum accipies. Primo uere tamen incipies hac potione uti et deinde quomodo uolueris per tempora triduo continuo uteris. Antidotum, 130 quod facit ad omnes dolores internos et ad stomachum confirmandum. Recipit haec: Apii seminis 𐆖 XXI, anethi seminis 𐆖 VIIII, castorei 𐆖 VI, piperis 𐆖 III, opii 𐆖 III, myrrae 𐆖 III. Haec omnia sepa- ratim tundes et ex melle optimo temperabis et, cum uolueris dare po- tionem, in modum fabae globulos facies et dabis ex condito siue uino uetere, sed si febricitauerit, ex calida aqua. Haec confectio dicitur athanasia. Facit ad lateris et ad coli, praecipue ad stomachi dolorem. Lini seminis et faenograeci et feniculi farinae singuli sextarii cum 131 aqua mulsa decocti et in panno stomacho laboranti et uisceribus duris adpositi plurimum prosunt. Ad eos, quos subito linquit animus 132 et quibus mens alienatur aut uertigo est, cocleae cum suis testis tritae incoctae ita dantur per dies quinque, ut prima die coclea una cum passi cyatho potanda detur, alia die duae cum duobus cyathis, tertia die tres cum tribus cyathis, quarta die duae cum duobus cyathis, quinta die una cum cyatho uno. Potio efficacissima stomachi remedio 133 sic: Apii seminis drag̃. VI, petroselini drag̃. IIII, spicae nardi drag̃. IIII, myrrae drag̃. IIII, ⟨opii drag̃. IIII, schoeni drag̃. IIII⟩ piperis longi drag̃. V, ⟨piperis albi drag̃. V⟩. Contrita uniuersa haec diligenter in unum miscentur, deinde adicitur mellis optimi despumati quod satis sit atque in uaso uitreo mixta seruantur. Inde, cum opus fuerit, post balneum drag̃. IIII aut etiam minus, si infirmior erit qui accipiturus est, ex aqua calida uel ex mulso in potione dabuntur. Porri capitati 134 excocti in cibo sumpti cum aceto plurimum prosunt stomacho labo- ranti. Vrticae semen coctum iuuat stomachum, si cum pane mandu- 135 cetur et cum iure suo. Cydonea quoque incocta in melle seruata ieiuno data plurimum prosunt. Thalassomeli, quod iucundissime et in- 136

131 cf. Marc. 21, 9 **132** Med. Plin. 2, 4 p. 44, 11 sqq. **133** Med. Plin. 2, 4 p. 45, 19 sqq. (fortasse e Marcello, non habet Plin. n. h.) **134** Med. Plin. 2, 5 p. 46, 12 sq. Plin. Val. 2, 9 fol. 37 C **135** Med. Plin. 2, 5 p. 46, 8 sq. et 18 sq. **136** Med. Plin. 2, 5 p. 47, 6 sqq.

1 pisinae *PL, corr. Co* 12 fecit *L* 24 duo *L, item l. 25* 27 pe- trosilini *L* 28 ⟨opii drag̃. IIII, schoeni drag̃. IIII⟩ *Med. Plin.* 29 ⟨piperis albi drag̃. V⟩ *Med. Plin.*

flationes deponit et uentrem purgat sine stomachi uexatione; est enim
et odore et sapore gratissimo. Quod hoc modo fieri debet: Aqua ma-
rina ex alto, id est de profundo, uel aqua caelestis cum sale mixta
pari mensura mellis optimi despumati permiscetur et seruatur in uaso
137 fictili et, cum opus fuerit, tepefacta potui datur. Purgatorium efficax,
quod nec stomachum uexat nec caput grauat et bilem deducit: Lactis
capruni sextarium, salis Ammoniaci — II, mellis optimi — I. In unum
omnia diu contrita et permixta ieiuno potui dantur, sed post potionem
138 diu inambulare debet, ut ipsa potio melius motu corporis prosit. Sa-
buci liber inter corticem et surculum rasus et tritus atque ad nucis
iuglandis magnitudinem ex aqua uel mulso potus miro modo detrahit
139 bilem ac stomachum releuat. Vettonicae herbae folia in umbra are-
facta contunde et cribra atque ex eo puluere paululum et mellis de-
cocti cyathum unum permisce atque inde post cenam ad magnitudi-
nem ciceris transgluttiendum dabis ei, qui cibum euomit statim et
140 non potest continere. Radicem ficulneam uini ueteris cyatho uno in-
rade et priusquam cenes uel cubitum eas bibito, si uitio stomachi la-
141 borabis. Laseris uiui modicum ex aquae frigidae cyathis quattuor dilue
et dormitum iturus bibe, ut cibum bene concoquas. Radicem gustato
142 dormitum uadens; idem tibi praestabit. Rorem marinum ieiunus com-
manducet aut in aqua calida excoctum bibat qui cruditatem patietur;
143 statim remediabitur. Conpositio potionis ad dolorem stomachi siue ad
nauseam reprimendam sic: Herbae mandragorae, quae nascitur in
locis montanis, sucus expressus ad ponderis scripulum dimidium po-
tatusque ex aqua calida uel ex mulsa nauseam expellit, abundantiam
fleumatis purgat sedatque dolorem stomachi et fastidium discutit.
Vltra hoc autem pondus ne dederis, quia nullius stomachus uim eius
144 poterit sustinere. Puleium cum oxymeli decoctum ad mensuram he-
minae tepefactum ieiuno et digesto dabis bibendum; non solum sto-
machum reficies, sed etiam si circa cor aliquid erit uitii, eadem po-
145 tione sanabitur. Ad stomachum conponendum uteris remedio tali satis
commodo: Rutam, apium, anethum, cyminum aequis portionibus co-
ques cum uini ueteris sextariis duobus, postea addes olei amari ℥ I
et iterum coques uel aliquandiu conbullire permittes atque inde, cum
utcumque residerit feruor, per globum lanae sucidae stomacho quod
sufficiat infundes, ita ut postea densus lanae floccus supra stomachum
iacentis ponatur. Post horam quam hoc feceris de nardo tepido sto-
machum perfricabis et de sabano molli leuiter detergebis, deinde in-
146 firmum deambulare facies. Confectio epithematii, quod stomachi ue-
tustas causas emendat et ad digestionem confirmat: Ceram, seuum

141 cf. Marc. 20, 72 **146** cf. Marc. 20, 102

2 odorem *PL* saporem *PL* 10 ad *om. P* 13 cribla *L* 15 trans-glutiendum *P* et non *erasa in L* 16 uni *Co* 18 uiui] ueri *Co, sed cf. p. 157, 29* 39 epithimatii *PL*

taurinum, medullam ceruinam, axungiam ueterem, resinam terebinthinam, horum pondera singula aequalia mittes, deinde adicies mellis — III, masticis — III. Quae liquanda fuerint liquabis et quae tundenda tundes et sic confectum medicamen in linteo adponetur stomacho, quod ante momentum prandii subtrahi conuenit. Item aliud 147
epithema, quod efficaciter prodest stomacho et uisceribus: Storacis — II, aloes — II, petroselini — I, cerae p I, nardi p I, masticis — II, resinae frictae p S, resinae terebinthinae — II. Quae liquanda sunt liquabis et quae tundenda tundes et permiscebis et sic confectum medicamen similiter linteo inductum stomacho adpones. Ad confirmandum 148
stomachum uel conseruandum, si quis infirmum habet de quartanae labore, epithematium tenue: Axungiae porcinae, butyri, resinae frictae, herbae Sabinae, cerae rufae libras singulas, cerussae — III, cerae Ponticae — III. Haec omnia seorsum parata miscebis et simul decoques et sic uteris. Descriptio Polyarchi ad stomachum post diutinas 149
febrium molestias componendum: Cassiae — I, rosae siccae — I, cyperi — I, cardamomi — I, nardostachi — I, nardoceltici — I, malabathri — I, iris Illyricae — I, oenanthi — I, masticis Chiae — I, croci — I, amomi — I, meliloti — I, absinthi — I, costi — I, guttae ammoniaci — I, aloes — I, turis — I, myrrae — I, bdelliu drag̃. VIII, storacis drag̃. X in uino infusae, xylobalsami drag̃. IIII, schoenoanthi drag̃. IIII, resinae terebinthinae drag̃. XLVIII, nardomyri drag̃. LXIIII, ex quo cerotum facies adiectis olei rosei drag̃. LXVI, cerae Ponticae drag̃. CXXVIII, opobalsami drag̃. XVI. Haec omnia tunsa cribrata et cetera uino optimo madefacta simul in mortario colliges. Ex quibus trochisci uel magdalia fient; ceroto uero facto uel puluis supra scriptus uel ramenta miscentur.

CAPVT XXI

CORDIS DOLORI ET CORCO ET PRAECORDIIS REMEDIA RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Praecordiorum dolorem catuli lactantes admoti uisceribus huma- 1
nis transferre in se adseruntur idque exinteratis perfusisque uino deprehenditur uitiatis eorum uisceribus. Ad corcum carmen. In lamella 2
stagnea scribes et ad collum suspendes haec: Ante cane corcu nec megito cantorem ut hos ut hos ut hos; praeparabo tibi uinum, leua libidinem, discede a nonnita, in nomine domini

147 cf. Marc. 20,103 XXI **1** Med Plin. 2,4 p. 43,21 sqq.

6 epithyma *P* 10 stomachum *PL* 18 inanthi *L* ynanthi *P* 20 delliu *PL*, bdellii *Co* 21 scynoanthi *PL* 23 adiecti *PL* 28 lactentes *P* 31 *cf. Heim Incant. mag. p. 482 et 546* 32 utos *(ter) PL, corr. Vsener apud Heimium* 33 leue *PL, corr. J. Grimm Kleinere Schriften uol. 2 p. 134* 33 anonnita *PL, corr. J. Grimm ibid.* domini] dĩ *PL, item p. 170,1*

3 Iacob, in nomine domini Sabaoth. Item ad id aliud carmen:
Corce corcedo stagne,
Pastores te inuenerunt,
Sine manibus colligerunt,
Sine foco coxerunt,
Sine dentibus comederunt.
Tres uirgines in medio mari mensam marmoream positam
habebant; duae torquebant et una retorquebat. Quomodo hoc
numquam factum est, sic numquam sciat illa gaioseia corci
4 dolorem. Ad cordis dolorem uel ad eos, qui lumbricis in corde
uexantur: Aquam maluae cum melle pari mensura permixtam tepidam
5 ieiuni bibant. Ad cordis dolorem herbae erythrodani, id est caulis
purpurei, hoc est marini, uel sisymbriae sucum ad plenitudinem con-
chulae oblongae, quam Graeci tellinen, alii chemam macran uocant,
6 cum aqua calida prope noctem dormitum uadens bibat. Pinus uiridis
acuculae contritae ex uino optimo potui datae cordis dolorem sedant,
7 ita ut qui potionem acciperit pinguibus escis abstineat. Dolorem cor-
dis leuat cymini Aethiopici commanducati sucus frequenter trans-
8 missus. Aduersum cordis pulsum uel dolorem mirum remedium, quod
in lamella stagnea scribes: ΚΑΡΥΑΝΚΩ ΚΑΡΥΑΝΚΩΝ ΚΑΡΥ-
ΑΝΚΩΥ et fylacterium de storace subfumigabis et in collo ex licio
9 suspendes; ita proderit, ut stupeas. Ad dolorem praecordiorum cata-
plasma egregium: Lini seminis sextarium unum, feniculi seminis sex-
tarium unum ex aqua mulsa decoques et in panno calido praecordiis
10 saepius adplicabis; mire proderit. Cerotum ualde efficax ad cordis do-
lorem: Cerae selibram, olei cyprini selibram, absinthi Pontici selibram.
Absinthium tundes, ceram remittes et permiscebis ac pro ceroto uteris.
11 Qui praecordiorum ardore uexantur, si etiam febres et lumbricos ha-
beant, hoc remedio sanabuntur: Ouum crudum summiter apertum ex-
inanies idque implebis oleo uiridi et defundes et lotio uirginis pueri
implebis et defundes, tum adicies parum mellis et in unum cum oui
ipsius interioribus permiscebis et potandum ieiuno dabis. Hoc et ster-
cus uetussimum et lumbricos noxios pellit et febrem acutissimam re-
12 leuat. Bulbi excocti triti inliti tumorem praecordiorum et uentris
emolliunt. Item proficies, si ocimum triueris et eo praecordia spissius

3 l. 3 sqq. cf. Marc. 28, 16 **6** Ps.-Theod. p. 328, 27 sq. Plin. Val. 2, 13 fol. 38 B **7** Ps.-Theod. p. 328, 26 **9** Med. Plin. 2, 4 p. 44, 2 sqq. Ps.-Theod. p. 329, 8 sqq., cf. Marc. 20, 131 **11** Ps.-Theod. p. 328, 22 sqq. **12** Med. Plin. 2, 4 p. 43, 23 sqq. Ps.-Theod. p. 329, 7 sq.

1 Sabaoth] cabaait *PL, corr. Co* 2 *cf. Zander Versus Ital. ant. p. 47, Heim Incant. mag. p. 492 et 545, Ohlert Philol. uol. 53 (1894) p. 749 sqq., Leo Der saturn. Vers p. 63* corcedo corcedo stagna *J. Grimm l. c. p. 134*, corce corce de stagno *Heraeus* 4 collerunt *L* 7 *cf. Heim Incant. mag. p. 492 et 496* 9 Gaia Seia *J. Grimm l. c. p. 151* erythrodanis *P* erithrodanis *L* 13 conculae *PL* 14 telunen *PL, corr. Co* chemam] heminam *PL, corr. Co* macram *P* 18 transmissus est *L* 21 filacterium *PL* 27 cera *PL* 33 reuelat *P* 35 praecordias *PL*

inleueris. Feniculi farina cum pari mensura mellis decocta ceroti modo 13
panno inlinitur et calens tumori praecordiorum inponitur. Malagma 14
ad praecordiorum tensionem et uentris ac stomachi duritiem diutinam cum dolore, quod et iecori et lieni prodest. Conficitur sic: Cerae ℘ I, guttae ammoniaci ℘ I, iris Illyricae ✕ XXII, opopanacis ✕ XX, anesi ✕ XXV, ⟨nitri ✕ XXV⟩, faenograeci seminis ✕ XXV, resinae terebinthinae ℘ L, adipis suillae ueteris ℘ L, aceti acris S I, mellis ℘ II. Melle cum aceto permiscendum est atque illic arida omnia die et nocte maceranda sunt, terebinthinam uero et ceram et adipem liquefactam in unum ceteris admisceri oportet et deinde manibus diutissime
subigi, donec sine offensione malagma temperatissimum fiat. Ad cordis 15
pulsum siue salissationem sucinum uerum mittes in aquam feruentem et illic esse patieris atque inde per triduum laboranti singulos cyathos tepefactos, si nimium erit frigus, dabis bibendos. Hoc remedium et homini et animalibus prodest.

CAPVT XXII

AD EPARIS SIVE IECORIS VITIA OMNIA ET MOLESTIAS VNIVERSAS REMEDIA RATIONABILIA ET PHYSICA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Rutae siluestris manipulo in ollam nouam coniecto decoctoque ex 1
tribus heminis aquae ad heminam adicies mellis libram rursusque feruefacies. Ex eo per triduum ieiuno potui dabis iocineris dolore nimio
laboranti. Hircinus sanguis adhuc calens supra prunas excoctus et ci- 2
batui datus ieiuno iocineroso mederi traditur. Viuerra tosta porcelli 3
lactantis modo inassata et cibo data ieiuno mire iocineroso succurrit.
Epatice experta sic: Piper album et masticem aequis portionibus tun- 4
des et cribrabis rursusque in mortario teres atque ita oleo Hispano optimo temperabis, ut sit spissum. Inde catapotia facies magnitudine ciceris eaque in sole siccabis, ut durescant, tunc in pyxide recondes et ex his unam pilulam ieiuno in ouo sorbili dabis adiciesque parum
salis, sed per triduum dabis. Tumori iocineris adprime medetur hoc 5
remedium: Inulae radicis — III, quae Graece dicitur helenium, decoques ad medias in aquae sextariis tribus atque heminam ex ea ieiuno

13 Med. Plin. 2, 4 p. 44, 6 sqq. Ps.-Theod. p. 329, 10 sq. **14** Scrib. 260 XXII **1** Ps.-Apul. 115, 3. Plin. Val. 2, 17 fol. 40 B **2** Plin. n. h. 28, 197 **3** Med. Plin. 2, 4 p. 44, 21 sq.

4 ℘ I] pro I *P, cf. adnotat. ad p. 155,23*; p. ✕ L *Scrib., item l. 5* 5 ✕ XXII] ✕ XXV *Scrib.* 6 ⟨nitri ✕ XXV⟩ *Scrib.* 7 ℘ L] ℘ I *(bis) P, sed* I *super rasuram scriptum, in qua fuit* L; p. ✕ L *(bis) Scrib.* adipis taurini p. ✕ XXV *Scrib.* 9 adipe *PL* 11 subige *PL* 15 hominis *PL, correxi;* hominibus *Co* 17 feruefacies *P et Plin. Val.* feruere facies *L* 18 potui *Plin. Val.*, potum *PL* 20 iocinoroso *L, item l. 21* uiuerna *PL* 21 lactentis *P* 23 criblabis *L* 28 radices *PL*

6 in dolore bibendam dabis idque per triduum facies. Ad ueteres iocine-
ris dolores potio optima sic: Nardi spicae ℈ VIII, croci ℈ II, myrrae
℈ III, cassiae ℈ VIII, schoeni ℈ VIII. Omnia trita et cribrata melle
optimo conprehendes et dabis ieiuno in potione ℈ III ex aquae mulsae
7 cyathis IIII, quousque uitium extirpes. Ad tumorem iocineris et ad
dyspnoeam remedium sic: Petroselini, costi, chamaepitys aequa pon-
dera tundes, cribrabis et dabis ieiuno epatico duo cocliaria cum aqua
8 mulsa. Melanthium, id est git, quantum cocleare recipitur, contere et
9 da cum uino tepido dulci bibendum ieiuno epatico. Nimium laudatum
iocinerosis remedium sic: Picem duram contere et ex ea da potandum
10 ieiuno epatico cocleare unum cum uino austero. In lamina stagnea
scribe: Ite NЄ PΩY et desuper nomen eius iocinerosi, cui mederi
uoles, scribe, laminam uero licio ligatam collo eius suspendes mundusque
11 id facito. Absinthi florem, cassiam, crocum, nardi spicam, asarum,
schoeni florem, folium, masticem, xyrobalsamum, amomum, cinnamum
ad dragmas septenas, aloes Indicae drag̃. VI. Tundes et cribrabis sin-
gula separatim eademque miscebis atque inde cocliaria bina ieiuno
epatico cum mulsa aqua tepida aut uino uetere austero per triduum
dabis. Quod remedium et ad digestionem et ad crapulam deponendam
12 facit. Antidotum ad epaticos sic: Pelecini seminis, eupatorii, iocineris
lupini, picis Bruttiae, costi, faenograeci, piperis paria ⟨pondera⟩. Haec
tundes, cribrabis et melle conprehendes atque inde catapotia ad ciceris
13 magnitudinem ex aqua calida dabis. Antidotum Philonium ad ioci-
neris et ad omnium uiscerum intrinsecus dolorem sic: Croci — V,
pyrethri idem, piperis albi drag̃. XX, hyoscyami drag̃. XX, euforbii
drag̃. I, nardi Indici drag̃. I, opii drag̃. I. Quae sunt sicca tunduntur,
cetera in mortario conteruntur et permixta melle conprehenduntur.
Haec potio his modis ieiunis danda est: coeliacis et cholicis, qui sine
febre erunt, ex aqua frigida, febriculentis ex aqua, in qua anethum ad
tertias decoctum fuerit, in declinatione uero febris ad magnitudinem
auellanae, spleniticis ex aqua cum cappare decocta cyathis tribus
magnitudine qua supra, epaticis dimidium auellanae modum, febricu-
lentis ex hydromelis cyatho uel ex aqua mulsa, in qua anethum cum
surculis suis fuerit decoctum, orthopnoicis magnitudine auellanae re-
missa in aceti scilliti cocliaribus quattuor ex aquae calidae cyathis
quattuor, ad spasmum et cordis dolorem uel tremorem ex aquae mul-
sae cyatho magnitudine auellanae. Ad lateris dolorem ex aqua mulsa
magnitudine auellanae contra noctem dabitur, ad singultus et quibus
frigus etiam aestate insederit, ex aqua mulsa modo auellanae, pthisicis
ex suco tisanae uel ex mulsi cyathis tribus modo auellanae, dysinte-

3 criblata *L* 6 dyspniam *P* dispnian *L* petrosileni *L* 7 cribla-bis *L, item l. 22* 8 cocliare *P* 12 NЄPΩN *He,* in te Nero *dubitanter Heim Incant. mag. p. 532* 15 xyrobalsamum] *cf. adnotat. ad p. 150,36 et 153,28* 21 ⟨pondera⟩ *He* 28 ciliacis *PL* colicis *Co, sed cf. adnotat. ad p. 166,24* 34 remissae *PL* 39 pthisanae *P*

ricis ex posca cyathis duobus modo ciceris arietini, auruginosis ex
aquae mulsae cyathis duobus auellanae duplum, dysuriae et calculo ex
aquae cyathis tribus, in qua tres manipuli apii fuerint decocti, magni-
tudine auellanae. Potio ad epar utilissima; praeterea haec ipsa com- 14
pertum et praesentaneum remedium est etiam ad lateris dolorem.
Accipit haec: Piperis — I, costi — I, lupini sicci amari — I. Haec
omnia sicca tunsa cribrata mixta simul repones. Cum opus fuerit,
unum cocleare plenum uel, si uires infirmiores sunt, rasum, id est
ruclatum, cum uino austero ieiuno epatico per dies tres uel quinque conti-
nuos dabis, ita⟨ut in ip⟩so latere conplictus aliquandiu iaceat et cooperiat
se sagis, et cum coeperit sudare, leuet se et deambulet diu. Item ex- 15
pertum atque utile ad epar remedium de foliis fici aridis, id est sicca-
tis sub umbra et arefactis tritis cribratisque, de quo puluere cum con-
dito ad mensuram tria coclearia accipiet epaticus ieiunus et in eo la-
tere diutule iacebit, deinde ambulabit et per triduum continuum hoc
medicamen accipiet similiter obseruans. Prodest mirifice haec conpo- 16
sitio ad tumorem et dolorem cum duritia iocineris et lienis, item ad
renium dolorem bene facit; nam et colorem corporis restituit, qui
propter uitia supra dictarum partium corrumpitur pallidusque conspi-
citur. Prodest hoc idem medicamentum etiam ad aquae mutationes,
id est ad ydropem. Conficitur sic: Croci ✱ X, nardi ✱ II, cassiae ✱ II,
costi ✱ I S, schoeni ✱ I, cinnami ✱ I, myrrae stactae ✱ I, mellis op-
timi ✱ XXV. Datur ieiuno quantum faba est Aegyptia ex mulsi cyathis
IIII. Remedium efficax ad iocineris duritiam ueterem, quod et hydro- 17
picos et lienosos et arquatos et quibus opus est moueri urinam poten-
tissime sanat. Muliebribus quoque causis prodest; nam et ex partu
residua purgat, et mammis tumentibus prodest. Perduci illud, id est
potari, ex mulso uino oportet. Conficitur sic: Anesi ✱ VIIII, dauci
✱ III, petroselini idem, iuniperi idem, silis idem, tragacanthi ✱ I S,
panacis radicis ✱ VIII, iris, myrrae, costi, amomi, singulorum ✱ senos,
cinnami ✱ III, cassiae ✱ VI, smurnei, quod est semen holeris atri
✱ VIII, nardi Syriacae ✱ IIII, acori ✱ VIII, balsami seminis ✱ VI, opii
✱ V, erui moluti S I, scillae coctae ✱ II, uini Chii aut Lesbii quod
satis erit. Pastilli ex his in puluerem redactis fiunt denariorum duum
uel trium et dantur, cum opus est, ex mulso ieiuno et digesto. Anti- 18
dotos, quae Zopyre dicitur. Facit non solum ad iocineris, sed et ad

16 Scrib. 125, cf. Marc. 26, 3 **17** Scrib. 126 **18** ex eodem fonte, ut uidetur, Galen. de antid. 2, 17 uol. 14 p. 205 ed. Kuehn: *Ζωπύριος ἀντίδοτος ποιοῦσα πρὸς ἅπαντα, ἰδιαίτερον δὲ πρὸς τὰ θανάσιμα καὶ πρὸς ἠπατικοὺς καὶ τὰς ἐμπνευματώσεις τῆς κοιλίας καὶ τὰς ἀρχομένας παρεγχύσεις καὶ μάλιστ' ἐφ' ὧν ἐστι πλέον πνεῦμα τὸ παρακείμενον. ♃ σμύρνης ⟨ε', νάρδου Συριακῆς ⟨ε' ς'',*

7 cribratam mixtam *PL* 10 itasolatere *PL, corr. Heraeus;* ita ut in eo latere *Co*, ita in ipso latere *Ahlquist Studien zur spätlatein. Mulomed. Chiron. p. 114* 12 utilem *PL* 13 criblatisque *L* 14 cocliaria *P* 18 renium] remedium *L* corpori *L* 31 murnei *PL*, smyrnii *Scrib.* 35 ex mulso *om. L* 36 zopire *PL*, Zopyri *uel* Zopyre⟨a⟩ *Heraeus*

lateris et ad pectoris et ad uessicae dolores et ad tussim ueterem et ad hydropicos et arquatos et lienosos et ad eos, qui mala medicamenta sumpserint, quae, siue postea data siue ante pota fuerint, per hoc remedium non nocebunt. Conficitur sic: Myrrae ⋇ VII S, nardi Syriacae ⋇ V S, croci ⋇ I S, schoeni ⋇ II, cassiae ⋇ IIII, cinnami ⋇ VI, piperis albi ⋇ I, piperis longi ⋇ I, turis ⋇ I, scordi ⋇ III, poli ⋇ III, rosae aridae ⋇ III, rapae seminis ⋇ III, anatis sanguinis recentis ⋇ IIII, eiusdem aridi sanguinis ⋇ III. Melle miscentur contusa et cribrata omnia, donec habeant ipsius mellis temperaturam. Inde plenum cocleare datur, sed a serpente percussis aut morsis ex uino, ceteris ex
19 mulso uel aqua dari oportet. Malagma ad omnem uiscerum dolorem, praecipue ad iocineris stricturas. Conficitur sic: Nardi Celticae, id est saliuncae, ⋇ XI, iris ⋇ VIII, meliloti, quod a nobis sertula Campana dicitur, ⋇ XXV, cyperi ⋇ VIII, Ammoniaci [et] thymiamatis, id est storacis, ⋇ VIII, cardamomi ⋇ VII, croci idem. Omnia supra dicta contunsa et cribrata uno die et nocte in uino uetere macerantur praeter ammoniacum; hoc enim aceto dilui oportet. Post haec cerae p II, resinae frictae p I, olei rosei p II uel tria, ut sufficere uisum fuerit, addentur. Liquefiunt, quae liquefieri habent, et refrigerata atque rasa ceteris miscentur atque unum corpus ita fit et diligentissime subigantur. Hoc et ad praecordiorum tensionem bene facit et ad uessicae do-
20 lorem. Attali regis medicamentum, quod facit praecipue ad iocineris uitia et ad auruginem et ad aquam intercutem et ad lienosos et ad praecordiorum inflationem et ad pectoris dolorem et ad eos, qui colorem luridum habent. Conficitur sic: Croci ⋇ X, nardi Indici ⋇ II, cassiae ⋇ II, myrrae ⋇ I, cinnami ⋇ I, schoeni floris ⋇ I, costi — I. Haec seorsum contunduntur et cribrantur, deinde ex singulis eorum supra dicta pondera sumuntur [in unum] et in unum melle mixta colliguntur atque in pyxide argentea reponuntur. Inde datur, cum opus est, fabae Aegyptiae magnitudo cum mulsi cyathis tribus, si sine febre fuerint qui sumpturi sunt; si febricitabunt, ex aqua mulsa dabitur. Prodest etiam calculosis haec conpositio, sed ad omnes causas ieiunis
21 et maxime digestis opportune dari debet. Ad dolorem iocineris physicum remedium sic: Calculus siue lapillus, qui a calculoso fuerit eiec-
22 tus, super iecur dolentis alligatus statim proderit. Glycia pota et uentrem laxabit et iocineri proderit et digestionem stomachi opitulabitur.

κρόκου <δ′ ς″, σχοίνου ἄνθος <β′ ς″, κασσίας <δ′, κινναμώμου <γ′, πεπέρεως λευκοῦ <α′ ς″, λιβάνου <α′ ὀβολὸν α′, κόστου <α′. μέλιτι Ἀττικῷ ἀναλάμβανε καὶ ποιῶν τροχίσκους καρύου Ποντικοῦ τὸ μέγεθος δίδου μετ᾽ οἰνομέλιτος ἢ μετ᾽ ὕδατος

19 Scrib. 258 **21** Plin. n. h. 28, 42

1 peccatoris *erasis literis* ca *P* 10 a] ad *PL* 13 ⋇ XI] ⋇ X *Scrib.* 14 [et] *Co Scribonium secutus* thimiamitis *PL* 16 criblata *L* 17 acetum *PL* 18 suffice *L* suffici *P* 20 et] ut *P* 23 auriginem *P* 24 peccatoris *P* 28 dictis *PL*, *correxi* 30 cyathos *PL* 33 debet] *ab hoc uocabulo codex L deficit usque ad 23, 34*

Quam glyciam sic facies: Aceti S I, mellis p II, aloes — III, feniculi radicis p II, quas sublata cortice diligenter siccabis et tundes atque una nocte in aceto macerabis, postera uero die excoques ad medias et colabis, tunc admiscebis mel et coques sufficienter atque ab igne sublatum refrigerabis, ut tepescat. Postea aloen teres et miscebis, praeterea apii uiridis pugnum plenum et tantundem rutae uiridis addes. Haec omnia ad spissitudinem mellis cocta colabis et refrigerabis atque inde cocliaria terna cum aqua calida ieiuno et digesto per triduum dabis. Item ad iocineris dolorem remedium sic: Folium de seplasio, 23
costum, faenum Graecum, sed quod tostetur, pari pondere. Haec sicca tundes et cribro medicinali cribrabis, unde ieiuno cocleare propensum ex aqua calida per triduum dabis. Quod intermissis aliquot diebus rursus per triduum similiter bibendum dabis. Memento tamen, ut faenum Graecum diligenter torreatur, ut bene tundi possit, et omnia obseruet, quae infra scripta sunt, qui remedium accepturus erit. Iecur 24
lupi sublatum luna decrescente in fumo ponitur et, cum siccatum est, teritur. Inde particula trita miscetur pulueri aequis portionibus facto de faeno Graeco, lupino et absinthio et costo, ita ut ex eo, quod in se totum permixtum fuerit, mensura coclearis cumulati detur ad diem, non febricitanti ex uino mixto, si febricitabit, ex aqua, ita ut per triduum hoc medicamen ieiunus accipiat et porrecto brachio in dextro latere uel semihora iaceat, inde diutissime deambulet et tardissime cibum sumat et obseruet, ut illo triduo purissimus et digestissimus sit et frigidam non bibat neque salsum aliquid aut dulce manducet. Vio- 25
las agrestes siue siluestres conteres et sucum earum cum pari pondere mellis decoques et ex eo cocliaria terna ieiuno ad diem iecoritico dabis. Ad lateris autem dolorem, si ex iecoris causa fuerit, thymi ♀ II et aquae quartarium dimidium ieiunus bibet. Conpositio medicaminis ad 26
iecur, quod diatessaron dicitur: Costi — I, faenograeci — I, inulae radicis — I, feniculi radicis — I. Haec omnia separatim diligenter tundes et cribrabis et delicatissimum puluerem mensurabis et postea permiscebis, sed in sole omnia bene siccato, antequam contundas, et in una potione coeleare plenum mitte. Sano ex uino, febricitanti ex aqua calida uel ex mulsa aqua, ut uentrem soluat, potui ieiuno per triduum dabis, ita ut accepta potione in dextro latere aliquandiu iaceat et postea diu deambulet et digestissimus cibos sumat. Hoc remedio scitote nihil esse praestantius, etiam si feminis, sed non praegnantibus detur. De medio osse saepiae, quod est molle, puluerem facies et in 27
mixtione conditi optimi iecoritico ieiuno per triduum dabis, ita ut in dextro latere aliquandiu iaceat, cum acceperit, et postea diutissime deambulet. Ad iocineris dolorem remedium sic: Intiborum suci he- 28
minae aquae cyathos tres miscebis simul et calidum dabis, donec totum triduo perbibatur. Quod si ex ipso dolore cui medendum est turgidus

12 aliquod *P*

29 et indigestus fuerit, porrum capitatum incoctum manducet. Gentianam
ex passo decoques et ieiuno iecoritico per triduum bibendam dabis.
30 Piperis albi grana XL, salicis folia ad hanc mensuram, ut fasciculus
inter digitos duos et pollicem teneatur, cucumeris quoque quantum
tribus digitis tollere potueris contere in unum et per triduum iecori-
31 tico ieiuno da ex aqua calida bibendum. Costi semunciam, aloes epa-
titis — I, masticis grana — II, eupatorii — I, piperis — II, amomi
semunciam, ra Ponticum semunciam. Aloen et masticem simul teres
et cribrabis bene, reliquas species in pila tundes et cribrabis bene et
omnes postea in unum confundes et repones diligenter in pyxide qua-
licumque. Cum uolueris potionem dare iecoris uitio laboranti, in olla
uel caccabo rudi, sed excocto, quartarium faenograeci decoques, pri-
mam aquam fundes, cum feruere coeperit, et aliam fundes, cum fer-
uebit, tertiam coques ad tertias et repones uas, in quo ad tertias de-
coxerit faenum Graecum cum suco et umore suo, et inde potionem in
calicem mittes et addes de puluere supra scripto cocleare plenum et
quando accipit is, cui medendum erit, digestus et ieiunus accipiat et
acceptam potionem bene digerat, ita ut, cum biberit, tenso brachio
dextro iaceat in ipso latere, et hoc per triduum similiter faciat. Haec
32 potio iecoriticos etiam ueteres mire sanat. Epaticis herba centaurea ex
33 uino decocta ac potui ieiunis data mirifice auxiliatur. Herbae Vet-
tonicae in umbra arefactae puluis ex aquae calidae cyathis duobus
34 ieiuno iecoritico potui datus magnifice prodest. Potio saluberrima ad
epaticos a Procliano medico ostensa: Ficatum lupi integrum foliis
lauri inuolues et ita ad solem uel ad ignem siccabis et siccatum dili-
genter sublatis foliis in puluerem rediges. Quem puluerem in uasculo
nitido seruabis atque ex eo cocliaria duo cum piperis granis decem
tritis adiecto melle optimo despumato, quantum sufficiat, cum caroeni
cyatho in potione ieiuno dabis, quam prius ferro candenti calefacies
et diligenter in mortario permiscebis sedentique in lecto dabis, ita ut
accepta potione contractis genibus hora integra in dextro latere iaceat
35 et postea uel una hora deambulet. Herbae uerbenae solstitio lectae
puluis in cocliaribus quinque cum uini Aminei cyathis tribus ieiuno
potui datus mirifice prodest, sed pro aetate aut uiribus uniuscuiusque
36 potionem dabis. Asini iecur tritum cum petroselino et nucibus iuglan-
dibus purgatis ac melle inlitis in cibo datum epatico ieiuno mirabile
37 est. Procliani medici remedium de experimento ad eparis suppura-
tiones et ulcera et apostemas sic: Sagapeni — II, myrrae troglodytis
— III, cardamomi — VI, castorei — III, piperis albi — II aut, si
album non fuerit, duplum de nigro mittes, opii optimi — II. Haec
omnia tunsa et cribrata per impubes pueros aqua pluuiali miscebis et

31 Plin. Val. 2, 17 fol. 39 D 32 Ps.-Apul. 35, 1 35 Ps.-Apul. 4, 4, cf. Marc. 24, 5 36 Plin. n. h. 28, 197

6 epatites *P* 23 iecuritico *P* 38 apostimas *P*

facies trochiscos de binis dragmis, qui trochisci in umbra, non in sole
siccentur. Viris uel senioribus integros, pueris uel minoribus dimidios
trochiscos infusos in aqua calida dabis, id est non febricitanti cum
uini austeri meri cyatho uno, infirmo autem ex aqua calida dabitur.
Sed quibus medendum erit, nihil pingue manducent, non oleum, non
carnem, sed de lenticulae farina pultem cum oxymeli coctam admixto
anetho et puleio manducent et poscam, posteaquam excreare uel sitire
coeperint, tepidam accipiant et sensim bibant. Qui palmulas dactulos 38
ex aceto frequenter manducauerit, iocineris dolore carebit. De lupi 39
praeda, id est de reliquiis berbicis aut caprae aut cuiuslibet animantis,
quam comederit, carnem uel pellem uel os collige et serua, et quando
aliquis iecur doluerit, inde eum tange; continuo sanabitur. Origanum 40
in aqua decoque ad tertias et postea mitte mellis quod sufficiat atque
iterum decoque diligenter, ut bulliat, et inde da epatico ieiuno quod
satis sit adsidue bibendum; ualde subuenies. Lacertam uiridem prende 41
et de acuta parte cannae iecur ei tolle et in phoenicio uel panno ṇatu-
raliter nigro alliga atque ad dextram partem lateris aut brachii labo-
ranti epatico suspende, sed uiuam lacertam dimitte et dicito ei: Ecce
dimitto te uiuam; uide, ut ego quemcunque hinc tetigero,
epar non doleat. Ad duritiam iocineris molliendam et quamlibet 42
ueterem dolorem sedandum bene facit cunilae aridae, quam satureiam
quidam uocant, in puluerem redactae denarius unus ex mulsi cyathis
duobus, si non febricitabit, uel totidem calidae aquae, si febriculentus
erit, assidue datus. Ad iecoris dolorem potio salubris. Conficitur sic: 43
Piperis — I, eupatorii — I, costi — III, bacani — II, faeni Graeci
— I S. Omnia haec trita et creta seruabis et, cum usus exigerit, dabis
in uini potione cocleare plenum ieiuno, ita ut in dextro latere tenso
brachio iaceat, cum acceperit. Epithematium ad iecur sanandum sic: 44
Guttae ammoniaci ℔ II, cerae tantundem, olei rosei tantundem, croci
— I. Gutta Ammoniaca cum bono aceto teritur, donec bene trita sit
et gluttinosa fiat. Crocum, si siccum est, tunsum et cribratum guttae
ammoniaci admiscetur et diu teritur; si umidum est, in aceto made-
factum primum separatim, deinde cum gutta Ammoniaca teritur.
Quibus tritis cerotum de roseo oleo et cera Punica factum refrigera-
tum admiscetur et tamdiu teritur uel subigitur, donec unum corpus
fiat, ut magdalia inde formentur, quae stomacho phoenicio inducta
ponantur.

38 Plin. Val. 2, 17 fol. 40 C 42 Scrib. 124

7 puleo *P* 22 cyathos *P* 33 ammonica *P*

CAPVT XXIII

AD LIENOSOS SIVE SPLENIS VITIA OMNIA ET MOLESTIAS VNIVERSAS REMEDIA RATIONABILIA ET PHYSICA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Ad lienosos bene facit tamarici longe a mari collecti arefacti et
contusi pulueris denarius unus aut pondus uictoriati datum ex aqua
2 ieiunis uel ex posca. Prodest lienosis inula arida Campana contusa et
cribrata mensura denarii unius ex uini ueteris mixti cyathis quattuor
3 ieiunis data. Potio ad lienosos sic: Balani, quo unguentarii utuntur,
✳ II, ⟨costi ✳ I⟩, capparis radicis ✳ I, hederae nigrae bacarum ✳ II,
periclymeni, quam siluae matrem uocamus, ✳ S, galbani ✳ S, cardami
nigri, id est nasturcii, seminis ✳ II S, piperis nigri ✳ I, scillae coctae
✳ II. Haec omnia colliguntur ex melle, fiunt globuli parui, dantur de-
narii duo uel unus pro aetate aut infirmitate ex oxymeli uel ex aceto
mixto in cyathis quattuor aut tribus. Eadem potio bene facit ad hy-
dropicos ex aqua mulsa data; nam urinam mouet plurimam, per quam
4 purgantur. Lienosos sanat extra cutem impositum senapi aceto pridie
maceratum et tritum adiecta lenticula ex aceto cocta. Oportet autem
a parte lienis impositum medicamentum tamdiu illic esse, donec dolo-
rem pati non possint qui utuntur, postea solio calido demittantur, ubi
plures eos contineant, dum desinit feruor, alioqui exilient ad primum
feruorem; maior enim in cute fit dolor calda tactis. Postea ceroto ro-
5 saceo eos perungi oportebit. Aliud lienosis remedium eadem ratione
impositum: Sinapis cyathos duos, git cyathos II, nasturci cyathos
IIII, myrobalani corticis cyathos IIII, piperis cyathos II. Senapi pridie
aceto acri maceratum, deinde tritum contusis ceteris permiscetur pan-
noque inlitum medicamentum imponitur fasciaque longissima alligatur
uel pluribus in unum commissis, quo tardius soluatur. Hoc efficacissi-
mum remedium est et multorum annorum lienosis omnes causas tollit
atque duritiam. Sed post hoc si quae reliquiae manserint, hammoniaco
6 tollendae erunt frequenter illic inlito. Infantibus lienosis dari opor-
tebit aquam calidam, in qua candens ferrum dimittatur, uel lac capri-
num semicoctum, si caprae tantummodo hedera pascantur. Proderit
his et senapi siccum contusum ceroto tenui mixtum extra cutem im-
7 positum, ut fascea diligenter ligetur. Malagma ad lienosos et ad ioci-
neris tumorem sic: Ammoniaci guttae ꝑ I, cerae ꝑ I, rosae ꝑ I. Am-
moniacum ex aceto teritur mixto crocomagmate, quantum colorare

XXIII **1. 2** Scrib. 128 **3** Scrib. 129 **4** Scrib. 130 **5** Scrib. 131 **6** Scrib. 132 **7** Scrib. 259, cf. Marc. 23, 75

tit. lienos *P, correxi;* lienis *Co* 6 ⟨costi ✳ I⟩ *Scrib.* 7 galbani p. ✳ VIII *Scrib.* 8 scillae coctae p. ✳ XII *Scrib.* 31 legetur *P* 33 crocomalagmatae *P*

possit ammoniacum, quod teritur, quousque leue fiat et mellis crassi habeat spissitudinem. Postea cera liquefacta et rosa adicitur ac prius mortario bene et pistillo commixta manu utraque subiguntur. Facit hoc malagma et ad luxum et ad capitis dolorem fronti superpositum.
Malagma ad lienosos sic: Myrobalani ℔ I, afronitri ✕ XXX, capparis 8
radicis ✕ XXV, cardamomi ✕ XXV, ammoniaci guttae ✕ XXX, cerae ℔ I, irini olei ℔ S. Cera irino soluitur, quibus ammoniacum aceto dilutum miscetur, postea arida quae sunt cribrata admiscentur et sic
diu in mortario teruntur, deinde manibus bene subiguntur. Medica- 9
mentum Iuni Crispi, quod appellatur ambrosia. Hoc ex mulso datum lienosis praecipuum praestat auxilium, pthisicis quoque et his, qui difficulter ex imbicillitate longa reficiuntur et qui mali sunt coloris, necnon ad alia multa uitia satis utile est. Recipit haec: Croci optimi ✕ II, cinnami, nardi, costi, cassiae, myrrae, schoeni floris, singulorum ✕ singulos. His contusis et cribratis mellis Attici admiscetur quod satis sit. Inde datur ex calida aqua ad supra dicta omnia uitia quantum
fabae nostratis modus est. Lienosis prodest hyacinthi seminis denarius 10
dimidius potus ex aceto et melle. Polion herba uel tamarici folia aut eiusdem semen aut cortex uel herba, quam nos uitrum, Graeci isatida
uocant, qua infectores utuntur, similiter pota plurimum prodest. Am- 11
moniaci denarius dimidius, piperis grana quinque, rubi teneri cauliculi III. Haec in unum trita miscentur et dantur omnia ieiuno lienoso una potione ex aceti semimixti cyatho uno; mire aduersum dolorem
et duritiam lienis prodest. Capparis radicis uel corticis, scillae bulbi 12
aridi ex interiore parte, radicis quoque panacis, singulorum ✕ deni contusi et cribrati aceto et melle consparguntur, fiunt pastilli denariorum singulorum, dantur lienosis ex aceto et melle; quidam addiderunt his piperis et uitis albae radicis ✕ X tritos. Facit hoc medicamentum his additis et ad hydropicos et ad suspiriosos. Est hoc utile de ex-
perimento. Inponenda sunt lienosis et maxime his, quorum nimium 13
duri et tumidi sunt lienes, medicamenta huiusmodi: Sinapis et pyrethri paria pondera ex aceto trita chartaeque inlita, quam horis tribus habeant. Deinde, cum dolorem intolerabilem ferre non potuerint, deducendi sunt in balneum et ibi in solium calidum dimittendi et fouendi praecipue his locis, in quibus medicamentum habuerunt impositum. Sed a fortioribus retinendi sunt in solio; exiliunt enim subinde et fugere conantur non sustinentes feruorem. A solio uero unguendi sunt oleo et tergendi, tum cerotum ex rosa inponendum locis perustis, quae
insequentibus diebus, si satis exusta fuerint, curari debent. Pinguis 14
fici aridae contusae ✕ XXV, capparis radicis siue corticis ✕ V, afro-

8 Scrib. 261 **10** l. 19 sq. Plin. n. h. 20, 59

5 ℔ I] p. ✕ L *Scrib.* capparis radicis p. ✕ XX *Scrib.* 10 Iuni] uni *P, corr. Co* 14 flores *P* 19 uitrum] utrum *P, corr. Co* isatida] sapidam *P, corr. Co; fortasse scribendum* isatidam

nitri ✳ IIII, hysopi fasciculum. Contusa haec melle temperantur, donec ceroti habeant temperaturam, deinde inlita linteolo super lienem ponuntur et duabus uel amplius horis illic habentur, deinde is qui
15 curatur ad balineum ducitur et in solio calido aliquandiu fouetur. Malagma lienosis utile sic: Cerae ℔ I, ammoniaci guttae ✳ X, lapidis Assi floris, id est cineris, ✳ XXV, balani, quo unguentarii utuntur, ✳ XVI, bidellae ✳ XVI, croci ✳ IIII, resinae † teurinae ✳ XXII, olei laurini sextàrium dimidium, aceti ℔ IIII. Hoc genere componitur hoc, quod Niliacum malagma dicitur. Arida ex aceto tamdiu teruntur, donec leuia facta habeant mellis spissitudinem, quae ad ignem soluenda sunt, cum oleo et adipe liquefacta in mortarium super trita infunduntur, deinde uniuersa permixta, cum refrigerata fuerint, manibus sub-
16 iguntur. Ad lienes, qui non ab infantia, sed postea induruerunt, malagma sic: Myrobalani, panacis, pyrethri pondo singula, balsami seminis ✳ X, sinapis ℔ I. His tritis acetum acre miscetur et diu permixtio ista subigitur cumque ex ea malagma factum fuerit, rubrica coloratur et inponitur atque tribus horis habetur, post hoc in balineum
17 homo ducitur et solio diu fouetur. Aeris flos tritum bene cum senapi aut etiam solum mittes in acetum simulque in bucculari decoques, ita ut aliquandiu illic bulliant et ad similitudinem pulticulae spissentur, postea in uaccinam uessicam calida ea transferes, ita ut duobus digitis liquori huic uessica maior sit, tum spleni satis calidum medicamen adpones, ligabis fascia, tertia die solues; mirabile gratulabis remedium.
18 Guttam ammoniaci in acetum scillitum infundes, post biduum ita teres, ut in panno possit induci. Quo facto spleni adpones et fascea diligenter ligabis et uteris tamdiu, donec per se consumatur et sine bal-
19 neo abstergeatur. Ad splenis dolorem expertissimum remedium sic: Cardamomi, pyrethri, senapis, turis masculi, afronitri, aequalia pondera de singulis speciebus, contundes et coques in aceto scillitissimo et in unum miscebis locumque, cui medicamen adpones, frequentius detergebis et adpositum mane medicamentum in horam septimam esse patieris, postea eum, cui medebere, ad balineas ire praecipies atque in
20 calida diu foueri facies. Ad splenem remedium mirum sic: Picis durae optime tritae — I et costi triti — II permiscebis et ex eo singulas potiones ex uino uetere mane ieiuno per triduum dabis, ita ut in si-
21 nistro latere qui accipit diu iaceat. Ad splenis dolorem remedium efficax sic: Gallas, de quibus encaustum fit, quantas uolueris pone super carbones uiuos et exures non nimie, ita ut puluerem de his, in quo sit aliquis sapor gallarum, facere possis. De quo puluere optime trito cocleare plenum mittes in potionem uini uetussimi et potetur.
22 Ebuli contusi sucum cocliaria tria ex uini ueteris cyathis tribus per

19 Plin. Val. 2, 18 fol. 42 D 22 Ps.-Apul. 91, 4, cf. Marc. 23, 35

7 † teurinae] pityinae *Co* 14 pondos *P* 15 permixto *P, corr. Co* 23 remedio *P, correxi, cf. p. 87, 25 et 191, 34;* mirabili . . . remedio *Co* 34 optimae *P, corr. Co, cf. l. 39 sq.*

triduum da lienoso bibendum, ita ut ebulum semper secum habeat qui
remedium accipit nec terram ipsum ebulum ferrumue tangat. Cornum 23
bouis combures ex ea parte, qua capiti adhaeret, et in puluerem tenu-
issimum redige atque ex eo puluere cocliaria duo cum aquae calidae
cyathis tribus et paruo aceti ieiuno splenitico per triduum da biben-
dum. Cataplasma ad splenem, quod Ianuarinus medicus ostendit, sic: 24
Pyrethri — III, myrobalani — III, grani sinapis — III, cardamomi
— III, urticae seminis — III, piperis — III. Haec omnia teres et cri-
brabis diligenter et cum aceto scillito permiscebis, ut unum corpus
facias, atque inde cataplasma in panno denso supra splenem inpones,
sed prius locum ipsum, cui medicamen inpositurus es, ex nitro aqua
remisso lauabis, ita ut spuma uel pinguedo nitri illic adhaereat. Cata- 25
plasma ad splenem de experimento sic: Alium purgabis et ante diem
in acetum acerrimum infundes mature. Cum positurus eris, teres cum
ipso aceto uel de aceto sublatum, ita ut spissum sit sicut cataplasma
et tepidum supra splenem adpones et fascea conligabis et uteris usque
ad horas prandii. Hoc si triduo continuo usus fueris, mirum remedium
experieris; sed patientia opus est aduersum uim medicaminis, quod
plus proderit, si postea balineis utaris et in solio calido diu fouearis.
Herbae cyclaminis, quae orbicularis appellatur, radix suspensa collo, 26
ita ut contra lienem dolentem sit alligata, efficaciter medetur. Porri 27
primitiui sectiui sucus expressus et aceto pari mensura inmixtus ab-
sortusque a lienoso saepius prodest. Chamaepitys cum oxymeli et ab- 28
sinthio paribus mensuris decocta et potui data utiliter lienosis occur-
rit. Herba salutaris, id est spina alba, qua Christus coronatus est, quae 29
uelut uuam habet, lienem leniter in eodem loco perfricata sanabit.
Equi lingua arefacta et ad leuitatem trita atque ex uino potui data 30
protinus utilitatem suam sedato lienis dolore manifestat. Stercus mu- 31
linum cum oxymeli lienosis potui datum dolores efficaciter tollit.
Hircinus splen calidus, id est statim ubi de pecude sublatus fuerit, 32
super lienem hominis inpositus et alligatus mire dolorem intra paucos
dies auferet, si postea ad fumum suspendatur, ut illic arescat. Hae- 33
dinus uero lien similiter ut hircinus super splenem infantis adpositus
et tumores et dolorem eius emendabit. A lanio lienem uituli quanti 34
uoluerit emes eumque medium exsecabis seruatis integris eius lateri-
bus, ut undique contineatur, atque eum, qui dolet splenem, in bali-
neum duces et per mediam scissuram illius lienis a capite corpus eius
omne summittes, ita ut usque ad pedes lien decidat, postmodum ipsum

26 Ps.-Apul. 18, 3. Ps.-Theod. p. 323, 6 sq. **30** Med. Plin. 2, 13 p. 56, 21 sq. Sext. Placit. 14, 6 **33** Med. Plin. 2, 13 p. 57, 1 sq. **34** Plin. n. h. 28, 201

2 terra *Co, cf. p. 182, 6* 4 coclia *P* 16 conligabis] non ligabis *P, corr. Co, cf. p. 182, 21* 26 uelut] uellait *P, corr. Co* 35 uolueris *P, corr. Co;* quanti indicatus sit . . . nulla pretii cunctatione *Plin.* 38 ad] *ab hoc uocabulo codex L rursus incipit*

lienem in fumo suspendes atque arefieri facies. Quo facto cum tumo-
ribus etiam dolores lienis is, cui medeberis, sedari sentiet omnique
35 molestia cito liberabitur. Ebuli radicem, quam sine ferro euellas, ari-
dam contusam et pollinis modo cribratam repones. Inde cocliaria tria
ex uini cyathis tribus in limine stans contra orientem per triduum
bibito ieiunus; sed omnino obserua, ne ebulum ferro contingatur aut
36 ne ipse, dum remedium accipis, ferrum tecum habeas. Ebuli bacas
permaturas exprime atque ex eo suco uiro tria cocliaria ad diem da
bibenda, mulieri duo quo sumpto deiciet per uentrem instar sanguinis.
Tum interiecto triduo rursum dabis et per haec interualla repetes
dando potionem, donec persanes. Si propter amaritudinem solum su-
37 cum haurire non potuerit, tantundem uini aut oxymelis augebis. Aceti
scilliti cyathum unum, mellis Attici ℥ III, uetonicae tunsae cribratae
℥ III in unum miscebis et adicies aquam calidam et dabis ieiuno per
38 triduum splenitico potionem. Lotium eius, qui splenem dolet, quotiens
urinam fecerit, collige et cinerem de foco cribratum in unum subige
et panno inductum super splenem inponito et una hora calidum ha-
bere permitte; maximo eum periculo liberabis, si saepius id feceris.
39 Alei purgati capita tria, adipis porcinae nimium uetustatae ℔ unum
simul conteres et panno induces et supra dolorem lienis inpones et
40 fascia conligabis. Conii, id est cicutae, radicis ℔ unum, adipis uetus-
tatae hircinae ℔ unum, alei purgati ℔ unum, olei cedrini ℔ unum
simul teres et genus malagmatis facies et supra splenem alligabis nec
ante quartum diem solues; certissimam scies hanc esse medicinam.
41 Optimum spleni remedium tale est: Gentianae tunsae cocliarium di-
midium, fellis terrae tunsae cocliaria tria, feniculi tunsi cocleare unum
et dimidium bibes ex picato mero uel nigro austero tepefacta, ita ut
diligenter supra scriptae species cribratae in pollinem redigantur et
42 sic permisceantur. Rubiam herbam, qua infectores utuntur, tunsam ex
picato uel austero uel nigro uino aut ex posca dabis bibendam ieiuno
43 splenitico amplitudine nucis Auellanae; confestim proderit. Laudabile
spleniticis remedium sic: Hieram botanen, quae uerbena appellatur,
contunde cum axungia uetere et inductam in panno albo mundo in-
pone splenitico; dolore sedato uidebis sanguineum locum, in quo dolor
44 fuerit. Solea piscis spleni inponitur uel torpedo uel rombus, sed inpo-
45 situs rursum uiuus in mare mittatur; mire prodest. Qui cottidie ieiu-
nus serum caprunum, sed earum capellarum, quae hedera pascuntur,
46 biberit, splene consumpto erit. Sarmentorum cinis aceti cyathis duo-

35 Ps.-Apul. 91, 4. Ps.-Theod. p. 324, 4 sqq., cf. Marc. 23, 22 38 Ps.-Theod. p. 324, 2 sqq. 40 Plin. Val. 2, 18 fol. 42 D 43 Plin. Val. 2, 18 fol. 42 D 44 Med. Plin. 2, 13 p. 55, 14 sqq. 45 cf. Marc. 23, 61 46 Med. Plin. 2, 13 p. 56, 1 sqq.

16 urinae *L* 18 periculum *PL* 19 uetustae *P, item l. 21* 21 fascea *P* 26 cocliare *L* 28 super *PL* 29 misceantur *P* robiam *PL* 34 uidebitis *P*

bus aspersus rectissime lienoso ieiuno ex aqua tepida datur bibendus.
Caninus splen recens supra splenem hominis inponitur dicente eo, qui ad- 47
ponit, remedium se spleni facere. Postea splen intra parietem dormi-
torii cubiculi tectorio, id est capsella, inclusus reponitur et desuper
ter nouies signatur. Splen uiuenti catulo exemptus ciboque, sed coctus, 48
splenitico datus ignoranti liberat eum quamuis grauiter laborantem.
Sedant lienis dolorem radices uiolae luteae, si ex aceto spleni uice
emplastri adponantur. Tamaricis radicem uel folia trita ex aceto bibat 49
qui de splene laborat. Cuius usum si experiri uolueris, da porco eden-
dam per dies nouem; cum eum occides, sine splene inuenies. Lacerta 50
uiridis uiua in ostio splenitici ante cubiculum eius suspenditur, ita ut
procedens et rediens eam semper manu sinistra et capite contingat;
quo facto mire ad sanitatem proficiet. Herbam urceolarem in aqua 51
decoctam da lienoso cum oleo et liquamine manducandam; mire sub-
uenies. Sisymbrium, absinthium, nepetam, marrubium aequali men- 52
sura aceto macerata terito et melle mixta, sed cum polenta hordei
modica inpone lieni emplastri modo; potenter medebere. Hederae folia 53
tenera tundes sucumque eius cum uino austero lienoso ieiuno per tri-
duum potui dabis. Filicis radicem tunsam inpones lieni cum axungia 54
uetere eamque radicem mundatam ex aqua ad tertias decoques, ita ut
quod de sextario decoctum superfuerit per triduum cum oxymeli aut
mero austero ieiuno lienoso potui detur; summum remedium cito ex-
perieris. Ad splenis dolorem remedium egregium sic: Quinque capita 55
alei diligenter in grana purgati per dies septem lienoso manducanda
dabis, ita ut primo die grana XXXI comedat ieiunus, secundo die
grana XXV, tertio XVIIII, quarto XV, quinto XI, sexto VIIII, sep-
timo VII, bibat autem conditum satis piperatum. Quo facto omne
malum per uentrem digerit; sed et porros comedat ante diem quam
alium manducet infusos in aqua, quos incoctos uel tres aut eo amplius
quod tamen non sit nimium, sine pane manducare debet. Nitri albi 56
matronalis pilulas quinque uel septem in aceto acerrimo solues, ex
quo singulos cyathos per triduum lienoso ieiuno bibendos dabis. Herba 57
Vettonica ex uino decocta et potui lienosis data plurimum prodest.
Si quis de splene asini arefacto cotidie ieiunus pausillum manducet, 58
ita potenter sanabitur, ut intra triduum utilitas remedii huius appa-
reat. Herba hippuris contrita et cum uino austero aut cum oxymeli potui 59
data potentissime lienosis succurrit. Hederae siluaticae nigrae folia 60

47 Med. Plin. 2, 13 p. 56, 7 sqq., cf. Marc. 23, 70 **48** Med. Plin. 2, 13 p. 56, 11 sq., p. 57, 2 sq. **50** Med. Plin. 2, 13 p. 56, 17 sqq. **57** Ps.-Apul. 1, 11 **58** Plin. n. h. 28, 200

1 alienoso *PL* da bibendum *PL, corr. Co* 2 caninus] pecudis *Med. Plin. et Plin. n. h. 30, 51* 7 alienis *L* lutae *P* lotae *Med. Plin., sed* luteae *Plin. n. h. 21, 131* 21 superfuerit] fuerit *P* 22 experierit *L* experietur *P, corr. He* 26 *uerba* quarto XV, quinto XI, sexto VIIII *om. P* 28 digeret *Co* 30 pane *om. P* 33 uetonica *P*

contrita et ex uino potui data lienosis maximo auxilio erunt, ita ut
primo die tria, deinde quinque, tertio septem, quarto nouem, quinto
undecim, sexto tredecim, septimo quindecim, octauo XVII, nono XVIIII,
61 decimo XXI dentur. Vtilissimum lienosis hoc remedium est: Caprae
lactares abstinentur a cibo per biduum, tertio die hedera tantummodo
saturantur et mulguntur, antequam bibant. Si ex eo lacte sextarios
tres per triduum calidos, statim quomodo mulsi fuerint, ieiunus lie-
nosus acciperit, ita ut nullos alios cibos illo triduo manducet, potenter
62 sanabitur. Irenacei lien assus in cibo sumptus lienosum efficaciter
63 curare fertur. Vulpiculi etiam iecur aridum tritum cum oxymeli da-
64 tum lienosis mire medetur. Coclearum combustarum cinis cum lini
semine atque urticae semine tritus adiecto melle, quod satis uidebitur,
65 adsidue a ieiuno lienoso acceptus intra paucos dies eum sanabit. Lie-
nosus oxyfera adsidue bibere debet et, dum curatur, in uentrem debet
66 iacere. Ruta cum adipe anserino uel gallinaceo contrita panno inducta
67 et lieni inposita sedat dolorem. Stercus aprunum siccum contritum ex
uino potui datum pulchre non solum splenis, sed et renium dolori
68 medetur. Corticem caprificus arboris detrahes et, dum recens est, ad
splenem uel etiam, si opus fuerit, ad iecur pones et ubi tumor siue
durities splenis uel iecoris erit, ibi corticem diutius continebis, deinde
in fumo eam suspendes. Quod cum facies, rogabis, ut sicut cortex ille
paulatim fumo siccatus arescit, sic splen uel iecur laborantis arescat.
Haec autem res tantum ualet, ut si catulis recens natis fiat, dicantur
69 omnino non crescere. Cyperi drag̃. VI, radicis, quae manducatur, semi-
nis cyathum unum propensum cum aquae sextariis tribus ante diem
infusis in olla noua ad tertias decoques, postea ipsam aquam potan-
70 dam lienoso ieiuno per triduum dabis; mire subuenies. Si quis agnum
recens natum confestim manibus diuellat lienemque eius, ubi extraxe-
rit, calidum super lienem dolentis inponat ac fascea liget et dicat ad-
sidue: Remedio lienis facio, postera die sublatum de corpore eius
parieti cubiculi, in quo lienosus dormire solitus est, luto prius inlito,
ut haerere possit, inponat atque ipsum lutum uiginti septem signaculis
signet ad singula dicens: Lieni remedium facio, hoc tale remedium
si ter fecerit, in omne tempus lienosum quamuis infirmum et pericli-
71 tantem sanabit. Ad splenem remedium probatum sic: Capparis est
herba uel leguminis genus, nam lupino similes siliquas adfert; nasci-
tur in locis saxosis. Huius radicem colliges et findes in partes duas,
quarum unam siccabis ac minutatim concides et mittes in pilam

61 Plin. n. h. 28, 130, cf. Marc. 23, 45 **62** Med. Plin. 2, 13 p. 56, 14 sq. **64** Med. Plin. 2, 13 p. 56, 15 sqq. **66** Ps.-Theod. p. 323, 20 sq. **67** Ps.-Theod. p. 324, 13 sq. **70** cf. Marc. 23, 47

2 prima *P* 5 triduum *PL, correxi coll. Plin.* 7 triduum] duum *L* 9 irenascei *PL* 10 curae fertur *P* crcurre *(sic)* refertur *L, corr. Co* uulpiculi] *cf. praefat. p. VII sq.* 14 oxypora *Heraeus* 24 semen *L* sem̃ *P* 26 dequoques *L* 27 ieiunum *PL* 30 postero *P* 38 minuatim *P*

ligneam atque illic diligenter tundes, deinde in ollam rudem coicies
et cum aceti heminis tribus ad tertias decoques et colabis atque inde
ieiuno lienoso singulas potiones mixtas bibendas per septem dies dabis
obseruaturus, ne per illos dies umquam frigidam aut calidam aquam
bibat, sed tantummodo uinum uetus mixtum meratum. Partem uero
dimidiam radicis illius lino ligabis et ad fumum suspendes atque illic,
donec persiccetur, manere patieris. Catellum lactantem de canna occide 72
et de ipsa canna splenem eius tolle ac nescienti splenitico in carbonibus
coctum uel assatum manducandum dato. Ammoniaci drağ. sex ex aceto di- 73
lutas per sex dies lienoso ieiuno dabis bibendas, ita ut singulis diebus sin-
gulas dragmas accipiat. Aceti scilliti Africani cyathos tres et roris marini 74
— III conteres diligenter ac ieiuno lienoso per triduum dabis bi-
bendas. Qua potione, si quid experto creditur, spleniticum de ultimo
periculo liberabis. Malagma, quod et splenis et iocineris dolorem et 75
tumorem potentissime curat: Crocomagmatis sextarium unum, guttae
ammoniaci libram unam, cerae libram unam, olei rosacei — III. Am-
moniacum cum crocomagmate ex aceto teres, ita ut colorari possit,
atque illic triduo esse permittes, donec mellis spissitudinem habeat,
postea cera liquefacta et rosaceum oleum, sed cum sua rosa tritum,
adicietur et simul uniuersa diligentius conterentur atque inductum in
panno medicamen spleni uel iecori adponetur. Picis durae sextarium, 76
sulfuris uiui — I simul ad ignem remitte et permisce atque in charta
uirgine inductum spleni adpone; non prius emplastrum ab eo recedet
quam penitus persanetur. Ad splenem remedium singulare, quod de ex- 77
perimentis probatis Gamelielus patriarchas proxime ostendit, sic: Lapi-
dis Assi unciam unam semis, uisci querquini uncias sex, calcis uiuae
uncias tres, olei cedrini unciam unam. Haec a luna sexta decima con-
fici et coqui debent; omnifariam tamen post quintam decimam lunam
debet hoc medicamen parari et tamdiu coqui, donec habeat speciem
malagmatis, deinde manibus subigi et induci in pellem alutaciam at-
que inde tepens loco splenis adponi fasciaque ligari, ut illic iugiter
maneat diebus ac noctibus quattuordecim, per quos dies abstinendum
balneis et frigidis et uenere et pomis omnibus et holeribus et dulcibus
uniuersis. Tamen tempore hiemis hoc medicamen adhibetur propter
molestiam sudoris, ne umigatum infirmius fiat; ipso tamen die, quo
confectum fuerit, statim debet adponi, quo efficacius prosit. Ad sple- 78
nem remedium efficax: Die Iouis liduna sinistrum pedem nudum in
caprofico ponet, qui dolores splenis patietur, et corticem, quantum pes
eius presserit, incidet eamque tribus horis de fascia ad splenem posi-
tam constringet, sublatam inde fumario suspendet neque umquam aut

75 Marc. 23, 7 78 Ps.-Theod. p. 323, 25 sqq.

4 obseruaturum *P*, obseruaturo *Co* 7 patiaris *L* lactenentem *P* 17 colari *L* 18 permittas *L* 21 iecuri *L* 25 probatum *Heraeus coll. p. 212, 34 sq.* 28 omnifarium *P* 38 ponet] pone et *PL* 39 fascea *P*

79 ipse remouebit aut permittet ab aliquo tolli. Ad splenem remedium subitum atque subtile: Tres caricas in aceto optimo uespere infunde et mane ieiunus eas accipe et hoc per triduum facito, post hoc ferri ex causa ad hoc facti massulam ter ardentem extingue ex potione ab-
80 sinthiati et bibe atque hoc per triduum facito. Ad splenis dolorem cuminum, quantum tribus digitis possis conprehendere, cum uino tritum ieiuno laboranti dabis bibendum.

CAPVT XXIIII

PLEVRITICIS ET LATERVM DOLORIBVS REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Malagma ad lateris et pectoris dolorem et quidquid molestum ex perfrictione collegitur; bene enim calfacit et ideo ad omnem dolorem prodest. Conficitur sic: Samsuci contusi semunciam, iris contusae idem, cyperi contusi idem, resinae terebinthinae p S, cerae p I, olei cyprini p S, uini Aminei S I. In hoc quae arida sunt contusa macerantur uno die et nocte cum oleo, cera et resina liquefiunt ad ignem, deinde superfunduntur uino et pigmentis maceratis et miscentur ac manibus diu subiguntur. Hoc post dies XXX efficacius prodest; initio enim
2 humidum ualde est et uix inlitum manet. Malagma ad contusionem lateris. Idem facit et ad suspectas uomicas aut iam factas aperit, praeterea iocineris et praecordiorum duritiam et ad dolorem eorum uere conuenit, proderit etiam omni loco dolenti inpositum. Conficitur sic: Cyperi, Ammoniacae guttae, cardamomi, bidellae, turis, resinae terebinthinae, singulorum uncias binas. Tus et bidella macerantur pridie infusa uini ueteris sextario, cetera contunduntur, deinde cerae p I et olei cyprini S I cum terebinthina liquefiunt ceterisque miscentur et diu manibus subiguntur; quidam adiciunt myrrae — I, croci — I, cin-
3 nami — I. Conpositio haec mirifica non solum lateris, uerum interaneorum dolores minuit: Herbae gentianae drag̃. XX, iris Illyricae drag̃. XLV, myrrae drag̃. X, piperis drag̃. XII. Separatim omnia in puluerem redacta misceto atque adice his mellis optimi despumati quod satis uidebitur et ad magnitudinem nucis Auellanae cum aquae
4 calidae cyathis tribus potui dato. Herba, quae iris appellatur, maxime
5 si siluestris erit, inligata lateri dolorem eius protinus tollit. Herbae uerbenae solistitio collectae arefactae et contusae puluis in cocliaribus quinque robusto et ualido ex uini Aminei ueteris cyathis tribus, febricitanti ex aqua calida potui datus mire dolori lateris medetur.

XXIIII **1** Scrib. 257 **2** Scrib. 265 **3** Ps.-Theod. p. 309, 8 sqq. **5** cf. Marc. 22, 35

1 permittit *PL* 7 laborantib *L* 12 contusam *PL* 14 superfunduntur *Scrib.*, supertunduntur *PL* pimentis *L* [et] miscentur *He* 18 ad iocineris *Scrib., sed cf. adnotat. ad p. 108, 37* 34 dolore *PL*

Herbae gentianae et sagapeni drag̃. singulae contritae et cum aquae 6
calidae cyathis tribus potui datae dolorem lateris sedant, si in latus,
quod dolet, post curationem infirmus diu iacuerit. In lapide iaspide 7
Phrygia aerizusa si nota infra scripta insculpta fuerit, id est ·SSS· et
collo dolentis latus fuerit suspensus, mire proderit. Herbae Vettonicae 8
foliorum in umbra arefactae tunsae cribrataeque ℈ II ex uini aut
mulsi cyathis duobus potui sano, febriculento ex aqua mulsa dantur;
confestim dolorem lateris emendant. Apri stercus aridum contritum et 9
potioni inspersum dolores lateris sanat mira potentia. Cocleae ex- 10
emptae testa sua et cum ptisana coctae lateris doloribus medentur,
melius, si umorem ptisanae ipsius sorbendum dederis. Ipsas quoque
cocleas contusas uelut malagma supra dolentem locum lateris inponi
satis utile est. Verbasci radicem et rutae coliculum et albi piperis 11
grana VIIII in unum contrita ex aquae calidae cyathis duobus potui
dabis ei, qui lateris dolore uexabitur. Marrubium ex aqua tritum salu- 12
briter bibitur aduersum lateris dolorem. Coriandri quoque semen
tundes uel teres et cribrabis et cum melle coques, donec spissum sit;
inde mane et sero cocliaria terna dabis pleuritico bibenda. Sulpur 13
uiuum et picem ebriam pari pondere simul permisces et pro malag-
mate dolori lateris adpones.

CAPVT XXV

LVMBORVM ET COXARVM DOLORIBVS ET TORPORI SIVE SCIATICIS REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Ad lumborum dolorem curatio optima haec: Cucurbitae siluestris 1
floccorum aut seminis ✱ IIII, pyrethri ✱ III, myrrae ✱ II in puluerem
rediges, ex quo fiunt pastilli ad mensuram denariorum binorum uel
singulorum. Dantur ex passi cyathis tribus mixtis aquae pluuialis
cyathis sex; sed his, quibus hoc remedium dandum est, aluus acri
clysmo mane detrahenda est. Ad lumborum dolorem et paralyticos 2
antidotos hiera medici Pacci Antiochi, quae melius omni medicamento
facit. Sed et ad paralysim mirifice hoc acopum facit, quo oportet in-
firmum in sole diu fricari aut foco flammaque calefacto. Recipit haec:
Olei Sabini ✱ VI, cucumeris siluatici radicis recentis ✱ XV. Haec
radix in magnitudinem iuglandis nucis concisa uaso fictili nouo ex

9 Plin. Val. 2, 34 fol. 54 B **10** Plin. n. h. 30, 53 **11** Plin. n. h. 26, 31 **12** l. 15 sq. Plin. n. h. 20, 241 l. 16 sqq. Plin. Val. 2, 34 fol. 54 B XXV **1** Scrib. 155 **2** Scrib. 156

4 frigio erizisa (eryzisa *P*) *PL, corr. Co* SSS] *cf. Heim Incant. mag. p. 480 adn. 3* 5 uetonicae *P* 10 ptissana *P* 19 ebriam] cedriam *Co* 27 Pacci] acci *PL, corr. Co e Scrib.* 28 fecit *L bis* 29 aut loco flamma praecalfacto *Scrib.* 31 magnitudine *PL, correxi*

oleo coquitur, donec sucum omnem remittat et quasi arida sit, post hoc radix abicitur et per linteum aut colum transmisso oleo adicitur, dum calet, cerae Ponticae in frusta redactae ℔ I, olei irini ℔ I, olei cyprini ℔ I, olei laurini ℔ I, olei ueteris ℔ II, piperis albi contusi et per tenuissimum criblum transmissi ⋇ II, pyrethri contusi et per idem cribrum traiecti ⋇ I. Haec in unum miscentur, reponitur medicamentum uaso fictili. Facit praeter remedium lumborum et ad omnem dolorem corporis et neruorum, muliebria quoque loca durissima mollit.
3 Cum diu aliis medicamentis nihil profectum est, hoc prodest. Malagma, quod proprie facit ad lumborum dolorem: Picis liquidae Ꞩ II, olei ueteris Ꞩ I, resinae terebinthinae ℔ I, cerae ℔ II, mannae ℔ bessis, afronitri ℔ triens. Coquitur pix cum oleo, donec spissa fiat, post hoc adicitur resina, deinde cera et secundum hanc ex interuallo manna. Vbi emplastri habebit figuram medicamentum, tolletur ab igne et cum tepescere coeperit, afronitrum aspergetur sensim, ne superfun-
4 datur quod in caccabo est. Malagma ad omnem dolorem ueterem ex qualibet causa factum, praecipue ad lumborum dolorem, sic: Bidellae ⋇ II, storacis ⋇ V, hysopi ⋇ II, ammoniaci ⋇ V, piperis albi ⋇ II, turis ⋇ V, bacarum lauri ℔ I, terebinthinae ⋇ VI, opopanacis ⋇ II, adipis taurini ⋇ VI, medullae ceruinae ⋇ V, propolis ℔ S, olei ueteris ℔ I, cerae ℔ II, turis pollinis ℔ I. Oleum, cera, resina, propolis liquefiunt, deinde turis pollinis pondus superius dictum adicitur et cetera minutatim uel in unum contusa, postea decoquuntur simul omnia;
5 opopanacem sane oleo dilui prius oportet. Medicamentum, quod facit ad omnes membrorum dolores, quod anodynon appellatur. Facit autem praecipue ad lumborum dolores. Conficitur sic: Myrrae ⋇ VIII, croci ⋇ VII, opopanacis itidem, storacis ⋇ II, alterci seminis ⋇ V, sori ⋇ VI, mandragorae radicis uel etiam corticis ⋇ I, piperis albi ⋇ I. Consparguntur trita et cribrata haec omnia ex aqua pluuiali, fiunt pastilli uictoriati tertiae partis, dantur ieiuno ex aquae cyatho uno et ex passi
6 cyatho uno. Malagma ad coxae dolorem: Masticis Chiae ℔ S, abrotoni suci Ꞩ S, turis ℔ S, salis Ammoniaci ℔ S, aristolociae rutundae ℔ II, aristolociae digitalis ℔ II, spumae argenti ℔ I, propoleos ℔ I, cotis Creticae ℔ I S, resinae pituinae ℔ I S, olei ueteris ℔ III, olei laurini ℔ III, galbani ℔ I, lepidae Cypriae ℔ S, cerae ℔ I S, sinapis Alexandrini Ꞩ III, aceti Ꞩ III. Omnia haec tunsa, quae tundenda sunt, et remissa, quae liquefacienda sunt, simul excoquuntur et postea tamdiu
7 manibus subiguntur, donec densum malagma fiat. Sciaticis cocleae
8 crudae tritae in uino Amineo ex pipere potae mire prosunt. Pellem lupi aluminatam per dies sex lumbis dolentibus inpone; statim sub-
9 uenies. Lumborum et uessicae cruciatibus laboranti prodest in balineis

3 Scrib. 157 4 Scrib. 262 7 Med. Plin. 2, 3 p. 43, 3 sq. 9 Plin. n. h. 28, 63

2 transmissum *L* 3 frustra *L* olei cyprini ℔ I, olei irini ℔ I *P* 12 trians *PL* 39 prodest *L*

solio calido, dum illic est, urinam egerere. Lana sucida nitro, sulpure, 10
oleo, aceto, pice liquida, feruentibus his, tincta et quam calidissime
sustinere possit bis in die adposita prodest lumborum dolori. Reme- 11
dium mirum aduersum nesciam uel arthrisim: Herba est uel frutectum,
quod maxime circa sepes uinearum nascitur; Latine cytisus dicitur.
Virgultis est subtortis uel curuis, foliis oblongis bene uirentibus, flo-
ribus conclusis oblongis albis uel etiam galbineis bene olentibus, id
est mellito odore. Frutectum ipsum semper uirens aestate atque hieme
colligitur die Iouis luna uetere liduna ante prandium et datur ei, cui
remedio futura est, ieiuno ante prandium trita, ita ut non sucus tan-
tum eius, sed et folia, quomodo trita fuerint, uel flores eius, si fuerint,
sic dentur ex meri uini ueteris siue etiam nouelli quartario grandi.
Sed qui accipiet stans accipiat et contra orientem bibat et, cum a
dextra parte potionem acciperit, ad sinistram, retro ut non respiciat,
reddat calicem ei, qui dederit potionem. Hoc per triduum faciet, sed
qui daturus erit potionem una hora uel uno die lectam herbam simul
contemperare debet. Vnde sint tres potiones, ita ut a nullo alio quam
ab eo, qui daturus est, herba illa uel potio et ab eo, qui accepturus est,
tangatur. Haec qui bene obseruauerit, mirum remedium inueniet. Ad 12
coxae subitum stuporem uel dolorem: Afronitri — I, senapis — I,
piperis semunciam teres et trita miscebis, ut puluerem facias, et in
balneo locum, de quo quereris, perfricabis. Remedium ad nesciam sic: 13
Colliges herbam, quae dicitur Brittanice, die Iouis uetere luna et li-
duna, siccabis et repones, quia hieme non apparet; nam et uiridis
prodest. Teres hanc cum tribus granis salis et cum piperis granis
quinque aut septem, addes et plenum grande cocleare mellis et uini
potionem bonam et, si uolueris, modicum calidae aquae adicies et sic
bibendum dabis. Sed hanc herbam ter, dum tenes, antequam colligas,
praecantare debes sic:

> Terram teneo, herbam lego, (in nomine Christi)
> Prosit ad quod te colligo.

Medicinalibus digitis eam sine ferro praecides aut euelles. Ad nesciam 14
de experimento remedium sic: Radix bugillonis sine ferro colligitur uel
eruitur palo acuto. Haec tunditur in pila uel teritur in mortario et
sucus eius exprimitur, ita ut in suco eo sit uel quartarius, deinde
grana piperis XXV teruntur et mellis libra adicitur ac uini ueteris

10 Plin. n. h. 29, 32. Plin. Val. 2, 36 fol. 54 C

1 olio *L* oleo *P, correxi, cf. p. 178, 16. 179, 34. 180, 4. 181, 19* 4 arctisim *PL* 9 collegitur *L* 10 remedium *L* 13 a] ad *PL* 14 accepe-rit *P, sed a Cornario, ut uidetur, ex* acciperit *corr.* 16 unam *PL* 22 decoquaereris *P* decoquę reri *L* 23 brittanicae *PL* 28 ter⟨ram⟩ dum tenes *Jahnke apud Heim Incant. mag. p. 498* tenes] teres *P* 30 *de metrica huius praecantationis ratione cf. Zander Versus Ital. ant. p. 47, Heim Incant. mag. 549. uerba* in nomine Christi, *quibus metrum turbatur, non ad ipsum carmen pertinere apparet; tamen pro certo affirmari nequit interpolationem Marcelli aetate posteriorem esse* 32 aut euelles] uel aduelles *P* 33 collegitur *L*

sextarius. Haec omnia cum suco supra scripto ad modum conditi per-
miscentur et laboranti in balneo, cum iam prope lassus fuerit, per
triduum potanda in caldaria tribus potionibus dantur; mire proderit.
15 Descriptio ceroti chalastici, quod facit ad omnes totius corporis dolo-
res, praecipue ad contusiones membrorum et neruorum infirmitates et
ad stomachi dolorem; insigne est certe inprimis ad lumborum et re-
nium dolores. Conficitur uetere luna et liduna a mense Martio in
quodlibet tempus aestiuum. Recipit haec: Flomi libram, herbae Sabinae
p I, barba Iouis p I, baca lauri p I. Has species tunsas coques in olei
secundarii boni libris quattuor, postea colatis omnibus mittes in oleum
ipsum rutae siccae — VI, pulei sicci — III, symphoniacae sucum
— VI, asclae regiae sucum — VI, uerbenae sucum — VI, ibisci su-
cum — VIII, faenograeci sucum — VIII, lini seminis triti — VIII,
maluae erraticae sucum — VIII. Haec omnia miscebis cum superio-
ribus sucis et decoques ad tertias, ita ut mittas Caricas ficus IIII, quae
tamdiu coquant, donec nigriscant. Postea addes axungiae ueteris p II,
seui ceruini p I, butyri loti p I, medullae ceruinae p I, seui bubuli
p I, cerae — VI, resinae frictae — VI. Haec cum ceteris herbis re-
mittes et cum his, quae supra scripta sunt, omnibus permiscebis et
repones in uasis fictilibus aut in ligneis aut corneis et, cum uolueris,
16 tepefacto uteris contra omnes dolores, ut supra scriptum est. Sciaticis
et lumborum doloribus porri sectiui triti sucus expressus cum uini he-
mina ieiuno potui datus efficaciter medetur. Aeque prodest et apii
17 sucus similiter datus. Herba chamaedrys contusa et cum melle potui
per triduum data confestim medetur lumborum et coxarum dolori.
Herba quoque senicio in cibo sumpta coxarum et lumborum dolores
18 certissime sanat. Adipe ursina dolentes coxas perfrica; continuo sana-
19 bis. Qui testiculum leporinum coctum ieiunus comederit, cito coxarum
20 dolore releuabitur. Radices ex integro tritae cum pane remolliato
miscentur atque inde cataplasma factum coxarum uel lumborum, etiam
21 renium dolori inponitur; statim prodest. Incredibile et unicum reme-
dium sciaticis et arthriticis hoc est, quo et ipse Ausonius medicus
sanatus est et multos ita iacentes, ut mouere se sine cruciatu nequi-
rent, intra quinque dies stare, ambulare autem intra septem dies fecit.
Conficitur sic: Fimum ibicum luna septima decima colliges, quamquam
et alia luna uetere collectum simili efficacia prosit, dummodo medi-
camen septima decima luna componatur. Ex eo ergo fimo quantum
unius manus pugno pleno potueris comprehendere, dummodo inpar sit
numerus pilularum, in mortarium mittes atque adicies piperis grana

16 Plin. n. h. 20, 46. Ps.-Theod. p. 291, 5 sq. Plin. Val. 2, 36 fol. 54 C l. 23 sq. Plin. n. h. 20, 115 **18** Plin. n. h. 28, 198 **19** Plin. n. h. 28, 199 **21** Plin. Val. 2, 45 fol. 58 B, cf. Marc. 34, 67

6 renium] remedium *L* 9 barba Iouis, baca lauri] *cf. ind. uerb. s. 'declinatio'* oleo *L* 10 libras *P* 14 eradicae *PL* 30 ue *P* 32 quod *PL* 35 colleges *L*

XXV diligentissime trita, tunc addes mellis optimi heminam et uini
ueterrimi optimi S II et contritis prius pilulis uniuersa miscebis et
repones in uasculo uitreo, ut, cum fuerit opus, paratum habeas medi-
camentum ad subueniendum. Sed ut maior sit medicaminis efficacia,
luna septima decima illud facere debebis et, cum daturus fueris reme-
dium, a die Iouis incipe et per dies septem continuos dato, ita ut qui
remediandus est stans in scabillo contra orientem bibat. Quae potio si
ita ut scriptum est data et obseruata fuerit, etiam si omnibus articulis
et coxa infirmus contractusque fuerit et inmobilis ac desperatus iacue-
rit, necesse est, ut septima die ambulet. Sciatico remedium efficacissi- 22
mum sic: Castorei semunciam, pyrethri, nitri, euforbi, adarces uncias
singulas, olei cyprini libram. Quae tundenda erunt siccata tundes et
cribrabis et sic oleo cyprino miscebis et decoques atque eo medicamine
sic uteris, ut sciaticum iacentem in sole diutissime perfrices in coxa
quam dolet, deinde ad balneum ducas et, cum sudauerit, diutissime
conpellas in tosta caldaria commorari. Ad coxarum et lumborum do- 23
lores herba chamaepitys contrita ex uino potui data plurimum prodest.
Cucurbitae semine contrito in ficulneo uasculo adiecto oleo et aceto 24
coxae et lumbi perfricati potenter sanatur, sicut experimenta docue-
runt. Serpulli aridi contusi et in puluerem redacti scripulos tres 25
adiecto modico melle permisce et ex eo tres globulos aequali pondere
facito atque ex his singulos cum mulsi cyathis tepefactis binis ieiuno
per triduum dato; incredibiliter lumborum dolori medebere. Quod si
illo triduo non penitus qui laborat fuerit absolutus, iterum per aliud
triduum dabis. Radix asparagi trita et ex uino potui data lumborum 26
et coxarum dolori mire medetur. Nuclei amygdalarum triti ex aceto 27
poti lumbis medentur. Nasturcium cum farina permixtum et ex aceto 28
calido lumbis medentur, si inpositum fuerit. Gladioli radix contusa 29
cum sulpure uiuo et adipe ursina lumbis inposita plurimum prodest.
Remedium coxendicis mirum de experimento sic: Muscerdae nouem 30
tritae ex uini quartario super scabillum uel sellam laboranti potui
dantur, ita ut pede uno, quem dolet, stans ad orientem uersus potionem
bibat et, cum biberit, saltu desiliat et ter uno pede saliat atque hoc
per triduum faciat; confestim remedium gratulabitur. Malagma sciaticis 31
mirum sic: Storacis — II, picis p II, cerae p I, guttae Ammoniacae
— VI, resinae terebinthinae — VI, galbani — II, mannae turis — II.
Omnia, quae tundenda sunt, in puluerem rediges et admiscebis his,
quae igni remittenda sunt, et desuper aceti quantum sufficiat medica-
mento, dum excoquitur, mittes et, cum opus fuerit, calido uteris. Ad 32

23 Plin. n. h. 24, 30 **24** Plin. n. h. 20, 15. Ps.-Theod. p. 291, 22 sq. **26** Plin. n. h. 20, 109. Ps.-Theod. p. 291, 5. Plin. Val. 2, 36 fol. 54 C **27** Ps.-Theod. p. 291, 6 sq. **28** Plin. n. h. 20, 130. Ps.-Theod. p. 291, 2 sq. Plin. Val. 2, 36 fol. 54 C

7 scabello *L* 11 nicri *L*, nitri nigri *Heraeus* 16 et] ad *P* 26 ex] et *P* 30 muscardae *PL*

nesciam remedium dictatum a Iusto medico sic: Herbam argimoniam et herbam uerbenam et lapathium et bugillonis radicem aequis portionibus uel ponderibus mittes in pilam et tundes et, cum tunsae bene fuerint, addes uini candidi S III et manibus agitabis cum ipso uino diutissime, postea omnia mittes in linteum spissum et expressa colabis atque his, quae colata fuerint, desuper addes uini aliquantulum et piperis grana triginta trita. Postmodum ex hoc medicamine quartarium calefactum ieiuno laboranti in balneo, dum in solio est, per tri-
33 duum dabis bibendum. Ad nesciam physicum remedium: Testudinis aquaticae crus praecide et phoenicio inuolutum ex ea parte, qua quis
34 nesciam patitur, adpone; potenter remediabitur. Git, quantum tribus digitis tolli potest, sumptum tritumque et passi cyathis duobus aspersum adiectis aquae calidae cyathis totidem epotum maxime prodest
35 lumborum dolori. Fel terrae tritum ex uetustissimo uino bibere dabis ieiuno supra limen stanti uno pede qui coxam dolebit, sed non in
36 uitro hanc potionem bibat. Praesens remedium ad coxae dolorem sic: Artemisiam aridam tundes, cribrabis et ex uino dabis bibere ieiuno;
37 continuo emendabitur uitium. Herbae pteridis, id est filiciculae, quae ratis Gallice dicitur quaeque in fago saepe nascitur, radices tunsae in
38 potione ieiuno dantur cum uino coxarum doloribus laboranti. Hederam et herbam Sabinam aequis portionibus tritam ex uino austero ad modum auellanae dari sciatico ieiuno oportet per triduum. Eadem
39 potio etiam aliud malum coxendicis purgat. Trixago herba feruefacta
40 cum aqua ac triduo potui data sciaticum mirifice sanat. Corcodillus terrenus praecisis summis partibus egestisque interaneis ex iure coctus
41 cibatui datus magnum sciaticis praestat auxilium. Fimus aprunus uino remissus tepefactus colatusque et duorum cyathorum mensura potui
42 datus sciaticis saluberrime medetur. Rubiam, qua pelles inficiuntur,
43 cotidie bibere sciaticis utile est et in balineo feruenti lauari. Genistae rami plurimis diebus in aceto macerantur, deinde tunduntur et exprimuntur; ex eo suco cyathus unus ad diem sciatico, quousque sanetur,
44 offertur. Fimum bubulum feruentem, quem in cinere ardenti calefece-
45 ris, coxarum dolori inponito; plurimum prodest. Vermis terrenus exfoditur et in ligneo cauco ponitur, si fieri potest fisso et ferro alligato, tunc aqua perfunditur rursusque eodem loco, unde prolatus est, defoditur. Aqua, ⟨qua⟩ dilutus est, in eodem poculo bibitur a sciatico ob
46 insigne remedium. Ad nesciam remedium sic: Herba pentafyllos foliis

33 Ps.-Theod. p. 291, 12 sq. **34** Ps.-Theod. p. 290, 28 sqq. 291, 25 sq. **39** Ps.-Apul. 25, 2 **40** Plin. n. h. 28, 111 **42** Med. Plin. 2, 3 p. 43, 7 sqq. **43** Med. Plin. 2, 3 p. 43, 9 sqq. **44** Med. Plin. 2, 3 p. 43, 12 sqq. **45** Med. Plin. 2, 3 p. 42, 22 sqq.

2 lapacium *PL* 13 adiectae *PL* 16 bibat] dabat *L* 18 hepteridis *PL, corr. Co.* filiculae *P, cf. p. 221, 24. 28* 28 robiam *PL* 29 balneo *L* 32 cinerem *PL* 36 ⟨qua⟩ *Ni,* aqua ⟨uero, in qua⟩ *Co* in *om. L* sceatico *PL*

fragorum simillima Iouis die collecta et cum uino trita in balineo in
solio data potui hac ualitudine laborantes cito remediabit. Ad nesciam 47
remedium sic: Cera rubea et stercus canis, quod est album, siccatum
in sole et in modum farinae cribratum. Cum fuerit contusum et lento
igni cera remissa, admiscetur per partes farina canis et olei parum,
quantum ⟨sufficiat⟩, ut mollior idem efficiatur medicamen. Sed antea
tamen colocynthide et centaurio curetur cui medendum est, ut, si non
proficerit, curationem iterum adhibeas.

CAPVT XXVI

RENIVM ET VESSICAE DOLORIBVS ET CAVSIS VNIVERSIS ET CALCVLO ET DYSVRIAE, ID EST VRINAE DIFFICVLTATIBVS, ET STRANGVRIAE NECNON ET SVBMEIVLIS REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Ad renium tumorem aut exulcerationem. Etiam si sanguinulen- 1
tam urinam quis faciat, hoc remedio sanabitur: Rosae aridae foliorum,
papaueris nigri seminis, nucleorum pineorum paria pondera contun-
duntur seorsum et in unum miscentur. Inde datur quantum nux iu-
glandis ex passi cyathis duobus et aquae cyathis tribus. Alia ad re- 2
nium dolorem potio, quae etiam quasi harenam sablosam interdum
detrahit. Accipit haec: Apii seminis, petroselini, anesi, singulorum ⚹
senos denos, dauci seminis ⚹ IIII, schoeni ⚹ VI, croci ⚹ XXII, mellis
quantum satis uidebitur. Hinc datur quantum lupinus ex mellis ligula
et aquae cyathis IIII. Ad renium tumorem et dolorem remedium effi- 3
cax, quod facit et iocineris et lienis tumorem et ad hydropicos et ad
eos, qui mali coloris propter haec uitia sunt. Accipit haec: Croci ⚹ X,
nardi Indici ⚹ II, ⟨cassiae ⚹ II⟩, costi ⚹ II, schoeni ⚹ I, cinnami ⚹ I,
myrrae stactae ⚹ I, mellis optimi ⚹ XXV. Datur quantum fabae
magnitudo est Aegyptiacae ex mulsi cyatho mixto cum aquae cyathis
duobus, sed febricitantibus ex aquae mulsae cyathis tribus dari debet.
Ad tumorem et dolorem et exulcerationem uessicae bene facit aqua 4
pota, in qua ferrum candens dimissum est. Hoc tractum est ab aquis

XXVI **1** Scrib. 143. Plin. Val. 2, 37 fol. 55 C/D **2. 3** Scrib. 144. Plin. Val. 2, 37 fol. 55 C, ad **3** cf. Marc. 22, 16 **4** Scrib. 146

5 farina canis *i. e. stercus canis album in modum farinae cribratum*
6 ⟨sufficiat⟩ *Ni;* tantum ut *Co,* parum quantum *ad analogiam locutionum quales sunt* nimium quantum, plurimum quantum *effictum putat Heraeus* *tit.* uesicae *L* 15 petrosilini *L* anesi *Scrib.*, anisi *Plin. Val.*, sansi *PL* 17 ligula *Scrib.* (cum cochleari mellis *Plin. Val.*), ligulis *PL* 19 et ad iocineris *Scrib., sed cf. adnotat. ad p. 108, 37* 21 ⟨cassiae ⚹ II⟩ *Scrib. et Marc. 22, 16; desunt tamen haec etiam apud Plin. Val., ita ut perantiqua lacuna statuenda sit* costi ⚹ I S *Marc. 22, 16*, costi p. ⚹ I *Scrib.* 23 mixto *L et Scrib.* mixti *P*

calidis, quae sunt in Tuscia ferratae, quae mirifice remediant uessicae
uitia, unde appellantur uessicariae. Qui locus quondam fuit Milonis
Brochi praetoris, hominis optimi, ad quinquagensimum ab urbe la-
5 pidem. Ad tumorem et dolorem uessicae et ad eos, qui difficulter uri-
nam reddunt, sic: Alterci seminis, ⟨apii seminis⟩, maluae seminis,
cucumeris edulis seminis purgati, singulorum ✱ senos, amygdalorum
dulcium purgatorum, nucleorum pineorum purgatorum, singulorum ✱
ternos, opii ✱ I, croci ✱ V. Passo contusa haec omnia consparguntur,
datur hoc medicamentum ad mensuram denarii unius ex passi cyathis
6 duobus et aquae tepidae totidem. Ad uessicam exulceratam remedium
bonum sic: Nucleorum pineorum purgatorum ✱ I, cucumeris edulis
seminis purgati cyathus, anesi cyathus, papaueris nigri ✱ II, croci ✱ II,
palmas [et] cariotas XXX. Has macerari oportet passi S duobus atque
conteri, deinde his adici cetera, ex eo dari nucis iuglandis magnitu-
7 dinem ex passi cyathis tribus. Ad sanguinem per urinam cum dolore
reddentes: Aluminis fissi ✱ I, tragacanthi ✱ I. Tragacanthum pridie
aqua maceratum alumini trito admisceri oportet, deinde fieri pastillos
ad denarii semissem uel tertia detracta. Datur ex passi cyathis tribus.
8 Ad calculosos optimum remedium est scolopendros, quam nos saxi-
fragam appellamus. Huius contusae denarius unus ex aquae cyathis
tribus per dies XXX datur. Eodem modo data hierobotane prodest,
9 quam nos uettonicam dicimus. Multos cum admiratione effectus audi-
uimus narrantes Casilini nasci in lapidicinis bestiolas adhaerentes saxis
quasi uerruculas, has datas tritas ex aquae cyathis tribus findere et
10 per urinam extrahere lapides de uessica. Ad calculosos remedium utile
sic: Cucumeris seminis, dauci, anesi, apii, petroselini, myrrae, singulo-
rum denarios ternos, cassiae daphnitidis, cinnami, nardi, singulorum
denarios singulos. Trita haec omnia aqua colliguntur, fiunt pastilli
lupini magnitudine, dantur ieiuno ex aquae cyathis ternis per dies XL.
Hoc medicamentum tunditur uel conponitur in pila lignea et pilo
ligneo. Qui contundit anulum ferreum non habeat; hanc enim super-
stitionem adiecit Ambrosius medicus Puteolanus, qui adfirmauit mul-
tos se hoc medicamento sanasse. Detrahere autem dixit post diem
11 septimum fragmina quaedam lapidum quasi harenam. Ad calculosos,
lienosos, hydropicos medicamentum efficax, quod et urinam detrahit
et lapides in uessica extenuat. Conficitur sic: Eryngi, pyrethri, sali-

5 Scrib. 147 **6** Scrib. 148 **7** Scrib. 149. Plin. Val. 2, 38 fol. 56 B **8** Scrib. 150 **9** Scrib. 151 **10** Scrib. 152 **11** Scrib. 153

5 ⟨apii seminis⟩ *Scrib.* 8 opi *L* 11 bonum *om. P* nucleorum amygdalorum uictoriati pondus *Scrib.* 13 [et] *Scrib.* 14 magnitudine *PL* 17 alumine *L* 18 denariis *PL* tertiae *PL;* hinc uiciae magnitudine detractum datur *Scrib.* 19 saxifregam *P* 22 uetonicam *P*; uerbenacam *Co, cf. Plin. n. h. 25, 105* hiera botane: aliqui aristereon, nostri uerbenacam uocant, *item Ps.-Apul. 4, sed* uettonicam *etiam apud Scribonium legitur, item CGlL uol. 3 p. 540, 4:* ierobotane id est betonica admirationem *PL* 23 Casilini] Cai Iuli *Scrib.* 26 petrosilini *L* 27 denariorum *PL, item l. 28 et p. 195 l. 1*

uncae, saxifragae, singulorum denarios denos, polii, folii, aristolociae,
singulorum ✱ quinos, oxymyrsines, quae scopa regia uocatur, suci he-
minam. Haec omnia contusa et cribrata colliguntur ex aqua, fiunt
pastilli singulorum denariorum, dantur lienosis ex aceto et mellis
cyathis tribus, calculosis ex passo mixto, quantum manus capit aut
testa auriculae marinae. Quod medicamentum datur per dies XLV,
cuius beneficio in harenam soluuntur lapides in uessica reperti. Hydro-
picis autem ex mulsi mixti cyathis tribus dandum est. Contra calcu- 12
lum et alias difficultates uessicae lapillum, qui in gallinacei uessica
aut in palumbi uentriculo inuenitur, conteri et aspergi potioni prod-
est. Item membrana uentriculi eius trita, fimus quoque columbinus in
faba sumptus, idem glebula de nido hirundinum diluta ex aqua calida
pota prodest. Ad renium dolorem confectio medicaminis sic: Resinae 13
Colofoniae — I, galbani — I, opopanacis — I, cerae — VI, seui
— VI, axungiae ueteris ℔ I, rutae — III, baca lauri — III, herbae
Sabinae — III, olei quantum opus fuerit, seminis urticae — III. Ista
omnia simul coquuntur et colantur et circa renes in pellicula alutacia
adponuntur. Ad urinae difficultatem murino fimo summitatem uere- 14
tri uel imum uentrem inlini prodest. Ad calculum expertissimum re- 15
medium sic: Asparagi radices et saxifragam, lappae radicem, apii ra-
dices, ebuli radices, alii capita tria, folia salicis, petroselini Macedonici
modicum. Haec omnia conteres et miscebis et ex passo bibenda per
triduum dabis. Si passum non fuerit, ex mulso uel condito bibat, sed
si non febricitabit, cui medendum est. Ad calculum et urinae difficul- 16
tatem pastinacae, hoc est holeris quod manducatur, summitatem, id
est corticem eius, teres et uino picato permiscebis et bibendum ieiuno
dabis. Modicum de sucino lapide et cyperum et piper contundes et 17
coques et cocleare unum plenum ieiuno dabis, qui urinae difficultate
uel calculi dolore torquebitur. Renibus medetur alium Gallicum, cuius 18
radix trita diligenter et in uino decocta bibitur. Interdum etiam ita
decoquitur, ut spissum emplastri more renibus superponatur. Renes 19
leporis crudos si quis poterit gluttiat, sin minus, coctos transmittat,
ita ut dentibus eos non contingat; cito remediabitur. Radix quoque
asparagi ex uino trita et pota prodest renium dolori. Ibisci libram 20
unam, stercoris ouilli recentis ℔ II, axungiae ueteris ℔ II. Haec omnia

12 Plin. n. h. 30, 67 l. 11 sq. cf. Marc. 26, 80 **14** Med. Plin. 2, 17 p. 60, 19 sq. **19** l. 31 sqq. Plin. n. h. 28, 199 l. 33 sq. cf. Marc. 26, 49

1 saxifrigae *PL* polii, folii] ebuli *Scrib.* 4 aceti *Scrib.* 5 *hic locus misere conturbatus uidetur, cf. Scribonium, cuius haec sunt uerba:* calculosis illecebrae, quantum manus capit, aut auriculae murinae idem aut uettonicae tantundem 7 harena *PL* 8 est *om. L* 12 idem] item *Co, sed cf. Loefstedt ad Peregr. Aeth. p. 294 sqq.* 14 colofonicae *P* colofinicae *L* 15 baca lauri] *cf. ind. uerb. s. 'declinatio'* 20 saxifricam *PL* 21 petrosilini *L* 26 et *ante* uino *om. P* 28 urina *PL* 32 coctus *PL*

contrita pariter miscebis et in lana sucida renibus adpones emplastri
21 modo; statim proderit. Ad uessicae dolorem et ad eos, qui urinam uix
faciunt, remedium sic: Seminis petroselini cyathos tres, faenograeci
cyathos tres. Tostata haec contundes addito myrrae modico et piperis
granis VIIII, uini cyathis duobus. Omnia in unum conteres et misce-
22 bis et in balineo calido bibendam potionem dabis; mirum est. Ad
urinae difficultatem et calculum lotium caprunum, sed montanum te-
pidum potari oportet admixto uino cum aqua ob fastidium. Cyminum
quoque Africanum, quod summitate trium digitorum potueris pren-
23 dere, ex uino mixto calidum bibatur. Ad urinae difficultatem urticae
quantum duabus manibus amplecti potueris fasciculum cum uini con-
gio decoctum ad duos sextarios rediges et mane bibendum ieiuno per
24 triduum dabis. Herbae Mercurialis ex aqua decoctae ius adiecta myrra
trita uessicae lumborumque doloribus subuenit, si a ieiuno potetur
25 adsidue. Ad dysuriam, id est urinae difficultatem, et calculum echinos
tere cum aculeis suis et ex mulsa aqua frequenter accipito. Ad calcu-
lum autem rubi radices sine ferro colliges lotasque diligenter in olla
noua coques et ex eo, quod decoxerit, cum uino, si non febricitabit,
26 ex aqua, si incommodabitur, bibendum dabis. Cancri testam diligenter
teres et uino subdulci miscebis et colatam potionem dabis bibendam
27 ei, qui calculi molestia laborabit. Herbae milefoliae — II et eius, quae
herba sacra dicitur, tantundem teres et coques ex aqua et ex melle
28 atque ita bibendam dabis urinae difficultate et calculo laboranti. Mense
Nouembri ante idus easdem semen fraxini colliges et in tepido furno
siccabis, die postera siccatum tundes et cribrabis et repones et ex eo
29 dabis calculoso ad diem cum uino uetere bibendam ligulam unam. Ad
renium dolorem remedium sic: Apii seminis — I, feniculi seminis
— I, piperis semunciam. Ex his bene tritum et cribratum puluerem
facies et habebis paratum, ut, cum opus fuerit, cocleare plenum in ca-
30 lida aqua bibat ieiunus, qui dolore renium laborabit. Ad lapides de
uessica eiciendos remedium singulare: Hircum segregatum uel clausum
septem diebus lauro pasces et postmodum a puero inpubi occidi facies
et sanguinem eius excipies munditer. Ex eo dabis laboranti in uini
cyatho scripulos tres. At uero ut eius rei experimentum capias, lapil-
los fluuiales in uessicam mittes, in qua sanguis exceptus fuerit, nam
in uessica excipi debet et signata reponi; intra dies septem solutos
31 penitus inuenies. Antidotum ad renium dolorem sic: Feniculi semen
recens, petroselini, dauci Cretici, zingiberis integri, piperis nigri, porri
capitati semen, folia malabathri, grana piperis albi. Omnia haec aequis

21 Plin. Val. 2, 38 fol. 56 A **22** l. 6/8 Antidot. Brux. 199 p. 396, 8 sq.
25 l. 15 sq. Med. Plin. 2, 17 p. 61, 21 sqq. **27** Plin. n. h. 26, 78

15 difficultate *PL* 23 difficultatem *PL* 26 bibendum *L* unam]
est *L* 29 ut] et *P* cocliare *P* 34 cyathos *PL* experimento *PL*
36 signatam repone *Co* 38 petrosilini *L* daucini *PL* Cretici *om. P*

ponderibus tundes et cribrabis et miscebis cum melle Attico et ex eo
pilulam ad modum auellanae ex aqua calida ieiuno dabis. Ad renium 32
dolorem unguentum satis efficax sic: Castorei — I, euforbi semunciam,
pulei — I S, cerae — III, satyri — III, olei amari — VI, cyperi se-
munciam, myrrae — I, resinae terebinthinae semunciam, piperis — I S,
olei laurini — VI, opobalsami — I. Haec omnia sicca tundes et cri-
brabis et miscebis et decoques et liquido medicamine uteris in balneo
et perunges renes, coxas et super pectinem; omnis dolor cito desinit.
Trochiscus ad renium dolorem et uessicae dolorem ac uulnera et ad 33
eos, qui urinam sanguineam faciunt uel purulentam. Accipit haec:
Opii drag̃. III, de nucleis pineis excaldatis et purgatis drag̃. III, croci
drag̃. III, amygdalae dulcis excaldatae et purgatae drag̃. III, auellanae
purgatae et excaldatae drag̃. III, cucumeris semen purgati drag̃. XII,
hyoscyami albi seminis cyathos tres, apii seminis cyathos tres, feni-
culi seminis cyathos tres, lapathii seminis drag̃. I. Haec omnia primum
separatim teres et permiscebis cum passo Cretico, tum ex eo facies
trochiscos habentes drag̃. singulas et dabis bibendos singulos cum
aquae mulsae calidae cyathis binis; utile est hoc medicamen, etiam si
per ueretrum infundatur. Confectio conditi nefritici, quod facit ad do- 34
lorem renium, si aliquo casu uexati fuerint, et ad uessicae purgationem
et ex ea calculos uel sablones eiciendos, sic: Herbae Vettonicae — I,
herbae saxifragae — I, herbae, quae appellatur Graece asaron, semun-
ciam, seminis dauci semunciam, seminis petroselini Macedonici unciam,
croci — I, spicae nardi — I, piperis — II, uini candidi optimi uete-
ris sextarios sex, mellis despumati optimi S I, quod hoc modo despu-
mabitur, ut mittatur in ollam et accipiat uini parum de supra scripta
mensura et, cum coeperit bullire, spuma omnis cocliari paulatim tol-
latur. Herbae autem omnes in pila tunduntur, similiter et crocum, sed
separatim omnia et cribello tenuissimo cernuntur necnon et piper teri-
tur. Quae omnia creta simul in mortarium mittuntur et paulatim uino
adiecto diligenter teruntur. Quae cum trita fuerint, adicietur et mel et
uinum totum supra scriptum et diligenter permiscebitur, postea con-
detur in uasculo caroenario. Cum autem fuerit necessarium remedium,
potionem in pisinno calice calda mixtam ieiuno dabis bibendam, ita
ut accepta potione uectetur. Ad calculum remedium efficax sic: Nu- 35
clei pinei grana purgata XXX, palmulas purgatas infusas XV, tra-
canthi ℈ XVI, mali granati dulcis sucum ℈ VIII, croci ℈ II, myrrae
℈ II. Haec uniuersa contusa et soluta in se miscentur et ex his qui
calculo laborat mane ieiunus accipiet coclear unum, ita ut non man-
ducet usque horas prandii tardioris. Ad reniculorum dolorem reme- 36
dium utilissimum sic: Cucumeris ueri semen in testa pones super car-

3 satis unguentum efficax *PL* castorii *L* 8 desiniet *P, unde fortasse restituendum* desinet 9 trochiscum *PL* 15 lapacii *L* lapaciis *P* 22 saxifregae *L* saxifrigae *P* saron *PL, corr. Co* 31 et *ante* adicietur *add. L* 33 carinario *L* carinarum *P, corr. He*

bones uiuos, ita ut temperate exuratur neque nimis neque parum, et ex eo 𐆖 XII et maluae seminis 𐆖 XVI et amygdalae amarae purgatae 𐆖 XXXVI. Haec separatim tunsa cum in tenuissimum puluerem redacta fuerint, simul misceto et ex eo cum hepsemae, id est sapae,
37 cyatho cocleare unum demane ieiuno dabis bibendum. Ad renium dolorem herbae Vettonicae tritae pondus denariorum duorum sano ex
38 mulso, febricitanti ex aqua calida bibendum dato. Chamaepitys ex
39 uino trita atque ita pota plurimum prodest renium dolori. Bacarum cupressi uiridium contritarum sucus colatus cum uino potui datus mire renium dolori medetur, ita ut, si necesse fuerit, per alios nouem dies adiecto numero bacarum et iterum, si ita opus fuerit, per alios nouem dies deminuto numero detur, quousque ad unam bacam potio numerusque descendat; sed interposito uno die debet esse commutatio
40 potionis de maiore ad minorem modum. Lanam sucidam pice liquida
41 inline et umbilico inpone; statim renium dolor sedabitur. Artemisia herba est, quam Gallice bricumum appellant. Hanc ubi nascatur require et inuentam mane ante solis ortum sinistra manu extrahes et ex ea nudos renes praecinges; quo facto singulari et praesentaneo reme-
42 dio uteris. Pice liquida pollices tam pedum quam manuum ab unguibus usque ad prima articulorum initia inlines et chartam superpones; intra triduum ita sanabere lumborum dolore, ut per singulas noctes
43 detrimenta doloris intellegas. Qui renium dolore uexabitur, in charta rudi scribat characteres infra scriptos et auro uel cypro includat et
44 circa renes alliget; miro remedio utetur: ΚΑΡΑΒΡΑΩΘ. Passi Cretici cyathos tres, lactis capruni itidem, seminis cucumeris grana XXXIII optime trita simul una potione qui biberit, absoluetur renium
45 dolore. Molliginem ex uino optimo bibat qui renium dolore uexabitur; confestim sanus erit. Sucum quoque radicis amarae cum melle mixtum
46 bibat ieiunus uel ex uino austero; statim remediabitur. Artemisiam tundes et cum adipe suilla aut qualibet uetere subiges et panno in-
47 ductam pro malagmate renibus inpone. Mulier, quae geminos peperit,
48 renes dolentes supercalcet; continuo sanabit. Remedium unicum et quod citissime renium dolores cum admiratione persanat sic: Bitumen super carbones uiuos pones et sago grandi ad modum caueae eos operies atque illic interius nudum, qui renium dolore uexabitur, supra ipsos carbones sedere praecipies, ut fumus ille corpus eius omne cir-
49 cumeat. Hoc, si necesse fuerit, et ter facies, ut penitus sanetur. Radix
50 asparagi trita et cum uino pota renium dolorem optime tollit. Ocimi
51 sucus in mali granati cortice potus plurimum renibus prodest. Fel

37 Ps.-Apul. 1, 12. Plin. Val. 2, 37 fol. 54 D **40** Plin. Val. 2, 37 fol. 55 D **41** Antidot. Brux. 137 p. 388, 1 sq. **49** Ps.-Apul. 84, 4. Plin. Val. 2, 37 fol. 54 D, cf. Marc. 26, 19 l. 33 sq. **50** Ps.-Apul. 117, 3. Plin. Val. 2, 37 fol. 54 D

1 nimis] minus *L* 4 ipsimae *PL, corr. Co* (hepsematis) 6 uetonicae *P* 10 si *om. L* 11 adaucto *Co* 15 umbiculo *L* artimisiam *PL* 20 primam *PL* 31 inpones *P* 32 unum *L* 39 corticem *PL*

irenacei cum uespertilionis cerebro et canino lacte renibus inpositum
mirum prodest. Adeps anserinus cum eiusdem cerebro et butyro et 52
alumine et hysopo inpositus ad ceroti modum efficaciter renibus prod-
est. Stercus columbinum tritum cum hordei farina et adipe suilla et 53
ouorum albo simul permixtum et coctum emplastri more rectissime
renibus inponitur. In capitibus piscium, id est mugilium aut mullorum, 54
spina inuenitur cani similis. Haec renibus adposita uel alligata miro
remedio est. Plantago ex melle trita et inposita renibus statim prod- 55
est. Oua saepiarum in cibo sumpta urinam mouent et renium graue- 56
dinem tollunt. Inula trita et cum uini cyathis tribus per triduum pota 57
plurimum prodest renibus reparandis. Axungiae ueteris selibram, olei 58
ueteris selibram, samsuci selibram, rutae fasciculum una decoques et
lanam ibi sucidam tingues ac renibus superinpones; mire subuenies.
Ad uessicae dolores et strangulia cardui semen ex uini sextariis duo- 59
bus usque ad heminam decoctum et expressum atque colatum potui-
que ieiuno datum plurimum prodest. Plantae rutaceae et nepetae 60
radices bacaeque lauri in uaso fictili coperto diligenter coctae, ne uis
medicamenti emanet, potui dantur, ita ut prius expressae colentur;
mirabiliter uessicae doloribus prosunt. Herbae, quae Graece sisym- 61
brium dicitur, tritae sucus expressus et sano ex uino, febricitanti ex
aqua potui datus mirum ad uessicae dolores remedium est. Feniculum 62
cum radicibus suis decoctum et potui sumptum efficaciter uessicae
doloribus prodest. Glycerizae commanducatae sucus deuoratus uel 63
transmissus urinam efficaciter prouocat. Trifolium minutum cum 64
pipere et puleio, quantum satis uidebitur, tritum et cum uino potui
datum uessicam renesque purgabit. Herbae uerbenae contritae sucus 65
expressus adiectis uini cyathis tribus potui datus admirabiliter con-
tinuo urinae difficultatibus proderit. Herba, quae gramen dicitur, no- 66
dorum XXVII ex uino ad medias decocta et expressa atque colata po-
tuique strangulioso ex uini cyatho uno mixta data adeo potenter
succurrit, ut, ubi sine tormento urinam facere coeperit, dari non opor-
teat; sed febricitanti ex aqua sola dabitur. Si quis uitio uessicae aut 67
strangurii laborans lignum tamaricum ardens lotio suo extincxerit, de-
sinet ultra cruciari. Cupressi folia tenera ex aquae sextariis quattuor 68
ad sextarium decocta et expressa atque colata cum uino potui data
stranguria celeriter emendant. Hederae nigrae bacas V aut VII aut 69
undecim, prout aetas aegri uiresque patientur, contritas ex aqua mulsa

56 Plin. n. h. 32, 103 **59** Plin. Val. 2, 38 fol. 56 B **61** Ps.-Apul. 105, 1 **62** Plin. Val. 2, 38 fol. 56 B **64** Plin. Val. 2, 38 fol. 56 B **69** Ps.-Apul. 98, 1

1 irenascei *PL* 3 oesypo *Co* 4 farinam *PL* 9 graueditatem *L* 11 separandis *P* 17 lauricae *PL, correxi;* laureae *Co* ui *P* uim *L* 25 piper *PL* 26 purgabitur *L* 28 herbae *PL* 33 tamarici *Ni* 36 emendat *L* VII] VI *L,* aut septem aut undecim *Ps.-Apul.* 37 ex] et *PL*

sumptas mire prodesse manifestum est; nam si sanguinulentam urinam
stranguriosus faciet, ex aqua tantummodo calida eas potare debebit.
70 Auis ossifragae uentriculus sallitus, ut seruari possit, aut exustus et
in puluerem redactus cum uini potione datus urinam efficaciter pro-
71 uocat. Mulis inpetigines in utroque crure super genua nascuntur et
ueluti cutis aridae modo inhaerent. Has incende et stranguriosum di-
uaricatum desuper pone, ita ut suffumigationem illam expansis uesti-
bus tegat, ne qua odor aut fumus emanet; efficacissime incommodi
72 eius uitio carebit. Asini renes arefacti atque exusti tritique, id est in
puluerem tenuissimum redacti, et ex mensura conchulae unius cum
uini meri cyathis duobus strangurioso potui dati efficaciter medentur.
73 Verris siluatici lotium cum sua uessica in fumo suspensum et adser-
uatum stranguriosis cum potione mixtum potui datum efficacissime
74 prodest. Pili caprini combusti tritique et in potione dati stranguriosos
75 potenter emendant. Pecullorum agninorum decoctorum ius potui sum-
76 ptum stranguriosis plurimum prodest. Irenacei caro optime decocta
atque in cibo sumpta stranguriosis mire subuenit et cito naturalem
77 urinae cursum relaxat. Cocleae crudae contritae cum testis suis et ex
passo per dies septem aut ut plurimum nouem potui datae efficaciter
78 dysuriae prosunt. Amuli semunciam terito atque addito ouum recens
et eius oui testam ter passo inpleto idque poculum diu agitatum et
feruefactum strangurioso reuerso a balineis dato; omni eum dolore ac
79 difficultate celeriter absolues. Cicer arietinum in aqua decoquito cum
sale eamque strangurioso ad binos cyathos bibendam dato; efficaciter
80 iuueris. Fimus palumbinus in sorbitione sumptus ex faba facta admi-
81 rabile stranguriosis praesentat auxilium. Turturum fimus ex mulso
coctus et ceroti modo uentri ac renibus laborantis inpositus efficaciter
82 prodest. Mentae bene tritae cocliaria duo ex aqua calida ieiuno per
83 triduum dabis; continuo uessicam releuabis urinamque laxabis. Pulei
fasciculum in olla noua ex uino uetere ad tertias decoques et exprimes
atque colabis et ex uino ieiuno strangurioso potiones singulas per tri-
84 duum dabis. Lapillus, qui inuenitur in scorpionis marini cauda, tritus
85 utiliter bibitur cum uino a strangurioso. Vngularum aprunarum ex-
ustarum cinis potioni inspersus plurimum urinae difficultates iuuat.
86 Leporis cerebrum in uino utiliter bibitur eiusque testiculi tostati sa-

70 Plin. n. h. 30, 68 **72** Plin. n. h. 28, 213 **73** Plin. n. h. 28, 212. Sext. Placit. 5, 11 **74** Plin. n. h. 28, 213 **75** Med. Plin. 2, 17 p. 61, 14 sq. **76** Plin. n. h. 30, 65 **78** Med. Plin. 2, 17 p. 60, 10 sqq. **79** Med. Plin. 2, 17 p. 60, 13 sqq. **80** Med. Plin. 2, 17 p. 61, 5 sqq., cf. Marc. 26, 12 l. 11 sq. **81** Med. Plin. 2, 17 p. 61, 12 sq. **83** Plin. n. h. 20, 153 **84** Med. Plin. 2, 17 p. 61, 18 sq. **85** cf. Marc. 26, 126 **86** cf. Marc. 26, 125

10 conculae *PL* 14 stranguriosis *L* 15 emendat *L* 16 irenascei *PL* 20 prosunt] prosternit *L* 22 dolor *P* 25 facto *PL* 26 praesestat *L*, praestat *He* 34 iuuant *PL* 35 eiusque] eicisue *PL*, *corr. Co;* et eiusdem *Med. Plin.*

ubriter manducantur ab eo, qui uessicae molestiis laborat. Anserum 87
siluestrium ⟨trium⟩ linguae assatae efficaciter sumuntur in cibo a
calculosis. Cymini — I, rutae — I, piperis semunciam teres diligenter 88
et cocleare plenum in meri ueteris potionem mittes et aquae quod
sufficiat adicies, postea ferro candenti saepius inmerso calefacies et
ieiuno bibendum dabis; efficacissime subuenies strangurio laboranti.
Sphongia ex rubo rosario agresti sumpta et aqua frigida, donec made- 89
scat, macerata ac deinde trita et ex aqua per triduum potui data effi-
caciter calculosos emendat. Piscis scorpio assatus in cibo sumptus 90
optime calculoso prodest. Cocleae inanes, id est sine carne sua, casu 91
inuentae contusae et in puluerem tenuissimum redactae in potione
calculosis datae medentur. Vngulae equinae scobem uel exustae cine- 92
rem si calculosus in potionem acciperit, cito sanabitur. Herba saxi- 93
fraga, si ex oleo et liquamine manducetur, intra triduum calculos
soluet. Calculosis expertus adfirmat incredibiliter succurri remedio 94
tali, si hircum, melius si agrestem, melius si anniculum et si mense Augusto claudas loco sicco per triduum, ut ei solas laurus edendas subministres et aquae nihil accipiat, ad postremum tertio die, id est aut Iouis aut Solis, occidas. Melius autem erit, si castus purusque fuerit et qui occidit et qui accipiet remedium. Exsecto igitur gutture eius sanguis excipitur, utilius si ab inuestibus pueris excipiatur. Comburitur in uaso fictili usque ad cinerem, uas autem, in quo torrebitur, coopertum et inlitum gypso in furnum mittetur. Quod cum uapore exemeris, in puluerem conteres necnon et polypum marinum identidem, ut dixi, exustum in puluerem rediges. Confectio autem uniuersi medicaminis haec est: Sanguinis huius hirci — III, piperis albi — I, polypi exusti cineris — III, thymi — I, pulei — I, apii seminis — I, petrosilini Macedonici — I, seminis olisatri — I. Haec omnia separatim tunsa et ad leuissimum puluerem redacta commisces et dabis infirmo, melius si die Solis aut Iouis, cocliaris mensuram in meri potione aut cuiuscumque dulcis poculi. Prouidere autem debes, ut digesto ac ieiuno potio detur et rursum eadem potione bene digesta cibos accipiat, et eo melius erit, si hanc potionem cum condito post balineum
in sabanis adhuc constitutus acciperit. Supra omnia efficax aliud ex 95
eo facies medicamentum sic: Sanguis hircinus ea obseruatione, qua supra, excipitur in patella ferrea candente, ut aduri possit et stringi continuo ipse sanguis, ita ut postea in puluerem redigatur, uel certe continuis aliquot diebus ad solem ipsum sanguinem pones, ita ut rore

87 cf. Marc. 26, 123 89 Plin. n. h. 24, 121 91 Med. Plin. 2, 17 p. 60, 21 sqq. 92 Med. Plin. 2, 17 p. 62, 4 sq.

2 ⟨trium⟩ *Ni ex Med. Plin., cf. etiam Marc. 26, 123* 7 sphongiae *L* sphongeae *P* 10 proderit *P* casui *P, om. L* 15 calculosos soluet *L* calculossosuet *P* 16 aniculum *P* agniculum *L* 18 aqua *PL* accipiet *L* 23 uapori *P* 26 sanguis *L* 27 — I, petrosilini Macedonici — I, seminis *om. P* 33 balineo *PL* 36 et *ante* ut *add. L* 38 aliquod *PL*

iam decusso post horam secundam ponas et ante nonam colligas.
Posteaquam ita fuerit siccatus sanguis, ut nullum umorem habeat,
colliges eiusdem crustulas et teres atque ex eo leuissimum puluerem
rediges. Deinde accipies herbam tribolum, cuius herbae ipsum tribo-
lum, hoc est semen spinosum, proicies, ipsam autem herbam lectam
de locis maritimis siccabis, tundes et in puluerem rediges. Confectio
autem medicaminis totius haec est: Herbae triboli — II, piperis — II,
petroselini Macedonici — II, folii sertulam, id est coronam siue sfae-
ram unam. Haec omnia separatim tunsa et ad leuissimum puluerem
redacta cum sanguine hircino miscebis et dabis infirmo die Solis aut
Iouis cocliaris mensuram in meri potione aut cuiuscumque dulcis li-
quoris. Prouidere autem debes, ut digesto ieiunoque potio detur.
Quam cum acceperit qui calculum patitur, mox lapides solutos omnes
per urinam emittet. Vt uero ammireris sanguinis hircini uirtutem,
adamans lapis inuictus, qui neque igni neque ferro uincitur, si san-
96 guine hircino perfusus fuerit, mox soluetur. Ad uessicae dolorem et
urinae difficultatem herbam gladiolum diligenter fodito, ut omnem
radicem eius palo ligneo eruas. Cuius radicis corticem diligenter niti-
datam siccabis optime et teres atque cribrabis, ut in puluerem tenu-
issimum redigas, atque ex eo coclearia tria mittes in mortarium et
piperis albi grana VIIII trita et myrrae optime tritae pusillum et uini
optimi S II atque haec omnia in unum permiscebis et conteres ac la-
boranti in balneo, id est cum in piscinam descenderit, dabis bibendam
potionem et monebis, ut se post balneum calidissime tractet. Hoc
medicamine seu uir seu mulier seu puer seu puella potentissime sana-
97 bitur. Cocleam grandem unam uiuam prendes et eius carnem eximes
ac solam teres in mortario et cum aceti acris cocliaribus tribus dabis
bibendam atque hoc per triduum facies, deinde intermisso triduo, nisi
statim expulerit calculum, similiter remedium et, si necesse fuerit,
98 saepius dabis. Felicis radicem, asparagi sfongiam, apii radicem et pe-
troselinum simul diligenter teres et ieiuno calculoso cum uino dabis
99 bibendum. Violae erraticae rusticae radices et apii et uiolae corona-
riae semen una contrita et ex aqua calida a balineo continuo potui
100 oblata dolores uessicae cito abigunt. Lapis ex uessica hominis qualibet
curatione sublatus si teratur et ex uini cyathis tribus calculoso potui
detur, lapides uessicae humanae innatos efficaciter dissoluere creditur.
101 Cimex foraminibus ueretrorum confricatus dolorem uessicae protinus
102 tollit. Vessica apri recte aduersum uessicae dolores in cibo sumitur,
103 ita ut mulier feminae, uir masculi sumat. Nasturcium tritum cum

100 Sext. Placit. 17, 10 **101** Plin. n. h. 29, 64 **102** Plin. n. h. 28, 212
103 Plin. Val. 2, 38 fol. 56 A

4/5 tribulum *L* 5 spinorum *P* 8 petrosilini *L* foliis *PL*
12 prouide *PL* 13 calculo *L* 14 amireris *PL* 15 igne *L* 20 co-
cliaria *P* 30 aspargi *P* aspagi *L* petrosilinum *L* 34 abeunt *L*
39 sumamat *P* summamat *L* nasturcum *P* nastortium *L*

uino dulci cibario dabis uessicae taedio laboranti per triduum potui, sed satis spissum poculum detur. Vessicam releuat coliculi cocti aqua 104 triduo a ieiuno iugiter pota. Ad uessicae uitia curanda: Myrrae se- 105 munciam bene tritae cum mulsi ueteris cyathis tribus dabis per triduum ieiuno exeunti statim a balineo, ita ut, dum sabanis operitur, singulos in diem cyathos bibat. Si in uessica aliquid molestiae fuerit, 106 nitri florem uel, si flos non fuerit, ipsum nitrum conteres et cum aqua, in qua coliculi cocti fuerint, uinoque picato uel austero rubello durissimo dabis bibendum per triduum uel diutius, si ita opus fuerit; magnificentissime proderit. Prima luce puer uirgo rorem de foliis 107 caulium excussum in noua olla excipiat non minus sextarios quattuor. Eo adicies mellis quartarium et faeni Graeci bene mundati et loti quartarium et zingiberis uncias tres atque ita decoques horis tribus et inde bibendum dabis mane ieiuno calculoso quartarium tepens. Haec potio per triduum sumpta mensura quartarii et uessicam et reniculos et intestina uniuersis sordibus purgat. Piperis grana VIIII, eius- 108 dem ponderis sulpur trita simul in uino uetere dabis bibenda ieiuno calculoso; solet statim perniciem demouere. Si tamen ultra dolor manserit, iterum dabis similem potionem. Pellem leporis recentem in olla 109 munda uel tegula ita cum lana sua combures, ut in tenuissimum puluerem redigere possis, quem cribratum in uaso nitido seruabis. Inde, cum opus fuerit, tria cocliaria in potione dabis bibenda. Quae res siue calculos siue uessicae dolores continuo conpescit. Sed multo potentius erit remedium, si leporem uiuum in olla noua claudas et gypso omnia spiramenta uasis obstruas et in furno usque ad fauillam tenuissimam cremes tritamque et cribratam recondas atque inde certas mensuras in potione uini offeras calculosis et qui sanguinem mingunt; mire eos sanabis. Cimoliae cretae tunsae S̶ III et farinae hordeaciae S̶ III ex 110 aqua coques et in saccos tres lineos mittes eoque fomento uicissim mutato, ut bene caleat, calculosos seu uessicae dolore laborantes ter in die uaporabis; potenter subuenies. Item aliud ad eos certissimum 111 remedium: Pruna, quae in sepibus nascuntur, colliges et eorum nuculeolos tolles et seruabis ad praesidium et, cum opus fuerit, in pila tundes quam optime et cribrabis quam minutissime atque inde ex picato siue austero ac duro uino dabis ieiuno bibenda in potione diurna cocliaria tria. Hoc uero medicamen non solum uessicam curat, sed 112 etiam uulnera intrinsecus latentia et apostemas persanat. Conficitur sic: Cucuma sextariorum nouem rudis aqua impletur et ad dimidias coquitur, tum adiciuntur in eam de sfongeis asparagorum — IIII, apii radicum tantundem, saliuncae lotae diligenter — II, cassiae fistulae

3 a *om. L* 7 uel *om. L* 12 et faeni Graeci bene mundati et loti quartarium *om. L* 15 renunculos *P* 20 tecula *PL* 23 calculus *P* calculis *L, corr. Co;* calculi *He* 26 recondes *L* 28 chimonia et cretae *PL* et *ante* ex *add. P* 29 fomentum *PL* 33 fuerit] erit *P* 37 apostimas *L* optimas *P, unde conicias* apostemas optime 39 eas *P*

semuncia, amomi 𐆖 VIII, petrosilini dimidium quartarium, iris Illy-
ricae — I, masticis Chiae — II, deinde aqua cucumam supplebis et
de gypso praeclaudes, ut tamen modicum spiramenti relinquas, atque
ita coquens claudes cucumam, ne medicamen exiliat, et ad medias de-
coques ac recondes in ea. Cum opus fuerit, dabis ex eo cum potione
uini quantum sufficiat ad bonam mixturam; sed et ieiuno et dormitum
113 eunti dabis. Petroselini heminam, apii seminis tantundem in cucuma
fictili noua prius imbuta ex aqua decoques ad tertias, ita ut obclusa
sit cucuma, ne medicamen ebulliat, postea aquam colabis et addito
melle iterum ad tertias decoques. Inde ieiuno calculoso potionem per
114 triduum dabis. Calculos potio haec adsidue sumpta cum passo uel
condito non sinit gigni eosque concrescentes confringit et per urinam
harenae modo promit. Conficitur sic: Calaminthes, id est nepetae,
— II, sil pictorium, piperis, sucini, saxifragae, petroselini, cyperi, zin-
giberis uncias singulas tundes et cribrabis et coclearium plenum cum
115 uini mixta et calida potione ieiuno bibendum dabis. Ad calculum re-
medium mirum sic: Hederam, quae in querco nata fuerit, uulnerabis
cupro et permittes humorem, qui inde manauerit, indurari in modum
gumminis, postea sublatum condito resolues et admiscebis et bibes,
116 quotiens usus exigerit. Herbae fysalidis bacas ternas per triduum
117 gluttiat qui uessicae ⟨calculo⟩ dolebit. Herbae Brittanicae radices con-
tundes et terna scripula ex aqua calida calculoso ieiuno potui per tri-
duum dabis. Eiusdem herbae sucum expressum in duplici uaso de-
coques, ita ut suci eius naturalis sextarius fiat, quem cum mellis de-
spumati hemina miscebis et postea in se decoques et, cum colorem
mutauerit, refrigerabis atque inde cocleare unum ex aqua calida, si
uehementer febricitabit, calculoso potui dabis; statim etiam febris ex-
tinguetur. Si uero sine febre erit, ex uino eam potionem debebit acci-
118 pere. Ad renium dolorem emplastrum utile sic: Axungiae ueteris ℔ II,
farinae Ꞩ I, olei ℔ I, cerae selibram. His liquefactis adicies sulpuris
contriti selibram, nitri contriti et cribrati selibram. Omnia permiscebis
et concoques atque inde renes confricabis uel more emplastri adpones.
119 Herbam Sabinam in mortario teres et cum axungia uetere subiges et
120 sic renibus adpones. Ad urinae incontinentiam remedium sic: Feni-
culi radicem et ramusculum erui contunde et ex uino uetere da bi-
121 bendum; continuo remediabis. Vrinam continet lac caninum et adeps
eius cum alumine datus, ita ut sit fabae magnitudine globulus qui da-
122 tur. Cinis coclearum Africanarum exustarum si potetur, urinae incon-
123 tinentiam sedat. Anserum trium linguas inassatas si quis ederit, urinae

122 Med. Plin. 2, 18 p. 62, 13 sqq. **123** Med. Plin. 2, 18 p. 62, 12 sq., cf. Marc. 26, 87

7 petrosilini *L* 13 calamitis *PL* 14 sil potorium *Heraeus, quod traditur apud Pelagon. 288 et apud Veget. 2, 116, 2, nisi error Marcelli aut fontis subest* 20 fissalidis *PL* 21 ⟨calculo⟩ *Co* britanicae *P* 25 heminam *PL* 28 febres *PL* 38 cicis *PL*

profluuium non patietur. Vessica uerrina cocta uel usta comedenda 124
aut bibenda efficaciter datur ei, qui urinam suam non potest continere. Leporis cerebellum ex uino potum urinae incontinentiam refrenat. 125
Eiusdem testiculi torrefacti et ex uino poti par remedium summeiulis praestant. Vngues apruni exusti tritique in potione sumpti efficaciter 126
summeiulis prosunt. Qui urinam tenere non poterit, caprae uessicam 127
comburat et cinerem eius ex aqua cum uini potione bibat. Verrini 128
genitalis usti cinerem bibere debent ex uino qui urinam continere non possunt. In cubili canis urinam faciat, qui urinam non potest con- 129
tinere, dicatque, dum facit, ne in cubili suo urinam ut canis faciat. Vrinae propriae quantumcumque ignoranti summeiulo efficaciter offer- 130
tur uel res, quas conminxerit, in potione exprimuntur aut ibidem diluuntur et ita ei inscio ipsa potio propinatur. Vitrum teres diligenter 131
et cum pice ebria miscebis atque ita chartam uirginem inlines ⟨et⟩ renibus adpones, quo medicamine diebus septem iugiter usus sanus firmiter eris. Ad reniculorum dolorem obseruabis, ut post balneum 132
poscam calidam bibas per plures dies, et quotiens dolore interpellatus fueris, idem facies. Conditum ad reniculorum dolorem uel ad calculum 133
sic: Saxifragae — I, uettonicae — I, petroselini — I S, apii seminis — I, rutae seminis ℈ XVIII, piperis — II, uini optimi S XII, mellis optimi ℔ V. Tundes omnia atque cribrabis et conditum, cum exegerit necessitas, facies eoque, ubi reniculorum dolor aut molestia calculi fuerit, uteris. Saxifragam herbam, petroselinum Macedonicum, piper, 134
mel, uinum. Ex his omnibus conditum facies et laboranti calculoso per singulas septimanas potionem Iouis die dabis. Conficienda autem potio die Iouis luna uetere erit. Ad calculum potio salubris conficitur 135
sic: Semen apii, libistici, feniculi, anethi aequis mensuris tritum miscetur et herbae saxifragae grana V, cumini grana tria, piperis grana V, uerbenae folia tria et salis permodicum adicitur. Ex omnibus autem seminibus supra scriptis aequaliter quantum tribus digitis, id est pollice et ab eodem tertio et quarto, leuari potest, mittitur, deinde teruntur omnia diligenter, postea adicitur caroeni optimi potio grandis. Ad hanc sane potionem miscendam radices asparagorum et apii et anethi et feniculi lotae diligentissime in sex sextarios aquae nitidae mittuntur, ita ut radices ipsae tegantur aqua, atque in olla rudi coquuntur ad tertias. Ex ipsa aqua, sed calida, miscenda potio caroeni et accipienda per triduum. Sufficiunt autem duo huius aquae sextarii ad tres

124 Plin. n. h. 28, 215 **125** Med. Plin. 2, 18 p. 62, 10 sqq., cf. Marc. 26, 86 **126** Med. Plin. 2, 18 p. 62, 9 sq., cf. Marc. 26, 85 **128** Med. Plin. 2, 18 p. 62, 6 sq. **129** Med. Plin. 2, 18 p. 62, 7 sqq.

1 patientur *P* uerrina] apruna *Plin.* 11 ignorantis *PL* 14 ebria] cedria *Co* ⟨et⟩ *Co* 18 idem] idest *L* 19 uetonicae *P* petrosilini *P* S *om. P* 23 uterit *PL* petrosilinum *L* 25 conficiendam *PL* 28 grana V] granati *L* tres *PL* 31 dein *P* 35 ut *om. P* 37 sufficiuntur *L*

caroeni maiusculas potiones. Sed si necessitas praesentis doloris exegerit, per triduum continuum dabuntur; si uero quis timeat tantummodo dolores supra scriptos aut aliquando pertulerit, accipiet etiam sanus hoc modo uetere luna tres tantum tribus mensibus singulas potiones et iugiter contra hunc morbum erit tutus et sanus.

CAPVT XXVII

COELIACIS ET DYSINTERICIS ET TORMINOSIS ET AD INTESTINA RVPTA ET AD INTERNOS MORBOS ATQVE INCONTINENTIAM STERCORIS REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Pastillus ad coeliacos et torminosos optime faciens: Acaciae, balausti, id est mali granati, quod cytinum uocatur, germen, antequam florescat, hypocistidos, opii, singulorum denarios quinos, alterci, cretae Samiae, singulorum denarios senos. His bene tunsis et cretis ex uino myrteo fiunt pastilli denariorum singulorum aut semissium, ut iuxta aetatem aut ualitudinem dentur. Dantur autem ieiunis sine febre ex uini myrtei aut Signini cyatho uno cum duobus aquae mixto, febricitantibus uero ex aquae cyathis tribus. Hoc etiam per clysterium inmittitur, quotiens desurrexerint torminosi, quibus et si grauiter ad-
2 flicti sunt statim prodest. Ad coeliacos, id est qui subite et multa defundunt, et ad aluum citatam et ad leuia interdum tormina medicamentum potens sic: Sorborum aridorum contusorum S II, rhus Syriacae, quo coci utuntur, S II, mala granata recentia X, mala Cydonea matura X. Haec utraque coquuntur in sapa facta ex musti adhuc in dolio feruentis sextariis triginta sex, quousque ad sextarios duodecim decoquantur et donec malorum coria percoquantur et sint madida. Deinde ita teruntur haec fictili mortario, ut grana omnia comminuantur, postea rhus et sorba arida admiscentur tunsa et cribrata curiose et cum sapa, quae est residua, temperantur. Omnibus ergo in unum bene coactis reponitur medicamentum in uitreo uaso. Dantur inde ieiunis ligulae duae uel tres sine ullius rei admixtione.
3 Pastillus ad torminosos efficacior. Conficitur sic: Acaciae ⚹ IIII, croci ⚹ II, gallae ⚹ VIII, hypocistidos ⚹ IIII, lycii ⚹ IIII, myrrae X IIII, rhus, quo coci utuntur, nardi Syriaci spicae, aloes, singulorum denarios

XXVII **1** Scrib. 112 **2** Scrib. 111 **3** Scrib. 113

tit. cyliacis *PL, sic per* y *uel* i *fere semper uterque codex* ad *ante* internos *om. P* 6 caeliacos *PL* 8 denariorum *PL item l. 9 et 29* 10 ause missium *L* ausi missium *P* 12 mixtum *PL* 14 adflictae sunt *P* defliescit *(sic) L* 15 caeliacos *P* 17 sorborum . . . sextarius unus *Scrib.* 19 cocuntur *L* 25 in unum *Scrib.*, in uinum *PL* 28 gallae ⚹ VIII *P et Scrib.*, ⚹ VIIII *L* 29 spicae] pice *PL*

inos, anesi, gummis singulorum * ternos, piperis nigri * II. Teruntur
aec diligenter et ex suco rubi cauliculorum uel ex uino Signino col-
ria formantur ritu eorum, quae ad oculos fiunt, cum tamen ita fuerit
uis confectio, ut in ungue nulla pareat aspritudo. Finguntur autem
lia denariorum singulorum, alia semissium, quae iniciantur; sed
ectius ad hanc mensuram pastilli dabuntur, ita ut unus ieiuno ante
neridiem, alter in noctem ex aqua, si febres erunt, ex uino Signino,
i sincere corpus fuerit, detur. Hoc efficax medicamentum est, si ce-
era, quae in huiusmodi causis curationi uel cibatui sunt necessaria,
bseruatione et opportunitate congrua fiant. Pastillus, qui clysterio in- 4
nittitur torminosis per anum, cum olida et sanguinulenta deiciunt, id
st cum intestina eorum cancer occupauit. Quo quasi cauterio tunc
antummodo uti oportet; alioqui nocet ideoque a quibusdam ignoran-
ibus usurpatus accusatur quasi nociuus. Recipit autem haec: Chartae
onbustae cineris * XXX, calcis uiuae * XXIIII, arrenici, quod est
uripigmentum, * XII, sandaracae * VI. Haec trita uino conspargun-
ur, in quo rosa et lenticula prius coquuntur, ut possint fieri pastilli
duum aut unius. Cum opus est, teritur unus pastillus et inmittitur
er aquam, ut supra scriptum est, decoctam cum rosa et lenticula, si
ebres erunt; sin minus, ex uino eadem decocta utilia erunt. Facit
ene et myrtae fasciculus cum oleastri uel oliuae ramulis utroque
nodo, prout res exegerit, incoctus. Potio autem, cum inmissum fuerit 5
upra dictum medicamentum, haec conuenit. In noctem in aqua cata-
otia dantur, quae fiunt sic: Myrrae * II, lycii * III, turis * I, opii
* I, aloes * II, acaciae * IIII, myrtae bacarum nigrarum * VI, ouo-
rum ex aceto cocitorum uitellos II. Haec trita uino Surrentino con-
sparguntur et fiunt pastilli * singulorum. Dantur febricitantibus ex
aquae cyathis tribus, sine febre ex musti Surrentini cyathis duobus.
Ad uentris dolorem et inflationem intestinorum et praecordiorum do- 6
lores et ad conuulsa et rupta interanea et ad urinae difficultatem re-
medium sic: Panacis * IIII, piperis * IIII, dauci Cretici radicis uel
seminis * VI, sulpuris uiui * S, opii duas tertiasue partes uictoriati
ponderis, castorei * S, myrrae * III. Haec trita et cribrata uino con-
sparguntur et ex his fiunt pastilli magnitudinis lupini. Dantur, cum
res postulat, ex aceto et melle in unum mixto cyathis tribus. Ad
uitium autem mulierum, quo correptae suffocantur, quod Graeci
hystericen pniga appellant, ex aqua mulsa dari oportet quantum nux
abellana est; detrahit enim urinam copiosam. Medicamentum, quod 7
duodecatheon appellatur. Mouet urinam, facit et ad eos, qui reficiendi

4 Scrib. 114 5 Scrib. 115

14 accussatur *P* 15 arrenici, quod est auripigmentum, * XII *om. P* 17 coquntur *L* 19 est *om. L* lenticulam *PL* 24 lycii * III *L et Scrib.* * II *P* opi *L* 25 * VI] * XVI *Scrib.* 29 inflectionem *P* 31 piperis * IIII *om. L* 37 cythericen (cytdericen *P*) picnam *PL, corr. Co*

sunt post grauem inbicillitatem, facit et ad auruginem habentes et ad iocineris et renium dolorem et ad lienosos et ad hydropicos et ad difficulter urinam reddentes. Crapulam quoque non patitur uino nigro poto subsistere, prodest stomachicis et mulieribus a uulua laborantibus et ad omnia uenena et ad serpentium morsus atque ictus et ad interius conuulsa satis utile est. Conficitur sic: Myrrae ⚹ II, cassiae corticis ⚹ II, iris ⚹ I S, apii seminis ⚹ II et tertiam uictoriati, acori ⚹ I, uuae passae sine granis ⚹ VI. Haec omnia uino Ariusio contusa cribrataque consparguntur, deinde ex his fiunt pastilli ⚹ singulorum, quamuis auctor dicat se pastillis usum etiam ad denarii semissem cum
8 uini supra dicti cyatho. Medicamentum mirum ad coeliacos et ex cruditate grauedines doloresque cuiuslibet partis in corpore sustinentes. Nec minus ad oculorum facit et renium dolorem arcendum et ad scabiem uessicae et ad iocineris duritiam; exsiccat enim corpus. Prodest et ad arteria, denique in omnibus laborantes adiuuat et concoctiones remouet et urinam mouet. Conficitur sic: Nardi Syriacae, croci, myrrae, cassiae, costi, cinnami, castorei, schoeni floris, piperis albi, piperis longi, galbani, resinae terebinthinae, storacis, opii, singulorum ⚹ quaternos, alterci seminis, anesi, apii seminis, singulorum ⚹ quinos, tragacanthi ⚹ VI, mellis, uini Falerni uel similis huius sextarios singulos. Haec omnia contunduntur et cribrantur, donec mollissimam tenuitatem accipiant, tum in patellam fictilem nouam mel infunditur tepefactum molli pruna, dein uinum instillatur macerato prius in eo tragacantho uicissimque ceterae species insparguntur, tum simul mouetur medicamentum et omnia omnibus permiscentur. Cum autem crocinum colorem habuerit medicamentum, transfunditur in mortarium marmoreum et ibi pistillo bene subactum reponitur in pyxide cornea. Cum opus est, datur ad supra dicta cum uini cyathis tribus admixto aceto atque
9 melle, prout uisum fuerit. Ad eadem remedium efficax, quod conficitur sic: Myrrae ⚹ IIII, croci et panacis ⚹ ternos, alterci ⚹ V, anesi ⚹ II, apii seminis ⚹ V, opii ⚹ II, papaueris capitati et † sariae ⚹ quinos, gallae Syriacae inmaturae ⚹ VI, mori ex rubo inmaturi aridi ⚹ IIII, rosae aridae ⚹ VI, balaustii ⚹ III, rosae caninae suci ⚹ III, rhus Syriacae ⚹ V, palmarum purgatarum ⚹ XX. Quae coquuntur ex aquae cisterninae sextariis tribus, donec relinquatur sextarius unus, deinde ipsae palmae exprimuntur prelo aut coclea. Ex suco eodem atque aqua modica fiunt de supra scriptis speciebus in puluerem redactis pastilli ad ⚹ semissem. Dantur similiter, ut prius medicamentum dari opor-
10 tere praecipimus. Prodest torminosis plantaginis sucus uel rubi uel lentisci uel rhus Syriaci uel herbae millefolii uel terebinthi omnium
11 ad ⚹ semissem, potus cum uino uel aqua. Bene facit torminosis rumi-

1 auriginem *P* 2 ad *ante* difficulter *om.* *P* 3 difficultatem *L* 4 stomachis *L* 11 medicamen *P* 14 uesicae *P* 17 flores *PL* 23 tragacantho *litteris* ca *supra lineam additis* *P* tracantho *L* 26 marmorium *L* 29 prout] pro *L* 31 † sariae] satureiae *Heraeus* 33 balaustici *PL*

cis semen, quantum ligula capit, tritum ex uini austeri cyathis quattuor
uel aquae totidem in tempore potum. Glandes quercinae tres aut quat- 12
tuor uel eiusdem folia uel liber eius coctus ex aqua, quae uel sola uel
cum uino torminosis potui data plurimum prodest. Ceratitidos, quam 13
herbam † nouiolam marinam appellamus, radices trium digitorum
magnitudine incoctae uino austero torminosos iuuant, si illud uinum
admixta leuiter aquae calidae potione potetur. Herbae Brittanicae 14
radix uel folia incocta uel aqua, in qua tamarici folia et semen in-
coctum fuerit, torminoso potanda detur etiam cum admixtione uini
austeris. Plantago cocta ante alium cibum data ex aceto plurimo et 15
exiguo sale atque oleo torminosis plurimum prodest. Plantaginis 16
aridae semen tritum ex partibus duabus et papaueris capita arida trita
ex parte tertia oportet per cribrum tenuiter foratum traici ex eoque
puluere dari torminoso ligulae magnae mensuram, interdum plus aut
minus, cum uini ueteris mixti non nimium, id est cyathis tribus. Hoc
medicamentum ante somnum utiliter etiam ad uesperam datur. Prod- 17
est torminosis huiusmodi sorbitio: Alicae hemina percoquitur cum
cerae et rutae ⚹ I, admiscetur sane his et malum granatum atque ita
simul coquuntur in aqua. Post hoc exprimuntur omnia et coagitantur
diu ac, si opus fuerit, adicitur alica cocta, ut in modum pultis sit.
Lactis quoque bubuli aut cuiuslibet ⚹ I admiscetur et sic sorbetur.
Si autem manducare panis more illud uolueris, addes illic oua incocta
tria et polentae nitidae delicatae quantum satis erit, ut panis fieri ex
eo possit, qui etiam frigidus comestus plurimum prodest. Medicamen- 18
tum ad torminosos huiusmodi satis utile est: Croci ⚹ I et duae partes
uictoriati, nardi ⚹ II, acaciae ⚹ III, gallae ⚹ III, aloes uictoriati pars
tertia, lycii ⚹ I, opii ⚹ S, tragacanthi ⚹ S et tertiam eius, turis ⚹ I
et uictoriati partes duae, myrrae ⚹ II, piperis ⚹ S. Teruntur et cri-
brantur haec diligenter atque ex uino fiunt pastilli lupini magnitu-
dinis. Dantur cum tribus cyathis liquoris cuiuslibet tamdiu, quousque
conueniat, ut tormina uniuersa sedentur. Inmitti torminosis per cly- 19
stere oportet uinum ex piris Syriacis factum cum suco plantaginis;
mirifice enim facit hoc remedium et multis experimentum dedit. Pal- 20
marum numero XX pulpae, iunci radicis ⚹ X, gallae inmaturae ⚹ X,
myrrae ⚹ V. Tunduntur et miscentur uniuersa atque ex omnibus fiunt
ex uino pastilli numero XXX. Dantur similiter ut praedicta medica-
menta ex quolibet liquore. Balaustii ⚹ V, soporis ⚹ II, gallae inma- 21
turae pilularum ⚹ II, tamarici seminis ⚹ II, turis ⚹ IIII, rhus Syriaci
⚹ IIII, uinaceorum tostorum ⚹ V. Hinc pilulam ad duum denariorum
pondus cum potione ex uini nigri cyathis tribus totidemque aquae

16 Plin. n. h. 26, 74 **19** cf. Marc. 27, 24

5 † nouiolam] nos uiolam *He*, nos fabiolam *Wellmann ad Dioscur. 4, 65 RV, ubi traditur: μήκων κερατῖτις . . . Ῥωμαῖοι φαβίολουμ μαρίνουμ* 6 iuuat *L* 10 austeri *L* 12 aridae] aradicae *L* 34 radices *PL* 37 balaustici *PL*

22 calidae mixta torminoso dari oportet. Si torminosi uel coeliaci propter
frequentes desurrectiones uiribus deficientur, dandae erunt eis sorbi-
tiones ex cremore farris uel ex ptisana factae modo per se solae,
modo cum rosa unguentaria mixtae, uel ius gallinae pinguis excoctae
cum butyro uel lac caprunum aut ouile tepidum per se uel etiam de-
coctum cum butyro et lenticula similiter facta prodest. Inponenda
uero sunt torminosis fatigatis a stomacho usque ad inguina unguenta
23 quae spissant cutem ea, quibus unguentarii utuntur. Medicamentum,
quod per anum inicitur torminosis, sic: Calcis uiuae, sandaracae, auri-
pigmenti, singulorum paria pondera. Teruntur una omnia ex aqua uel
ex suco plantaginis, donec possint coire, tunc pastilli fiunt. Cum opus
sunt, teruntur et iniciuntur ad cuiusque uires, ut plurimum ⚹ IIII
aut minimum ⚹ II, cum hemina uel ut plurimum cum cyathis VIIII
aquae cum myrtis decoctae uel cum rosae foliis uel lentisco. Medica-
mento sane hoc uti oportet non inter initia torminosis, sed cum mali-
gnitas uitii apparuerit, et si non eodem die, quo primum adhibetur,
profuerit, etiam sequenti fieri oportebit. Si quis autem morsus in-
testinorum, cum inmissum erit medicamentum aut cum redit, insequi-
tur, infundatur statim per clysterium lenticulae decoctae aqua uel
furfures; sedabitur confestim dolor, cum eas deiecerit torminosus. Post
24 iniectionem sane detur cibus. Aliud medicamentum, quod mirifice
prodest torminosis, siue febrem habuerint seu sine febre fuerint:
Plantaginis suci hemina frigida uel tepida inmittitur per clystere in
anum uel per se sola uel cum uino ex piris Syriacis facto. Hoc medi-
camentum etiam si aeger cibum horrescit, restituit ei cupiditatem
manducandi. Facit uero sitem intolerabilem, sed moderate bibendum.
25 Pastillus ad torminosos efficax conficitur sic: Acaciae ⚹ I, mali gra-
nati corticis ⚹ VIII, gallae Syriacae inmaturae ⚹ V, soporis ⚹ V,
myrti bacarum nigrarum ⚹ VII, rhus, quod coriarii utuntur, ⚹ VIIII
uel eiusdem suci ⚹ VI, alterci seminis ⚹ VIII, turis ⚹ VIII, rhus
Syriaci ⚹ VIII. Haec omnia animantur praeter acaciam, tus, opium et
contunduntur seorsum et in unum miscentur uinoque omnia myrtino
consparguntur atque in pyxide fictili reponuntur. Si quis uolet pastil-
los facere, adiciet gummis ⚹ VI. Dabitur ex hoc medicamento ieiuno
torminoso ⚹ unus ex aqua uel ex uino mixto myrteo. Idem medica-
mentum inmittitur per clystere ad mensuram iuxta uires cuiusque.
26 Vinis uti oportet torminosos ex myrto et piris Syriacis, ex malis Cy-
doneis et terebintho, ex rhus coriario, ex glande quercina, ex lapathio,
ex populi fructu, ex rubo, ex hypocistide. Quae omnia decoquuntur

24 cf. Marc. 27, 19

1 mixtae *PL* 3 cremore] opemore *L* 13 aut minimum *L, an scribendum* aut ut minimum? 15 torminosos *He, cf. l. 37* 25 si etiam si *L* 28 oporis *PL, corr. He* 29 ⚹ VIIII] ⚹ VIII *P* 34 medicamentum *L* 39 pupuli *PL* dequoquuntur *L*

seorsum cum uino Surrentino aut Signino, potioni uero admiscetur
aqua cisternina decocta et sub diuo posita. Prodest torminosis lac 27
potum, in quod lapides feruentes saepius uel ferrum candens dimissum
fuerit, si tamen non febricitabunt. Cibi prosunt torminosis huiusmodi: 28
Panis fermentatus durus, pultes diuersae, lenticula aceto condita,
brassica, plantago, intiba, mala Cydonea, uuae ex ollis, palmae ex
litore, capreae, palumbi, anates, meruli, turdi, grues, mulli, lolligines,
polypi assati. Torminosis sunt extra cutem inponenda haec: Lana 29
sucida ex aceto uel rosaceo uel malino oleo admixto, item plantago,
apium, millefolium, intibum, lentiscum. Per se trita haec uel admixta
uino austero, quo magis adstringant, adponuntur, postea cerotum ex
oleo myrtino uel malino, id est habente corticem mali Punici, adponi-
tur, cui et galla Syriaca et acacia admiscentur. Torminosis primis 30
temporibus constringendis suci utiles sunt ut plantaginis, acaciae,
mali granati corticis, hypocistidos, millefolii, intubi, lentisci, rubi per
se tantum uel cum uino ex piris Syriacis facto mixti. Medium autem
cursum habentibus torminosis, quod tempus Graeci acmen uocant,
oportebit infundere per clystere rosam uel oleum myrteum cum ce-
russa. Cedente porro impetu molestiae uel difficultatis, quod tempus
Graeci paragmen uocant, conuenit lenticula, ptisana cum adipe capruno
cocta. Inueteratis uero torminibus prosunt, quae uehementius spissant
et a putore atque abalienatione corporis uindicant, ut ea, quae ex
calce, charta usta et auripigmento conponuntur et possunt inhaerere
purgatis ulceribus. Quo tempore rediri oportet ad priora omnia edenda
praeterquam ad lentem et ptisanam; ducunt enim cicatricem, sed prae-
cipue cerussa admixto uino. Emplastra uero, quae extra cutem cica-
tricem ducunt, soluta ad ignem cum oleo myrtino adponenda sunt.
Dysintericos recreat pulmo pecudis, id est ouis, decoctus cum lini 31
semine, ita ut et caro manducetur et aqua illa potetur. Trochiscus 32
Asclepiadius praestantissimus ad uentris fluxum et dysinteriam, quam
nullus alius tam facile stringit quam hic. Conficitur sic: Apii seminis
semuncia, hyoscyami semuncia, anesi ℈ VI, opii ℈ III, ypocistidos
℈ III, croci ℈ III, myrrae troglodytis ℈ III. Colliges haec cum
aqua aut cum uino myrteo, id est in quo myrti bacae coxerint. Hoc
ipsum medicamentum uentri adpositum, ita ut ceroto myrtino colli-
gatur, epithema dysintericis aptissimum est. Tormina patientibus multi 33
uentrem uiuentis anatis adponunt adfirmantes transire morbum ad
anatem eamque mori. Quod si uerpertilionis sanguine uentrem oblinas

31 Plin. n. h. 30,55 33 l. 36 sqq. Med. Plin. 2,8 p. 50,16 sqq., cf. Marc. 27,123 l. 38 sq. cf. Marc. 27,83 et 28,45

2 torminosos *L* 5 lenticulae *PL* 6 uuae] uiuae *P* 10 millefolium] melle folium *P* admixto *Co* 13 torminis *L*, torminibus *He* 15 intibi *P* 16 *post* mixti *L add.* et aqua incocta mirto rubo lentiscum 27 solutam *PL* 28 pulmo pecudis] femina pecudum *Plin.* 30 asclepiarius *PL*, *corr. Co* (Asclepiadeus)

34 torminosi, in omne tempus dolore releuabis. Si in aqua frigida dys-
interieus pedes usque ad genicula ponat, sed si non febricitabit, et
35 de uino austero potionem calidissimam bibat, cito sanabitur. Confectio
medicaminis miri aduersum dysinteriam: Testam locustae, id est illam
spinosam uel aculeatam, quae est iuxta caput, conbures nitide et
postea teres, ut in tenuissimum pulverem redigas, et sic ei, qui uentris
fluxu uel rosura laborabit, ex uino uetere, si non febricitabit, aut si
inaequalis erit, ex calida aqua dabis, ita ut de singulis lucustis testas
36 singulas integras exustas per triduum bibat; mire sanabitur. Mellis
heminam, uini ueteris sextarium, piperis grana ducenta teres diligenter
et conditum ex his tribus speciebus facies et ieiuno dysinterico mane
meralem calicem calidum plenum dabis; statim proderit. Sed si ne-
cesse fuerit, ex eo condito ipsum plenum meralem per triduum dabis.
37 Lactis capruni statim mulsi grandi potioni additur de quagulo haedino
frustum, quantum auellana grandis est, quod digitis medicinali et pol-
lice sublatum uel missum isdem digitis contemperatur et datur labo-
ranti dysinterico, dum adhuc calet lac, antequam illo quagulo stringa-
tur, per triduum. Haec potio ieiuno dabitur contra orientem bibenda.
38 Sucinum de ceraso siluatica exures et de testa ostrei aeque facies pa-
ribusque mensuris pulverem tritum cum melle Attico aut cum uino
austero candenti ferro calefacto bibendum dysinterico dabis; mire
39 proderit. Ouum recentissimum aperies et in calicem uacuabis ac testam
eius implebis melle optimo despumato necnon oleo uiridi bono et in
ipsum calicem defundes ac simul omnia permiscebis et diu agitabis ac
postea in calida aqua ipsum calicem tepefacies et sic dabis dysinterico,
40 cui medendum erit; mire proderit. Ros marinum siue rhus orientale,
quod est minutum, robium, simile lenticulae, quantum tribus digitis
prendere potueris, mittes in mortarium et teres cum uino et postea in
aliud uasculum mittes calidam atque ibi tepefacies et sic dabis dysin-
terico bibendum; statim remediabitur. Sed per triduum continuum
41 hoc remedium et postea, quotiens fuerit necessarium, dabis. Vitrum
teres diligenter et cribrabis et masticis grana teres atque aequis men-
suris permiscebis et ex his singula coclearia dysinterico in uino cocto
per triduum uel quotiens opus fuerit dabis; miraberis remedium ex-
42 perimentis probatum. Ad dysinteriam remedium efficacissimum sic:
Rosae siluaticae bacas oblongas, rubicundas, maturas, inpari numero
uel VII uel VIIII uel XI tritas diligenter dabis laboranti dysinterico
ad potionis modum cum melle Attico styptico uel uino uetere, si non
febricitabit, uel cum aqua, si febricitabit, et si necesse fuerit, per tri-

39 Plin. n. h. 29, 50

7 rasura *PL, corr. He* 14 caprunus *PL* 15 frustrum *L* 17 quagulo] gulo *P* 19 testo *P* 20 melle Attico] mettico *PL, item l. 38 corr. He* 26 orientalem *PL, corr. He* 29 uasculo *PL* 32 criblabis *L* 33 cocato *L* 34 dabitur *L*

duum dabis; mirum experieris remedium. Ad dysintericos mirum re- 43
medium, quod uentrem et purgat et stringit, sic: Gypsi peregrini triti
— I, specularis combusti triti — I, de testis ostrearum conbustarum
— I. Haec omnia posteaquam trita fuerint et mixta, tollet inde qui
dabit remedium tribus digitis prioribus cum pollice quantum semel
capere potuerit et in potione uini ueteris puri, si non febricitabit, dys-
interico dabit; quod si inaequalis fuerit, in calidae aquae potione
accipiet. Fimum caballinum conbures et cinerem fimi ipsum cum 44
uino uetere miscebis et conteres et sic dabis dysinterico bibendum
sine aqua, si non febricitabit. Aluminis schisti ℈ IIII cum aceti co- 45
cliaribus III miscebis et teres et colabis et tepidum cum aquae duplo
dysinterico dabis bibendum. Pumicem mollem, sfongiam de qualibet 46
rosa unam, gallam unam semis, corticis siccae de malo granato ℈ IIII,
piperis grana XLVIIII diligentissime teres et cum uino uetere per-
miscebis et pastillos aequales inde facies, ut, cum opus fuerit, singuli
in uini ueteris hemina soluti dysinterico per triduum dentur, ita ut
ipsa potio ferro duro calefiat; insigne remedium cito experietur. Le- 47
poris uentriculum cum fimo suo uino uetere lauabis, ita ut sordes
ipsae ibi sint et misceantur aut, si in uentriculo non inueneris, pilulas
de fimo ipsius inpares numero tritas cum uino uetere dysinterico
dabis bibendas. Ad uentris fluxum masticem albam teres et in potione 48
mixtam mittes et calefacies bene ipsam potionem in aqua calida et
bibendum per triduum dabis. Herbam plantaginem colliges ac teres 49
et sucum eius cum uini ueteris potione, si non febricitabit, dysinte-
rico per triduum dabis. Ad uentris fluxum uel ad dysintericos iam 50
desperatos remedium sic: Vermem, unde coccum tinguitur, teres et
cum uino uetere optimo potionem mixtam et calidam per triduum
dabis. Ad dysinteriam siue torminosos et qui deiectionem nimiam pa- 51
tiuntur remedium sic: Ouorum uitellos coctos siue incoctos, uuam
agrestem acidam et gallas pari mensura tere ac permisce et bibendum
medicamen tepens trade. Frumenti tosti grana inpari numero, similiter 52
hordei et pisae cum mellis despumati hemina misce et tere et dysin-
terico per uncias singulas diebus singulis dato. Coliculos ex aceto 53
coctos, alii spicas quattuor purgatas, oua incocta duo simul contere et
adice uini ueteris heminam et feruefactum medicamen dysinterico da
bibendum. Ficum duplicem et palmam pinguissimam cum uini ueteris 54
hemina ad tertias decoque et piperis albi triti uiginti grana admisce
et tepidum dysinterico potui dato. Vestem oui delicatam interiorem 55
siccatam contere, uino misce et cola et ex aqua calida dysinterico da

44 Plin. n. h. 28, 202 **53** cf. Marc. 27, 107

7 calida *P* calda *L* 8 ipsius *L* 9 *post* dysinterico *L repet.* dabis 10 schisti] cisti *PL* 15 ut] et *L* 21 potionem *Co* 22 calefacias *L* 28 dysinteria *L* disinteria *P* 30 misce *P* 32 hordei *om. L* 33 dabis *L* 35 adici *PL* 38 interiore *P* interiores *L*

56 bibendam. Lac caprunum feruens adiecto polentae quantum satis sit,
57 cum fuerit quasi tenuis pulticula, dabis cui supra bibendum. Coagu-
lum leporinum ex uino dilutum tepidum dysinterico da bibendum. De
quo coagulo si singulos scripulos in singulis ouis sorbilibus ieiuno per
58 triduum dederis, mire subuenies. Vini ueteris faeces et iocineris ca-
prini frustum sufficiens in ollam rudem mitte et facito ut bulliat
59 atque inde ieiuno coeliaco sufficienter da bibere. Bulbus Africanus
rubicundus contritus adiecto uino, quod ferro duro candenti calefiat,
60 potui datus coeliacis medetur. Palumbum ferum ex passo concoque
61 atque inde potiones singulas coeliaco per triduum da bibendas. Ad
coeliacos herba plantago et lentiscus separatim ex aqua coquuntur,
postea in unum permiscentur et tunc adiecto aceto cum pane in cibo
62 sumpta prosunt. Herbae Vettonicae in umbra arefactae tunsae cri-
63 brataeque puluis cum uino potus coeliacis plurimum prodest. Mali
granati cortex siccata tunditur et cribratur et puluis ex eo miscetur
cum ouorum uitellis tribus diuque in morem panis subigitur ac frica-
tur atque inde panis formatus in foco coquitur et sic conmanducatur. Qui
si propter nimiam austeritatem offenderit, cum lenticula sine oleo
cocta adiecto acerrimo aceto a ieiuno manducari debet, quod eo plus
64 proderit, quo propensius fuerit manducatum. Herbae quinquefoliae
radix in umbra arefacta contusaque et ex uino polentae uice pota mire
65 coeliaco succurrit, sed febricitanti ex aqua calida da bibendum. Ca-
prae siluaticae iecur carbonibus inassatum et per se sumptum coelia-
cos remediat idemque arefactum et tritum et cum uino potui datum
66 certissime auxiliabitur. Caseus siccus transmarinus uetustus adiecto
sili Gallico et sorbis aridis diligenter omnibus tritis et cum uini ue-
67 teris austeris cyathis duobus potui datus coeliacos mire sanat. Vituli
adeps ex femina sublata cum aquae cotylis tribus decocta et sorbi-
68 tionis more sumpta coeliaco plurimum prodest. Coeliaco et ei, qui
eiectionibus uel doloribus ac uitiis alui uariis uexabitur, potenter
succurres, si muliebre lac quam plurimum ieiuno potui dederis, donec
69 persanetur. Haedinum coagulum magnitudine fabae in uino myrteo
70 remissum et ieiuno coeliaco potui datum efficaciter prodest. Mem-
brana, quae est in uentriculo gallinae, siccata et trita et cum uino
austero coeliaco ieiuno potui data medetur, ita ut ipsa gallina prius
uel biduo abstineatur a cibo et qui potionem accepturus est ante diem
71 frugi sit et non cenet. Oua in aceto cum testis suis macerata et alio

57 Med. Plin. 2, 8 p. 50, 19 sq. Antidot. Brux. 141 p. 388, 14 sq. Plin. Val. 2, 26 fol. 46 B/C **59** Plin. Val. 2, 26 fol. 46 B **60** Med. Plin. 2, 6 p. 48, 4 sq. et 2, 8 p. 50, 15 sq. **65** Plin. n. h. 28, 207. Sext. Placit. 4, 16 **68** Plin. n. h. 28, 72 **69** Plin. n. h. 28, 209 **70** Med. Plin. 2, 11 p. 52, 21 sqq. **71** Med. Plin. 2, 11 p. 53, 14 sqq.

3 dabis *P* 9 datur *PL* passo] pusca *Med. Plin.* conquoque *L* 15 criblatur *L* 17 quoquitur *L* manducatur *L* 23 iecor *L* 27 austeris *om. P* 30 ac uitiis] acutus *P* 32 magnitudinem *PL* 37 fruge *L*

die in patellam infusa ibique tostata coeliacis in cibo data plurimum
prosunt. Pulticula fit ex alica prius tostata quam accipiat aquam, in- 72
fusa uero aqua cera remissa illic mittitur et, dum excoquet, coagitatur
et a coeliaco calida sorbetur. Galla Commagena comburitur et cinis 73
eius extinguitur uino contritusque uentri coeliaci inlinitur; statim
subuenit. Flos hederae tribus digitis sumptus diligenter tritus et ex 74
uino austero coeliaco potui datus medetur. Seuum ouillum decoctum 75
in uino austero et calidum potui coeliaco datum manifesto remedio
erit. Laridi ueteris pinguis — III, mellis boni despumati tantundem, 76
uini ueteris austeri cyathos tres, ouorum coctorum uitellos tres in
unum permisces simulque tamdiu teres, donec ad crassitudinem mellis
adducas, deinde in pyxidem condes atque ex ea, cum opus fuerit, coe-
liaco nucis Abellanae magnitudine ex uino, si sine febre erit, si febri-
citabit ex aqua calida dabis; mire celeriterque subuenies. Oua deco- 77
quuntur ex aceto, donec indurescant, et uitelli eorum tostati cum
pipere esui coeliaco dantur; cito medentur. Caseus ouillus uetustus in 78
cibo sumptus uel rasus et cum uino potus coeliaco medetur. Cocleae 79
cum testis suis contritae duae et oua cruda duo et passi cyathi duo,
aquae cyathi tres, simul permixta omnia ac diu coagitata et in uaso
fictili calefacta ad modum potionis coeliaco data medentur. Serpentis 80
exuuiae cum rosaceo decoquuntur in uaso stagneo et postea tritae
uentri coeliaci utiliter inlinuntur. Ad omnes epiforas uentris caseum 81
uaccinum mollem calidum inponi oportet, quo tempore dysintericis
potiones ferro candenti calefactas dari conuenit. Glus taurina aqua 82
calida resoluta coeliaci uentris inflatione utiliter inponitur. Grauissi- 83
mum uentris uitium est ileos, cui maximum remedium est discerpti
uespertilionis sanguis inlitus uentri. Frequentissime euenit, ut ex qua- 84
libet causa subitus dolor uentris exsistat, sed qui talum leporis secum
habuerit, huiusmodi casum, id est subitum dolorem uentris, numquam
incurret. Dysintericis medetur aqua, in qua pilulae cupressi decoctae 85
fuerint, cum uino austero epota. Aqua, in qua lauri folia fuerint de- 86
cocta, potui sumpta intestinorum doloribus medetur. Ad profluuium 87
et incontinentiam uentris remedium sic: Malua circumfossa ferro, quod
ex utraque parte acutam aciem habeat, et praecisa a superiore ad in-
feriorem partem, id est usque ad radicem, deinde radix eius inuoluta
panno rubro portata ab eo, cui remedio opus est, profluuium uentris

72 Med. Plin. 2, 10 p. 51, 19 sqq. **73** Med. Plin. 2, 10 p. 52, 9 sqq. **74** Med. Plin. 2, 6 p. 48, 12 sq. et 2, 10 p. 52, 11 sqq. **75** Med. Plin. 2, 11 p. 53, 18 sq. **76** Med. Plin. 2, 10 p. 52, 15 sqq. **78** Med. Plin. 2, 11 p. 53, 18 **79** Med. Plin. 2, 11 p. 53, 20 sqq. **80** Med. Plin. 2, 9 p. 50, 22 sqq. et 2, 11 p. 54, 2 sqq. **81** Med. Plin. 2, 11 p. 54, 4 sqq. **82** Med. Plin. 2, 11 p. 54, 11 sq. **83** Med. Plin. 2, 11 p. 53, 10 sqq., cf. Marc. 27, 33 l. 38 sq. et 28, 45 **84** Med. Plin. 2, 11 p. 54, 14 sqq., cf. Marc. 28, 48 **86** Plin. n. h. 23, 157

8 exquoquit *L* 7 medet *P* 25 inflationi *He* 31 epota] est pota *L* 34 praecisam *PL*

88 eius inhibebit. Betae conbustae et in puluerem redactae atque sub-
actae cum aceto et a pectore laborantis inguinum tenus inlitae uali-
89 dissime adstringunt profluuium deiectionemque uentris. Ros marinum
cum creta molli tritum et cum aceto modico uentri inpositum alui
90 profluuium sistit. Rubi spinae radices et coliculi teneri cum uino
Amineo austero ad tertias decoquuntur atque ex eo uino cyathus ad
diem ieiuno uentris profluuio laboranti potui datus optime medebitur.
91 Herba oxylapathos cum semine suo arida contrita et ex uino calido
92 pota magnum incontinentiae uentris praestat remedium. Pruni silua-
tici bacas corticemque ac radicem eius arboris in unum ex uino ad
tertias decoques atque ex eo singulos cyathos ad diem deiectionis
93 taedio laboranti ieiuno potui dabis. Iris Illyrica, id est Macedonica,
quae fuerit grauissimi ponderis, contundatur et in pulueren cribratum
tenuissimumque redigatur atque ex eo mensura acitabuli unius dimi-
diati cum passi cotyla una permisceatur et coagitetur atque inde co-
cleare unum coeliaco mane ieiuno detur, ita ut et a cena abstineatur;
94 mirifice proderit. Si quis tortiones subito pati coeperit de uentris ni-
mietate, pedes suos in aqua calidissima quam diutissime teneat, statim
95 sanabitur. Sanguinem caprunum si polentae furfuribusque adiecta re-
sina miscueris atque emplastri modo ano uentrique adposueris, pon-
96 dus omne et libidinem deiectionis efficaciter reprimes. Iecur uerrinum
recens conbustum contritumque ad summam leuitatem cum uino, sed
97 sine sale potui datum efficaciter subprimet nimiam deiectionem. Le-
poris sanguis recens defusus et cum polenta coctus et datus dysinte-
98 rico ilico uentris profluuium sistet. Hircinus sanguis exceptus et coa-
gulatus ac super carbones assatus in cibo datus mirabiliter profluuium
99 uentris emendat. Ceruini cornus de ipsis radicibus, quae capiti haerent,
scobis lima tenuissimus factus et ad dragmae mensuram cum uini
austeri cyatho datus sistet nimios uentris fluores, si uel triduo iugiter
100 bibatur. Panis antiquus ex lacte capruno decoctus et more sorbitionis
101 uentris fluxu laboranti bis ad diem datus cito succurret. Aqua, in qua
cortices fabae ad tertias decoctae fuerint, si bibatur, plurimum coe-
102 liaco proderit. Folia fici arefacta sole, deinde conbusta et in cinerem
redacta atque ex uino austero potui data uentris fluxum efficaciter
103 sedant. Medulla uaccina cum farina tenui subacta et uelut excoctus
panis cibatui data mire dysintericum sanat, maxime si et caseus bubu-
104 lus recens manducetur. Adipem caprunum de renibus sublatum misce
cum polenta e furfuribus facta atque adice illic cyminum et anethum

91 Plin. n. h. 20, 234 **92** Med. Plin. 2, 6 p. 47, 23 sqq. **95** Plin. n. h. 28, 206 **96** Plin. n. h. 28, 202 **98** Plin. n. h. 28, 202 **100** Med. Plin. 2, 8 p. 50, 3 sq., cf. etiam 2, 6 p. 47, 15 sqq. **101** Med. Plin. 2, 6 p. 47, 18 sq. **102** Ps.-Theod. p. 332, 12 sq. **103** Plin. n. h. 28, 206

19 furfuribusque] -que *del. Co* 21 iocur aprunum *Plin.* 23 supprimit *P* 30 anticus *L* 31 succurrit *L* 38 polenta e] polentae *PL, correxi;* cum polentae furfuribus *deleto* facta *Co*

et acetum aequis portionibus atque ex aqua decoque et colatum sorbitionis more dysinterico dato sumendum; mire celeriterque subuenies. Lac ouillum, quod candentibus glareae lapidibus, id est in ipsum lac 105 demersis excoquatur, dysinterico potui cum ipsis lapidibus datum mire prodest, ita tamen, ut prius de ipso lacte serum omne tollatur. Iecur hircinum missum in ollam nouam cum uini austeri cotylis sex 106 ad tertias decoctum, sed dum excoquitur conpunctum, ut humor eius cum uino permisceatur, postea dysinterico potui datum efficaciter prodest. Dysinterico et torminoso et ei, qui iam corruptum sanguinem 107 egerit, saluberrimum medicamentum est tale: Alei spicae quattuor et oua duo incocta in unum teruntur hisque additur uini ueteris sextarius et coquitur ad tertias. Inde ieiunus quam plurimum potest si biberit, efficacissime intra triduum sanatur. Spondogos est lanugo 108 quaedam, quae in rosa siluatica solet nasci. Eam tritam cum uino austero desperatis iam dysintericis potui dedi mirantibusque compluribus saepissime de abrupto periculo liberaui. Torminosis maluae 109 Graecae albae radix trita potuique ex mero uel per se sola data remedio est. Farinae hemina, ouorum uitelli tres, piperis grana XX con- 110 trita in unum miscentur et subiguntur. Panis ex his formatur et in foco coquitur; torminosis essui datus plurimum prodest. Millefolium 111 contritum si quis torminosus ex aqua frigida, prout uirtus aut aetas eius se habebit, biberit, celeriter sanabitur. Lotos, unde tibiae fiunt, 112 in scobem secta uel rasa atque ex eo puluere cocliaria tria cum aceto scillito torminoso ieiuno in potione data mirifice prosunt. Torminibus 113 maximo remedio est lactuca, si decocta cum cymino trito et oleo manducetur. Sal tritum, senapi tritum, ouum crudum in unum uas 114 mittuntur et testa oui ipsius oleo uiridi repletur et in ipsum uas defunditur, similiter et mellis despumati et uini austeri singula testa ouorum plena funduntur et simul uniuersa cocleari diutissime permiscentur et tepefacta torminoso bibenda dantur; celerrime prosunt. Ruta cum hysopo in aqua ad tertias decoquitur atque eadem aqua in 115 potione uini a torminoso salubriter mixta potatur. Malum Punicum in 116 olla gypsata clausum in furno conbures et postea diligenter teres atque in puluerem tenuissimum rediges, quem repones et paratum habebis, ut, cum opus fuerit, ad subitas tortiones cum uini potione detur; prodest continuo. Si quacumque causa tortiones quis pati coeperit, 117 mellis optimi libram decoquat ad tertias eique addat uini cyathos tres et aquae anethaciae cyathos tres et coagitatam ac tepefactam hanc

107 Plin. n. h. 28,50, cf. Marc. 27,53 **110** Plin. n. h. 29,49 **113** Med. Plin. 2,8 p. 49,16 **114** Med. Plin. 2,8 p. 49,17 sqq. **115** Med. Plin. 2,8 p. 50,1 sqq. **116** Med. Plin. 2,8 p. 50,8 sqq.

5 ut *om. P* 7 ut] et *L* humore *P* 9 sanguine *PL* 21 torminosis *L* torminosus u *super rasuram scripto P* 35 ut] et *P* subitos *PL* 38 aquae anethaciae cyathos tres et *om. L* anethaclae *P, correxi nisi forte praestat* anethatae; anethinae *Co*

118 potionem ieiunus bibat; continuo sanabitur. Fabam integram frictam
calidam in acetum acerrimum mittat et madefactam torminosus man-
119 ducet; cito sanatus erit. Ad profluuium et incontinentiam uentris re-
medium sic: Spongeam, quae in pruno siluestri uel in spina aut in
rosa siluestri nascitur, colliges et supra uatilum tostabis et diligenter
teres atque in calicem mittes ac desuper ouum incoctum defundes et
bene permiscebis, deinde super uatilum candentem defundes et coques
120 ac laboranti coeliaco quasi oui tortum manducandum dabis. Bacae
oliuarum in uino tritae coeliacis recte propinantur. Porcacla quoque
ex aqua feruefacta e polenta aspersa conditur; inde offae complures
121 si edantur a dysinterico, plurimum iuuabitur. Vngula porcina con-
busta ad cinerem et trita postera die ex uino hausta mirabiliter dysin-
122 terico prodest. Cinis cribratus aceto commixtus uentri et renibus imis
123 calidissime inlitus certissime uentris abundantiam stringit. Rana uiua
si uentri torminosi adponatur, in eam uitium confestim transire dicitur.
124 Torminosis saluberrime aqua marina per clysterium infundetur, si mo-
125 lestia diutina fuerit. Fimus columbinus tritus ex melle uentri inlitus
126 alui incontinentiam stringit. Iuniperi bacae tritae ex uino nigro potui
127 datae conprimunt alui nimietatem. Caput caprunum cum pilis suis
contusum atque discoctum ciboque sumptum rupta interius intestina
128 dicitur gluttinare. Pilos leporinos adiecto melle conprehendes atque
inde globulos paruulos facies. Hi singuli saepius gluttiti intestina
129 quamuis perniciose rupta certa coniunctione conectunt. Verbasci ra-
dicis corticem detrahito eiusque contritae sucum per linteolum ex-
pressum ex aqua aut uino bibendum dato; omnia interiora uitia, quae
ex frigore aut labore aut pectoris lumborumue dolore nascuntur, mira
130 efficacia sanabis. Serpullum ad pondus uictoriati argentei tritum bene
ualenti ex uino, febriculento ex aqua potui datum omnes uentris do-
131 lores sedat. Humanum lotium uetus adiecto croci modico, ut odor eius
occultetur, ignoranti potui datum quamlibet ueteres in uisceribus la-
tentes morbos sanabit; uomitu enim inritato et eiectionibus concitatis
132 omne uitium ualenter expurgat. Vt explorari possit, ex latentibus
morbis qui sit ille, qui uexat infirmum, conprehendique qualitas uitii
et pars uiscerum possit, catulus fetae canis lactens die ac nocte cum
eo, qui laborat, accumbat. Is postea sectus inspicitur translatusque in
eo morbus haud difficile notatur, ita tamen ut aeger ei lac de suo ore
frequenter infundat. Eum tamen catulum, cum fuerit exsectus, obrui

118 Plin. n. h. 22, 140 **120** l. 8 sq. Med. Plin. 2, 11 p. 52, 20 l. 9 sqq. Plin. Val. 2, 28 fol. 49 C **121** Plin. Val. 2, 26 fol. 46 B **123** cf. Marc. 27, 33 **124** Med. Plin. 2, 8 p. 50, 18 sq. et 2, 7 p. 49, 14 sq. **125** Med. Plin. 2, 6 p. 48, 5 sq. **126** Med. Plin. 2, 6 p. 48, 10 sq. **127** Plin. n. h. 28, 210 **128** Plin. n. h. 28, 209. Plin. Val. 2, 32 fol. 53 B/C, cf. Marc. 28, 49 **129** cf. Marc. 28, 56 **132** Plin. n. h. 30, 64, cf. etiam 30, 42

3 sanus *P* 8 turtum *PL*, ouum tortum *Co* 13 criblatus *L* 18 iunipiri *L* 22 hii *L* 23 radices *PL* 26 lumborum uel *L* 36 haud] aut *PL*

oportet nec ab re est, si triduo idem catulus uiuens cum aegro maneat; uitium enim aegri transire in eum usque adeo certum est, ut moriatur catulus hominemque morbis latentibus releuet. Ad dysintericos oli- 133
tanos cocleam plenam cum testa sua uiuam teres, ad cuius pondus infra scripta trita miscebis, id est casei ueteris quantum est cocleae dimidium, oui medullam in aceto coctam, panem candidum uetustum uel tostum uel, quod est melius, nauticum, rutam, piper. Haec omnia conteres et in potione uini ueteris ieiuno dabis, quod cum prius ferro candenti calefeceris, potui sine aqua ministrabis, sed et bacas myrteas adicies. Ad eos, qui sanguinem per intestinum iactant uel per corrup- 134
tum corpus inferius effundunt, remedium sic: Herbae urticae masculae summitates teneras colliges et contundes sucumque eius expressum per triduum ministrabis bibendum. Si autem cum aqua frigida aut aceto acerrimo aut posca frigida id ius mixtum dederis, quamuis desperatos de supra scripta infirmitate protinus liberabis. Lac caprunum 135
ex coagulo temperabis et, dum tepet, antequam penitus constringatur, dysinterico bibendum dabis; cito remediabitur. Remedium ad tor- 136
tiones: Fasianum uiuum in uino necabis dabisque ex eo uino bibere ei, qui patitur tortiones; confestim remediabitur. Confectio cydonitis 137
ad dysintericos et cardiacos sic: Oleum in uase duplici coques, quod, dum in igni est et feruet, operitur alio uase, in quo cydonea diuisa ponuntur. Oleum tamdiu calebit igne subiecto, quamdiu poma superposita excoquantur, tum oleum solum seruabitur, quod supra dictis infirmis ad perunctionem et escam utile erit. Cydonea quoque ipsa essui dentur coeliacis ac dysintericis. Iniectio ad dysinteriam: Amuli 138
— III et lactis capruni cocti pro modo quantum uisum fuerit adicies et ita iniectionem facies. Seui hircini — II, olei uiridis sextarium di- 139
midium. Haec simul in duplici uase remissa et calefacta inicies. Epi- 140
thematium ad uentrem stringendum sic: Floris uuarum — II, rosae siccae — I, masticis — I, aloes — I, gallae — I, aluminis schisti — I, acaciae — I, cerae ℘ I, myrtini olei ℘ I, picis — III. De his omnibus tunsis cribratis atque permixtis magdalia facies, quae in panno denso aut foenicio induces et sic uteris ad uentrem. Item aliud 141
epithematium ad uentrem restringendum sic: Florem uuae omfacinum rosae florem, aloen, gallas, alumen schistum, acaciam, [mali granati florem,] balaustium, masticem aequis ponderibus teres et uini myrtini quantum ad coniungendum puluerem sufficiat admiscebis, dactulorum quoque carnes purgatas et uino infusas subiges et cerotum myrtinum facies ac sic omnia permiscebis et magdalia facies, quibus ita uteris, ut supra scriptum est.

3 solitanos *L, cf. p. 155,21 et adnot. ad p. 160,21* 5 tritam *PL* 8 *uerba* quod cum ... adicies *in PL post* piper *l. 7 collocata huc transposui* 9 sine] siue *PL, corr. Co* 20 uas *PL, item l.* 28 21 et feruet] efferuet *PL, corr. Co* 34 omfacum *PL, corr. Heraeus* 35 flore *PL* [mali granati florem] *Ni glossema uocis insequentis ratus, cf. ind. spec. s.* balaustium 36 balaustrium *PL* 39 facias *PL*

CAPVT XXVIII

LVMBRICIS ET TINEIS ET INTERANEIS CAVSIS ID EST TENESMO ET AD ROSVS VENTRIS ET STROFVM VEL INTESTINIS RVPTIS EORVMQVE DOLORIBVS REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Verum remedium ad tineas necandas et eiciendas: Per triduum aleum quam plurimum edat qui hac molestia laborabit et betaceos coctos et caseum mollem manducet, post hoc autem filicis Macedonicae aridae contusae cribratae ✕ VIII cum melle quantum ipse uoluerit sumat et post horas quattuor detur ei aloes et scamoniae singulorum ✕ semisses ex aquae mulsae cyathis quattuor. Cum uero coeperit de-
2 surgere, aqua calida ei supponatur, qua postea elui et foueri debet. Ad lumbricos depellendos satis commode facit Santonica herba, quae absinthium dicitur, si uel uiridis cum aqua ad tertias cocta potetur uel sicca trita ex melle manducetur. Cornus quoque ceruini limati lima lignaria scobis quantum IIII uel V cocliaria sint ex aqua, in qua decoctus fuerit ipse scobis, potus ad cyathos III mirifice facit. Rapi etiam seminis cyathus ex passi cyathis tribus pridie maceratus, deinde
3 tritus et datus aqua exigua adiecta infinitum medetur. Tenesmos est inritatio ultimae partis directi intestini, in quo uitio saepius libet desurgere sine causa. Proderit ergo ad hoc uitium depellendum, quotiens desurrexerit quis, ut uino austere mixto cum aqua calida se foueat. Verbenae et myrtae et oliuae ramulis iunctis, ita ut duae partes myrtae sint, simulque decoctis uti conuenit aqua frequentius ad subluendum. Quin etiam penicellum tinctum eo liquore et non nimis expressum atque ano adpositum proderit uel eodem modo globulus staminis adpositus iuuat; diutius enim uaporem continet. Perungendus autem anus erit spicillo lycio Patarico uel Indico ex calido uino.
4 Collyrium hoc iniciendum, quod et ad omnem deiectionem et tormina bene facit. Conficitur sic: Acaciae et mali granati corticis usti, singulorum ✕ quaternos, hypocistidos et rhus, quo coriarii utuntur, et opii, singulorum denarios senos, omphaci ✕ IIII S, croci ✕ IIII. Teruntur haec omnia et cribrantur diligenter, postea uino austero colliguntur uel temperantur et fiunt collyria magnitudine nucleorum pineorum et,
5 cum opus fuerit, ano iniciuntur. Ad lumbricos prosunt huiusmodi compositiones: Serpulli ✕ IIII triti, in cremore lenticulae quantum sint cyathi duo dati, uel ipsa sola per se lenticula, si quis eam aceto in-
6 fusam coctam comederit. Serpulli triti ✕ VIIII, absinthi ✕ II, clematitidos ✕ I et duae tertiaeue partes uictoriati, nitri ✕ VII, lupini fa-

XXVIII **1** Scrib. 140 **2** Scrib. 141 **3. 4** Scrib. 142

tit. intestino *PL* 3 felicis *L* 17 austero *L* 18 duo *L* 27 denariorum *PL*

inae ✻ VII, salis ✻ IIII, terrae mali ✻ IIII, fici aridae ✻ IIII. Haec
omnia colliguntur uino austero atque ex his finguntur globuli fabae
magnitudine, ex quibus dantur ieiuno aut post cenam octo uel nouem
cum aquae mulsae cyathis tribus. Conpositio, quae facit ad tineas et 7
lumbricos eruendos, sic: Serpulli ✻ II, coriandri ✻ S, samsuci ✻ S,
nitri ✻ S, cucurbitae siluaticae interioris, sed quod est sine semine, in
puluerem redactae ✻ S, mali Punici inmaturi et adhuc obstricti siue
corticis eius triti ✻ S, rutae tertiam partem et sextam uictoriati pon-
deris. Melle colliguntur haec omnia; dantur ex his globuli septem,
quantum fabae Aegyptiacae magnitudo est, uel cum aqua calida uel
ex uino, si sinceritas erit, et ieiuno et post cenam. Ad lumbricos ne- 8
candos remedium mirum sic: Seriphi ✻ IIII, cucurbitae siluestris in-
teriora trita ✻ II, lupinorum farinae ✻ VIII. Ex aqua fiunt globuli
fabae magnitudinis; dantur robustae aetatis septem, pueris terni uel
quini cum mulsa aqua. Ad tineas necandas remedium competens sic: 9
Filicis radicis aridae, nasturci seminis ✻ septenos, coriandri seminis
✻ V, nitri ✻ II. Haec omnia trita dantur ieiuno cum aquae mulsae
hemina. Mali Punici sucus radicis uel foliorum eiusdem aqua decoctus 10
potuique cum sale datus tineas necat. Marrubii et absinthii et lupi- 11
norum paria pondera in aqua mulsa cocta ieiuno bis aut ter potui
data aduersum tineas et lumbricos plurimum prosunt. Farina lupino- 12
rum decocta ex aqua et more cataplasmatis uentri inposita lumbricos
uel tineas necat. Ad lumbricos et tineas eiciendas remedium potens 13
sic: Erui, filiciculae radices purgatas ad uncias singulas seorsum tundes
bene in pila lignea, deinde adicies inulae radicis ℈ VIII, ammoniaci
unciam et coriandri seminis manum plenam et euforbi ✻ III. Has
omnes species seorsum conteres bene usque ad summam leuitatem et,
si uiridis fuerit radix filiciculae, quomodo illam tundes, sucum eius
exprimes et ipsum admiscebis. Facies pilulas magnitudine ea, qua ano
inici possint, ipsasque factas infundes in ceruesiae nouae sextariis
duobus et mellis cyatho. Quod si in ea prouincia faciendum fuerit
hoc medicamentum, in qua ceruisia non est, ex aqua dabis, in qua
myrta cocta sit, ad sextarios duos aut cum sapae mixtae sextariis
duobus atque ex eo temperabis potionem et dabis bibendam; intra
horas IIII deiciat oportet uermiculos uel tineas. Ante triduum sane
iubebis eum cibari alio et pane per se et tantummodo poscam bibere.
Inflationibus intestinorum prodest uel serpullum potum ex uino nigro 14
uel cuminum siluaticum tritum ex uino nigro uel aqua pota apiastri,
quod Graeci erotion uocant, per se data uel sucus eius uino mixtus
uel origani radices contusae ad ✻ I ex uino datae uel ruta trita ex

10 Plin. n. h. 23,113 **11** Ps.-Apul. 46,3, cf. etiam 100,3

12 serephi *L* 14 aetati *He* 19 datur *PL* 21 prodest *L* 25 radices *L* 28 quomodo] quando *Co* 35 deieciat *PL* 40 origi *L* orygi *P*, *corr. Co* contunsae *L*

aquae cyathis IIII pota uel eiusdem decocta radix cum aceto et melle
data uel puleium similiter potum uel siliquae Syriacae folia uel roris
marini aqua decocta uel petrosilinum ex uino tritum datum uel ori-
gani decocti aqua uel anesum tritum, quantum tribus digitis conpre-
hendi potest. Prodest etiam nitrum cum uino aut aceto datum —
tollit enim protinus inflationem et dolorem intestinorum — uel lauri
folia trita uel eiusdem bacae aut flos ex uino potus aut panacis radix
ex uino pota; sed panace non solum intestinorum dolores, uerum etiam
cholera sanat. Prodest ex uino uel aceto feruenti apii semen tritum
datum ieiuno uel terrae mali ⚹ I tritus potus ex uino uetere uel hy-
sopi aut origani uirgulae quinque cum uini hemina feruefactae et
15 ieiuno potui datae. Fomentum, quod prodest intestinorum doloribus,
sic: Acetum aut aquam, in qua ruta incocta fuerit, calidam uentri et
16 umbilico inpones; discutit enim confestim et sedat dolores. Carmen
ad rosus siue hominum siue animalium diuersorum sic. Palmam tuam
pones contra dolentis uentrem et haec ter nouies dices: Stolpus a
caelo cecidit; hunc morbum

Pastores inuenerunt,
Sine manibus colligerunt,
Sine igni coxerunt,
Sine dentibus comederunt.

17 Ad lumbricos egerendos felle caprino madefactam lanam umbilico ad-
pone. Idem facit et fel taurinum sic adpositum. Necnon brassicae se-
18 men tritum ex uino uel aqua ita oportebit adponi. Ad lumbricos et
tineas coliculis ex aqua coctis origanum admiscebis ac ieiuno bibendos
19 in die tres cyathos dabis. Ad uentris rosus remedium sic: Piperis
albi — I, cymini saccati — I, rutae folia uiridia — I, nitri ℈ III,
euforbi permodicum. Haec omnia melle et aceto pariter permixta in
pilulas ad modum fabae rediges et bibendas paulatim, cum opus fuerit,
20 ieiuno ex uino mixto dabis. Si uentriculus peruersatus fuerit alicui,
aquam bibat, unde pedes lauerit suos, et de lana ouis, quae a lupo
occisa fuerit, ad uentrem suum alliget. De herba quoque, quae muris
auricula dicitur, nouem folia tollat et cum piperis granis VIIII terat
21 ⟨et⟩ ex aqua bibat per triduum. Talus quoque leporis uentriculo sub-
22 ligatus dolorem eius excludit. Lenticulae hemina in aceto madefacta
23 et cibo potuique data ieiuno extinctos lumbricos eximit. Malua cum
senapi cocta et in calice posita ac sorbitionis modo saepius gustata
24 succurrit molestiis lumbricorum. Granorum de malis Punicis dulcium

16 l. 16 sqq. Pelagon. 121, cf. Marc. 21, 3 **17** l. 22 sq. Plin. Val. 2, 21 fol. 44 C **20** l. 30 sq. Plin. n. h. 30, 64 **21** Sext. Placit. 2, 24 **22** Plin. Val, 2, 21 fol. 44 C

1 cyathos *PL* 8 panacae *L*, panaces *Co* 16 *cf. Zander Versus Ital. ant. p. 47, Heim Incant. mag. p. 492 et 545, Ohlert Philol. uol. 53 (1894) p. 749 sqq., Leo Der saturn. Vers p. 63* 34 ⟨et⟩ *Co*

cidorumque sucus expressus passo eiusdem mensurae inmiscetur poonesque duae de permixto fiunt et una ante cenam datur, alia post enam; postera die tertiaue lumbricos uel tineas potenter expellit.
tercus caprinum aridum tritum adiecto melle potui datum ex aqua 25
alida mire producit tineas. Ceruini cornus conbusti cinis tritus ex 26
qua potus tineas potenter expellit. Rafanus ex aqua ad tertias deco- 27
uitur eaque uino mixta ad extirpandas tineas utiliter bibitur. Radix 28
nulae in uino decoquitur, deinde sucus eius exprimitur potuique datur d tineas enecandas; sed ea radix posteaquam eruta est, terram non
ebet adtingere. Aleum in oenomeli decoctum et uoratum proderit 29
umbricis uel tineis necandis. Aqua quoque, in qua lupini decocti fueint, addita ruta et pipere trito potui data medetur. Acini siue co- 30
ymbi hederae tres contriti in oxymeli utiliter aduersum tineas bibunur aut uentri inlinuntur. Absinthi sicci Santonici conbusti cyathum 31
num, corni ceruini conbusti cyathum unum, apii seminis triti cyahum unum miscebis et ieiuno, qui tineas lumbricosque patietur, ex qua calida potui dabis moderatus mensuram iuxta aetatem sumentis.
Ad lumbricos eiciendos remedium mirum sic: Satureiae fascem bonum 32
um aquae ℥ III mittes in uas amplum et diligenter claudes, postera lie colabis et addes pteridis tunsae et aloes tunsae diligenter dragmas inas et mellis despumati quod sufficiat. Inde iunioribus iuxta aetatem labis, senioribus plusculum et adicies colofonii dragmam unam, ita ut qui remedium sumunt carne abstineant per illos dies et aleum manlucent. Coriandrum uiride uel eius semen decoques in aqua, in qua 33
upinos prius coxeris, et cum inde aduersum tineas uel lumbricos ieunus sumpseris potionem, uectaberis aut deambulabis. Nasturcii se- 34
ninis coclearia quattuor, filicis, quae in arbore nascitur, ꝑ I, agarici — III, iuniperi — III, coriandri seminis ℥ I, ex radice Syriaca ꝑ I, corni ceruini usti — IIII, nitri Alexandrini — III, scamoniae — III, ithymalli ꝑ I. Haec omnia tundes et cribrabis, miscebis et reposita habebis et, cum opus fuerit, dabis tinearum uel lumbricorum molestia laborantibus in potione poscae gelidae iuxta aetatem; sed digestissimi ab omni esca hoc remedium accipere debebunt. Acori tunsi, erucae 35
seminis, coriandri sicci seminis, cardamomi cocliaria quaterna, iuniperi — III, absinthi Santonici ꝑ I, ysopi — VI, corni ceruini usti — II, dictamni ꝑ I, filicis, quae in arbore nascitur, siccae ꝑ I. Omnia haec tunsa cribrataque miscebis et recondes et, cum opus fuerit, pastillos facies fabae magnitudine et dabis ei, qui laborat molestia lumbricorum, ut edat in ficu, etiam sicca, abstentus tamen pridie, ita

25 Plin. Val. 2, 21 fol. 44 C 26 Med. Plin. 2, 12 p. 54, 17 sqq. 27 Med. Plin. 2, 12 p. 54, 19 sq. 28 Med. Plin. 2, 12 p. 54, 20 sqq. 29 Med. Plin. 2, 12 p. 55, 3 sq. 5 sq. 30 Med. Plin. 2, 12 p. 55, 10 sqq. 33 Plin. Val. 2, 21 fol. 44 D

11 fuerit *PL* 12 piper *PL* 18 satureige *P* saduregem *L* 20 adde *eraso* s *P* 27 cocliaria *P*

36 ut sit digestissimus, cum hoc remedium sumit. Ad lumbricos eiciendos remedium sic: Aristolocii longi contusi ℈ II cum aquae cyathis duobus ieiuno bibendos per triduum dabis. Nucleos quoque de persico
37 amaros ieiunus edere debebit qui lumbricis uexabitur. Ad uentris dolorem remedium efficax sic: Sordes de cardine ostei tolle digitis duobus, pollice et medicinali, et super umbilicum laborantis adpone.
38 Bacas lauri tres cum herbae uincae cocliaribus tribus pariter contundes et adicies uini calidi cyathis tribus et colatum bibendum dabis
39 ei, qui uentris dolore uexabitur. Corrigia canina medius cingatur qui
40 dolebit uentrem; statim remediabitur. Contra uentris dolorem argimoniae herbae radicem palo ligneo effodito eamque tritam ex aqua
41 bibendam dato. Lychnum ardentem umbilico superpone et desuper cucurbitam medicinalem aut calicem oblongum, si cucurbita non fuerit, admoueto et paulisper contineto; confestim dolorem uentris auertes.
42 Puleium commanducatum et ad umbilicum positum atque illic alliga-
43 tum, ne cadat, dolorem omnem uentris continuo discutit. Anethi seminis paululum contritum ex aqua potum internos uentris sedat do-
44 lores. Nitrum aceti cyathis duobus liquefactum et potum dolorem
45 intestinorum potenter auertit. Quotiens dolor et contractio intestinorum uentris orietur, uespertilionis sanguine uentre manu perfricato et
46 ad praesens subuenies et in totum annum medebere. Piperis grana
47 LXXX contrita et ex aqua pota mire tollunt uentris dolorem. Si cui in uia aut in loco aliquo difficili subitus dolor uentris aut intestino-
48 rum fuerit, lotio suo degustato continuo sanabitur. Si quis talum leporis secum habuerit, inmunis a dolore uentris et periculo huiusmodi
49 perpetuo permanebit. Ad intestina rupta leporinum stercus atque etiam pili uel lana eius de subuentrili cum melle decocta ad magnitudinem fabae gluttienda frequenter data quamuis perniciose ruptis intestinis celeriter medetur, ita ut etiam tenuiora, quae fuerint disrupta, gluttinet; sed adsidue hoc medicamine utendum est, donec pericu-
50 lum omne tollatur. Ad colum mirum remedium. Colo et omnibus intestinorum doloribus et tam hominibus quam iumentis ex hac re laborantibus efficacissime subuenit auis galerita, quae Gallice alauda dicitur, siue ipsa assata in cibo sumatur siue cum plumis suis combusta redigatur in cinerem atque ex eo diligentissime trito terna cocliaria ex aqua
51 calida potui per triduum dentur. Vnum est intestinum ossifragi mirae naturae, quod omnia deuorata citissime conficit. Huius pars extrema

41 Ps.-Theod. p. 310, 28 sq. **43** Ps.-Theod. p. 310, 20 **45** Med. Plin. 2, 14 p. 58, 2 sq., cf. Marc. 27, 33 l. 38 sq. et 27, 83 **48** cf. Marc. 27, 84 **49** Plin. n. h. 28, 210. Plin. Val. 2, 32 fol. 53 C, cf. Marc. 27, 128 **50** Plin. n. h. 30, 62, cf. Marc. 29, 30 **51** Plin. n. h. 30, 63

2 aristoloci *L* contunsi *L* cyathos *L* 4 amari *PL* 5 digitis] diligentis *L* 12 bibenda *PL* lignum *PL, corr. Co* 21 medere *L* 31 ad colo *PL* 36 ossifrangi *P*

colligitur et reponitur et, cum opus fuerit, uentri laborantis alligatur;
miro remedio omnes intestinorum dolores citissime sedat. Lupi ster- 52
cus, dummodo non in terra inuentum, sed supra fustem aut supra
astulas aut supra iuncum, colliges et seruabis et, cum opus fuerit,
laboranti colico alligabis ad brachium uel ad collum in osse aut in
cypro aut in auro clusum licioque suspensum, sed prius ex ipso ster-
core pusillum ignoranti ex aqua calida bibendum dabis; mire cele-
riterque subuenies [hucusque colo remedium]. Ouum recens crudum 53
summiter apertum defundes et eius testam oleo uiridi implebis et de-
fundes, similiter lotio puerili implebis et defundes mellisque tantundem
defundes. Tum diligenter omnia permiscebis et in aqua calida tepe-
facies ac ieiuno bibenda dabis. Haec potio non solum stercus uetustum,
quod dolores intestinis facit, uerum etiam lumbricos eiciet et ardores
praecordiorum febresque sedabit. Erucae semunciam conteres et ei, 54
qui lumbricos patietur, ex uino uetere candido ieiuno et digestissimo
bibendam dabis; satis proderit. Ad interaneos morbos serpulli pondus 55
uictoriati argentei contritum et ex uino potui datum, febricitanti autem
ex mulsa aqua tepida internos dolores uentris potenter emendat. Ver- 56
basci radicis corticem detrahito et contundito ac sucum eius per lin-
teum exprimito eumque ex aqua mulsa aut uino bibendum dato;
omnia interaneorum uitia, quae ex frigore aut labore aut indigerie
erunt, mirifice sanabis. Lotium humanum uetus adiecto paululo croco, 57
quod odorem eius emendet, ignoranti potui datum quamuis ueteres et
latentes interaneos morbos et uomitu et deiectionibus concitatis po-
tentissime sanabit. Laborantibus tenesmo, id est qui de perfrictione 58
adsidue sedere cupiunt et nihil deiciunt, lac bubulum decoctum fre-
quenter potum maxime prodest. Holus discoctum cum sale plurimum 59
sumptum aduersum tenesmum iuuat. Ostrea quoque ex mulso et pi-
pere cocta utiliter accipiuntur. Potio asperso plurimo pipere sub noc- 60
tem calidissime sumpta summo remedio aduersum tenesmum esse con-
sueuit. Senectus anguis cum oleo rosaceo decocta in uaso stagneo 61
atque inlita uentri, si tamen illic non sit exulceratio, tenesmo remedio
est. Ius piscium marinorum in patina cum lactucis coctorum utiliter 62
aduersum tenesmum sorbetur. Aqua marina ex alto hauritur et ser- 63
uatur in uetustatem ac postea cum uino austero bibitur, deinde rafani
manducantur, ut sit uomitus facilior, qui tenesmi causas effundat.
Herbae Vettonicae folia in umbra arefacta et tunsa cribrataque ad 64
scripulum unum ex aquae calidae cyathis duobus pota optime prosunt

58 Med. Plin. 2, 9 p. 50, 21 sq. p. 51, 3 **59** Med. Plin. 2, 9 p. 51, 6 sq. 2 sq.
61 Med. Plin. 2, 9 p. 50, 23 sq. **62** Med. Plin. 2, 9 p. 51, 4 sqq.
63 Med. Plin. 2, 9 p. 51, 7 sqq., cf. Marc. 28, 69 **64** Ps.-Apul. 1, 15

1 collegitur *L* 7 pisillum *L* 8 *uerba* hucusque colo (colum *L*) remedium *litteris rubris scripta in PL* 10 pueri *P* *uerba* mellisque tantundem defundes *in P ante* similiter *collocata sunt* 17 *post* uictoriati *L add.* et et *ante* ex *om. L* 22 croci *Ni* 24 uomito *PL* 30 tenesmo *PL*

65 absque his, quibus ex cruditate intestina torquentur. Herba, quae
pycnocomon dicitur, trita ex passo uel mulso uel caroeno epota in-
66 testinorum dolorem protinus sedat. Scillae albae — I et myrrae uicto-
riati pondus adiectis aridis ficis duobus in unum subiges et ieiunus ex
67 uino mero sumes; protinus uentris dolore releuaberis. Lauri teneri
68 folia tunsa et in austero uino trita conuulsi utilissime potant. Stercus
uerrinum per se collectum arefactumque et cum uino potui datum
69 efficacissime conuulsos et reumata sanat. Rafanus in partes multas
secatur et sale minutissimo inspergitur cumque diu ita permanserit,
excusso sale cum oxymeli manducatur et supra aqua marina potatur;
70 hae res uomitu citato stomachum saluberrime purgant. Cymini Aethio-
pici semunciam, floris nitri semunciam ex uino mixto dabis bibere;
praesentaneo remedio subuenies uentris dolori uel strofo laboranti.
71 Filicem in qualibet arbore innatam auelle, ne terram tangat, et dolenti
72 inter uentrem et fasceam pone; ilico uentris dolore releuabitur. Ad
rosum uentris praecantum utilissimum. Manus sinistrae pollicem
supra uentrem premes et dices: ADAM BEDAM ALAM BETVR ALAM
BOTVM. Hoc cum nouies dixeris, terram eodem pollice tanges et spues
rursumque nouies et iterum tertium nouies dices et per nouenas
73 uices terram continges et expues. Hoc uero praecantum et homines
strofo uel rosu laborantes et iumenta releuabit, si adhibeatur sic.
Manus planas super renes pones et dices ter: ALABANDA ALABANDI
ALAMBO. Cum ita dixeris, supinas manus sub uentre eius pones et
iterum idem dices uel prius auersas manus sub uentre eius pones et,
cum ter dixeris, ad renes planas manus pones et ter praecantato loco
74 rursum sub uentre manus perferes et idem tertio dices. Item ad rosus
tam hominum quam iumentorum praecantatio sic. Pollice sinistro et
duobus minimis digitis uentrem confricans dices: S t a b a t a r b o r i n
m e d i o m a r e e t i b i p e n d e b a t s i t u l a p l e n a i n t e s t i n o r u m h u m a-
n o r u m ; t r e s u i r g i n e s c i r c u m i b a n t , d u a e a l l i g a b a n t , u n a r e-
u o l u e b a t. Hoc ter dices et ter pari modo terra contacta expues. Si
iumenta carminabis, i n t e s t i n o r u m m u l i n o r u m uel e q u o r u m uel
a s i n o r u m dices.

69 cf. Marc. 28, 63

2 pycmon *PL, corr. He* epota in-] *ab his uocabulis cod. P deficit usque ad 29, 6* 6 potantur *L* 8 thremata *L, corr. He* 11 hac *L* uomito scitato *L* stomacho *L* 14 arborem *L* auelle, ne] auellane *L*, auelle ⟨ita⟩, ne *He* 18 pollicem *L* 21 roso *L* 22 dicis *L, item l. 24* 30 resoluebat *Vsener apud Heim Incant. mag. p. 496*

CAPVT XXVIIII

AD COLVM ET AD ILEON REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Bene facit ad ileon, quod uitium est inflatio tenuium intestinorum, 1
galbani ⚹ semissis deuoratus, sed in pilulas diuisus duas uel tres;
mouet enim ructum et interdum deicit uentum deorsum atque ita
prodest. Ad idem uitium mirifice prodest hoc medicamentum; facit 2
autem et ad lateris dolorem et ad omnem partem corporis interioris.
Accipit haec: Dauci seminis, panacis radicis, castorei paria pondera,
rutae siluaticae dimidium. Contusis his speciebus mel decoctum, quod
sufficiat, adici oportet atque inde dari ⚹ singulos aut uictoriati pondus
ex aquae calidae cyathis tribus aut duobus. Optime facit ad ileon 3
huiusmodi medicaminis per anum inmissio: Maluam et faenum Graecum
cum aqua oportet bene coqui atque inde sumi heminam. Item in oleo
secundario incoquere rutam debes quam plurimam et hinc heminam
calidam adicere priori aquae. Quibus utrisque admisceri conuenit afronitri semunciam et ita per clystere calidum medicamen inmitti. Hac
ego iniectione iam stercus per os eicientem quendam, quod signum
mortiferum est, sanaui. Est autem uitium periculosissimum ileos et
hoc ideo inter praecipua remedia refertur, quamobrem cum magna
fiducia hoc genus uitii hoc medicamine sanandum adgredi debemus.
Ad coli inflationem bene facit cymini siluatici semen per se, ut est, 4
datum tritum quantum cocliaria tria in aquae calidae cyathis quattuor.
Nam Cassi medici colice uera multis nota propter effectum haec est, 5
ut ab eius seruo Admeto accipi legato Tiberi Caesaris, qui eam solitus
erat componere sic: Apii seminis semunciam, anesi unciam, castorei
unciae sextantem, myrrae unciae quadrantem, spicae nardi Indicae unciae sextantem, opii unciae quadrantem, croci semunciam, piperis longi
semunciam, piperis nigri semunciam, petrosilini — I, schoeni — I.
Haec omnia contusa cum melle decocto miscentur; datur ex hoc medicamento quantum nux Auellana ex meri cyathis quattuor, quod et
ipsis primis doloribus et postmodum prodest. Idem medicamentum
ceroto ex malobathro facto duabus partibus mixtum et totum extra
inpositum in uentrem plurimum iuuat. Praeterea bene facit et ad stomachi inflationem et ad suspirium et ad iocineris dolorem et ad tussem
et ad uuae destillationem. In hac conpositione Acilius Hyginus Cap-

XXVIIII **1** Scrib. 116 **2** Scrib. 117 **3** Scrib. 118 **4** Scrib. 119 **5** Scrib. 120

22 Atimeto *Scrib.* 27 medicamentum *L* 29 idem] id est *L, correxi; tota huius loci sententia mutila ac turbata est neque e Scribonio satis probabili ratione emendari posse uidetur, apud quem legitur:* item medicamentum cerati ex malobathro facit ex duabus partibus et cerae unius (*lege* una) mixtum et extra inpositum in uentrem totum 32 inflatione *L* 33 conpositionem *L*
hic paragraphi finis, qui non legitur apud Scribonium, nullam probam sententiam efficit; post uictoriati *lacunam statuendam esse puto*

padox chirurgus Romae dicit adiecta cassiae fistulae, apii, cinnami
paria pondera et pro pipere nigro album et castorei minus partem
tertiam uictoriati, quod sic conpositum mirifice facit et ⟨ad⟩ sanguinis
6 eruptionem de stomacho corrupto. Ad coli dolorem faciunt quidem
mirifice quae superius posita sunt, sed ut cetera medicamenta in aliis
uitiis dolorem leuant protinus, ita hoc, quod dicturus sum, supra ho-
minis et spem et condicionem ilico prodest ideoque primo tempore
nec fides habetur effectus eius, postea uero a nullo satis digne laudari
potest; nam et in praesenti dolorem tollit et in futurum remediat, ne
umquam dolor repetat. Raro enim quis iterum aut ut summum tertio
accepto hoc medicamento uexatus est, quamobrem si quando repetierit
iterum dolor, dandae erunt per triduum et tunc potiones eodem modo,
quo et primo datae fuerint. Interdum et in tertio dolore eodem genere
potiones dabuntur, quod raro quidem accidet, ut post primam potio-
nem dolor redeat. Sed si admonente causa iterum atque iterum data
fuerit, in futurum quoque ita remediabit, ut ne suspicio quidem ulla
huic uitio relinquatur. Si quando tamen repetierit hoc malum, frigus
ex multitudine cibi praecedit grauitatemque quandam et torporem
eius loci, id est coli, sed sine ullo dolore sentiendum infert, plane ut
tum intellegant, quanto malo caruerint, qui illa molestia liberantur.
7 Hoc medicamento primum muliercula quaedam ex Africa ueniens
multos Romae remediauit, postea nos per magnam curam conpositione
eius accepta, id est pretio dato ei, quod desiderauerat qui uenditabat,
aliquot non humiles neque ignotos sanauimus, quorum nomina super-
8 uacuum est referre. Constat autem medicamentum ex his rebus: Cerui
cornua sumuntur, dum tenera sunt, et quasi in tabulas uel partes bre-
ues et tenues diuisa in olla fictili componuntur operculoque super-
posito et argilla undique circumdato fornace aut furno uruntur, donec
in cinerem candidissimum redigantur, atque ita trita in uaso uitreo
mundo reponuntur. Cum dolorem coli habebit aliquis, ante diem abs-
tinebitur quam poturus est medicamentum ab omni cibo atque ita
postera die digestus atque ieiunus accipiet ex hoc puluere cornuum
exustorum cocliaria tria cumulata satis ampla, quibus misceri debent
piperis albi grana VIIII trita et myrrae exiguum, quod odorem tan-
9 tummodo praestare possit. Haec in unum commixta in mortario dili-
genter agitantur ac teruntur, deinde coclea uera Africana, id est inde
allata, sumitur quam maculosissima et uiua, si fieri potest, in alio
mortario cum sua testa contunditur atque ita teritur, donec nullum
uestigium aut aspritudo appareat testularum. Postea uini Falerni non

6—10 Scrib. 122

3 et sanguinis eruptione *L, corr. He* 8 effectui *He* 11 medicamentum *L* 13 eodem] *ab hoc uocabulo rursus incipit cod. P* 21 muliercula quaedam ex Africa ueniens] *i. e. Φαβίλλη Λιβυκή, de qua u. Galen. uol. 13 p. 250. 341 ed. Kuehn* 24 aliquod *PL* 26 tabulas] taleas *Scrib.* 28 circumdata *Scrib.* 30 dolore *PL* 35 praestari *PL*

saccati cyathus adicitur et nihilo minus rursus teritur; magis enim tunc apparebunt aspritudines, si quae resederint. Quibus leuatis iterum adiciuntur duo cyathi eiusdem uini atque ita cum priore compositione bene admiscentur, postea transfunduntur quae sunt in mortario in calicem nouum, qui calix super aliud uas ponitur ad carbones et adsidue mouetur cocliario liquor, ne quid subsidat aut peruratur. Vbi bene incaluerit, adiciuntur in eodem calice de his, quae supra scripta sunt, cocliaria tria et rursus etiam permouetur uniuersa permixtio. Cum **10**
autem calore sufficienti temperata erit potio, dabitur epotanda uersus orientem; statim dolor sine dubitatione cessabit. Sed ut penitus aboleatur, dari potionem similiter oportebit per insequens biduum. Sed quibus hoc remedium dabitur, cibum in prandio tantummodo aut de tempore in cena exiguum capient, quod facile conficiant, ne crudi eam sumant; postea uero in consuetudinem uictus sui remittentur. Oportebit autem remediatos non intemperanter in futurum uinum bibere; tametsi enim a coli dolore tuti fuerint, metuere nihilo minus debent, ne alia parte corporis aeque adficiantur ob intemperantiam, ob quam utique colo fuerant ante uexati. Antidotus Cosmiana, quae facit mire **11**
ad colum; eadem mouet urinam et prodest omni aduersae ualitudini, sanat et inflationes periculosas omnium uel plurimorum intestinorum, quem morbum Graeci ileon appellant, facit et ad hydropicos. Conficitur sic: Sorborum semimaturorum ⚹ X, marrubii suci ⚹ XIIII, centaureae tenuis suci ⚹ XIIII, scillae suci ⚹ XIIII, mandragorae suci ⚹ VI, ascla regiae suci ⚹ VI, opii ⚹ IIII, laseris Cyrenaici ⚹ I, polii suci ⚹ VI, opopanacis ⚹ IIII, rosae caninae suci ⚹ IIII, galbani ⚹ IIII, castorei ⚹ IIII, agarici ⚹ IIII, sagapeni ⚹ X, gummis ⚹ IIII, artemisiae suci ⚹ IIII, cicutae suci ⚹ IIII, resinae terebinthinae ⚹ IIII, millefolii suci ⚹ IIII, trifolii suci ⚹ VIII, uitis albae suci ⚹ VII, plantaginis suci ⚹ II, bidellae ⚹ IIII, draconteae radicis ⚹ IIII, terrae mali ⚹ X, rhus Syriacae ⚹ VI, acori et asari ⚹ quinos uel senos, meliloti ⚹ VI, inulae radicis ⚹ VI, glycerizae ⚹ VII, erucae radicis ⚹ VII, panacis ⚹ VI, cyperi ⚹ IIII, stoechados ⚹ VI, iuniperi ⚹ VIII, abrotoni ⚹ IIII, chamaecypri ⚹ IIII, hysopi ⚹ IIII, pulei ⚹ IIII, petrosilini ⚹ IIII, holisatri ⚹ IIII, dauci ⚹ VI, apii seminis ⚹ VI, pastinacae seminis ⚹ VI, feniculi seminis ⚹ VI, arotelli seminis ⚹ VI, alterci seminis ⚹ VI, urticae seminis ⚹ VI, radicis in cena quae manducatur seminis ⚹ X, balsami seminis ⚹ IIII, † cachari seminis ⚹ IIII, erui albi farinae ⚹ IIII, piperis albi ⚹ VI, piperis longi ⚹ VI, carei ⚹ VI, rutae siluaticae seminis ⚹ IIII, bacarum lauri ⚹ VI, amomi ⚹ III, malobathri ⚹ VI, myrrae ⚹ VI, turis ⚹ VI, cassiae ⚹ VI, nardi Syriacae ⚹ X, croci

2 residerint *L* 5 qui] quia *PL* 8 rursus et impermouetur *P* rursum permouetur *L*, *correxi* 16 dolor et uti *PL* 24 ascla regiae] *cf. ind. uerb. s.* '*declinatio*' 26 *uocabula* sagapeni *usque ad* artemisiae suci ⚹ IIII *om. L* 28 ⚹ VIII] ⚹ IIII *L* 30 asari] astri *L* 31 erucae radices *PL* 35 arotelli] trodelli *L* 36 manducantur *PL* † cachari] cachryos *Co*, *i. q.* cachry *indecl. Heraeus*

⚹ XII, schoeni floris ⚹ VIII, saliuncae ⚹ VIII, costi ⚹ VI, iris Illyricae ⚹ VII, cinnami ⚹ VI, olei amygdalini ⚹ X, opobalsami ⚹ IIII. Tunduntur et cribrantur quae in puluerem redigenda sunt, remittuntur diligenter quae mollienda sunt omnia. Datur potio nucis Auellanae magnitudine ex mulso, febricitantibus uero ex aqua calida. Ad auriginem
12 quoque et ad serpentium morsus hoc antidotum satis utile est. Colice Bassi mirifica, quae prodest sine sopitione; eadem uentris sanat uitia omnia, facit et ad difficilem spirationem et ad internos dolores. Conficitur sic: Mandragorae radicis siue corticis ⚹ VI, rhus Syriaci ⚹ VI, cinnami ⚹ VI, acori ⚹ VI, brassicae seminis ⚹ VI, costi ⚹ VI, iridis ⚹ VI, piperis longi ⚹ VI, piperis albi ⚹ VI, cicutae suci ⚹ XII, opopanacis ⚹ VII, stoechadis ⚹ VIIII, dauci Cretici ⚹ VIIII, mii ⚹ VIIII. Phoebus adiciebat, ut auctor remedii huius refert, myrrae ⚹ VI, opii ⚹ VI, asari ⚹ VIIII, castorei ⚹ VIIII. Contusa haec et cribrata miscentur et ex melle colliguntur diligentissime uniuersa atque ex eo medicamento quantum nux auellana est datur cum cyathis tribus aquae calidae, sed
13 post cibum; ieiuno enim non oportet dari. Coli dolorem auertes, si de lacertarum caudis summitatem tuleris et auro incluseris et ligaueris circa umbilicum aut si de reste uentrem circumcinxerint, de qua quis
14 laqueo uitam finierit. Colum sanat cum pinnis upupa exusta et ex uino cinis eius potui datus. Hirundinum etiam stercus in cibo uel in
15 potu sumptum tribuit colo sanitatem. Hoc antidotum siue oxyporium, quod bufagos dicitur, facit ad coli inflationes et ad digestionem, unde mane ieiunus accipies catapotia tria magnitudine grani piperis. Conficitur sic: Nepetae — III, pulei ueteris — III, libistici seminis — IIII, petrosilini — I, apii seminis — I S, thymi — I, piperis — VI; mellis optimi non despumati quod sufficiat ad concorporandas et temperandas species adicietur et in dolio uitreo condetur sub signaculo habendum, sicut usquequaque haberi debent uniuersa medicamina.
16 Ad ileon uel colum bacas lauri octo concides et coques in uini subdulcis cyathis tribus et calefactum ex eo poculum ieiuno bibendum
17 dabis. Croci ℈ II, myrrae ℈ II, opii ℈ I. Singula quaeque teres separatim et postea simul parata in aqua miscebis atque in modum fabae pastillos factos in anum inicies; mire colo remediando proderit.
18 Satureiae surculos X tolles tribus digitis, conteres et uino Amineo sincero mixtos colo laboranti dabis bibendos; sincerum, qui biberit, ex-
19 perietur remedium. Folii pastillos duos, apii seminis heminam, feniculi seminis quartarium, piperis grana XXVII, satureiae floris uel

13 Append. miscell. cod. Bruxell. 1342—50, 201 p. 398, 1 sqq.

2 magdalini *PL, corr. He* 3 puluere *PL* 7 sopotione *PL, corr. Co;* repetitione *Heraeus coll. p. 233, 7 sq.* 12 ⚹ VII S *P* stochadis *PL* 13 asari] astri *L* 14 criblata *L* 15 eo] hoc *L* 19 si *om. P* circumcinxerint] *sc.* coli dolore laborantes, circumcinxeris *Co* 22 sumptus *PL, cf. adnotat. ad p. 232, 1* 31 ieiunum *PL* 37 Folii pastillos duos] Publii pastillus colicus *Co* 39 criblabis *L* cum] tum *L*

seminis quartarium. Omnia haec diligenter teres et cribrabis et cum
pipere bene trito permiscebis, deinde in mortario omnia pariter cum
uino uetere quantum diligentius teres et facies pastillos XV, quos
siccabis. Cum siccati fuerint, singulos pastillos coli dolore laboranti
dabis solutos in ternis cyathis uini ueteris calidi, sed bene eos solues,
ut totum ebibi possit; pastilli autem paris ponderis esse debent. Sa- **20**
licis foliorum dragmam cum piperis granis XXI ex uino diligenter
teres et triduo tres potiones ex eo bibendas dabis coli dolore con-
fecto. Herbae Vettonicae pollinis ℈ VI ex aquae calidae cyathis tribus **21**
colico ieiuno bibendum per triduum dabis. Plantaginem, quae sine **22**
lanugine fuerit, contusam cum sale adponito ad umbilicum colici; mire
proderit. Anulus de auro texta tunica fit exusta, cui insculpitur uice **23**
gemmae piscis aut delfinus, sic ut holochrysus sit et habeat in ambitu
rutunditatis utriusque, id est et interius et exterius, Graecis litteris
scriptum:

Θεὸς κελεύει μὴ κύειν κόλον πόνους.

Obseruandum autem erit, ut, si in latere sinistro dolor fuerit, in manu
sinistra habeatur anulus, aut in dextra, si dextrum latus dolebit; luna
autem decrescente die Iouis primum in usu habendus erit anulus. Ad **24**
coli dolorem requires fimum lupi et ossa, quae ibidem inueneris, con-
tundes et puluerem ex his facies et in aqua frigida ieiuno bibendum
dabis. Ad coli dolorem die XII kal. April. uiolas mane colligi facies **25**
et teri in mortario diligenter, postea in mortarium ipsum mittes uini
ueteris potiones VII et, cum temperaueris cum uiolis, a die supra
scripto potiones per septem dies continuos dabis; sed cautus esse
debes in uiolis colligendis, quia pleraeque sunt noxiae. Ad coli dolo- **26**
rem scribere debes in lamina aurea de grafio aureo infra scriptos
characteres luna prima uigesima et laminam ipsam mittere intra tubu-
lum aureum et desuper operire uel inuoluere tubulum ipsum pelle ca-
prina et caprina corrigia ligare in pede dextro, si dextra pars corporis
colo laborabit, aut [si] in sinistro, si ibi causa fuerit, habere debebit. Sed
dum utetur quis hoc praeligamine, abstineat uenere et ne mulierem
aut praegnantem contingat aut sepulcrum ingrediatur omnino obser-
uare debebit. Ad ipsnm autem coli dolorem penitus euitandum, ut
sinistrum pedem semper prius calciet obseruabis. Hi sunt characteres
scribendi in aurea lamina:

L *Ψ M Θ K I A*
L *Ψ M Θ K I A*
L *Ψ M Θ K I A*

23 De duobus anulis inscriptionibus consimilibus exornatis uide quae disputauit W. Drexler Philol. uol. 58 (1899) p. 608 sq. **24** cf. Marc. 29, 35 l. 34 sqq.

2 piper *PL* tritum *PL* 10 bibendos *Co* 13 olocrisus *PL* 19 usum *PL, correxi* 22 die *om. P* 31 sinistra *PL, correxi* 33 seruare *P* 35 hii *PL*

27 Leporini stercoris pilulas septem tere et cum dulci uino colico per
28 triduum da bibendum. Ad coli dolores mentastri folia, quantum tribus
digitis adprehendere potueris, tolles et his adicies feniculi seminis co-
cliaria duo. Haec in unum quam minutissime teres, postmodum addes
uini ueteris optimi cyathos quattuor, tum calefactam potionem, quan-
tum digitus pati possit, ieiuno bibendum dabis; continuo uentos emittet
et deiectionem faciet. Hac ergo potione si quis triduo usus fuerit,
29 quamuis graues coli dolores euadet. Gallinam per totum diem a cibo
abstineto, dein postero die cum eam occideris, crura eius cum sale et
oleo inassato et ieiuno colico, qui se pridie cibo abstinuerit, mandu-
30 canda dato; mirifice profueris. Corydalus auis, id est quae alauda uo-
catur, quae animos hominum dulcidine uocis oblectat, cum sua pluma
in uaso fictili gypsato in furno posito ita conburitur, ut teri possit,
contritae autem tenuissimus puluis reponitur et, cum opus fuerit, ex
eo cocliaria duo uel tria cum aqua calida per triduum aut quadriduum
dantur. Incredibile hoc colicis remedium, quod adeo prodest, ut omnia
31 medicamina merito superare uideatur. Stercus aprunum recens in aqua
remissum colatumque cum mulsi cotylis tribus et piperis contriti
granis LX in tres potiones diuisum per triduum datur, ita ut prius
corpus eius colici, cui potio danda est, acopo perunguatur, ut per-
frictiones omnes coacto sudore discedant; miro remedio sanabitur.
32 Sucinum tundes et ex eius farina duo cocliaria cum aqua non nimium
feruenti bibenda colico ieiuno per triduum dabis; efficaciter proderunt.
33 Sanguinem anguillae cum rubello uino duplici mensura coniunges et
ex aqua tepida mixtum colico ieiuno dabis bibendum, sed sub dolore
dari oportet; nam et praesens remedium feret et in futurum morbo
34 huiusmodi liberabit. Si aduersus colum uiro remedium opus erit, de
ariete, quem lupus occiderit, fasciolam puer inpubis faciat et inde
uirum ad corpus adcingat, si uero mulieri medendum erit, similiter de
oue, quam lupus occiderit, puella uirgo cingulum faciat et mulierem
35 circa corpus accingat; efficaciter prodest. Lepori uiuo talum abstrahes
pilosque eius desub uentre tolles atque ipsum uiuum dimittes. De illis
pilis uel lana filum ualidum facies et ex eo talum leporis conligabis
corpusque laborantis praecinges; miro remedio subuenies. Efficacius
tamen erit remedium, ita ut incredibile sit, si casu os ipsum, id est
talum leporis, in stercore lupi inueneris, quod ita custodire debes, ne
aut terram tangat aut a muliere contingatur; sed nec filum illum de
lana leporis factum debet mulier ulla contingere. Hoc autem remedium
cum uni profuerit, ad alios translatum, cum uolueris et quotiens uo-

29 Sext. Placit. 31, 22 **30** cf. Marc. 28, 50 **33** Antidot. Brux. 86 p. 382, 30 sq. **35** l. 34 sqq. Plin. n. h. 28, 211, cf. Marc. 29, 24

1 stercus *PL, quod genetiuum quartae declinationis putat Heraeus, cf. adnotat. ad p. 230, 22* 6 emittit *PL* 7 hanc *L* 9 sal *PL* 11 coridallus *PL* 17 caprunum *P* 19 LXL *(sic) PL* 24 robello *PL* 30 puellam *PL* 32 demittes *L*

ueris, proderit. Filum quoque, quod ex lana uel pilis, quos de uentre
leporis tuleris, solus purus et nitidus facies. Quod si ita uentri labo-
rantis subligaueris, plurimum proderit, ut sublata lana leporem uiuum
dimittas et dicas ei, dum dimittis eum: F u g e, f u g e, l e p u s c u l e, e t
t e c u m a u f e r c o l i d o l o r e m. Euforbi dragmam rediges in tenuissi- 36
mum puluerem et ex eo partes duas facies, unam cum ouo semicocto
ieiuno colico dabis, alteram tertio die similiter facies; mire ac sine
repetitione emendabis coli dolorem. Conpositio coliace primaria: Nardi 37
folii, spicae nardi Indici, amomi, piperis albi, costi, papaueris, lentis
Syriacae uncias singulas, myrrae, zingiberis, asari Pontici semuncias
singulas in puluerem rediges et cum melle optimo despumato, quantum
sufficiat, permiscebis et ieiuno colico quod satis sit dabis. Conpositio 38
coliaces ex libro Philonidis, quae etiam Tiberio Caesari conponebatur,
graues et inueteratos dolores mitigans, mihi quoque experimentis no-
tissima. Accipit haec: Apii seminis heminam, anethi tenuiter arefacti sem-
unciam, castorei semunciam, myrrae semunciam, nardi spicae semunciam,
opii semunciam, croci semunciam, piperis longi semunciam, piperis nigri
semunciam, petrosilini semunciam. Apium pridie macerabis et teres, cetera
tundes et cribrabis et mixta cum apio in mortario diligentissime conteres
et melle despumato optimo conprehendes atque in uaso uitreo condes.
Cum opus fuerit, dabis denarios singulos ex aquae calidae cyathis tri-
bus. Ad coli dolorem stercus bubulum recens exprime per linteum 39
mundum et sucum eius in qualibet potione colico da bibendum; statim
subuenies. Quod remedium efficacissimum esse multa experimenta do-
cuerunt. Papauer ex aqua mulsa decoctum dabis colico ieiuno biben- 40
dum; confestim subuenies. Inter experta subnotatum est hoc colicis 41
mirum remedium sic: Fici siccae — I, iris Illyricae — I, uettonicae
— I in ollam nouam mittes cum bisextio aquae et cum supra scriptis
ad dimidias coques et inde heminam dabis ieiuno colico potandam.
Herba, quae millefolium appellatur, trita ex uino austero nigro utiliter 42
colicis bibenda datur. Herbam nepetam dextra manu colliges in quan- 43
tum sufficere posse credideris eamque ad leuitatem conteres et cum
uino dulci ac uetere uel Libycensi colico ieiuno per triduum dabis,
sed uini modus sit quartarius; facillime proderit. Fuliginis bene tritae 44
et cribratae ternos denarios per triduum ex aqua calida ieiuno colico
potui dabis. Lacertum uiridem, quem Graeci sauron uocant, capies 45
perque eius oculos acum cupream cum licio quam longo uolueris
traicies perforatisque oculis eum ibidem loci, ubi ceperas, dimittes ac
tum filum praecantabis dicens: TREBIO POTNIA TELAPAHO. Hoc
ter dicens filum munditer recondes cumque dolor colici alicuius ur-
guebit, praecinges eum totum supra umbilicum et ter dices carmen
supra scriptum. Praesentaneum colicis remedium sic: Oua putidissima 46

4 dum dimittas *L* 8 colicae *L* 9 folia *P manus prima*
16 myrrae semunciam *om. P* 19 mista *L* 32 eaque *PL* 35 criblatae *L*
41 notum *PL* umbilico *PL*

in sole ponito, ut persiccentur. Cum aruerint, conteres et minutissime
percribrabis et ad praesidium in doliolo uitreo condes cumque in aliquo
auspicabitur coli dolor, in hemina aquae calidae dabis bibenda cocliaria
47 tria. Costum et piper pari pondere tundito et cribrato, inde scripulum
48 unum ex aqua calida colico da bibendum. Stercus murinum ex quo-
cumque liquore ignoranti colico, ne horrescat, bibendum dabis; mirum
49 est. Subpositoria colice inuicta: Myrrae — III, croci Siculi — II,
piperis albi — II, opii Hispani — II. Haec omnia tundes uel con-
teres et pilulas facies magnitudine fabae solidae et tres subpones.
Habebis sane curam, ut aeger dormiat et ne uomat; uomitus enim
50 concitare consueuit. Ad coli dolorem remedium physicum sic: Stercus
ouis montanae mense Septembri deficiente luna pridie inclusae mane
excipies et sole durabis atque in puluerem rediges et habebis in uaso
uitreo siue stagneo. Cum usus exegerit, cocleare plenum colico ex
aqua calida, si febricitauerit, si sincerus erit, cum uino per triduum
51 dabis. Ouis agnum, quem primum pariet, manu excipies, ita ut terram
non tangat, et de fronte eiusdem agni lanam tolles, sed et de ipsa oue,
et uerris, qui coitum cum scrofa faciet, semen eadem lana excipies,
ita ut terram non tangat, et includes lanam cum semine uerris in lu-
pino aureo uel tubulo et alligatum in brachio uel mediis partibus cor-
52 poris colico suspendes. De nouem coloribus, ita ut ibi album uel
nigrum non sit, facies ex singulis singula fila et omnia in se adunata
acu argentea per oculos catuli nouelli, qui nondum uidet, traicies, ita
ut per anum eius exeant, tum ipsa fila in se counata torquebis et pro
cingulo ad corpus mediis partibus uteris; catulum sane uiuum confestim
53 in flumen proicies. Ad colum remedium physicum sic: Canem de ster-
culinio aut de aliquo sordido loco iacentem expellat et fuget qui pa-
54 tietur coli dolores et statim illic mingat; ilico remediabitur. Iniectio
ad coli empneumatisim sic: Olei anethini — VI, butyri exsalati — III,
55 nardi — II. Haec permixta et calida per clystere infunduntur. Ad
colum sanandum remedia infra scripta de Prosdochi medici remediis
electis: Lotium ichneumonis cum lacte uaccae nigrae dabis in impetu
56 coli potandum; continuo subuenies. Iniectio ad colum sic: Colocyn-
thidas duas et rutae et faenograeci et bacarum lauri quantum satis
existimaueris in aqua coques diu et addes mellis parum et ita inicies
57 colo laborantem. Olei rutacei heminam, asphalti Iudaici — IIII,
58 castorei — IIII terens permiscebis et sic inicies colicum. Alii caput
purgatum tritum infundes pici liquidae atque ita inicies; statim seda-
59 bitur coli dolor. De experimento ad colum: Rubi foliorum sucum et
capparis sucum aut rhamni et mellis tantundem miscebis et dabis
60 plenum ex eo cocleare aut nocte aut satis mane colico potandum. In-
iectio ad colum sic: Butyri cocleare unum, cedriae cocleare unum, opii

2 percriblabis *L* 5 calida *om. P* 11 consuetur *L* 14 usu *PL*
23 agu *PL* 37 teres *Ni* 42 coclear *P bis*

quanta erui sit magnitudo, olei ℔ I, in quo bacae lauri XV tunsae et cymini quantum manu capias cum speciebus supra scriptis infusis et diligentissime tritis coquantur. Ex eo qui laborat coli uitio inicietur, ita ut prius calidam aquam bibat. Confectio iniectionis ad colum sic: 61
Opii drag̃. VI, castorei drag̃. IIII, myrrae troglodytis drag̃. I, croci drag̃. I, nitri drag̃. II, euforbi drag̃. II, rutae siluestris drag̃. II, mellis quantum denseri omnia possint. Quibus permixtis trochiscos diligentissime factos seruabis et, cum necessitas fuerit iniciendi, adicies olei anethini — VI, butyri exsalati — III, nardi — II. His omnibus de trochiscis, quorum descriptio superius continetur, adicies quantum fabae granum est in aqua modica solutum et ita hac iniectione diligenter uteris.

CAPVT XXX

AD VENTREM RESOLVENDVM ET OMNES EIVS DIFFICVLTATES NECNON ET AD CHOLERA PROICIENDA VEL INHIBENDA SALES ET POTIONES ET CATAPOTIA CATHARTICA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Quoniam interdum res postulat et per aluum detrahere materiam 1
omnis humoris siue hydropis siue diutinae lippitudinis secundum sanguinis quidem detractionem, quo et scabiem et ignem sacrum et papulas habentibus subuenitur — nam maxime flebotomo huiusmodi circa cutem summam uitia innata sedantur — itaque non tam alienum iudicauimus horum quoque genera exponere. Sed prius dicemus, quae aluum mediocriter molliant et quae sint ad hoc simplicia remedia.
Mollit ergo aluum herba Mercurialis leuibus holeribus quam plurima 2
mixta. Item mollit aluum nitri 𐆖 semissis mixtus cum resina terebinthina et Auellanae nucis magnitudine deuoratus. Caules quoque V uel VI cum salis granis totidem et apii semine paribus mensuris decocti in uino non austero molliendo uentri plurimum prosunt, si et ipsi manducentur et ius illud bibatur ante cibum, ut inter prandium et cenam aluum leniter molliat. Ouilli lactis sextario si quis adiciat cnici 3
purgati 𐆖 IIII et discoctum ita ebibat, molliet uentrem. Quidam tribus heminis uini adiciunt aloes 𐆖 semissem et ita totum per partes aqua mixtum bibunt, ut molliant uentrem. Soluit autem aluum utiliter ipsa

61 Plin. Val. 2, 30 fol. 50 D
XXX **1—3** Scrib. 135

4 caldam *P* calida *L* 5 troclodidis *PL* 7 quanto *Ni* diligentissimos *PL* 9 buteri *L* 11 deiectione *P* *tit.* eius *om. P* et ad sales conficienda et potiones et catapotia cathartica remedia physica (phoesica *L*) et rationabilia diuersa de experimentis *PL*, *corr. Co ex indice capitum* 15 qua *Co* 16 fleutomo *PL* 18 quae *om. L* 20 lenibus *Scrib.* 21 ita *L* 24 uentre *PL* 26 cnici *Scrib.*, cieni *L* cigni *P* 29 utiliter aluum *P*

aloe per se uictoriati ⟨uel⟩ denarii pondere ex aquae cyathis tribus
4 uel frigidae uel calidae epotata. Purgat optime uentrem chamelaea
herba, quae folia similia oliuae habet, quorum quinque uel sex dari
oportet trita ex aquae mulsae cyathis quattuor frigidae, si adsuetus
erit, cui remedio opus est, sin minus, calidae adiecto salis cocliario;
5 detrahit enim largiter bilem. Purgat bene aluum filicis radix lota et
rasa atque in minimas particulas concisa ad semunciam aceto aspersa,
deinde cocta, ut solet holus coqui, et ita cum panis uncia consumpta.
6 Purgat bene haec conpositio uentrem: Aloes 𐆖 semissis, colophoni 𐆖 S.
Vna teruntur haec, adicitur mellis quod satis sit ad colligenda ea.
Datur ex aquae calidae uel frigidae cyathis IIII. Hoc medicamentum
7 stomachum non conrumpit. Globuli mirifice purgantes uentrem, qui
ut sumuntur, ita integri deiciuntur nec laedunt stomachum. Conficiun-
tur sic: Colophoni 𐆖 IIII, bidellae 𐆖 II, gummis 𐆖 II. Haec trita lac-
tucae suco colliguntur et finguntur pilulae magnitudine fabae. Dantur
8 a tribus pilulis usque ad septem, prout cuiusque uires patientur. Glo-
buli, qui etiam cenanti dantur et efficiunt mane uentris deiectionem
quantum satis sit, sic: Colophoni 𐆖 III, aloes et tragacanthi binos.
Hoc pridie aqua maceratur, postero die ceteris admiscetur. Fiunt inde
globuli fabae magnitudine, dantur a tribus usque ad VII. Prosunt
9 plurimum uentri et stomachum nullo modo uexant. Cucurbita silua-
tica trita, quam Graeci colocynthida uocant, detrahit per uentrem et
pituitam et bilem luridam, nonnumquam et atram deorsum uersus
10 uocat, si cum mulsa aqua detur. Item cucumeris anguini radix et eius,
quem edimus, detrahit bilem; sed anguini radicis cortex eandem uim
quam ueratri habet, nisi quia paulo remissior est, ⟨et⟩ multo magis
uiribus caret quam cucumeris, quem edimus. Anguini ergo cucumeris
dari oportet 𐆖 VI S ex aqua mulsa; detrahit enim pituitosa et biliosa.
Cucumeris, quem edimus, radicis dari oportet 𐆖 IIII similiter uel sparti
11 seminis tantundem. Similiter et iridis radices datae prosunt. Item
† thiasi radices pituitam et bilem detrahunt nec minus epithymon;
praestant hoc melius, quod atriora et acriora deducunt. Et herba ur-
ceolaris, [et] quae appellatur, detrahit biliosa et aquatiora. Nam cunila,
quam Graeci † onecon uocant, detrahit aquatiora per uomitum. Aquam
12 uero solam deducit mori lacrima uel radix incocta potui data. Iris
calefacit, soluit, purgat, concoquit, ulceris quoque interni duritias
13 mollit et uentris stricturas mouet. Irinum oleum per clystere inmissum
pituitosa et aquata et purulenta et atra deducit. Polion uero biliosa

4. 5 Scrib. 136 **6** Scrib. 137 **7** Scrib. 138 **8** Scrib. 139
13 p. 237 l. 1 sq. Plin. n. h. 26, 59

1 ⟨uel⟩ *Scrib.* 14 colophoniae p. 𐆖 VIII *Scrib.* commis p. 𐆖 I *Scrib.*
17 cenatis *Scrib.* 19 admiscentur *P* 26 ueratrum *Co* ⟨et⟩ *Co*
28 pituitosam *PL* 30 radicis *PL* 31 † thiasi] thapsiae *Co,* thlaspi *Heraeus*
33 cunicla *PL, corr. Co* 34 † onecon] onitin *Co,* origanon *Ni*

et atra oleo chamaemelino mixto per sellas deducit. Scamoniae sucus
solam detrahit bilem; datur ex aqua ad denarii semissem et tertias
eius cum salis ✱ quinque, sed stomacho infirmo non conuenit. Elate- 14
rion purgat sursum per uomitum, aquam uero deorsum et pituitam et
bilem omnis generis deducit; plus autem eius quam uictoriati tertiam
partem non oportet dari. Cyclaminos uero detrahit per sellas pituitam
et aquam. Hippophaes detrahit pituitam et liquores aquatos; datur
eius uncia cum aqua mulsa. Eiusdem quoque lacrima uictoriati pon-
deris data ex aqua mulsa bilem purgat; nam radix tantum aquam de-
ducit. Centaurei tenuis sucus, quantum nux Auellana recipit, potus ex 15
aqua mulsa uentrem soluit. Item herbae ipsius tritae ✱ III ex sale et
exiguo aceto dati cum aquae cyathis VI biles deducunt. Meconidos
quoque herbae sucus cyathis duobus datus detrahit bilem. Cucurbitae
domesticae sucus cyathorum trium cum uini albi calefacti hemina
datus et olei semuncia detrahit pituitam et bilem, sed oportet, quibus
hoc purgatorium datur, ut postea quam plurimum deambulent. Dama- 16
sonii radix detrahit sursum deorsumque pituitam atque bilem et ex
uino et aqua mulsa data. Sed si per sellas aliqui magis uoluerit pur-
gari, sucum sumat, si sursum uersus, radices eius accipiat. Veratri 17
nigri radicis ✱ semissis et eius tertia portio pota ex uino passo per
sellas detrahit bilem; ueratri uero sucus albi ad mensuram denarii
unius potus ex passo detrahit pituitam et per uomitum et per sellas.
Chamelaea pota, quae dicitur restis oliuae, aquam detrahit; calfacit 18
enim plurimum. Eadem prodest hydropicis et elephantiam habentibus,
si quis eius seminis grana numero XX dederit ex aqua mulsa. Eius-
dem folia tenera trita et in globulos redacta aquam mouent, si quis
ea per anum iniecerit; prosunt enim et ad duritias uentris laxandas et
ad morbos interaneos depellendos. Purgatio uentris, quae facit ad lum- 19
borum dolores et ad omnium febrium molestias depellendas. Accipit
haec: Scamoniae ✱ VIII, ueratri nigri, anesi, afronitri, nardi Syriacae,
cassiae, cinnami, singulorum ✱ binos. Dantur haec trita et mixta cum
aquae mulsae hemina, datur interdum uel ex aceto uel ex melle uel
ex aqua sola. Abigit etiam conceptum feminis praegnantibus datum.
Purgatio uentris altera sic: Scamoniae ✱ XII, ueratri nigri ✱ XVI, 20
croci ✱ V, myrrae ✱ VII, cinnami ✱ VII, panacis ✱ VIII, piperis ✱ V,
afronitri ✱ VI. Trita haec et in puluerem redacta melle consparguntur.
Datur ex his ✱ I S ex aquae frigidae uel calidae cyathis tribus. Ad 21
uentrem laxandum cucurbitae siluaticae interaneorum, scamoniae, afro-
nitri paria pondera in unum teri oportet atque inde dari globulos tres
fabae magnitudine ex calda aqua. Conuenit autem aqua colligi uel

14 l. 7sq. Plin. n. h. 22, 29 **15** l. 11sqq. Plin. n. h. 26, 54 **17** Plin. n. h. 25, 51

2 denariis *PL* 7 hyppomanes *PL, corr. Co, cf. Plin.* 8 unciam *PL* 16 damasonis *L* damosonis *P* 32 aqua mulsa *PL* 33 abiit *L*

22 conspergi hoc medicamentum. Aliud remedium ad uentris purgationem sic: Vuae passae exemptis granis contusae ⚹ IIII, anesi ⚹ VIII, † alterci, id est cucumeris in partes diuisi loti et siccati ⚹ VII, ueratri nigri ⚹ XVI, cunilae seminis purgati interiora ⚹ XII. Haec in puluerem redacta colliguntur et ex aqua dantur, quantum fabae tria grana
23 sunt, superque acetum cum melle mixtum bibitur. Item alia uentris purgatio eiusdem effectus. Accipit haec: Scamoniae ⚹ VIII, ueratri nigri ⚹ VIII, cucurbitae siluestris interiora ⚹ VIII, afronitri ⚹ VIII, iridis ⚹ VIII, nardi Syriacae ⚹ V S et uictoriati partem tertiam, myrrae idem ponderis. Puluis ex his factus melle colligitur; dantur ex medicamento hoc globuli, quantum fabae magnitudo est, ad ⚹ IIII uel V,
24 quibus deuoratis acetum melle mixtum superdandum est. Ad omnem molestiam febrium et ad lateris dolorem cum febri, item ad lumborum dolorem molestum et aduersus liquores gluttinosos et spissos per uentrem digerendos recte dabitur hoc medicamentum sic: Cucurbitae siluaticae interiores partes aridas, quae quasi pluma sunt, ⚹ VI, croci ac panacis ⚹ senos, marrubii suci ⚹ VIII, glycerizae ⚹ IIII, piperis albi ⟨⚹⟩ VI, piperis longi ⚹ VI, stoechados ⚹ VI, schoeni floris ⚹ IIII, malobathri ⚹ III. Passo colliguntur trita haec omnia; dantur ex his de-
25 narii singuli cum aquae calidae cyathis binis uel ternis. Soluunt uentrem superposita haec: Cucumeres siluaticos maturos arefieri oportet, deinde contusos felle taurino conspergi atque emplastri modo inlini alutae aut linteolo spisso ad magnitudinem digitorum quattuor, ut umbilico tantum superponas; quod statim tollendum erit, ubi uentrem
26 mouerit. Et hoc medicamentum eiusdem rei gratia umbilico superponi oportet aut lateri, quod recipit haec: Cucurbitae siluaticae interiora, quae quasi flocci sunt, aluminis liquidi, costi, schoeni, tithymalli, lathyridis herbae, laseris Cyrenaici paria pondera trita felle taurino collecta lateri uel umbilico cum cucumeris siluatici maturi suco eodem
27 modo, quo supra scriptum remedium, superponuntur. Hiera ad resolutum stomachum et reicientem quodcumque sumpserit. Conficitur sic: † Thallos nigrae ⚹ V, masticis ⚹ IIII, cinnami, schoeni floris, malobathri, nardi Syriacae, croci, asari, xylobalsami, singulorum ⚹ senos. Haec trita uel contusa melle consparguntur et ita reponuntur
28 et, cum opus est, ad modum fabae cum oxymeli dantur. Purgatio, qua Cosmus medicus frequenter usus est, quae hiera minor dicitur. Facit ad omnia, quae supra scripta sunt, conficitur sic: Scamoniae [denarii] uictoriati pondus [partem unam], ueratri nigri ⚹ I, panacis ⚹ S. Ex melle consparguntur haec trita, datur ex his quantum nux auellana est ex aquae mulsae cyathis quattuor. Globuli quoque supra dicta

2 alterci] elaterii *Co*, alterci ... ⟨elaterii⟩ *Ni* 10 collegitur *L* 14 gluttinosis *PL* 16 interioris *L* 25 gratiam *PL* 27 costi, schoeni] coscini *PL* cos⟨ti, s⟩cini *i. e.* costi, schoeni *Ni*, *cf. p.* 173,22. 193,21 lactoridis *L* 32 † thallos] aloes *Co* 37 sq. [denarii] [partem unam] *glossema expunxi* 39 dantur *L*

magnitudine sicci de hoc medicamento duo tresue dantur ieiuno uel
post cenam uorandi. Turundis ad soluendum uentrem uti oportet eius- **29**
modi: Fici aridae, pulei, absinthi, aloes, nitri, fellis taurini arefacti ex
interiore parte, horum paria pondera melle bene percocto colligi
oportet et fingi turundos, qui per anum inmittantur. Item turundi ad **30**
uentrem laxandum sic: Cucurbitae siluaticae floccorum interiorum ⋇ V,
nitri nigri usti ⋇ V, fici pinguis pulpae ⋇ IIII, mulsae P. I. Coquuntur
haec omnia ex mulso diligenter et postea fiunt turundi, quibus et ab-
sinthi aliquid admiscetur, atque ita ut supra dictum est ano iniciun-
tur. Herbae peduclariae ⋇ IIII, farinae ex lolio ⋇ IIII cum felle tau- **31**
rino liquido et melle percocto miscentur paria pondera et fiunt
turundi, qui similiter ad laxandum uentrem ano iniciuntur. Sucus **32**
astla regiae admixtus farinae ex tritico, deinde subactus in panis mo-
dum et coctus in furno atque essui datus purgat bene uentrem. Epi- **33**
thymi ⋇ VII, salis ⋇ V in aqua mulsa si potui dederis, pituitam et
bilem omnem per uentrem detrahes. Agaricum detrahit per uentrem **34**
spissum et corruptum umorem, cuius ut plurimum dantur denarii duo
cum salis denariis duobus potandi ex mulsae gluttis V. Minime hoc
remedium stomachum laedit omnemque purgat umorem neque san-
guinem corrumpit nec si quae partes interius tument exulcerat, uerum
etiam adiuuat. Prodest et iocineris tumoribus ⟨et⟩ quos Graeci peri-
pleumoniticos appellant. Cucumeris, quo uescimur, seminis cyathus **35**
tritus et nucum pinearum purgatarum cyathus contritus et sal cum
melle tritus, in unum mixta haec soluunt uentrem, febres quoque ad-
uenientes inminuunt, morsus stomachi sedant, acres liquores bilesque
reprimunt. Aqua mulsa ex melle crudo pota uentrem mouet, extenuat **36**
gluttinosa, lieni prodest. Eadem intestinis praestat remedium et uenis,
quae sunt in proximo circa intestina, medetur, liquores etiam, qui pul-
moni insidunt et difficile excreantur, depellit. Sed stomacho aptius est
mel aceto mixtum; minus enim inflat. Efficacior est tamen umoribus
aqua mulsa; magis enim extenuat liquores et iucundius sumitur. Ab- **37**
sinthium potum mouet bilem maxime iocineri insidentem. Coctum
quidem cum aqua sumi debet; nam et per urinam et per uentrem cru-
ditatem omnem deducit et stomacho opitulatur et sanguinem spargit.
Cuius summa potio est ⋇ VI cum salis ⋇ III, mellis cyatho uno et
aquae sextario, sed si magis aliquis aluum citare uoluerit, salis ⋇ VII
admiscere debet. Dantur bene ad soluendum uentrem potiones uel **38**
polenta cum aqua, in qua aut † cera aut puleium aut thymum aut
herba Mercurialis incocta fuerit; sed et haec ita in tribus sextariis

34 Plin. n. h. 26, 54 **37** Plin. n. h. 27, 48

1 medicamentum *PL* 4 percoctum *PL* 7 cocuntur *L* 13 ascla *P, cf. ind. uerb. s.* '*declinatio*' 15 potu *PL* 20 exulcerant *L* 21 ⟨et⟩ *Co* peripleumoticos *P* pleumoticos *L, correxi coll. p. 129, 26* 24 soluuntur *PL* 25 aeris *PL, corr. Co* 32 uomet *PL* 36 ⋇ VI *Ni*, efficacius purgat duplicato sale *Plin.* 38 † cera] cepa *Ni*, satureia *pro* aut cera *Co*

aquae decoquuntur, donec ad sextarium perducatur. Ad inflationem
uero stomachi saliuncam in aqua decoqui oportet et exiguum acetum
39 adici atque ita potui dari. Hysopum uentri mouendo uehementius est
quam absinthium, datur autem similiter decoctum atque eadem men-
sura. Prodest etiam his, quibus in pectore liquores gluttinosi sub-
sistunt, qui et spirandi difficultatem et stridorem stomachi faciunt.
Item his prodest, qui in toto corpore uidentur liquores concoctos ha-
40 bere. Alium cum herbae Mercurialis foliis aut semine coctum uel cum
ruta et absinthio coctum magis mouet uentrem, liquores autem omnes
adiectis duabus radiculis ueratri nigri etiam in febri datum deducit
41 per uentrem uel sursum uersus per uomitum purgat. Embamma, quo
uenter soluitur, sic: Scamoniae ⚹ I, zingiberis ⚹ I, piperis ⚹ I, nitri
⚹ I. Haec contusa et cribrata reponuntur; inde, cum opus est, sumitur
cocleare plenum et adicitur embamma factum ex garo et aceto men-
surae cyathi dimidii. Ex hoc lactucam aut maluam comedere ieiunum
oportet, sed sensim, non uniuersam. Cum quis per uentrem purgatus
fuerit, etiam uomat in balineo medicamentum, quo reiecto domum re-
42 uersus cibum sufficienter et uinum sumat. Vinis uti oportet ad in-
testinorum dolores factis ex ruta et puleio, apio, origano, aneso, daucio,
43 thymo, hysopo, panace, dictamno, anetho. Sabuci semen tritum cum
uino datum et uentrem mouet et prodest intestinorum doloribus. Cha-
maeropis quoque semen ex uino datum similiter prodest. Necnon et
chamaepitys trita ex uino pota idem praestat. Etiam semen balsami
potum ex uino iuuat uentrem; calefacit enim uiscera et extenuat ac
discutit inflationes. Prodest et ad hoc nasturcium potum ex uino; nam
et calefacit et mollit uiscera et urinam mouet, prodest et intestinorum
44 doloribus et inflationibus et suspirium reprimit et rupta conponit. Ad
uentrem soluendum herbam polypodium teres et in ptisana ieiuno sor-
45 bendam dabis; statim soluetur qui acciperit. Ad suppressionem uentris
nitri et cumini certum quid aequo pondere ex oleo concorporabis at-
46 que inde ad magnitudinem fabae grani maioris in anum inicies. Ad
uentrem eliciendum alumen ad magnitudinem fabae resolues et ano
47 inicies; statim omnem duritiem laxabit. Ad uentris stricturas soluen-
das betaceum concides minutatim cum terrae modico, quod ei, dum
auellitur, adhaeserit, et in ollam coicies et adicies liquaminis optimi
et olei optimi et uini quantum aestimaueris necessarium et coopertam
ollam super carbones pones. Quod cum lento igni fuerit percoctum,
nitri unciam unam uel duas minutatim supersparges et tum sucum
48 illum de olla uel ius cum uino miscebis et bibes. Vt uenter facilis sit,
nitri perlucidi, stafisagriae, betae, mellis cocti modicum, haec per-
miscebis atque in modum collyrii rotundi interius in anum inicies.

44 Plin. n. h. 26, 58, cf. Marc. 31, 11

7 concoctos] concretos *Co* 9 absinthium *PL* 15 maluam] uoluam *PL, correxi* 19 dauco *Co* 21 chameropi *PL*

Confectio salis cathartici sic: Scamoniae — III, zingiberis — III, pe- 49
trosilini — III, salis ammoniaci — IIII, masticis — II, piperis albi
— I, ita ut scamoniam coquas, ut minus laedat. Coques enim sic:
mittes in pastam et deinde mittes in furnum, ut cum ea coquatur, et
aliquantulum plus mittes, ut, cum cocta fuerit, ad pondus supra scriptum
ueniat, et cum refrigerauerit, tolles et sic omnia teres et miscebis et
ad quod uolueris manducandum in conuiuio pro quibuscumque salibus
uteris. Confectio catapotii: Scamoniae — I, aloes epatitae — II, bi- 50
dellae ℈ VI, euforbi ℈ III. Haec omnia in puluerem rediges et
postea de caulibus non plantatis sucum facies et sic commisces et
facies pastillos pusillos et siccabis deuorandosque post cenam uel mane
ieiuno dabis. Confectio salis cathartici, quam Marcellus ostendit, sic: 51
Salis duri et assati p I — II, salis Ammoniaci p I — IIII, piperis
albi — III, zingiberis — IIII, inulae semen — II, ameos — III, ysopi
Cretici — III, laseris radicis — III, thymi — III, folii — III, apii
semen — III, anesi — III, petroselini Macedonici — III, origani
— IIII, nasturci semen — III. Haec omnia tunsa cribrata atque in
puluerem tenuissimum redacta et in unum commixta repones in uase
uitreo et inde quotiens aliquid sumes seu bibes, quasi pro aliis salibus
uteris. Emendantur his uitia haec: indigeries, fleuma frigidum, quod
de cerebro descendit in stomachum, [ad] omnes umores supernatantes
stomacho, qui de felle rufo concitantur. Ad dolorem quoque faucium
facit et ad caliginem, detergit et omnes umores in uisceribus contractos,
sanat et iecur et splenem et tussem curat et eos, qui uix anhelant, re-
ficit. Curat et colum et morbum articularem compescit. Digestorium
mirificum est, febres cotidianas temperat, febres acutas compescit, id
est emitritaicas, quartanas conpremit. Mira in omnibus est commo-
ditas. Liquamen catharticum quomodo confici debeat: Zingiberis 52
℈ III, petrosilini ℈ III, piperis ℈ III, laseris ℈ III, scamoniae
℈ I, liquaminis S I. Haec omnia permiscebis et sic uteris. Ad uen- 53
tris facilitatem betas recentes de horto cum sale coque et earum
aquam cum uino calidam bibe et ipsas ex oleo manduca. Carnis etiam
porcinae recentis p III cum aquae S V et cum sale coque ad tertias
et bibe tepidum ius cum uino. Ad cholera proicienda herbae, quae 54
Graece dicitur chamaepitys, [Syriatice dicitur syrtu], folia nouem mitte
in aquam calidam et bibe; omnia cholera per os proicies. Radicem
herbae ipsius percuties ferro et non amplius quam duas guttas ex-
cipies in aqua calida et bibes; omnia cholera per uentrem proicies.
Sed caue, ne plus suci huius accipias, ne laedaris; nam et os, si nimius
sit, male accipit. Confectio absinthiati ad cholera et flegmata proi- 55

8 epaticae *Co* 11 pisillos L pisllos *ex* pisslos *P*, pusillos *Co, sed fortasse lectio* pisillos *non omnino respuenda est; conflatis enim inter se synonymis* pisinnus *et* pusillus *facile oriebatur* pisillus 15 radices *PL* 16 petrosilini *L* 18 uaso *P* 21 [ad] *Ni* 24 reficet *PL* 33 pro III *P, cf. adnotat. ad p. 155,23* 35 camapius *PL, corr. Co* siricate *PL, corr. Heraeus,* Syriace *Co; glossema seclusit He* 40 absinthi *PL, corr. Co, cf. p. 242,4* flemata *L*

cienda et ad uentrem laxandum sic: Nardostachys 𐆖 VI, schoeno-
anthos 𐆖 II, costi 𐆖 VIII, masticis personatae 𐆖 IIII, absinthi her-
bae 𐆖 I, croci 𐆖 II, folii 𐆖 VI, uini ueteris Italicos 𐆐 quinque,
56 mellis optimi 𐆐 unum et semis. Item alia confectio absinthiati cathar-
tici: Vini ueteris 𐆐 IIII, rosae siccae 𐆖 II, cassiae 𐆖 IIII, schoeno-
anthos 𐆖 II, folii 𐆖 II, amomi 𐆖 II, costi 𐆖 II, masticis 𐆖 II,
herbae absinthi siliquam unam, croci siliquas IIII, aloes epatitidos
siliquas IIII, mellis optimi 𐆐 I. Haec omnia separatim tunsa et in
puluerem delicatum redacta simul miscebis et sic excoques lento igne,
57 ne ferueat, et uteris cum uolueris. Ad bilem reprimendam rafanum ex
pipere et lini semine si quis ieiunus manducauerit, fortissime bilem ex-
58 pressam inhibebit. Finum uituli recentem si quis ex uino potui de-
derit his, quos Graeci cholicos uocant, manifesto periculo liberabit.
59 Lenticulam lauato diligenter ex aqua munda, deinde cum aqua nitida
feruere sinito paulatim et postea ipsam aquam colato et dato cholico
60 bibendam; mire proderit. Absinthi uiridis — IIII, salis marini — II
simul teres et sextario feruentis aquae perfundes et tenui linteo cola-
61 bis atque ipsam aquam laboranti dabis bibendam. Herba Mercurialis
pro certo bilem potentissime protrahit, si ea cocta uice holeris uescaris
eiusque aquam, in qua cocta fuerit, adiecto melle potaueris. Hoc etiam
aegris sine difficultate succurrit; sanis eadem aqua cum condito, si ita
62 malint, optime datur. Ad cholera reprimenda: Puleium commanduca-
tum super umbilicum inpositum obligatumque supprimere cholera et
intempestiuos et continuos uomitus mire constat. Si de cholera autem
tanta concitatio uomitus est, ut contineri non possit, edyosmi aut eru-
cae ramulos tres aut quattuor cum mali granati suco contritos absor-
63 bendos dato; continuo sedabitur. Vinum myrteum sorbendum dato;
protinus uomitum conprimes. Lauri bacas aliquot contritas ex uino
64 potui datas succurrere cholera laborantibus constat. Mororum de rubis
sucus epotus efficaciter prodest choleris reprimendis. Caules quantum
65 maiores discocti et ex aceto sumpti similiter medentur. Cydonea bene
matura non cocta in cibo accepta similiter prosunt. Bacae itidem [de]
66 acrifoli tritae cum uino potui datae cito subueniunt. Ad aluum conci-
tandam aizoon herba, quae Latine sedum appellatur, ex uino contrita
67 potaque plurimum prodest. Herbae Vettonicae in umbra arefactae
folia contusa et in puluerem redacta ad pondus denariorum trium ex

57 Plin. Val. 2, 25 fol. 46 A **58** Plin. Val. 2, 25 fol. 46 A **62** Plin. Val. 2, 25 fol. 46 A **64** Med. Plin. 2, 7 p. 49, 13 sq. Plin. Val. 2, 25 fol. 45 D **65** Med. Plin. 2, 7 p. 49, 9 sq. 12 sq. Plin. Val. 2, 25 fol. 45 D **67** Plin. n. h. 26, 54

6 *ante* folii 𐆖 II *P add.* costi 𐆖 VIII *(e l. 2 repetitum)* 9 exquoques *L* 13 cholicos] melancholicos *Plin. Val.*, cholericos *Co, idem l. 15* cholerico, *sed cf. adnotat. ad p. 166, 24* 16 salis marini — I *P* 18 da *P* 19 bile *PL* 26 adsorbendos *P* 28 aliquod *PL* 29 cholere *PL* 33 agrifoli *L* concitandum *P et L manus secunda* 34 aizoon] lizon *PL*, *corr. Co* appellantur *L*

hydromeli cyathis VIIII bibenda per triduum data uentrem sine mo-
lestia continuo mouent. Brassicae tenerrimae contritae sucum ex- 68
pressum si quis ad sex cotylarum mensuram adiectis uini cyathis tribus
ieiunus biberit, ita ut pridie non cenet et bene digestus sit, mirifice
ac sine ullo taedio aluo concitata purgabitur. Orbicularis herbae, quam 69
Graece cyclaminon uocant, si quis expresso suco anum perunxerit,
mira celeritate experietur alui solutionem. Vt purgatione uentris rele- 70
uato corpore salubriter aetatem agas, aluum hoc genere concitabis.
Gladioli radicem longitudine ac plenitudine digiti pollicis, si feminae
remedium dandum erit, si uiro, ad crassitudinem duorum digitorum et
longitudinem unius dabis derasam et lotam contritamque ualentissime
adiectis aquae cyathis IIII aut V. Quam potionem colatam admixto
paululo mellis calefactam potui dabis. Herbae Brittanicae sucus per 71
se solus pro unius cuiusque uires potui sumptus sine periculo purgat.
Quo validius autem purgari uolueris, hoc amplius sumes, ita ut men-
suram sextarii non excedas. Lauriculi teneri, id est cymae lauri, cum 72
nepeta adiecto sale contriti et cum aquae tepidae hemina in potione
sumpti concitant aluum pituitamque et lumbricos celeriter eiciunt.
Sabuci coliculi teneri decocti cum oleo et garo manducati uentrem 73
continuo soluunt. Aluminis liquidi paululum lana inuolutum et podici 74
subiectum evocat stercus et sine fatigatione deducit. Frequenter ex- 75
perti solutionem uentris adfirmant tali remedio se esse purgatos:
Mellis acitabulum et salis triti tantundem cum aceti sextario uno fer-
uefaciunt atque ita nocte sub diuo caelo sereno uas leuiter opertum
relinquunt et mane, cum pridie cena abstinuerint, cum aqua, quantum
sufficiat, minutatim bibunt. Quo facto non solum uentris, sed etiam
atrae bilis ac rufae taedio absoluuntur. Serum de lacte bubulo adiecto 76
melle et sale, quantum satis sit, potui sumptum morantem aluum in-
pellit. Serum de lacte equino potui datum facile et sine periculo uen- 77
trem molliter purgat. Asininum lac cum melle potui datum uentrem 78
facile et sine periculo soluit. Salis marini triti et mellis optimi despu- 79
mati et aceti scilliti semuncias singulas in unum miscebis et teres et
aquae mundae frigidae quartarium adicies et coagitabis et ieiunus
calefactum leniter bibes, tum deambulabis atque inter deambulandum
calidam aquam paulatim, quotiens uisum fuerit, sumes; potenter hoc
remedio uentrem morantem bilesque purgabis. Malagma purgatorium 80
ad paruulos, si ob infirmitatem potionem purgatoriam bibere aut sus-
tinere non possunt: Lupinos crudos siccos in ollam nouam missos in
furno torrebis siccatosque ac tunsos uel molutos cum felle taurino uel
uitulino miscebis et subiges et pro malagmate ad imum uentrem ab
umbilico deorsum uersus inpones. Nam si super umbilicum inposueris,

69 Plin. n. h. 26,54 71 Ps.-Apul. 30,5 73 Plin. n. h. 24,52

14 uiros *P*, uiribus *Co* 16 teneris *L* 36 remedium *PL*

stercus omne sursum uocabit, inpositum autem deorsum uersus et
81 bilem detrahet et pituitam deducet. Sales cathartici sine stomachi iniuria, ut nec intestina doleant. Accipiuntur seu in prandio cum esca seu in cena; si autem ieiunus uolueris, cum mulso accipies cocleare plenum. Conponuntur sic: Salis Ammoniaci — I, zingiberis sicci — I, lasaris radicem — I, scamoniae — I, piperis — I, faeniculi semen — I. Teres omnia et cribrabis; sane cum uolueris, ut uehementius moueat, cocliaria duo accipiat qui alui difficultate torquebitur.

CAPVT XXXI

AD ANI VITIA ET FISTVLAS PODICIS ET AEMORHOIDAS REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Lipara ad intertrigines et exasperationem et tumorem ani mirifica sic: Spumae argenteae ℔ II, cerussae ℔ II, turis pollinis ℔ II, aluminis fissi ℔ I, adipis suillae eneruatae curatae ℔ II, uini austeri ueteris Ꞩ I S, rosae Ꞩ I S, olei uiridis ℔ S. Teritur spuma et cerussa, alumen ex uino diluitur, deinde adicitur tus in puluerem redactum et, cum primum haec leuia bene fuerint, oleum et uinum et adipem lique-
2 factam cum rosa supra scripta misceri oportet. Lipara rufa. Facit ad fissuras ani, quas rhagadas Graeci dicunt; eadem ad omnes eiusdem partis exulcerationes et uitia diutina bene facit. Accipit haec: Spumae argenteae ✱ XVI, misui usti ✱ VI, resinae terebinthinae ✱ XII, cerae ✱ VI, cerussae ✱ XVI, chalcitidis ustae ✱ VI, olei myrtei ℔ I. Omnia diligenter teruntur cum olei pondere dimidio, tum reliquum oleum et cera et terebinthina liquefacta mortario superfunduntur et concorpo-
3 rantur atque ita in doliolo uitreo reponuntur. Ad condylemata ani facit bene elaterium sincere, quod est sucus cucumeris siluatici conpositus in rationem pastilli aceto dilutus et ita adpositus. Item propolis
4 per se subacta et more emplastri inposita plurimum prodest. Facit bene hoc medicamentum ani uitiis sic: Resinae terebinthinae ✱ VI, cerae idem. In unum haec coquuntur, quantum oportet, et adiciuntur his gagatis lapidis triti ✱ IIII; multi et iridis contusae ac uino mixtae
5 et subactae manibus uelut farina aliquid addiderunt. Hoc quoque medicamentum mirifice prodest ani uitiis. Constat ex his: Aluminis Melini ✱ II, chalcitidis ✱ I, faeculae ✱ I. Teruntur haec omnia diligenter permixtaque, cum opus est, uino aut aceto diluta adponuntur.

XXXI **1** Scrib. 222 **2** Scrib. 223 **3** Scrib. 224 **4** Scrib. 225 **5** Scrib. 226

2 deducit *PL* 7 criblabis *L* *tit.* aemorhoditas *PL* 11 eneruatae] et neruatae *P* 17 spumae argenteae p. ✱ XXXVI *Scrib.* 18 resinae terebinthinae ✱ XII *L et Scrib.*, ✱ II *P* 19 cerussae p. ✱ VI *Scrib.* 20 dimidium *PL* relicum *L* 22 condilemata] *sic plerumque pro* condylomata *uterque codex* 29 farinam *PL, corr. Co;* farinae *He*

Haemorhoidas sic curari oportet, primum ut prodeant totae. Quod ut 6
fiat, anus hoc medicamento perunguetur: Centaurei suci ✕ II, — haec
herba Latine fel terrae dicitur et ubique in agris nascitur; est autem
tenuis multorum ramorum in rectum surgentium, habet florem exigu-
um purpureum —, absinthi suci ✕ II, aluminis liquidi ✕ II, misui ✕ I,
herbae peduclariae ✕ I, mellis quantum ad conprehendenda ea satis
erit. His peruncto ano aut lana tincta interius trusa, cum desederit
quis ad sellam et paruerint totae haemorhoides, supra scripto medica-
mento rursus bene tangendae sunt undique. Praecipue radices earum,
quas basis dicunt, de spicilli latitudine inlinendae sunt, subinde inpo-
nente medico cumulate medicamentum et adcrustate inprimente, donec
bene conbibant; totum enim in eo est, ut ab omni parte saturentur.
Est autem hoc medicamentum sic: Chalcitidis ustae ✕ IIII, aeris floris
usti ✕ IIII, misui usti ✕ III, aeris squamae ✕ II, diphrygus ✕ II, soreos
usti ✕ II, auripigmenti ✕ II. Haec teruntur diligenter atque in tenuissi-
mum puluerem rediguntur et sicca, ut dixi, haemorhoidibus inpri-
muntur undique. Post hoc tenue simplex rasum linteolum inponi
oportet et super hoc panem autopyrum ex aqua maceratum et tritum
rosa illic pro oleo adiecta. Hoc medicamento sine magno labore circa
septimum diem cadere coguntur haemorhoides. Oportet autem bis die
panem inponi, nonnumquam et in noctem, si circa eas tensionem sen-
seris, quarto die auriscalpio auerso, quam partem cyathiscon Graeci
uocant, sensim temptare ac mouere eas, quo celerius excidant. Hoc
medicamentum omnem carnem ex omni parte corporis exulceratam et
excrescentem sine magno morsu tollit. Pulueris Pancratiani confectio 7
ad rhagadia uel exochadia sic: Aluminis rotundi ustulati et siccati
— III, aluminis schisti — III, nitri usti ℈ VI, aeris flos ℈ VI.
Omnia haec permixta et trita seruabis. Cum utendum fuerit, cum aceto
acri inlines exochadia uel rhagadia, sed adsidue, ut intra quartum diem
sanentur. Ad ani uitia et tumores et uulnera conpositio sic: Resinae 8
terebinthinae ℈ XXVII, † sifum ℈ XII, cadmiae ℈ XII, spumae ar-
genti ℈ VIIII, cerussae ℈ VIIII, misui ℈ VIIII, herbae arnoglosae
℈ III, olei ueteris libram. Haec uniuersa conteres et miscebis et per
dies quantos oportuerit ad locum doloris adpones. [Ad] ani uitia om- 9
nia optime et citissime curat oleum bombycinum uerum, si adsidue
inde tangantur, ita ut intra triduum uel quadriduum rhagadia et ex-
ochadia stirpitus tollat, si adsidue ponatur. Nucleos de dactulo con- 10
bures et conteres quam minutissime et de puluere eorum loco ani ex-

6 Scrib. 227

7 erat *L* 8 *ante* totae *P add.* herbae 10 uasis *PL* spicillis *PL* 11 cumulatae *PL* adcrustatae *L*, ad crustatas *Vollmer Thes. ling. Lat. uol. 1 col. 338* 14 diphrycus *PL* 16 sicca *Scrib.*, sic ea *PL* 17 rarum *Scrib.* 19 medicamentum *PL* 23 temptari *P* 25 panchraciani *PL* 31 † sifum] serifu *uel* xifiu *Heraeus* 33 ℈ III] ℈ IIII *L* 36 quatridu-um *P* exogadia *PL* 38 exulcerata *PL*

11 ulcerato siue uulneribus eius et fistulis frequenter inpones. Herbam
polypodium teres et sic in ptisanam mittes et sorbebis ieiunus; hoc et
12 soluet uentrem et anum mollit tumentem. Ad rhagadia in ano na-
scentia: Spumae argenti — I, olei rosei — I permisces et adsidue ad-
13 pones. Plantaginis folia et radices et herbam centenodiam et rubi
summitatem et mespila et cydonea et nuces Gallas et de salice fron-
des, quae tenerrimae fuerint, cum atramento sutoricio ex aqua coques
simul uniuersa adiecta quarta parte aceti et colabis diligenter atque
14 inde fouebis eas partes, unde haemorhoides fluunt. Rubi summitatem
colliges et mala siluestria, rubum autem in mortario teres et siluestri-
um pomorum sucum exprimes et pariter miscebis ac fomentum inde
15 factum calidum haemorhoidis adpones. Chartam diligenter exures et
cinerem eius siue fuliginem siccam ad fluentem haemorhoidis uenam
16 tamdiu adpones, donec stringatur. Ad ficos, qui in locis uerecundiori-
bus nascuntur, de orbita rotae collige caluos lapides non praegrandes
neque paruos et pone in foco, ut bene candescant, et lotio infantis eos
extingue, postea de ipso lotio locum adsidue laua, ita ut frequenter
mutes et lapides et lotium infantis; tantum proderit, ut sectione et
17 ferro opus non sit. Extalem prominentem uino lauari prius, deinde
18 cedro ungi et pollice propelli introrsum oportet. Ani uitiis omnibus
plantaginis radix decrescente luna die Saturni occidente sole collecta
uel sumpta et pellicula uel panno Phoenicio obuoluta ac licio ligata
19 et lumbis circumdata continuo sanitatem praestabit. Sertulam Cam-
panam ex uino aut passo coctam terito et adponito ad anum eoque
uino, in quo sertulam coxeris, et prius et postea anum foueto; cele-
20 riter sanabis. Caro ani superuacua sine dolore consumetur, si araneo-
21 rum fila adpones, quae in uineis inueniuntur. Cedria, qua librarii utun-
tur, si anum ficosum et ad sectionem spectantem frequenter uino ca-
lido prius elutum spicillo perunxeris atque ita quieueris, mirabiliter
carnem superuacuam consumes, sed ad sanitatem lenioribus medica-
22 mentis postea perduces. Extalem nimis prominentem [reprominentem]
reprimit gallinaceus uitellus, si coctus integer ab ipso aegro illic cali-
23 dus adsidue contineatur. Ad fistulas uulnerum in ano uel quae nascun-
tur in locis uerecundioribus terrae mali radix contusa et fistulae in-
serta aut in puluerem redacta et cum uino uetere inspersa ita prodest,
ut celeriter expurget, solidet et ad omnem sanitatem perducat, sine
24 qua nec medici huiusmodi causas curare possunt. Tithymalli contusi
sucum ex uino super fistulam uulneris exprimito, deinde fomentum
huiusmodi alligato, id est marrubium in cinere calido subcoquito et
adiecta uetussima axungia diu subigito et linteo inlitum calidissimum

11 cf. Marc. 30, 44 **24** l. 37 sq. Ps.-Apul. 108, 3

7 saturicio *PL* 12 haemorhoides *L* 27 adponas *L* 29 quiueris *PL*, *corr. Co*

fistulae adponito et ter aut quater in die feruens medicamen renouato;
mirifice proderit. Os humanum contusum et in puluerem tenuissimum 25
redactum cum melle inlitum etiam duratas ani et antiquas fistulas
sanat, si per triduum continuum adponatur. Ad nates uel podicem 26
fistulosum. Olei optimi sextarium, † epodagri selibram, aeruginis libram,
turis masculi nigri selibram, resinae libram, mellis sextarium unum
quadrans, aceti S̸ II. Haec omnia in olla rudi simul decoques et more
emplastri induces. Ad haemorhoidas eosque, qui sanguinem deiciunt. 27
Porri sucus expressus ieiuno potui datus haemorhoidas continuo de-
sinere facit. Adeps cygni haemorrhoidas conprimit, si aut potui detur 28
aut loca inde tangat. Symphyti radix, quae herba Gallice halus dici- 29
tur, aut commanducatur aut usta et trita in potione datur aduersum
haemorhoidas nimium profluentes. Sfongiam marinam exures et in 30
cinerem rediges et cribrabis et inde cocleare plenum in quacumque
potione dabis ei, qui haemorhoidum nimietate uexatur. Ruborum cau- 31
liculi teneri tunduntur expressusque ex his sucus in calidissimo sole
ponitur, ut usque ad crassitudinem mellis spissescat; hic haustus effi-
cacissime haemorhoidum sanguinem sistit. Quagulum ceruinum de- 32
gluttitum sanguinem ex intimis profluentem facile stringit. Idem facit
et quagulum leporis. Luna XIII hora VIIII, antequam exeant uel 33
erumpant mori arboris folia, oculos tres tolles digitis medicinali et
pollice manus sinistrae et in oculis singulis dices: ABSI ABSA PHE-
REOS mittesque in coccum Galaticum et in Phoenicio lino conchy-
liatae purpurae conligabis et dices: T o l l o t e h i n c t o t a m, h a e m o-
r h o i d a, ABSIS PAPHAR, et nudum eum, cui remedio opus est, praeli-
gamine illo cinges. Ani uitia et condylemata felle capruno peruncta 34
sanari certissime constat. Malicorium cum uino optimo usque ad duos 35
cyathos decoctum pariterque contritum et malagmatis modo inpositum
potenter ani condylemata persanat. Butyrum et adeps anserina et 36
oleum rosaceum permixta pulcherrime prosunt ani uitiis. Sanguis ca- 37
prunus cum polenta inpositus ani uitium omne persanat. Rhagadas 38
canini capitis usti cinis adspersus adiungit et stercoris canini albi be-
taeque cinis insertus similiter opitulatur. Iris Illyricae cinis cum melle 39
subactus utiliter inponitur ani uitiis, si ipsa iris in furno diligenter
uratur. Adeps anserinus cum eiusdem cerebro et oesypo et alumine 40
subigitur et inponitur ani omnibus causis. Carnes ex capitibus mugi- 41

28 Med. Plin. 2,16 p. 60, 8 sq. **31** cf. Marc. 16, 80 **32** cf. Marc. 16, 81 **34** Plin. n. h. 28, 216 **36** Plin. n. h. 28, 216 **37** Plin. n. h. 28, 216 **38** Plin. n. h. 30, 69 **40** Plin. n. h. 30,70 **41** Plin. n. h. 32, 104

5 † epodagri] lithargyri *Co* 9 expressi *L* *uerba* continuo desinere facit. Adeps cygni haemorrhoidas *om. L* 10 haemorroidas *P* 11 tangat] *sc.* aeger 13 sfongeam *P* 14 criblabis *L* 22 apsa *P* 23 coctum *PL, corr. Co* 24 tota *PL, corr. He* 29 condilema *L* 31 omnem *PL* 35 oesypo *Plin.*, hysopo *PL*

lum siue mullorum decoctae et cum melle subactae atque inpositae
42 uitiatis anis plurimum prosunt. Oleum uetus et picem et pollinem
43 triticeam decoque et ano exulcerato calens medicamen inpone. Radix
rubi in uino usque ad tertias coquitur eoque uino ani uitia et diffi-
44 cultates fouentur. Ad ulcera in ano facta chartae conbustae, sed
† aenarum eius drağ. I, auripigmenti drağ. I, lepidae drağ. I simul con-
45 teres et melle conprehensis uteris emplastri modo. Ad eos, quibus in-
testinum inprobe prominet, remedium sic: Ebuli suco turpitudinem
46 circumline; cito remediabis. Porrigines ani extirpat tale medicamen:
Picis, resinae, cerae, butyri, seui caprini, argenti spumae, singulorum
47 paria pondera remitte et simul contempera atque ita inline. Ad syrin-
gium uel ani uitia lauabis locum uino uetere et teres testum ostrei et
sordes intra pullinum uentrem repertas contundes et cocleam uacuam
et cucurbitam ustulatam teres diligenter mixtaque omnia, cum in pul-
uerem tenuissimum redigeris, uulneri adpones; mox uitium omne sa-
48 nabis. Item ad ani uitia prominentia, quae reuocari non possunt:
Rubi, ubi mora nascuntur, caules teneri et buxi folia et cortex mali gra-
nati uel ipsa poma eius et cortex roboris arboris, unde coria conficiuntur,
in testo supra prunas ponuntur et intra uas, ubi offertur, fumantia
constituuntur, ut supra sedeat infirmus conclusus diligenter, ne fumus
foras exeat, quo facto cum conatu anum eidem fumo offerat; in re-
centi taedio hoc remedium ter factum subueniet, in uetere uero taedio
49 saepius fieri oportet. Ad idem, quod et libidines offerendi et conatus
reprimet: Caeparum rotundarum uel etiam aliarum folia aut cortices
siccas et picem duram simul carbonibus incendes et uaso, ut superius
dictum est, concluso sedebis et conatus dabis, ut fumus et uapor ano
50 suscipiatur; praesens experieris remedium. Conpositio ceroti ad uitia
ani sic: Spumae argenti — II, cretae Cimoliae ℈ II, cerae Punicae
℈ II, cerussae — II. Quae omnia ad summam leuitatem teruntur,
tum in uase argenteo cera cum oleo roseo remittitur, sic reliqua con-
51 funduntur. Conpositio ad ani uitia sic: Cecidos, lepidos, chalcanthu,
⟨stypteriae⟩ schistes. Haec trita mensuris paribus melli despumato
52 mixta ad usum huiusmodi seruabuntur. Ad syringium efficax: Oliuae
medullam cum semine auenae aequis portionibus teres et puluerem
ipsum aqua caelesti consperges faciesque ex eo collyria, quae fistulae
ani inici possint. Quae per triduum iniecta fistulas in profundo positas
53 foras producent, ut postea possint medicamine leniore sanari. In-
testinum extremum quibus prominet et excedit, quotiens processerit,

42 Med. Plin. 2, 16 p. 59, 4 sq. **43** Med. Plin. 2, 16 p. 60, 2 sqq. **46** Ps.-Theod. p. 287, 4 sqq. **53** Scrib. 232

7 conprehensus *L* 10 capruni *P* singularum *PL* 11 atque ita] calita *L* 20 ut] et *L* 21 conato *PL* 22 remedio *PL* 28 chimoniae *PL* 31 calchanthum *PL, corr. Heraeus* 32 ⟨stypteriae⟩ *He, cf. p. 48, 36* chistes *PL* 33 seruabuntur] *ab hoc uocabulo codex L deficit usque ad 33, 45* 37 medicamen *P* 38 excedet *P*, excidit *Scrib.*

totiens uino calido, in quo herba uerbena cocta fuerit, admixto tenui lixiuo lauari oportebit. Prodest et illud pice liquida perungueri et sic introrsum repelli. Bene facit ad hoc et cinis ex sarmento factus atque cribratus siccusque inspersus. Alumen quoque fissum tritum eidem loco inpositum plurimum prodest.

CAPVT XXXII

PANICVLIS ET INGVINIBVS ET INTERTRIGINIBVS REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Malagma, quod discutit strumas, parotidas, paniculas, quod Graeci 1
φύγετρον uocant, omnes quoque futuras suppurationes dispergit, factas
uero aperit. Facit et ad dolorem articulamentorum omnium et iunctu-
rarum, praecipue ad lumborum dolorem atque inflationem stomachi
uel coli. Conficitur sic: Picis Hispanae, afronitri, resinae pituinae,
cerae, lauri bacarum, singulorum ⚹ XXXV, adipis taurini ⚹ XV, am-
moniacae guttae ⚹ XV, iris ⚹ XV, galbani ⚹ XV, piperis albi ⚹ V.
Quae debent liquefieri, dissoluuntur igne et oleo exiguo diluuntur,
cetera tunsa et cribrata bene asperguntur tepenti medicamento, quod
diu agitando miscetur, deinde manibus subigitur, ut malagma exactissi-
mum fiat. Malagma ad omnem dolorem corporis, sed praecipue pani- 2
cularum et omnium articulamentorum. Facit et ad podagram, eadem
discutit uomicas aut aperit, pectoris quoque concoctioni et causis in-
teraneis prodest et lumborum doloribus. Accipit haec: Cerae ⚹ VIII,
Ammoniacae guttae ⚹ X, bidellae ⚹ X, iris ⚹ VI, galbani ⚹ III, tere-
binthinae ⚹ V. Contunduntur pilo ordine, quo scripta sunt, omnia,
deinde cyprino oleo, quod in imo subsidere solet, colliguntur uel per-
miscentur, cera in aquam feruentem in minimas partes concisa prius
dimittitur, ut illic mollescat, deinde subacta manibus in pilam coicitur
cum ceteris speciebus atque illic diu malaxatur. Paniculas aperit se- 3
uum pecudis cum sale tosto positum. Item lacertae cinis uel ipsa di-
uisa adposita. Item cocleae contusae uel cinis earum cera admixtus
adpositus et fimus columbinus cum farina inlitus prodest. Inguinum 4
tumorem cocleae minutae tritae cum melle inlitae sedant. Ad inguen: 5
Frustum ueteris sfongiae ad pedem alligabis et radicem alterci sinistra
manu digitis medicinalibus sumes et alligabis in alio pede et de cu-
curbita sicca longa circulum facies et inmisso licio circa pedem liga-
bis. Panicula ne ad sectionem ueniat, remedium sic: Gypsum aqua 6

XXXII **1** Scrib. 263 **2** Scrib. 264 **3** Med. Plin. 3, 5 p. 79, 11 sq. 12 sqq. **4** Med. Plin. 2, 21 p. 64, 18 sq.

7 ΦΥΤΕΘΡΟΝ *P, corr. Heraeus coll. Pollucis onomast. 4, 191: φύγετρον φῦμα περὶ βουβῶνα μετὰ πυρετοῦ, cf. etiam Cels. 5, 28, 10 p. 241, 15 ed. Marx; φύγεθλον Scrib.* 12 galbani p. ⚹ XII, piperis albi p. ⚹ XV *Scrib.* 18 concoctione *P* 23 ceram *P* aqua *P* 24 pilum *P, corr. He*

calida bene consperge, donec in se coeat et spissetur, et sic inpone
supra paniculam, deinde chartam superalliga, quae res et aperit eam
7 et sanat, postea utere malagmate molli, ut cito et bene cicatricet. Ad
intertrigines excalfactas et dolentes remedium de experimento sic: In
mortario plumbeo de pistillo plumbeo missum oleum rosaceum et ui-
tellum oui tamdiu teres, ut spissetur, ita ut de eodem plumbo, dum
teritur, pars aliqua misceatur, et cum fuerit spissum, ut emplastrum
in linteolo tenero induces et loco trito intertrigini adpones. Hoc re-
8 medio per triduum, donec locus exulceratus sanetur, uteris. Aduersum
inguinum paniculas remedium sic: Nasturcium cum pice inpositum
paniculas discutit. Maturis uero aut maturescentibus paniculis tale
medicamen adhibebis, id est lenticulam et lauri bacas ex tertio iuxta
mensuram lenticulae decoques in aqua et diligentissime manibus sub-
iges et cum lana calidum fomentum adpones, quod cito ac uehementer
9 et dolorem discutiet et umores noxios purgabit. Eruum uetus in fari-
nam mollissimam redactum et cum melle inpositum paniculis medetur.
10 Mirabile hoc medicamentum paniculis sanandis sic: Hyoscyami folio-
rum uiridium ꝑ II, resinae pituinae ꝑ II, cerae ꝑ II, adipis porcinae
sine sale ꝑ II, galbani ꝑ II. Omnia haec tunsa uel remissa in unum
11 corpus rediges et emplastri modo adpones. Calcem uiuam, alii capita
duo, uitellos coctos uel incoctos ouorum trium. Simul omnia permixta
et emplastri more adposita omnem tumorem et dolorem panicularum
12 dispergunt et sedant. Galbanum solum inter principia doloris pani-
13 culae adpositum plurimum prodest. Feniculi farina ex mulsa aqua
decocta addita axungia adposita dolorem inguinum sedat. Fimus hir-
cinus cum melle decoctus adpositus paniculis sanitatem congruam
14 praestat. Creta Cimolia trita et cum aceto superinducta cohibet pani-
15 cularum tumorem. Siue incipientem paniculam conprimi opus sit siue
concoctam dissolui, praestabit utilissimum remedium cinis muricum
uel purpurarum exustarum cum oleo uetere inpositus uel superductus.
16 Lupini ex aceto cocti et subacti et pro emplastro adpositi causam
17 panicularum maturant et minuunt dolorem. Ficus Africana uetusta ex
18 uino decocta tunsa uel trita utiliter paniculis adponitur. Ne inguen
ex ulcere aliquo aut uulnere intumescat, surculum anethi in cingulo
19 aut in fascea habeto ligatum. In sparto uel quocumque uinculo, quo
holus aut obsonium fuerit innexum, septem nodos facies et per singu-
los nectens nominabis singulas anus uiduas et singulas feras et in
crure uel brachio, cuius pars uulnerata fuerit, alligabis. Quae si prius
facias, antequam nascantur inguina, omnem inguinum uel glandularum

8 Med. Plin. 3, 5 p. 79, 1 sqq. 9 Med. Plin. 3, 5 p. 79, 3 sq. 12 Med. Plin. 3, 5 p. 79, 8 sq. 13 Med. Plin. 3, 5 p. 79, 9 sqq. 25 sq. 14 Med. Plin. 3, 5 p. 79, 21 sq. 15 Med. Plin. 3, 5 p. 79, 18 sqq. 16 Med. Plin. 3, 5 p. 79, 5 sq. 17 Med. Plin 3, 5 p. 79, 6 sq. 19 cf. Marc. 32, 21

4 remedio *P* 13 mensura *P* 27 chimonia *P*

ıolestiam prohibebis, si postea, dolorem tumoremque sedabis. Surcu- 20
um quoque ex myrto ⟨nec ferro nec⟩ terra tactum [cum] si quis
erat, ab inguinibus tutus erit. Inguinibus potenter medebere, si de 21
icio septem nodos facias et ad singulos uiduas nomines et supra
alum eius pedis alliges, in cuius parte erunt inguina. Si ab equitando 22
ıexata fuerint inguina aut intertrigines dolebunt, spuma equi fricen-
ur; statim remediabuntur. Stercus suillum cum oleo perfrictum et in 23
esta calefactum et inguinibus inpositum plurimum prodest. Pollex 24
ius pedis, in quo inguina erunt, cum proximo digito ligatus mire
nedetur. Si quis ab equitando aut ambulando inguen habuerit, scribat 25
n charta ΚΥΣΤΟϹ et ad femur sibi alliget, cito sanabitur. Ad con- 26
lylemata inguinum uel quarumlibet partium malicorium cum uini
ptimi sextario ad cyathos duos decoctum et cum eodem uino tritum
ıtque ut malagma inpositum condylemata facta persanat. Medullam 27
anis ex uino uetere subige et emplastri modo inpone condylematis;
otenter ea sanabis. Argimonia trita et adipi anserinae admixta in- 28
ositaque condylomatis medetur. Oleum uetus cum polenta decoques 29
t calidissimum condylematis inpones. Folia rubi contrita et cum ceroto 30
osaceo inposita sanant omnia condylemata. Adeps anseris cum cerussa et 31
leo rosaceo et cera Pontica in unum ceroti modo conposita et inpo-
ita utiliter condylematis medetur. Mus araneus, qui, cum in orbitam 32
nciderit, moritur, ustus et in cinerem redactus et cum adipe anserina
permixtus condylematis infrictus mirum remedium adfert. Ad inter- 33
trigines sanandas libystici foliis commanducatis sucum exceptum si ei
loco adposueris, cum morsu quidem, sed continuo sanabis. Gallae con- 34
tusae in uino coctae atque inpositae intertrigini plurimum prosunt.
Calciamento, quo uti soles, locum inguinum laborantem si perfricueris, 35
confestim intertrigines tolles. Axungiam perueterem liquefactam et 36
cerussam bene tritam permisce, donec acopi crassitudinem habeat, at-
que inde intertrigines perfrica; efficaciam remedii celeritatemque mira-
bere. Nam hoc medicamen etiam rhagadas efficaciter sanat. Cretam 37
argentariam cum uino uetere tritam inpones tritis intertriginibus; op-
time accipieris. Oleo uetere et aqua calida permixta adsidue inguina 38
foue; continuo subuenies intertriginibus attritis. Si exulceratio inter- 39
triginum erit, spumam argenti ex uino conteres eique puluerem pinei
corticis tunsi miscebis et locum inlines. Ad inguina et apostemata re- 40
medium sic: Equinus sanguis maxime admissarii equi frequenter in-

20 Med. Plin. 2,21 p. 64,16 sqq. **21** Med. Plin. 2,21 p. 64,19 sqq., cf. Marc. 32,19 **22** Med. Plin. 2,21 p. 64,23 sqq. **23** Med. Plin. 2,21 p. 64,25 sqq. **24** Med. Plin. 2,21 p. 65,3 sqq. **30** Med. Plin. 2,16 p. 60,1 sq. 31 Med. Plin. 2,16 p. 60,6 sqq. **40** l. 36 sqq. Plin. n. h. 28,217 p. 252 l. 1 sq. Med. Plin. 3,5 p. 79,24

2 ⟨nec ferro nec⟩ *Med. Plin.* 6 fuerit *P* 11 *κύστις i. e.* uesica *uel κύσθος i. e.* cunnus *Heim Incant. mag. p. 533* 36 apostemata] epithemata *P*, *corr. Co*

litus huiusmodi molestias sanat. Vngulae quoque eius conbustae cinis
41 cum oleo adpositus idem praestat. Cocleae uiuae contritae cum myrra
et inpositae inguinibus efficaci auxilio subueniunt; sed relinquendae
sunt loco, cui adpositae fuerint, tamdiu, donec sponte decidant, quod
42 fiet, cum persanauerint. Arietis quam pinguissimi lana plena suis sor-
dibus conbusta et in puluerem redacta prodest plurimum, si eo cinere
43 ex aqua locum inguinum perfricaueris. Bestiolae multipedes, quae in
locis umidis et sordidis nascuntur quaeque contactae pilulam de se
faciunt, contritae adiecta tertia parte resinae terebinthinae emplastri
modo adpositae collectiones incipientes, quas Graeci apostemata uo-
cant, adeo sanant, ut tenacissime emplastrum haereat, donec persanent.
44 Lotio suillo locum inguinum dolentem adsidue perungue aut cum eo
45 lanam sucidam adpone; statim medebere. Muliebres capilli conbusti
et contriti atque inliti cum uino aut cum aceto inguinibus medentur.
46 Menstruis muliebribus inguina dolentia uel tumentia si contingantur,
47 statim sanari creduntur. Talus bubulus conbustus tritusque adiecto
48 melle inligatus inguinibus dolentibus uel tumentibus prodest. Inguina
tumida et dolentia sanabis, si ipso ueretro denudato, id est reducta
49 pellicula, adsidue ea contingeris uel perfricaueris. Apostemata ut re-
mollientur aut, si mollia fuerint, ut dispargantur, facies medicamentum
tale, quo nihil potentius est: Herbae marrubii folia uiridia contundes
aut, si uiridia non fuerint, inuoluta foliis maluae uel personaceae sub
cinere calido coques, deinde panem candidum infusum uino ueteri
addes et axungiam miscebis et tundes de ligno in lignea pila; sed ob-
seruabis, ut panis infusi et axungiae partes singulae sint, herbae uero
partes duae. Quod emplastri more mane et sero locis necessariis in-
50 pones. Inguinibus mirabile exhibet remedium ex gallinacea ala ossi-
culum extremum cocliario terebratum nodisque septem licio ligatum
atque ita brachio uel cruri eius partis, quae inguina habet, suspensum.
51 Lipara ad intertrigines sic: Cerussae, spumae argenti, medullae cer-
uinae, seui ceruini libras singulas, ouorum octo album, uini boni quar-
tarios IIII, turis pollinis — IIII, rosae Campanae p̧ I, aluminis semun-
ciam. Cerussam et spumam tundes, cetera remittes et in mortario
52 terendo uniuersa miscebis. Porriginem intertriginum interficies hoc
medicamine: Picis, resinae, cerae, butyri, seui caprini, spumae argenti
unciis singulis in unum permixtis, si utaris adsidue.

42 Med. Plin. 2,19 p. 62,18 sq. **43** Plin. n. h. 30,75 **44** Plin. n. h. 28,218 **48** Sext. Placit. 17,8

4 decedant *P* 6 puluere *P* 8 pilula *P* 17 inligatus] inlitus *Co* 19 remollientur] *cf. p. 190,29* 23 pane *P* 29 parti *P* 31 quartarios] q̃ *P* 36 permixtus *P*

CAPVT XXXIII

CEPARIAE ET VERETRO SIVE VERENDIS VIRILIBVS ET TESTICVLIS DOLENTIBVS VEL PENDENTIBVS ET HIRNEOSIS SIVE VIRIS SIVE INFANTIBVS ET REBVS VENERIIS ET EVNVCHIS SINE FERRO FACIENDIS REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Ad testiculi tumores cupressi bacae ex uino coctae conueniunt et 1
faba quasi concicula cum multo cumino cocta et adposita more cata-
plasmatis. Necnon et uua passa cum cumino contusa et tepens adpo-
sita plurimum prodest. Ad ueretri uero tumorem lentem ex aqua
coctam et tritam poni utilissimum est. Si ulcus in pene sordidum 2
fuerit aut cancer illud temptauerit uel iam occupauerit, Andronei
triti ex uino inpositi bene faciunt. Omne ulcus in omni parte cor- 3
poris sordidum, quod tum intellegi potest, cum candicat et quasi
crustam coperductam albam habet, purgat mel per se adpositum uel
iris arida contusa [et] cum melle. Eadem ratione et terrae mali et
panacis radix adposita purgat sordida ulcera uel in uerendis uel quo-
quo loci fuerint. Mirifice ⟨et⟩ hoc medicamentum purgat ulcera quae- 4
libet, etiam si cancer temptauerit; est autem lene. Conficitur sic: Auri-
pigmenti ✱ VI, aeris squamae ✱ III, elaterii ✱ I, chartae conbustae
cineris ✱ III. Ex his tritis atque ⟨cribratis⟩, cum opus est, coclearia
tria rosae cyatho permiscentur et linteola carpta in eo tinguntur atque
ita ulceri superponuntur. Hoc medicamentum cito et sine ullo morsu
expurgat sordidissima ulcera ac sanat. Testibus, qui descenderint, spu- 5
mam coclearum inlitam mederi certum est, si inde adsidue tangantur.
Venerem conciliant passeres in cibo sumpti uel oua eorum. Item gal- 6
linaceus testis dexter in arietina pelle collo subligatus mire prodest.
Item stelionis cinis in linteo obuolutus sinistra manu portatus uenerem
stimulat, translatus inhibet. Qui in uenerem infirmior erit, testiculos 7
millonis ex aqua fontana, quae perennis est, cum melle decoctos edat
ieiunus per triduum; statim remediabitur. Vt in uenerem, cum uolueris, 8
sis paratus, remedium tale facies: Lacerti appellantur siue steliones,
qui per parietem repunt, curti sunt quique Graece scalabotae uocantur.

XXXIII **1** Scrib. 233. 234 **2** Scrib. 235 **3** Scrib. 236 **4** Scrib. 237 **5** Med. Plin. 2, 20 p. 64, 6 sqq. **6** l. 20 sq. Plin. n. h. 30, 141 l. 22 sq. Plin. n. h. 30, 143 **7** Constantinus Africanus, Sexti Placiti epitomator, p. 115 ed. Ackermann

6 andrones *PL, corr. Heraeus praeeunte Cornario, qui scripserat* Andronei pastilli; Andronios (*sc.* trochiscos) ex uino bene facit *Scrib. ed. princ.* 8 dum *P* 9 perductam *Scrib.* 10 [et] *He* 12 et *quod praebet hoc loco Scribonius legitur apud Marcellum supra l. 10, quo e margine errore librarii cuiusdam translatum uidetur* 15 ⟨cribratis⟩ *Ni* 22 stilionis *P* 27 calabotes *P, corr. Co* (ascalabotae)

Hi quattuor infunduntur in acetum acre triduo uel quatriduo, quousque putrescant. Hos teres in mortario et adiunges galbani ℈ IX, abrotoni ℈ XII, castorei ℈ XII, sulpuris uiui ℈ XII, resinae terebinthinae ℈ XII, croci ℈ XII, euzomi, quae appellatur herba mentiosa, sucum ℈ VI, mentae sucum uiridis ℈ VI, stafisagriae ℈ VI, iris Illyricae ℈ VI, aluminis schisti ℈ VI, myrrae ℈ III, seminis herbae symphoniacae siccae ℈ III. Haec omnia separatim trita simul miscebis et iterum simul teres. Inde emplastrum facies uel pittacium et pones in dextri pedis pollice, cum uti uolueris uenere, et cum cessare uolueris, ad sinistri
9 pedis pollicem transferes. Ad caepariam satureiae siccae florem collige et puluerem inde facito et melilotum combure et puluerem inde facito, similiter de cydoneo sicco conbusto, etiam de eo, qui in arbore solet siccus remanere, puluerem facito et cribello medicinali omnem puluerem cerne et permisce et cum uino uetere calefacto locum inline, etiam linteo illic adposito tege, ita tamen, ut duae partes sint de satureia et singulae de meliloto et cydoneo; sed quotiens medicamen
10 pones, uino uetere calido prius locum elue. Myrram in puluerem delicatissimum redige et ad locum caepariae adsidue cum uino uetere
11 pone; mire remediabis. Ad infantum testiculos uitiosos uel tumentes remedium efficax sic: Araneam, quae per filum suum se summittit, quando sursum uersus currit, rape et cum aqua calida tritam continuo
12 da infanti bibendam. Ad abundantiam seminis praeparandam erucam decoctam bibat, quotiens quisque inopia seminis se laborare perspexe-
13 rit, uel potius adsidue incoctam manducet. Ad ueretri curam auripigmentum et aloen aequis ponderibus tritum et in puluerem redactum miscebis et uteris cum uino uetere, ita ut prius ueretrum uino
14 uetere eluas et sic medicamine conspergas. Ad ueretri dolorem caseum caprunum et mel pari pondere in pultario fictili coque et bis ad diem
15 inpone, sed ante uino uetere locum, qui curandus est, eluas. Folia myrti ieiunus conmanduca et in ulera ueretri expue; statim proderit.
16 Ad tumores et dolores testiculorum brassica incocta cum sale trita inpositaque prodesse adfirmantur. Pastinacae siluaticae radix similiter inposita aeque prodesse dicitur. Porcacla quoque trita cum polenta adposita testiculis medetur. Ex fimo bubulo panis factus et exustus in furno aut in foco et postea in cinerem redactus et cum aceto scillito subactus dumque feruet testiculis adpositus saepiusque mutatus ad-
17 mirabiliter et statim prodest. Sfongea ex posca acida et tepida adpo-
18 sita statim sedabit testiculorum dolores. Adeps uituli et nitri modicum una permixta et ceroti modo inposita testiculis tumores omnes et do-
19 lores persanare dicuntur. Bulbi ex mulso triti atque inliti dolentibus

13 Ps.-Theod. p. 285, 5 sqq. **15** Ps.-Theod. p. 284, 28 sq. **17** Med. Plin. 2, 20 p. 64, 13 sqq. **18** Plin. n. h. 28, 215 **19** Med. Plin. 2, 20 p. 63, 14 sq.

10 transferens *P* 12 de eo, qui] decoqui *P*, *corr. Co.* 27 elues *P* 30 expues *P* 36 mutatur *P*

esticulis medentur. Rutae ramuli tenerrimi triti et inliti tumorem 20
esticulorum quamuis maximum sedant. Farina lini seminis cum re- 21
ina et myrra pari pondere permixta et inposita testiculis dolori ac
umori eorum subuenit. Testiculi tumentes aqua marina rationabiliter 22
ouentur. Hirneosis, ramitosis ydrocelicisque asparagi duri radices 23
iccatae et contusae et cribratae cum aquae hemina potui saepius datae
eleriter subueniunt. Pilulas cupressi uirides ex uino uetere ad tertias 24
lecoque et cyathos binos cotidie ieiuno hirneoso potui dato, tum folia
iusdem trita testiculis inponito; mire proderis, nam hoc remedium
nultis experimentis probatum est. Lapidem ignarium contusum re- 25
inae mixtum pro emplastro inpone ramitoso; statim proderit. Si 26
uero tenero rames descenderit, cerasum nouellam radicibus suis stan-
em mediam findito, ita ut per plagam puer traici possit, ac rursus
rbusculam coniunge et fimo bubulo aliisque fomentis obline, quo fa-
ilius in se quae scissa sunt coeant. Quanto autem celerius arbuscula
oaluerit et cicatricem duxerit, tanto citius rames pueri sanabitur.
Testibus nimie crescentibus cicutae radix trita et cum oui albo inpo- 27
sita medetur. Cerussae p I, turis masculi selibram. Tunsa haec atque 28
ribrata miscentur et cum aquae pluuialis S IIII ad medias deco-
quuntur. Ex eo cotidie testes tumentes inliti citissime reprimuntur.
Contusis et conpressis testibus cito subuenies, si cicutae folia trita 29
cum parum aceti inducas, ita ut medicamen gluttinosum facias et per
triduum ponas et mane ac uespera renoues. Bacae cupressi contusae 30
et cum axungia uetere subactae et tamquam malagma inpositae hirne-
osos etiam adultos et antiquos potenter iuuant. Ad ueretri dolorem 31
tumoremque remedium sic: Betam, de qua semen, decoque ex aqua
atque ea adsidue ueretrum per triduum foue; et tumor sedabitur et
uitium omne reducta pellicula sanabitur. Suco herbae Vettonicae te- 32
pido uino mixto ueretrum adsidue foue uel ipsam tritam adpone. Por- 33
caclae sucus tubo laboranti per clysterium inmissus mire prodest; ipsa
etiam trita superinposita iuuabit et quia cito arescit, plusculum suci
eius expressum debet ad necessitatem huiusmodi reseruari. Puluis te- 34
nuissimus de myrti foliis arefactis ulceri ueretri inspersus celerrime
prodest. Nucleos pineos minutos purgatos numero XXX adiecto pau- 35
sillo croci simul tritos si quis ex passi cyatho cotidie per dies VIIII
continuos bibat, mire penis uitio celeriterque sanabitur. Eruum pur- 36
gatum molutum et in farinam tenuissimam redactum adiecto turis
polline cum uino uetere coctum tepidum ueretro inpositum et ad-
opertum citissime prodest. Verris cerebrum coctum et cum melle ad- 37

20 Med. Plin. 2, 20 p. 63, 15 sq. **21** Med. Plin. 2, 20 p. 63, 18 sq. **22** Med. Plin. 2, 20 p. 64, 12 sq. **26** Ps.-Theod. p. 286, 2 sqq. **30** Med. Plin. 2, 20 p. 64, 1 sqq. **34** Ps.-Theod. p. 284, 26 sq. **36** Ps.-Theod. p. 285, 1 sq. **37** Med. Plin. 2, 19 p. 63, 8 sq.

6 heminam *P* 10 igniarium *Heraeus* 25 iuuat *P* 28 omnem *P* sucum *P*

38 positum carbunculos in ueretro efficaciter sanat. Dens caballinus con-
tusus et in puluerem tenuissimum redactus ueretro inspersus efficaciter
39 prodest. Arietini pulmonis, dum in craticula assatur, sucus exceptus
myrmecias, quae in ueretro nasci solent, unctione sua purgat et discu-
40 tit. Canini capitis recentis exusti cinis ueretri uel testiculorum tabidis
et umidis ulceribus inspersus aut cum aceto adpositus adeo prodest,
41 ut spodium et utilitates eius in hisce curationibus uincat. Fel capru-
42 num cum melle ueretri doloribus ulceribusque inlitum prodest. Caro
uaccina recens ueretro inposita ulcera eius et epiforas mire persanat.
43 Salsamenta exusta contritaque et cum melle ueretro inposita aduersum
44 omnes dolores et formicationes singularem efficaciam praestant. Ane-
thum siccum uritur cinisque eius tritus aut cum uino uetere ueretro
45 inspergitur aut cum melle subactus adhibetur. Lac asininum cum lana
sucida ad umbilicum habeat, quotiens quis in uenerem uoluerit inci-
46 tari. Erucae seminis ℈ III, bulbi rufi ℈ III, nuclei pinei purgati
℈ VI, spicae nardi ℈ III. Teres singula diligenter et permiscebis at-
que inde globulos facies ad formam nucis Auellanae et, cum opus
fuerit, singulos liquefactos in caprino lacte potabis, si in uenerem uo-
47 lueris accendi. Satureiae Creticae ℈ I, myrrae ℈ I, nuclei ⟨pinei⟩
purgati quartarium, erucae seminis — I, scillae purgatae — I. Omnia
haec contrita miscebis et globulos ad magnitudinem fabae facies et
singulos ad diem ieiunus cum caprino lacte potabis, si uolueris esse
48 salacior. Pyrethri triti pulueris cocliarium plenum cum passo potum
49 excitat in uenerem inutiles mares. Qui potuit et non potest, ut repa-
retur in uenerem, radices cucumeris agrestis concisas minutatim in
oleo decoquat et in uasculo uitreo reseruet et, cum opus fuerit, unguat
sibi in balineo interius et exterius omne ueretrum, sed sapone non
abluat; statim incitabitur. Poterit autem sequentibus diebus, si necesse
fuerit, etiam sine lauacro ueretrum sibi similiter eodem medicamine
perunguere. Natura genitalis maior et solidior uidebitur, si de lilii ra-
dicibus tunsis cataplasma ei inponas, quae nihilo minus et ueneri in-
50 cendendae satis utilis est. Herbae rebus ueneriis aptae: Rafanus, eruca,
asparagus, porri sectiles uel capitati, ocimum, faeniculum, satureia,
pastinaca, cardui; hae essui datae etiam mares nasci faciunt. At uero
contrariae sunt: Puleium, apium, ruta, coriandrum, menta, lactuca,
51 nasturcium, anethum. Ad ramitosos et quibus ueretra et testiculi do-
lebunt medullam panis siccam in mortario conteres, deinde oleum in
sartaginem mittes et sic medullam panis tritam super oleum mittes et

38 Med. Plin. 2, 19 p. 63, 2 sq. **39** Med. Plin. 2, 19 p. 62, 17 **40** Med.
Plin. 2, 20 p. 64, 8 sq. **41** Plin. n. h. 28, 214 **42** Plin. n. h. 28, 214
43 cf. Marc. 33, 58 l. 14 sq.

4 myrmicas *P* purgatae discutit *P, corr. Co;* purgat ac discutit *Heraeus,*
purgatas discutit *Ni* 8 melli *P* 11 fumigationes *P, corr. He* 15 pinei
ab hoc uocabulo codex L rursus incipit 19 ⟨pinei⟩ *Co* 24 uenere *L*
26 ungat *L* 32 ueneris *L*

paululum friges calidumque super pectinem dolentis adpones, mire
subuenies. Fabam fresam in mulsam aquam infunde et, cum bene per- 52
maduerit, contere ac, dum teres, uino asperge et tamquam malagma
calidum uerendis adpones; statim dolentibus ac tumentibus testiculis
medebere. Verendae uirilis clauulis et ulceribus aloe trita utiliter in- 53
ponitur, cum prius uino eluta fuerint uitia ueretri. Emplastrum uiride, 54
quod medici chloran appellant, ex rosaceo remissum in linteolo tenui
inlitum ueretris exulceratis utiliter inponitur. Seuum pecudis a renibus 55
uulsum admixto pumicis cinere et sale rectissime dolentibus et tumen-
tibus ueretris inponitur. Arietinorum uellerum cinis cum aqua mixtus 56
et adpositus incommodis ueretri repugnat. Vngulae mulinae exustae 57
cinis salubriter inspergitur uitiis ueretrorum. Carbunculos de ueretris 58
exterminat muricum uel purpurarum in carbonibus ustarum cinis cum
melle permixtus. Idem praestant singulari efficacia salsamenta discocta
et cum melle permixta tritaque adposita. Permixto alumine et myrra 59
fel bubulum ad crassitudinem mellis subactum et inlitum ea, quae
ueretris serpunt, mira celeritate persanat; supra etiam beta uino cocta
recte inponetur. Cocleis, quae nudae inueniuntur, adicitur aliquid triti 60
turis et albi ouorum atque inde ulcera testiculorum tumentia et ydro-
celae puerorum siue ramites superlinuntur, ut modo glutinis adhae-
rescat; pueri uero continentur in lectulo, donec omnis turpitudo re-
primatur. Cyclaminis suco mel Lycium aequaliter miscebis et inde 61
pendentes testiculos inlines; optimum fertur esse medicamen. Vt eu- 62
nuchum sine ferro facias, radices cicutae ex aceto teres et inde testi-
culos spississime inlines, tum linteolum supra ligabis, ne excidat me-
dicamen. Hoc quantum tenerioribus infantibus feceris, euentu effica-
ciore proueniet. Herba est, quae Graece nymphaea, Latine claua 63
Herculis, Gallice baditis appellatur. Eius radix contunditur et ex aceto
edenda datur puero per continuos decem dies; mirandum in modum
fiet eunuchus. Mulierem, quam tu habueris, ut numquam alius inire 64
possit, facies hoc: Lacertae uiridis uiuae sinistra manu caudam cur-
tabis eamque uiuam dimittes, caudam, donec inmoriatur, eadem palma
clausam tenebis et mulierem uerendaque eius, dum cum ea cois, tange.
Si quem ad usum uenerium infirmum uolueris esse, ubicumque minxe- 65
rit, supra lotium eius obicem, id est axedonem, ex usu figes. Vt rebus 66
ueneriis aptus sis, piper tritum cum oleo et melle misce et, cum coire
uoles, uerenda tibi inline. Nocere posse feminis dicunt, si quis mem- 67

53 Plin. n. h. 27, 19 **55** Med. Plin. 2, 19 p. 62, 19 sqq. **56** Med. Plin. 2, 19 p. 62, 18 sq. **57** Med. Plin. 2, 19 p. 63, 1 sq. **58** Med. Plin. 2, 19 p. 63, 5 sqq. l. 14 sq. cf. Marc. 33, 43 **59** Med. Plin. 2, 19 p. 63, 9 sqq. **60** Plin. n. h. 30, 73 **62** Plin. n. h. 25, 154 **63** Plin. n. h. 25, 75

5 uerende *L*, uerendi *Co* aloes *PL* 11 murinae *PL*, mularum *Med. Plin.* 14 discocta et cum melle *bis P* 16 bubulo *PL* 19 ydroceles *P* idroceles *L* 20 gluttinis *L* 21 reprimetur *L* 22 sucum mel lycio *PL*, *correxi;* sucum melle Lycio *Co* 24 facies *L* 27 nymphaae *P* nimphe *L* 33 cum *om. P*

68 branam oui balano suo ingerat et cum femina coeat. Si quem coire
noles fierique cupies in usu uenerio tardiorem, de lucerna, quae sponte
extinguetur, fungos adhuc uiuentes in potione eius extingue biben-
69 damque inscio trade; confestim eneruabitur. Si quem uoles per noctem
cum femina coire non posse, pistillum coronatum sub lecto illius pone.
70 71 Semen lactucae tritum ex aqua potum uigorem coitus eneruat. Na-
turae siue ueretro uirili remedium efficax sic. Si in ueretro summo
clauus natus fuerit habens callum purulentum, hoc modo curabitur:
Butyrum, farinam fabae et modicum mellis miscebis atque in modum
cataplasmatis coques et linteolo inlines et sic ad locum adplicabis;
72 mirum remedium experieris. Veretra ut auctiora uideantur, panacis
radix in uino bono triduo maceratur cumque coeundum est, femori in-
73 ligatur; re peracta in uino reposita isdem usibus reseruatur. Vt semper
sis paratus in uenerem, porri semen tritum et rutae semen tritum
aequis portionibus misce cum lacte capruno recenti et ieiunus adsidue
bibe.

CAPVT XXXIIII

GENVVM DOLORIBVS ET CRVRVM AC TIBIARVM VLCERIBVS ET VARICIBVS ET CALLIS PEDVM ATQVE CLAVIS ET VERRVCIS ET PLANTIS ET POLLICIBVS ET TALIS ET ARTICVLIS ET PERNIONIBVS ET RVPTIS PEDIBVS ET CONDYLOMATIS NERVORVM ATQVE ARTICVLORVM ET AD EXTRAHENDA, QVAE CASV CALCATA FVERINT VEL QVAE CORPORI INHAESERINT, REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Genuum dolori muscus ex piscina uel lacuna uel stagno collectus
2 adiecto paululo salis subactus et inpositus prodest. Hederae nigrae
bacarum hemina, ficus Africanae p̱ I, axungiae — X. Contusa haec
et cum uino uetere subacta genibus inlita potenter dolores eorum ab-
3 olent. Genua si tumebunt uel instabilia erunt, afronitra copiosa in
passo Cretico confringes et madefacta conminues hisque addes lanam
sucidam et genibus inpositam panno conteges et alligabis et, ne sucus
4 emanet, pelliculam lanatam superpones. Vlceribus crurum et tibiarum
medetur adeps ursi cum herba rubricata tunsa. Cum haec ergo in
unum corpus subacta coierint, inposita uelut emplastrum conligantur,
5 ut diu maneant. Vlcera tibiarum, quae intrinsecus serpunt, felle apruno
6 cum resina et cerussa mixto sine difficultate sanantur. Ossa ex maxillis
apri uel suis domestici uruntur ulceraque perniciosa crurum illo cinere

XXXIIII **2** Plin. Val. 2, 47 fol. 59 B **4** Med. Plin. 2, 22 p. 65, 6 sq.
5 Med. Plin. 2, 22 p. 65, 7 sqq. **6** Med. Plin. 2, 22 p. 65, 9 sq.

5 lectu *L* 10 in *ante* linteolo *add. L, sed. cf. p. 259, 6* 21 lana *PL*
22 sucida *L*

asperguntur. Fimus caprunus in aceto feruefactus et subactus inponi- 7
tur, quo omnia talium ulcera locorum purgantur et persanantur bu-
tyro bubulo cum oleo cyprino aut laurino postmodum addito. Varices 8
ne nascantur, lacertae sanguine crura puero ieiunus inline; in totum
carebit hac foeditate. Ad uarices siccandas seui hircini ℘ I, saponis 9
℘ I in unum miscebis et linteolo inlitum medicamen adpones. Tali 10
aut plantae si tumebunt, ut sine ferro sanentur, frondem uineae uiri-
dem ac teneram aqua feruenti perfundito maceratamque conterito et
superpositam conligato. Muscus aquaticus uirens ex oleo tritus inpo- 11
situsque cum linteo tumorem doloremque plantarum talorumque con-
pescit. Limus aquaticus cum oleo subactus et adpositus principaliter 12
huiusmodi tumori ac doloribus prodest. Fimus aprunus in aceto de- 13
coctus et cum melle subactus inpositusque plantis uel talis mitigat
eorum dolores. Pernionibus et ruptis pedibus pulmo arietinus inpo- 14
situs omni asperitate leuigata molestiam tollit. Cancri marini ex oleo 15
inpositi pernionibus utiliter prosunt, ita ut foueantur aqua, in qua
eruum discoctum est. Glirium uel soricum uel uermium terrenorum 16
cinis ex oleo inpositus pernionibus medetur. Coclearum, quae nudae 17
inueniuntur, exustarum cinis omnem exulcerationem pedum sanat.
Agninus pulmo uel arietinus uritur et cinis eius cum oleo inponitur 18
uel ipse crudus admotus pernionum ulceribus utiliter alligatur. Fimi 19
gallinarum uel columbini cinis ex oleo inpositus ulcera pedum curat.
Dentes caballini tunsi ulceribus pernionum, si sint tumidi, utiliter †curant. 20
Caprini corii cinis ex oleo inlitus perniones prime abolet. Testudinis 21 22
tegumen concrematur eiusque fauilla ex uino et oleo temperata ulce-
ribus pedum utiliter inducitur. Scillae bulbi quod interius est cum 23
oleo deferuet eoque oleo dolores pernionum peruncti mitescunt. Mora 24
agrestia, dum adhuc rubent, antequam ullius generis morum comederis,
inter manus confrica eorumque suco crura, quae dolere consuerunt,
per triduum continge; non modo praesentem molestiam mitigabis,
uerum etiam in reliquum tempus eo uitio carebis. Alumine ex aceto 25
peruncti perniones sanantur. Brassica quoque trita adpositaque pernio-
nibus medetur. Folium, costum, alumen liquidum, alumen scissum 26
pari pondere in unum contere et uino ueteri mixta ulceribus siue
rupturis hiantibus [interdigitia] adsidue inpone; potenter medebere. In- 27

7 Med. Plin. 2, 22 p. 65, 10 sqq. **8** Plin. n. h. 30, 76 **11** Med. Plin. 2, 23 p. 65, 16 sq. **12** Med. Plin. 2, 23 p. 65, 17 sq. **13** Med. Plin. 2, 23 p. 66, 2 sq. **14** cf. Marc. 34, 18 **15** Med. Plin. 2, 24 p. 66, 4 sqq. **17** Med. Plin. 2, 24 p. 66, 11 sqq. **18** Med. Plin. 2, 24 p. 66, 17, cf. Marc. 34, 14 **19** Med. Plin. 2, 24 p. 66, 13 sq. **20** Med. Plin. 2, 24 p. 66, 18 sq. **21** Plin. n. h. 38, 222. Ps.-Theod. p. 294, 11 sq. **22** Med. Plin. 2, 24 p. 67, 1 sq. **23** Ps.-Apul. 43, 2 **25** Ps.-Theod. p. 294, 10 sq.

3 taurino *L* 12 caprinus *Med. Plin., cf. etiam supra l. 1* 14 doloribus *L* pulmo arietinus] *fortasse ad Med. Plin. 2, 24 p. 66, 4 spectat hic locus, ita ut scribendum sit* pulmo marinus 16 in qua *om. L* 17 erum *PL* suricum *PL* 21 fimus *L* 23 †curant] inponuntur *sim. Ni*, ulcera ... curant *Co* 27 mitiscunt *PL* 29 dolore *PL* 35 [interdigitia] *Heraeus*

28 terdigitia sanat cera in oleo cyprino remissa et inposita. Pulmo cer-
uinus inpositus et saepe renouatus ex calciamento laesos pedes sine
29 dolore persanat. Leporinus quoque pulmo multo efficacius ut supra
30 inpositus curat. Ad ea, quae calcata erunt, et ea, quae corpori
inhaeserint, extrahenda leporis quagulum cum malua tritum inpo-
31 situmque potenter opitulabitur. Sfongea uel lana lotio madefacta
32 adpositaque sine dolore quae corpori inhaeserint eximit. Si stirpis
aliqua inhaeserit, lacertam per medium scissam ei loco opponito;
celerrime educetur. Vel capita lacertarum contusa inpositaque si-
33 militer prosunt. Si echini aculei pedibus inhaeserint aut alicui cor-
poris parti, in lotio humano calenti pedem diu tene; facile excu-
34 tientur. Obseruabis, ut quodcumque de corpore fuerit eiectum licio
alligatum candelabro suspendas aut uncta oleo lanula inuolutum in
uentrali gestes; dolorem non patieris eius loci, de quo fuerit aliquid
35 eductum. Mus degluptus et per medium exsectus appositusque omnia,
36 quae inhaeserint corpori, facile producit. Crustae uel ossa sepiarum
conburuntur cinisque earum inpositus educit quaecumque corpori in-
37 haeserint. Alium elixum cum pice inpositum arundines extrahit cor-
38 pori adfixas. Filicis radix trita arundinem extrahit; rursum arundinis
radix tunsa inpositaque filicem, quae corpori inhaeserit, celeriter ex-
39 trudit. Acrifolii radix contrita inpositaque his, quae corpori adhaese-
40 rint, potenter medetur. Blattae, id est bestiolae, adstrictis tumentibus-
que de iniuria pedibus et talis tritae atque inpositae omnia, quae in-
41 haeserint corpori, potenter expellunt. Radix siluestris cucumeris cum
farina lini seminis inposita ualde prodest eiciendis his, quae corpori
42 inhaeserint. Vrticae radix cum sale trita atque adposita producit quae-
43 cumque haeserint aut calcata fuerint. Cuiuscumque animalis quagulum,
maxime leporis, cum pari pondere turis uel uisci inpositum permanere
44 in corpore quae calcata sunt non sinit. Argimoniam herbam teres et
loco, cui aliquid haeserit, superpositam conligabis; confestim proderit.
45 Hoc expertum esse legi. Terrae malum cum melle teres et inpones ad
omnia, quaecumque calcata extrahi uolueris; hoc satis utile experieris.
46 Nepeta contrita uel rubi folia, nam idem praestant, inposita loco, cui
aliquid inhaeserit, potenter medentur, si desuper ex hordiacia farina
47 massula nimis salsa et calens adponatur. Lardum coctum cum pingui
suo adpositumque potenter omnia expellit, quae corpori inhaeserint,

28 Plin. n. h. 28, 222 **29** Plin. n. h. 28, 221 **31** Plin. n. h. 28, 67 **32** Med. Plin. 2, 14 p. 87, 17 et 15 sq. **33** Plin. n. h. 28, 67 **35** Med. Plin. 3, 14 p. 87, 15 **36** Med. Plin. 3, 14 p. 87, 19 **37** Med. Plin. 3, 14 p. 87, 19 sq. **38** Med. Plin. 3, 14 p. 88, 4 sqq. **39** Med. Plin. 3, 14 p. 88, 7 sq. **41** Med. Plin. 3, 14 p. 88, 2 sq. **42** Med. Plin. 3, 14 p. 88, 4 **43** Med. Plin. 3, 14 p. 88, 11 sqq.

ut ex insequenti enuntiato praeceptum, interdigitiis *Co* 7 corpore *L, item l. 21. 24* Si *om. L* 8 inhaeserint *P* lacerta *P* scissa *PL* 21 radix *om. L* 29 agrimonia herba *L* 30 superposita *L* 33 praestent *L*

si illic alligetur. Clauis pedum callisque et uerrucis haec remedia utilia 48
sunt. Nam plerisque nomine clauellorum pernicies articulis increscit,
quae obdurata callo quodam rigescit incredibilesque exhibet ambu-
landi difficultates. Haec molestia praecipue hac medella extirpatur:
Auro feruente circuitus eorum urendo designatur, quod potius est cum
dolore maximo ad momentum ferre quam inueterato etiam cancro-
matis morbo noxam perpetuae debilitatis incurrere. Vrina muli uel 49
mulae uel asini cum suo luto inlita et clauos abolet et callis medetur.
Fimus ouium inpositus uel lacertae iecur aut sanguis in lanula adpli- 50
catus uel ipsa lacerta exsecta adposita clauorum intra triduum per-
seuerantiam tollit. Fimum columbinum ex aceto coctum et in modum 51
malagmatis subactum atque adpositum ad omnia supra scripta uti-
lissimum esse constat. Fimus apri uel suis domestici recens inpositus 52
et post tertium diem solutus efficaciter clauos, uerrucas et callos
aufert. Si supra callum alica ex posca cocta per triduum utaris, sine 53
difficultate sanabere. Etiam [si] urina canis uirginis cum suo luto in-
posita callos uerrucasque consumit, tamdiu tamen inalligata, quamdiu
eas excutiat. Tribus fabae granis clauum tangito eaque in sterculinio 54
defodito, ne renasci possint; quanto maturius conputruerint, tanto ce-
lerius clauos sponte decidere miraberis. Clauos, qui in articulis super- 55
crescentes dolores exhibere consuerunt, incidi uel radi ad uiuum
oportet, prout quis pati potuerit, atque de lupinis crudis prius decoriatis
farinam factam subigere cum melle et emplastri more superponere.
Subraso clauo calcem uiuam uisco subactam inpone et linteolum super- 56
alliga; cito medebere. Auripigmentum tritum et resinam terebinthinam 57
liquefacta ad similitudinem ceroti inpone clauellis prius derasis; mire
proderit. Vrticae radix, medulla caprifici et flos chalcitidis pari pon- 58
dere conteruntur. Haec simul mixta loco clauelli superpones et alli-
gabis, die tertia solues; statim decidet uel, si adhuc remanserit, iterato
inpones et triduo illic medicamentum esse patieris. Cum porcus iugu- 59
labitur, is qui uerrucas habebit sanguinem eius subiecta ea corporis
parte suscipiat, dum adhuc calidus exilit, et mox siccauerit, statim ab-
luat; citum remedium experietur. Mulier sane remedium de scrofae
sanguine faciat. Stercus columbinum uel solum uel cum ouo tritum 60
dolentibus articulis inlitum prodest. Fel ursinum perfricti articuli do- 61
lore releuabuntur. Vt frigora et pruinas facile sustineant nec adurantur 62
articuli, terrae malo contuso cum axungia uetere perunguantur. Pam- 63
pini uitium triti admixta hordiacia farina articulorum morbis meden-

49 Med. Plin. 2, 25 p. 67, 10 sq. **50** Med. Plin. 2, 25 p. 67, 11 sqq. **51** Med. Plin. 2, 25 p. 67, 14 sq. **52** Med. Plin. 2, 25 p. 67, 16 sq. **53** l. 16 sqq. Med. Plin. 2, 25 p. 68, 7 sq. **61** Plin. n. h. 28, 220. Plin. Val. 3, 15 fol. 70 D **62** Plin. Val. 3, 15 fol. 70 D **63** Med. Plin. 3, 1 p. 72, 5 sqq.

3 rigiscit *PL* 5 ferueuti *P* 9 adplicitus *P* 16 [si] *Ni* 27 medullae *PL* cachitidis *PL* 28 clauellis *PL* ligabis *L* 35 felle ursino *Co, sed. cf. ind. uerb. s.* perfricare 36 frigore *PL* susteneant *P*

64 tur. Acrifolium cum ture et sale et oleo subactum inpositumque me-
65 detur articulis. Incussos articulos aranearum telae cum oleo inpositae
66 saluberrime sanant. Fracturis articulorum cinis ex femoribus pecudum
67 factus et cum cera mixtus mire medetur. Inuictam potionem ad sciaticos et arthriticos facientem in titulo superiore ⟨de⟩ sciaticis plenissime scripsimus, sed quoniam tam diuinus eius effectus est, iterandam putaui, ne quis arthriticis remedia requirens huius ignoratione fallatur. Fimus ergo ibicis in silua uel in monte colligitur, si fieri potest luna XVII; sin res urgebit, quocumque die collegitur. Sane XVII luna medicamentum ⟨con⟩fici oportet, quod sic facies: Fimum eius, quantum pugno pleno tolli poterit, dummodo pilulae inpari numero sint, conteres ualidissime ad summam leuitatem, tum piperis grana XXV addes et mellis heminam et diu teres, dehinc uini ueteris adicies Ꞩ IIII et conditi more miscebis potionem. Sane qui accepturus est ex die Iouis diebus VII continuis accipiat; etiamsi omnibus ossuum compaginibus adfectus et contractus iacebit, intra dies VII ita sanabitur,
68 ut numquam paribus doloribus inplicetur. Condylomatis articulorum et neruorum sertula Campana ex passo Cretico decocta cumque oui duro uitello et cum uuae passae nucleis tritis mixta medetur, ita ut
69 malagmatis modo inposita superligetur. Acopum ualde utile et certum remediis articulorum atque neruorum sic: Medullae ceruinae, adipis ueteris, butyri, seui ceruini, resinae frictae, picis † caruae, picis laguncularis, cerae, singulorum uncias ternas in aereo uaso remittes lento igni diuque agitabis, ut coeant, tum percolato medicamine ut res po-
70 scit uteris. Spumae argenti — II tundes et butyri et adipis ueteris et rosae Campanae uncias ternas remittes et permiscebis et postea in mortario simul conteres et sic uteris ad articulorum et neruorum con-
71 firmationem. Argimoniam ex uino austero coques et teres adrorans interdum eodem uino herbam, tum fomenti modo calidam condylomatibus articulorum uel quibuscumque aliis superpones et, ne decidat,
72 alligabis. Serpullum aeque cum uino austero coctum pari diligentia
73 articulis inpones; potentiorem remedium experieris. Si condylema intolerabilem dolorem faciet, medullam canis ex uino austero subigito
74 et inponito; cum summa efficacia proderit. Argimonia trita cum adipe
75 permixta summam medellam condylematibus exhibet articulorum. Spumam argenti et cerussam simul ex uino conteres aequis portionibus et

64 Med. Plin. 3, 1 p. 72, 7 sq. **65** Med. Plin. 3, 1 p. 72, 8 sq. **66** Med. Plin. 3, 1 p. 72, 20 sqq. **67** cf. Marc. 25, 21 **69** Ps.-Theod. p. 335, 14 sqq. **73** Ps.-Theod. p. 335, 18 sq. **74** Ps.-Theod. p. 335, 19 sq.

1 cum ture et] contusum ex *Rose in editionis Medicinae Plinii indice p. 118,* acrifolium tritum addito sale et oleo *Med. Plin.* 5 arthidicos *PL* ⟨de⟩ *Co* 7 arcthriticis *P* arcithriticis *L* 8 collegitur *L* 10 ⟨con⟩-fici] feci *PL, corr. Heraeus;* fieri *Co* 14 quae *L* 17 condilimatis *ex* condilematis *corr. L* 18 serpulla *PL, corr. Co* 22 † caruae] cedriae *Co, cf. p. 40, 16* 26 ut postea *P* aut postea *L* 29 condilimatibus *L, item l. 35* 31 serpullam *PL* coctam *PL*

inpones condylomatis; si uulnus fecerit, sulpuris uiui unciam adicies.
Si quando non exulceratas eminentias tollere sine ferro uoluerimus, ut 76
uerrucas, naeuos, clauos aliasue eius generis molestias, hoc medica-
mento utemur: Calcis uiuae ⚹ VI, faeculae coctae ⚹ III, nitri usti
⚹ III. Haec teri oportet et lixiuo colligi de cinere caprofici facto uel
de sarmentis, donec leue sit et passi fiat temperamentum, deinde adici
debet rubricae aliquid aut atramenti, quo possit colorari. Quae simul
mixta in patella fictili coqui oportet ad mellis spissitudinem atque ita
pyxide cornea reponi. Melius sane est recens hoc medicamentum, cuius
usus talis est: Itaque, quod destinatum erit sine ferro tolli, id ipsum
spicillo de hoc medicamine oblinetur et, cum satis niger locus, cui in-
ponitur, et quasi perustus uisus fuerit, tum oportebit non poni medi-
camentum, immo etiam abstergeri et panem ex aqua et rosa confectum
et tritum inponi. Hoc et strumas sanat, antequam suppurentur. Opor-
tet autem, cum hoc medicamentum crustam fecerit in strumis, nullum
aliud adhiberi. Cum uero aliqua pars talium locorum suppurauerit et 77
timidus fuerit qui id patitur sectionis, tum uisco quam plurimo medi-
camen colligi et conglobari atque ita adponi oportebit in aluta in tan-
tum spatium circumsecta, quantum modus ulceris fuerit; ea sane parte
ponetur, qua aptum erit ulcus aperiri. Hoc ego medicamento saepe
diutinos dolores etiam pectoris et lateris et lumborum sustuli, cum ad
nullum aliud malagma dolor cederet; exulcerata enim minima parte
cuiusque dolentis loci cum humoribus postea uitium omne sublatum
est. Varices curat et adeps gallinaceus cum caepa trita inpositus uel 78
perductus adsidue. Articulis luxatis seuum pecudis cuiuscumque cum 79
cinere de capillo muliebri facto medetur. Frumenti grana VIIII in te- 80
gula candenti combures et in cinerem rediges et cymini quod duobus
digitis pollice et medicinali tenere potueris similiter urendum in can-
denti tegula pones et de terra quod tribus digitis tenere potueris ad-
des necnon et laseris modicum, quod inter duos digitos teneas, adicies
idque pariter conteres et uino congluttinabis et ad clauum adpones.
Id etiam furunculis utile est. De fimo pulli gallinacei quod rubrum 81
fuerit colliges et adpones clauellis atque inde eos saepius lines; uehe-
menter medebitur. Ad uarices fugandas remedium sic: Hederae radicem 82
tolles, cum fuerit luna in aquario, et circumda eas; cito medebere.
Hederae bacas tres, quae per parietem repit, pedi in quo sunt uarices, 83
alligato uel radicem eius circumdato. Rapa ex aqua salsa decoques et 84
superpones pernionibus iam erumpentibus; medellam utilem experieris.
Spinam ex pede uel quacumque corporis parte, si altius adacta fuerit, 85

76 Scrib. 228 **77** Scrib. 229 **78** Med. Plin. 3, 28 p. 101, 2 sq. (ubi hoc remedium u a r i s tollendis proponitur) **79** Med. Plin. 3, 1 p. 72, 9 sqq.

1 condilimatis *L* 10 ipsum *Scrib.*, ipso *PL* 17 timidus *Scrib.*, tumidus *PL* 22 minima parte *Scrib.*, nimiam partem *PL* 23 omnem *PL* 24 et *om. P* 32 purunculis *L* 39 pedem *PL* partes *PL* si] *in hoc uocabulum desinit codex L*

sine dolore extrahes, cum arundinis radicem adposueris in mortario
lapideo contusam et adiecto melle subactam, donec ad crassitudinem
ceroti redigatur, et linteo spisso inlita adponatur, in quo frequenter
86 spina ipsa eiecta inuenitur. Marruuium contritum admixto sale modico
inpositum aeque proficere constat ad extrahenda ea, quae corpori in-
87 haeserint. Herbam urticam siue uiridem siue siccam contritam adiecto
quolibet coagulo adpones, cuilibet inhaeserit; confestim miraberis cele-
88 ritatem medellae. Stercus aprunum ex uino subactum et emplastri
more inpositum quidquid inhaeserit corpori celeriter extrahit et sanat.
89 Butyro et medulla ceruina et felle taurino cum oleo cyprino aut lau-
90 rino perfricta genua sanantur. Talorum tumoribus et doloribus muscu-
91 lus marinus tritus ex oleo uetere inpositus medetur. Malandriae et
frigore adustis pedibus prodest cuiuslibet pecudis seuum cum alumine
92 tritum uel excoctum et ceroti modo inpositum. Attritu calciamentorum
factos clauos emendat ueteris soli exusti cinis cum oleo inpositus.
93 Vlceribus omnibus pedum in qualibet parte adeps ursina addito alu-
94 mine medetur. Ei, qui patitur uarices, seui hircini selibram et adipis
de capone libram simul permisce et in linteo die Iouis ceroti more
95 adpone; potenter subuenies. Stercus aprunum tunsum cribratumque et
cum melle deteriore coctum, et subactum articulis inpositum medetur.
96 Ranas contritas aut uentres earum scissos pro malagmate articulis in-
97 ponito; efficaciter quoscumque dolores eorum sèdabis. Vitulinum fimum
98 recentem articulis laborantibus inlines; statim subuenies. Ad uerrucas
et clauellos pedum remedium efficax sic: Raporum semen, quantum
tribus digitis adprehendi potest, adiecto lasere contritum et inpositum
99 atque inligatum clauellum etiam morticinum excutit et persanat. Sar-
dinas uel salsum sine osse exustum et confrictum adpone uaricibus;
100 statim prodest. Verrucas minores congestas, quas Graeci myrmecias
uocant, ut abstergeas, hoc facito: Nocte cum uideris stellam quasi
praecipitem se ad aliam partem transferentem, eodem momento lo-
cum, in quo uerrucae erunt, quacumque re uolueris deterge; protinus
omnes excident. Quod si manu tua nuda id feceris, continuo ad eam
101 transibunt. Ad uarices, qui suffunduntur et claudi non possunt, lanu-
ginem de papyro adpone; continuo claudentur — id est illam lanugi-
nem, quae uiridi papyro in summitate est quasi paniculae eminentis.
102 Lapillum quemlibet inuolutum hederae folio ad uerrucam admoueto,
ita ut eam tangat lapillus, atque ita celebri loco abicito, ut ab aliquo
inuentus colligatur; miro modo ad illum, qui collegerit, uerrucae trans-
103 feruntur et ideo quot fuerint uerrucae, tot lapillis tangi debent. Vrti-

91 Med. Plin. 2, 24 p. 66, 8 sq. **92** Med. Plin. 2, 24 p. 66, 15 sqq. **93** Med. Plin. 2, 24 p. 67, 3 sq. **96** Plin. n. h. 32, 111 **100** Plin. n. h. 28, 49. Ps.-Theod. p. 299, 6 sqq. **102** Ps.-Theod. p. 299, 9 sqq.

7 quolibet] quodlibet *P* 9 inhaerit *P* 10 medullae ceruinae *P* 15 ueteres *P* 22 quodcumque *P* 27 salsum] salsamentum *Co, sed cf. CGlL uol. 7 p. 226 s.* salsus 28 myrmicidas *P* 29 noctem *P* 39 quod fuerit *P*

cam nouellam cum aceto acri tere aut exustam lomenti more adpone
uaricibus. Ad pollicem contusum nucem iuglandem cute interiore 104
mundabis et criblabis et cum modico mellis apones; continuo sanabis.
Clauellis et callis, qui in pedibus molesti sunt, sanguis lacertae uiridis 105
cum flocco inpositus mire medetur. Lumbrici terreni triti cum oleo 106
inpositi prosunt clauellis penitus eruendis. Faba in aceto et laser missa 107
et tumefacta si clauellis alligetur, mire proderit. Salicis ramorum pri- 108
morum uel summorum cortices exuruntur; earum cinis cum aqua in-
positus clauellis confestim medetur. Beta cum melle et cum ficu arida 109
contusa atque inposita medetur articulis. Ad spinam, quae corpori 110
etiamsi in profundo haeserit, avellendam remedium efficax sic: Florem
cineris, id est summitatem fauillae, colliges nitidissime et cum axungia
contusa miscebis atque ad locum, in quo spina haeserit, leuiter alli-
gabis; statim aut spinam ipsam extrahit aut ita ad summitatem cutis
educet, ut facile possit auelli.

CAPVT XXXV

NERVORVM VITIIS AC DOLORIBVS OMNIBVS ET ARTHRISI AC PARALYSI ET DOLORIBVS MEDVLLARVM REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

Neruis et arthrisi adeps uulturina cum felle eiusdem et cum ax- 1
ungia uetere ac melle malagmatis more adposita medetur. Neruorum 2
nodis capitis uiperini exusti cinis cum oleo cyprino adpositus plu-
rimum prodest. Tremulis et quibus nerui infirmi sunt utile est holera 3
cum aqua tantummodo decocta cum pane manducare et oleo castorino
in balneo adsidue perungi. Ranam rubetam et adipis ursinae — III 4
cum olei ueteris sextariis tribus in olla rudi ad medias decoquito,
deinde colato; haec unctio frequenter adhibita non solum neruos con-
firmat, sed et paralysin repellit et reprimit. Malagma etiam ad poda- 5
gram et arthrisim et ad omnem dolorem et tensionem neruorum sic:
Ammoniaci guttae p I, cerae p I, axungiae ueteris p S, olei ueteris
p II, olei cedrini p I, rosacei aut irini olei p I, croci — I, Assi la-
pidis — I, myrrae — I, aphronitri semunciam. In patella noua lique-
fiat axungia, cera cum oleo uetere soluatur, postea oleum myrtinum
et rosaceum et cedrinum et ammoniacum tritum admiscetur et tunc
subducitur flamma, ne efferuescat medicamentum. Secundum quae ad-

105 Med. Plin. 2, 25 p. 67, 12 sq, **106** Med. Plin. 2, 25 p. 67, 13 **107** Med. Plin. 2, 25 p. 67, 17 sqq. **108** Med. Plin. 2, 25 p. 68, 4 sqq. **109** Med. Plin. 3, 1 p. 72, 4 sq. XXXV **1** Med. Plin. 3, 1 p. 71, 20 sqq. **2** Med. Plin. 3, 1 p. 72, 13 sq. **3** Med. Plin. 3, 1 p. 72, 18 sqq. **5** Scrib. 267

tit. arctrisi *P* 16 arcthrisi *P* 17 adposito *P* 21 robetam *P* 25 arcthrisim *P* 27 irini] cyprini *Scrib., cf. l. 29* 29 myrtinum] cyprinum *Scrib., cf. l. 27* 30 ammoniaco trito *P*

icitur crocum tritum ex aceto, deinde myrra trita aspergitur, ultimum nitrum et Assius lapis additur et sic conpositum medicamentum re-
6 ponitur in pyxide. Acopum ad perfrictionem, lassitudinem et dolorem tensionemque neruorum, quod hieme adhibitum non patitur perfrigescere quamlibet partem membrorum; hoc Augusta Liuia utebatur. Accipit haec: Samsuci floris S I, roris marini foliorum S I, faeni Graeci p I, uini Falerni congium, olei Venafrani p V. Praeter oleum omnia triduo in uino macerari oportebit, quarto die oleum admisceri et coqui in pruna non acri medicamentum, donec uinum consumatur, postea percolari per linteum duplex oleoque adhuc calenti cerae Ponticae p S adici conuenit. Reponitur medicamentum fictili uel stagneo
7 uaso. Vsui est lenta manu perductum omnibus membris. Acopum ad neruorum causas, quod per uindemiam componitur, antequam mustum deferuescat, sic: Musti recentis congios V et olei Venafrani p I. In his macerantur species, quae infra scriptae sunt, contusae et percribratae grandioribus foraminibus cribri, id est iris Illyricae * XL, cyperi * XL, faeni Graeci * XL, piperis nigri * XL, xylobalsami * XL, calami odorati, quo unguentarii utuntur, * LXXX, schoeni * LXXX, saliuncae * LXXX, sertulae Campanae * XIIII, cassiae nigrae * XXIIII, cardamomi * XXI, storacis * XXVIII, costi * XXIIII, myrrae Minaeae * XXI, cassiae daphnitidis ⟨*⟩ XIIII, spicae nardi * XL. Haec cum musto et oleo macerantur in uaso stagneo aut fictili posita per dies XXX. Oportet autem uas bene clausum et alligatum bis in die solui et permisceri omnia, deinde rursus operiri et signari, ne uires euanescant. Post XXX dies colantur macerata, de quibus quasi oleum purum excipitur, quod reponitur fictili uaso. Facit ad omne uitium et
8 dolorem corporis et neruorum uniuersas molestias. Acopum ad perfrictionem et lassitudinem et neruorum dolorem, quod odoris grauioris est; nam illud superius boni odoris est. Accipit haec: Ammoniaci guttae * XV, galbani * IIII, resinae terebinthinae * VI, cerae * XXV, mellis p II, olei ueteris S I, oesypi — I, medullae ceruinae — I, opopanacis * VI; quidam hoc non adiciunt. Ceram, oleum et terebinthinam liquefieri oportet, deinde cetera adici, nouissimum ammoniacum addi tritum curiose. Hoc qui perunctus fuerit, etiam a serpente tutus
9 erit. Acopum, quo fere semper Liuia Augusta et Antonia usae sunt. Facit ad perfrictiones et arthrisim et neruorum omnium dolores, cuius perunctio non patitur perfrigescere artus et refrigeratos calefacit. Conponitur hieme hoc modo: Adipis de porca sterili p III uel etiam an-

6 Scrib. 268 **7** Scrib. 269 **8** Scrib. 270 **9** Scrib. 271

2 Assius] assus *P, corr. Co* 4 perfriscere *P* 6 faeni Graeci sextarium unum *Scrib.* 7 olei Venafrani sextarios quinque *Scrib.* 20 costi p. * XXVIII *Scrib.* Minaeae] minizae *P, corr. Co;* murrae Amineae p. * XXII *Scrib.* 21 casiae daphnitidis p. * XXIIII *Scrib.* spicae nardi] aspalathi *Scrib.* 26 omnem *P* 27 dolore *P* 30 resinae terebinthinae p. * LVI *Scrib.* 31 ysopi *P, item Scrib., corr. Co* 36 arcthrisim *P*

serinae adipis idem ponderis, quam aqua frigida bene lauari atque in nouum uasculum coici oportet. Cui adici debent uini ueteris odorati S III et species infra scriptae non nimis contusae ponderis huius: Xylocinnami ℥ I, cardamomi ℥ I, cyperi ℥ I, schoeni — III, rosae aridae foliorum — I, sertulae Campanae corollas decem. Haec omnia inferuefiunt super carbones, deinde refrigerata eodem caccabo reponuntur posteroque die iterum inferuefiunt reconduntur que eodem modo, tertio die rursus calefiunt et colantur per linteum uel ex iunco facto de industria colo. Vinum rursus atque adipis quod superest in aliud nouum uas coicitur; deinde, ubi congelauerit se adeps, oportebit fundum caccabi perforari et uinum omne emitti atque in priorem caccabum adipem eandem coici et uini eiusdem recentis eandem mensuram adici speciesque non nimis contusas neque percribratas has infundi: Nardi Syriaci ℥ I, saliuncae ℥ I, amomi ℥ I, cassiae ℥ I, myrrae ℥ II, cinnami ℥ II, rosae aridae foliorum ℥ II. Deinde mane semel et in nocte semel mixtum hoc inferuefieri debet, idem et postero die fieri oportebit. Tertia die, cum feruefacta fuerint omnia, percolanda erunt et transferenda in caccabum priorem pertusum. Sed ante diligenter et spisse foramen eius obturandum erit atque, ubi congelauerit se adeps, extrahendum obturaculum erit et spissamentum remouendum, ut uinum omne effluere possit. Quod cum defluxerit, adeps uel medicamentum, quod resederit, uaso stagneo uno uel pluribus diligenter opertis et adplumbatis reponetur. Harum conpositionum, si qua fides est, et ipse ego utilia remedia semper expertus sum et alios idem sensisse confirmo; nam et illud adicio, nequaquam huic acopo comparari posse alia medicamina, quae in similibus causis plerique amicorum meorum, quibus aeque ac mihi credo, egregia se expertos cum iureiurando adfirmauerunt. Illud autem meminisse oportet medicamine peritos uel studiosos, nonnumquam eadem medicamina in isdem uitiis corporis uel similibus infirmitatibus interdum melius deteriusue respondere propter corporum inaequalitatem aut differentiam aetatium aut opportunitatem temporum uel locorum. Sed adfirmo prosperos euentus, si quando opus fuerit adhiberi, has conpositiones semper habituras. Chalasticum Olympianum cerotarium insigne ad neruorum **10** dolores et tumores, quod idem ad rhagadia et ad pustulas utile est. Conficitur sic: Turis — II, masticis — II, spumae argenti — II, cerussae — II, molybdaenae — II, olei rosei p I, cerae albae — IIII, adipis anserinae — II, medullae ceruinae — II, sucum lactucarum quantum sufficiat, ita ut ex supra scriptis quae teri necesse est cum suco ipso bene terantur et postea supermittantur unguenta, id est oleum, cera et adeps anseris et medulla ceruina, et sic confectum medicamen in pyxide stagnea aut in uasculo plumbeo reponatur. Simi-

3 minis *P* 8 et] ut *P* 28 medicaminum *Co* 31 aetatum *Co* 37 molybdinae *P*

liter in contractione neruorum caro palumbina sumpta in cibo prodest.
11 Ad morbum articularem sic: Piperis grana VIIII, iuniperi grana VIIII,
feniculi semunciam, mellis cyathum unum. Ex uini potione haec cum
omnia bene triueris et permiscueris, in solio balnei calido bibenda
12 dabis. Confectio medicaminis, quod facit ad omnes dolores et ad omnes
tumores neruorum et membrorum omnium uel conlisiones, siue ferro
siue frigore fuerint excitatae; praecipue autem facit ad faucium tumorem et dolorem, qui Graece dicitur paristhmia. Conficitur sic: Seui
taurini, sed ueri, p I, seui berbecini recentis — III, seui hircini recentis — VI, porcinae axungiae recentis p I, cerae nitidae p I, resinae
nitidae p I. Seuum uel adipem uniuscuiusque generis purgatam et
tunsam ad supra scriptum pondus adpendes et sic in caccabum mittes,
tum adicies ceram et resinam. Quae cum fuerint simul lento igne
liquefacta, colabis ea et in uas quod uolueris defundes atque uteris,
13 cum opus fuerit. Ad dolorem medullarum remedium sic: Olei cyprini
p II, medullae ceruinae — VI, butyri uaccini — III, seui taurini — III,
adipis anserini — III, cerae Ponticae — VI, bidellae — III, oesypi
— III. De his omnibus speciebus tunsis excoctis purgatis unum cor-
14 pus facies et pro ceroto uteris. Ad paralysin et neruorum dolores
herbam urceolarem madidam in pultarium nouum mittes et ad prunas,
donec se remittat, excoques, tunc in mortarium coicies et adiectis lomento et aceto, quantum satis sit, [ac] diutissime conteres et pro ma-
15 lagmate locis dolentibus adpones. Herba Brittanice uiridis cum radicibus suis contusa et expressa atque ex uini cyathis duobus uel tribus
potui sumpta neruorum quibuslibet doloribus potenter medetur, quan-
16 tum experimenta docuerunt. Herba Vettonica trita et inposita neruos
17 etiam praecisos coniungit et gluttinat. Myrti folia uiridia admixto
modico sale et aceto contusa neruorum poplitumque doloribus pro-
18 sunt, si his adsidue perfricentur. De tribus cumulis terrae, quos talpae
faciunt, ter sinistra manu quod adprehenderis tolles, hoc est nouem
pugnos plenos, et aceto addito temperabis et subiges atque eo malag-
19 mate, cum opus fuerit, efficaciter uteris. Medulla de spina hyaenae admixto felle eius et oleo uetere ad temperiem et lenitudinem acopi decocta neruorum uitia omnia doloresque auctore Democrito persanat.
20 Stercus caprunum cum aceto coctum et subactum atque ad crassitudinem mellis inpositum articulorum contractiones relaxat et tremulis
21 prodest. In locis humidis et sordidis sub lapidibus inueniuntur bestiolae multipedes, quae contactae contrahuntur et rotundantur. Ex his
XXI contritae cum optimo melle et ex aqua potui per fistulam datae
paralyticis medentur. Ideo autem per fistulam potandae sunt, ne den-

14 Ps.-Theod. p. 335, 30 sq. **15** Ps.-Apul. 30, 4 **16** Ps.-Apul. 1, 26
19 Plin. n. h. 28, 96 **20** Med. Plin. 3, 1 p. 72, 16 sqq.

6 ferros *P*, feruore *Co* 8 parithmia *P* 16 baccini *P* 17 ysopi *P*, *corr. Co* 39 contrita *P*

tibus noceant, quos si contigerint nigrificant. Vermes terrenos aut 22
exustos aut siccatos contere cum axungia uetere et adice herbam seni-
cionem et cacumina buxi tenera et rutam masculam contritaque haec
simul permisce et emplastri more adpone neruis praecisis uel uexatis;
confestim eos reparabis. Quod remedium bubus etiam et iumentis si-
militer prodest. Remedium ad arthrisin et omnium membrorum et 23
neruorum dolores sic: Ibisci ℔ II, herbae Sabinae ℔ I S, notiae ℔ III.
Haec omnia mittes in uini styptici 𝔖 I S, postea adicies cymini — VI,
axungiae ueteris ℔ III, olei mollis 𝔖 III, tum simul omnia in olla rudi
excoques tamdiu, ut herbae illae ita molles fiant, ut digito solui pos-
sint. Quas exprimis per linteum diligenter, ut sucus earum cum re-
liquis speciebus supra scriptis similiter expressis omnis coletur et
emanet, postea adicies ibi species infra scriptas tunsas et diligenter
cribratas, id est adarcis — III, euforbii — III, castorei — III, piperis
— III, masticis — III, seui taurini ℔ I, seui caprini ℔ I, resinae
frictae — VII, balsami IIII, opobalsami — III, uini 𝔖 VIII, oesypi
ollaris — III, medullae ceruinae — III, resinae terebinthinae ℔ I.
Permixta haec omnia tamdiu decoques, donec ita omne uinum exco-
quatur, ut uix sextarius remaneat, postea adicies cerae rufae — VI et,
dum feruet, coagitabis et sublatum de foco medicamen diutissime, dum
refrigeretur, agitabis et, cum unum corpus eius feceris, in doliolum
uitreum aut pyxidem stagneam recondes et, cum opus fuerit, parum
medicaminis loco, qui curandus erit, inpones; sed diu perfricabis ac
postea linteo inuolues, ne indumenta inquinentur. Quod remedium
post balneum neruis relaxatis conuenientius fiet; sed is, cui medendum
erit, liquamine et porcina abstinere debebit. Decamyri calefactorii 24
confectio ad neruos confirmandos et recreandos post iniuriam frigoris
aut aliquam uexationem sic: Euforbii — I, pyrethri — I, myrrae — I,
amomi — I, folii — I, piperis — I, storacis ℥ VIII, cerae ℥ VIII,
nardi ℥ VIII, balsami ℥ VIII. De his omnibus tunsis cribratis re-
missisque facies unam confectionem, quam in pyxidem ligneam aut
corneam recondes et, cum opus fuerit, uteris. Item ad eadem acopum 25
de speciebus nouem facies sic: Masticis ℥ VI, storacis ℥ VI, nardi
et dictamni tantundem, olei uiridis ℥ XX, olei phyllini ℥ XX, olei
myrtini ℥ X, cerae — IX, opobalsami ℥ VI. Haec similiter ut supra
scripta conficies et recondes et similiter lenta et calida manu per-
fricans ad placandos ac reparandos neruos uteris. Stirpes brassicae 26
cum radicibus suis comburito earumque cinerem aceto conspergito et
adiecta uetere axungia subigito; id malagma inpositum neruos ualen-
tissime solidat. Querquini ligni combusti cinerem qui uino et oleo di- 27
luerit doloresque neruorum ea unctione perfricuerit, summa celeritate

22 Ps.-Theod. p. 335, 27 sqq. **26** Ps.-Theod. p. 335, 21 sqq.

6 arcthrisin *P* 16 ysopi *P, corr. Co* 20 ferbet *P* 23 locum *P*
26 decamoeri *i. e.* δεκαμοίρον *Ni* 34 fyllini *P, corr. Co*

28 sanabitur. Stercus caprunum melle mixtum inpositumque suppuratos
29 neruos expurgabit et ad sanitatem usque perducet. Si in cubitis aut
articulis aut quacumque corporis parte neruorum contractio dolores
exhibebit, lumbricos tres terrenos cum melle tritos malagmatis modo
30 inpone; omnem dolorem mollito rigore sedabis. Pannum muliebrem,
id est menstrualem, oleo madefactum excoque, deinde exprime et ceram
illi oleo sufficientem addes, ut cerotum facias, quo arthriticum uel pa-
31 ralyticum utiliter perungebis. Confectio acopi ad reficiendos confir-
mandosque neruos sic: Thapsiae — I, adarcis — I S, cachreos — I S,
euforbi — I S, uuae siluaticae sucum — IIII, pyrethri — IIII, resinae
terebinthinae — VI, cerae rufae — VIII, olei cyprini — IIII, piperis
— IIII, senapis — II. Haec omnia separatim tunsa et cribrata in unum
miscebis et lento igne diutissime decoques et semper agitabis, deinde
32 refrigerata in pyxidem ligneam aut corneam recondes. Compositio
emplastri, quod appellatur smilin. Facit ad omnes neruorum con-
tractiones relaxandas et ad quaslibet contusiones placandas doloresque
sedandos. Conficitur sic: Resinae frictae — VI, butyri exsalati — VI,
cerae — VI, nitri in puluerem subtilissimum redacti — VI. Quae
supra notata sunt, lento igni in caccabo fictili soluuntur; quae cum
fuerint soluta, superposito carbonibus caccabo paulatim nitrum, quod
in puluerem redactum fuerit, supermittetur et agitabitur. Obseruandum
sane, ne feruorem grandem ducat aut bulliat ac totum superfundatur
et pereat. Quod si ualidius hoc medicamentum facere uolueris, supra
dictis speciebus admiscebis resinae terebinthinae — IIII, galbani — III.
Soluendum galbanum manibus calidis, sicut solet cera molliri, et in
supra dictis speciebus mittendum, cum fuerint solutae atque per-
mixtae. Tum demum omnia diu agitabis, ut medicamentum sicut cero-
tum subtilissimum fiat, quo postea uelut emplastro ad supra dictas
33 causas potenter uteris. Conpositio diapisselaeu ad neruos rigentes et
offensos placandos et ad uiscera mollienda. Conficitur sic: Picis liqui-
dae ℔ II, cerae ℔ I, pulueris faeni Graeci — III, pulueris cymini
— III, bacae lauri pulueris — III, salis sicci triti — III. ⟨Pix⟩ li-
quida remittetur et colabitur, addita deinde cera lento igne soluetur;
sic omnia, quae pulueris sunt, mixta mittentur et coagitabuntur et co-
quentur. Quo medicamine refrigerato uti conueniet pro malagmate uel
emplastro ad ea, quae supra scripta sunt.

28 Ps.-Theod. p. 335, 23 sq. 29 Med. Plin. 3, 1 p. 72, 14 sq. Ps.-Theod. p. 335, 25 sq.

2 perducit *P* 7 arcthriticum *P* 9 cacreos *P* 14 cornea *P* 15 smilen *P, corr. Heraeus;* smilion *Co* 21 supermittitur *P* 32 ⟨pix⟩ *Co*

CAPVT XXXVI

AD PODAGRAM CALIDAM ET FRIGIDAM ET CHIRAGRAM REMEDIA PHYSICA ET RATIONABILIA DIVERSA DE EXPERIMENTIS

1 Podagram linit oesypum cum lacte mulieris et cum cerussa adpositum. Fimus quoque bubulus recens calidus et pulmones pecudis calidi recentes et fel arietis cum seuo suo et fimus gallinarum recens adpositus plurimum iuuat. Necnon et cocleae Africanae cum sua carne combustae cinisque earum ex uino inlitus medetur. 2 Cerotum aduersum pedum dolores hoc modo facies: Olei ℔ II, medullae ceruinae — VI, resinae frixae — VI, butyri — I. Haec pariter in caccabo soluuntur et colantur, postea adicies lini seminis heminam, faeni Graeci heminam, quod ita pariter concoques, ut spissum sit, deinde colabis et de ipso colato ita densum temperabis, donec emplastrum facias. 3 Remedium paregoricum ad podagram sic: Cupressi bacas uirides quot uolueris decoque ex aqua marina, donec molles fiant, deinde contunde in pila et subinde aquam adsparge et manibus subige, ut tamquam malagma sit. Inde inter initia doloris inpone; statim mitigabitur dolor. 4 Malagma efficacissimum ad podagram sic: Carnis agninae ℔ VI, caprinae ℔ VI, bubulae masculinae ℔ VI, picis liquidae ℔ V uel etiam VI, nitri ℔ VIII, bacarum iunipiri ℔ VI, cerae ℔ X. Haec omnia concarpe, contunde, coque et, cum liquidum fuerit medicamen, adice caepam et subinde permisce et deinde galbanum mitte, quantum aestimaueris sufficere posse, et subinde agita. Quae cum bene liquefacta et conmixta fuerint, adicies sulfur et nitrum et bacas lauri contusas, deinde, cum bene permixtum et concorporatum uideris medicamen, ab igne remouebis et mittes in pilam ligneam atque illic tamdiu battues, donec sit subactissimum, et cum ex eo malagma facere uolueris, oleo manus perunges et ita inductum linteo denso uel foenicio pedibus adpones. 5 Malagma siue acopum ad podagram efficacissimum, quod mense Augusto fieri debet: Resinae frictae ℔ III, cerae ℔ VI, olei ueteris ℔ VIII, galbani — IIII, opii — IIII, opopanacis — IIII, aeruginis — VI, guttae Ammoniacae — IIII, adipis leoninae — IIII, adipis leopardinae — IIII, adipis taxoninae — III, adipis anserinae — III, seui taurini ℔ I, radicis maluae erraticae — IIII, radicis cicutae — IIII, radicis ibisci — IIII, radicis cucumeris agrestis, quem futiuum dicunt, — IIII, radicis cucurbitae domesticae — IIII. Infundes radices omnes supra scriptas in aquam luna XII, excoques luna XV, ita ut ad tertias excoquas, et de excoctis suci expressi ℔ II uel

XXXVI 1 Plin. n. h. 30, 76 3 Ps.-Theod. p. 296, 18 sqq.

1 oesypum *Plinius*, ysopum *P* 5 cerotum] crodum *P*, *corr. Co* 11 quod *P* 12 marinam *P* 32 ibiscis *P* 33 futiuum] *cf. praefat. p. VII*

duos sextarios facies. Opopanacem et opium infundes in uinum, gut-
tam uero Ammoniacam et galbanum tundes et deinde simul omnia
permixta lento igne decoques ac facies quasi cerotum et uteris hoc
modo, ut inlinas linteum delicatissimum, quod sine ruga amplectatur
pedem. Deinde fasciola leuiter inuolues, ad hoc tantum, ne, cum pedes
in lecto moueris, linteolum replicetur et medicamen inlitum decidat;
nam si arctius strinxeris, nerui offendentur. Hoc ergo medicamen et
6 in accentu placat dolores et in declinatione confirmat sanitatem. Her-
bae uerbasci, quae minoribus foliis est, summitates tenerae ac folia
trita inposita intra paucas horas adeo sedabunt podagrae molestiam,
7 ut qui usus fuerit etiam ambulare possit. Incipientem podagram dis-
cutiet betarum exustarum cinis leuissimus admixto sanguine bubulo
8 subactus et inpositus. Vettonica cum aqua ad tertias decocta ac potui
data ipsaque, cum decoxerit, trita atque adposita podagrae plurimum
9 medetur. Herba senicio, quae in tegulis nascitur, cum sale trita uice
10 malagmatis inposita podagricis prodest. Malagma potentissimum ad poda-
gram, ad fracturas, ad tumores, ad condylemata, etiam ad renium dolorem,
si illic inponatur, quod fieri oportet speciebus infra scriptis sic: Asfalti
p I, cerae p I, resinae Colofoniae p I, picis Bruttiae p I, chalcitidis p I, spu-
mae argenti sescunciam, cerussae sescunciam, aluminis rotundi sescunciam,
aluminis schisti sescunciam, misui sescunciam, gallae sescunciam, apii
seminis sescunciam, opopanacis sescunciam, aloes sescunciam, myrrae
sescunciam, turis masculi sescunciam, herbae mandragorae — I S,
aceti quod sufficiat. Quae tundenda fuerint tundes et cernes, quae li-
quefacienda ad ignem resolues et colata in unum permiscebis et leui
uapore ignis tenuiter decoques et aceto paulatim consperges. Deinde
facies trochiscos, qui habeant singuli uncias binas, quos, cum usus
exigerit, leui igne resolues et sic pedibus malagmae more inpones.
11 Remedium praesentaneum ad podagram et neruorum et lateris et re-
nium et lumborum dolores et ad strumas et ad parotidas et paniculas
sic: Pumicem marinum, bacas lauri, aeruginem aequo pondere con-
tundes et teres cum pipere et sale, quantum aestimaris posse sufficere,
adicies et picis durae et olei et mellis aliquantum et simul omnia us-
que ad spissitudinem decoques et colata cum oleo Syriaco subiges et
12 pro malagmate, cum opus fuerit, uteris. Conpositio Mithridatica ad
podagram et neruorum dolores et contractiones sic: Cerae — I, me-
dullae ceruinae drag̃. I, adipis ursinae drag̃. I, cinnami drag̃. I, piperis
nigri drag̃. I, myrrae drag̃. I, rosae aridae drag̃. I, iris pistae drag̃. I,
adipis anserinae drag̃. I, adipis gallinaceae drag̃. I, ammoniaci drag̃. I,
cassiae rufae drag̃. I, turis masculi drag̃. I, guttae ammoniaci drag̃. I,

6 Ps.-Apul. 71, 2 7 Plin. Val. 3, 14 fol. 67 C 8 Ps.-Apul. 1, 46
9 Ps.-Apul. 75, 6

12 sangui *P* 15 herbae *P* 21 cisti *P, correxi;* scissi *Co* opii *P,*
correxi 25 leni *He, item l. 28, sed cf. adnotat. ad p. 85, 10* 32 aestimari *P*

erbae monoeci drag̃. I, rutae siluaticae drag̃. I, peucedani drag̃. I, fronitri drag̃. I, croci drag̃. I, turis pollinis drag̃. I, staphisagriae rag̃. I, castorei drag̃. I, nucis amarae drag̃. I, † cuateri drag̃. I, resinae erebinthinae drag̃. I, ysopi drag̃. I. Quae tundenda erunt tundes et ribrabis, quae remittenda erunt lento igne liquefacies et colata miscebis et emplastri more, cum opus erit, uteris. Fomentum ad podagram 13
ic: Fabae nigrae integrae sextarium moles et in farinam rediges cum orticibus suis, de lapide sarcofago — I tundes et cribrabis et ex aqua epida permiscebis atque in pannum inductum inpones pedibus et alligabis. Remedium ad podagram, quod pro acopo utendum est, sic: 14
Seui hircini selibram, cerae selibram, picis selibram, turis masculi — III, adipis ursinae — III, olei ueteris — III, olei irini — III, salis Ammoniaci — III, axungiae ueteris selibram, medullae ceruinae — III, medullae taurinae — III, adipis anserinae — III, lenticulae supra aquam natae — III, aceti S II. Haec omnia diligenter lento igne liquefacta et colata recondes et, cum opus fuerit, uteris. Ad podagram 15
et neruorum dolores et parotidas et mammarum duritiem, quam et mulieres et uiri pati solent, remedium sic: Picis Hibericae p I, salis heminam, faeni Graeci farinae heminam, iris — III, cerae selibram. Picem prius coques, ut remittatur, deinde singulas res adicies et coques ac postmodum colabis et tamquam malagmate, cum opus fuerit, uteris. Potio ad podagram et neruorum dolores, quam pridie non cenanti per 16
duos continuos menses ieiuno ad nucis Auellanae magnitudinem ex duobus cyathis aquae calidae dabis. Conponitur sic: Petrosilini drag̃. II, centaurei drag̃. II, marruuii drag̃. I, scordi drag̃. I. Tundes haec et cribrabis et in puluerem tenuissimum redacta despumato melle colliges, ut spissum sit medicamentum, et recondes. Ad podagram subitum et 17
facile remedium sic: Alumen, acetum, lotium humanum uetus aequis mensuris permisce atque adde cerae p I, opii — I, lactis canini — I, rosae siccae — I. Opium et lac et rosam teres in mortario, ceram uero liquefacies et simul omnia permiscebis atque inde pedes inlines et folia betae aut lactucae desuper alligabis. Ad podagrae subitum 18
dolorem remedium sic: Calcem denuo coques et teres adiciesque ysopum et rosam tritam et de permixtis pedes perungues. Flomi — III, 19
rumicis — III, ibisci — III, cyclaminis — III, myrrae tunsae — I. Flomum moles et dices, quamdiu moles: *Summum caelum, ima terra, medium medicamentum.* Deinde simul omnia cocta colabis et ex his pedes, cum opus fuerit, perfricabis. Ad podagram remedium 20
de experimento sic: Spermaticae drag̃. IIII, lini seminis drag̃. IIII, erucae seminis drag̃. IIII, schoeni drag̃. II, castorei drag̃. II, myrrae drag̃. II, nardi spicae drag̃. II, gummis Aethiopici drag̃. II, salis drag̃. II, piperis longi drag̃. I, nucleorum pineorum drag̃. VIII, satureiae drag̃. VIIII. Omnia haec tunsa cribrata et in puluerem tenuissimum

3 † cuateri] eupatorii *Heraeus* 4 oesypi *Co* 32 oesypum *Co*

redacta tritaque in unum permiscebis et ex eo drag. unam ad diem
21 ieiuno in potione ex uini cyatho temperata dabis. Sabuci folia, cum
primum procedunt, ad libram colliges et teres, plantaginis quoque radicem ad libram colliges et contundes et axungiae ueteris libram purgabis et contundes et postea simul omnia subiges atque inde pedes inlines et caulis folium superpones, confestim praesens remedium ad
22 sedandam podagram experire. Fimum ciconearum, sed de nido ipso, dum ciconeae pullos habent, sumes et cum axungia uetustissima permiscebis et conteres atque emplastri modo pedibus adpones; efficaciter
23 podagram sanabis. Ad podagram et ad omnes pedum uel manuum et aliorum membrorum dolores ex perfrictione releuandos bene facit hoc remedium sic: Faenograeci ℥ I, lini seminis ℥ I, ibisci contusas radices quinque. Haec ante diem infundes in aquae ℥ VIIII, deinde post diem decoques usque ad tertias, postea colabis et sucum omnem colliges atque adicies ei olei ℔ VIIII et suci laurini, id est de foliis uel de bacis teneris lauri expressum, ℥ I, deinde iterato decoques pariter, quousque omnis sucus supra scriptus consumatur et olei tantummodo summa resideat. Quod iterato colatur et adduntur in eo oleo, quod superfuerit, laricis — VIIII, terebinthinae — IIII, balsami — II, ita ut prius haec in uaso duplici ad ignem lentissimum resoluantur et sic permisceantur et diutissime coagitentur atque in usus supra scriptos
24 necessarios ad perfricandum reseruentur. Ad primos podagrae impetus molliendos: Atiariae herbae partes duas contundes et butyri unam partem permiscebis et conteres atque ita pro unguento uel emplastro
25 uteris. Vlmi cortex contusa diutissime et cum aqua marina usque adeo subacta, ut malagmati similis sit, pro emplastro adposita sedat
26 podagrae dolores. Viuo lepori pes amputatus et alligatus ad podagram
27 uel eius pedis partibus, quae dolebunt, plurimum prodest. Vituli marini aut, quod melius est, hyaenae pelle facta calciamenta si quis in
28 cotidiano usu habuerit, efficaciter podagrae morbo carebit. Pueri inpubis detonsi super pedes dolentis capilli atque illic aliquamdiu inpo-
29 siti compescunt dolorem. Probatum remedium est, felle capruno non
30 manu, sed pinna pedes perunctos confestim dolore releuari. Feniculi
31 farina ex hydromeli decocta et inposita chiragrae medetur. Podagram ut sanare difficile est, sic incipienti inter initia occurrere promptum est. Nam inter initia eius, cum dolores asperrimi sunt, si quis uena aduersa in brachio pungatur, non modo praesenti dolore releuabitur,
32 sed etiam in posterum perpetuo liberabitur. Vtiliter in dolore perunguntur pedes oleo, in quo diu decocta sint intestina ranarum. Ranae

22 Plin. Val. 3, 14 fol. 68 A 26 Med. Plin. 2, 26 p. 71, 11 sqq. 27 Med. Plin. 2, 26 p. 69, 6 28 Plin. n. h. 28, 41 30 Plin. n. h. 24, 188 32 l. 38 sqq. Med. Plin. 2, 26 p. 68, 11 sqq. p. 275 l. 1 sq. Plin. n. h. 24, 53

7 experiere *Co* 16 expressi *Co* 23 atiariae] apiariae *uel* blat(t)iariae *Heraeus* 31 conpositi *P, correxi; potest scribi etiam* adpositi

quoque rubetae exustae cinis cum sabuci coliculis teneris tritis et
sevo hircino uetere permixto et decocto pariterque inposito prodest.
Folia cupressi contrita cum panis mollis partibus duabus et axungia 33
uetere subacta medentur doloribus podagrae. Semen genestae tunsum 34
et cum axungia subactum doloribus geniculorum potenter adhibetur.
Mustelae uiuae conbustae cinis cum oleo rosaceo et aceto pinna inlitus 35
podagricis prodest. Hedera contrita et cum oryza ac melle decocta at- 36
que in unum permixta et denuo trita podagrae et chiragrae et neruo-
rum offensionibus medetur inposita. Vrtica trita cum sanguine miluino 37
aut palumborum permixta atque ex eo pedes inliti efficaciter sanantur.
Mirificum podagrae remedium nec inpendio sumptuosum sic: Cupressi 38
pilulae XII, pastinacae quam minimae totidem decoquuntur cum
turis tunsi — III, cum olei sextario et aquae hemina et axungiae
ueteris — VI et cerae tantundem, quae inspissata et congluttinata
panno inlita pedibus adponuntur. Ad podagram cum feruore et tumore 39
rubicundo, quam calidam uocant, haec faciunt primis diebus adhibita:
Herba urceolaris per se et caseus mollis recens per se inpositus, postea
herba, cui salis pusillum admisceri oportebit. Item bene facit apium
uiride per se uel cum polenta adpositum nec minus utilis est portu-
laca atque plantago. Sfongea quoque Rhodia uel Africana mollis ex
aqua frigida adposita iuuat. Lanam etiam sucidam rosa et uino in-
fectam poni conuenit. Subinde autem haec omnia mutari oportet,
priusquam calefiant. Prodest et lomentum fabae molutae cum suis 40
ualgulis factum aceto ac melle dilutum atque ita inpositum; educit
enim sanguinem et dolorem leuat. Belle faciunt et mala citrea quam 41
maxima quinque cocta ex aceti sextariis tribus, donec madida fiant.
Quibus tritis adicitur aluminis fissi — I, myrrae — I atque ita malag-
matis more feruenti podagrae inponuntur. Bene facit et aloe aceto di- 42
luta et per pinnulam pedibus inducta. Opium quoque lacte muliebri
dilutum et similiter inlitum iuuat. Mirifice hoc cataplasma podagrae 43
cuilibet superpositum medetur; tollit enim triduo dolorem lomenti
more conpositum sic: Feniculi seminis cyathi duo, musci de stagno
cyathi duo, polentae tenuis cyathi duo. Commiscentur haec in unum
contusa trita atque molita, deinde consparguntur aqua pluuiali et ita
temperantur, ne durum sit medicamentum neue sit aquatum nimis.
Quod inpositum protinus leuat, id est intra triduum tollit dolorem.
Constat autem eum, qui hoc medicamine ter in mense inter denos dies
usus fuerit, in nocte non laboraturum podagrae dolore. Ad frigidam 44
podagram, quae sine tumore est, conficitur cataplasma sic: Ciceris

33 Plin. n. h. 24, 15. Ps.-Theod. p. 296, 25 sqq. **34** Plin. n. h. 24, 66 **35** Plin. n. h. 30, 76 **37** Med. Plin. 2, 26 p. 69, 3 sqq. et p. 68, 18 **39—42** Scrib. 158 **43** Scrib. 159 **44** Scrib. 160

1 robetae *P* 18 herbam *P* 19 *ante* portulaca *Scrib. add.* solanum 23 omentum caprinum, item faba molita *Scrib.* 24 ualuulis *Scrib.* 34 mollita *P*, moluta *Heraeus* (lı = u), *cf. l. 23 et p. 276, 1* 39 ciceris] piperis *Scrib.*

nigri moluti sextarius coquitur ex aqua et diligenter teritur, cui adi-
citur axungiae pausillum et, dum calet, medicamentum pedibus inponi-
45 tur. Faenograeci seminis et hordei farinae binos sextarios cribratos in
unum miscebis et decoques ex aqua atque addes olei quod sufficiat ac
subinde calidum cataplasma pedibus adpones. Bene facit et ibisci
radix ex aqua mulsa cocta et inposita. Sabucum quoque cum axungia
et brassicae cinis cum axungia inpositus plurimum iuuat. Vbi autem
impetus cessauerit, et in hoc et in priore genere podagrae calida aqua
marina diu fouendi sunt pedes uel, si haec non erit, aqua pura fer-
uenti sale adiecto foueantur. Post hoc malagmate uti oportet, quod ad
parotidas scriptum est; tollit enim cito reliquias podagrae per sudores
46 et in futurum confirmat neruos nec patitur facile uitiari. Ad utram-
libet podagram remedium sic: Torpedinem uiuam nigram, cum ad-
monuerit dolor, subici pedibus oportet in litore non sicco, sed quod
adluit mare, et tamdiu premi, donec sentiatur torpor per totum pedem
et tibiam usque ad genu. Hoc et in praesenti tollit dolorem et in fu-
turum remediat. Hoc modo Anteros Caesaris libertus supra fidem re-
47 mediatus est. Malagma Narcissianum ad utramque podagram egregium:
Cerae p II, resinae p V, olei ueteris p V S, olei Syriaci p I S, afro-
nitri in pastillis p I, cardamomi puri p I, iris Illyricae p I, piculae
p I, agarici p I, faenograeci p I, centaurei p I, apollinaris p I, alterci
p I. Coques liquanda; quae sunt tundenda, in puluerem redacta misce-
bis atque ex his pastillos facies et in capsa noua repones, quibus die-
48 bus XX iugiter uteris. Malagma, quod et ad podagram et ad omnem
collectionem bene facit. Accipit haec: Ammoniaci — V, galbani — II,
picis durae p V, resinae terebinthinae p II, olei ueteris p I S, ax-
ungiae uetustae p III, cerae p V, sulpuris uiui p V. Haec omnia de-
coques in patella fictili uel caccabo ampliore, sulpur tamen et am-
moniacum extra teres et sic immiscebis, cum decoquere coeperis. Sed
agitabis instanter, ne subsidant in fundo quae in puluerem redacta
49 mittuntur. Confectio medicaminis, quod appellatur hygia. Facit ad
cheragricos, ad arthrisim, ad ilii dolorem, ad uentris molestias ad ner-
uorum contractionem et ad omnes dolores, qui sunt in corpore. Con-
ficitur XII kal. Iul. non interest quo die uel luna uel malina, dum-
modo supra dictus dies obseruetur, quo medicamen fiat sic: Olei
p XXV, sed optimi, uini optimi p XXV — quantum bonum fuerit
uinum, tantum melius erit medicamentum — serpulli campestris fasci-
culos X tam grandes quam manus uiri recipere potest. Sed supra
dicta die collegi debet serpullum, ut statim recens cum supra dictis
liquoribus coquatur. Quod oportet tamdiu coqui, quousque ad olei mensu-

45 Scrib. 160

13 torpidinem *P* 16 tibia *P* genum *P* 30 puluere *P*
32 arcthisim *P* 34 quod *P* luna] liduna *Heraeus* 35 dictus] scripdictos
(sic) *P* 38 supta die *P* 40 quod usque *P*

ram liquor omnis ueniat. Cum refrigerauerit, colabitur diligenter et ubi nitidum fuerit, addes resinae pituinae ℔ III, opopanacis libram semis, galbani libram semis, cerae rufae libram semis, storacis libram, opobalsami — VI. Haec omnia confundes in isto oleo, storacem sane pones in balneo et ibi solues atque in mortario teres et remittes omnia in uas aereum ibique pones ad focum species supra scriptas, quae tamdiu coquantur, quamdiu soluantur bene. Deinde de resina puluerem facies et asperges medicamini, dum adhuc coquitur, quo malagmatis ⟨more⟩, cum opus fuerit, uteris. Cerotum ad cheragram et parotidas et tumores diuersos 50
et fistulas et furunculos. Accipit haec: Cerussae ℔ I, ammoniaci ℔ I, olei ℔ I. Cerussa terenda in mortario diligentissime, deinde oleum paulatim supermittendum et, cum simul trita fuerint omnia, mittenda in caccabum uel trullam, ut ferueant, et, dum coquuntur, sine intermissione agitanda. Sed cum densum esse coeperit medicamen ad speciem ceroti, tum ammoniacum tritum diligenter supermittendum coquendaque simul omnia horis sex lento igne, ne adurantur, et sine cessatione, dum coquuntur, agitanda. Cum uideris omnia bene mixta, defunde in aquam frigidam et manibus subige uel perfrica et sic repone et, cum usus exigerit, alutae inline et sic adpone locis necessariis. Remedium ad podagram uel maxime ad arthrisim sic: Aceti op- 51
timi quantum uolueris, quod melius erit, si ex uino styptico fuerit, telas aranearum, quae in cupresso inueniuntur, buxi summitates tenerrimas. Haec in olla noua coquenda sunt diutissime. Ex quo aceto posca temperanda paulo acrior quam ad bibendum, ex qua posca uel calefacta uel frigida, prout causa postulauerit, lauanda membra, hoc est arthra uel iuncturae, quae dolent, et deorsum, id est cum humeros uel cubita laueris ad manus summas uel ad pedes summos destringendum deducendumque medicamen. Postea uero quam hac posca laueris membra, quae lauari necesse est, adpones herbam, quae in aquae iugis decursu nascitur, quam Latine berulam, Graece cardaminen uocant. Haec diligenter purgatur et teneritudo eius tunditur et ita uel tepida uel frigida, prout salubrius est, dolenti in modum cataplasmatis adponitur et die bis aut ter uel quotiens siccari coeperit mutanda erit. Quae si ruborem fecerit, tunc magis profuisse intellegetur. Adhibendum dehinc parygrum cerotum infra scriptum sic: Cerussae, spumae argenti, cerae Punicae, olei rosei, olei mollis, lacrimas ouorum. Horum omnium pondera quae placuerit miscebis; modus enim non est definitus. Cera primum in oleo molli ferueat tamdiu, donec stringatur, postea puluerem supra scriptarum specierum superaddes, deinde oleum roseum uel lacrimas ouorum admiscebis atque ita bene agitata et mixta omnia subcoquantur igni. Quod medicamen repositum, cum ne-

7 resinam *P* aspergis *P* 8 ⟨more⟩ *Ni, cf. p. 275, 27 sq.;* ⟨loco⟩ *Co* 10 purunculos *P* 20 arcthisim *P* 26 arcthra *P* 27 a manus *P* 28 hoc *P* 30 cardamin *P*

52 cesse erit, in linteo inlitum membris dolentibus adponetur. Farinae
triticeae ꞩ I, amuli — VII, cerae — VII, olei rosacei aestate, hieme
autem olei communis ꞩ I Italicum. Sane ut passio ipsa uel calidius
uel frigidius medicamentum poscit fieri, ita facias. Farinam ante diem
infusam in aquae ꞩ I Italicum concoques ad modum glutis, postea
amulum separatim tritum in mortario et ceram remissam in oleo
supermittes et simul omnia diligenter teres et, cum opus fuerit, ad-
53 pones in linteo podagrae cuilibet. Galbani semunciam, opopanacis — II,
castorei — II, cerae p II, olei laurini — II, olei communis p I, olei
ueteris rancidi p I, afronitri candidi pilulas XII, medullae ceruinae p I,
butyri p I, clauos caligares de sterculinio collectos de dextra caliga
VIII, de sinistra VII in singulis linteolis alligato, sic in aeneum mitte,
deinde ita cum supra scriptis decoque, ut emplastrum densum facias
pedibus cum uolueris adponendum. Opopanacem sane cum liquaueris,
galbanum postea liquabis, dehinc omnia reliqua cum coxeris, colabis
et sic de permixtis omnibus emplastrum facies; miraberis remedium
54 podagrae, quia palmare est. Ad impetum podagrae remedium, quod
Artemisius Dianio ostendit sic: Croci ⁎ II, pulueris Asiani, id est de
lapide Magnesio, qui in uenalibus difficile inuenitur, — I; sed si hoc
non sit, pro puluere afronitri — I mittes et ouorum quattuor lacri-
mum, non medullam. Haec trita et mixta conponuntur in modum
55 ceroti, quo superlinuntur pedes de pinnula. Farinam de milio in
lotio humano et axungia uetere concoque eamque panno inline et mox
dolor auspicabitur pedibus inpone; pro certo statim eum mulcebit hoc
56 remedium. Axungiae p III, resinae terebinthinae p I, picis liquidae
p I, cerae communis p I, sulpuris uiui p I, rutae uiridis p III, schoeni
— II, bidellae recentis — II. Cum omnia remittenda remiseris et ce-
tera miscueris, nouissime sulpur tunsum adicies et omnia iuxta ignem
exagitata miscebis. Haec conpositio praesidio seruata quamuis acrem
57 impetum podagrae orientis extinguit. Olei cyprini modium in aeneum
coicies cumque primum feruebit, mittes in illud uulpem masculum
uiuum et tamdiu coques, donec corpus eius surculo facillime trans-
foretur. Tunc oleum percolabis et adicies in id samsuci, saliuncae,
cyperi, cardamomi, singularum rerum selibras, euforbi — IIII, adarcis
p I, resinae p III, cerae Ponticae p II. Hoc cerotum mire podagram
58 lenit. Vermiculos terrestres in aceto per noctem manere curabis, ut se
omni sorde purgent, mane eos siccabis et ex his — IX in libram ax-
ungiae mittes et diutissime conteres, ut unum corpus efficias, et pro
59 ceroto uteris ad sedandos pedum quamlibet molestos dolores. Medius
lapis lacte muliebri dilutus et pellicula lupina conligatus portatusque
et in praesenti et deinceps in futurum tempus podagram certissime

6 mortarium *P* 18 artimisius *P* 22 melio *P, corr. Heraeus;* meliloto *Co* 24 inpone pro ceroto; statim *dubitanter He* 27 bidellae] deliae *P, corr. Co* (bdellae) 32 surculum *P* 36 nocte *P* 37 omne *P*

submouebit. Columbinae pinnae maxime primum nascentes ustae cum 60
† orti atque inpositae podagrae dolores leuant. Terrestres lumbrici ad 61
mensuram acitabuli in mellis cotyla contriti et inpositi pedibus, qui prius oleo rosaceo uncti fuerint, ac tertio die soluti et statim rursum inpositi et confestim dolorem leniunt et in posterum tollunt. Vulpem 62
ex aqua coquito, donec mollescat; ex aqua percolata pedes adsidue foueto. Quo facto doloribus facile careri hoc remedio quidam frequenter experti sunt. Lenticula, quae in aqua nascitur, quam tener- 63
rima contusa et antequam cubitum eat ei, qui dolet pedes, inposita, deinde interposito tempore sublata, et herba cuculus trita in reliquam partem noctis inposita mire dolores podagrae sedat. Farina frumenti 64
ex aceto cocta dolorem podagrae statim sedat inposita; sed lenius medicamen erit adiecto melle non multo. Pampini uitium triti et in- 65
positi tumorem pedum mirabiliter exsiccant. Cinis quoque uitium cum axungia uetere subactus et inpositus idem praestat. Necnon et ad hoc sal Ammoniacus cum pari mensura picis et cerae coctus inponitur. Plantago cum axungia subacta et inposita lenit pedum dolores. 66
Limus quoque aquaticus cum oleo subactus plurimum prodest. Adeps 67
ursina cum seuo taurino et cera pari pondere decoquuntur eoque ceroto podagra contacta lenitur. Necnon et radix cucumeris erratici ex aceto cocta et podagrae inposita succurrit. Potio, quae, si anno integro 68
fuerit potata, podagra liberat laborantes. Conponitur sic: Chamaedryos ℔ I, centaurei — III, aristolociae rotundae — III, stoechados — III, agarici — I, cyperi seminis — III S, aloes — III S. Haec pondera singularum rerum tunsa et cribrata adpendi oportet et mellis Attici libris VI comprehendi. Sumitur autem haec potio a ieiuno et maxime digesto, mensura eius est argentei scripuli pondus. Bibitur ex tribus cyathis aquae calidae et si non continuati dies fuerint in accipienda potione, anni tamen spatium in dierum numero suppleatur. Fel apri 69
cum seuo quolibet positum optime placat podagram in praesente. Carmen idioticum, quod lenire podagram dicitur, sic. In manus tuas 70
exspues, antequam a lecto terram mane contingas, et a summis talis et plantis usque ad summos digitos manus duces et dices: Fuge, fuge podagra et omnis neruorum dolor de pedes meos et omnia membra mea, aut si alii praecantas, dices illius, quem peperit illa. Venenum ueneno uincitur, saliua ieiuna

62 Plin. n. h. 28, 220 **64** Med. Plin. 2, 26 p. 68, 10 sq. **65** l. 14 sq. Ps.-Theod. p. 296, 24 sq. l. 15 sqq. Plin. n. h. 24, 23 **66** Med. Plin. 2, 26 p. 69, 8 sqq. **67** Med. Plin. 2, 26 p. 69, 10 sq. et p. 71, 10 sq. **68** Med. Plin. 2, 26 p. 70, 12 sq. (fortasse e Marcello, non habet Plin. n. h.)

2 † orti] urtica *Co* 16 ammoniaci *P* 24 agarici p. unciae IIII *Med. Plin.* ponde *P* 26 libras *P, corr. He* 27 scripuli] denarii *Med. Plin.* 30 quodlibet *P* in p̃tem *P, correxi;* in praesens *Co* 32 terra *P* 33/35 *de scansione cf. Buecheler Mus. Rhen. uol. 34 p. 345*

u i n c i n o n p o t e s t. Ter dices haec et ad singulas plantas tuas uel
71 illius, cui medebere, spues. Remedium ad podagram sic: Lanae sucidae
non lotae p I, uini ueteris uel Aminei S II, olei omphacini S I, afro-
nitri communis p I. Lanam infundes in uinum per triduum, dehinc
exprimes lanam uehementer et admiscebis uino, quod expresseris, afro-
nitrum tritum addes et oleum et sic miscebis omnia et in uas uitreum
mittes et seruabis. Cum autem opus fuerit medicamen, panem infundes
in uinum uetus uel Amineum, qui, cum bene mollitus fuerit, expri-
mendus erit et terendus in mortario ac, dum teritur, supermittendum
medicamentum, quod in ampulla est, ita ut ad densitatem cataplas-
matis redigatur, addenda et olei rosei cocliaria duo. Sic inducendum
medicamentum in linteo et adponendum locis dolentibus. Superposito
uero linteo salubre esse auctor remedii huius adfirmat, si uel ipsa lana,
quae expressa est, uel alia sucida supra cataplasma hoc ponatur et
72 leuiter obligetur. Confectio emplastri, quod rex Ptolomaeus inuenisse
dicitur. Accipit haec: Seui taurini remissi colatique atque in pastillos
coacti p V, resinae frixae p V, medullae ceruinae — VI, suci mentae
— II, suci mentastri — II, suci feniculi — II, suci marruuii — II,
suci hyoscyami — II, suci plantaginis maioris — II, suci lapathi
— II, specularis cocti et quam minutissime triti p I. Quibus in ordinem
praeparatis seuum et medulla lento igni in uasculo aeneo remittentur,
tum resina conminuta atque trita sensim in seuum supermittetur, ut
simul liquefacta permiscere se possint, deinde in mortarium marmo-
reum diligenter colata mutabuntur, quae adhuc tepentia diligentissime
conterentur. Quae cum dens⟨a ess⟩e coeperint, dum adhuc calida erunt,
ita ut calor sustineri manibus possit, sucos supra scriptarum herbarum
superfundes et iterum diligentissime teres et priusquam penitus de-
sinat calor praeparatum de speculari puluerem mittes. Itaque omnia
simul mixta et diutissime trita atque ad summam leuitatem redacta
in uitreo uasculo reponentur. Hoc emplastrum utile his rebus: ad po-
dagram et neruorum dolores contractionesque, ad luxa uel fracta, ad
pusulas omnes, ad duritias omnes, praecipue ad mammarum uitia, ad
cancromata, ad glandulas, ad uulnera omnia quolibet modo inpressa
uel uetusta uel recentia, ad lumborum et ilii dolorem, ad scapularum
dolorem, ad pthisicos, ita ut emplastrum hoc inducant et caldam
aquam mulsam bibant, ad dentium dolorem, ad gingiuarum cancro-
mata, ad capitis et oculorum dolores, ita ut emplastrum dolentibus
oculis superponatur, ad membrorum dolores contusionesque. Ad omnia
omnino, praecipue ad podagram et ad neruorum offensiones placandas
73 res saluberrima est. Descriptio acopi, quod diacissu dicitur. Accipit

73 Antidot. Bruxell. 19 p. 369, 26 sqq.

3 omphanici *P* 4 infundis *P* 13 si uel] siue uel *P* 18 men-trasti *P* 21 medullam *P* 23 mormoreum *P* 25 dense *P, corr. Heraeus coll. p. 277, 14;* densari *Co* 35 calda *P* 36 mulsa *P*

haec: Bacas lauri uirides C, cupressi CVIIII, herbae Sabinae p I, roris marini p I, faeni Graeci S I. Haec omnia diligentissime tunsa atque trita infundes in aquae pluuiaris S III et olei p VIIII atque illic triduo conmaceranda esse patieris, tum lento, ne adurantur, igni tamdiu coquentur, quousque mensura aquae, quae missa fuerit, excoquatur. Tum omnia colabuntur atque in his adicientur hederae communis siccae — IIII diligenter tunsae cribrataeque necnon et resinae astlosae p IIII, cerae P. II. Permixtis omnibus atque igne liquefactis medicamentum paratum in uitreo doliolo reponetur, ex quo, si quae doluerint corporis partes, perunctae et confricatae sanitati cito restituentur. Mulieribus etiam, cum cessauerint tempora, si aut ad lumbos aut ad imum uentrem ponatur, menstrua statim prouocabuntur. Necnon et calculos mouet, si ex eo ilium aut uenter imus fricetur. Podagrae quoque prodest, si uel mane uel nocte pedes ex hoc medi-
camine perfricentur. Descriptio ceroti siue emplastri podagrae et arti- 74
culis et neruis et multis rebus infra scriptis satis utilis sic: Seui taurini p III, resinae frixae p II, specularis exusti p II, cerae Ponticae p II, olei mollis p I S, sucum marruuii — II, sucum plantaginis — II, sucum uerbenae — II, sucum mentae — II, sucum symphoniacae — II, sucum flomi — II, quae herba longa et lata et mollia et lanosa folia habet et thyrsum longum lanosum facit, quae Graece dicitur Hermu rabdos. Seuum uel cera uel resina separatim lentissimo igne soluuntur colanturque et in caccabo postea cum supra scriptis speciebus miscentur, deinde simul decoquuntur, postea additur oleum et iterum modicum feruorem ducit. Deinde remoto ab igni caccabo mittitur puluis specularis exusti et diutissime agitatur, tum medicamen adhuc pseudocalidum diffunditur in mortarium et illic diutissime manibus subigitur atque inde in pyxide aut in doliolo uitreo reponitur. Quod medicamentum ad omnes collectiones et glandulas et parotidas et strumas et ad omnes tumores et ad omnes pusulas et ad omnia uulnera sananda potentissimum est necnon et ad stomachi et uiscerum uitia et ad lateris et renium et lumborum et coxarum dolores efficacissimum est, neruis quoque placandis et luxaturis et fracturis solidandis utilissimum est.

33 utilissimus *P*

Quod natum Phoebus docuit, quod Chiro Achillem,
Quod didicere olim Podalirius atque Machaon
A genitore suo, qui quondam uersus in anguem
Templa Palatinae subiit sublimia Romae,
Quod Cous docuit senior quodque Abdera suasit,
Quod logos aut methodos simplexque empirica pangit:
Hoc liber iste tenet diuerso e dogmate sumptum.
Namque salutiferas disponit pagina curas.
Istic repperies per nomina perque medellas
Descriptas species et pondera mensurarum
Congrua, quae sapiens sumes moderamine certo.
Ne fallare, uide, neu quae sunt parta saluti
Vertat in exitium non sollers cura medentis.
Sume igitur medicos pro tempore proque labore
Aetatisque habitu summa ratione paratos,
Gramine seu malis aegro praestare medellam
Carmine seu potius: namque est res certa saluti
Carmen ab occultis tribuens miracula uerbis.
Quae curis hominum physicorum inuenta pararunt,
Quaeque suis natura bonis terraque marique
Edidit, illa suis altrix simul atque creatrix
Fetibus omnigenis, quos parturit, ergo salubres
Suggerit inpensas ponto et tellure creatas,
Angue, fera, pecude et fruge, alite, murice, pisce,
Lacte, mero, pomis, lymphis, sale, melle et oliuo,
Sucis, unguinibus, taedis, pice, sulfure, cera,
Polline, farre, fabis, lino, scobe, uellere, cornu,
Bacis et balanis, lignis, carbone, fauilla,
Floribus et uariis herbis, holere atque metallis,
Sandyce et creta, spimitho, pumice, gypso,
Cadmia, chalcite, chalcantho, † calce camino,
Cassitero molli, lepide, cypro atque atramento.
Prome etiam (seu tunde prius seu contere gyro),

6 cf. Auson. 336, 68 ed. Souchay 23 Ecb. capt. 550 25 Ecb. capt. 543

Carmini in A praescriptum est Ad lectorem
1 Chiron *Co* 3 condam *PA* 6 mediodos *A* 15 paratus *PA* 17 salutis *Buecheler apud Rieseum* 19 pararint *PA, corr. Pithoeus* 28 ligny *Heraeus coll. p. 73, 18* . 31 † calce camino] *de* chalco cecaumeno *cogitauit Liechtenhan, quod per haplologiam in* chalcecaumeno *abire poterat, cf. Festgabe für Hugo Blümner p. 337 sqq.* 32 lepido cypro *PA,* lepide Cyprio *Co,* lepida Cypria *He* 33 cyro *PA*

Quod uiride hortus habet uel quod carnaria siccum,
Alia serpullumque herbas thymbramque salubrem
Brassicaque et rafanos ac longis intiba fibris
Et mentam et senapi coriandrum prototomumque
Erucam atque apium, maluam betamque salubrem
Rutam et nasturcum et amara absinthia misce
Puleiumque potens necnon et lene cyminum.
Palmụla nec desint Edymes nec pruna Damasci,
Quae cum multiplici contriris orbe terendo,
In patinis excocta dabis aut grandibus ollis,
Verum adoperta coques, ne fumida iura saporem
Corruptum reddant, quae mox fastidiat aeger.
Adde et aromaticas species, quas mittit Eous,
Vel quae Iudaicis flagrant bene condita capsis,
Tus, costum, folium, myrram, storacem, crocomagma,
Aspalathum, gallam, elleborum nigrumque bitumen
Et nardum et casias et amoma et cinnama rara,
Balsama, peucedanum, spicam, crocum atque bidellam,
Irim, castoreum, scillam, opium, panaceam,
Resinam, lepidum, euforbium, git atque pyrethrum,
Zingiber et calidum, mordax piper et laser algens,
Agaricum asarumque potens, aloen, aconitum,
Galbana, sandaracam, samsucum, sporon, alumen,
Acaciam, propolin, adarcen, cnicon, acanthum
Andrachnen, acoron, opopanaca pompholygemque
Cyperum, ladanum, sagapenon et tragacanthon
Scammoniam, † cypen, malabathron, ammoniacon,
Denique repperies istic, quod lucis in ortu
Indus, Arabs, Serus, Perses diuesque Sabaeus
Vicino sub sole legunt, quod praebet Orontes,
Eximium ignoto mittit quod Nilus ab ortu,
Decerptum foliis, ramo, cute, cortice, uirga,
Quodque ab Edymaeis uectum seplasia uendunt
Et quidquid confert medicis Lagea cataplu.

35 cf. Verg. ecl. 2, 11 36 cf. Verg. georg. 1, 120 40 cf. Ser. Samm. 15. 572. 592 47 Ecb. capt. 551 49 cf. Verg. georg. 3, 451

41 odymes *P*, Idumes *Co, at cf. adnotat. ad u. 66* 45 quem *Buecheler apud Rieseum* 46 Eus *A* 49 aspaltum *PA, corr. Co* 51 crocon *Burmann* 53 lepidium *Scrib. 174, Plin. n. h. 20, 181, at* lepidum *Plin. n h. 19, 166* euforbum *A* 56 sandaracum *A* sporon *pro* psoron *sicut u. 30* spimitho *pro* psimitho 57 propolen *PA* adarchen *PA* cicnon *PA, corr. Co* (cnecon) 58 ponpholoumque *PA, corr. Co* 59 tragaganthon *A*, ragaganthon *P* 60 cyphi *He* 62 Seres *Co*, Syrus *Ruellius* persis *PA* 63 orontis *A* 65 roma *A* 66 edymiis *PA*, Idumaeis *Co, at cf. Steph. Byzant. s. u.* ’Εδουμαῖοι 67 lalagea *PA, corr. Salmasius Plinian. exercitat. in Solini polyhistora (Parisiis a. 1629) p. 628*; Lagea *subaud.* urbs *i. e.* Alexandria cataplus *Ruellius, Co, ut sit* Lagea cataplus Ἀλεξανδρινὸς στόλος

Haec quicumque leges, poteris discernere tecum,
Agnoscenda magis seu exercenda rearis.
Quisque tamen nostrum hoc studium dignabere, quaeso
Praestes iudicium purum mentemque benignam.
Sic tua perpetuo uegetentur membra uigore
Et peragas placidam per multa decennia uitam.
Sic non incuses ualidam placidamque senectam
Nec tibi sit medicis opus umquam nec tibi casus
Aut morbus pariant ullum quandoque dolorem,
Sed procul a curis et sano corpore uiuas,
Quotque hic sunt uersus, tot agant tua tempora Ianos.

71 cf. Verg. Aen. 1, 304   72. 73 Ecb. capt. 799. 800   75—77 Ecb. capt. 801—803

73 placitam *Ecb. capt.*   74 placitamque *PA*   78 Ianos *i. e.* annos, *cf. Auson. 147, 7 et 410, 13 ed. Souchay*

I. INDEX NOMINVM PROPRIORVM

A. NOMINA VIRORVM ET MVLIERVM

B. SPECIERVM ORIGO

(Vocabula, quibus praemittitur *uide*, in indice specierum quaerantur)

C. CETERA REGIONVM NATIONVMVE NOMINA

II. INDEX VERBORVM MEMORABILIVM

(Numeri, quibus asteriscus appingitur, ad uocabula iam in fontibus Marcelli obuia spectant. Specierum et ponderum uel mensurarum nomina nisi quae propter formae quasdam proprietates memorabilia uidentur in hoc indice non attuli.)

E

Q

T

III. INDEX SPECIERVM

I

N

Q

R

T

U

IIII. INDEX PONDERVM ET MENSVRAVRM

(Vide etiam fragmenta metrologica p. 7sqq., quae non excerpsi)

V. CONSPECTVS FONTIVM ET TESTIMONIORVM

Marc. 1, 1—11	= Scrib. 1—11
27 l. 3 sq.	= Plin. n. h. 21, 123
28 l. 16 sqq.	= Plin. n. h. 20, 183
31 l. 24 sqq.	= Plin. n. h. 28, 76
34 l. 35 sqq.	= Plin. n. h. 23, 152
38 l. 18 sqq.	= Ps.-Apul. 98, 2
40	= Plin. Val. 1, 1 fol. 13 B
43	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 14 sqq. Ps.-Theod. p. 313, 32 sqq.
44 l. 9 sq.	= Plin. n. h. 27, 117
45 l. 10 sq.	= Plin. n. h 24, 108
46	= Ps.-Apul. 4, 6
47	= Plin. n. h. 20, 17
48	= Plin. n. h. 27, 68
51	= Plin. n. h. 23, 88
58	= Med. Plin. 1, 1 p. 12, 6 sqq.
59	= Med. Plin. 1, 1 p. 10, 1 sqq. Ps.-Theod. p. 313, 19 sq. 26 sq.
60	= Med. Plin. 1, 1 p. 10, 12 sqq.
61	= Med. Plin. 1, 1 p. 10, 15 sqq.
62 l. 5 sq.	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 3 sq.
l. 6 sqq.	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 10 sq.
68	= Ps.-Theod. p. 313, 22 sqq.
69	= Plin. n. h. 29, 113 Ps.-Theod. p. 314, 5 sqq.
70	= Plin. n. h. 29, 112 Plin. Val. 1, 3 fol. 15 B
72	= Plin. n. h. 24, 75 et 23, 132
73	= Med. Plin. 1, 1 p. 10, 9 sqq.
74	= Med. Plin. 1, 1 p. 10, 8 sq.
75	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 2 sq.
76	= Med. Plin. 1, 1 p. 10, 11 Ps.-Theod. p. 313, 4 sq.
Marc. 1, 77 p. 34 l. 2 sqq.	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 5 sqq.
78	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 8 sqq. Ps.-Theod. p. 313, 13 sq.
79	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 11 sqq. Ps.-Apul. 98, 7
80	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 17 sq.
81	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 21 sq. Ps.-Theod. p. 313, 6 sq.
82	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 22 sqq.
83	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 25 sq. Ps.-Theod. p. 313, 24 sq.
84	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 26 sqq.
85	= Med. Plin. 1, 1 p. 12, 2 sqq.
86	= Med. Plin. 1, 1 p. 12, 4 sqq.
87	= Med. Plin. 1, 1 p. 12, 8 sq.
98	= Ps.-Theod. p. 313, 6 sq.
99	= Plin. Val. 1, 1 fol. 13 C
101	= Ps.-Theod. p. 315, 7 sqq.
104	= Plin. Val. 1, 2 fol. 13 C/D
105	= Plin. Val. 1, 2 fol. 14 A
2, 9	= Ps.-Theod. p. 313, 15 sq.
13	= Ps.-Theod. p. 313, 3 sq.
16	= Plin. Val. 1, 8 fol. 16 D
18	= Plin. Val. 1, 8 fol. 16 D/17 A

Marc. 2, 19	= Med. Plin. 1, 1 p. 11, 20 sq.
21	= Plin. Val. 1, 8 fol. 17 A
3, 3 l. 29 sqq.	= Med. Plin. 1, 1 p. 10, 4 sqq.
l. 31 sq.	= Med. Plin. 1, 1 p. 10, 6 sq. Ps.-Theod. p. 313, 27 sqq.
5 6	= Plin. n. h. 30, 48
4, 1	= Med. Plin. 1, 2 p. 12, 10 sqq. Ps.-Theod. p. 270, 6 sq.
2	= Med. Plin. 1, 2 p. 12, 14 sq.
3	= Med. Plin. 1, 2 p. 12, 15 sqq.
4	= Med. Plin. 1, 2 p. 12, 19 sq.
5	= Med. Plin. 1, 2 p. 12, 20 sqq.
6	= Med. Plin. 1, 2 p. 13, 2 sqq.
7	= Med. Plin. 1, 2 p. 13, 7 sq.
8	= Med. Plin. 1, 13 p. 13, 9 sqq.
l. 29 sq.	= Ps.-Theod. p. 269, 6 sq.
9	= Med. Plin. 1, 3 p. 13, 14 sq. Ps.-Theod. p. 270, 2
10	= Med. Plin. 1, 3 p. 13, 15 sq.
11	= Med. Plin. 1, 3 p. 13, 17 sq.
12	= Med. Plin. 1, 3 p. 13, 19 sq.
13	= Med. Plin. 1, 3 p. 13, 21 sq.
14	= Med. Plin. 1, 3 p. 14, 2 sq.
15	= Med. Plin. 1, 3 p. 14, 4 sqq. Ps.-Theod. p. 270, 8 sqq.
16	= Ps.-Apul. 21, 2
17	= Ps.-Theod. p. 269, 5 sq. Plin. Val. 1, 4 fol. 15 C
20	= Plin. n. h. 28, 67
23	= Plin. n. h. 28, 164
27	= Ps.-Apul. 79, 3
34	= Med. Plin. 1, 3 p. 13, 12 sq.
35	= Plin. n. h. 28, 163. 164
38	= Med. Plin. 3, 4 p. 75, 4 sqq.
Marc. 4, 39	= Med. Plin. 3, 4 p. 75, 12 sqq.
40	= Med. Plin. 3, 4 p. 75, 16 sqq.
41	= Med. Plin. 3, 4 p. 75, 19 sq.
42	= Med. Plin. 3, 4 p. 75, 21 sqq.
43	= Med. Plin. 3, 4 p. 76, 1 sq.
44	= Med. Plin. 3, 4 p. 76, 2 sq.
45	= Med. Plin. 3, 4 p. 76, 3 sqq.
46	= Med. Plin. 3, 4 p. 76, 9 sqq.
47	= Med. Plin. 3, 4 p. 76, 20 sq.
48	= Med. Plin. 3, 4 p. 76, 21 sqq.
49	= Med. Plin. 3, 4 p. 76, 23 sqq.
51	= Med. Plin. 3, 4 p. 77, 9 sqq.
52	= Med. Plin. 3, 4 p. 77, 11 sqq.
53	= Med. Plin. 3, 4 p. 77, 16 sqq.
54	= Med. Plin. 3, 4 p 77, 18 sqq.
55	= Med. Plin. 3, 4 p. 77, 22 sq.
56	= Med. Plin. 3, 4 p. 78, 1 sqq.
57	= Med. Plin. 3, 4 p. 78, 3 sq.
58	= Med. Plin. 3, 4 p. 78, 9 sqq.
59	= Med. Plin. 3, 4 p. 78, 17 sqq.
60	= Med. Plin. 3, 4 p. 78, 19 sqq.
61	= Plin. n. h. 28, 243
62 l. 34 sq.	= Plin. n. h. 26, 149
l. 35 sq.	= Plin. n. h. 22, 154
66	= Ps.-Theod. p. 268, 13 sqq.
68	= Plin. n. h. 30, 144 Ps.-Theod. p. 269, 1 sq.
69	= Plin. n. h. 28, 163 Ps.-Theod. p. 269, 3 sq.
5, 3	= Ps.-Theod. p. 314, 16 sqq.
4	= Ps.-Theod. p. 314, 1 sqq.
6	= Plin. n. h. 35, 195
12	= Plin. Val. 1, 2 fol. 14 B
14	= Plin. Val. 1, 2 fol. 14 B

Marc. 6, 2	= Plin. n. h. 20, 41
3	= Plin. n. h. 23, 148
6	= Plin. n. h. 28, 163
10	= Plln. n. h. 20, 263
11	= Med. Plin. 1, 4 p. 15, 1 sq.
12	= Med. Plin. 1, 4 p. 15, 2 sqq.
15	= Med. Plin. 1, 4 p. 14, 15 sqq.
17	= Med. Plin. 1, 4 p. 15, 4 sq.
18	= Med. Plin. 1, 4 p. 15, 5 sq.
19 l. 24 sqq.	= Med. Plin. 1, 4 p. 15, 6 sqq. Append. miscell. cod. Bruxell. 1342 — 50, 215 p. 399, 25 sq.
20	= Med. Plin. 1, 4 p. 15, 10 sqq.
21	= Plin. n. h. 29, 106 Ps.-Theod. p. 270, 24 sq. Append. miscell. cod. Bruxell. 1342—50, 215 p. 399, 24 sq.
22	= Ps.-Theod. p. 270, 25 sq.
24	= Plin. n. h. 29, 107
27 l. 14 sq.	= Plin. n. h. 28, 163
29	= Med. Plin. 1, 4 p. 15, 10
7, 1 l. 5	= Med. Plin. 1, 5 p. 16, 15 sq.
7	= Med. Plin. 1, 5 p. 16, 1 sqq.
8	= Med. Plin. 1, 5 p. 16, 17 sqq.
9	= Med. Plin. 1, 5 p. 16, 14 sq.
11	= Med. Plin. 1, 5 p. 16, 7 sqq.
12	= Med. Plin. 1, 5 p. 16, 11 sqq.
8, 1	= Scrib. 19. 20
2—4	= Scrib. 21—23
5	= Scrib. 23. 24
6	= Scrib. 27
9	= Scrib. 29. 30
10	= Scrib. 31
17	= Scrib. 38
31	= Plin. n. h. 28, 44
32 l. 24 sqq.	= Ps.-Apul. 86, 1
33	= Plin. Val. 1, 14 fol. 19 C
34	= Plin. n. h. 20, 217 Plin. Val. 1, 14 fol. 19 C
35	= Ps.-Apul. 89, 6
40	= Med. Plin. 1, 8

	p. 22, 9 sq. Sext. Placit. 16, 12
Marc. 8, 42	= Plin. n. h. 28, 94
43	= Plin. n. h. 28, 76
44	= Plin. Val. 1, 18 fol. 20 D
46—48	= Plin. n. h. 29, 128
49	= Plin. n. h. 29, 130
51	= Plin. n. h. 32, 74
52	= Plin. n. h. 28, 29
58 l. 24	= Γ277, λ109, μ323
61	= Plin. Val. 1, 14 fol. 19 D
66	= Plin. n. h. 29, 125 Sext. Placit. 25, 1
67	= Plin. n. h. 28, 117
68	= Plin. n. h. 28, 167
69—72	= Scrib. 32—35
73	= Plin. n. h. 32, 38
77	= Plin. n. h. 28, 71
85	= Plin. n. h. 29, 125 Plin. Val. 1, 18 fol. 20 C
86	= Plin. n. h. 29, 118 Sext. Placit. 23, 1 Plin. Val. 1, 19 fol. 21 D
88	= Plin. n. h. 29, 119
89	= Plin. n. h. 25, 144
91	= Ps.-Apul. 36, 2
92	= Galen. 12, 738 Kuehn (e Scribonii opere deperdito)
93	= Plin. n. h. 20, 254 Plin. Val. 1, 18 fol. 21 B
94	= Ps.-Apul. 36, 2
99	= Plin. n. h. 29, 118
100	= Plin. n. h. 29, 132
102	= Plin. n. h. 29, 120
103	= Plin. Val. 1, 18 fol. 21 C
104	= Plin. n. h. 28, 94. 167
105	= Plin. n. h. 32, 69
110	= Plin. n. h. 29, 123
116. 117	= Scrib. 25. 26
118	= Scrib. 28. 29
119. 120	= Scrib. 36. 37
129	= Med. Plin. 1, 8 p. 22, 12 sq.
131	= Ps.-Apul. 79, 7 Plin. Val. 1, 18 fol. 20 D
133	= Plin. n. h. 32, 70
135	= Plin. n. h. 32, 74
140	= Plin. n. h. 29, 131
142 l. 5 sqq.	= Plin. n. h. 29, 117
145	= Plin. n. h. 29, 127
146	= Plin. n. h. 29, 123

Marc. 8, 147	= Plin. n. h. 29, 124
149	= Plin. n. h. 28, 167
150	= Plin. n. h. 29, 132
154	= Sext. Placit. 27, 2
158	= Med. Plin. 1, 8 p. 21, 4 sqq.
161	= Med. Plin. 1, 9 p. 22, 14 sq.
162	= Plin. Val. 1, 15 fol. 20 A
163	= Ps.-Apul. 32, 1
164	= Plin. Val. 1, 15 fol. 20 A
165	= Med. Plin. 1, 9 p. 22, 17 sq.
166	= Plin. n. h. 28, 76
167	= Ps.-Apul. 1, 4
168	= Med. Plin. 1, 9 p. 22, 16 sq.
175	= Plin. n. h. 28, 97
178	= Plin. n. h. 29, 116
179	= Plin. n. h. 28, 168
180	= Plin. n. h. 29, 115
181	= Plin. n. h. 28, 249 30, 132. 133
182	= Plin. n. h. 35, 156
184	= Plin. n. h. 32, 76
185	= Plin. n. h. 28, 169
186	= Plin. n. h. 29, 125
188 p. 74 l. 2 sqq.	= Plin. n. h. 37, 103
189	= Plin. n. h. 29, 127
9, 1	= Plin. Val. 1, 10 fol. 18 B
6	= Med. Plin. 1, 6 p. 17, 14 sq.
7	= Med. Plin. 1, 6 p. 17, 26 sq.
9	= Med. Plin. 1, 6 p. 19, 14 sq.
11	= Ps.-Theod. p. 271, 11 sqq.
12	= Med. Plin. 1, 6 p. 19, 10 sq.
13	= Plin. n. h. 20, 28
14	= Med. Plin. 1, 6 p. 17, 8 sqq.
21	= Plin. n. h. 27, 114 Ps.-Theod. p. 271, 18 sq.
22	= Plin. n. h. 20, 53 29, 133
25 l. 15 sq.	= Ps.-Theod. p. 272, 5 sq.
l. 17 sq.	= Plin. n. h. 28, 176 Ps.-Theod. p. 272, 2 sq.
26	= Plin. n. h. 20, 217 Plin. Val. 1, 10 fol. 17 D
27	= Ps.-Theod. p. 271, 16 sq.

Marc. 9, 29	= Plin. n. h. 29, 133
31	= Scrib. 40
32—34	= Scrib. 39
35	= Scrib. 41
38	= Scrib. 42
52 l. 22 sq.	= Plin. n. h. 20, 201
l. 25	= Plin. n. h. 23, 85
64	= Plin. n. h. 29, 135
66	= Plin. n. h. 28, 176
66	= Med. Plin. 1, 6 p. 19, 2
67	= Med. Plin. 1, 6 p. 19, 2
70	= Ps.-Theod. p. 271, 14 sq.
75	= Ps.-Apul. 1, 5
77	= Plin. n. h. 20, 259 Ps.-Theod. p. 272, 9 sqq. Plin. Val. 1, 10 fol. 18 B
79	= Plin. n. h. 20, 40 Plin. Val. 1, 11 fol. 18 C
81	= Ps.-Apul. 19, 5
83	= Plin. Val. 1, 10 fol. 18 B
84	= Plin. n. h. 29, 135
85	= Plin. n. h. 24, 119 Ps.-Theod. p. 271, 21
86	= Plin. n. h. 24, 57 Plin. Val. 1, 10 fol. 17 D
87	= Plin. n. h. 24, 9
92	= Plin. n. h. 24, 21
94	= Med. Plin. 1, 6 p. 18, 26 sq. Pl. Val. 1, 10 fol. 17 D
95	= Med. Plin. 1, 6 p. 18, 24 sqq.
97	= Plin. n. h. 29, 138
98	= Plin. n. h. 28, 174
99	= Plin. n. h. 28, 173
100	= Plin. n. h. 28, 175
102	= Plin. n. h. 28, 174
104	= Plin. n. h. 28, 175
105	= Plin. n. h. 28, 176
106	= Sext. Placit. 17, 1 Ps.-Theod. p. 272, 1
107	= Med. Plin. 1, 6 p. 19, 19 sq. Ps.-Theod. p. 272, 7
108	= Plin. n. h. 28, 174
111	= Med. Plin. 1, 6 p. 19, 15 sqq.
112	= Med. Plin. 1, 6 p. 17, 8 sqq.
117	= Plin. n. h. 20, 129 Plin. Val. 1, 12 fol. 18 D

Marc. **9**, 118	= Plin. n. h. 23, 88
120	= Plin. n. h. 29, 133 Plin. Val. 1, 12 fol. 18 D
121	= Med. Plin. 1, 6 p. 18, 1 sqq.
123	= Med. Plin. 1, 6 p. 17, 21 sq.
124	= Med. Plin. 1, 6 p. 18, 4 sqq.
125	= Med. Plin. 1, 6 p. 18, 9 sqq.
10, 1—6	= Scrib. 46
4	= Plin. Val. 1, 26 fol. 23 C
7. 8	= Scrib. 47
19—23	= Scrib. 48—52
24 l. 30 sq.	= Plin. n. h. 30, 112
l. 31	= Med. Plin. 1, 10 p. 23, 16 sq.
25 l. 32	= Plin. n. h. 30, 112
26	= Plin. n. h. 30, 112
27	= Med. Plin. 1, 10 p. 23, 6 sqq.
28	= Med. Plin. 1, 10 p. 23, 11 sqq.
29	= Med. Plin. 1, 10 p. 23, 13 sqq.
30	= Med. Plin. 1, 10 p. 23, 15 sq.
33	= Antidot. Brux. 52 p. 378, 4 sqq. Ps.-Theod. p. 276, 12 sq.
38	= Med. Plin. 1, 10 p. 23, 8 sq. Ps.-Apul. 89, 1
39	= Med. Plin. 1, 10 p. 23, 9 sq.
41	= Ps.-Theod. p. 275, 27 sq.
43	= Plin. n. h. 28, 61
44	= Sext. Placit. 16, 10
50	= Plin. Val. 1, 26 fol. 23 C
57	= Plin. Val. 1, 25 fol. 23 B
59	= Med. Plin. 1, 10 p. 23, 18 sq.
60	= Med. Plin. 1, 10 p. 24, 3 sqq.
61	= Plin. n. h. 20, 92
62. 63	= Med. Plin. 1, 10 p. 23, 19 sqq.; ad 63 Plin. Val. 1, 25 fol. 23 B
64	= Plin. Val. 1, 25 fol. 23 A
65	= P.-Theod. p. 276, 27 sqq.
71	= Med. Plin. 1, 11 p. 24, 14 sqq.
Marc. **10**, 72	= Med. Plin. 1, 11 p. 24, 6 sqq.
73	= Med. Plin. 1, 11 p. 24, 8 sqq.
74	= Med. Plin. 1, 11 p. 24, 12 sqq.
75 l. 12 sq.	= Med. Plin. 1, 11 p. 24, 10 sqq.
77 l. 17 sq.	= Plin. n. h. 20, 183
11, 2	= Med. Plin. 1, 12 p. 25, 14 sq.
5	= Med. Plin. 1, 12 p. 25, 9 sqq.
8	= Med. Plin. 1, 12 p. 26, 9 sq.
9	= Med. Plin. 1, 12 p. 25, 2 sqq.
10	= Plin. Val. 1, 33 fol. 24 D
11	= Med. Plin. 1, 12 p. 25, 11 sq.
12	= Med. Plin. 1, 12 p. 25, 17 sqq.
13	= Med. Plin. 1, 12 p. 26, 7 sq.
16	= Ps.-Apul. 30, 2
19	= Plin. n. h. 23, 132 Plin. Val. 1, 33 fol. 24 D
26. 27	= Scrib. 61
28. 29	= Scrib. 62. 63
30	= Plin. n. h. 30, 24
12, 1. 2	= Scrib. 53. 54
3	= Scrib. 55. 56
4. 5	= Scrib. 57. 58
7 l. 4	= Med. Plin. 1, 13 p. 27, 11 sq.
l. 5	= Plin. n. h. 21, 166
8	= Plin. n. h. 28, 178
9 l. 7 sq.	= Plin. n. h. 24, 41
l. 9	= Plin. n. h. 26, 64
21	= Med. Plin. 1, 13 p. 27, 21 sq., 28, 4 sqq.
26	= Med. Plin. 1, 13 p. 26, 12 sqq. Ps.-Theod. p. 277, 19 sq.
27	= Med. Plin. 1, 13 p. 26, 19 sq., cf. etiam Plin. n. h. 23, 59
28	= Med. Plin. 1, 13 p. 26, 22 sqq.
30	= Med. Plin. 1, 13 p. 27, 16 sqq.
31	= Med. Plin. 1, 13 27, 22 sqq.
32	= Med. Plin. 1, 13 p. 28, 9 sq.
33	= Plin. n. h. 24, 80
34	= Med. Plin. 1, 13 p. 28, 1 sqq.

Marc. **12**, 36	= Plin. n. h. 24, 17
38	= Med. Plin. 1, 3 p. 28, 10 sq. Sext. Placit. 16, 16
39	= Med. Plin. 1, 13 p. 27, 6 sq. 26, 17 sq. Plin. n. h. 23, 79 Med. Plin. 1, 13 p. 26, 14 sq.
43	= Med. Plin. 1, 13 p. 28, 7 sq.
44	= Plin. n. h. 20, 211
52	= Plin. n. h. 20, 232
57	= Med. Plin. 1, 13 p. 27, 1 sqq.
58	= Med. Plin. 1, 13 p. 27, 3 sq.
59	= Med. Plin. 1, 13 p. 27, 12 sq.
60	= Med. Plin. 1, 13 p. 27, 13 sqq.
61	= Med. Plin. 1. 13 p. 28, 3 sq. Sext. Placit. 28, 4
62	= Plin. n. h. 25, 170
63	= Med. Plin. 1, 13 p. 27, 8 sqq.
64	= Plin. n. h. 30, 24
13, 1	= Scrib. 59
2—5	= Scrib. 60
9	= Plin. n. h. 31, 117
13	= Plin. n. h. 28, 179
14	= Plin. n. h. 32, 80
18	= Plin. n. h. 31, 117
14, 1—3	= Scrib. 64—66
4	= Scrib. 71
5—7	= Scrib. 73—75
8	= Plin. Val. 1, 43 fol. 27 A
9	= Plin. n. h. 23, 132
11	= Med. Plin. 1, 15 p. 29, 13 sq.
14	= Med. Plin. 1, 15 p. 29, 1 sq.
15	= Med. Plin. 1, 15 p. 29, 6 sqq.
16	= Med. Plin. 1, 15 p. 29, 9 sqq. Ps.-Theod. p. 278, 30 sqq.
17	= Med. Plin. 1, 15 p. 29, 11 Ps.-Theod. p. 278, 29 sq.
22	= Med. Plin. 1, 15 p. 29, 5 sq. Ps.-Theod. p. 278, 30
28 l. 28 sq.	= Plin. Val. 1, 46 fol. 27 C
33	= Med. Plin. 1, 16 p. 29, 19 sqq.
Marc. **14**, 34	= Med. Plin. 1, 16 p. 30, 5 sqq
48. 49	= Plin. n. h. 30, 31
56	= Plin. n. h. 28, 189
15, 1—3	= Scrib. 67—69
4—6	= Scrib. 70
14	= Plin. n. h. 23, 132
17	= Plin. n. h. 28, 189
18	= Med Plin. 1, 7 p. 20, 17
21	= Med. Plin. 1, 16 p. 30, 7 sqq.
22	= Med. Plin. 1, 16 p. 30, 11 sq.
26	= Med. Plin. 1, 16 p. 30, 12 sq.
27	= Med. Plin. 1, 17 p. 31, 12 sqq.
29	= Plin. n. h. 26, 23
30	= Med. Plin. 1, 16 p. 30, 4 sq.
31	= Med. Plin. 1, 16 p. 31, 7 sq.
32	= Med. Plin. 1, 17 p. 31, 10 sq.
33	= Med. Plin. 1, 16 p. 30, 16 sqq.
34	= Med. Plin. 1, 17 p. 31, 14 sqq.
37 l. 14 sq.	= Med. Plin. 1, 7 p. 20, 3 sq.
39	= Med. Plin. 1, 7 p. 20, 13 sq.
40	= Plin. n. h. 32, 65
43	= Med. Plin. 1, 7 p. 20, 4 sqq.
44	= Med. Plin. 1, 7 p. 20, 11 sqq.
45	= Med. Plin. 1, 7 p. 20, 18 sq.
50	= Plin. n. h. 22, 123
51	= Med. Plin. 3, 6 p. 80, 17 sq
52	= Plin. n. h. 30, 36
53	= Med. Plin. 3, 6 p. 81, 21 sq.
54	= Plin. n. h. 32, 88 Plin. Val. 3, 29 fol. 75 D
56	= Med. Plin. 1, 7 p. 20, 8 sq.
58	= Med. Plin. 3, 6 p. 81, 9 sqq.
59	= Med. Plin. 3, 6 p. 81, 19 sqq.
60	= Med. Plin. 3, 6 p. 81, 22 sq.
61	= Plin. n. h. 32, 88, cf. etiam Plin. n. h. 9, 155
67	= Med. Plin. 1, 7 p. 20, 20 sqq.

Marc. **15**,	68	= Med. Plin. 1,16 p. 30,9 sq.
	69	= Med. Plin. 1,17 p. 31,5 sq.
	70	= Med. Plin. 1,16 p. 30,21 sq.
	71	= Med. Plin. 1,16 p. 31,2
	72	= Med. Plin. 1,7 p. 20,15 sq.
	73	= Plin. n. h. 28,140 et 32,89
	74	= Plin. n. h. 28,177 Sext. Placit. 3,7
	75	= Med. Plin. 1,7 p. 20,6 sq.
	76	= Med. Plin. 1,7 p. 20,19 sqq.
	78	= Med. Plin. 3,6 p. 80,12 sqq.
	79	= Med. Plin. 3,6 p. 80,18 sqq.
	80	= Med. Plin. 3,6 p. 80,20 sqq.
	81	= Med. Plin. 3,6 p. 81,6 sqq.
	83	= Plin. Val. 3,29 fol. 75 C
	84	= Plin. n. h. 28,191
	93—95	= Scrib. 43—45
	96. 97	= Scrib. 80
	98. 99	= Scrib. 81. 82
	107	= Ps.-Theod. p. 283, 23 sq.
	108 l. 12 sq.	= λ 634 sq.
16,	1	= Scrib. 90
	2—4	= Scrib. 87—89
	5—10	= Scrib. 91—96
	21	= Ps.-Apul. 124,1
	22	= Ps.-Theod. p. 317, 29 sq.
	26	= Ps.-Theod. p. 317, 19 sq.
	28	= Med. Plin. 1,23 p. 37,6 sqq.
	34	= Med. Plin. 1,24 p. 38,1 sq.
	35	= Med. Plin. 1,24 p. 38,2 sqq. Sext. Placit. 31,17
	36	= Plin. n. h. 23,142
	39	= Plin. n. h. 28,193
	42	= Ps.-Theod. p, 319, 7 sq.
	46	= Plin. n. h. 28,60
	47	= Plin. Val. 1,58 fol. 30 C
	48	= Med. Plin. 1,23 p. 36,17 sqq.
	49	= Plin. n. h. 26,29
	50	= Med. Plin. 1,23 p. 37,13 sq.
Marc. **16**,	51	= Med. Plin. 1,23 p. 37,16 sqq.
	56	= Med. Plin. 1,24 p. 38,17 sqq.
	59	= Plin. n. h. 26,27
	61	= Plin. n. h. 28,193 Med. Plin. 1,23 p. 37,21 sqq.
	62	= Med. Plin. 2,1 p. 42,1 sqq.
	66	= Med. Plin. 2,1 p. 41,13 sqq. p. 42,5
	70	= Plin. n. h. 28,194 Plin. Val. 2,1 fol. 34 D (bis)
	71	= Plin. n. h. 28,138
	72	= Plin. Val. 2,1 fol. 34 D
	74	= Med. Plin. 1,24 p. 38,4 sqq.
	75	= Med. Plin. 1,24 p. 38,7 sqq. 10 sqq.
	76	= Med. Plin. 1,24 p. 38,9 sq. 24 sq.
	77	= Med. Plin. 1,24 p. 38,13 sq.
	78	= Plin. n. h. 20,27
	79	= Med. Plin. 1,24 p. 39,1 sq.
	80	= Med. Plin. 1,24 p. 39,3 sqq.
	81 l. 24 sq.	= Med. Plin. 1,24 p. 39,13 sqq. Ps.-Theod. p. 319, 26 sq.
	l. 26 sq.	= Med. Plin. 1,24 p. 39,9 sq.
	82	= Med. Plin. 1,24 p. 39,10 sqq.
	83	= Med. Plin. 1,24 p. 38,15 sqq. Plin. n. h. 38,195
	84	= Med. Plin. 1,24 p. 38,25 sq.
	85	= Antidot. Brux. 20 p. 370,8 sqq.
	87 l. 4 sqq.	= Plin. n. h. 26,110
	88	= Med. Plin. 1,23 p. 37,19 sqq. Ps.-Theod. 317,4 sq.
	90	= Plin. Val. 1,63 fol. 33 A
	92	= Med. Plin. 1,24 p. 38,22 sq.
	93	= Plin. Val. 1,61 fol. 32 C
	95	= Plin. n. h. 29,62
	96	= Plin. n. h. 28,160
	99	= Plin. n. h. 32,24

	23,150 Ps.-Theod. p. 319, 21 sq.
Marc. **17**, 1. 2	= Scrib. 76
3—5	= Scrib. 77—79
19	= Plin. n. h. 28,197 Sext. Placit. 6,3 Plin. Val. 2,2 fol. 35 B
21. 22	= Scrib. 83
23—25	= Scrib. 84—86
32	= Med. Plin. 1,25 p. 40,22 sqq.
33	= Med. Plin. 1,25 p. 40,7 sqq.
34	cf. Plin. n. h. 29,63
36	= Plin. n. h. 26,31 Plin. Val. 2,2 fol. 35 A
37	= Antidot. Brux. 107 p. 385,6 sqq.
38	= Plin. Val. 2,12 fol. 38 A
41	= Plin. n. h. 22,26
43	= Plin. n. h. 28,57 Ps.-Theod. p. 284,1 sq.
44	cf. Plin. n. h. 28,57 Ps.-Theod. p. 284,2 sq.
18, 1	= Plin. n. h. 30,41
3	= Plin. n. h. 28,192
4	= Plin. n. h. 28,37
5	= Med. Plin. 1,21 p. 35,9 sq.
7	= Med. Plin. 1,21 p. 34,19 sq.
8	= Med. Plin. 1,21 p. 35,3 sq.
12	= Med. Plin. 1,21 p. 34,20 sqq.
13	= Med. Plin. 1,21 p. 35,2 sq.
14	= Med. Plin. 1,21 p. 35,3
15	= Med. Plin. 1,21 p. 35,7 sqq.
16	= Plin. n. h. 28,192
18 l. 1 sq.	= Med. Plin. 1,22 p. 35,20 sq.
l. 3	= Med. Plin. 1,22 p. 36,6
19	= Med. Plin. 1,22 p. 36,8 sqq.
27	= Plin. Val. 2,54 fol. 60 C
19, 1	= Med. Plin. 1,18 p. 32,12 sqq.
2	= Med. Plin. 1,18 p. 33,5
3	= Med. Plin. 1,18 p. 33,9 sq.
Marc. **19**, 4	= Med. Plin. 1,18 p. 33,10 sq.
5	= Med. Plin. 1,18 p. 33,11 sq.
6	= Plin. n. h. 22,152
13	= Med. Plin. 1,18 p. 33,14 sq.
14	= Plin. n. h. 30,29
15	= Plin. Val. 3,44 fol. 78 D
17	= Med. Plin. 1,18 p. 33,2 sq.
18	= Med. Plin. 1,19 p. 33,20 sqq.
20	= Med. Plin. 1,19 p. 34,12 sq.
21	= Med. Plin. 1,19 p. 34,13 sq.
33	= Plin. n. h. 30,28
34	= Plin. n. h. 30,29 Ps.-Theod. p. 300,1 sq.
35	= Plin. n. h. 30,30 Ps.-Theod. p. 299,29 sq.
47	= Med. Plin. 3,30 p. 102,21 sq.
48	= Med. Plin. 3,30 p. 102,22 sqq.
49	= Med. Plin. 3,30 p. 101,19 sq.
53	= Med. Plin. 3,30 p. 101,17 sq.
55	= Med. Plin. 1,20 p. 34,16 sq.
64	= Plin. n. h. 22,59
65	= Med. Plin. 3,29 p. 101,6 sqq.
66	= Med. Plin. 3,29 p. 101,9
67	= Med. Plin. 3,29 p. 101,8 sq.
20, 1—5	= Scrib. 97—101
6	= Scrib. 101
7	= Scrib. 101. 102
8	= Scrib. 103. 104
9	= Scrib. 104
10	= Scrib. 105
11	= Scrib. 105. 106
12. 13	= Scrib. 106
14—17	= Scrib. 107—110
20	= Ps.-Apul. 92,3
21 l. 38 sq.	= Ps.-Apul. 46,2
22	= Plin. n. h. 26,32
24 l. 4 sqq.	= Plin. n. h. 20,175
35	= Med. Plin. 2,4 p. 44,22 sqq.
39	= Plin. n. h. 20,213
40	= Plin n. h. 20,159
51	= Plin. Val. 2,5 fol. 36 B

Marc. **20**, 55 l. 16 sq.	= Med. Plin. 2, 4 p. 45, 5 sq.
60	= Ps.-Apul. 89, 3
62	= Plin. n. h. 29, 45
63	= Plin. n. h. 28, 196
64	= Ps.-Theod. p. 326, 6 sqq.
l. 6 sq.	= Ps.-Apul. 89, 2
65	= Plin. n. h. 28, 209 Ps.-Theod. p. 326, 9 sq.
67	= Scrib. 123
70	= Plin. Val. 2, 15 fol. 39 A
72	= Plin. Val. 2, 15 fol. 39 A
73	= Ps.-Apul. 1, 38
79	= Ps.-Apul. 21, 3
82	= Plin. Val. 2, 4 fol. 36 A
84	= Med. Plin. 2, 4 p. 45, 9 sqq.
85	= Med. Plin. 2, 4 p. 45, 5 sqq.
109	= Plin. n. h. 28, 196 Ps.-Theod. p. 325, 26 sq.
111	= Med. Plin. 2, 4 p. 44, 22 sqq.
115	= Ps.-Apul. fragm. Monac. ed. L. Spengel in Philologi uol. 21 (1864) p. 119 sqq., eiusdem cod. Vratislau., de quo cf. H. Koebert De Pseudo - Apulei herbarum medicaminibus (diss. Monac. typis expressa Baruthi a. 1888) p. 9 sq, cod. Lucens. 296 ed. A. Mancini in Atti della R. Accademia lucchese uol. 32 (Lucae 1903) p. 47 sq. (exemplaris seorsum expressi), Ps. - Apul. ed. Ackermann c. 128
116	cf. Plin. n. h. 20, 97 sq.
132	= Med. Plin. 2, 4 p. 44, 11 sqq.
133	= Med. Plin. 2, 4 p. 45, 19 sqq.

Marc. **20**, 134	= Med. Plin. 2, 5 p. 46, 12 sq. Plin. Val. 2, 9 fol. 37 C
135	= Med. Plin. 2, 5 p. 46, 8 sq. 18 sq.
136	= Med. Plin. 2, 5 p. 47, 6 sqq.
21, 1	= Med. Plin. 2, 4 p. 43, 21 sqq.
6	= Ps.-Theod. p. 328, 27 sq. Plin. Val. 2, 13 fol. 38 B
7	= Ps.-Theod p. 328, 26
9	= Med. Plin. 2, 4 p. 44, 2 sqq. Ps.-Theod. p. 329, 8 sqq.
11	= Ps.-Theod. p. 328, 22 sqq.
12	= Med. Plin. 2, 4 p. 43, 23 sqq. Ps.-Theod. p. 329, 7 sq.
13	= Med. Plin. 2, 4 p. 44, 6 sqq. Ps.-Theod. p. 329, 10 sq.
14	= Scrib. 260
22, 1	= Ps.-Apul. 115, 3 Plin. Val. 2, 17 fol. 40 B
2	= Plin. n. h. 28, 197
3	= Med. Plin. 2, 4 p. 44, 21 sq.
16. 17	= Scrib. 125. 126
18	ex eodem fonte, ut uidetur, Galen. de antid. 2, 17 uol. 14 p. 205 ed. Kuehn.
19	= Scrib. 258
21	= Plin. n. h. 28, 42
31	= Plin. Val. 2, 17 fol. 39 D
32	= Ps.-Apul. 35, 1
35	= Ps.-Apul. 4, 4
36	= Plin. n. h. 28, 197
38	= Plin. Val. 2, 17 fol. 40 C
42	= Scrib. 124
23, 1. 2	= Scrib. 128
3—6	= Scrib. 129—132
7	= Scrib. 259
8	= Scrib. 261
10 l. 19 sq.	= Plin. n. h. 20, 59
19	= Plin. Val. 2, 18 fol. 42 D
22	= Ps.-Apul. 91, 4
26	= Ps.-Apul. 18, 3 Ps.-Theod. p. 323, 6 sq.

Marc. **23**, 30 = Med. Plin. 2, 13 p. 56, 21 sq. Sext Placit. 14, 6
33 = Med. Plin. 2, 13 p. 57, 1 sq.
34 = Plin. n. h. 28, 201
35 = Ps.-Apul. 91, 4 Ps.-Theod. p. 324, 4 sqq.
38 = Ps.-Theod. p. 324, 2 sqq.
40 = Plin. Val. 2, 18 fol. 42 D
43 = Plin. Val. 2, 18 fol. 42 D
44 = Med. Plin. 2, 13 p. 55, 14 sqq.
46 = Med Plin. 2, 13 p. 56, 1 sqq.
47 = Med. Plin. 2, 13 p. 56, 7 sqq.
48 = Med. Plin. 2, 13 p. 56, 11 sq., p. 57, 2 sq.
50 = Med. Plin. 2, 13 p. 56, 17 sq.
57 = Ps.-Apul. 1, 11
58 = Plin. n. h. 28, 200
61 = Plin. n. h. 28, 130
62 = Med. Plin. 2, 13 p. 56, 14 sq.
64 = Med. Plin. 2, 13 p. 56, 15 sqq.
66 = Ps.-Theod. p. 323, 20 sq.
67 = Ps.-Theod. p. 324, 13 sq.
78 = Ps.-Theod. p. 323, 25 sqq.
24, 1 = Scrib. 257
2 = Scrib. 265
3 = Ps.-Theod. p. 309, 8 sqq.
9 = Plin. Val. 2, 34 fol. 54 B
10 = Plin. n. h. 30, 53
11 = Plin. n. h. 26, 31
12 l. 15 sq. = Plin. n. h. 20, 241
l. 16 sqq. = Plin. Val. 2, 34 fol. 54 B
25, 1—3 = Scrib. 155—157
4 = Scrib. 262
7 = Med. Plin. 2, 3 p. 43, 3 sq.
9 = Plin. n. h. 28, 63
10 = Plin. n. h. 29, 32 Plin. Val. 2, 36 fol. 54 C
16 = Plin. n. h. 20, 46 Ps.-Theod. p. 291, 5 sq. Plin. Val. 2, 36 fol. 54 C

Marc. **25**, 16 l. 23 sq. = Plin. n. h. 20, 115
18 = Plin. n. h. 28, 198
19 = Plin. n. h. 28, 199
21 = Plin. Val. 2, 45 fol. 58 B
23 = Plin. n. h. 24, 30
24 = Plin. n. h. 20, 15 Ps.-Theod. p. 291, 22 sq.
26 = Plin. n. h. 20, 109 Ps.-Theod. p. 291, 5 Plin. Val. 2, 36 fol. 54 C
27 = Ps.-Theod. p. 291, 6 sq.
28 = Plin. n. h. 20, 130 Ps.-Theod. p. 291, 2 sq. Plin. Val. 2, 36 fol. 54 C
33 = Ps.-Theod. p. 291, 12 sq.
34 = Ps.-Theod. p. 290, 28 sqq. 291, 25 sq.
39 = Ps.-Apul. 25, 2
40 = Plin. n. h. 28, 111
42 = Med. Plin. 2, 3 p. 43, 7 sqq.
43 = Med. Plin. 2, 3 p. 43, 9 sqq.
44 = Med. Plin. 2, 3 p. 43, 12 sqq.
45 = Med. Plin. 2, 3 p. 42, 22 sqq.
26, 1 = Scrib. 143 Plin. Val. 2, 37 fol. 55 C/D
2. 3 = Scrib. 144 Plin. Val. 2, 37 fol. 55 C
4—11 = Scrib. 146—153
7 = Plin. Val. 2, 38 fol. 56 B
12 = Plin. n. h. 30, 67
14 = Med. Plin. 2, 17 p. 60, 19 sq.
19 l. 31 sqq. = Plin. n. h. 28, 199
21 = Plin. Val. 2, 38 fol. 56 A
22 l. 6/8 = Antidot. Brux. 199 p. 396, 8 sq.
25 l. 15 sq. = Med. Plin. 2, 17 p. 61, 21 sqq.
27 = Plin. n. h. 26, 78
37 = Ps.-Apul. 1, 12 Plin. Val. 2, 37 fol 54 D
40 = Plin. Val. 2, 37 fol. 55 D
41 = Antidot. Brux. 137 p. 388, 1 sq.
49 = Ps.-Apul. 84, 4 Plin. Val. 2, 37 fol. 54 D

Marc. **26**, 50	= Ps.-Apul. 117, 3 Plin. Val. 2, 37 fol. 54 D
56	= Plin. n. h. 32, 103
59	= Plin. Val. 2, 38 fol. 56 B
61	= Ps.-Apul. 105, 1
62	= Plin. Val. 2, 38 fol. 56 B
64	= Plin. Val. 2, 38 fol. 56 B
69	= Ps.-Apul. 98, 1
70	= Plin. n. h. 30, 68
72	= Plin. n. h. 28, 213
73	= Plin. n. h. 28, 212 Sext. Placit. 5, 11
74	= Plin. n. h. 28, 213
75	= Med. Plin. 2, 17 p. 61, 14 sq.
76	= Plin. n. h. 30, 65
78	= Med. Plin. 2, 17 p. 60, 10 sqq.
79	= Med. Plin. 2, 17 p. 60, 13 sqq.
80	= Med. Plin. 2, 17 p. 61, 5 sqq.
81	= Med. Plin. 2, 17 p. 61, 12 sq.
83	= Plin. n. h. 20, 153
84	= Med. Plin. 2, 17 p. 61, 18 sq.
89	= Plin. n. h. 24, 121
91	= Med. Plin. 2, 17 p. 60, 21 sqq.
92	= Med. Plin. 2, 17 p. 62, 4 sq.
100	= Sext. Placit. 17, 10
101	= Plin. n. h. 29, 64
102	= Plin. n. h. 28, 212
103	= Plin. Val. 2, 38 fol. 56 A
122	= Med. Plin. 2, 18 p. 62, 13 sqq.
123	= Med. Plin. 2, 18 p. 62, 12 sq.
124	= Plin. n. h. 28, 215
125	= Med. Plin. 2, 18 p. 62, 10 sqq.
126	= Med. Plin. 2, 18 p. 62, 9 sq.
128	= Med. Plin. 2, 18 p. 62, 6 sq.
129	= Med. Plin. 2, 18 p. 62, 7 sqq.
27, 1	= Scrib. 112
2	= Scrib. 111
3—5	= Scrib. 113—115
16	= Plin. n. h 26, 74
31	= Plin. n. h. 30, 55
33 l. 36 sqq.	= Med. Plin. 2, 8 p. 50, 16 sqq.
Marc. **27**, 39	= Plin. n. h. 29, 50
44	= Plin. n. h. 28, 202
57	= Med. Plin. 2, 8 p. 50, 19 sq. Antidot. Brux. 141 p. 388, 14 sq. Plin. Val. 2, 26 fol. 46 B/C
59	= Plin. Val. 2, 26 fol. 46 B
60	= Med. Plin. 2, 6 p. 48, 4 sq. et 2, 8 p. 50, 15 sq.
65	= Plin. n. h. 28, 207 Sext. Placit. 4, 16
68	= Plin. n. h. 28, 72
69	= Plin. n. h. 28, 209
70	= Med. Plin. 2, 11 p. 52, 21 sqq.
71	= Med. Plin. 2, 11 p. 53, 14 sqq.
72	= Med. Plin. 2, 10 p. 51, 19 sqq.
73	= Med. Plin. 2, 10 p. 52, 9 sqq.
74	= Med. Plin. 2, 6 p. 48, 12 sq. et 2, 10 p. 52, 11 sqq.
75	= Med. Plin. 2, 11 p. 53, 18 sq.
76	= Med. Plin. 2, 10 p. 52, 15 sqq.
78	= Med. Plin. 2, 11 p. 53, 18
79	= Med. Plin. 2, 11 p. 53, 20 sqq.
80	= Med. Plin. 2, 9 p. 50, 22 sqq. et 2, 11 p. 54, 2 sqq.
81	= Med. Plin. 2, 11 p. 54, 4 sqq.
82	= Med. Plin. 2, 11 p. 54, 11 sq.
83	= Med. Plin. 2, 11 p. 53, 10 sqq.
84	= Med. Plin. 2, 11 p. 54, 14 sqq.
86	= Plin. n. h. 23, 157
91	= Plin. n. h. 20, 234
92	= Med. Plin. 2, 6 p. 47, 23 sqq.
95	= Plin. n. h. 28, 206
96	= Plin. n. h. 28, 202
98	= Plin. n. h. 28, 202
100	= Med. Plin. 2, 8 p. 50, 3 sq., cf. etiam 2, 6 p. 47, 15 sqq.
101	= Med. Plin. 2, 6 p. 47, 18 sq.
102	= Ps.-Theod. p. 332, 12 sq.
103	= Plin. n. h. 28, 206

Marc. 27, 107 = Plin. n. h. 28, 50
110 = Plin. n. h. 29, 49
113 = Med. Plin. 2, 8 p. 49, 16
114 = Med. Plin. 2, 8 p. 49, 17 sqq.
115 = Med. Plin. 2, 8 p. 50, 1 sqq.
116 = Med. Plin. 2, 8 p. 50, 8 sqq.
118 = Plin. n. h. 22, 140
120 l. 8 sq. = Med. Plin. 2, 11 p. 52, 20
l. 9 sqq. = Plin. Val. 2, 28 fol. 49 C
121 = Plin. Val. 2, 26 fol. 46 B
124 = Med. Plin. 2, 8 p. 50, 18 sq. et 2, 7 p. 49, 14 sq.
125 = Med. Plin. 2, 6 p. 48, 5 sq.
126 = Med. Plin. 2, 6 p. 48, 10 sq.
127 = Plin. n. h. 28, 210
128 = Plin. n. h. 28, 209 Plin. Val. 2, 32 fol. 53 B/C
132 = Plin. n. h. 30, 64 cf. etiam 30, 42
28, 1—3 = Scrib. 140—142
10 = Plin. n. h. 23, 113
11 = Ps.-Apul. 46, 3, cf. etiam 100, 3
16 l. 16 sqq. = Pelagon. 121
17 l. 22 sq. = Plin. Val. 2, 21 fol. 44 C
20 l. 30 sq. = Plin. n. h. 30, 64
21 = Sext. Placit. 2, 24
22 = Plin. Val. 2, 21 fol. 44 C
25 = Plin. Val. 2, 21 fol. 44 C
26 = Med. Plin. 2, 12 p. 54, 17 sqq.
27 = Med. Plin. 2, 12 p. 54, 19 sq.
28 = Med. Plin. 2, 12 p. 54, 20 sqq.
29 = Med. Plin. 2, 12 p. 55, 3 sq. 5 sq.
30 = Med. Plin. 2, 12 p. 55, 10 sqq.
33 = Plin. Val. 2, 21 fol. 44 D
41 = Ps.-Theod. p. 310, 28 sq.
43 = Ps.-Theod. p. 310, 20
45 = Med. Plin. 2, 14 p. 58, 2 sq.
49 = Plin. n. h. 28, 210
Plin. Val. 2, 32 fol. 53 C
Marc. **23**, 50 = Plin. n. h. 30, 62
51 = Plin. n. h. 30, 63
58 = Med. Plin. 2, 9 p. 50, 21 sq. p. 51, 3
59 = Med. Plin. 2, 9 p. 51, 6 sq. 2 sq.
61 = Med. Plin. 2, 9 p. 50, 23 sq.
62 = Med. Plin. 2, 9 p. 51, 4 sqq.
63 = Med. Plin. 2, 9 p. 51, 7 sqq.
64 = Ps.-Apul. 1, 15
29, 1—5 = Scrib. 116—120
6—10 = Scrib. 122
13 = Append. miscell. cod. Bruxell. 1342—50, 201 p. 398, 1 sqq.
29 = Sext. Placit. 31, 22
33 = Antidot. Brux. 86 p. 382, 30 sq.
35 l. 34 sqq. = Plin. n. h. 28, 211
61 = Plin. Val. 2, 30 fol. 50 D
30, 1—3 = Scrib. 135
4. 5 = Scrib. 136
6—8 = Scrib. 137—139
13 p. 237 l. 1 sq. = Plin. n. h. 26, 59
14 l. 7 sq. = Plin. n. h. 22, 29
15 l. 11 sqq. = Plin. n. h. 26, 54
17 = Plin. n. h. 25, 51
34 = Plin. n. h. 26, 54
37 = Plin. n. h. 27, 48
44 = Plin. n. h. 26, 58
57 = Plin. Val. 2, 25 fol. 46 A
58 = Plin. Val. 2, 25 fol. 46 A
62 = Plin. Val. 2, 25 fol. 46 A
64 = Med. Plin. 2, 7 p. 49, 13 sq. Plin. Val. 2, 25 fol. 45 D
65 = Med. Plin. 2, 7 p. 49, 9 sq. 12 sq. Plin. Val. 2, 25 fol. 45 D
67 = Plin. n. h. 26, 54
69 = Plin. n. h. 26, 54
71 = Ps.-Apul. 30, 5
73 = Plin. n. h. 24, 52
31, 1—6 = Scrib. 222—227
24 l. 37 sq. = Ps.-Apul. 108, 3
28 = Med. Plin. 2, 16 p. 60, 8 sq.
34 = Plin. n. h. 28, 216
36 = Plin. n. h. 28, 216

Marc. **31**, 37	= Plin. n. h. 28, 216
38	= Plin. n. h. 30, 69
40	= Plin. n. h. 30, 70
41	= Plin. n. h. 32, 104
42	= Med. Plin. 1, 16 p. 59, 4 sq.
43	= Med. Plin. 2, 16 p. 60, 2 sqq.
46	= Ps.-Theod. p. 287, 4 sqq.
53	= Scrib. 232
32, l. 2	= Scrib. 263. 264
3	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 11 sq. 12 sqq
4	= Med. Plin. 2, 21 p. 64, 18 sq.
8	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 1 sqq.
9	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 3 sq.
12	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 8 sq.
13	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 9 sqq. 25 sq.
14	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 21 sq.
15	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 18 sqq.
16	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 5 sq.
17	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 6 sq.
20	= Med. Plin. 2, 21 p. 64, 16 sqq.
21	= Med. Plin 2, 21 p. 64, 19 sqq.
22	= Med. Plin. 2, 21 p. 64, 23 sqq.
23	= Med. Plin. 2, 21 p. 64, 25 sqq.
24	= Med. Plin. 2, 21 p. 65, 3 sqq.
30	= Med. Plin. 2, 16 p. 60, 1 sq.
31	= Med. Plin. 2, 16 p. 60, 6 sqq.
40 l. 36 sqq.	= Plin. n. h. 28, 217
p. 252 l. 1 sq.	= Med. Plin. 3, 5 p. 79, 24
42	= Med. Plin. 2, 19 p. 62, 18 sq.
43	= Plin. n. h. 30, 75
44	= Plin. n. h. 28, 218
48	= Sext. Placit. 17, 8
33, 1	= Scrib. 233. 234
2—4	= Scrib. 235—237
5	= Med. Plin. 2, 20 p. 64, 6 sqq.
6 l. 20 sq.	= Plin. n. h. 30, 141
l. 22 sq.	= Plin. n. h. 30, 143
Marc. **33**, 7	= Constantin. African., Sexti Placiti epitom., p. 115 ed. Ackermann
13	= Ps.-Theod. p. 285, 5 sqq.
15	= Ps.-Theod. p. 284, 28 sq.
17	= Med. Plin. 2, 20 p. 64, 13 sqq.
18	= Plin. n. h. 28, 215
19	= Med. Plin. 2, 20 p. 63, 14 sq.
20	= Med. Plin. 2, 20 p. 63, 15 sq.
21	= Med. Plin. 2, 20 p. 63, 18 sq.
22	= Med. Plin. 2, 20 p. 64, 12 sq.
26	= Ps.-Theod. p. 286, 2 sqq.
30	= Med. Plin. 2, 20 p. 64, 1 sqq.
34	= Ps.-Theod. p. 284, 26 sq.
36	= Ps.-Theod. p. 285, 1 sq.
37	= Med. Plin. 2, 19 p. 63, 8 sq.
38	= Med. Plin. 2, 19 p. 63, 2 sq.
39	= Med. Plin. 2, 19 p. 62, 17
40	= Med. Plin. 2, 20 p. 64, 8 sq.
41	= Plin. n. h. 28, 214
42	= Plin. n. h. 28, 214
53	= Plin. n. h. 27, 19
55	= Med. Plin. 2, 19 p. 62, 19 sqq.
56	= Med. Plin. 2, 19 p. 62, 18 sq.
57	= Med. Plin. 2, 19 p. 63, 1 sq.
58	= Med. Plin. 2, 19 p. 63, 5 sqq.
59	= Med. Plin. 2, 19 p. 63, 9 sqq.
60	= Plin. n. h. 30, 73
62	= Plin. n. h. 25, 154
63	= Plin. n. h. 25, 75
34, 2	= Plin. Val. 2, 47 fol. 59 B
4	= Med. Plin. 2, 22 p. 65, 6 sq.
5	= Med. Plin. 2, 22 p. 65, 7 sqq.
6	= Med. Plin. 2, 22 p. 65, 9 sq.
7	= Med. Plin. 2, 22 p. 65, 10 sqq.
8	= Plin. n. h. 30, 76

Marc. **34**, 11	= Med. Plin. 2, 23 p. 65, 16 sq.
12	= Med. Plin. 2, 23 p. 65, 17 sq.
13	= Med. Plin. 2, 23 p. 66, 2 sq.
15	= Med. Plin. 2, 24 p. 66, 4 sqq.
17	= Med. Plin. 2, 24 p. 66, 11 sqq.
18	= Med. Plin. 2, 24 p. 66, 17
19	= Med. Plin. 2, 24 p. 66, 13 sq.
20	= Med. Plin. 2, 24 p. 66, 18 sq.
21	= Plin. n. h. 28, 222 Ps.-Theod. p. 294, 11 sq.
22	= Med. Plin. 2, 24 p. 67, 1 sq.
23	= Ps.-Apul. 43, 2
25	= Ps.-Theod. p. 294, 10 sq.
28	= Plin. n. h. 28, 222
29	= Plin. n. h. 28, 221
31	= Plin. n. h. 28, 67
32	= Med. Plin. 2, 14 p. 87, 17 et 15 sq.
33	= Plin. n. h. 28, 67
35	= Med. Plin. 3, 14 p. 87, 15
36	= Med. Plin. 3, 14 p. 87, 19
37	= Med. Plin. 3, 14 p. 87, 19 sq.
38	= Med. Plin. 3, 14 p. 88, 4 sqq.
39	= Med. Plin. 3, 14 p. 88, 7 sq.
41	= Med. Plin. 3, 14 p. 88, 2 sq.
42	= Med. Plin. 3, 14 p. 88, 4
43	= Med. Plin. 3, 14 p. 88, 11 sqq.
49	= Med. Plin. 2, 25 p. 67, 10 sq.
50	= Med. Plin. 2, 25 p. 67, 11 sq.
51	= Med. Plin. 2, 25 p. 67, 14 sq.
52	= Med. Plin. 2, 25 p. 67, 16 sq.
53 l. 16 sqq	= Med. Plin. 2, 25 p. 68, 7 sq.
61	= Plin. n. h. 28, 220 Plin. Val. 3, 15 fol. 70 D
62	= Plin. Val. 3, 15 fol. 70 D
Marc. **34**, 63	= Med. Plin. 3, 1 p. 72, 5 sqq.
64	= Med Plin. 3, 1 p. 72, 7 sq.
65	= Med. Plin. 3, 1 p. 72, 8 sqq.
66	= Med. Plin. 3, 1 p. 72, 20 sqq.
69	= Ps.-Theod. p. 335, 14 sqq.
73	= Ps.-Theod. p. 335, 18 sq.
74	= Ps.-Theod. p. 335, 19 sq.
76. 77	= Scrib. 228. 229
78	= Med. Plin. 3, 28 p. 101, 2 sq.
79	= Med. Plin. 3, 1 p. 72, 9 sqq.
91	= Med. Plin. 2, 24 p. 66, 8 sq.
92	= Med. Plin. 2, 24 p. 66, 15 sqq.
93	= Med. Plin. 2, 24 p. 67, 3 sq.
96	= Plin. n. h. 32, 111
100	= Plin. n. h. 28, 49 Ps.-Theod. p. 299, 6 sqq.
102	= Ps.-Theod. p. 299, 9 sqq.
105	= Med. Plin. 2, 25 p. 67, 12 sq.
106	= Med. Plin. 2, 25 p. 67, 13
107	= Med. Plin. 2, 25 p. 67, 17 sqq.
108	= Med. Plin. 2, 25 p. 68, 4 sqq.
109	= Med. Plin. 3, 1 p. 72, 4 sq.
35, 1	= Med. Plin. 3, 1 p. 71, 20 sqq.
2	= Med. Plin. 3, 1 p. 72, 13 sq.
3	= Med. Plin. 3, 1 p. 72, 18 sqq.
5—9	= Scrib. 267—271
14	= Ps.-Theod. p. 335, 30 sq.
15	= Ps.-Apul. 30, 4
16	= Ps.-Apul. 1, 26
19	= Plin. n. h. 28, 96
20	= Med. Plin. 3, 1 p. 72, 16 sqq.
22	= Ps.-Theod. p. 335, 27 sqq.
26	= Ps.-Theod. p. 335, 21 sqq.
28	= Ps.-Theod. p. 335, 23 sq.
29	= Med. Plin. 3, 1

p. 72, 14 sq. Ps. Theod. p. 335, 25 sq.

Marc. 36, 1 = Plin. n. h. 30, 76
3 = Ps.-Theod. p. 296, 18 sqq.
6 = Ps.-Apul. 71, 2
7 = Plin. Val. 3, 14 fol. 67 C
8 = Ps.-Apul. 1, 46
9 = Ps.-Apul. 75, 6
22 = Plin. Val. 3, 14 fol. 68 A
26 = Med. Plin. 2, 26 p. 71, 11 sqq.
27 = Med. Plin. 2, 26 p. 69, 6
28 = Plin. n. h. 28, 41
30 = Plin. n. h. 24, 188
32 l. 38 sqq. = Med. Plin. 2, 26 p. 68, 11 sqq.
p. 275 l. 1 sq. = Plin. n. h. 24, 53
33 = Plin. n. h. 24, 15 Ps.-Theod. p. 296, 25 sqq.
34 = Plin. n. h. 24, 66
35 = Plin. n. h. 30, 76
37 = Med. Plin. 2, 26 p. 69, 3 sqq. et p. 68, 18

Marc. **36,** 39—42 = Scrib. 158
43. 44 = Scrib. 159. 160
45 = Scrib. 160
62 = Plin. n. h. 28, 220
64 = Med. Plin. 2, 26 p. 68, 10 sq.
65 l. 14 sq. = Ps.-Theod. p. 296, 24 sq.
l. 15 sqq. = Plin. n. h. 24, 23
66 = Med. Plin. 2, 26 p. 69, 8 sqq.
67 = Med. Plin. 2, 26 p. 69, 10 sq. et p. 71, 10 sq.
68 = Med. Plin. 2, 26 p. 70, 12 sq.
73 = Antidot. Brux. 19 p. 369, 26 sqq.

carm. de spec. 6 cf. Auson. 336, 68 ed. Souchay
23 = Ecb. capt. 550
25 = Ecb. capt. 543
35 cf. Verg. ecl. 2, 11
36 cf. Verg. georg. 1, 120
40 cf. Ser. Samm. 15. 572. 592
47 = Ecb. capt. 551
49 cf. Verg. georg. 3, 451
71 cf. Verg. Aen. 1, 304
72. 73 = Ecb. capt. 799. 800
75—77 = Ecb. capt. 801—803

VI. CONSPECTVS LOCORVM MARCELLI, QVIBVS REMEDIVM IAM ALIBI AB EO PROPOSITVM ITERATVR

1,	14 l. 13 sq.:	1, 73. 95
	28 l. 9 sq.:	1, 75. 93
	38 l. 18 sqq.:	1, 79 et 1, 40. 98
	40:	1, 98 et 1, 38. 79
	42:	2, 18 et 1, 50. 78. 100
	43:	2, 20
	50:	1, 78. 100 et 1, 42 2, 18
	62 l. 5 sq.:	1, 77. 93
	73:	1, 14. 95
	75:	1, 28. 93
	77 l. 35 sq.:	1, 62. 93
	78:	1, 50. 100 et 1, 42 2, 18
	79:	1, 38 et 1, 40. 98
	92:	3, 3
	93 l. 23 sq.:	1, 28. 75
	l. 24 sq.:	1, 62. 77
	94:	3, 3
	95:	1, 14. 73
	98:	1, 40 et 1, 38. 79
	100 l. 9 sqq.:	1, 50. 78 et 1, 42 2, 18
	105:	5, 13
2,	18:	1, 42 et 1, 50. 78. 100
	20:	1, 43
3,	3 l. 29 sqq.:	1, 94
	l. 31 sq.	1, 92
4,	21:	4, 69
	69:	4, 21
5,	6:	10, 75
	7:	10, 76
	13:	1, 105
6,	31:	7, 1
7,	1:	6, 31
8,	19:	8, 76
	43:	8, 166
	76:	8, 19
	134:	8, 161
	161 l. 3 sq.	8, 134
	166:	8, 43
9,	3:	9, 113
	8:	9, 64
	9:	9, 101
	10:	9, 33
	12:	9, 96 sub finem et 103
	14:	9, 112
	19:	9, 92
	21:	9, 81
9,	22:	9, 96
	23:	9, 106
	27:	9, 78
	29:	9, 96
	33:	9, 10
	54:	9, 61
	61:	9, 54
	64:	9, 8
	70:	9, 105
	78:	9, 27
	81:	9, 21
	92:	9, 19
	96:	9, 22. 29. 12
	101:	9, 9
	103:	9, 12
	105:	9, 70
	106:	9, 23
	112:	9, 14
	113:	9, 3
	122:	9, 129
	129:	9, 122
10,	59:	10, 63
	63:	10, 59
	75 l. 14 sq.:	5, 6
	76:	5, 7
11,	19:	14, 9 et 15, 14
12,	7 l. 4:	12, 22 et 53
	22:	12, 53 et 7
	29:	12, 63 et 14, 15
	32:	13, 10
	53:	12, 22 et 7
	63:	12, 29 et 14, 15
13,	10:	12, 32
14,	9:	11, 19 et 15, 14
	15:	12, 29 et 63
	56:	15, 17
15,	14:	11, 19 et 14, 9
	17:	14, 56
16,	20:	16, 41
	41 l. 29 sq.:	16, 20
	80:	31, 31
	81:	31, 32
	99:	17, 28
17,	28:	16, 99
	41:	20, 108
19,	13:	19, 28

19,	19:	19, 55
	21:	19, 54
	28:	19, 13
	54 l. 3 sq.:	19, 21
	55:	19, 19
20,	35:	20, 111
	55 l. 16 sq.:	20, 85
	72:	20, 141
	85:	20, 55
	102:	20, 146
	103:	20, 147
	108:	17, 41
	111:	20, 35
	131:	21, 9
	141:	20, 72
	146:	20, 102
	147:	20, 103
21,	3 l. 3 sqq.:	28, 16
	9:	20, 131
22,	16:	26, 3
	35:	24, 5
23,	7:	23, 75
	22:	23, 35
	35:	23, 22
	45:	23, 61
	47:	23, 70
	61:	23, 45
	70:	23, 47
	75:	23, 7
24,	5:	22, 35
25,	21:	34, 67
26,	3:	22, 16
	12 l. 11 sq.:	26, 80
	19 l. 33 sq.:	26, 49
	49:	26, 19
	80:	26, 12
	85:	26, 126

26,	86:	26, 125
	87:	26, 123
	123:	26, 87
	125:	26, 86
	126:	26, 85
27,	19:	27, 24
	24:	27, 19
	33 l. 36 sqq.:	27, 123
	l. 38 sq.:	27, 83 et 28, 45
	53:	27, 107
	83:	27, 33 et 28, 45
	84:	28, 48
	107:	27, 53
	123:	27, 33
	128:	28, 49
	129:	28, 56
28,	16 l. 16 sqq.:	21, 3
	45:	27, 33 et 27, 83
	48:	27, 84
	49:	27, 128
	50:	29, 30
	56:	27, 129
	63:	28, 69
	69:	28, 63
29,	24:	29, 35
	30:	28, 50
	35 l. 34 sqq.:	29, 24
30,	44:	31, 11
31,	11:	30, 44
	31:	16, 80
	32:	16, 81
32,	19:	32, 21
	21:	32, 19
33,	43:	33, 58
	58 l. 14 sq.:	33, 43
34,	14:	34, 18
	18:	34, 14
	67:	25, 21

ADDENDA ET CORRIGENDA

Coniecturae infra memoratae textui inserendae sunt nisi paginarum numeris additur ‘adnotat.’.

Praefat. p. V: *in fine adnotat.* 1) *adde* Otto Clemen, Neues Arch. für sächs. Geschichte uol. 33 (1912) p. 36—76.

praefat. p. XIX: Archetypon codicum PLA scriptura Beneuentana exaratum fuisse perspexit Heraeus e corruptela p. 83, 13 obuia. Traditur enim hoc loco in P *lari autem* pro *laritum* (L), cuius mendi origo e similitudine in scriptura Beneuentana inter litterarum *t* et *a* formas intercedente fluxisse censenda est, qua deceptus librarius codicis P in extremis uocabuli *laritū* litteris compendium particulae *autem* (*aū*) agnoscere sibi uisus est. Cf. etiam p. 106, 6 *arium* L pro *trium* (P) uel p. 229, 35 *trodelli* L pro *arotelli* (P).

p. 2, 6: *lege* huius.

p. 26: *in indice fontium lege* **3** Scrib. 3.

p. 37, 2 adnotat.: alo⟨es epatit⟩idis *Ni.*

p. 45, 25: recentis] recens *Ni.*

p. 53, 21: *lege* quod, quia.

p. 58, 22 adnotat.: ⟨uel ad lippitudinem⟩ *suaserat iam M. Bonnet Arch. f. lat. Lexikogr. uol. 7 p. 309 coll. p. 59, 16 sq.*

p. 67, 4 adnotat.: thagni] thamni *Ni coll. p. 29, 16*

p. 77: *transpone capitis noni paragr.* **2** *numerum e l.* 33 *ad l.* 34.

p. 78, 30 adnotat.: *Cf. p. 233, 26, sed fortasse praestat* experimentata, *cf. p. 44, 13 sq.*

p. 98, 22 adnotat.: cynorrhodam *uel* hypocistidam *He.*

p. 120, 7 adnotat.: xiphiae *fortasse tenendum est, cf. CGlL uol. 3 p. 561, 44:* exsiphea id est exsifion.

p. 125, 1: melle ⟨a⟩dicias *Heraeus, cf. p. 171, 8.*

p. 128, 11: epotum *Heraeus, cf. e. g. p. 151, 38 et p. 157, 7;* depotum *in locum genuinae lectionis* epotum *irrepsisse uidetur propterea, quod praecedit* decoctum.

p. 132, 7 adnotat.: deuorarint *Heraeus coll. p. 166, 41.*

p. 147, 36 adnotat.: ponderis portati *speciosius quam uerius tamquam genetiuum absolutum accipit W. A. Baehrens Berl. philol. Wochenschr. uol. 36 (1916) col. 219 sq.*

p. 149, 2: Punici (*sc.* mali) *Ni.*

p. 158, 26: *lege* magnitudine.

p. 166, 38: apostomata *in textum recipiendum est ut ad analogiam uocum synonymarum* atheromata, carcinomata, condylomata *sim. effictum; cf. Isid. orig. 4, 7, 19 et ind. uerb. huius editionis s.* condyloma.

p. 167, 3: *lege* Aegyptiacae.

p. 169, 33 et 170, 1: domini] *lege* dei; *ὁ ϑεὸς Ἰακώβ, ὁ ϑεὸς Σαβαώϑ saepius inuocantur in defixionum tabellis et in papyris magicis, cf. R. Wünsch Antike Fluchtafeln ed. 2 (Bonnae 1912) p. 7. 10. 22.*

p. 181, 8: *lege* criblabis.

p. 201, 13: potione *Ni.*

p. 209, 5 adnotat.: *Cf. etiam Dioscur. 4,96 RV: λεοντοπέταλον . . . οἱ δὲ μήκων κερατῖτις . . . Ῥωμαῖοι κουβίλια μαρίνα.*

p. 210, 13: aut] *lege* ut.

p. 216, 5: *adde uirgulam post* spinae.

p. 219, 34: *adde uirgulam post* omfacinum.

p. 228, 21 adnotat.: *Cf. Wellmann in Hermae uol. 47 (1912) p. 1.*

p. 229, 32: chamaecypri] chamaecypressi *Heraeus.*

p. 239, 21: ⟨et⟩] ⟨et iis⟩ *Ni.*

p. 242, 34: *lege* aïzon, *quod traditur e. g. apud Cass. Fel. cap. 56 p. 145,5 ed. Rose.*

p. 248, 6: † aenarum] inarum, *cf. K. E. Georges Ausführl. lat.-deutsches Handwörterb. ed. 7 uol. 2 p. 98 s.* ina *et ind. uerb. huius editionis s.* ina; *optime confert Heraeus Soran. gynaec. 1,13 p. 180,7 ed. Rose: ταῖς τῶν χαρτῶν ἴναις (ἴνεσι falso Rose).*

p. 257, 19: ydroceles *in textum recipiendum est, cf. ind. uerb. s.* '*declinatio*'.

p. 259: *in indice fontium lege* **21** Plin. n. h. 28, 222.

p. 271, 33 adnotat.: fu⟨gi⟩tiuum *i. e.* erraticum *Heraeus.*

p. 305 *s.* liduna: *de orgine huius uocis cf. Heraei commentationem, quae inscribitur Die Sprache des Petronius und die Glossen p. 10 adnotat. 1.*

CORPVS MEDICORVM LATINORVM
EDITVM CONSILIO ET AVCTORITATE INSTITVTI
PVSCHMANNIANI LIPSIENSIS
V

MARCELLI

DE MEDICAMENTIS LIBER

RECENSVIT

MAXIMILIANVS NIEDERMANN

MCMXVI
LIPSIAE ET BEROLINI IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI